

TÖRÖK-MAGYARKORI
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

• KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁR.

IV.

PEST, 1869.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

- TÖRÖK-MAGYAR-KORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a Hódoltság történetéhez Magyarországon Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. XXX és 458 és 480 l. 5 frt.
- — — III. IV. köt. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár, szerk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I. II. k. VIII és 490 és 524 l. meg egy tábla 6 frt., külön mindenik kötet 3 frt.
- M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X. és 266 l. egy pecsétmással 2 frt 10 kr.
- — — II. köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.
- — — III. köt. 264 l. egy czímerrajzzal 1 frt 40 kr.
- — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.
- — — V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.
- — — VI. köt. 264 l. egy pecséttrajzzal 1 frt 60 kr.
- — — VII. köt. 266 l. 1 frt. 60 kr.
- — — VIII. köt. 259 l. 4 köirati táblával 1 frt 60 kr.
- — — IX. köt. 244 l. 1 frt 40 kr.
- — — X. köt. 240 l. aranybullák s okm. hasonmásaival 1 frt. 60 kr.
- — — XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.
- — — XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

- MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. Új folyam I. kötete 1868. 252 l. 1 frt 40 kr.
- MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt. : Négy száz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól, XX és 432 l. kilencz köiratú hasonmásos táblával 4 frt.
- FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendű tárgymutatója, Czinnár Mórtól. XVI és 519 l. 3 frt.
- ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 40 kr.
- HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől, I.—V., VI: 1. és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65 kr. — (VI. köt. 2. sajtó alatt.)
- BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképpel, 306 l. 2 frt.
- MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy kötet ára 3 frt 15 kr. kivévn a következőket: I. osztály, XI. köt. (Árpád-kori Okmánytár. VI. k.). II. oszt. XII. k. (Brutus I.), és XVI. köt. (Forgách) 4—4 frt. — XV. k. (Tököly, Nagy Ivántól) 4 frt 50 kr. — XVIII. köt. (Tököly, Tořmától) 1 frt 20 kr. — E nagy gyűjtemény tartalmát l. a boríték következő lapjain.

TÖRÖK-MAGYARKORI
E M L É K E K.

OKMÁNYTÁR.

IV.

TÖRÖK-MAGYARKORI
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

ELSŐ OSZTÁLY : OKMÁNYTÁR.

IV.

PEST, 1869.

NYOM. AZ „ATHENAEUM“ NYOMDÁJÁBAN.

TÖRÖK-MAGYARKORI
ÁLLAM-OKMÁNYTÁR.

SZERKESZTÉK
ÉS
JEGYZETEKKEK ELLÁTTÁK

SZILÁDY ÁRON és SZILÁGYI SÁNDOR

AKADEMIAI TAGOK.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1869.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI KÖNYVÁRUSNÁL.

TÖRÖK-MAGYARKORI
ÁLLAM-OKMÁNYTÁR.

Második kötet.

I.

IV. Murád.

Jeles vezér stb. stb. budai vezir Murteza basa! hire neve örök legyen.

Ezen czimeres levelem hozzád jutván tudd meg, hogy a lippai szandságbeli zaimok és timárok nem nyugodhatván meg abban, hogy azon erdélyi falvak, melyek a Tót-Váradja nevű várral szomszédos Huszt (?) -i kerületben esnek s Illye várával együtt a hódoltságához tartoznak — eddigi szokás szerint ezentul is két részre adózzanak: azt állítják, hogy azokhoz Erdélynek semmi joga, hogy azok birtoklása egyedül őket illeti, s hogy az ahtname ellenére Erdély részére követelt adó által mind ők, mind a szegény ráják méltatlanul terheltetnek. — Miután a mostani erdélyi fejedelem s magyar király Bethlen Gábor, — kinek Isten jó véget adjon! — barátságos levelében erről tudósított; jelen fényes parancsom által ezennel rendelem, hogy az eddigi gyakorlatot megzavarni senki által se engedd, magadat ennek értelméhez szabd s megértsd, hogy ha Bethlen Gábor a maga meghitt emberét oda küldi, te is egy megbízható embert rendelj mellé, akik aztán ezen ügyet a jog és igazság értelmében együtt intézzék el. Ha ezen peres falvak csakugyan a nevezett királynak adott ahtnámé és a defter által vannak arra kötelezve, hogy két részre adózzanak s az említett szandságbeli zaimok és timárok ezen régigyakorlat ellen zúgolódnának: minden ebből következő zavaroknak elejét vegyék, s mind Erdély jogát megóvják, mind a szegény rájáknak védelmet nyújtsanak, mivel egyáltalában nem türhetem, hogy ahtnamém ellenére bármely részről is visszaélések történjenek. Ezek meggátlására neked is gondod legyen. Ha azonban netalán erdélyi részről történtek volna

olyanok, melyek az ahtnáméval ellenkeznek, figyelmed ezekre is kiterjedjen, és a dolgot úgy intézd el, hogy e tárgyban hozzam újabb panasz ne érkezzék. Jól megértsd, s fényes névjegyenek hitelt adj.

Kelt Konstantinápolyban 1036 Dsemaziülevvel 1—10
1627 Január 18—28.

Külső cím : Budai vezir Murteza basának.

(Törökből melynek eredetije az akadémia tulajdona.)

II.

Moldovai vajdának.

Hozzánk küldött követe kegyelmed levelét minékünk megadta, és szóval való üzenet is, az mint tudta, megmondotta; nem tagadhajtuk hozzája országostól utolsó veszedelemhez közelített nyomorult állapotjokban megmutatott nagy kegyelmességünkért ily nagy háládatlanságát nem reménylettük volna, kin csodálkozással bosszankodván, magunkra nehezte-
lünk, mert gyermekségünkől fogva hallottuk az moldovaiak természetek és ígéretek felől való axiomát, de sok esedezéseken megesvén szivünk azt reméltük, hogy velek tett jó cselekedetünkért háládó voltát fogja mutatni, bizonyára nem is érdemlettük volna azt, hogy meggyalázz jó barátunk, jó cselekedetünk felett egy rossz sánta pokróczos lovadnak ennyi idegen országokból udvarunkban gyülekezett nagy fejedelmek embereinek láttokra bemutogatásával, holott tudja jól kegyelmed az erdélyi fejedelmeknek az két szomszéd vajdák esztendőnként eleitől fogva fő lovakat szoktak vala bemutatni, az jó szomszédság megtartásának bizonyos jelül, mely szokást minden vajdák megtartották, csak kegyelmed akar minket így meggyalázní, mely dolgot nem egy dögnek való rossz lóért írunk, sem nem az ajándékért, mert Isten nekünk eleget adott, hanem az mi fejedelmi méltóságunknak meggyalázását és az régi szokást bánjuk. Az adósságát az mi illeti, tudja jól mi velünk aranyban végezett, nem valami rossz hamis pénzben, de sem azt, sem a megadásnak napját meg nem teljesítette, hiteket együtt a boérokkal megszegték, mely cselekedet-

tekért mi sem tartozunk ez után nekik tett ígérletünket megtartani, mert az juristák azt szokták mondani, hogy *violatis conditionibus violantur et pacta*. Az sánta lovat vissza küldtük, tartsa utolsó szükségére. Bene váleat.

Kivül: 1627, 23 May. Alba. Ad Vajvodam Moldaviae.

(Gr. Kemény József másolata, a Fehérvártt lévő eredetinel.)

III.

Az szent Jézus hitin levő uraknak dicséretese etc.

Mostanság az fényes portára jött felséged követe Balázs Deák*) az felséged levelét törökül irattatott pecsét alatt mi nekünk megadá; ezt a levelet nem csak egyszer, hanem néhány izben megolvastuk, és megértettünk minden részében; fölöttébb csudálkoztunk, mert az mi időnkben tudásunk szerint felségednek sok jókkal és szeretettel voltunk, melyet mind felséged, mind pedig az ország jól tud, hanem ha nem tudatik, avagy ha elfelejtetett; de mi így tudjuk, hogy az jó akaratnak igazságában minden dolgokban, az mint kívántott, annál följobb kedveskedtünk, ez mostani levelünkben minden részeit megjelentjük: jóakaró atyánkfia, egy néhány izben küldött ellenkező leveletekben, hogy az havaseli vajdaságot az ifju vajdától elvétetett és hogy Alexander vajdának adatott, az hatalmas császárnak hire nélkül lett volna és hogy csak magunktól cselekedtük volna, úgy értette felséged, de nem úgy vagyunk; mert az ország hatalmas császáré, mi pedig szolgálai vagyunk, hatalmas császár hire nélkül semmit nem cselekedhetünk; az adomány császáré. Hogy az ifjú vajdának mazulságát fölséged nehezteli, úgy vagyunk ő maga személyében nem vétkes, és nem ő maga vétkeért tétetett mazullá, de hogy még igen ifju, az ország birására elégtelen, itt az atyjának elég öröksége és helyei vagynak, ha valami dolga kívántatik, az atya örökségében veszteg tülven, és az fényes portát szolgálván és okosságában nevedkdvén, Isten kegyelmességéből hatalmas császárnak egy vajdája is még az vajdaságot megadván neki, az atya helyében jövendőben beszáll. Ez dolgot maga fölséged eleitől fogva soha senkinek még itt

*) Harasztosi Balázs deák. Kemény önéletírása 128. l.

sem hire, sem tanácsa nem lévén, hanem az kaputihának fölséged levelében megirván, hogy cz együgyű gyermek magát nem ismeri, és az ország birásához nem tud, hanem az vajdaságot csak az görög boérok igazgatják, hogyha az gyermeket onnét ki nem viszik, az hatalmas császárnak ilyen szép országában kár leszen és elpusztul, hanem az vezérnél és az tanácsoknál instálni kell, hogy ennek helyében akárki leszen jó ideje korán küldjenek mást. Így azért az felséged kapitihája nekünk megjelentvén, eleget sollicitálta, mi is azért megcirkáltatván az dolgot, az szerént találtuk ugyan akkor megkölli vala változtatni, de hogy szintén akkor az ozi hadra készülnék, az még az hadból megtérnénk, addig halasztatnék az dolog, úgy végeznék, hogy mostan az ifju vajda mazullá tett és Alexander vajdának miért adatott, azon búsultok és nehezteltek. Annak okáért jóakaró atyánkfia, az ifju vajdának mazulságát elsőbben magatok persvadeáltátok és most is még bánjátok. Immár jutánk az Alexander vajda állapotjára, az felséges Isten bizonyságom, hogy sem nekünk, sem az vezér atyánkfiainak sem tanácsok sem akaratjuk nem volt, sőt igen szép intéssel tanácsoltunk affelől, hogy ő hatalmasságának az atyja, helyében mind hű és érdemcs lévén, mint az atyja, hogy holtáig birta az vajdaságot, ez is aszerént birhassa informáltunk felőle, hogy pedig annak az vajdaság confirmáltassék, azt az fölséged kapithája Borsos Tamás szemével látta, hogy penig Mnihin vajdának Erdélyben lévő atyjafia Iván vajda bejövetelire parancsolattal csausz küldetett volt, el nem küldeték, ismég ujabban parancsolat küldeték, ismég ugyan nem lön, osztán végtére másunnét az fölséged kapitihája Borsos Tamás instantiájára ő hatalmassága mást köllött keresni, melyet Borsos Tamásnak magunk megjelentettünk, melyet fölségednek ő is értésére ad, így azért ez alkalmatossággal az hatalmas császárunk az vajdaságot, Alexander vajdának maga személye szerént adta. Reménységünk az felőle, az mint ennek előtte mteferika Huszain agától fölségednek megirtuk volt, ennek utána az ország népének és az szegénységnek kárt nem teszen, minden képen az szegény községnek kegyességet mutat, az szomszédságot is penig becsületben tartja, ha oda felétek kárt akarna is tenui, nincsen

arra ereje, az ország hatalmas császárá, az szolga is ugyan ő hatalmasságáé; mi nem adtuk, az mi követünk is egy eszes, okos fő ember, minden dolgokat jól tud, attól is minden dolgokat felséged megérthet. Annak okáért így lévén az dolog, jóakaró atyánkfia, az mely levelet ide küldöttetek volt, én tizennégy esztendőtlől fogva, ennyi hűséges szolgálatomnak tekinteti nem lett, hogy minékünk azt irta fölséged, megértettük; hogy ennyit búsuljon felséged és lehetetlen gondolatokkal mi felőlünk panasz leveleket írjon, nem illett volna, mivel jóakaró atyámfia az mi hatalmas császárunk az otthomani nemzetségnek magvából való, ennek az ő régi fényes és hatalmas udvarához valakik igaz szolgálattal magokat megalázták, akárki legyen az cselekedetekért és jövőndő szolgálatjokért reménységeknél följebb ő hatalmasságának kegyességit veszik, mely dolog oly igaz mint az nap az égen; mi sem csak tegnapi emberek vagyunk, kicsinységünköl fogva az hatalmas császár fényes udvarában fölnevekedvén szolgáltunk. Mi is tudjuk, hogy ennyi időtlől fogva sok dolgok találtatának mind ez ideig is és most is, az mik találtattak, azt nem mondtuk hogy nem találtatott, az hatalmas császárunknak fényes udvarában, az ti fejedelemségeknek kezdetitől fogva, mindez napiglan ő hatalmassága tekintetiből sok kívánta jókban részesültetek és méltóságatok öregbedett, az ur isten tudja és minden népek látják, minden ember szolgálattal és fáradsággal keres; hatalmas császárok az hatalmas ur Istennek akaratjából igazgató fejedelmek, valakik ezeknek igazán szolgálnak, azok haszontalan és üres állapattal nem maradnak; valakik ezeknek tiszta szívvvel igyekeznek szolgálni és szolgáltak is, az ur Istennek kegyelmességéből azok az magok birodalmából találtatott szolgálatjokért reménységeknél följebb és előbbi tudásoknál és értékeknél több jót vettének. Jóakaró atyánkfia ti is az hatalmas császárunknak hogy szolgáltatok, az ur istennek arról hálát adjatok, mert jónál egyebet, legyen hála istennek, ő hatalmassága idejében semmit nem láttatok, az ur isten az mely napot nem adott, napról-napra azt ti nektek többitse, azon örülünk, az hatalmas császárunknak kies árnyékában mind magatok s mind Erdélyországa, az minemű

jókat, méltóságot, nyugodalmat és békességet találtatok, azt még az ellenségek is megvallják és dicsérik, és némelyeket azokban bosszúsággal irédlük; ez bizonyos dolog jóakaró atyámfia, noha így vagyon az dolog, Isten tudja mi titeket szerettünk és kedveltünk. Annak okáért mi titeket, okos és eszes atyánkfiát, nem tartunk úgy hogy mi felőlünk ilyen panaszt tettetek volna, és hogy ha ilyen nagy panaszt cselekesztek, mi semmit nem panaszkodunk, ne búsíljatok azon, hanem vagyon ennihány szónk, melyet az fölséged levéléhez képest szükség hogy mostan megjelentsünk.

Az mi nézi az fölséged irását, hogy böcsületek nincs, szavatoknak hely nem adatik, és nem hallgattatik, az előbbi vezérek és császárok ideiben pedig hogy azokat elől ne hozzuk, hanem csak az mi kevés időnkben, hozzátok az mennyi szolgálatot tettünk, azokat hozzuk elő: Először is megholt Gürcei Mehemet passa idejében az mennyi sor írást külön, külön részekkel levélben küldöttetek, tudjátok azok az levelek végben mentek volna, azon napon Mehmed passa meghala, és az maga levéltartó ládjában ennihány nap mulván az leveleket megtalálván egyenként kivettünk, és leveleteket hozó emberetekkel csendes helyen megolvastattuk, és kívánságtok szerint az hatalmas császárnak telchisben beadtuk, annakutána magunk is bémenvén, szóval, az mint kívántatik, kedvetek szerént szállottunk, hogy arról tanácskozzunk megparancsoltaték az levelednek egyikét, az előbbi megholt budai Mehmed passának küldtük magatok emberétől, ő is fölöttebb javallotta, örültében ő is magatok embere mellé emberét adván, Erdélybe küldötte, is még onnét magatok emberével ide küldvén, hogy az utban beszédek és szavok hogy egy legyen, különben ne cselekednének; hogy pedig ő is akarja azt, leveletekben megírtátok, de az Mehmed passának embere igaz hogy az ti emberetekkel egyet nem értetének és együtt nem jártanak.

Mikor az tanácskozásnak napja lejött volna, mind az vezérek, főrendek, és az írástudók és egyéb látott, hallott vén és az régi tős, gyökeres főrendek, hatalmas császár parancsolatjából az mi palotánkban össze gyűlvén és tanácsba létlvén, Mehmed passának nemcsak az ide küldött embere,

de maga kapitihája is csansz basi Ali aga ide hivattatván, de el nem jöven, Isküdarban ment volt, maga helyében egy más fő embert rendelvén, az mely levelet magatok küldöttetek volt ide, annak ellene, és hogy annak az dolognak elő nem meneteliben hogy semmit ne szóljon, Ali aga neki tanácsul adta, az melyet meg nem irhatunk, az ti emberetek és követetek Tholdalagi Mihály és az vén kapitihátok bizonyságok, hallották. Haczi Jussuff aga és tolmács Zöldfikár aga is jelen voltanak. Hogy az gyűlés eloszlott, annakutána Ali agát hivattuk és az embert, az ki onnét följlül jött, kérettük, nem adta elől; az levelet is, melyet hozott, kérettük, de azt is nem adta, hanem azt mondotta, hogy Mehmed passa csak magának küldött levelet, azt elől hozván elolvasá, és azt monda, hogy ezenkívül neki más levelet nem küldöttek; így aztán nem tudtunk mit cselekedni, mert az ti leveletekben, az mint oda fönt megirattatott, az szerint Mehemed pasa csak az dolgot jóvallotta, ti pedig azt írtátok, hogy ő is informálta, az tanács azt mondotta, ez igen szép levél, hogy az fényes portának igen hasznos, minthogy azért Mehmed pasa is javasolta, és emberét küldötte, és értésünkre adván, az ő emberét és levelét elől hivatók, ha úgy vagyon az dolog, mi is ajánlottuk, és jónak ítéljük lenni, és az hatalmas császárnak telehisben az szerdárságot az irás szerint Mehmed pasával együtt az hadakat megparaussoltatott, és elküldetett, el nem hallgatták, Mehmed pasának pedig az ő arcza? nem úgy volt, embere sem jöve, az dologban fogyatkozás lett, egy napon Ali aga jöve mi előnkben, ő magának külön Mehmed pasa azt írta, hogy ez az dolog az erdélyi fejedelemtől irattatott, csak ide, az mely levélnek fordítását postán elküldöttem, annak utána az ő emberével magam emberét Erdélyben küldöttem egyéb nem lehetne benne, az mint kíváná, embert adtam melléje, noha az a dolog nem szolgálat volt, sem nekünk, sem ő hatalmasságának abban haszna nincsen, ez után sem leszen, az a dolog sok hadat, sok erőt, sok munkát kíván, nekünk pedig most anynyi kész hadunk nincsen, ha most valami indulat történik, minden haszon csak az erdélyi fejedelmé leszen, csak az fáradtság az mienk, az jószágunknak és hadainknak csak nagy kára következik; mikor az ellenség csak veszteg

ülne, hogy mi tőlünk elsőben háboruság indításra ok adatnék, azt ne mondhassák, megjelentettük; mi az ti kedvetekért Mehmed pasának az szerdárságról beratot küldöttünk és szükséges erős parancsolatokat küldöttünk, meglássad, hogy ez az erdélyi fejedelemlennek tanácsa és tanácsadása, ennyi hadakkal im szerdárúra tettünk, szavának ellenkezői ne legyenek az ti kívánságtok szerént, hogy veletek szemben legyen, magatok emberétől parancsolatot küldöttünk ki. Azonban Mehmed passa megholt, és mindjárt Murteza pasának az szerdárságot hamarsággal küldöttük, noha nekünk nem volt ahhoz kedvünk, az ti szótokra és arczotokra képest eselekedtünk, és az persiai hadakra rendeltetett. Vitézlő szancsákságokat onnét vissza hagyván oda hozzátok rendeltük; és enynyi sok fáradsággal terheltek, egy vezért öt beglerbékséggel és egynehány szanczagbékeket mellétek rendeltünk és kívánságtok szerént mihelyt értésünkre adaték vagy hadakozás, vagy békesség szerzés, mindeneket az maga jó tetszésére és tanácsára halasztottunk, azonképen mind az hadaknak mind Murteza pasának parancsolatot és leveleket küldöttünk, azok sem tartottak ellent benne, ilyen egy nagy vezért enynyi sok hadainkkal kezetekben adtunk, hogy úgy birjatok velek, mint magatok szolgálvaival, kik úgy függöttek tőletek, mint magatoké, annak fölötte innét mi tőlünk szünetlen emberink és leveleink hozzátok menni s jönni meg nem szüntenek, azok is az parancsolat szerint jöttek, mentek, azok is mikor elmentenek volna az mi igaz emberink között az országbeli sok pártosoktól, hadainkban téli időben mennyi károkat és veszedelmeket szenvedtenek, az irás be nem foglalhatja. Ennek előtte valamikor Magyarországra hadakoztunk, soha ennyi nyomorúságot az hadak nem láttak, sem az békek, sem az hadak az hidegtől így el nem vesztenek; annak fölötte, hogy az ellenség igen megerőtlenedett jelentették, abban is mely helyen volt az dolog, jól tudjuk az Istennek kegyelmessége az, hogy az ti tanácsatokból csak kicsiny hiba lön, hogy Isten oltalmazza, egy nagy szégyenvallás nem következék, hogyha az ellenség győzedelmet vehetett volna, akkor és az országnak ha mi veszedelme történt volna, ki adott volna arról számot; annak okáért ez dologról csak az ti szerencsésekre vettetett szolgál-

latuuk miatt, az ti vén kapitihátok itt mind ez világtól mennyi szót, szidalmazást szenvedett legyen, magától megérthetitek és Jusszuf agától. Jusszuf aga is néktek igaz jó akarótok, az dolog felől akár mint irnék is, mégis ugyan kevés; egy budai vezért, szordárságot és öt hat pasaságot hadaikkal, hogy valaha az erdélyi fejedelmek mellé rendeltek volna, senki sem látta sem hallotta, ezt mi magunk idejében cselekedtük. Ezen dolog felől az othomani régi registromit fölkeresvén, meg nem találták, hogy az erdélyi fejedelmeknek feleségének még életekben sanesák adattassék, de az mi időnkben mind az hadakat mellétek, mind pedig az szaneságot kívánságtok szerint az fejedelemasszonynak megküldöttük, melyet noha sok időtől fogva, főképen az üdvözült Gazi Szultán Szuliman idejétől fogván, kinek idejében Erdély országa az hűség alá adta magát, az ultától fogván az minemü diplomákat adtatunk az erdélyi fejedelmeknek, az tárházból azoknak párját kivettük elolvastuk, de ilyen dolgot soha azokban nem láttunk; így lévén mi is azt cselekedtük volna eleintén, hogy mi is ellenkezők lehetünk volna az dologban, de mi az ti kedvetekért és szolgálatotokért az hatalmas császártól az vezér atyámfiával könyörögvén küldöttünk; ilyen dologban is az ember ellenség nélkül nem lehet, mennyi sok gonosz szót hallottunk, az ti kapitihátok köztünk volt, magától megkérdehetitek, megtudja mondani; mi azt meg nem írhatjuk. Az szaneság rivő Ibrahim aga, régi, öreg igaz ember, mikor ő is oda ment volna, ő neki is reménység kívül nehéz kívánságokat terheltenek. Hogy mostan mind magatoknak az mi küldetett, annak előtte Nazup passa idejében, mind pedig ti előttetek levő fejedelemnek Báthori Gábornak az mit küldöttek, az ur Isten tudja, az adományoknak registrum párját elől hozattuk, de minden adományból az mi szükséges volt, igazán adattatott az kaftánok is elegendők voltak; az mely Ibrahim passa nektek szabadságot vitt volt most is él, az hadból ezelőtt való időben jött volt meg, Ibrahim passa az mennyi kaftánokat akkor vitt volt, registromát megláttuk és megkérdeztük, ő is azt mondá hogy ennyit vitt, mi pedig noha Ibrahim agától többet küldöttünk, mégis ő rajta mennyi pirongást tettetek, arra nézve magát sem bűsültetek meg, mi azt nem reméltük.

volna; innét megtetszik hogy nem az mi méltóságunk öregbitése vagy, ennek okáért az magaméból, két kesse pénztadtunk adósságára, és tiz terh jövedelmő pénztadtunk neki az tengeren túl szolgálatjáért, ugy contentáltuk; ez dolgot ha más vezér lett volna, egyedül véghez nem vitte volna, ha az megholt Gürczi most élne is, és az tisztnben volna, elhittük atyátok helyében volna, de mégis ez dolgokat végben nem vihette volna, Ibrahim agával az minemű emberek és síposdobosok voltak, és több társainak is csak utiköltséget is annyit nem attanak, kivel haza jöhetnek volna, ez volt búcsúletek, efféléknek csak egy pénzek is honnét jő s hová megyen, és minden rendbelieknek szokás és rendelt állapotjuk, ilyen hogy hamarjában elküldtetnek, és mivel tartoznak és adattatnak nekik, az registrumokban föl vagy irva, azonkívül semmit nem kívánnak; ez dologban is mi az szokáson kívül többet cselekedtünk. Ez elmúlt nyáron is az ti arezotokkal főlovász mesteretek eljövén, az egri beglerbégiséget, egy közel való atyjafiától Kádin Ibrahim passától elvévén Papas Ogli Mehmed passának adám, kitől csak egy fél oszporát sem vettem föl, most is Bosznából annak nagy jövedelme vagy; az herezegi szancsákságot arpadugól adtam neki, az ki az előtt szultán zadeke volt és nagy fő emberek bízták, és az mostani követetek jöveletekor az ti arezotok tekintetiért, az lippai bégiséget szolnoki Musztafa csausznak, és az gyulai bégiséget Ali bég fiának Mehmed bégnek adtam, ezeknek csak egy zöld leveleket is sem vettem, és nem is ösmertem őket, és ez ideiglen semmi szolgálatban nem küldöttetek, és mégis az ti kedvetekért elől vettük őket.

Jóakaró atyámfia megboesássatok, nem tudatik, hogy az mi időnk nem sok idő, ennyi jóakarát között minékünk hogy ilyen illetlen levelet irtatok, az barátságnak és jóakaratnak reménysége kívül vagy. Muteferrika Husainnak azt mondotátok, hogy az ti főkövetetek haz öltözetit meg nem adták volna, és hogy tizenhárom napban adtak volna élésre hat ezer oszporát, tinétek innét ugy adták értéstekre; az sem igaz, mert még az követ jövetelinek előtte tiz nappal előbb az haz öltözetét kiadták, és mikor elérkezett készen találta, és mikoron elérkezett volna, minek előtte be nem jött volna

az szokás szerént száz tallér érő oszporát adván neki, lóháton szállására meuvén, magának kezében adták, valaki ezt tinektek mondotta, nem jóakarótok, mi itt az szokásban fogyatkozást nem teszünk, de jóakaró atyámfia, itt ez részben minenkünk is szónk lehet; az meghalt Gürczi idejében, az erdélyi adót az erdélyi fejedelmek készpénzzel esztendőről, esztendőre tizen ötezer aranyúl beküldötték, mikoron tizezer aranyra kérvén, noha Gürczi akkor kajmekám volt, de mikoron afféle nagy dolog occurált, lehetetlen volt hogy magától véghez vigye, de mind az egész portai vezéreknak értésére köllött lenni, és annak véghez vitelében mindnyájan az egész atyafiaknak jelen köllött lenni, mi is jelen voltunk akkoron, az küldött leveletek két izben az egész vezérek előtt elolvasztatott, ugy hogy ha Erdély az régi szokás szerént az minemű adót adott, ugy mint tizezer aranyat, ha mostan is arra szálítandják, kár nélkül, vagy leszen had, vagy nem leszen, esztendőnként veszekedés nélkül az tizezer arany adót, és az több szokás szerént való ajándékot, valami leszen az, fogyatkozás nélkül beszolgáltatjátok, azt irtátok volt; az meglött, de mégis az tizezer arany töletek nem küldtetetik, három esztendeje miolta követetektől tallért és egyébféle pénzt küldöttetek. De most is micsoda pénzt küldöttetek, az registromból annak páriáját kiadván, quietentiájól az fő követeteknek kezében adtuk, megláthatjátok kedvetekért effélékért mi semmit nem szólunk. Ennek előtte hatalmas császárnak tizenkét pár sólymot hoztanak, az is irván vagyon, az is mindenkor léjjánosan jön meg; az vezéreknak is penig az régi szokás és törvény szerint az ajándék igen hibásan jön; nem tudjuk ha elkülditek-e ti avagy az követetek nem adja meg. Hála Istennek ennyi jóakarattal lévén hozzátok, az az mellé eleitől fogván szokásban volt, annak megküldése, hogy sok fogyatkozással jöjjön meg, nem reméllettük volna, főképen hogy magatoktól az szokás szerént hogy mindenek megküldetnek, leveletekben irátok. Minthogy penig akkor jött követetek és kapitihátok, tanácsotok volt és fogadások ilyen volt, de mindenikünknek az ajándék fogyatkozással lett, az meghalt Gürczi idejében az fényes divánban ez dolog felől szó lett vala, de az vén követetek azt mondá, hogy ennekutána

fogyatkozás nem leszen az dologban, így mentegeté magát, de még sem tele semmi benne. Azért, mostan minékünk jó-akarótoknak az vezér atyánkfiai szállottanak, ezek micsoda apró dolgok hogy be nem szolgáltatnak, mi ezeket nem hisz-
szük hogy magatoktól volna, mivel az fejedelmi emberek sza-
vai szóban valók, de hogy az szolgálótól vagyon nem magok-
tól, ez dolog fölül Jussuf agától bővebben értekezhettek. Az
fővezérnek három esztendőből fogván való jövedelme hátra
vayon, az régi registromokat mind fölczirkáltuk, megláttuk
hogy valaki fővezér leszen, hogy az erdélyi fejedelemnek, az
ő fővezérré létét barátságos levele által értésére adja, az er-
délyi fejedelemnek is hasonlatosképen becsületes ember által
az szokott ajándékot beküldje, ha mely fővezér pedig, sze-
mélye szerént napkeleti hadra menne, és az mely kajmekám
helyette maradna, annak is az erdélyi fejedelmek ajándékkal
levelet küldöttek: az adónak ideje mikoron eljött volna, az
fővezér mellett, kik hadban találtatnának, az ő maga jövedel-
mét házához vivén, tihaja kezében adminisztrálták, innét meg-
tetszik az adó is tizenötezer arany volt. Mostan pedig az ti
kedvetekért az erdélyi adó csak tizezer arany lévén, miolta
az fővezér vezérré lett, az olta semmi ide nem jött, az több
vezéreknek is jövedelmek egészen nem jön meg, nem tudjuk
tületek-é? vagy emberetektől vagyon-é? Ennek előtte az er-
délyi fejedelmektől tizenötezer arany lévén az adó, és mi
időben azt beszolgáltatták, az fárházból registromainak pari-
áját kivévén, oda küldöttük, az mig a háborúság föl nem tá-
mada, esztendőnként minden fejedelmek annak előtte az aján-
dékokkal együtt beküldették; ti felöletek nem reméltettük
volna, hogy ilyen fogyatkozást cselekedjete; mert hála lé-
gyen Istennek, noha az hatalmas császárnak nem volna erre
nagy szüksége, de egy valami kicsiny dolog ez, és volt, kü-
nyörgéstek meghallgattatott, akár csak az mint oda föl meg-
irattaték, az többekért, az mint az igazság kívántatnék, ne
küldtessék, és az mint oda föl megírók az mint értésünkre
adtátok, az tavalyi hadakat fölindítani (okot az részenként
való leveletekben ne kellessék) ugymint franczia, anglia,
velence és svéczia, dánia királyokkal kötött frigyetek sze-
rént, ennyi sok országoknak fejedelmi, ugymint tiz, tizenkét

országoknak követi jelen lévén, mivelhogy ezek szárazon nem jöhetnek, mert igen messze országok, tengeren jönnek az fényes portára, Erdélyen által, az ti követetek az erdélyi adóval elől jönne, azok pedig Velenczében öszvegyűlvén az bejövetelekre nap hagyatott volt, és úgy egyszermind az fényes portára az ti követetek előttök megindulván, az hatalmas császárral és az vezérekkel szemben juttatja, és ennyi sok ajándékokkal jönnek, és azok mindnyájan az hatalmas császárnak esztendőnként sok adót és ajándékokat hoznak, ezeket igen jól és szépen találátok volt irni, voltaképen mind elménkben vagyon, az levél mind ez ideig nálunk quietantiájól vagyon. Azoknak pedig az jövendő követeknek, szükséges uti leveleket, és eljövén hogy kedvesen fogadtatnak assecuratoria levelet, és kívánságtok szerint való diplomát is küldöttünk, de az ti részeteokről az erdélyi követ csak az erdélyi adóval érkezék, hála Istennek és itt sok időt mulatván, de azok az követek felől mind ez ideig semmi hír nem jöve, okát pedig nem érthetők, abban az dologban az oda küldött uti levélben az követeknek elnemjüvetele és az reménységnek megváltozása miatt bizonyára minket és mind az egész vezér atyánkfiait és az tanácsokat jóakaróinkat az hatalmas császár előtt nagy gyalázatban hoztátok; avval sem gondolván mi az Budán megholt Mehmed pasának szavát és az kapitihának az Ali agának szavát nem fogadók, kívánságtok szerint mind leveleket és parancsolatokat mind szerdárt és hadakat adtunk és küldöttünk, de az mi reménységünk szerint, az mint irtatok és kapitihátok által értésünkre adtátok, azokban az dolgokban semmi sem kele, Mehmed pasával Ali aga ha most él-nének, mi most azoktól meggyözetnénk, hogy szavokat nem fogadván, az ti szótokkal, az ő akaratján nem jártunk; az mint akarnák szintén úgy megfelelhetnének nektünk; akár harc, akár békesség ti reátok bizattatott, Isten kegyelmességéből az hatalmas császárnak méltósága ellen semmi kisebség nem lett volna; ha békesség lészen is egy jó békességet szerzünk, az melyet soha senki nem szerzett, efféléket megnyit irtatok, afféle szép írásoknak ki ne örölne, és meg nem csalatkozott volna, de semmi azokban úgy nem lön, itt pedig igen nagy gyalázatban maradánk, mi is megszorodtunk, és

kárt vallottunk, ti pedig haszonnal jártatok. Az némettel pedig hírtünk nélkül kívánságtok szerint megbékéltetek, mi formán békéltetek, azt sem adtátok értésünkre, mi is pedig nem igen okosok vagyunk, minden felől barátunk vadnak, az némettel való békességeket az tengerről hozták meg, az kapitányok hívatván kérdők, ennek mi az oka? tőlünk hadat kívántatok, adtunk, egy dolgotokban sem fogyatkoztunk meg, más felől pedig ily alattomban megbékéltetek, akkor nem hittük, azután egy páriát küldöttünk nektek, hogy mi nekünk értésünkre adjátok, és mi magatok felől magatoknak hírt adtunk, annakutána az mi hadainkkal is békesség lőn, de az békesség másképen kívántatott volna, mert az ti fogadástok igen szép volt, minket tudósitanotok kellett volna, mi is titeket; Buda felől egy vár az némettől pusztán maradván, az mi hadi szolgálaink bele menvén és birták is, ti pedig hogy az németnek vissza adassék, arról levelet adtatok, és mely dolog soha nem történt, csak hogy valami gyalázatban ne maradjatok, az várat megüresítették és megadták, s ha csak ezt is meggondoljuk, még is mennyit kedvezünk meggondolhatjátok. Im az békesség meglőtt és az német részéről az követ *) eljött, és az ti részetekről is az főkövet bejött, az ti részetekről minket arra kényszerítetek, hogy az békességet ne fussuk, ne sollicitáljuk, mert onnan följül leveletek jött, hogy az németet megverték, sok híretek vagyon, az beszéd igen felettéb sok, mi is azért szavatokra képest halogatásban voltunk, és egy nehéz kívánságra kényszerítettetek, hogy az németnek egyáltalán fogva adandó diplomában, titeket is bele irassunk, azt is megeselekedtünk. Ez állapot így lévén egy vagy két nap alig mulhatik el, ismét főkövetetek érkezék mondván: kérünk azon, hogy az német tőletek valami formán való diplomát kérend, adjátok meg, im ez, amaz dologra ne nézzetek, mert az német az cseheket és az dániai királyt az tengerig veret, most ellensége nincsen az németnek, hada pedig sok vagyon. Egy nap így, egy nap másképen írjátok, soha titeket egy állapotban nem találunk akár mi dologban is.

Megboesáss jóakaró atyánkfia, mindenkoron az ti szavatokhoz ha ki alkalmaztatja magát, az mint jelüntetik, úgy

*) Balog István. V. ő. Hammer III. k. 76. l.

nem leszen az dolog, utólja eleje ninesen dolgaidnak, summa szerint más dolog következik az havaseli és moldvai vajdák felől is, egyfelől hogy ha gonosz kivessék, és másfelől, hogy jó megtartsák; hogy adományért cselekedjünk ide azt irjátok, de ezeket megijesztvén, erőszakot vesztek rajtok; jól tudjuk ennek nem köllének így lenni, mert hatalmas császárrunktól erre ninesen szabadság, és az mostan jött leveletekben mind Moldva és Havasalfölde felől, ha mint annak előtte, hogy míg a míg cselekesznek, mit irtatok légyen, jól tudjátok és ha ti nektek Havasalföldéből az régi kötések szerint az szolgálatot helyére nem hozzák, senkinek nem jelentitek, az országban nem ültök, igen egyáltalában irjatok, ez felőképen mind, ennél illetlen dolog, hogy az mely kötést emlegettek, adó az; tavali esztendőben az Rádul vajda fiától sok egyetmást vettetek, hat ezer aranyat is vettetek, annak fölötté az országban lévő boérokat is megijesztvén, azokra leveletek ment, az nem régi dolog és nem igaz pénzvétellel és marhavétellel az ifnu vajda felől nem jókat irtatok, mikoron pedig rajta jól vontatok volna, akkor jóvára szállottatok.

Azért jóakaró atyánkfia, nines oly dolog, kit meg nem tudnánk, efféle dologtól megszünjél, mert ennek az vége nem leszen jó; mert Havasalfölde, Moldva és Erdély hatalmas császáré, azokhoz senkinek közü ninesen, az adó is nem másé. Havas-alfölde és Moldva az elmúlt esztendőben*) egy szavadra ezer vitézlő néppel megsegite és melléd hadban küldé, és eleget szolgáltanak mellettetek, és mellettetek voltak, ennekutána is bizonyoson, ha yalahonnan ellenségtek megjelennek, mind az két országtól megsegítettetek. Az mostani új vajdának is az szerint megparancsoltatott, ezektől pedig egyiktől is ti nektek bántástok nem leszen, barátotoknak baráti, ellenségeknek ellenségi lesznek.

Ezeket azért akarjuk barátságosan értésekre adni, hogy az mit irtatok volt ezek felől anélkül el legyetek, az adóvevést rajtok elhadjátok, az magatok kárával meg ne próbáljátok; az moldvai vajda hogy merő lengyel és kozák legyen azt mondjátok, mi úgy tudjuk hogy hatalmas császár-

*) T. i. 1626-ban.

nak igaz hive és igaz vitéz szolgálja; Hitin alatt is, még hogy vajda nem volt is, vitézségét, hűségét és szolgálatját magunk láttuk, és azért ment vajdaságra; az kik szolgálnak, azokat el nem felejtjük, ha hirtelen nem lehet is, jövődöben jutalmát elveszi; ezeknek egyikhez sincsen semmi közöttök, azokat hatalmas császár tireátok nem bizta, azokkal a miért veszekedel és fortélyos velek, oka mi legyen nyilván vagyon.

Jóakaró barátunk, az ti böcsületetek helyén vagyon, azért efféle reménytelen és semmi oka nem levő dolgokban ne értelmeskedjete, magatoktól az ti jóakaróitokat el ne szégyenítsétek, mert ellenséget szerezvén magatoknak, nem igen jó, inkább jobb mikor ellenségtekből barátot csináltok; ti néktek afféle hamis vélekedést nem suggeralunk, és illendőnek is nem ítéljük, mert az ur Isten tudja, hogy ti javatokra igyekező jóakarótok vagyunk. Ezeket nektek ily nyilván azért irtam és mindenekről Haczi Jussuf agától szóval is izentem, az jószág és az igazság az hol vagyon, áldás és méltóság is ott vagyon, efféle hijában való szóktól magadat megtartóztassad. Az mostani jött leveletekben írjátok, hogy István deákot *) mi ölettük volna meg, és egyet mását, hogy mi magunk eleiben hozattuk volna, azt csak úgy irtátok mint nem igazat, és több ez világon való illetlen szókat irtatok, és ha annak minden állapotját meg nem írjuk és végére nem mehettek, az országnak embereit hatalmas császárunkhoz külditek és az országot elbűcsúztatjátok. Mi végre irtátok ez szókat, holott mi előnkben nem hozattuk, sem meg nem ölettük, sem egyet mását el nem hozattuk, nem is láttuk, és hogy skofiummal szőtt sömeg kettő volt nála, azt is irtátok, és hogy az anyjának bátor csak azt küldjük meg, ezt nektek valaki adta értésekre, de nem jóakarótok, hamisan találta mondani. Először hogy sömeg skofiummal szövettessék lehetetlen, és soha nem is láttatott, ha volna afféle, talán mi is láttunk volna, de Cladobanból bársonyra és egyébre meglehet varrani, de sömeg és seczade nem lehetséges; ez hirnek egyik hamis propositiójai is ez; itt nálunk ezer ló terh pénzzel bíró emberek megholtak, fia és semmi nemzetsége nem

*) T. i. Sövényfalvi Istvánt. V. ő. Kemény János önéletírása 191. lapon.

lévén, minden marhája császár számára lészen, soha hatalmas császárnak vezére azt nem meri megcselekedni, hogy megholt embernek marháját maga eleiben hozassa, az ki arra választott tisztviselő, úgy mint beitulmal emingenek hívják, az ment szállására, és ha miye volt, ő vette kezéhez, és elfoglalta, az mely az defterdár keze által hatalmas császár szükségére elkel, annakutána registrom szerint adnak számot róla. Mi nem vagyunk olyan telhetetlenek, magunk tudjuk olyan egy ifjunak miye szokott lenni, és hogy mi annak marháját szemtünk eleiben hozatnók; az jóknak tőlünk inségek nincsen, mi tőlünk neki semmi bántása nem lett, az ki értétekre adta, nem igazán találta és hamisan adta tudástokra és hogy erre való képest az országnak embereit hatalmas császárunkhoz külditek, és az országot elbűcsűztátjátok, semmi módotok nincsen; kiesoda jóakarótok, és honnét vártok jót, Istennek hála, nálunknál jobban tudjátok, ez propositiotok csak költés és fogás mi felőlünk. De mivel hogy minket is szóltatok, mi kapitányságunk idejében, az mi kezünk alatt levő némely faluknak jövedelme nyolecz ló terh pénz lészen, az ispajak közül egy vitéz Mustafa nevű aga, mely Nigeből mellett lakott, és jó majorsági is voltak, erdélyi fiu lévén, megbocsássatok emnihányad magával, jó lovakkal és szép öltözetekkel felkészülvén, hazája látni indult és ment, nyolecz ló terh pénzből minékünk egy pénzt sem administrált, hanem fölkelvén, Erdélyben ment, hogy vallástokra kényszerítették és hogy reá nem állott, megfogatott, jó lovai és minden marhái elvétetvén, magát nagy vasban veretvén, rab-ságotól egy várban tartata, egynéhány holdnap mulván agyon verettétek; hogy magatok ölettétek meg, sok főrendek tudósítottanak felőle bennünket, és így az mi nyolecz ló terh pénzünk, ő neki így lévén dolga, oda veszett; mi is affelől sokat irhattunk volna, de magunkat reprimáltuk, mert az ki elmúlt az vissza nem tér, azt gondoltuk; így nem búsítottunk, nem is említettük nem is irtunk felőle semmit, kedvetekért ilyen nagy kárunk volt és történt. Az megnevezett Mustafa hatalmas császárunknak látott, hallott, próbált egy igaz szolgája volt, és ötven ezer Spahiáknak közöttök híres neves volt; az nagy emberektől minémü szokat hallottunk, de mégis magunk

emberségeért és tekintetünkért azt cselekedtük, hogy Orosz Csikon jövet, menet az követetek és emberitek bátran és minden bántás nélkül békével bocsáttassanak, annak az tartományban lévő népnek megparancsoltuk, és tőlök válaszungk is jött, melyet Jusszuf agától megérthettek.

Jóakaró atyánkfia, mi hatalmas császárnak mindenekben meghitt tanácsi vagyunk, és minden dolgoknak igazgatási mi reánk bizattatott, melynek okáért vagy jó vagy gonosz, és akármely állapot ha következik, az hatalmas császárunknak lábai előtt, hogy azokat megne jelentsük, lehetetlen dolog.

Azért az mostan küldött leveleteket is ő hatalmasságának beadtuk, melynek sollicitálásán fölöttébb csudálkozott, annak okáért hogy magunktól arra választ tegyünk, ő hatalmassága parancsolta. Ahozképet ez mostani állapotot ez mostan levelünkben megirván az nemzetes mufeferrika Jusszuf agától oda küldöttük, az megnevezett Jusszuf aga helyett más embert akartunk bocsátani, de mivel ő hogy magától minemű titkos hireket minékünk szóval izentetek, és mindeneket magunk között külön megbeszéllett, ez dolog felől ez mostan jött leveletekre képest kívántatott, hogy mi is írjunk; mivel hogy ti néktek is igen jó akarótok és az mi litünknek is erős megtartója, és hogy mi nékünk is minden módon meghitt emberünk lévén és szóval minden szükséges dolgokat tőle megizentünk; valamit mond, szavának hitelt adjatok, ahoz képest ott nem késlelvén, békességesen ide hozzánk vissza bocsásátok. stb.

Kaimekam Reczep pasa levele.

Kivülről: Anno 1628. 21. Martii in Fogaras mihi per suam Serenitatem assignatarum literarum kaimekam Retsep per Jussuf Aga exhibitum par et translatio, et ipsum originale.

Egykorú fordítás. Erd. Muz. (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.*)

IV.

Az tekintetes és nagyságos vezér khaimekamnak Haczy Jusuf agától izent punctumokra való resolúciónk.

Kévtünk és akartuk volna, hogy ez mostan mi rajtunk történt állapotot ne érhettük volna, ő nagyságával is oly nagy szeretettel élnénk mint ez előtt való nagyságos vezérekkel, s adta volna Isten az mi ő nagyságok írott levelünkre soha ne adatott volna semmi ok, mert Isten és mind azok tudják s tehetnek mi velünk barátságot a kik ifuságunktól fogva minket ismertének hogy senkivel való háborgásban nem gyönyörködtünk, az természet sem hozta nekünk az veszekedést, senkit soha gyalázni nem szoktunk, mert gyermek korunkban mesterünk megtanítottak volt arra, hogy mindennek becsületit megadjuk s mi is úgy becsültetünk, immár pedig az vénségnek eső grádicsára való lépésünkre juttatott az Isten, nagy szégyen volna mi nekünk, hogy ha ennyi sok dolgokban való forgásink és azokon az Isten segítsége és vezérlete által való menésink után az nagy embereknek kiváltképen hatalmas császáruknak ez világon kiterjedett birodalmi igazgató fővezéreinek méltóságos becsületeket meg nem tudnánk adni; nem emlékezünk arra, hogy ez ideig egy is az nagyságos vezérek közül becsületeknek meg nem adások felől mi felőlünk panaszkodtanak volna, ő nagysága is ha az mi írásunknak punctait jól megolvassa és megvizsgálja, azt reméljük, nem fog semmi alkalmatosságot reánk méltán való neheztelésére találni; és noha immár Demjén Ferencztől ő nagyságának küldött levelünkben mutfarika Haszain agától küldött levelünkben találtatott nehéz szónak (ha miket annak talált ő nagysága) okairól miért kellett lenni, bőségesen megfeleltünk: mindazáltal egynehány szóval most is békességesnek látjuk azon dologról annál is bővebben ő nagyságát tudositanunk, mivel úgy vettük eszünkben, hogy az mi felőlünk való ő nagyságok kételkedéseknek az mi akkori írásunk adott alkalmatosságot. Hogy pedig hosszú írásunknak olvasásával kényszerítettünk ő nagysága fejét megterhelni, arról bocsánatot várunk, mert ilyen nagy dolgokra, melyet becsültünknek, fejedelmi méltóságunknak gyalázatjára, életünknek veszedelmére láttatunk tartozni, kevés szóval nem lehet elegendőképen az felelet; sőt kérjük ő nagyságát ez mi írásunkat fordítassa meg magok nyelvére, és ne nehezeltse megolvasni, és azután tegyen törvényt ő nagyságok

bátor mi reánk, s ha ugyan azt tetszik itilni, hogy nekünk ezután nem kell hinni, hanem az mi ellenséginknek felőlünk költött híreknek adjanak hitelt, az levelet is, kit ő nagyságának irtunk volt, nem kellett volna azokra az okokra nézve is úgy írunk: maradjon bátor rajtunk az gyalázat. Az megöletett erdélyi embernek halálát, hogy nem mi nekünk hozták meg előbb, hanem az keserves anyjának akkor mikor szintén urának megholt testét akarnák eltemetni vitték meg az hirt, mely hiren annál inkább elkeseredvén az vén asszony, az temetésre gyülekezett atyafiainak és sok fő népnek kezdett mindjárt nagy jajgatással panaszkodni, kin azok is sokat búsulván, mint jöttenek volt be abban az városunkban, kiből akkor az országnak szokott törvény tételére nagyobb része gyülekezett vala, és azokat is, kik a temetésen nem voltak, az keserves asszonynyal be jött fő népek miképen találták meg azon dolgon, mely igen megháborodtanak volt fejenként minden rendek, mint jöttenek előnkben és mely nagy panaszoikat töltöttek törvénytelenül való megöletése felől, mely igen meghidegedett azon, kinek az ország népének mi minemű szép szókkal csendesítettük megkeseredett elméjeiket ő nagyságának ez előtt küldött levelünkben megirattuk. Az adott okot, és az kényszerítetvén arra az levélírássra minket, melyért ő nagysága neheztel mostan mi reánk, mely történt dologért ha mi ő nagyságának úgy nem irattunk volna, az országot meg nem tudtuk volna csendesíteni, sőt magunkra nagy gyanúságot vonhattunk volna tőlük, mintha magunk is az ország szabadságának romlását az országgi nemeseknek törvénytelenül megöletéséből reájok következhető gyalázatot, veszedelmeket csak semminek tartanánk, reájok gondot viselni nem akarnánk, mert ha ő nagysága az ország főnépeinek előttünk tölt keserves panaszoikat hallhatta és érthette volna, mi elhittük hogy ő nagysága maga is nemcsak megbusult, hanem gondban is esett volna, ha ő nagyságának kellett volna választ adni oly nagy dologra, mert valamit az ország mi előnkben számlált, mindenek igen igazok voltak. Első mert soha eddig egy erdélyi nemes embert sem öltek meg a portán sem titkon sem nyilván, második: böcsületi Erdélynek a portán Istennek hála eddig még volt az egy Sinan pasa ide-

jében hértelenségéből történt dolgon kívül. Harmadik. Mert szabadságban eddig Erdélyországa megtartatott a fényes portán, de ezek is már ember megöletésével mind ezek megromlottak. Negyedik. Ha vétett hogy törvény szerént kellett volna az ország főkövete és kapikihái jelenlétükben megbüntetni, nem törvénytelenül szállásáról éczaka ágyából felhunva, meztlálbal hajadon fővel egy ingben gatyában kilopni, és gyalázattal először megfojtani, azután fejét venni. Ötödik. Mert immár úgy elrémültenek ettől az törvénytelen cselekedettől, hogy majd senkit nem kezdünk találni, kit csak kapi kihaiaságra is beküldhessünk, annál inkább követségre, azt kiáltván hogy senki nem köteles kapura menni, a melyen gyalázattal sőt törvénytelen halállal öletessenek meg, lássuk azért mi választ adunk nekik. Ezeket és ezekhez hasonlósok panaszolását hideg beszédöt hallván, úgy irattuk azt a levelünket ő nagyságának és előttök elolvastuk vala, arra intettük őket, hogy addig legyenek csendességben, várják el micsoda választ irat ő nagysága arra a levelünkre, ígírvén magunkat nekik arra, hogy ez jövődő gyűlésen az ő nagysága választételét értésére adjuk, melyen ha meg nem akarnának nyugonni, annakutána szabadok legyenek mit cselekesznek, de az míg az dologra végire nem megyünk igaz-e az közikben vitt hír tudniillik, hogy ő nagysága ölette volna meg, addig nem illik felzendülni és senkit hamisan vádolni, várják haza az követet is, és attól is végére mehetünk megölésének ki volt oka. Így csendesedtenek meg minden rendek, kiváltképen hogy az vén asszonyt azzal biztattuk, hogy ha szintén megölték is a fiát, de az nagyságos vezér kikereseti az gyilkosokat, és ártatlan haláláért halállal bünteti meg azokat kevés egyetmásod marháját pedig megadatja neki, mert a portán nem eshetik oly dolog, melynek az nagyságos vezérek végére nem mehetnek, oly igazsággal és szép törvénnyel birják és igazgatják hatalmas császárok hazáját, ilyen szép intésinknek és ígíretinknek az ország hitelt adván, azolta szép csendeséggel vagynak, hogy föliben nem úgy irattuk levelünket mintha bizonyoson tudtuk volna ő nagysága akaratjából való megölettetését annak az nemes ifiúnak, hanem úgy az mint mi az dologról tudósíttunk az

magyar levélből világosan értésére mehet ő nagysága, mely levelet együtt az törökül írott levéllel, még akkor mostani ott való kapikihajának küldtük volt. Az országot is hogy nem bucsuztattuk, sőt arról soha nem is gondolkoztunk, és hogy egy igivel való irás is az mi levelünkbe az ország elbucsuztatása avagy magának az országnak hatalmas császártól elbucsuzásra való szándéka felől nincsen, ha ő nagysága ő olvastatja az törökül írott levelet az magyar irással, világosan megbizonyosodik, mert a hol mi azt irattuk, hogy ez mostani cselekedet nem különb mint egy elbucsuztatásra való ok adás, nem azt teszi az a magyar szólásban, hogy az ország akar elbucsuzni, avagy mi akarnánk elbucsuztatni, hanem mintha az akarná elidegeníteni, és elbucsuztatni hatalmas császártól őket a ki az ország szabadságának megrontására az ifjunak törvénytelen való megöletésével adott volna okot. Így értse azért ő nagysága azt a czikkelt, és ne gondolkodjék arról, hogy ez az ország az mi életünkben a fényes portától különben elidegenedjék és elbucsuzzék, hanem ha onnét adatik bucsu mindnyájunknak. Ezeket így értvén ő nagysága, nekünk úgy tetszik, hogy az mi akkori irásunkon ő nagyságának nem kellett volna megindulni, reánk haragunni, mert mi azzal is hatalmas császáruk megkeseredett igaz hiveit nem elidegeníteni, hanem inkább megcsendesíteni ő nagysága hűségében marasztani igyekeztük. Annakokáért talám nem méltán viseljük haragját ő nagyságának magunkon. Értjük pedig Jussuf agától izent ő nagysága válasz tételéből, hogy az ifiu legény nem ő nagysága hírével és akaratjából öletett meg; az országnak jövőendő gyűlését adván Isten érnünk, mi az szerént mindeneket értékre adunk az ő hatalmassága hiveinek és igyekezőnk ennél is inkább elméjeket megcsendesíteni, de ebben egy nagy nehézséget látunk, mert az stambuli szubassának és mellette rendeltetett huszuszassának szolgálai, kik az urokkal együtt voltak az dologban, nyilván beszéllették az magyaroknak, hogy az ő urok ölették meg az magyar Iszszait, azt pedig a portára járt erdélyi urak, főnépek igen jól tudják hogy az szubasa és haszaszbasi senkit magok fejétől meg nem mernek öletni, ez az hir mindennek szájában forog, de mivel az

megöletteknek életet senki ez világon nem adhat, ebből is hatalmas császárhoz való igazságunkat, és ő nagyságához való szeretőnket igyekeztünk úgy megmutatni, hogy senki azért az ő nagysága fejét ezután ne fájlalja, csak kérjük ezen igen ő nagyságát, többször ilyen dolgot ne engedjen az fényes porta cselekedni, hanem ha valamely erdélyi nemes ember vét hatalmas császárnak, avagy az nagyságos vezéreknek avagy akár kinek, s az vétkét elszenvedni nem akarják, fogassák meg, vitesse maga eleiben az vezér, ha az országnak követe találtatik ott benn olyankor az kapikihajával együtt és az több keresztyén országok követeket is hívassák elő, mondsták meg nekik mit vétett az a kevély, bizonyítsák reá és büntessék törvény szerént úgy a mit érdemel, azért senki azután méltán nem baraghatik, és ha szintén siránkoznak, panaszkodnak is, héjában leszen, mert az ország követe avagy kapikihaja bizonytságot teszen az olyannak bűnéről és törvény szerént való megbüntetéséről. — Hogy pedig az szegény keserves vén asszonynak is az földhöz szegzetetett szíve valamennyire az nagy keserűségből valamennyire megvidamítsék, kérjük szeretettel ő nagyságát, kevéssé aprólék marhaeskáit kerestesse elő azokkal a kik megölették, parancsolják nekik, adják követünk kezében, hozlassa meg az szegény asszonynak — magunknak is az mely két szőnyeget hozott volt, azokat is adják meg.

Értjük hogy ő nagyságok mi felőlünk oly híreket vittek és irtanak volna, mintha mi német császárral hatalmas császár ellen kezdtünk volna tractálni, és az tavaly elvégezett frigyét akarnánk elbontani, s abban mesterkednénk, hogy azt a német császár ne confirmálná.

Azon dolgokért német császárhoz secretariusunkat küldtük volna, és az több keresztyén fejedelmekhez is embeinket bocsátottuk volna az végre, hogy azokat is ő hatalmasága ellen való hadakozásra tanácsolnánk etc.; mely híreket úgy vesszük nevünkben ott benn való kapikihájának leveléből, hogy ő nagysága szintén úgy elhitte, mintha igazok volnának, fenyegetett is bennünket és azt mondta, hogy ő nagyságok is felnyitják szemeket ellenünk, minden titkos practikáinkat igen jól tudja, mert Velenczéből, Budából meg-

irták neki, hatalmas császár szép hadaival magunknak országot szerzettünk, bányákat foglaltunk, nagy kincset gyűjtöttünk, ő hatalmasságának semmi hasznót nem szerzettünk, egy palánkot kezében nem adtunk, az fejedelmek és országok követit be nem küldtük, noha sokat fogadtunk volt, hogy innen is s amonnan is nagy hasznót szerzünk ő hatalmasságának, csak az hadakat bocsássák mellénk, de semmi ígérletünket meg nem teljesítettük, hanem immár hatalmas császár ellen akarunk támadni, de nem vesszük véghez és meglátjuk, hogy soha azokat nem bírjuk, az miket torkon verve az némettől elvöttünk.

Mikoron ez ilyen beszédeket kapi kihaja leveléből olvastuk volna, nem tagadjuk szívünk úgy megkeseredett és elménk oly igen megháborodott, hogy soha mi ennél nagyobb keserűséget, bosszúságot, szívünkben, elménkben ez napig nem érzettünk nem szenvedtünk, s miért köllessék ő nagyságának minket olyan szókkal keseríteni, semmi méltó okát nem látjuk, mert ha fundamentomból akarnók igazságunkat állatnunk, sokképen megbizonyíthatnánk felőlünk ő nagyságának vitt és irt híreket merő hamisnak lenni, de ügyekezvén mentől kevesebb írással lehetne választételünk, az sok és hosszú írásnak békét hagyunk, mivel ez írásunkat is megfordítani sok időbe leszen, és ő nagysága is meg fogja olvasását unni, hanem egynehány szóval írunk csak mind ezekről. Az mi személyünket a mi illeti, nem látjuk szükségesnek, hogy magunkat sok szóval mentegessük, mert az Isten a ki minden emberek sziveknek titkait, gondolatit egyedül látja, érti s tudja, ő szent felsége az mi bizonyságunk, és mind azok az vezérek, s sok egyéb rendbeli ő hatalmasságától hozzánk küldetett beglerbegek, agák és csauzok hamissággal szolgáltunk-e mi ő hatalmasságának, avagy igazsággal szerzettünk-e hasznót császároknak, s az Ali oszmán nemzetnek az mi szolgálatunkkal, avagy kárt tettünk, mert hogy sok szóval elő ne hozzuk az dolgokat, mikoron Erdélyországot az német épen magáévá tőtte vala ezelőtt 26 esztendővel, az erdélyi urak közül senki több minálunknál nem találkozik, ki az fényes portához való igazságát megmutassa, hanem csak mi hagyánk el édes hazánkat, nemzetünket, jegyben nálunk levő mátkáu-

kat, és 400 lovas kopiás katonát fogadván vezér Jemiczi Haszszan basához nem senki kényszerítéséből hanem szabad akarattunk szerint menénk Fejérvárra Székel Moysést ott találván (ki az németek előtt egyebött meg nem maradhatván, kényszerítettünk vala Tömösvárra futni) akkori fővezére Merhum szultán Mehometnek, hogy minket annyi vitézzel láta hatalmas császár hűsége alá való menetelének, úgy serkene fel, és mireánk nézve bátorodott meg, császár országának német kezéből való vételéhez úgy kezde, de az szerencse néki nem szolgálta, mert császár hadát rendelte vala s egynehány tömösvári törököt mellénk, az ország népe mellénk állott vala és hatalmas császárnak hűsége mellett igen sokan elvesztenek, azután mi reánk nézve sok fő nép mene velünk együtt Törökországban, császár hűsége alatt akarván inkább sok nyomoruságot szenvedni, hogy sem mint német fejedelemsége alatt hazájokban élni. Missiri vezér Ali pasa intéséből nem más, hanem egyedül mi kezdénk Bocskay fejedelemtől izengetni, irogatni, ki mivel nekünk atyánkfia volt, minket ő nevelt és igen hitt nekünk, az mi sok kérésünkre, biztatásunkra ígéré magát császár hűsége alá magát Merhum szultán Ahmet nevével való athname levelet magunk kezével mi csináltuk és irtuk meg, a fővezér pecsételte meg és az nisanzi pasa vont turát rajta, mi küldtük ki sok mesterséggel császár levelét neki, s arra az hitlevélre kele fel s az Isten által micsoda haszna lön annak az szolgálatnak, ez világ tudja, mert Esztergam az által mene vissza császár kezében, Pestet úgy szabadithatták ki az német kezéből. Az egri, hatvani, szolnoki, gyulai, tömösvári kapukat azáltal nyiták meg, kiken azelőtt a benne való vitézek csak ki sem mehetnek vala az sok ellenség miatt, az köleskenyérben sem ehetnek vala, Isten az mi szolgálatunk által engedte volt azokat az hasznos dolgokat végben menni, mert ha mi nem találtunk volna abban az időben császár hűsége alá menni, bizony senki által azokat végben az nagyságos vezérek nem vitték volna. Bocskay halála után Báthori Gábor fejedelem az német császár hűsége alá adá magát, mivel Ecsed nevű erős vára az ő birodalmában volt, ellene nem mere tovább hadakozni, mely cselekedetet minthogy mi nem tanácsoltuk

hanem ellene szoltunk mindenkor, reánk is érette megharaguvék, és mi is tovább nem akaránk neki szolgálni, látván az némethez való szándékát, hanem Merhum szultán Ahmethez menénk, minden állapotokat vezér Naszuf pasa által ő hatalmasságának értésére adánk, magunkkal három ur volt szembe, mely dolgot értvén császár, az vezérnek megparancsolta, hogy mellénk hadakat rendeljen és az országot német kezében jutni ne engedjék, úgy bocsáta el Szkender pasával vezér Naszuf pasát, az Isten jó szerencsét ada hatalmas császárnak az fejedelem meg nem meré várni császár hadát, elfuta, az ország értvén az mi jelenlétünket, leveleket iratánk minden felé: fejenként mellénk jönnének, és mikoron császárnak hozzájuk való kegyelmességét reájok való gondviselését nekik az kolozsvári nagy templomban megbeszéllették volna, császárárt az Istennek könyörgének és azontól Eszekre jövének, Báthori fejedelemnek levelet irának, tőle elbúcsuzának, helyében minket választának, és azolta mint viseltük magunkat, hatalmas császár parancsolatinak voltunk-e engedetlenek, szántuk-e fáradságunkat, szolgáltunk-e valami haszonnal ő hatalmasságoknak és az Ali özmán nemzetnek, tegyenek az mi cselekedetink azokról bizonyosságot. Lippát kétszer szállottuk meg, álgyuinkkal lötettük, magunk személye szerint mentünk elől az ostromra, kit sok ezer ember látott, és császár is csausz Ibrahim csausz szemével nézett, megvettük két várral, kastélylyal adtuk meg az keresztyén világnak csudálkozására, melyért ma is ellenségnek tartanak, azután Moldovában 15 ezer magunkkal mentünk, melyet az lengyel had látván, meg nem mere Szkender pasával vinni, hanem minket megtalálván, az generalist kérvén, hogy az békeséget tractálnánk, Isten akaratjával mi szerzünk, és mi vivénk végben császár és lengyel király között az békeséget.

Német császár ellen való hadakozásunkban is nem voltunk, úgy tetszik, haszontalan szolgálai hatalmas császárnak, mert Vácztot mostan császár birja, mely ez ideig és ezután mind addig még az némettel való frigy fel nem bomol, visszavételében, egyik vezérnek sem lett volna módja, de csak Vácznál is több és nagy hasznót szerzettünk valami az Ali

ozman nemzetnek, mert egy szóval azokat az országokat csináltuk vala az fényes porta jóakaróivá, kiknek kénecsekkel, népekkel az német császárok mindazolta hadakoztak az török nemzet ellen, miolta az tengeren Európában által költöztenek, mely dolgot mennyi főtöréssel sok tanácsadással, sok biztatással, sőt hittel való biztatással vihettünk vala végben, csak az Isten tudná előszámlálni, holott azok a nemzetek, országok, fejedelmek azelőtt soha arról csak ingyen sem gondolkodtanak, hogy valamikor az fényes portára követeket küldjenek, nemhogy oly igaz barátságot, frigyét kössenek az minemőre, mi őket tanácsoltuk vala, sok szép ajándékokkal be is küldtük vala őket, magunk főköveit is melléjük rendelvén, kiket hogy az fényes porta ugy a mint hatalmas császárnak nagy méltósága, azoknak nagy tisztességek és akkori állapot kívánta volna, akkori nagyságos vezérek nem akarák avagy nem tudák merni fogadni, hanem gyalázatosan, válasz nélkül igazíták ki a kapuról, barátságokat megveték az egy német császárra nézve, az nem mi vétünk, kik mikoron oly gyalázattal haza érkeztenek, kiki az ő fejedelmének megbeszélvén mint bocsáttattak vissza és semmi bűnösek nincsen ott, oda többször nem szükség senkit küldeni, mely nagy gyűlötségben hoztuk vala magunkat nálók, és mely kicsinyen mulék, hogy magunkat el nem vesztenék, kiknek nagyobb része Ferdinánd császárral megbékélvén, arczul támadának reánk, és az egy Isten oltalmazza meg ellenek bennünket. Azután is pedig mely szép alkalmatosságot mutattunk vala mi Merhum szultán Ozmánnak akkori nagyságos vezér által az német császár saját országának Syriának, Carinthiának, Carniolának, Horváth- és Tótországnak kevés munkával való elvételekor, rajat kötük és Istenre kényszerítettük az vezéreket, ne vigyék császárt az lengyelekre, mert semmi haszna annak nem leszen, mely szép útát módot mutattunk vala abba az vezéreknek, hogy az lengyelek dolgát is megláthatják, csak személye szerént ne menjen császár oda, az tatár hánnal, és egy szerdár mellé ha 30 ezer törököt rendelnek, szintén annyi dolgot láthatnak, mintha császár az egész hadával ment volna oda, maga pedig császár mint jöjjön fel Kanizsából, és innét lassu járással 8 napig Grécz alá

mint mehet, mely könnyen megszállhatja és kevés idő alatt megveheti, az egy helynek megvételével, mint tehetik magáévé császár az megnevezett öt országot, mely bátorságosan élhet alatta táborban nem különben mint Stambulban, mert mi magunk az éreztük eleiben szállunk és strázsái leszünk, úgy vigyázunk 20—40 ezer magunkkal, hogy senki egy ellenség is az várost meg nem segítheti, annál inkább császár hadára nem mehet senki; egész Stambultól fogva Grécziáig az egész had után való járásra élés vitelre mindennek bátorságos békességes útja lehetvén, mely helyet, mielőtt meg vett volna császár mint nyithatának volna kaput Olaszországra egész Velenczéig, Neapolig, mely birodalomra soha ez napig utat az szárazon az császárok és vezérek nem találtaunk, noha sokat fáradtanak annak keresésében, mind ezekről Juszuf aga bizonyosság lehet, mert ő általa izentünk volt mind ezekről, de ha az is nem tetszett akkori vezéreknél avagy nem tudtak nagy hasznáról gondolkodni, nem mi vétünk. Több igaz és hasznos szolgálatunkat hogy elő ne számoljuk, ezekkel mind maga ő nagysága, s mind az fényes porta igaz itéletet tehet, voltunk-e mi hatalmas császárunknak haszontalan és káros szolgálai, ha azok voltunk, itilje meg az Isten, és maradjon feketén orcánk, ha pedig, igaz és hasznos szolgának találattunk, nem méltán érdemeljük az fenyegetéseket és ígéretinknek meg nem teljesítésinek orcáinkra gyalázzattal való hányását. Az mi pedig Tholdalagi Mihály jámbor szolgánk és Haczy Juszuf aga barátunk által ezelőtt 20 holdnappal izent dolgokat illeti, tudniillik micsoda hasznos dolgokat vihetünk végben, és az frígyes fejedelmek követeket mint küldik a fényes portára, ha hadat rendelnek az nagyságos vezérek mellénk, ő nagyságát kérjük szeretettel, emlékezzék az mi izenetinkről és annak conditioiról, ha pedig sok dolgai miatt azokról megfeledezett, kerestesse elő azokról török nyelvre fordított beadott írást, méltóztassék egyszer ujjban megolvasni, és mivel Istennek hála azon követek még élnek, az kik által azok az dolgok tractáltattak, és a végre küldjük mostan ő nagysága eleiben, hogy tegyen bizonyosságot az mi jámbor szolgánk, mit beszélt és mit tractált ő nagyságával, s mi nevünkkel minemű igireteket tölt

s azokat micsoda okokkal, móddal és mikoron az dolgok ő nagyságok akkori írásokból azon emberektől való izenetekből eszében jutnak, tegyen azután ítéletet ő nagysága felőlünk s bátor az nagyságos muffti és kadieszkerek tegyenek törvényt felőlünk, és ha azt találják, hogy mi löttünk okai az mi igiretünk be nem teljesítésinek, maradjon hazug nevünk és büntessen hatalmas császár érdemünk szerént, és hogy magunk is ártatlanságunknak megmutatására egynehány szóval ne írjunk, nem tehetünk egyebet benne, mert életünk-nél drágább zálogunkat ugymint fejedelmi méltóságos becsletünket hitelünkkel együtt láttatunk elveszteni, ha ebben az felőlünk bevött gyalázatos hirben fekszünk, és magunkat belőle ki nem tisztítjuk; kevés szóval annakokáért ő nagysága akkori követségünknek fundamentumát szükség hogy jól megértse. Nyilván vagyon ő nagyságok előtt, hogy mikor mi az némettel kezdttünk hadakozni, ezelőtt kilencz esztendővel, magunktól arra az hadra meg nem indultunk, hanem akkori hatalmas császárnak vezér Mehemet pasa által minden dolgokat értésére adtunk, tudniillik, minket mint hinak segítségkre az magyarok és csehek, elmenjünk-e vele? az dolgot mikor az fényes porta megértette, derék divánt tartottak felőlünk, és azt találták, hogy igen méltó elmennünk, micsoda okokra nézve, azoknak előszámlálásával ő nagysága fejét nem terheljük, mert sok írást foglalna magában, hanem hozzuk ezért elő, mivel ő nagysága azt vetette szemünkre kapi-kihajánk előtt, hogy hatalmas császár hadainak vérekkal, halálokkal magunknak országot vöttünk, bányákat szerzettünk, nagy kenestet gyűjtöttünk, mely dolgoknak, ha ő nagysága végére megyen, megbizonykodik, hogy mi mellénk egy törököt sem adtak, sem kéncsül egy oszporát is nem rendelkeznek mint Boeskaynak, Zsigmondnak hogy sok ezer aranyat, tallért esztendőnként adtanak, hanem magunk népével mentünk Magyarországhban, nem is kívántatott az segítség mi mellénk, akkor mi sem kértünk, mert Magyarországon az pápistákon kívül minden rend szabad akaratból jött mellénk, Kassa városa az császár generálisát maga fogta meg és adta kezünkben, Érsekujvárat, Nógrádot, Palánkot, Gyarmatot, Lévát, Szécsént, Fileket, Nyitrát, Nagyszombatot, az Bánya-

városokat, az igen erős Ecsed várát, Szathmárt, Kállót, Dunántúl Beszperémet, Pápát, Kiskomárt, Sopron, Kőszeg erős városokat, az erős Német-Ujvárat, Sárvárat több számtalan várakat, városokat nem kellett minekünk megszállanunk, hanem az benne valók szabad jóakarattól megnyitván kapújokat, bocsátottak közzéjük, és magokat úgy adták vala hatalmas császár szárnyai és oltalma alá. Pozsony városában és várában, mivel négyezer német gyalogot küldtek volt Bécsből, és az ország palatinusa egynehány nagy urakkal magok is az várban menvén magok népével, minthogy az koronát ott szokták tartani, arra magunk személyünk szerint menvén és az csehek segítségére egyik szerdárunkat az jó emlékezetű vitéz Rédei Ferenczet tizezer magával bocsájtván Morvaországban az ellenségre, az Isten akaratjával Pozsony városát erős ostromok által megvevénk, az németet szablyára hánytánk, és az várral együtt az korona is kezünkbe jöve, az egész Magyarországot csak ily könnyen hajtottuk vala hatalmas császár szárnyai alá, nem is maradott vala egy palánk is az egész országban, ki magát meg nem adta volna, csak Nagy-Győr és Komárom, de Győrt is tizenöt nap alatt miénkké tesszük vala, immár az benne valókkal indított tracta által, ha az megholt vezér Karakas Mehemet pasa el nem bontotta volna, ebből elhiheti ő nagysága, hogy nem mi bontottuk fel az fejedelmek között a frigyet, mert nem magunktól, hanem az fényes porta akaratjából indultunk volt arra a hadra is, de nem hatalmas császár hadával vöttünk volt országot magunknak, mert mivelünk egy török sem volt egyéb, hanem körülöttünk, ha mely szolgánk avagy császár csauszi mikor találkoztak lenni. Az országot mikoron így szép móddal, és mind is 4 holnap alatt mind egy akaratra hoztuk volna, az német császár hadait is az bécsi hidak előtt megvertük volna, azután az Dunán által költözvén, Bécs alá menénk, császárt megvert hadaival beszorítánk, meg is vehettük volna, nem ostrommal, hanem tracta által, mivel az benne való városnép, és igen sok nagy urak is elvégezték volt, hogy minekünk az várost megadják, elunván az német császárnak rajtok való nagy kegyetlenségit, de az nagy hidegek miatt tovább mezőben az hadak nem maradhatának, el kelle alóla szállanunk,

Pozsonyban visszajövének, és az ország gyűlést tartá, egyenlő akarathól minket választának gondviselőjöknek, Fridericus királylyal, és az hét országgal erős frigyet csinálának, melyre mi különben nem mentünk, hanem arra kellett magokat az országoknak és Fridericusnak igirni, hogy ők is hatalmas császárral frigyet kössenek, jóakaróikká tegyék ő hatalmasságát, mint ment vala az dolog végben, sok volna előszámlálása, azt ebben hagyjuk. — Azután Besztercebánya városában az országnak nagy gyűlést csinálánk, mely gyűlésre az német császárnak, francia királynak, lengyel királynak, Fridericus királynak, Csehországnak, Alsó- és Felső-Asztria, Alsó- és Felső-Slezia, Lusatia, Morva-, Horvát- és Tótországoknak nagy fejedelmi követek, hercegek, grófok, nagy urak jöttek volt követségeken, kiki császárától, királyától, országától ott 90 egész napokon tanácskozáván, egyik része az követeknek abban munkálódtak, hogy az ország Ferdinánd császárhoz visszaálljon, az másik része abban fáradozott, hogy ne, és így 90 napig veszekedvén egymással, minket választának királyoknak, az alatt mi követeink által az országokkal tractáltunk affelől, hogy Pozsonyban tölt ígéretetek szerént hatalmas császár kapujára követeket ajándékokkal együtt készítsék és küldjék el, melyet Isten akaratjából végben is vittünk vala és elküldénk amint feljebb emlékezetet töttünk felöle. Az országok követeinek a portáról gyalázatos visszabocsájtásokat az országok megértvén, amint feljebb is irtuk, minden szégyenvallásokat nekünk tulajdonítván, az országok magokban meghasonlának és nagyobb része az némethez visszaállván, areczsal támadának és jövének reánk, mindenik ország bosszuságokból mellénk rendelt segítségeket visszahivatták, csak magunk maradánk, mely dolgot látván az magyar nemzet, azoknak is egy része, ugymint az ország palatinusa Szécsy György több egynehány urakkal mellőlünk elállának, ellenségül reánk támadának, az német császár hada előttünk, hátunk megett az ellentünk támadt magyar urak lévén, mind az két haddal 182 napig éjjel nappal harczoltunk hadainkkal együtt, szorgalmaztatván, istenkedvén, kértük az nagyságos vezérektől az segítséget, de mi mellénk egy törököt sem bocsájtának, hanem inkább nagy

keserüségtünkre, félelmünkre az némettől beküldetett emberével tractáltak az kapun.

Hetedik holnapban minden felől reánk gyülekező az ellenség 50—60 ezer nép, egyebet nem teheténk, hanem Ujvárat, Nógrádót, Lévát, Nyitrát néppel, éléssel megerősítvén, magunk 182 naptól fogván való éjjel nappali harcizás miatt minden hadaink magok lovok elfáradván, Kassára jövének alá, oly reménységgel, hogy ha hatalmas császár hadaiból mellénk fognak bocsájtani segítségünkre, magunk hadait is egynehány napokon megnyugottjuk, ez alatt az ellenség semmit nem késvén, minden hadait megmustrálván, két részre osztotta, egyike szerdárát Rákóczit Érsekújvár alá indította 40 ezer néppel, más szerdárát az lengyel király segítségére rendelte Hutin alá menni 15 ezer jó gyaloggal és hétézer fegyveres lovassal, mi megértvén az ellenségnek végezését és az vár alá érkezését, nem várakozhatánk tovább császár segítségére, hanem hogy megfogyatkozunk benne, az várat is elvesztjük, sőt mivel hadainkat hátokhoz bocsájtottuk volt, az előljáró haddal Pálffy Istvánt, Bosnyák Tamást küldtük volt el, hogy magunkat is Kassában szorítsanak, kik immár Kassától hat mélyföldön voltak csak, kényszerítettünk mezőre szállani, és hertelenséggel akik gyülekezhetének hadaink közül az ellenségre bocsájtánk; az Isten mint szégyeníté meg őket, és mint veszének mind el, mind az két szerdár az mi kezünkben mint esének, ő nagysága megértheti azoktól az kik ott voltak, azonban az mi hadaink is mellénk érkezvén, a ki honnét mint jöhetett Ujvár segítségére indulánk, oda érkezvén az nagy hatalmú Isten mint szégyeníté meg az egész ellenséget kevés néptünk által, elveszvén maga is az harciz az Balt vezér, táborát 30 öreg álgyuval elnyerénk, magok közül sok ezeret elvesztvén; azután Pozsony alatt minemű erős harcizunk volt ujobban azzal az haddal, kiket hatalmas császár ellen Hutin alá az lengyel segítségére rendelték volt, végére mehet ő nagysága azoktól, kik szemekkel nézték az egriek közül, kik egynehány lóval csak kapdosni jöttek volt táborunkban. Itt is eszében veheti ő nagysága, az a szolgálatunk is kárára volt-e császárnak avagy hasznára, mert ha mi az ellenségre nem mentünk volna, véle meg nem vitünk volna,

az Isten mi általunk meg nem verte volna az egész hadat, mind az két szerdár császár ellen Hutin alá rendeltetett volt immár, mert Ujvárat hat-hét napra megadták volna, mivel igen megrontotta volt az nagy álgyu törésekkel, nem tarthaták volna tovább, mely 62 ezer ellenség, ha az lengyel mellé érkezett volna, mi következhetett volna, az Isten tudja, nem voltunk tehát akkor is haszontalan szolgálai ő hatalmasságának, akik magunk fejét kevés népünkkel oly nagy szerencsére elő vittük, és az ellenséggel megvittuk, hatalmas császárnak 36 zászlót, spanyol, francziát, német, lengyel nyelveket Hutin alá küldtünk, hogy az ellenségnek minden szándékát, akaratját és állapotját megérthették azoktól az nagyságos vezérek.

Mikoron az Isten oly szép győzedelmes szerencsét adott volna, és Magyarországot az ellenség ellen nemesak megtartottuk, hanem belőle ki is űztük volna, az Isten segítsége által mi is az ő maga országára menénk Morvaországban, magyartól nyert álgyninkkal sok szép erős városakat, várakat megvevénk, és immár az csehok is jó szót adtak vala, hogy Frideriknek hűsége alá visszaállanak; azonban érkezék Haczy Juszuf aga, azután Toldalaghy Mihály hatalmas császár nevével írott levelekkel, kikben paranesolják az nagyságos vezérek, hogy az ellenséggel megbékéljünk, egyebet császár abban nem akar, mely dolgon elesudálkozván, mikint busultunk, sirtunk, hogy az megvert ellenséggel kell megbékéllentünk, okait magunkban fel nem találván, miért kell az vezéreknek minket arra kényszeríteni, holott mi mellénk mind annyi hadakozásokban is egy embert segítségünkre nem adtanak, az ellenséget is megvertük, és hatalmas császár ellen készített ellenségtől sem kell tartani, eleget siránkozánk, törekedünk az fényes portán, hogy ne kényszerítsenek minket az némettel megbékélésre, de semmit nem foga, mivel szegény apánknak budai vezér Mehemet passának alkalmas summa tallért küldtek volt Bécsből, ő mind különben tudósította az nagyságos vezéreket annál a mint az ellenség akkori nyomorult állapotja volt, nekünk egynehány rendbeli levelekben hatalmas császár nevével ugyancsak az megbékélést paranesolák, mely paranesolatját akkori hatalmas császárunknak nem akarván elhallgatni, a minthogy indu-

lásunk is az fényes porta hírével, akaratjával volt, úgy hadakozásunkat is akaratja ellen tovább nem akartuk viselni, hanem az ő hatalmassága parancsolatjához alkalmaztattuk magunkat, és az ellenséggel nem az mi akaratunk és kívánságunk szerént, hanem úgy a mint az ellenségnek jó szerencséje az fényes porta parancsolatjából hozta, kelleték kedvünk ellen véle megbékélenünk, mely különben nem lehetett, hanem az országot az koronával együtt német császárnak vissza kelleték adnunk az Bányavárosokkal együtt, mi kezünknel az egy Kassa városát hét vármegyével marasztalánk, Sleziaországban adott vala német császár igen szép herczegséget, kinek esztendőnként más fél százezer tallér jövedelme igen könnyen meglehetett, annak felette ötvenezer magyar forintot esztendőnként tartozott adni; de merre Huszain passától mellénk rendeltetett hadaknak mellőlünk való hátra térések avagy futások miatt oly kárt vallánk, hogy mind az herczegség s mind az 50 ezer forint kezünkbel kimene, adta volna Isten, mellénk ne férhetett volna az akkori had, nekünk hasznot semmit, de kárt annyit tőnek, hogy fejünk is csaknem odavesze, magok is gyalázattal szakadozva futának vissza, mely hátramenéseknek semmi oka nem volt, mert az ellenséget úgy megszorongattuk vala, elfogván minden felől élését, hogy éhkel döggel holt el közülök tízezer, lovok nem maradt szolgálatra való ezer; az éhség előtt magok jöttek táborunkban és szintén úgy békélhattunk vala vélek, az mint mi akartuk volna, s immár meg is lőtt vala az békesség, csak pecsételni és kézírásra vetni küldte vala fel az palatinus Bécsben császárnak az frigylevelet, harmadnapra kezünkhez jött volna az pecsétetes levél, de csak egy napot sem akara az a gonosz nép várakozni, úgy szökött hátra, mintha megverte volna valaki, megértvén a császár hátra menését az török hadnak, minden végezéseket felbonta, és azután tíz hétig kellett ott fenn velek veszekednünk s nehezen vihettvén végben az békességet, ezeket is értvén ő nagysága, megitilheti bölcsen az mellénk jött had mi hasznot szerzett mind hatalmas császárnak s minekünk kiváltképen. Az két okra, dologra nézve: tudniillik kedvünk ellen az megveretett ellenséggel való megbékélésre, és azután az mellénk bocsájtatott

kevés török hadnak akaratunk ellen való hátra menésére nézve magunkban mi is azt végeztük vala, hogy mi se menjünk hadra többször, különben, hanem ha ellenség jőne valamikor reánk. De az keresztyén fejedelmektől, királyoktól megtaláltatánk az után, kívánván az mi vélek való meg-egyezésünket, mely dologból, mikoron hatalmas császárnak látván oly nagy hasznát következőni, melyről immár mi gondolkodni sem tudtunk volna, egyszersmind ha elmulatja az fényes porta azt a nagy jó szerencsét, melyet az isten akkor hatalmas császár lábaihoz hozott vala, abból minemű veszedelmes állapotja következhetik ő hatalmassága birodalmának, bizonyosan vettük eszünkben és ellene láttuk, noha az mint iránk nem volt akaratunk az hadakozásra, és sokat gondolkoztunk rajta mit cselekedjünk, megírjuk-e, izenjük-e a kapura, avagy elhallgassuk, azt találtuk jobbnak, hogy értésére adjuk hatalmas császárnak, mert ha elhallgatjuk, és valami veszedelem fog birodalmára következni, bátor ezen a világon meg ne tudnák is, de az istennek méltó büntetését el nem kerülhetjük, hogy ha az mi eltitkolásunk miatt jó veszedelem császár országának, eszünkben tartván az jó emlékezetű Mirhum szultán Ahmet császárunknak mi velünk tött sok kegyelmességit, ha azokról elfelejtkeznénk. Így annak okáért elvégezzünk, hogy minden dolgokat értésére adjunk ő hatalmasságának, de még is először Budára küldtünk az megholt vezérhez, az dolgot mégirtuk izentük neki, tőle kérdettünk tanácsot, szükség-e a portára megírni azokat a dolgokat, avagy elhallgassuk, az vén vezér is sokat gondolkodván felőle és mellette lévő dérek emberekkel tanácskozván, azt találták, hogy igen is szükség, el se hallgassuk, hanem megírjuk sőt magára vötte, hogy ő maga az ott benn való kapikihaja az megholt csauz basi által visel gondot arra az dologra, csak mi is emberinket küldjük be és a csauz basival értsenek egyet, mivel császárnak abból igen nagy hasznát látja maga is, ha sietnek az dolognak látásával, ha pedig késnek avagy elmulatják az nagyságos vezérek azt a dolgot, veszedelmet lát belőle következni.

Ez volt fundamentoma az mi utólszori hadra való menésünknek, nem az mi magunk kívánsága avagy hasz-

nunk keresése, hanem hatalmas császár nagy haszna és birodalma veszedelmének eltávoztatása. Ő nagysága akkori követségünkről így értvén, ne úgy, hogy mi kívántuk volna a hadakozást, s abból magunk hasznót kerestünk volna, mert az isten az mi bizonyságunk, mi nem kívántuk, és egy oszpora hasznunk abból nem volt, hanem költöttünk arra az hadra öt százezer magyar forintot. Az ígéretek mi csoda okokkal voltak, nem mi tőlünk, hanem azoktól az királyoktól, fejedelmektől, ő nagysága akkori követségnek beadott török nyelven való írásából megláthatja és értheti, mely conditiókat okokat ha ő nagyságok annak idejében végben visznek vala, az fejedelmek részéről való ígéreteknek megteljesésében semmi vétek, fogyatkozás nem lőtt volna, de nem mi vétünk, hogy szegény vezér Gurczi Mehemet basa apánkat megölék, ő nagysága, hogy helyében üle az dolgot nem értette az előtt az mig sok dolgai miatt az mi követségünkre választ ada követünknek, ott benn késése 60 napot meghalada, az üdö elmulék, az királyoknak nem tudtunk semmi bizonyos választ írni. Slesziában nem mulat hattanak, az daniai király az ellenségre hátrátére, az svecziai király az lengyelekre mene, az hollandiaiak az spanyol királynak egy igen erős várasát (Grilla nevűt) megszállák. Így megoszlanak; Mansfeldet hagyták volt Slesziában tiz ezer magával, hogy ha mi megindulunk, mellénk jöjjön, kire az ellenség megindulván, előtte meg kellett indulni és Magyarországra jött ki, s Kassa felé indult, de az ellenség utána nem jöve, hanem egyenesen Érsekújvár felé indulván, bizonyosan meghozák, hogy legelőször hatalmas császár hadára akar menni, azt akarja megpróbálni, és az apró várakat, mint Párkányt Esztergom előtt, Vácot, Pestet, az Duna melléken való több palánkokkal együtt végezte elvenni, ott telelni, minden hadait utána oda hivatni, kinek egy részét mi reánk akarja küldeni. Ezeket az híreket nem vevénk tréfára, hanem sietséggel hadainkkal Váradtól megindulánk, és az tekintetes nagyságos vezér Murteza pasának minden dolgot értésére adánk, hadainkat éjjel nappal vittük segítségére, hogy vele előbb megegyezhessünk, hogy sem mint az ellenség reá érkezhetnék, és noha oly sietséggel vittük hadainkat,

de még is kiesinyen mulék hogy el nem szakasztá tőlünk az ellenség az nagyságos vezért, mert a mely nap egymással megegyezénk, azon nap két óra mulva az ellenség is elérkezék, és egymásnak kemény harcztot adtak. És noha oly későn adott volt ő nagysága választ, mely miatt az királyok, fejedelmek dolgok látni, egymástól elváltak, és mentenek volt, mindazáltal úgy is az isten hatalmas császárnak megmutatta vala az jó szerenesét és hasznót, mert az ellenséget mi akkor igen megtréfálván, derék viadalt néki nem adván, visszafordula és mi is azután nyomában menvén Ujvártól fél napi járó földön szállánk, de meg nem mere várni, hátra futa tőlünk az Vág vizén által szállván minden hidakat elégettetvén, az réveken sánczokat csináltata, maga is táborát Galgócz nevü váras mellé sánczolá, mi is tőle egy napi járó földön szállánk, és az gyakorta való csatákkal úgy elfárasztattuk vala, élését elvevén mindenfelől, úgy éheztek és fáztanak, hogy egy éjszaka 500 s néha ezer is megholt benne, mely fogyatkozások miatt kevés napok alatt mind el kell vala veszniek futniok, és mihelyt megindult volna, azontól hátukon löttünk volna, Bécsben telelhetünk volna, de mivel nagyságod magunknak is, és főképen az nagyságos vezér Murteza pasának egynéhány parancsolatokat küldé hatalmas császár nevével az ellenséggel való megbékülésünk felől, noha mi igazat kell irnunk, meg nem békéllettünk volna azokra az parancsolatokra is, látván az jó alkalmatosságot az ellenségnek megerőtlenedéséből, de az nagyságos vezér egyebet nem mere eselekedni, hatalmas császár parancsolatja szerént valamint lehetett volna, az ellenséggel megbékélik vala mindjárt ha akarátja lött volna az ellenségnek reá, de mi látván, hogy ha az vezér kezd az német után járni, abból hatalmas császárnak gyalázatja nagy kára következik, abból is akarván ő hatalmasságához való nagy szeretetünket, igazságunkat megmutatni, nem engedénk, hanem magunk keresénk abban módot, miképen valami tisztességgel kezdhesstük úgy az tractát, hogy ne vehesse eszében az ellenség, hogy az fényes portának vagyon arra kedve és akarátja.

Mint kerestük fel annak módját és mely igen ótalmaztuk hatalmas császár méltóságát és mint szerzettük először

frigyet, kaput nyitván azzal az békeségnek tractájára, és császár hadainak bátorságos visszamenetelére, végházaknak békeséges megmaradásokra, azokat ő nagysága megértette tudjuk.

Mind ezekből ő nagysága észben veheti és megítélheti az mi személyünk felől haszontalalan szolgálai voltunk-e ő hatalmasságának avagy káros, ha kárt töttünk, örömost értjük, és ha magunkat meg nem menthetjük, valljuk mi az szégyent.

Az felőlünk ő nagysága irt és izent hireknek is, tudniillik hatalmas császár ellen való gonosz szándékunk az békeségnek felbomlása felől mind igazsága és hamissága az mi oda feljebb előszámlált írásokból tetszik ki igen világosan és kívántatik igen, hogy ő nagysága mindeneknek előtte két dolgot vegyen szeme eleiben és megvizsgálni illő, eddig magunk cselekedetünket, mint viseltük légyen az fényes portához, 26 esztendőől fogva találtatott e hamisság hatalmas császároknak megbizonyított szolgálatinkban, avagy nem? azokban az mi eddig való szolgálatinkban, magunk viseletiben kinek vétettünk és ki volt ellenségünk, másodikát ezt kell elővenni és meggondolni: honnét és kik irattattak és kiktől tudósítattak a fényes Porta az mi ő hatalmassága ellen való gonosz igyekezetünk felől, barátink voltak-e eddig azok avagy ellenségink. Ez két dolgot ha ő nagyságok összevetik és egyben vitatják, megvizsgálják szorgalmatosan, könnyű lészen feltalálni és ítéletet fölöle tenni, kellessék-e elhinni avagy nem.

Az elsőre semmi bizonyosság nem szükség, mert feljebb előszámlált dolgaink, magunk viselete világos bizonyóságot tesznek az mi hatalmas császárokhöz megmutatott igazságunkról. Azon cselekedetink megmutatják azt is, hogy nem más, hanem az német császár volt eleitől fogva az mi ellenségünk, a ki hatalmas császárnak is Európában főbb ellensége volt, a mai napon is oly ellenségünk, hogy noha láttunk megbékélenünk egymással lenni, de valamikor módja lehet ellenünk való indulatra, semmi alkalmatosságot abban el nem mulat. Nem volna annak okáért mi nálunknál ez világban is bolondabb ember, hogy ha mi oly emberrel

kötnénk frigyét, és olynak hajtanánk fejünket ölében az kinél bizonyosan tudjuk, nagyobb ellenségünk nincsen, az ki felől bizonyosan tudjuk, hogy hazánkat, országunkat eleitől fogva mesterkedett magáévá tenni, régibb szabadságiban megrontani. — Az második dolgot az mi illeti, úgy mint az hírek felőlünk kiktől és honnét vitettek etc. Azt ő nagysága tudja honnét és kiktől értette, mindazáltal a mint maga jelentette ott bennlevő oratorunknak Bécsből, Velenezéből, Budából, egy-egy szóval azokra csak ezt feleljük, ha mely híreket német császár birodalmából való emberek mi felőlünk vittek eddig, és visznek ezután is, bölcsen meggondolhatja ő nagysága hogy nem illik s nem kell azoknak a híreknek hitelt adni, mert minden eszes embernek tudni kell azt, hogy embernek ellensége abban mesterkedik, miképen veszthesse el az ő ellenségét, bizonyos dolog ez, hogy eddig régen elvesztett volna minket az német, ha isten reánk bocsátotta volna, amint abbeli igyekezetét ez napig sokképen próbálta, mert jól tudja, hogy az mi halálunk után könnyebben férhetne Erdélyország elvételéhez, és ha az német híreknek hitelt ad ő nagysága, úgy soha nem kell elmétekből ő nagyságoknak az felőlünk való kételkedést kivetni, mert annak akkor leszen vége, mikor meghalunk. De ha az némettel mi hatalmas császár ellen való dolgot tractálnánk, megjelentené-e az fényes portára, bizony nem, oly bolond nemzet az, hogy maga javára való dolgot el nem tudna titkolni! Ha pedig onnét vittek felőlünk valami hirt avagy ellenünk tractálnak, azt azért cselekedik, hogy minket elveszthetnének, mert igen bánják hogy miattunk Erdélyt nem birhatják; János király fia ellen mikoron szultán Suliman császárral Ferdinand és Maximilian császárok tractáltak, esztendőnként száz ezer aranyat ígértenek az császárok, csak Erdélyt engedje visszavenni az koronához, de soha nem engedte, sőt az követnek maga szájából megparancsolta, afféle szót előtte többet ne mondjon, mert soha nem leszen, minket is sokképen próbáltak hogy elszakaszthassák császártól, kit hogy végben nem vihettek, mi elhittük az portát is megpróbálják mind ígéretekkel, hamis hír költésekkel, ál levelek csinálásával, és ha az nagyságos vezérek hisznek afféleknek,

megfogják azután hamar érteni, mit használtak affélék elhitélével. Velenczéből és egyéb távolabb való helyekről vitt avagy vivendő híreknek hogy adhasson hitelt a fényes porta, holott csak az idevaló állapotok és dolgok felől különben semmit nem érthetnek, hanem az könyvnyomtatók közül kik csak affélével kereskednek, hogy az piaczokon hallott híreket szedik össze afféléket kinyomtatnak, számtalan hazugságokat tesznek hozzá, melyeken mint új dolgokon az emberek szoktak kapni és olvasgatni a kiknek egyéb dolgok nincsen, hanem ha afféle híreket írnának ő nagyságok Velenczéből, mert egyebet azok mi felőlünk különben nem érthetnek, hanem ha mikor immár az elvégzett dolgot végben vihetjük, mely ez világra kiterjedett.

Budából mi felőlünk egyéb híreket ő nagyságának nem irhatnak, hanem avagy azokat, melyeket szemekkel láttak hogy cselekedtünk, és ha ki afféléket irt, s igazságot akart írni, egyebet nem irhatott, hanem az melyek ő nagyságoknál az fényes portán régen nyilván vannak, avagy az minemű híreket és tanácsadásokat az nagyságos Musztafa pasának irtunk, kiket ő nagyságának is mindenkor értésére adtunk. Avagy harmadszor ott is az miket az német részéről való emberek szoktak eleitől fogva felőlünk hirdetni szokások szerént, és azok is oly igazak, mint az mineműket ő nagyságának vittenek. De mi szükség erről sokat disputálni, im mi ő nagyságának egy szép módot mutattunk abban mint kellessék az felőlünk vitt avagy vivendő híreket elhinni, mely im ez: Jól tudhatja ő nagysága azt, hogy az emberek Istentől két dologért ruháztattak fel, okos lélekkel: első hogy ő szent felsége az emberektől tiszteltessék, magasztaltassék, életüket oly szentségben viseljék, hogy az istentől az égből az kevélységért lehánytatott számtalan angyalok helyét (kik most immár ürdögök), az emberi nemzetből töltsé be isten. Másikért, hogy magok életét ótalmazzák, arra gondot viseljenek. Bizonyos dolog, hogy valaki okos ember, ha titkot tractál valakivel, annak czégért nem szokott tenni, hanem mentől nagyobb titokban tarthatja el kezdett dolgát, abban mesterkedik. Így hát nem lehet, hogy ha mi afféle latorságot hatalmas császár ellen indítottunk volna is (kitől isten

minket ótalmazzon) hogy azt közönséges emberek érthetnék. Az nagy emberek pedig, mikor nagy dologról egymással tractálnak, különben egymást meg nem hiszik, hanem az köztük való végzésről egymásnak pecsétet levelet szoktanak adni, még a kik egymással nem ellenkeztenek is, bizony tehát annál inkább minéktünk az német császárral ha valamit effélét tractáltunk és végeztünk, levelet kellett adnunk egymásnak, mert hogy ellenségek voltunk, ez világ tudja, így azért ha mely nem barátunk ő nagyságának mi felőlünk afféle híreket irtanak vagy izentenek, nem méltó hogy különben hitelt adjon afféléknek ő nagysága, hanem kezünk írásával megpecsételt levelünket mutassák elő, ha effélét mutathatnak, úgy osztán hitelt adhat ő nagysága az híreknek, és nem méltó tovább hogy minket hatalmas császár igaz hívének tartson, de ha szintén mi nevünkkel írott levelet mutatna is valaki, szükség hogy jól megnézzék, lássák, igaz levél-é, nem-é, mert sokszor megtörtént az oly dologban is, hogy az pecsétet levélről leveszik az formát és hasonlót metszetnek hozzá, az embernek keze írását valamely okos deák igen megtanulja és szintén úgy igyekezi keze írását az levélre adni, mintha azon emberé volna az kit veszedelemben akar ejteni, afféléket mi szemeinkkel láttunk. Az németnek ezer mestersége vagyon, láttuk mi azt is, hogy ország névvel hatalmas császárnak levelet íratott Brassó városa, mikor Báthori Gábor ellen támadtak vala, az országbeli uraknak pecsétet levelekről leszedettek volt, és ötvesekkel pecsétokról felmetéltették 50—60 pecsétet nyomtanak az levélre és annyi kézírást vetettek reá, mintha egész ország névvel irták volna, vezér Naszaf pasának vitték vala az levelet Nemes Balázs, Csoma György, Bengner János nevű emberek, mely levelet az vezér nekünk mutata, velünk olvastatta, megkérdvén ha igaz ország levele, mi megolvastván, az urak kezek írását is igen jól megnéztvén, mivel sokaknak ismertük kezek írását, megismertük hogy hamis levél, az vezérnek megmondván, könnyű válaszszal bocsátá vissza őket, efféle dolgok mind megtörténhetnek mi ellenünk is, de mind ezek ellen próbálja meg az mi állapotunkat hatalmas császár ha mikor kívántatik és akkor veszi eszébe, s hiheti el az fényes

porta ki legyünk mi, és mint kellessék az felőlünk költött hamis híreket elhinni. Más az, hogy az ki hatalmas császár ellen akar hadat indítani, nem lehet az oly titkon, hogy az előtt sok idővel is jeleit affélének eszekben ne vegyék az emberek, mert sok ezer emberünk sok kénestünk volna is, de készületlen egy nagy hatalmasság ellen indulni nagy bolondság és veszedelmes volna.

1) Oka, mert az német császár embere az zászló ki-nemadásában országunk szabadsága ellen ottben mint igyekezett ő nagyságával törekedni, megértvén, német császárnak értésére akartuk adni, mivel a békeség ellen való dolog, s kívántuk, hogy megparancsolja embereinek, ezután az mi dolgainkat ne igazgassák a portán, 2-or. Az palatinus is gyalázatos szókkal izent volt felőlünk az nagyságos vezér Murteza pasának a tractákor, mely dolog értésünkre lévén, arról is az császárt szükségesképen kellett megta-lálnunk.

Secretariusunkat egynehány dologért küldtük volt német császárhoz 1-ör mivel az békesség csináláskor az volt végezve, hogy az mi odaadott atnaménkat az ország is confirmálja, melyet az ország is tavalyi gyűlésében megpecsételvén, azt a levelet küldtük fel neki. 2-or. Az öcsénknek kisebbik fiát küldtük volt ezelőtt három esztendővel, először az sógorunk városában tanulni azután az hollandiai statusoknak egy Lugdunum nevű városokban, melyben tudós emberek szoktak lakni, nagy scola vagyon ott, értvén az hadakozások, hogy ott is meginditattak, féltvén az gyermeket veszedelemtől aláhozására nem találtunk semmi módot egyebet, mivel az német császár és spanyol király hadai egynehány tartományokat elvőttek, kiben haza jöhetne, német császárnak köllett irnunk, kéretnünk útilevelet tőle, és hogy az spanyol királynak is irasson, az is adjon levelet, lehessen bátorságos járása; szolgálainkat is azért küldtük, hogy aláhozására azok viseljenek gondot, s alájöveltele ugy ne legyen haszontalan, az angliai, francziai királyok udvarában, és Velenczében is menjen, megparancsoltuk lássa azoknak az nagy fejedelmeknek udvarokat, szokásokat, törvényeket, hatalmas császár ellenségi közel nem bocsátották, hanem az

.

kiket tudunk, hogy ő hatalmasságával is jó szomszédságot tartanak. 3. Secretariusunkat ezért is küldtük, hogy az mi pénztünknek, német császár az ő birodalmában való elkelése felől parancsoljon, mi is elvételjük az ő pénztét Erdélyben, mert eddig egymás pénzét elvenni nem hagytuk. 4. A harezadókban az szegény kereskedő emberek nagy károkkal voltak eddig, mivel nem a régi törvény szerént való harezadókat szedik moston az német császár országában rajtok s hogy az előbbire szállítsák, a felől is irtunk volt. 5. Minthogy az mi országunkban az aranyat, tallért immár szemünkkel sem láthatjuk, úgy elfogyott, hatalmas császár adájának különben szerét nem tehetjük, hanem ha ökreit szednék és felhajtják Németországra, s ott talléron adják el, hogy azért mi rajtunk harezadót ne vétessen császár, ha mikor ökrüket hajtának fel az mi nevünk alatt, mivel mi nem kereskedésért, hanem országunk adájának megszerzéseért hajtattuk. — Ezek voltak okai secretariusunk felküldésének. De ha minden felküldendő embereinkért ő nagyságánál kétségben esünk, így mi sohová nem küldhetünk, mely soha ez ideig nem hallatott, hogy az fényes porta széljel való küldetésért az erdélyi fejedelmekben kételkedtenek volna, és attól őket megtiltották volna. János király fia Báthori Kristófot az franczia királyhoz elküldte, Báthori Istvánt Maximilian császárhoz, az angliai Erzsébet asszony-királyhoz Báthori Zsigmond Kakas Istvánt, lengyel királyhoz sok rendbeli követet; nem is lehet egyéb benne, hogy az fejedelmek egymáshoz ne küldözzenek, ha békeségben akarnak egymással élni, mivel hogy az országok között gyakorta sok háborúságra való dolgok szoktak történni, melyeket ha el nem igazitanának, hadakozásra menne sokszor az állapot; nem szükség a fényes portának afféle küldözésből mi felőlünk kételkedni, sőt ő hatalmasságának is úgy szolgálhatunk, mert afféle embereink által mehetünk gyakorta az ellenség titkos dolgainak végére. Eddig is, ha emberinket nem küldöttük volna, az gonosz szándékoknak nem mehetünk volna végére másképen.

Hogy pedig ő nagysága hatalmas császár előtt mi hozzánk oly jó akaratját mutatta, hogy az mi feleségünknek

az ország holtunk után fejedelemségre való választatására ő hatalmasságától zászlót szerzett, azt ő hatalmasságának életünk fogytaig való igaz hűségünkkel szolgáljuk meg, és ő nagyságának is minden időbeli igaz atyafiúi szeretettel igyekeztünk érette kedveskedni, szolgálni. Értvén azt hogy ő nagysága ezt az zászló megküldé, oly nagy dolognak tartja, melyet mintha nem kellett volna cselekedni, egy szóval erről is akaronk emlékezni, ő nagyságát kérjük emlékezzék ennek az országnak az jó emlékezetű szultán Szuliman császárral való végezéséről, melyek között ennek az országnak legfőbb szabadsága az, hogy valakit magának fejedelmévé választ, akkori hatalmas császár tartozzék annak fejedelemsége megerősítésére zászlót, atlmámet, botot küldeni, így azért valakit az ország választ magának olyat, ki ő hatalmasságának igaz hűve, az végezés szerint tartozik fejedelemségét zászlójának megadásával confirmálni.

De szükség hogy ő nagysága értse azt is ebben az dologban is mire néztünk mi országostól, kik az fényes portának igazsággal igyekeztünk szolgálni, Istentől jót kívánunk. Magunk felsége hasznát avagy méltóságát bizony mi ebben soha nem néztük, hanem viseltük szemünk előtt és forgattuk elménkben az németnek eleitől fogva ez országnak magáévá való tételére mint fáradott, mennyi sok ezer embert vesztett, mely sok száz ezer aranyakat költött, és az országbeli urak s főrendek között mennyi szakadásokat, árultatásokat szerzett, mely miatt romlott és elveszett országunk és egynehány régi nagyuri nemzetek eltörlettettek, familiájokban is nincsen senki. Hogy efféle szakadások háboruságok, rettenetes hadakozások az két császár között az mi halálunk után ne történjék, és hatalmas császár kezéből az ország ki ne menjen, ez az fő oka annak a dolognak, mert bizonyosan elhiheti ő nagyságok, ha ezt végben nem vittük volna, az mi halálunk után igen rút szakadás lenne ebben az országban, egy része az némethez állana, más része ő hatalmassága hűségben maradna, és így az előbbeni rút hadakozás támadna az két császár között, avagy németnek kellene vissza engedni Erdélyt. De mivel immár vagyonszerezett fejedelme az országnak, és oly urak rendeltettek

melléje, kik holtunk után gondot viseljenek, az kik az fényes portának igaz hivei, még sem félhetni annyira az szakadástól őket, kiváltképen ha hatalmas császár is az ország mellett léssen őtalmával.

Kieül: Resolutionis suae Ser. ad Legationem Juszuf aghae ad Rescep kajmekam ejusdem suae Ser. minuta 20 Martii anno 1628 in Fogaras.

(Eredetiről az Egyetemi Könyvtárban.)

V.

Az tekintetes és nagyságos vezér kaimekamnak Haczy Juszuf agától küldött levelére való választétel.

Juszuf aga mi hozzánk érkezvén, az mely ő nagysága levelét nekünk először adta volt, akkor több levelet be nem adott, hanem csak mondá, hogy vagyon más levele is ő nagyságának, melyet azután ad be, azt megfordítatván, mi is arra választ iratván ő nagyságának és hatalmas császárunknak, csak azokról az dolgokról, melyekről ő hatalmas-sága kegyelmes parancsolatját vöttük; az ottben való kapi-kihajától küldetett levélből penig a mineműi fenyegetéssel való szavait ő nagyságának értettük, azokból az felőlünk ő nagyságának vitt hamis hirekből akarván magunkat megmentenünk, is tisztitanunk, azokról való írásunkat immár el is végeztük vala, hogy hivatánk Juszuf agát, az mi alázatos levelünket előtte elolvasánk, és kezdénk tőle kérdeni, ha mi többet ő nagysága izent és parancsolt ő általa mi nekünk, mely kérdésünkre Juszuf aga felele s mondá, hogy az mikről izent ő nagysága, minekünk azoknak nagyobb részét megmondotta, valamelyeket szükségesnek gondolhatott lenni, ha mely ő nagysága izenetit és parancsolatit pedig eddig meg nem mondotta, és ő nagysága nekünk küldte levelet is hogy be nem adta, azt azért cselekedte, mert sok dolgokat szemivel látott és sok dolgoknak bizonyoson végére ment, hogy nem úgy találtattak az mint az nagyságos vezérnek vitték azoknak híreket, kin ő igen örül, és Istennek hálát adott érte, arra nézve az levelet is vissza viszi; kin mi gondolkodván magunkban, nem javallánk az levélnek visszavitelét,

hanem háromszor is érette küldénk és az levelet elkértük, mivel nekünk küldetett, kívánnánk beadását.

Mely levelet megfordittatván és megolvastván, sok könyveinket hullatánk szemeinkből azért az írásért, nem is gondoltuk hogy az mi személyünket olyan szidalommal és hazudtatásokkal írott levelet olvasnánk az mi életünkben, melyhez hasonló írást mi sem láttunk, sem hallottunk soha, hogy se portáról sem német császártól nem hogy fejedelemnek, de csak egy urnak is irtanak volna, miért hazudtoljon minket ő nagysága, semmi okát elménkben fel nem találjuk, mert az Isten és az minden dolgainkban mellettünk forgolódott magyarok törökök lehetnek az mi bizonyságunk, hogy ilyen írásra semmi okot ő nagyságnak nem adtunk, ártatlank vagyunk, nem vétettünk semmit sem ő hatalmasságának sem a portának, sem ő nagyságának, mert ez napig igazsággal szolgáltunk, a mire a mi elménkkel, erőnkkel elérkeztünk, igazat irtunk, izentünk mindenkor az nagyságos vezéreknek, hazug hírekkel soha nem gondoltuk tartani, mert azt a természet nem hozta nekünk; ilyen szidalommal írott levelet ő nagyságától, maga szolgálai volnánk is, nem érdemlenénk, Istennek hála, mi sem juhászok vagyunk, sem nem minapi nemzetből állunk, hanem 13 száz esztendőből fogva való igaz és tiszta nemes ágból születettek minden nemzetünk, és ez előtt 200 esztendővel többek is erdélyi vajdák voltak közülök. Mely ő nagysága írására nézve mi is méltán az Sigmond fejedelem idejebeli bolond utat vehetnénk előnkben, ha olyan gyermek észtől viseltetnénk, de mi hatalmas császáruink bódog emlékezetű atyjának hozzánk mutatott kegyelmességéről nem akarunk elfelejtkezni, ezt az gyalázatos szidalommal betöltött levelet is elszenvedjük és hatalmas császáruunknak igazsággal szolgálunk mindaddig míg szemei elől minket el nem vet.

Az mely pontjaira pedig ő nagysága írásának más írásunkban megfeleltünk, mostan azonokra újabb feleletadást nem látjuk szükségesnek, hanem a kikiről ő nagyságának izenetit és írását ez előtt nem láttuk, azokról mentől kevesebb szóval lehetne, akarnánk választ adni. Az két oláh vajdákön hogy mi adót vöttünk és sokképen saczoltottuk, fenyegettük

volna eddig, a ki ilyen hirt vitt ő nagyságának mi felőlünk, kívántatott volna hogy bizonyosban ment volna végére és mondott volna igazat, mert mi soha egyet sem saczoltattunk, egyikken sem vöttünk adót, soha arról nem is gondolkodtunk, mert tudjuk hogy nem miénk, ez okon semmi igazgatásunk sem volt soha egyéb országban is, ha saczoltattuk avagy adót vöttünk rajtok, bizonyítsák meg, örömet visszaadjuk, hiszen ott benn vagyon az Radul vajda fia, könnyű tőle végére menni, adott-e adót nekünk. Ha mikor melyik vajda egy lovat vagy valami egynehány darab materiát küldött az régi szokás szerént az jó szomszédságnak fejébe, mi is küldtünk nekik, ez ilyent adónak nem mondhatják, sem ők, sem mi.

Az gyermek vajda idejében penig az mely hat ezer aranyat küldtenek, ha ő nagysága végére megyen, igazat akarnak mondani, megérte okait. Nem 6000 aranyat költöttünk mi érettök, hanem sok ezer annyit, mert mikor Sorban vajda két uttal megindula német császár hadaival Havas-elföldének elfoglalására, mi állánk eleiben és mi vivánk meg velek, megverénk az Isten akaratjával és ugy szabadítánk meg császár országát akkor is az ellenségtől, ha Sorban élne, ott ülhetne most is vajdaságában, mint mikor Merhum szultan Mehemet császár idejében Basta György nevű Rudolphus császár generalisa azon Sorbant beküldé, 12 ezer embert adván melléje és Kazi Girai tatár hán 60—70 ezer tatárral reájöne, négy nap vivának, az sokaság az kevés magyarnak semmit nem tehetvén, hátra méne és Sorban az vajdaságba beüle, noha nem vajdafi volt, kit látván a porta, zászlót küldé lábaihoz, és mindaddig bírá az országot, a mig Báthori fejedelem kiüzé, mely fejedelemnek akkori hatalmas császár megizené, hogy Mihnye Oglinak adja az országot, minket rendele kezében való adására, maga ki jöve az országból; mihelyt kimenének az hadak Sorban egynehány lengyellel visszajöve, és kiveré Mihnye Ogli s mi is országostól egynehány németes árulók miatt nagy kárt vallánk, hadainkat megvervén az ellenség. Azon Mihnye Oglinak segítségére szép fizetett népünket bocsátván moldovai vajdaságában az lengyelek ellen, mikor Koreczki herezeget elfogák először, ha az mi hadunk nem lött volna, és az meg nem bontotta

volna az ellenség táborát, mint verték volna meg azt a hadat, szegény Szkender pasa nem szégyenli vala megmondani, mi az maga szájából hallottuk, mikor segítségére hatalmas, császár hadának az Neszter mellé mentünk vala; azután is mint vigyáztunk mi, és mennyi költségünkkel óthalmasztuk német részéről, Mihály vajda fia Petrasko ellen császár országát és az vajdákat, magok tehetnek bizonyosságot fölére, csak mondjanak igazat, az fényes portán is nem keveset költöttünk érettek, az nagyságos vezérek által ő hatalmaságának való könyörgésinkért a mennyiszer emberinket beküdtük, ha mi kicsint ennyi sok költséginkben megadtak, méltán ő nagysága nem bánhatná, lám mi nem bánjuk, ha mikor ő nagyságoknak az sok lótereh kincset adják; mi felőlünk békével maradhatnak, és ha ellenség ez után reájok indulna, mi sem állunk eleiben, és senkiért ezután nem harczolunk. Ő nagysága írásában veti szemönkre, hogy ez előtt 20 holnappal hadra való indulatunk idején mennyi sok ígéreteket töttünk, hogy tiz ország követét tengerről mi a portára sok ajándékkal küldjük, azoknak magunk követit is melléjek rendeljük, mennyi országot veszünk meg, csak császár hadát mellénk bocsássák, és noha a budai megholt vezér felől irtuk volt, hogy neki is az a dolog igen tetszik, de Ali aga által mindenben ellentartó volt, s a több dolgokról is, a miket ő nagysága szemönkre hány, kikben semmi nem lött, semmit végben nem vittünk, semmiben igazat nem irtunk, írásunkon a porta is nem tud igazodni, hol imezt, hol amazt irván oda.

Ezekről az más írásunkban megfcleltünk, ő nagyságát több írásunkkal azokról nem terheljük, hanem ez kettőt adjuk az több írásunkhoz, hogy mi igazat irtunk az fejedelmeknek hatalmas császárral való frigy kötéseknak, barátságok tartásoknak, követek ajándékkal való beküldéseknek, hadoknak velünk és hadainkkal való megegyezéseknek teljességgel elvégezett akaratjuk felől mind azokat az francziai, angliai dániai, svccziai és Friderikus királyok s az hollandiai statusok credentialis pecsétés levelekkel velünk kötött frigy levelekkel megbizonyíthatjuk, mely dolgot rész szerént hiszem az ott benn való követek is jól tudják, mert ők tractálták egyfelől a portán emberink által velünk az dolgot,

másfelől nagy fejedelmi emberek, kik számtalan veszedelmes utakon való kerengésekkel jöhettek be hozzánk, és hogy azok az fejedelmek ígéretekből, akaratjokban meg is maradtak volna, abban senki nem kételkedhetik, mert azt sokképen megbizonyítottuk, de nem mi vétünk, sem nem azoké az fejedelmek vétke, hogy az portán az nagyságos vezérek egymást nem szeretik, a mit egyik hatalmas császárral maga méltóságos személyének javára is elvégez, azt megölik, és az ki helyében ül, a meddig afféle nagy dolgoknak végére mehet, az állapotokat megéri, addig az idő elmulik; ne minket kárhoztasson s ne minket büntessen ő nagysága, azoknak az elindított dolgoknak végben nem menetelekért, hanem főképen azt a vén budai vezért, és annak kihaját Ali agát a ki hatalmas császárt és Mahummet sz. próféta hitit meg nem bűsüllötte, hanem egynehány tallérért hatalmas császár ellenségének barátjává lön, fegyvert ada kezében, az ellenség kívánsága szerint való békeséget csinálván, császárnak megbecsülhetetlen kárt tön, maga orcáját fejér szakálával együtt feketén vivén koporsójában, igazán, s úgy a mint az dolgok, állapotok forgódtak, meg nem irta, izente soha, hanem az ellenség pártjára való híreket csinált mindenkor, ezt Budán sok urak jól tudják, ha meg akarják mondani. Az mint ezt igaznak lenni az velünk való tractálása is megbizonyítja, melyre mi több bizonytságot nem keresünk a maga leveleinél, kiket azokról irt, és Juszuf agát, a ki ebben az dologban előtte volt, mit beszéllett neki, volt-e akaratja arra az indulásra, kívánta-e az szerdárságot, értse ő nagysága az agától, ne mi tölünk, ha olyan mlgos vezér mi nekünk a mit irt a fényes portára mást irt, izent, hiszem az ő vétkét nekünk nem tulajdoníthatja senki. Büntesse ő nagysága magát is ennyiből, hogy követünket ott benn oly sokáig tartá, választ nem ada; ha az fejedelmek és mi kívánságunk szerint idején adott volna választ és hadat, ha mi rajtunk mult volna el, mostan méltán büntethetne minket. Sőt ha az igazságnak megmondásáért fejünk be nem törnek, mi panaszkodhatnánk igen igazán, és azért a késedelemért, mely akkor lön, ha mi veszedelem hatalmas császár országira, végházaira jött volna, bizony nem mi, hanem először az

budai vén vezér lőtt volna oka, a ki igazán az ellenségnek szándékát meg nem irta, és a kik oly későn viselésnek gondot, nem büntetést, nem szidalmat, nem hazudtolást érdemlenénk ő nagyságától, hanem dicséretet, a ki hatalmas császár hadát, országát, Isten után minden veszedelemtől megóttalmazánk; senki igazán azok közül, kik velünk abban voltak, nem mondhatja, hogy mi miattunk károkat vallottak, hideggel holtak, sem hogy véreket ontották, mert ott ellenséget sem látott senki különben, hanem mikor az egész had az török hadra érkezék, és hogy meglátták velünk való megegyezéseket, mindjárt megállának, és ott ellenkezének egy keveset az micinkkel együtt, de mi az hadakozó mesterségek közül egyik mesterséggel az ellenséget igen megréfalánk, és minden kár nélkül mind török magyar hadat szemek közül elhozánk, látván az török hadaknak akkori érkezések miatt az harezhoz készületlen, és az helynek alkalmatlan állapotját, azután pedig ellenséget senki különben nem látott közülök, hanem Papaz Ogli Mehemet pasát kétszer küldtük az nagyságos vezér Mustefa pasával csatára, szép magyar hadat adván melléje, azok láttak ellenséget, de nem kárt, nem szőgyent vallottak, hanem mind kétszer az ellenséget megverték, sok száz rabot hoztak táborunkban, ezekről hiszem elég bizonytságot tehet, az egész török had, kik ott voltak.

Ő nagysága írja azt is, hogy az ellenséggel a fényes porta hirc nélkül alattomban békéltettünk meg, ő nagyságának az tengerén vitték meg híret, ez az irás az szidalomnál is nehezebben esik, menjen végére ő nagysága az egy Istenért kérjük, azoktól az törököktől, kik az sok parancsolatokat az némettel való megbékélés felől reánk hordottak, kerestesse fel portára küldött leveleinket, kikben feltalálja, volt-e kívánságunk, akaratunk az némettel való megbékélésre, avagy nem volt.

Az mostani ujbári megbékélésünket pedig miért írta ő nagysága hirc nélkül mi akaratunkból valónak, s még titkon alattomban valónak, mennyi parancsolatot íratott ő hatalmassága nevével Murteza pasának az ellenséggel való megbékélés felől, nekünk mennyit íratott, mind kezünknel vagynak az levelek, menjen végére Murteza pasától, és az

vele való passáktól, békektől körüllette levő agáktól, cancellariusától, kihajától, nekünk volt-e kedvünk a békeséghez avagy ő nagyságának magának az vezér kaimekámnek, látunk oly levelet Murteza passánál, melyet magunk deákja olvasott, kiben az volt írva, úgy viseljen gondot az némettel való megbékélésre, hogy ha egy országot tőle karddal elvehetne is, de az a szolgálat oly kedves ő hatalmassága előtt nem lenne, mintha az békességet megcsinálhatja; hogy írhatja azért ő nagysága, hogy akaradjok ellen titkon békéltettünk meg, mert ha mi rajtunk állott volna, bizony most is hadakoznánk velek mindaddig, míg véget nem vethetnénk benne. Az mint pedig mi az némettel megbékéltettünk, hiszem az budai vezérek az német császár keze írása alatt való függő pecsétetes hitlevelet felküldte, mihelyt meghozták, hogy lássa minden török, ott törökül fordították, olvasni hatták; annak igaz páriáját ő nagyságának küldtük, nem mervén oly messze utra az pecsétetes hitlevelet magát küldeni; nem érdemlünk ezért is tehát pirongatást, mert igazsággal viseltük ő hatalmasságához mindenkor magunkat, ha mi hír nélkül titkon békéltettünk volna meg, árulók, nem jámborok, nem igazak volnánk. De miért nem emlékezik meg ő nagysága az mult nyári tractáról, mikoron az angliai, hollandiai követek könyörgének ő nagyságának, hogy az némettel való tractát halaszssa, s minket erőltessen az urok mellé haddal való menésére, mert frigyet kötöttek velünk s tartozunk vele, ő nagysága azt a választ adta, és mi úgy írjuk, az mint ők nekünk irtak, ne féljenek semmit, mert hatalmas császár ő nálok nélkül az ellenséggel meg nem békülük, és minekünk Murteza pasával együtt megparancsolja, hogy mindekben úgy tractáljunk az némettel, hogy azokat az békeségből ki ne rekeszszük, azok ily válaszzsal kimenvén, másfelől ő nagysága nekünk azt iratta, hogy azokra semmit ne nézzünk, hanem mentől hamarább megbékéljünk, mert azok magok között is megháborodnak, és egymással veszekednek, nem szükség azok miatt minekünk veszedelmes állapotban jutnunk. Erről való levele is ő nagyságának kezünknel vagyon, és hogy-hogy foghatja azért ő nagysága mi reánk, hogy mi titkon békéltettünk meg. — Hazug hirekkel, Isten az mi

bizonyosságunk, soha a fényes portát nem tartottuk, hanem azokat az híreket úgy irhattuk, izenhettük a mint minékünk hozták, irták, izentek, igazat is irtunk, hogy az dániai király megverte volt az császár hadát, igazat irtunk abban is, hogy azon király hadának más része Slezsia országának egyik részét elvette, szép erős városokat, várakat, benne laktak, az német hadat nem egyszer, hanem egynehányszor megverték, de ha ismét az szerencse másszor az ellenségnek szolgált, és hol egyik s hol másik verte, s veri most is egymást, annak nem mi vagyunk okai, mi azt tudtuk, hogy úgy veszi jobb néven tölünk a fényes porta az hírek megírását, az mint igazán nekünk meghozták, nem úgy hogy hamis hirt írjunk. Ezután nem fárad meg ő nagysága az mi hireink írásának olvasásával, nem fáradunk az ellenség titkainak megtudásiban, nem hazudtatjuk azok miatt többé magunkat.

Irja ő nagysága hatalmas császár adájának nem arannyal való megküldését, noha mikor ő hatalmassága az szegény elpusztult romlott országnak könyörgésünkre kegyelmesen tekintvén, adóját az jó emlékezettü szultán Szuliman császárral való végezés szerént akkori adóra tizezer aranyra szállította, mi azt ígértük volt, hogy tiszta arannyal vagy leszen hadakozás vagy nem, megküldjük, de nem cselekedtük, hanem holmi rosz pénzzel fizetjük meg az ország adájára. Az solymokat is az régi szokás szerént nem 12 párt, hanem kevesebbet küldünk. Az nagyságos vezérek ajándékait nem a szokás szerént viszik meg. Az tekintetes és nagyságos fővezér ajándékát penig 3 esztendőől fogva meg sem adták noha a törvény a volt, hogy mikor az fővezér tengeren által volt is, mindazáltal ajándékát házához vivén, beadták. Ezekre való felelettel talám nem is kellenék ő nagyságát terhelnünk, mert végére mehetne ott benn is az eddig beadott adóknak állapotja felől, de mivel minket pirongat azoknak is meg nem adásával, egy-egy szóval kényszeritetünk ezekről is feleletet adnunk. Adónkat hatalmas császárnak, hogy szultán Szulimántul adatott athname szerént való régi állapotra szállította, ő nagyságának egész országul azért eddig is szolgáltunk, és ezután is igazsággal akarunk fejenként szolgálni, bizony szónkra írjuk ez az szegény ország csak

Liszsza alá kétszeri menésével, megszállásával, és Moldovában való menetellel, hogy semmi egyéb utainkat elő ne hozzuk, mivel ő nagysága azt hiszi, hogy mi hatalmas császároknak 8 esztendő alatt való hadakozásainkkal semmit nem szolgáltunk, semmi hasznót nem szerzettünk, azokat mi sem hozzuk elő, hanem csak az három utat jelentjük, melyekben senki nem mondhatja, hogy magunk hasznát kereshettük, s magunkért hadakoztunk, hanem tulajdon hatalmas császárért való szolgálatot töltünk, és az három esztendőben bátor csak két-kétezer oszporát költött volna egy egy személy is, kikkel táborban voltunk, és ne többen csak tizenötezer ember lőtt volna velünk is, mégis könnyen három száz lótereh pénzt tenne, de Isten látja 400 ló tereh pénznél is többet költött annyi had, és abban az hadban levő urak, nemesek hogy az magunk sok költését, porunknak, golyóbisinknak elkeléseket, ágyuinknak szakadattásokat, az egész hadnak lóvakból ökrökből való sok kárvallásokat elé ne számláljuk, tudja Isten csak Moldovában maradt el négyezer ökrünknel, ezer lovunknál több szekereinkkel együtt országostól, mely hadakozással mivel az szegény ország nem tartozott volna, ha ő nagyságok meggondolják, tán megadták igazán adajokat, mert 20 adót adhattak volna az három utban elköltött summával, melyekre nézve hatalmas császár is nagy kegyelmességét mutatta az szegény országhoz, és mi is országostól azért igyekeztünk minden igazsággal szolgálni. Adónkat pedig, hogy aranyul be nem adhatjuk, annak semmi oka egyéb nincsen, hanem hogy az aranynak szerét nem tehetik tudjuk ő nagysága el nem hiszi, ha igazat nem irunk effelől, hogy egész esztendeig is, és az ország az ő adajában se só, se halért aranyat ezeret be nem ad, az Isten bátor minden marhánkat elvegye tőlünk és ellenségünknek adja. Az arany ezüstbányák, a kik voltak 24 esztendőől fogva az országban bejött különféle ellenségek miatt nem mivellették, beszakadoztanak, és vízzel úgy megtöltenek, hogy bátor elegendő tudós mesterembereket, bányászokat hozhatnánk is elé, ezer lótereh kénescsel helyére nem állathatnak, és ma hozzájuk fognának is, 20 — 30 esztendeig derekason való helyére állatását nehezen vihetnék véghez, de affelől semmi remény-

ség nem lehet, mert magyar azoknak művekhez nem tud, oláhokat, németeket nem kaphatni, főképen az mesterembereket, hogy mi Magyarországot mienkké töttük vala, közel kétszáz embert küldtünk vala afféle bányászokat be, százezer kárt hat esztendőtol fogva vallottunk reájok való költésünkért, az Istennel bizonyítjuk háromezer arany hasznát nem láttuk, az mult egész esztendőben 962 aranyat hoztak, minden arany állott legalább tizenkét két tallérunkban; látván oly nagy kárunkat, mi is elhagyánk, és soha mi bányát nem akarunk mivelteni, ő nagysága megláthatja maga meghitt emberivel, és ez országban bejáró török, görög áros emberektől végére mehet, az hozzánk járó követtől is tudakozhatik, aranyat, tallért látnak-e bőven az országban, bizony mi is azt akarnánk, és Istentől azt kívánnánk, hogy az tallér arany volna, s járna bővön az kereskedő emberek és szegény nép között, mi is ugy várhatnánk jó pénzbe, és a fényes portára is ugy adhatnánk bővebben, de ha Isten elvötte abbeli áldását az országtól, róla nem tehetünk, csak Isten adhat ott, a hol nincsen, erővel ő felségétől nem vehetünk. Mindazáltal adónkat mi mindenkor tallérral és jó dutkával küldtük meg, soha egyéb pénzt mi addig oda nem küldtünk, noha csak az Isten tudja, mely nehezen tehetjük szerét, sőt ha az kevés ökörrel az emberek nem kereskednének, ugyan nem tehetnék szerét az tallérnak is, de mint-hogy Németországban bő nép lakik, az baromhus szűk, kereskedők onnét a felső országokból jönnek Bécsben ökrökért, az magyarországi és erdélyi kereskedők Bécsre hajtják marhájokat, ott mind talléron adják el, mi is azok által tesszük szerét tallérul az adónak, különb módot nem találunk megszerzésében. Hiszen, ha tallért vihetnek be az adóban, az szintén oly jó pénz, mint az arany, és hatalmas császár divánjában az idegen országból való követekre nézve, nagyobb láttatja vagyon az adónak tallérral való beadásában, mintha aranyul adnók, igyekeztünk örömet miképen aranynak tebessük szerét, és ha minek szerét tehetjük, jó kedvvel ugy adjuk be, ha penig szerét nem tehetjük, az testünköl nem csinálhatunk aranyat, róla nem tehetünk; solymokat mi ugy tudtuk, hogy mindenkor többet vittek be 12 párnál,

talám az uton holtak el, ezután arra is gondot viseltünk, hiba ne legyen.

Hatalmas császár kapuján lévő méltóságos vezéreknek, hogy adó szerént való ajándékfizetéssel ez az ország tartozott volna, egyik hatalmas császár athnaméjában sem olvasunk emlékezetet affelől, nem is hallottuk soha, hanem az, kinek jóakaratból az ország fejedelmi küldhettek, azt értettük, ő nagyságok az megholt vezérek jó néven vötték, soha egy fejedelmet is ajándékinak kevés voltaért, egyik vezér sem pirongatta, miolta az Isten akaratjából az ország választásából hatalmas császár segítségével fejedelemmé választattunk, egy esztendő sem mult el, hogy az nagyságos vezér urakat tisztességes ajándékokkal meg nem láttogattuk volna, az mire erünk szerént elérkezhattünk, sőt nemesak az nagyságos vezéreket, hanem utánok lévő nagy urakat is, kiknek ajándékot nem volt szokás adni, akarván ő nagyságoknak is kedveskedni, a mi lehet még azoknak is küldtünk, miolta pedig az adót hatalmas császárnak kezdtük beadni, az régi regestrumokat mi is előhordattuk, megolvastuk, s valamelyik méltóságos vezérnek régén mit szoktak volt ajándékban küldeni, mi is az szerint rendeltük. Sőt az régi szokott ajándéknál az mikor reá érkeztünk többet is küldtünk, ezután is azon igyekeztünk, hogy ő nagyságoknak erünk, értékünk szerént kedveskedhessünk. Az tekintetes és méltóságos fővezér pedig, mikor az kapun ninesen, nem értettük, sem olvastuk, hogy ajándékát házához beadták volna, sem az diván ülő nagyságos vezérek közül, ha melyik az kapun nem találkozott lenni, hogy ajándékot adtak volna, noha igen szorgalmason az régi vén emberektől is megtudakoztuk, az regestrumokat felkerestük, olvastuk, országunk régi szokásától hogy eltávozzunk, és valami új dolgot nyakokra vessünk, nekik tartozó kötelességünk affélékre nem bocsát, mindazáltal Isten az ő hatalmassága jó szerencsájével életünket megtartván, igyekeztünk mind magának ő nagyságának, és az több nagyságos vezéreknek kedveskednünk.

Pirongat ő nagysága azért is minket, hogy tavaly ide bocsátatott kapuesi pasa Ibraim agától küldetett kaftánokat és egyéb ajándékokat keveslettük, pirongatásokat töltünk

volna rajta, magát meg nem böcsültük, és meg nem elégitettük, hanem ő nagysága magából elégitette meg.

Nem keveset csudálkozunk annak az vén jámbor urnak ilyen beszédjén, és sokat busulunk azon, hogy oly szókat beszéllett ő nagysága előtt, kikben egy szó is igaz, látja az Isten nem volt, s szemérem ilyen vén embernek olyat mondani, mert mi oly böcsületet adtunk neki, az mineműt maga sem tudott volna talám kívánni, mert minekelőtte az ország határában beérkezett volna, azelőtt egynehány nappal főembereinket eleiben küldtük, köszöntöttük, és egész Fejérvárig nagy tisztességgel viseltettük gondját, oda érkezvén, magunk öcsénket az ország gubernatorát sok becsületes nagyságos urakkal, főnépekkel 4—5 ezer lovas gyaloggal küldtük eleiben, szállására kísértettük, mely szállását nem úgy készítették mint urnak szoktak, hanem mint fejedelemnek, hat-hét háza, szép diván szőnyegekkel, aczyén keczyekkel, (?) aranyas vánkossokkal voltak megterítve, az kerevetek és az falak is bevonva, élést annyit adtunk, hogy nagy részét pénzen adták el emberi.

A mely nap beérkezett, másnap Kusluk Zamankot sok urakkal küldtünk szállására, öltözött lovon hozattuk be, magunk házából az ötödik házban mentünk eleiben, és nagy tisztességgel fogadtuk, hatalmas császár méltóságos levelét, melyet fennállva megcsókolva vöttünk el, és az ő hatalmasága kegyességét nagyságod jóakarattal való gondviselését szép böcsülettel, számtalan sok főnépnek hallatára magunk nyelvél köszöntük meg, megint úgy késértettük szállására, kétszer-háromszor hasonló tisztességgel hívtuk az beszélgetésre, magunk asztalánál vele együtt öttünk, és sok dolgról szép barátsággal beszélgettünk egymással. Valamit Ibrahim pasának zászló hozásáért adtunk, annál sokkal többet adtunk neki, mert készpénzt két lóterével adtunk, azonkívül szép aranyas kupákat, bársonyokat, atlaczokat, skarlatot, granátot, magának és emberinek többet kétszáz singnél, maga kihajának kupát és sakkal tallért, hatalmas császár csauzinak, zászlóhozónak, lóra a ki gondot viselt lovászoknak, trombitásoknak, dobosoknak, siposoknak, szakácsának, pékinek, egy szóval magától hoztak regestromot, és valakit

felirtanak egygyül-egyig, mind ajándékot adtunk legalább nyolczszázezer, kétezer, négyezer oszporát egy-egy személynek.

Az mi az kaftánok állapotját illeti, az igaz, hogy nem az régi szokás szerént volt, mert mindénestül az nekünk küldött kaftánnal is 7 kaftánt izene hogy hozott, melyet értvén, izenénk neki, hogy igen kevés, mert mikor zászlót hoztak az 12 tanácsi urnak, az udvar főkapitányának, az főhopmesternek, az fő imrehurnak kaftánokat szoktak osztani, és mivel az urak mint benn voltanak, sőt Magyarországból sok ur jött volt, az hirt hallván, nézni az ő hatalmasága ajándékát, hogy fogyatkozás ne legyen az régi szokásban, magunk kaftánit küldtük az aga szállására titkon, eleiben adván, úgy tétesse, mintha maga hozta volna őket, és úgy osztá az kaftánokat az urakra.

Mi azt gondoltuk, hogy igen jól cselekedtünk, micsoda ajándékokat küldtek az nagyságos vezérek az zászlóval, senki magunknál jobban nem tudja, mert Bocskainak, Báthori Gábornak mi magunktól küldtek az vezérek, minemű kardot küldött vezér Mehemet pasa Bocskainak, ha Demjén Ferencz addig ki nem hozza, míg emberünk beérkezik, a portán vagyon, mivel megtöredezett volt, csináltatni küldtük vala be, ő nagysága elővitetheti, és megláthatja Báthorinak és nekünk küldött kardok is arany hivelyűek és kövesek, nálunk vagynak, botot is aranynyal buritottat hoztak az zászló mellett, de mi arról semmit nem szólunk. Adta volna az Isten szánkat ne nyithattuk volna, bátor feleségünknek zászló keresésére, hogysem ennyi gyalázatját lássuk a mint megirtuk más írásunkban, nem magunkért, és nem az mi feleségünkért cselekedtük azt is, hanem hatalmas császárhoz való igazságunkból akarván abban fáradni, hogy az ország holtunk után császár kezéből ne menjen német kezébe, s ez az szegény ország akkor ne szakadjon két felé, mely miatt ne jusson az előbbi romlásra; de ezen ő nagyságának nem kell sokat busulni az mi feleségünkkel, mi letétetjük az fejedelemséget az ország előtt, mert vagyon hová menni az mi feleségünknek holtunk után, nem szorul senkire, sőt magunk is úgy adja az Isten lelkünk üdvességét, örömet mai napon is letenni

készek vagyunk fejedelemségünket, és magunkat valahol megvonni, leülni, Istenünknek szolgálni örömesben cselekedjük, hogy sem mint ilyen gyalázatosan éljünk, s ennyi fenyegetéseket rettegéssel szenvedjünk.

Ír ő nagysága valami török felől is, kit mi reánk fogott, hogy mi magyarok némi leveleiért és nála levő pénzeért, marhájáért, lováért mi ölettük meg, megbocsássa ő nagysága, de nem illik mi felőlünk ilyen beszédeket mondani, iratni, mert az egész török nemzet közül senki nem találta, a ki igazán mi felőlünk ő nagyságoknak olyan hírt vihessen, soha mi törököt nem ölettünk, sem meg nem fosztattunk, mint volt annak az embernek dolga, mint viselte magát, Juszuf agától bőségesen megizentük, annál különben ő nagysága nem találja soha-soha, akárki mit mondjon.

Az mult ősszel beküldött követünknek fogadtatásáról, hogy mufefrika Huszain aga előtt panaszt tettünk, azt mondhattuk az mit követünk maga írt, mi tudjuk, hogy ő nagyságok megparancsolják az gazdálkodást, de mint adják meg az tisztviselők, ne tölünk, hanem Zöldfkar agától, Juszuf agától s az több ott forgolózó csaszoktól végére mehet ő nagysága. Ezt igazsággal írjuk, hogy 700 ezüst talért adtunk volt költségére követünknek az gazdálkodás mellett az elkölt és egy arany lánczat, kibn 300 s egynehány arany vagyon, vetötte zálogban 300 ezüst tallérban az Radul vajda fia sógorának Bartolome nevű embernek, mely lánczat mostan váltattuk ki onnét. Az a mi komornyikunk pedig mi előttünk házugságot nem beszéllett eddig, kit gyermekségétől fogva neveltünk házunkban.

Mind ezekkel az sok losszu írásokkal, hogy ő nagyságát bántanunk kellett, bocsánatot várunk, mert mivel tisztességünknek, életünknek veszedelmében járó szókat olvastunk az ő nagysága nektünk küldte leveléből, nem lehetett egyéb benne, hanem mi is magunk ártatlanságát, igazságunkat kényszerítettünk ő nagyságának értésére adni, és hogy különben voltak azok a dolgok, nem ugy az mint ő nagyságának értésére adták, meg kellett írunk, s magunkat azokból tisztitanunk.

Ezek mind muljanak el, és ezután vegye az mi igaz jó

akarátunkat, ő nagysága tartson öcsese helyett, mi bátyánk helyett, éljen atyafiságunkkal, próbáljon meg és meglátja ő nagysága, hogy egy igaz atyafiára talált, s nem különben fogjuk szeretni, becsülni mint szegény Göresi apánkat, s valamire elérkeztünk szeretettel igyekeztünk ő nagyságának kedveskedni, szolgálni. Mely atyafiságnak bizonyos jelére ő nagyságának egy mosdóczikat küldtünk a végre, hogy a mikor mosdani szokott ő nagysága és abdeszlet venni, mosdjék ebből, és jussunk mindennap eszébe ő nagyságának. Ezután több emberséggel akarunk lenni.

Responsi Suae Serenitatis ad litteras Recsep Kaimekam per Jusuf Agam allatas, ejusdem Suae Serenitatis minuta 22. Martii 1628. in Fogaras.

(Eredeti minuta Bethlen G. kézírata egyetemi könyvtár.)

VI.

Brevis Instructio Egregii Michaelis Tholdalagi :

1) Az portára érkezvén ott való oratorunktól mindeneknek előtte minden ott való állapotoknak végére menvén, alkalmaztassa magát ő is ahhoz, a miben az portát találja, főképen az magunk személyét és országunk állapotját cernáló dolgokban.

2) Ha ez mostani vezér kajmechámát találja tisztiben, vele mindjárt szemben legyen, nevünkkel illendő becsülettel köszöntvén, credentionalis levelünket neki praesentalja és jelentse meg, mivel nem kevésbé keseredtünk meg az ő nagysága írásán, oly dolgokkal vádoltatván tőle, kiből semmi vétkünk nem volt, kényszerítettünk mi is azokra az írásokra választ adni írás által, és magunk ártatlanságát igazsággal megmentenünk, mely választételünket hogy ő nagysága méltóztassék megolvasni, és azután felőlünk ugy ítéletet tenni, vagyon-e vétkünk, érdemlettünk-e olyan haraggal írott szidalmas levelet tőle, avagy nem, mely írásunkat hogy törökre fordíttasson, kérni kelletik.

3) Ajándékunkat nem első, sem második szembe lételen

adja bé, hanem várja el először az írásokat fordítsák meg, vigye be Zöldfikárral együtt neki, azokat megolvassván, szóval is az mint eleiben adtunk az dolgokat, és maga is az miket azoknak valóságokban tud, mindeneket adjon eleiben, értesse meg az igazságot jól vele, Juszuf ágát azokról, melyekben jelen volt, és ő általa tractáltattak, examinálja meg, és mi érettünk semmit ne mondjon egyebet, csak az igazságot, és így mikor minden dolgokat megértethet vele, panasztétellel mondja meg, hogy nem vártuk, sem reménylettük ő nagyságától olyan írást, melyre semmi vétünk nem volt, ha ki mit mi tőlünk ő nagysága eleiben vitt, avagy irt, izent, először ment volna végére és ha úgy találtatott volna, büntetne azután bátor, és hogy ezután felölünk akár mi hirt avagy panaszt vigyenek is ő nagyságok eleiben, hogy addig hitelt afféle emberek vádlásinak ne adjanak, hanem menjenek végére mindennek előszer, (mely dolgoknak kívánja Erdélyben végére menni), mert hatalmas császár embereinek ebben az országban az széles és mindenütt való írásra nagy szabadságok vagyon, és mindennek végére mehetnek az értekezés által, és ha igaznak találtatik az felölünk vitt akármi hir is, azután méltán érdemeljük mind írást és mind pirongatást.

4) Ugyanakkor kelletik igen világosan megmagyarázni neki küldött levelünkben inseralt szókat is, melyeket ők nem azzal az értelemmel magyaráznak, az mint az magok szóknak igazsági, megkelletik értetni vele igen úgy, a mint eleiben adtuk, és mikor minden dolgot vele complanálhat, elméje, úgy a mint az igazság kívánja, megcsendesedik, az felölünk immár szívben bevött, sőt meggyökerezett kétséget bizonyos jelekből fogja eszébe vehetni, hogy kivette magából, ő is úgy jelentse meg neki, hogy noha méltán becsületünk mellett mi is minden követ megmozgathatnánk, de hatalmas császárhoz való igazságunkat idvezült atyjának hozzánk megmutatott sok kegyelmességiért meg akarván tartani, minden gyalázatos írást ő nagyságának csendességgel elszenvedjük és elakarjuk felejtetni, ő nagysága is hogy azont cselekedje és ha mi nehézsége szívén volna hozzánk, elfelejtse (mivel mi affélére hogy semmi okot nem adtunk,

im megmutogattuk és bizonyitgattuk) az igazság kívánja s magunk is kérjük.

5) Hogy pedig ezután efféle egyenetlenségre való ok közöttünk ne adassék, ha ő nagyságának jóakarata járul hozzá, kívánjuk, hogy tartson ennekutánna minket atyafiának, ücsének, mi is ő nagyságát mint kedves atyánkfiát, bátyánkat akarjuk tartani, és úgy becsüljük, szeretjük, mint szegény Geőrczi vezér Mehemet passa apánkat 19 esztendeig tartottuk; mely jó igyekezetnek jelére egy mosdoczykat küldöttünk ő nagyságának azért, hogy mosdjék abból minden napokon, és bátor csak napjában annyszer jusson eszébe atyafiságunknak igazsága mit kívánjon ő nagyságától, az mi szivünkől ő nagyságának emlékezeti soha ki nem esik, mihelyt megérthetjük, hogy atyafiságában vett minket ő nagysága; ez mellett hatalmas császáruink atyafiának is ő nagysága szerelmesének az minden becsületre méltó nagyságos szultánának is az mi kedves feleségünk egy mesterséges megmetélt gyémánt gyűrűcskét küldött a végre, hogy ő nagysága is a szultana az mi szerelmesünket méltóztassék jóakarójának ezután ismerni és tartani; az ki minemű császári, királyi régi nemzetből való legyen, azt immár érthette az nagyságos vezér. Ajándékinkat vegyék csak kedvesen, ne elég neven; Isten életünket megtartván, igyekezzünk ő nagyságoknak minden alkalmatossággal kedveskedni.

6) Hogyha pedig az vezér megtalálana beérkezése alatt tisztiben változni, vagy az tengeren által menni, s ott nem találná, az ajándékokat neki ne adja, hanem a ki helyében választatott, azt köszöntse, ajándékban az mosdómedenczét korsóstól annak praesentálja, de az gyűrűt visszahozza. Annak tegyen keserves panaszt, az nagyságos vezér kajmecham minemű gyalázatos írással keserített meg és hidegítette meg szivünket, elhívén az felőlünk hamisan költött híreket, mely írás ha értésével nem volna, párját annak az vezér levelének Juszuf agánál lévén, megolvashatja; mely dolgokban hogy semmi vétkünk nincsen azon vezér levelére iratott választételünknek írásából ő nagysága megérti, csak fordíttassa törökül, és méltóztassék megolvasni. Instálni kell nála, hogy minket ne tartson az fényes porta ily csavargó

elméjti embernek, a kinek igazsága felől kételkedni kellenék, mert mi 26 esztendőből fogva az fényes kapunak és annak kegyelmes császárinak, ha eddig igazsággal szolgáltunk, vénségünknek első grádicsára jutván, immár fejér szakálunkat ő hatalmassága ellen való hamis cselekedettel nem feketítjük s meg nem gyalázzuk.

7) Hogy ha császárral szembe juttatja az vezér, concipialjon ilyes egynéhány szóval való köszönést, és magunk mentségére való beszédeket elméjében : Győzhetetlen, hatalmas császár, az én kegyelmes uram, hatalmasságod szolgálja, én általam alázatos hiva által hatalmasságodnak alázatos és hűséges szolgálatjának ajánlása után az felséges Istentől hosszú életet, jó szerencsés és békességes birodalmat, ellenségi ellen való győzedelmet hatalmasságodnak tiszta szívből kívánván, jelenti hatalmasságodnak alázatosan, hogy az minémű híreket ő felsége felől hatalmasságod, méltóságos vezérének fülében vittek volt némely gonoszakarói, azokat mikoron megértette, mennyit kesergett rajta, nyelvvel megmondani nehéz és sok dolog volna, és hogy én sok beszéddel hatalmasságod méltóságos füleit ne terheljem, az én uramnak az felőle hamisan költött hiekbén ártatlanságát, és hatalmasságodhoz való igazságát, ha hatalmasságod méltóztatik megérteni, minden dolgokról hosszú és igazsággal való írást tett, s hatalmasságod méltóságos vezérének ő nagyságának küldte, könyörög alázatossággal hatalmasságodnak, méltóztassék igaz szolgájanak ismerni, és efféle hamis híreket felőle el nem binni, mert azon tiszta igazsággal akar, és igyekezik hatalmasságodnak is szolgálni, melylyel hatalmasságod boldog emlékezetű szülő atyjának, azután édes atyjának és azután szerelmes bátyjának szolgált.

8) Balázs Deák, hogy ott benn való magaviselését, vigyázását, gondviselését, asztala tartását, az emberekkel való correspondentiáját ezután megemendálja, olyan sordide országunknak, és magunknak gyaláztatjára ne éljen, szolgát tartson, Zöldfíkar, Juszuf agának kedveket keresse, velek barátságosan éljen, verbalis commissionk szerint mindeneket eleiben adjon, és neki serio injungálja, mikor nekünk ír, eszében jusson, hogy urának s fejedelmének ír.

9) Császár agensének miket proponáljon mi nevünkkel, eleiben adott szavaink eszében jussanak, levelünket neki praesentálja.

10) Ha az angliai, hollandiai oratorok kívánják vele való colloquiumát, ne denegálja, hanem nevünkkel salutálja őket, és credentionalis levelünk mellett az mi nekünk izent szavainkat megmondani el ne felejtse.

11) Szkerlettel, Czelebivel miket tractáljon, eszében jussanak arról adott instructiónk. Többi között esztendő alatt valamennyi juhnak országunkban szerét tehetjük, másnak kivinni, hanem magunk pénzén felszedetjük és nekik adjuk, Tergovistjára, avagy Bukurestre hajtjuk, csak legyen egy bizonyos végezés közöttünk mind arra, és hajtások felől, s ne csaljanak meg bennünket. Az ára közönségesen harmad, negyed és ötöd fő juhnak, berbécseinek, kecskének egy-egy ezüst tallér, reméljük esztendő alatt öt, hat, hét ezer juhnak s többnek is talám szerét tehetjük. Erről tractáljon velek és végezzen bizonyost, s vegyen levelet tőlök azok előtt, az kiknek recognitionalisok helyes legyen. Magoktól külön vegyen levelet, azoktól megint külön, az kik előtt az végezés leszen. Ő is mi képtünkben az credentionalis levél mellett maga nevével adjon levelet, róla nekik, mely levél addig legyen náluk, a mig mi is azon végezésről való peesétes levelünket nekik megküldjük, és az ő adta levelét kiváltjuk az magunkén.

12) Kénesőnek megvételére szerezzon egy bizonyos factort, az ki száz kantárt vegyen meg egyszersmind, okáját min vegye, alkudjék meg vele, úgy a mint arról tőlünk informatiót vett.

13) Az portán igen jó, finom serbetet csináltasson mi számunkra, az ize ne legyen igen édes, hanem inkább savanyu izt adjon, az színe tiszta fejtér, 14 okát.

14) Hafiz Ahmet pasát igyekezze nekünk jóakarónkká csinálni.

Caetera fidei et industriae suae committimus. Cui benigne propensi manemus. In Fogaras 24. Martii 1628.

Gabriel m. p.

(Eredetije Fojérvárt. Gr. Kemény J. által vett másolatról.)

VII.

Ferdinandus Secundus Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus.

Spectabilis ac Magnifice Amice et vicine nobis dilecte. Quis negotii circa pacis tractationem sit status et differentia, cujus causa haecenus et etiamnum desideratus finis sortiri nequeat, intelligetis fusius ex litteris Spectabilis, et Magnifici Nostri Consiliarii intimi ac consilii Bellici Praesidis, fidelis nobis syncere dilecti, Comitum de Collalto, cui illam informationis commissionem imposuimus. — Interim vos hisce litteris nostris assecurandos duximus fore ut simulac juxta tenorem Articulorum Sony (Szöny) conclusorum, et tam nostrae, quam Sultani partis Commissariorum Sigillis et subscriptionibus roboratorum, ratificatio congrua in tenore verbis et sensu consona et pariformis ad nos perlata fuerit, e vestigio et nulla intercedente mora, Oratorem nostrum (quem jam a multo tempore eo fine in promptu habemus) juxta quod conclusum fuerat, ad portam expedituri simus. Quod ita et non secius eventum, ne ullum vos dubium distrahat. Et gratia vobis nostra Caesarea propensi manemus. Datum in Arce nostra Regia Pragensi die trigesima May Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo octavo, regnorum nostrorum Romani Nono, Hungarici Decimo, Bohemici vero undecimo.

Ferdinandus.

Gerardus Questenberg.

Ad mandatum
Sacratissimae Caesarae
Majestatis proprium

Ioannes Fridericus Kischek.

Egykoru másolat. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.).

Kivülről: Paria litterarum Sacratissimae Caesarae Regiaeque Majestatis 1628.

VIII.

Felséges második Ferdinánd, Istennek kegyelmességéből az rómaiaknak választott császára etc.

Tekintetes és nagyságos barátunk, nekünk kedves szomszédunk. Az békesség tractájának dolga minemű akadályban és különbözésben legyen, melyeknek okáért ez ideig és mostan is kívánt véget még nem következhetett, bőségesen megértheti az tekintetes és nagyságos titkos tanácsunknak és hadakozó székünknek diván ülőjének nekünk kedves hívünknek gróf Collatonak leveléből : az kinek hogy azokról tudósítsa és értésére adja, kegyelmesen megparancsoltuk.

Ez idő alatt ezen levelünkkel bizonyossá akarók tennünk, hogy mihelyen az Szőnyi mezőn végezett articulusoknak summája szerint mind az mi, s mind az felséges török császár részéről való commissariusoknak pecséték s kezek irásokkal megerősített egyező végezés szóknak rendiben, értelmiben, egyes és hasonló leendő hitlevél nekünk meghozatik, mindjárást semminemű késedelemnek közben vetése nélkül, az mi főkövetünket (melyet alkalmas időtől fogva, ez végre készen tartunk), az mint végeztetett volt, az portára elbocsátjuk. Mely hogy így és különben nem következik, abban semminemű kétség meg ne tántorítsa. Kihez császári kegyelmességünkkel hajlandók vagyunk. Költ prágai várasunkban, Pünkösöd havának harminczadik napján 1628. esztendőben, római birodalmunknak kilenczedik, magyarországinak tizedik, csehországinak tizenegyedik esztendejében.

Ferdinánd.

Az császár ő felségének tulajdon parancsolatjára

Gerardus Questenberg.

Ioannes Fridericus Kisek.

Kivülről : Az felséges római császárnak, levelének mása, mely az tekintetes és nagyságos budai fővezérnek küldetett. 1628.

Egykoru fordítás, Bethlen Gábor saját kezével irt javításokkal.
Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.

IX.

Illustrissime atque Excellentissime Domine, Domine et Amice nobis plurimum honorande, Potentissimi Imperatoris Ossmannorum Gubernator et Generalis cis mare dignissime etc.

Quod hactenus ad litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae non responderimus, Causa fuit Marini Tudisi differentia, quam cum vestris et nostris, qui Budae fuere, criminis falsi illum accusantibus habebat, quae res nullo alio modo conplanari, nisi ut nulli injuria fiat per justitiae viam debeat revideri. Sed gratia Dei singulis istis pacificatis, nolimus intermittere, quin ista quae occurrerunt Illustrissimae Dominationi Vestrae significaremus. Visum autem erat nobis pro bono publico, et etiam Dominationis Vestrae Illustrissimae honore conservando, latorem praesentium Nobilem virum Dominum Ioannem Paulum Damiani Sacratissimae Caesareae Majestatis Aulae familiarem, Caesareis instructum litteris Budam ablegare, ad quorum singula per Marinum Tudisi nobis relata totale et finale concedimus responsum. Cui nobis alias intimo cuncta quae pro pacis conservatione et verae amicitiae stabilimento, veluti tempore Ali Bassae et Mehemet Bassae inter nos occurrentia, ita jam nunc fideliter tractanti et sibi commissa narranti non secus atque nobis ipsis loquentibus fidem adhibeat, volumusque Illustrissimam Dominationem Vestram certissimam, quod, ubi primum bonam suam mentem et resolutionem per Marinum Tudisi intelleximus, nos jam majori fiducia et securiori animo pacis et alterum negotium simul aggressuri; quae omnia plenius et fusius Joanne Paulo Damiani intelligere licebit. Nos modo sumus promptissimi ad Illustrissimae Dominationis Vestrae intentionem pro majori firmitate nego-

tium ipsimet personaliter stabilire. Deus conservet Illustrissimam Dominationem Vestram, sanctamque ipsius intentionem, confirmet, cedentque singula in honorem Dei omnipotentis, conservationem miserrimae plebis, et ipsiusmet Illustrissimae Dominationis solamen. Quod vero noster Residens Budensis Marinus Tudisi, jam cum Joanne Paulo Damiani non discesserit, causa alia nulla est, quam quod ipse petat a suis persecutoribus damnorum refusionem et reconciliationem generalem, qui paucis post diebus erit subsecuturus; nolimus autem ob particulare ipsius negotium tam sanctum et pium protrahere, sed potius harum latorem interim expedire, quod ob occasionis locorum et temporum respectum melius judicavimus. Marinus autem Tudisi, qui multos habet ex vestris et nostris inimicos, manebit cum Illustrissima Dominatione Vestra, quod interea eundo et redeundo per Dominum Joannem Paulum Damiani poterit facillime expediri. Salutamus ex toto corde et bono animo Illustrissimam Dominationem Vestram, nec non precamur ipsi tam aeternam quam temporalem salutem, nostrorumque negotiorum finem saluberrimum. Multa non potuimus vestris internunciis prestare, quia ipsi nec servarunt mandata Illustrissimae Dominationis Vestrae, nec ullum honorem, nescimus qua causa moti, nobis referebant, nihilo tamen minus quantum potuimus, ut Dominationi Vestrae Illustrissimae satisfiat, illis exhibuimus. Cancellarius quoque Dominationis Vestrae Illustrissimae cum bona expeditione brevi redibit, finem imponimus nostris litteris et nos Deo Optimo Maximo omnes commendamus. Pragae 3. Junii Anno 1628.

Illustrissimae atque Excellentissimae Dominationis
Vestrae

Bonus amicus et
vicinus

Michael Adolph Comes
ab Althan m. p.

P. S.

Praeter spem nostram jam jam expeditis et absolutis hisce litteris nostris feliciter etiam peregit Marinus rem suam in Curia Caesarea, quem detinere noluimus, sed una simul ablegare Budam. Cui commissa narranti aequae atque alteri fidem Illustrissima Dominatio Vestra adhibeat.

Kivülről: Paria litterarum Comitibus ab Althau. 1628.

Egykoru másolat. Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. cred. lev. IV. köt.

X.

Tekintetes és méltóságos ur nekünk böcsületes barátunk, hatalmas török császárnak gubernatora, és az tengeren innét generalisa.

Hogy ez ideig az nagyságod levelére meg nem feleltünk, oka volt Tudissi Marinusnak akadály, mely lött abból, hogy mind az mi emberinket s mind az nagyságod emberit, kik Budán voltanak, hamisságnak vétkével vádoltak volt, mely dolog különben el nem igazíttathatott, hanem hogy egyik félnek is bosszusága ne következék, igaz módon kellett volna megláttatni. De hálá Istennek mind ezek lecsendesedvén nem akartuk elmulatni, hogy az melyek történtenek, nagyságodnak értésére ne adnók. Tetszett minékünk az közönséges jóért, és az nagyságod becsületinek megmaradásáért ez levelünk vivő nemes Damiani Pál Jánost császár ő felsége udvari szolgáját császár leveleivel Budára küldenünk, melyekről való feleletet, (kikről Tudusi Marinus minket tudósított volt) ő reá bízunk, kinek hogy mint belső emberünknek valamelyeket az békességnek megtartásáról, és az igaz barátságnak megerősítéséről, mint Ali Bassának és Mehemet Bassának idejekben, az mely dolgok közöttünk forgottanak, úgy most is igazán tractáló emberünknek, az mely dolgokat reá bízunk, nem különben adjon hitelt, mintha magunk szólanánk.

Elhiggye nagyságod, hogy mihelyt az nagyságod jóakarátját és választételét Tudisi Marinus által megértettük, immár mi is nagyobb bátorsággal és jobb szívvvel fogunk az békességhez és az másik dologhoz is : melyeket teljesben és bőségesben megérthet Damiani Pál Jánostul. Mi mostan készek vagyunk az nagyságod igyekezetire nagyobb erősségnek okáért az dolgot személyünk szerint megerősíteni. Isten tartsa meg nagyságodat és az ő szent igyekezetit erősítse, melyek legyenek az Istennek tisztességire, az szegény községnek megmaradására, és nagyságodnak vigasztalására. Hogy pedig Budában levő követünk Tudissi Marinus most Damiani Pál Jánossal együtt el nem mehetett, nem egyéb az oka, hanem hogy ő keresi az ő kárvallásának megfordulását az őtöt üldözőitül, és közönséges megbékélést : ki rövid nap mulva utána érkezik : nem akartuk pediglen csak az ő maga dolgáért ilyen szent és istenes dolgot halogatni, hanem inkább ez levelünk vívót akartuk bocsátani, mind az helynek s mind az időnek alkalmatosságát tekintvén. Tudisi Máriusnak pedig, kinek mind az nagyságod emberi közül, s mind mi közülünk sok ellenségi vadnak, nagyságodnál maradjon : mely dolog azon közben menet jövet Damiani Pál János által könnyen végben mehet. Köszöntjük teljes szívből és jó lélekből nagyságodat, és kívánunk neki mind ez idei s mind örökké való üdvösséget, és dolgainkban való szerzenés véget. Sokban nem szolgálhattunk az nagyságod követinek, mert ők sem az nagyságod parancsolatját meg nem tartották, sem semmi becsületet nekünk nem mutattanak, nem tudjuk mi okból. Mind az által az mennyire lehetett, az nagyságod tekintetiért jóakaratumkat megmutattuk nekik. Az nagyságod cancellarius is jó válaszzal hamar idején visszatér. Elvégezzük irásunkat, és nagyságodat mindnyájan az Istennek ajánljuk. Iratott Prágában 3. Junii 1628.

Nagyságodnak jó barátja és szomszédja.

Adolff Mihály Althan
gróf m. p.

P. S.

Ezen levelünket elvégezvén, reménységünk felett Marinus is az ő dolgát császár udvarában elvégezte, kit nem

akarunk megtartóztatni, hanem együtt Budára küldtünk, kinek reája bizott dolgainkban nagyságod teljes hitelt adjon.

Kivülről : Gróf Althan levelének magyarul mássa 1628.

Egykoru fordítás. Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.

XI.

Mi gróf Galantai Eszterházi Miklós Fraknó várának és tartományának örökös grófja, Magyarországnak Palatinusa és az kunoknak birája, Soprony, Zólyom és Beregh várme-gyéeknek főispánja, az hatalmas római császárnak belső ta-nácsa és helytartója Magyarországbán.

Tekintetes és nagyságos vezér, nekünk kedves szom-széd ur barátunk, minden hozzánk illendő dolgokban való magunk ajánlása után, Istentől nagyságodnak jó szerencsés hosszú életet kívánunk. Minémü kétség alatt való haladék esett légyen az szent békesség dolgában ez ideig, melyben nekünk együtt nagyságoddal nem kicsiny munkánk, fáradságunk és költségünk volt, maga tapasztalhatja nagyságod. Melynek oka bizonyos dolog nem a mi részünkről volt, mert jól juthat nagyságod eszében, mennyiszer irtam és szorgalmaztattam légyen én nagyságodat, hogy az császári levelet, melyet adandó nagyságtok minékünk, mindenképen úgy iratta volna, valamint az szőnyi végezés volt, és úgy küldötte volna osztán meg nagyságod, kiről jól lehet, sokszor irt nagyságod minékünk, hogy abban fogyatkozás nem volna, hanem szóról szóra, börtürről börtüre, mind egyezne az császári levél is az szőnyi végezéssel, kire nézven gyakran szorgalmaztuk ő felségét mi is az mi hatalmas császárunkat, hogy ne késlelné az mi követünket beküldeni ő felsége, kire mindenkor olyan válaszon jött, hogy ő hatalmassága kész volna bébocsátani követét, de mivelhogy az nagyságtok részéről való császári levél, kinek mássát felküldte, nem egyez az szőnyi végezéssel, arra nézven nem illenék az mi követünket alábocsátanunk, kiben való fogyatkozásokat az mi hatalmas császárunk minékünk ugyan írva is küldötte szintén Prágából; és hogy azok nyilvánban légyenek nagyságodnál, ma vagy

holnap megindul Bécsből az nagyságod cancelláriusa is, együtt az mi hatalmas császáruk tolmácsesával nagyságodhoz, a ki megmutassa nyilván nagyságodnak azokat.

Hogy pengig eszében vegye nagyságod, hogy az haladék nem mi tőlünk esett, és hogy mi akarjuk magunkat az szent bekességhez tartani, addig szorgalmaztam az mi követlünk alakútlódását, hogy ő felsége az mi hatalmas császáruk megindítja, és alábocsátja Komáromba e jövő héten azt is. Szükség azért, hogy nagyságod is egynehány szóban való akadályért az szent bekességnek tökéletesen véghez vitelét ne halaszssa, hanem a mi hijával vagy, azt helyére hozatván a portán, onnét mentől hamarébb meg is hozassa, hogy így az két hatalmas császár követe megváltozván, a jó bekesség közöttünk megállapodhassék.

Mind ezeket nagyságod rövid nap az maga cancellariusától és az ő felsége császáruk tolmácsesától is bővebben megérti, akartam mind az által, hogy nagyságod előbb értse mi tőlünk, hogy annyival jobban és hamarébb alkalmaztatassa magát mindenekhez, a mik az dologhoz kívántatnak. Ezek után pedig éltesse Isten nagyságodat kedvesen és szerencsésen sokáig. Költ az mi lakompaki kastélyunkban 28. Junii. 1628 esztendőben.

Nagyságodnak jóakaró szomszéd ur barátja

Gróf E. Miklós.

Kieülről: Paria litterarum Domini Palatini 1628.

Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)

XII.

D s á n beg G í r á j k h á n.

Én, a ki az egész tatárságnak, Kipesaknak, Krimnek, a jobb és bal szárnynak stb. stb. nagy padisáhja, Feridum és Kejkhoszrev-hatalmu felséges Dsán beg Gíráj khán vagyok, kinek méltóságát allah tegye állandóvá mind az ítélet napjáig! — ezen fényeskedő kháni levelem rendiben azt akarom tudtodra adni nagy tekintetű barátom, erdélyi király: kinek

szerencsése legyen tartós és állandó, hogy : miután én a nagy isten kegyelméből és jóvoltából felemelkedvén a krími tatárság khánjává, a népek khalifájává s moszlim padisáhvá lettem s szerencsés trónusomat elfoglaltam; közel és távol levő barátimhoz levelet küldöttem. Azért hozzád is nagytekintetű barátom ime elbocsátom Hadszi Karagöz nevű szolgámat ezen üdvözlő s állapotod felől tudakozó baráti levellemmel, óhajtván, hogy régi barátságos szokásodhoz képest engemet a felől meghitt embered által értesíts. Én részemről ígérem, hogy ha isten segít, barátodnak barátja, ellenségednek ellensége leszek; s remélve, hogy ezt tőlem jó néven veszed, egyszersmind arra kérlek, küldj nekem négy lovat kocsival, egy hátas lovat a magam számára, egy poroszka lovat, utra való eleséget, egy bársony szőnyeget s több különféle szövetet. Ez által is alkalmad nyílik hozzám való őszinte barátságodat megbizonyítanod. Viszont ha bármikor bőséges segítségemet ohajtanád, bizonyos lehetsz felőle, hogy megnevezendő ellenséged amugy Dsingizkhán szokása szerint lesz csuffá téve. Kérlek még, hogy nagy követemet ne tartóztasd, hanem saját embereddel együtt, mielőbb visszabocsásd. Jól megértsd.

Kelt Akese szerájban 1038 Muharrem 10—20=1628. Sept. 9—19.

Külső cím : A Jézust követő hatalmas erdélyi királynak. (P. H.)

XIII.

Pro Generoso Michaele Toldalaghi de Ercse, sedis Siculicalis Marus Judice Regio, ad Fulgidam Potentissimi Turcarum Imperatoris Portam Legato nostro, Instructio.

Országunknak régi szokása és rendtartása szerint keltvén az fényes portára, bizonyos követünket most is bebocsátanunk az ajándékkal, ez hivatalra ötet rendeltük, tudván, mind hozzánk való hűségét, mind pedig erre experentiáját. Mely követségben pro majori rerum informatione, hogy ez alatt megírt mód szerint procedáljon, tőle kegyelmesen kívánjuk, sőt serio parancsoljuk.

1) Hogy utjában késedelem ne legyen, hanem mentől előbb igyekezzék bémenni, az régi praefigált napon compa-realjon, és reá bizott dolgainkban hűséggel forgolódják, fog-
gyatkozást ne tegyen, parancsoljuk.

2) Bukurestre érkezése előtt, az vajdát idein tudósítsa menetele felől, oda érkezvén legyen szembe vele, mi nevünkkel köszöntse, és azokról a dolgokról requirálja, melyeket ore tenus szájában adtunk, bizonyos választ vévén tőle, resolu-tióját minékünk megírván, visszaküldje.

3) Utját onnét is continuálván, oratorunkat certificálja utban létele és megérkezésének napja felől; bemenésében pedig, hogy az mi méltóságunk szerént illendő becsülettel excipialtassék maga személye, abban vétket ne tegyen, az csasz passát maga eleiben kikévánja.

4) Beérkezése után azon legyen, hogy harmadik napon az kajmeckam audentiára behivassa, ez alatt oratorunktól és egyéb barátinktól is, minden ott bent való mostani álla-potoknak végére menjen, és reá bizott dolgainkban magát úgy viselje, az mint legbecsületesbben hasznosban lehet, az vezért nevünkkel mint kedves atyánkfíát illendő becsülettel salutálja, sok jót kívánván neki, ajándékunk beadása felől magától végyen informatiot az tolmács által, és ahhoz ac-commodálja magát.

5) Az kajmekamnál első audentiáján instáljon, ne ha-laszsa ő hatalmassága méltóságos személye eleiben való maga bemutatását, az régi szokás szerént observáltassék az mód, vigye bé ő nagysága, melylyel az mi kiesiny becsüle-tünk az idegen nemzetek előtt adassék és tartassék meg.

6) Császár eleiben való menetelében magát mint viselje és micsoda becsülettel köszöntse, Istentől áldásokat, győze-delmet, és birodalmának esendes békességet kérvén, ő hatal-masságának ajándékinkat mint praesentálja, nem szükség ezekről instruálnunk, mivel főkövetünk mellett, nem egyszer forgott immár in tali casu, melyre nézve másokat ő tanít-hatna. Annak okáért minden dolgaiban, ő is az előbbeni főkövetek jó magokviseléseket és rendtartásokat observálja, mentől becsületesben lehet, úgy igyekezzék végben vinni.

7) Császárral való szemben létele után az kajmekám-hoz menjen, adja eleiben német császárral való békességek megszerzésében szolgáltunk-é, nem-é igazsággal, és ha szolgáltunk mi haszna, ő nagysága megtudakozhatja az budai muftitól, ha igazán megakarja mondani, megértheti hatalmas császárhoz, mely igazsággal viseltük abból is magunkat, hogy mennyiszer akadtak meg mind az két részről, annyira, hogy néha ugyan kétségben estenek végben nem vihetése felől az békességnek. És utóljára az nyárban, csak az atlname felett is, mely veszekedések indítottak vala, melyet az lip-pai Musztafa bék megmondhatott, ha igazat akar mondani, mennyit szolgáltunk abban is, maga is követünk számlálja eleiben az vezérnek, és adja jól megérteni. Mely dolgoknak előszámlálásából azt concludálja csak az egyet, hogy az minémü híreket először az mult télen ő nagyságának hazudtanak magunk emberei közül, Szombathelyi tudniillik, hogy mi német császárral hatalmas császár ellen titkon praktikálunk, és abban igyekeztünk, miképen az békességet végben ne vigye, ne confirmálja, az keresztyén királyokkal is arról tractálunk, hogy azok is hatalmas császár ellen támadjanak. Mely dolognak végben vitelire magunk belső emberinket küldöttük, noha külső színnel az öcsénk fia meghozásáért hirdetjük hogy küldtük, de az csak fogás etc. Az mult nyáron megint azt a hirt vitték ő nagyságának, hogy a német követ eddig bé nem menésének mi vagyunk okai, kik régen bémentenek volna, de mivel mi haddal készülünk német császár ellen, azért haladott el bé nem küldése. Mely két hir, mely igen ellenkezzék egymással, minden okos és jóitéletű ember eszében veheti, és szemével láthatja. Ő nagysága mind az által mind a két hirnek hitelt adott volt, de immár Isten kegyelmes gondviseléséből, im mindenik hir meghamisodott, mert hogy hatalmas császár ellen soha nem is igyekeztünk, és sem német császárral sem a keresztyén királyokkal affélét nem tractáltunk, az dolognak kimenetele, az követnek bémenése bizonyítja, és az gubernator fia haza érkezése, kívül az mi oda bocsátott szolgálk is mátol fogva harmincz negyven napra, ha Isten adja, megérkeznek. Az is a hir meghamisodott, kik azt hirdették, hogy az mi német császár ellen

való hadra készületünk miatt nem bocsáthatták eddig el követeket, de hogy nem az volt az oka, megbizonyosodott, és ő nagysága immár régen eszében vehette, mert az németek magok adták okul az athnaméban esett fogyatkozásokat, mi pedig hogy álmunkban sem láttuk sem német sem semmi nemzet ellen hadra való készületünket, az is nyilván vagyon mindeneknél. Mind ezekből ő nagysága elhiheti az mi igazságunkat, eszében veheti és tanulhat mint kellessék ez után az hamis emberek költendő hazug híreknek hitelt adni mi felőlünk. Ezeket nem azért számláljuk eleiben, hogy szivünkön valami nehézség volna; nincsen semmi, mert mi is minden nehézségeket szivünkéből, elménkéből kivetettünk azolta, miolta ő nagysága minket atyafiságában vött, és ő nagyságát legjobb akarónknak tartjuk az fényes portán, ő nagyságához vagyon minden bizodalmunk, és mi is ő nagyságának igaz atyafisággal akarunk szolgálni, kedveskedni; hanem csak azért hozzuk ez egyszer elő az elmúlt dolgokat, hogy eszében vehesse ő nagysága, mely hamisak az emberek sokan, kik az nagy emberek között, mihelyt valami szép egyességet vesznek eszekben, azontól abban mesterkednek minden örögi incselkedéssel, miképen eszveszést szerezhessenek közejek, és ha kik az keresztyén fejedelmek közül hatalmas esászárnak és az Ali ozmán nemzetnek, igaz jóakarattal igyekeznek akarnak szolgálni, abban mesterkednek, miképen hazug hír csinálásokkal elidegenithessék az fényes portától. Mely dolog minémti nagy kárára legyen hatalmas esászárnak, akármely okos ember általláthatja; holott akármely hatalmas fejedelem legyen is ez világban, de ha sok ellensége találkozik, nehezen érkezik minden ellensége ellen haddal. Ha pedig sok jó szomszédja és sok igaz jóakarója vagyon az idegen nemzetek közül, sokkal könnyebb és kevesebb gondnal, fáradsággal érkezik ellenségín való győzedelmének, Isten akaratjából elvételére. Ő nagyságát mi csak arra kérjük, hogy minket igireti szerint tartson jóakarátjában, ismerjen igaz atyjafiának, hatalmas esászár előtt magunkhoz és az szegény országhoz mutassa minden jóakarátját.

8) Annak utánna Szombathelyi felől tegye emléke-

zetet a szerint az mint magunk eleiben adtuk, és állassa meg és hitesse el azokból az igaz ratiókból, hogy akárki miatt hazudjon, és akármely híreket költsenek is felőlünk, nem méltó s nem illendő, hogy azoknak hitelt adjon az fényes porta, mert eleitől fogva mi annak az egy portának, annak hatalmas császárnak szolgáltunk igazsággal, ahhoz ragaszkodtunk Isten után, németnek mi egy óráig sem szolgáltunk, némettel mi török ellen nem hadakoztunk, némethez soha nem futottunk, hanem mindenkor ellene hadakoztunk, s kiváltképen tizenöt esztendőből fogva mennyit hadakoztunk ellene, mennyi sok ezer német veszett el miattunk, mennyi számtalan károkat az ausztriai háznak töttünk, bizonyára semmi igaz ratio meg nem engedi, hogy egy eszes ember is mi felőlünk, az ausztriai fejedelmek mellé való állásunkat, hatalmas császár ellen való hadakozó szándékunkat elhihesse. Ő nagyságát kérjük, se most, se ezután, afféle hamis híreket felőlünk el ne higgyen, sőt tökéletesen abban megnyugodjék, hogy az mely igazsággal eddig szolgáltunk, azon igazsággal igyekeznünk ezután is szolgálni, valamig hatalmas császár maga elől országostól bennünket el nem taszít és nem vet.

9) Az vezérrel ilyen módon beszélvén, minden állapunkat igyekezze úgy megállatni, erősíteni, elméjét az meny nyiben lehet, állhatatossá tenni, hogy ne kellessék ezután ottan ottan akármí gyermeki híreknek is elhitele miatt, emberinket hozzá befárasztanunk; jóakarátjában confirmálja.

10) Annakutána az több vezérekkel, muftival, kezlár agával is legyen szemben, kiket méltóságok szerint nevünkkel illendő becsülettel köszöntvén, kit, hozzánk való igaz jóakaratra hajtani igyekeztvén, ajánlja az mi jóakarátunkat is nekik, többi között az muftit, kezlár agát, és Afiz Ahmatt pasát igyekezze jóakaróinkká tenni, az kapitán pasát, és az kiknek illik, nevezet szerint az megnevezett négy personának is adja eleiben az felőlünk költött híreknek Isten kegyelmességéből való igen meghamisodásokat, kiket hogy elhittek volt felőlünk, mely nehéz szívvél, szívünknek keserűségével kellett szenvednünk, Ő nagyságok magokról megítélhetik, mely nehéz igaz és ártatlan embernek szenvedni az felőle köl-

tött hazug híreket, kérni kell őket, jóakarataikban tartsanak meg.

11) Az adóról vegyen annak módja és szokása szerint oly quietantiát, melyben eshetendő fogyasztkozás avagy ott való tisztviselők csalárdsága miatt az országnak kára ne következék.

12) Mely nagy gyalázat esett mind magunkon és országunkon az mult ősszel főkövetünknek bemenetelikor, hogy ő nagysága hatalmas császár eleiben csak magát másod magával és az ő s új kapitáliaiát eresztette, vitetette be, mely igen szégyenljük, meg nem mondhatjuk. Mi abban az magunk és országunk becsületit nézvén, és az régi kanont, nem az hasznót, mert hiszem ezer és öt hat száz oszpora érő kaftánnal senki meg nem gazdagulhat, hanem azt szégyenljük igen, tudván mennyi sok nemzet és keresztyén országokból való követek vigyáztatnak az erdélyi követeknek hatalmas császárral való szemben lételekre, tudják immár minden rendek, az előtt micsoda becsülettel és móddal vitték őket hatalmas császár eleiben, és az mi fejedelemségünkben enynyi esztendők után im mint kezdte ő nagysága őket bevitetni, noha mi sem vagyunk utolsóbbak, alábbvalók az mi előttünk való fejedelmeknél, sem méltóságból, sem az igazságból, sem az igaz szolgálatból. Miért és mi okból kellett ő nagyságának azt cselekedni, azt maga tudja. Szeretettel kérjük ő nagyságát, ezt az gyalázatot vegye el magunkról és országunkról, többször ne történjék rajtunk, ne gyalázzódjunk országotól, kiváltképen az német követ jelenlétében, kik minékünk noha megbékélt ellenségink, mind az által egymás gyalázatján és kárán nem szoktunk bánkódni, ne töltse ezzel is kedveket ő nagysága, hanem az eleitől fogván ő nagysága idejéig megtartott szokást, törvényt ő nagysága is tartassa meg; kiért mi is ő nagyságának igaz atyafisággal akarunk kedveskedni. Ezt valóban keménységgel is fogja, utóljára, ha szép szóval nem obtineálhatja, panaszkodjék muftinak s több vezéreknek is, ha nem kezdi obtineálhatni, sőt végtére ugyan megmondja, hogy általán fogva az követeket ez után az adóval be nem bocsátjuk, ha régi rendtartás szerint való becsületit az ország követinek meg nem adják; solenniter protestáljon.

13) Az budai muftival és az nagy ruznámethivel értsen egyet, viseljen jó correspondentiát vélek, kiváltképen ha hozzánk való tökéletességet tapasztal benne, megjelentvén nekik, hogy valamiben kívántatik az mi legkedvesebb atyánkfőának való szolgálatja, mindenenkben úgy viselje magát, és úgy szolgáljon mint maga kenyerét evő szolgálái, annak okáért csak jelentsék meg és oktassák, mint viselje magát, mindenekből az ő oktatásokhoz alkalmaztatja magát és dolgait, mert töltünk meg vagyon neki hagyva.

14) Magával beviendő oratorunkat *) mind utjában és ott benn mulatásában mentől jobban, hasznosbban lehet úgy oktassa, instruálja, eleiben adván minden ott benn való állapotokat neki, hol és kikhez mint viselje magát, és kivel mit kellessék közleni, s mit nem, ott benn való állapotokat, hireket, kiktől kellessék tudakozni, titkos dolgainkat kikkal tractálni, kiket azokról requirálni, a kiket igazabb jóakaróinknak ismerhet és szerezhethet, azokat neki megjelentse, és mint viselje magát hozzájuk instruálja, az kajmekámnak peculiariter diligenter commendálja, és kérje, vegye jóakarójában, szükségeiben mutassa jóakaróját gratiáját hozzá. Az több vezéreknek is, muftinak, kezlár agának, kénecstartónak, az nagy rusznámethinek, azonképen az keresztyén oratoroknak, császár követének, ott maradandó agensének, juttassa ismeretekben, és commendálja nekik.

15) Az ott benn levő keresztyén oratorokkal legyen szemben, nevünkkel őket salutálja, crendentionalis leveleinket nekik praesentálja, és azok mellett kinek mit mondani, és kivel mit kellessék tractálni, magunktól azokat az mint megértette, a szerént procedáljon mindenikkal való beszélgetésében.

16) Eluntuk minden oratorinktól élés meg nem adások felől való quaerelájokat hallani, melyek igazak-é, nem-é, nem tudjuk. Mert mi úgy informáltattunk, nem csak az onnét jövő török követektől, hanem az magunk követeinktől is, hogy ha valameddig meg nem adják is valami részét, de az után ugyan contentálják őket, ha mi fogyatkozás pedig rendelt

*) Donáth Jánost

éléseknek valamelyik részének meg nem adásában, az olyan-
nak is magok okai, hogy nem in specie, hanem pénzül ve-
szik fel az eminggel való contractusok szerint, s így vesz-
tették el sokan rendelt éléseket, országunk nagy gyalázatjára,
magoknak holtig való kisebbülésekre. Annak okáért bizo-
nyosan menjen végére, mostani élés kiszolgáltatás micsoda
állapotban vagyon, és ha miből kívántatik, az vezérnél töre-
kedjék megadása felől, ne vesszessék el azt a keveset is, ál-
lassa jó karban. Melyet ha effectuálhat, igen serio meghadja
az új oratornak, kufárságot ne indítson ő is mint a többi,
hanem viselje emberséggel magát a szerint, a mint instructiója
abból a részből contineálja, jöjjön tiszta orczával előnkben,
mert ha különben cselekedik, becsülete előttünk nem lészen.

17) Hogy ha extraordinarie oly dolgok occurrálnának,
melyek felől instructiója nem volna tőlünk, azokban pro
sua prudentia et discretionem azt kövesse, az mit legillendőbb-
nek, hasznosabbnak ítélhet lenni, úgy hogy mindenben ká-
runkat, magunknak és országunknak eltávoztatni minden mó-
don és úton igyekezze.

18) Ha mi oly dolgok occurrálnak, kikről minket tudó-
sítani kellek, el ne mulassa, hanem in tempore mindeneket
nekünk levele által értésünkre adjon.

19) Az mely privatumokról memorialét adtunk neki,
abban magát úgy viselje, hogy mind az kajmekámmal, mufti-
val, Afiz Ahmatt pasával való tractálásra olyan időt és alkal-
matosságot keressen, melyben vélek igen titkon és csendesen
beszélgethessen, megintván őket, sőt obtestalván, ha mit nekik
magok javára fog elejekben adni, álljon meg benne, ne tud-
ják az piaczokon, és az oratorok.

20) Az muszka követtel is mint legyen szemben, és
micsoda módot observáljon vele való tractálásban, s miről és
ki által kezdje, az privatum memorialében vagyon instru-
ctiója róla, szükség szorgalmatosan az mi eleiben adott
commissionkhoz magát tartani.

21) Elvégezvén mind közönségesen és privatim reá bi-
zott dolgainkat, ott benn hiában való mulatását eltávoztassa,
hanem mindenekről bizonyos resolutiót vévén, siessen vissza
hozzánk jönni.

22) Ezeken kívül is magát mindenekben úgy viselje, hogy nekünk tartozó tökéletes hűségének és hazájához való kötelességének fogvatkozás nélkül megfelelhessen, maga becsületinek és követsége existimációjának eleget tégyen, hogy az mint ez ideig úgy ennek utánna is minden időbeli kegyelmességünket magán megtapasztalhassa. Cui de caetero gratiose etiam propensi manemus. Datum in Arce Nostra Fogaras, die 21. Octobris, Anno Domini 1628.

Gábel.

(P. H.)

Kivülről : 1628 esztendőbeli követségemről való instructióm.

Tholdalagi Mihály m. p.

Kivül Tholdalagi kezével „14 okka serbetre 14 tallért adott ő felsége, három legyezőre semmit nem.

Balogh Ferencznek 8 talléros veres karmazsin szint.. selyem övet. És valami kepasztott.

Balogh Ferencz uram számára egy kovés savanyu serbetot.

Az egész Bethlen írása, Eredetiről mely t. Mike Sándor ur birtokában van.)

Egy más példány Kemény J. gyűjteményében. Ered. lev. IV. K.

XIV.

Pro generoso Michael Toldalagi etc. Ad fulgidam Portam Ottomanicam Legato nostro. Memoriale Secretum.

Az vezérnek izenjen, hogy titkos dolgokról vagy on követsége hozzá, requirálja adjon órát neki, melyen vele azokról tractálhasson.

Mely dologra az, mely napot és órát rendel, menjen fel, és proponálja ez ide alább megirt punctokat.

Mi hatalmas császárokhoz és az Aly ozmán nemzethez eleitől fogva tökéletes igazsággal viseltük magunkat, most is nem mulathattuk el, hogy egynéhány szóval ne izenjünk főképen ő nagyságának, az mostani változó állapotokról, noha magunk megvaljuk, hogy sem méltók nem vagyunk az tanácsadásra, sem arra való elménk elégségünk nincsen : hatalmas császár méltóságos vezérinek pedig, annál inkább az mi tanácsadásnnkra semmi szükségek nincsen ; mindazáltal az mennyiben értjük az keresztény fejedelmek mostani állapotjokat, magokviseléseket, igyekezeteket, szükségesnek itéltük

egynehány szóval azokról ő nagyságát tudósítani, és egyszerűsmind azokról való vékony tetszésünket is megjelenteni, szeretettel kérvén, sőt hatalmas császár életére, és az Mahumet próféta hitihez való szeretetire kénszerítjük, legyen titokban emnyiben, hogy ne értsék semmi külső idegen emberek, kiváltképen az német és több követek, hogy mi tőlünk értette ő nagysága az dolgokat.

Megemlékezhetik ő nagysága, a mult tavasszal ugyan maga által tudósítottuk vala ő nagyságát az német császár gonosz szándéka, és két hadának egyikének az Dunán és Duna mellett való aláindítása, másiknak Slésiában való érkezése, és egyenesen reánk való jövő szándéka felől; az Dunán és Duna mellett jövőknek császár birodalma ellen való igyekezeti felől, mely akkori hireket ő nagysága vagy semminek tartotta, avagy el sem hitte, de bizonyosan elhíheti hogy igazak voltak, és ha az dániai királynak győzedelmet ne adjon Isten az német császár hadai ellen, minden bizonynyal reánk jöttek volna, egyik mi reánk, másik az budai vezérre, hogy egymást meg ne segíthessük és együvé ne mehessünk, azért rendelték volt az két hadat, az volt oka az német követ eddig el nem küldésének, mert ők valóban elhitték, hogy hatalmas császár az Kazul basnak semmit nem árthat, mert nem úgy viszik oda az tengeren tul való hireket az mint magokban vagynak, hanem sokkal különben, kiket ők mind igaznak hisznek, és abból azt hiszik, hogy valamedig Kazul bassal való hadakozáson leszen, addig tengeren innét semmi derekas és ártalmas hadat senki ellen hatalmas császár nem indíthat, azzal a reménységgel indították volt azt a két hadat, hogy szerencsét próbáljanak, minek előtte a végezéseket confirmálná, és követét alá küldené az német császár. Hogy reménség viselte őket abból is, hogy az lengyel király győzedelmet vehet az svecziai királyon, kit mihelyt kiverhettenek volna országokból, azontól az némettel együtt ez mostani király kész lött volna császár ellen hadait bocsátani. De hogy Isten nem engedé végben vinni szándékát az németnek, az svecziai királyt nem hogy kiverhették volna országokból az lengyelek, sőt inkább úgy megerősítette magát az svecus az lengyel birodalomban, hogy emberi

mód szerint, ha ki gondolkodik róla, nem mostan vesznek győzedelmet rajta; azonban a gutta is megütötte azt a vén királyt, és így veszté Isten eszeket akkori tanácsoknak, a követet mindjárt úgy kezdék készíteni, hogy az dániai király őket megverte, kit az előtt el sem készítettek volt; ez volt fő oka, hogy halogatták a követ béküldését. Ez az szándék most is fenáll, és ha megbékélhetnek, kétsége ne legyen ő nagyságának abban, hogy az német császár ellen hadakat ne indítson, s legelsőbbben is mi ellenünk mert igen tartanak, hogy mi miattunk dolgokban elő nem mehetnek, meggátoltatnak. Az békességet pedig igen futják, német császár, hispaniai király, és az angliai, dániai királyok között, kit eddig talán végben is vittek volna, ha az lengyel király, császárt és hispaniai királyt nem kérte volna, ne békéljenek meg addig, az meddig ő is az svecziai királyt ki nem üzheti országából, avagy kívánsága szerént vele meg nem békélhetik; de mostan az lengyel királyt az gutta megütötte, és bizonyosan rövid nap meghal, nem élhet, mert sem szólhat, sem járhat, sem foghat, sem érzékenységi úgy nincsenek az mint kívántatnék, melyre nézve immár az császár is ellenséginek az békességre ígérte magát, nem bizhatik semmit lengyel királyhoz, kihez eddig sokat bizott, mert az segítette haddal, és ha megbékélenek, igen félő hogy szándékát megújítja, hadait megindítja, és ha Isten előbocsátja igyekezetiben, kimondhatatlan nagy kárt fog tehetni. Efféle gonosz szándékra pedig semmi egyéb birodalom nem indítja, hanem csak az, hogy Kazul bassa ellen hatalmas császárnak derekas hadai által vagynak; innet valóktól keveset tartnak, félnek.

Ezeket így értvén ő nagysága, nekünk az tetszenék, a kikkel illenék azokkal beszélgetne, tanácskoznék erről a dologról, és ne vélné semminek, sőt hinné, ugymint ha immár szemével nézné az ellenséget mezőben, mert mi azt tartjuk eszes hadviselő és országokat igazgató fejedelemnek, a ki az dolgonak veszedelmes részéről gondolkodik, tanácskozik többet, mint megnyerő győzedelmes részéről, azt is szoktuk dicsérni a fejedelmet és bódognak nevezni, a ki az békességnek idein gondolkodik az hadakozásról és az békességnek idein visel gondot megbékélt ellensége ellen való

ujabb készületre, hogy ha mikor hertelen kívántatnék, ne kellessék akkor kétfelé kapni, megijedni.

Az Kazul Bassal, kettőnek egyikét kell az mi vékony gondolatunk szerint végben vinni, vagy ezt, hogyha mód vagyon benne, fegyverrel Isten által vegyenek győzedelmet rajta, és ennyi sok hamisságért fizessenek meg neki, elvött városokat tartományokat vegyenek vissza tőle, egy szóval vessenek véget benne, ne kellessék ennyiszor hadakat reá fárasztani, mert az mennyiben csak mi is értjük, az hadak teljességgel elunták az hosszú utat, számtalan kárvallásokat, fáradságokat, sőt elrémültenek az gonosz és hosszú utaktól, ő nagysága tudja jobban minálunknál ennyiszor való fáradságok által az hadaknak mit vihettek végben, mentenek-e csak Kazul birodalmában is? nagy kárral hadakozni országok pusztulásival és utolsó romlásival, minemü megerőtlenedése következék hatalmas császárnak, ő nagysága bőlesen meggondolhatja.

Avagy azt kell cselekednie, hogy megbékéljenek vele, mert ha sokáig üzik az hadakat olyan messze, és semmit nem visznek végben velek, egyebet belőle következni nem látunk, a mint feljebb is iránk, hanem hatalmas császárnak magának és birodalmának igen megerőtlenedését, melyből az következhetik, hogy az ellenség megértvén az állapotot, akkor indul ellenünk, és szintén akkor nem felelhetnek meg az ellenségnek, a mikor leginkább kívántatnék, s abból következik osztán az utolsó romlás.

Ez bizonyos, hogy ezek az európai fejedelmek is azért berzenkednek és igyekeznek császár ellen, mert tudják Kazul Bass ellen, hogy minden esztendőben a derék hadakat által viszik, egyszersmind azt is jól értik, mely igen kedvetlen mennek, s mely igen megunatkoztak attól az hadakozástól. Tetszenék azért minekünk ez, hogy ha tisztességes módot találnának ő nagyságok az megbékélés dolgában, keresnék fel útját annak, úgy, hogy kérné az Kazul Bas a békességet, melyet onnét ha indítanának, ne lenne az fényes porta is idegen attól, hanem valami hasznos és tisztességes okokkal egy ideig csinálnának frigyet vele, hatalmas császár országát és vitézlő népeit nyugotná meg, sok kár vallásokat állatná

helyére, épülnének és velőznének meg az jövőendő szolgálatra, melynek ennyi hasznát látnánk:

1) Mert ezek az fejedelmek ottan elhagynák minden mostani gonosz szándékokat, mihelyt megértenék Kazullal való békességet, lecsapnák fülöket, és kéntelenségből is az békességhez kellene magokat tartani, ha pedig szintén valamit indítanának is, könnyű móddal, kevés fáradsággal nagy erővel állhatnának az ellenség ellen, ha két háromfelé kívántatnék is, és az vitélő nép is tizszerte örömesben menne tengeren innen való hadra ellenségre, mint egyszer arra az hosszu és igen nehéz utra pusztaságra; de ugy tetszik mer-nénk felelni arról, hogy mihelyt Kazul bassal végben menne a frigy, senki Európában hatalmas császár ellen földön hadat nem merne indítani. 2-dik hasznót ezt látnánk benne, hogy az hadak, őt, hat esztendeig való nyugvással ugy megújulnának, erősödnének, megépülnének, hogy ha kívántatnék, ismét nagy erővel vihetnék által az hadakat. 3-ik hasznót ezt is látnánk benne, mert ez mostani sahot vén embernek halljuk lenni, az békesség alatt talán meghalna, s ilyen okos hadakozó s gondviselő fejedelmek nem lenne az kazuloknak, holott minden régi historiák azt bizonyítják és szemeinkkel látjuk is, hogy az mely országnak egy jó gondviselő és okos fejedelme rendeltetett Istentől, és az megtalál halni, sok esztendőig sem adatik több ilyen fejedelme. Több hasznokat is látnánk abból kijönni, de nem akarnám ő nagysága fejét hosszu írásnak olvasásával terhelni, ebben hagyjuk; ne talám ezzel is megbántjuk; álljon minden hatalmas császár és ő nagyságok böles tanácsán, mi ez néhány punctokat is hatalmas császárhoz való igazságunkból, s magunk megmaradásáért irtuk. Miket fog mondani ezekre az vezér, s a többi is, ha kikkel gondolja szükségesnek lenni ez titoknak közlését, mit felelnék reá, igen eszében tartsa, beszédekert feleleteknek, mihelyt szállásara megyen, szorgalmatosan consignálja, tudja minekünk referálni.

Vagyon egy ilyen dolog is, hogy az lengyel királyt az gutta megütötte, mely miatt, mint olyan vén ember, minden érzékenségtől megfosztatott, szemeivel jól nem lát, jól nem szólhat, nem foghat, éjjel nappal az ágy fenekén fekszik,

kit értvén az országbeli nagy urak, régi szokások szerint az király udvarában gyülekeztenek és vigyáznak, hogy mihelyt meghal, (mert emberi mód szerint lehetetlen hogy élhessen), azontól országgyűlést hirdetnek és királyt választanak; de mivel az királynak két fia vagyon, ki mindenik igen kívánja az királyságot, azonkívül is találtatnak az nagy fejedelmek közül, kik az királyságot fogják kívánni, sokára fog haladni az királyválasztás; vagynak nekünk is jó akaróink közöttök, és vagyon mi felölünk is magok között tanácskozás; hogy ha annak okáért valamint minket is találnának választani, olyan állapotban magunkat mint kellene viselnünk, ő nagy ságától mint igaz atyánkfiától kívánunk tanácsadást, jó tetszését örömet vennénk.

Az Isten előtt állunk, és igazságot mondunk, mi soha életünkben senkivel erről nem tanácskoztunk, senkit soha közülök arról meg nem találtunk, mert soha nem kívántuk azt a méltóságot, most sem kívánjuk, tudván kemény természeteket, hanem magok az nagy urak közül sokan tanácskoztanak magokban felölünk, és találtanak is meg azon dologról, de mi semmi választ senkinek és biztatást nem adtunk. Bizonyos dolog, hogy ha ilyen igaz jó akaróját mint mi vagyunk hatalmas császárnak és a portának, választanának magoknak királyoknak, hatalmas császárnak nem kevés haszna lehetne belőle, de ha az mostani király fiai közül választanak valakit, azon rossz állapot marad fenn mint eddig és mostan vagyon. Mind muszkának, tatárnak, svecusnak, danusnak hasznokra lenne. Mit felel erre az kérdésünkre is, igen elméjében szedje, szállásra menvén, consignálja, minket tudósítson felőle.

Az muszka császárnak is mostan ott benn levő követő Thomas uram nevű, volt szemben Balás deákkal, jelentett neki némely titkos dolgokat, kívánna velünk tractálni, és ura nevével végezni, kinek irtunk egy credentionalis levelet, mely mellett legyen szemben véle, nevünkkel salutálja és tudósítsa, a minemű dolgokról ott benn levő hívünkkel Balás-deákkal tractalt, minekünk értesünkra adta hűségesen, mely dologtól mi idegenek nem vagyunk, sőt mint olyan nagy méltóságos fejedelemnek, örömmel kívánjuk ismeretségün-

ket, ha különben nem lehet is, csak követünk és confoederationunk által. Bizonyos legyen azért az követ ur, s ő általa az felséges muszka fejedelem, hogy mi bennünk állhatatos jóakaratot talál, örömetest készek leszünk vele confoederálni, s azokról tractálni az melyekről kívánja. Azon dolog végett az felséges svecziai királynak is követe nálunk vagyon, a ki minékünk sógorunk, kedves atyánkfia, és kész ő felsége is azon dologban az felséges muszka fejedelemmel, mint szintén mi, egyetérteni. Semmi azért ehhez több nem kívántatik, hanem Isten haza vezérelvén az követet, mi nevünkkel ő felségét salutálja, és azon dologról neki irt levelünket adja meg, s jelentse meg kész jóakaratomkat ő felségével való egyezésre etc. Csak kívántatik, egy postától küldendő levele által minket tudósítson akaratja felől, készek leszünk egy követünket ő felségéhez befárasztanunk, az ki által Isten akaratjából és szent vezérléséből minden jót végezhesünk. Postáját és levelét, avagy csak ezen dologról iratandó választételét is, ő felsége ottan csak az felséges svecziai királynak küldje, onnét mi nekünk megküldik, mi is igyekezzünk abban módot keresni, miképen embereinket ő felségéhez expediálhassuk. Miket akar, és miket kívánjon tőlünk, micsoda szándéka vagyon az urának, mikor telik el az lengyel királylyal való frigyeknek napja, micsoda módja lehet lengyel ellen való hadakozásban, micsoda ereje emberinek, legbátorságosban egymáshoz mely utakon járhatnának, jöhetnének, mehetnének, Tatárországon-e által, s melyik részen, avagy mely felé, igen szorgalmasan igyekezzék végére menni tőle, s igyekezzék nála magának hitelt szerzeni, hogy beszélhesse mindenekről bizvást vele, valamiket mond, mindeneket consignáljon.

De először Balás deákkal beszéljen, és minden dolgok állapotok felől ő tőle menjen végére, s ő tőle vegyen informatiót, micsoda módon uton legyen szemben vele, s mint és ki által tractáljon, s ki leszen köztök tolmács.

Kivülről : 1628. memoriale secretum.

(Eredetiről, mely Mike Sándor ur birtokában van.)

XV.

Generose fidelis Syncere nobis dilecte!

Computálván az napokat melyen bémentél a portára, úgy mint 20 diem Novembris, reménlettük eddig levelét hűségednek, elmenetele után mi semmit nem irtunk, mivel nem occurrált oly dolog, hanem 9. praesentis, úgy mint szombaton, érkezék az moldovai vajda levele, kiben tudósít az mazul hánnak öcsésével együtt az elmúlt novembernek 10-dik napján az kozákokkal és az hozzájuk futott tatárokkal megindulásokat, maga embere egy napi járó földön ment vélek, írja, hogy 3 kiváltképen való conditióra ígérték magokat az mazul hán öcsésével az kozákoknak. 1) ha övék lehet az (győzelem) Krimet ne pusztítsák, és az benne meg(száll)ított rabokat meg ne háborgassák. 2) ha megvehetik, az ne kozákoké legyen. 3) Nohaj nekik adassék praedául, fizetésekért, noha megindulások idején három hópénzt fizetett nekik egyszersmind, mely summa épen muszka pénz volt, ezeket az nagyságos vezérnek hűséged proponálja, noha tudjuk az vajda régen megírta ő nagyságának, de az mint minket is tudósított róla, nem akartuk (elmu)latni az uj hán urnál ban biheti elvált kö(zt)ök az dolog, mivel nem nagy . . . töréssel és difficultással szokott az a két *) Isten ne adja, hogy az mazul hán triumpháljon, mert noha tudni való, hogy hatalmas császár nagy ereje ellen meg nem maradhatnak, de ez télen az egész tatárságot, az kozákság elfogyatná, földöket elpusztítaná, mely nagy sugár tolla héával lenne az ozmánli nemzetnek. Elmeneteled után csak hamar érkeztenek vala emberim az svecziai király győzedelme után Varsováról, kik ott incognite jártanak, az svecziai király megindulván táborából az lengyel had ellen, előljáróban egy Kandesson (Baudesson) nevű lovas kapitányát választván, és elbocsátván, mely kapitán az mi szolgánk volt az hadakban, úgy sérénkedett menni az német hadra, mely hat ezer gyalogból és 1200

*) A kipontozott helyek olvashatatlanok, minthogy az eredeti első lapjának nagy része tentával le van öntve.

fegyveresből állott, hogy hajnalban érkezett reájok, és készületlen találtatván, talám kétszáz el nem szaladott, mind avagy le vágták, avagy elfogták, az míg az lengyel hadnak hire lett benne, és szép nyereséggel, győzedelemmel az király eleiben ment, az király az nap megnyugtattván őket, más nap szembe jött még az lengyel haddal, és mivel az erejek az előtt való nap hadoknak elkölt volt, igen megverte őket, nagy urak vesztenek el, Konieczpolszki is sebben szaladott el, veszett az két nap több 12 ezer embereknél el az lengyeleknek.

Ebben semmi kétsége az portának ne legyen, mert magam olvastam az Konieczpolszki leveleinek pariajokat, kiket az királynak kancelláriusának, és az Szbaráczi herczegnek iratott, pariajokat nekem is megküldték. Az király egy fősecretariusát Bécsben császárhoz küldvén, azon szálláson talált szállani, kin az mi emberink voltanak, Váradi Miklós és Tököli János, kolozsváriak, egy asztalnál üttek három nap az secretariusal, az is tagadatlan mondta, s mégis hatalmas császár bosszúságára így foveálják, segítik árulóit, s hadat adván mellejék birodalmára küldik, melyből akárki elhiheti, hogy ha jobb állapotjuk volna, különben élnének ilyenkor az alkalmatossággal. Félő bizonyára, hogy a sas is ne kezdjen repülni, ha oda való ellenségin győzedelmet vehet, de ez esztendőben Wolstánnak sem szolgálja az szerencse, mert az mely Stransolda nevü erős várost az Oceanus tenger partján megszállott volt, többet vesztett 15 ezer embernél el alatta, és lövő szerszámit is ott kényszerítettven hagyni, elszállott alóla; ezeket akármint hirdessék az más részről, de bizonyosan így vadnak, és nem különben. Az vajda írja azt is, hogy amaz tökéletlen Szombathelyi Márton azon ment által a portára, római császár, lengyel király és palatinus úti leveleikkel, s egyéb levelekkel is, mely dolgot mikoron postán adott volna értésünkre, és az igaz barátságának kívánsága szerint szóval valahán nap ott mulattatta volna, mostan senki nem búsulna miatta, de elmenetele után talán 24 nappal adott hirt a barátunk. Annak okáért noha tudjuk, hogy hamis ember, kinek szavának hitelt nem kellene adni, de tudjuk az porta természetét is, melyre képest

akaránk hűségedet arról is ez néhány szóval tudósitanunk, noha semmit nem kételkedünk abban, hogy pro viribus reá nem vigyázna, és ellenünk való actait, tractait infringálni nem igyekezne, ez mi intéstünk nélkül is, mivel minden dolgait, maga viselésit magunktól is értette, de mivel immár bizonyosan benn lenni tudjuk, kívántatik szerető hivünk, hogy valóban szorgalmatoskodjék hűséged actaira vigyázni, és mindeneknek előtte az nagyságos vezérnél instálni, fogassa meg, adassa kezében hűségednek, mint nyilván való árulónkat és szolgánkat, érdemelje meg hatalmas császárnak való igaz sok rendbeli szolgálatunk ez egy árunak *) kézben adását, ha pedig ezt nem akarja, ottan ülesse meg ő nagysága, ne légyen, s ne teljék be gyalázatunkkal való kívánságok az mi ellenséginknek azzal is; melyet ha ő nagysága az igazság szerént megcselekedik, kézben adásáért négy ezer tallért adunk ő nagyságának; ha azt nem cselekedik, csak megöletéséért is két ezer tallért adunk ajándékon.

Ha pedig egyiket sem cselekedik, arról nem tehetek, de nem tudjuk mint szolgálhassunk az fényes portának ez után, mert nem merünk mi is ez után az mi ellenségünknek semmi szép szót adni, ha az mi árulóink szavainak hitelek lészen ő nagyságok előtt, ha ellenünk tractál és hazud ott benn mit tudjon hazudni, azokról semmit gondolkodni nem tudunk. mert hatalmas császár ellen soha az némettel semmit nem tractáltunk, mert nekik nem is hittünk, meglehet az, hogy eleget hazudhatnak és hamis leveleket formálhatnak, pecsétünket könnyen lemetszhették, annál könnyebb dolog ninesen, mint pecsétről pecsétet az jó ötvösöknek levenni, kezünk írását megtanulhatták, imitálhatják, mert ők ezer mesterek, de bizony semmit igazán nem cselekedhetnek, mert ha ők hamis, álnok dolgokat forralnak, költnék, irnak, pecsételnek is, ha az fényes porta bőlesen és Istén igazsága szerént akar az németnek mi ellenünk tractált és tractálandó dolgairól gondolkodni, könnyen feltalálhatják ő nagyságok, az német miért cselekedik ezt; ha pedig arról szintén úgy az mint az igazság dictálja, nem gondolkodhatnának, nem tud-

*) Így árulónak helyett.

ván fundamentomát, kevés szóval ezek. Ez világnak nagyobb része tudja azt, hogy mi eleitől fogva, de kiváltképen 15 esztendőttől fogva az fényes portának tökéletes igazsággal szolgáltunk, semmi adományok, igiretek ellentünk való hadakozások, hatalmas császároktól minket el nem szakaszthattanak, noha azok sokak voltak, az mint azokról eleget irtunk, irattunk a portára, sőt igaz hűségünket országostól mi nem szóval, ajánlással, hanem cselekedetekkel, adónak megadásával, hadainkkal császár szerdára mellé való menésünkkel bizonyítottuk, és ezelőtt két esztendővel ő hatalmassága országiról, az ellenségnek ellenek való menésünkkel, elfordításunkkal, és az békességnek megcsinálásával bizonyítottuk meg. Mind ezeket látván az ellenség, hogy nem szakaszthat el minket az portától, sőt ha lehetne koronákat tennénk ő hatalmassága fejében, bizonyoson elhitte, óránként jutván eszében és forgatván elméjében ellene való sok hadakozásinkat, azokból következett rettenetes sok kárait, száz, két száz ezer népeknek elveszését, országainak elpusztulásokat, hatalmas császár ellen elvégezett gonosz igyekezeteknek, miattunk való végben nem vihetéseket, ez az oka, hogy ehhez az utolsó ördögi hamis practicához fogott, látván, hogy ez ideig sem hadai által, sem országunkbeli hiveink között csinált árultatások által, sem étetések, sem életünk elfogyasztására rendelt titkos sicariusok, árulók által el nem veszhettenek.

Annak pedig az Szombathelyinek mint hiessen ő nagysága, okosan meggondolhatja és bölesen feltalálhatja, mert az mult télben minket azzal árult el ő nagysága előtt, hogy mi hatalmas császár ellen az római császárral tractálunk, s azon instáljuk, hogy meg ne békéljék, hanem hadat adjon mellénk ő hatalmassága ellen.

Az francziai király és angliaival is arról tractálok az öcsém gubernator uram fiáért küldött titkos szolgálóm által, kiket csak azért küldtem azzal az praetextussal az fiáért, hogy inkább jobb módjok lehessen reájok bizott dolgoknak végben vitelében. Ezeket ő nagysága akkor mind elhitte volt, azt remélvén, hogy valami igaz és ez országbeli nemes ember, sőt még nem tudom, micsoda levelet is csalt ő nagyságától

•

törökül irattat, melyet mutogatott is némely barátinak. Költséget is adatván ő nagysága neki, onnét ide haza jött, itt nem késett semmit, hanem elszökött és palatinushoz ment, mint oda való fi, ott sokat hazudozott, többi között azt, hogy mi az fényes portát azon tanácsoljuk, és arra kérjük, hogy meg ne békéljenek az római császárral, elhitette vélek, hogy hadal készülünk, és reájok megyünk, melyre nézve hadakat fordítottak volt ezekre az országokra.

Ezekből megítélheti ő nagysága, micsoda ember légyen az, bizonyosan el kell hinni ő nagyságának, hogy ha mi az római császárnak kívánsági szerént cselekedtünk volna, soha minket nem vádolna és ellenünk nem tractálna, hanem inkább mellettünk fogná az dolgot, ha miben kívántatnék. Más ez, hogyha igaz dolgokat tractáltatna ellenünk, hiszem főkövetével kellett volna azt is aláküldeni, nem Lengyelországra először, Moldován által, melyből is megtetszik igazsága. Mint kellessék azért hitelt adni ellentünk való beszédnek annak az árulónak, álljon ő nagyságokon, ha el nem hiszik, hanem kezünkben adják, azzal ő nagyságok holto-mig köteleznek az fényes portához, meg sem fogyatkoznak igazságunkban; megfogatása, kézben való adásában igen szép mód vagy on, mert ingyen sem az követtel ment, hanem más utat választott magának, a ki nem ő hozzájok való ember, hanem hatalmas császár országában megtelepedett nemes ember, nekünk köteles szolgánk, kit az mult esztendőben főkövetünk mellett bocsátottunk volt a portára, ott sokat hazudozván, azután ment végére ő nagysága, hogy minden beszéde hamisság volt; mostan megint oda honnét vetemedt, ő nagysága nem tudja, mint olyan árulót, és fejedelmek s országok békességeket bontogató latrot méltán fogassa és adassa annak kezében, az kit elárult, nem méltó élni, hogy több háboruságra is okot ne adjon jövőendőben, az követtel valakik bementenek, azok közül senkit lám nem bántat ő nagysága, de az nem véle való, mert sem véle nem ment, nem járt, hanem Lengyelországban és Moldovában hol járt, ki tudja hol, micsoda practicákat indított.

Ha pedig elhiszik hazugságit, ha miket felőlünk hazudott, azzal is szabadok lesznek ő nagyságok, egy igaz

emberekkel kevesebb leszen, és ez után mi is megvonszuk magunkat, veszteg ültünk, hatalmas császár birodalminak ellene igyekező ellenségek practikáinak megtudakozásokban nem munkálodunk semmit, mert bizonyára eddig is az menynyi sok álnok gonosz szándékoknak mi végére mehettünk, sok okossággal, nekik nyújtott szép beszédek által tudhattuk meg, kiket hogy idejében megtudhattunk, és idején értekre adtunk az nagyságos vezéreknek, úgy tetszik nem ártott, hanem sokat használt. Többi között sokat használa, hogy Buquoi generalist idején meghallánk hatalmas császár ellen az lengyel had segítségére rendelték, megiránk az vén vezérnek Budára, de mivel immár az német fizetését föl vette volt, szegény apánk hiti és csácsárának tartozó igazsága ellen csak meg sem mozdula, melyet látván, magamra vonám az nagy hadat, és Isten kegyelmességéből megverénk; hogy többet elő ne hozzak, ez világos példa. Ez is egy erős ratio és argumentum, ha én hatalmas császár ellen traktáltam volna valaha, el kell hinni akár mely okos embernek is, hogy bizony nem mostanra hagyták volna az én practikáimnak kijelentését, hanem akkor mikor ellenek hadakoztam, és úgy a körmökre égett sokszor, hogy nem tudtak hová lenni, nem is ilyen rossz emberre bízta volna tractálását olyan nagy dolognak.

Ezeket így értvén szerető hívünk, mentől nagyobb szorgalmatossággal és elmédnek industriájával lehet, azon igyekezéssel, hogy teljességgel destruáld az árulónak ellenünk való minden practikáit, úgy ha végére mehetsz dolgainak, el is kell hinnünk nem egyébért ment oda, hanem mi ellenünk. Ebben legtöbbit Zöldfikár aga szolgálhat, ha akar, mert ő mehet végére mindennek, ő tudósíthat, melyet ha igazsággal cselekedik, mi is kegyelmességünket mutatjuk a jámborhoz. Minket minden dolgokról mentől hamarébb lehet igen bizonyoson tudósíts, és ha lehet addig ki ne jöjj, az míg dolgainak végére nem mehetsz, s azokat el nem ronthatod. Az vásárlásokat jó gondviselés alatt küld ki. Bene valeat. Ex Berethalom 12. Decembris 1628.

Gabriel.

Itte ez mai napig annak az árulónak semmi bántása nem volt, se feleségének, marháinak, jószágának. Egy levelet irt volt az minap, kiben írja, azért nem mer bejönni, mert két barátja is írta, hogy mihelyt haza jő, megfogatom, ületem. Könyörgött ne vétessem el jószágát addig, ő bejő, és magát megmenti, de nem volt semmi igaz abban, az mint bemenésével comprobálta.

Küüröl : Paria litterarum ad Michaellem Tholdalagi 12. Decembris 1628. Berhalbino Constantinopolim missarum.

Eredeti Bethlen Gábor saját keze írása. Erd. Muz. (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.*).

XVI.

Serenissime Princeps, Domine Domine Clementissime. Servitiorum meorum perpetuorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam oblationem.

Alázatosan akarom felségednek, mint kegyelmes uramnak értésére adnom, Mikes uram 4 Aprili jöve be ide Konstantinápolyba, még eddig az vezérbassával szemben nem lehet, oka ez kegyelmes uram, hogy több két hetinél, hogy az Basa betegségben vagyon; az mely követek jöttek Mikes urammal, azokat Kucsukesuk mezőn hagyta volt Mikes uram; értvén az vezérbasa jöveleteket, igen kedvetlenül hallotta, azt is mondta, hogy talán békesség bontogatni jöttek, egy-néhány napig ott mulatván az németek 10. Aprilis hozták el onnét őket, éjjel az tengeren Galatába szállították, házat ültöztettek nekik egy kertben, mint leszen dolgok ez után azt nem tudom. Azt is írhatom felségednek, hogy Buda felől egy-néhány rendbeli posta jött, az kik bizonyoson mondták az vezérbasának, hogy az római császárnak nagy hadai vannak, az kin nagy búsulása volt az basának, holott hatalmas császárnak az némettel békessége vagyon, másfelől hadakat mutat, szidogatta is, az kik az hirt hozták, azt poronesolta nekik, hogy ha tizenötöd napra bizonyoson meg nem hozzák, megöleti őket, hogy mi légyen akaratjok az németeknek. Ehhez az hírekhez képest kegyelmes uram, tegnap hivatta volt az muftit és Huszain basa, az kinek adák az Sahin Gira

ellen való szerdárságot, Zöldfikár agát; tudakoztak azon, hogy ha értett volna az német hadak felől valamit Mikes uramtól vagy én tőlem; azt mondta, hogy ő semmit nem értett, hanem csak hogy felséged Mikes uramat lovak venni küldte volna; Zöldfikár aga által izene énnekem kegyelmes uram Hasszán basa, hogy felségednek értésre adjam, hogy ő nagysága 12 Aprili innét Konstantinápolyból megindulván, hálni Kucsukesuk mezőre megyen, onnét Cilibriára, onnét Drinápolyba megyen, és ott mulatván egynehány nap készítésnek okáért, és hogy az hadakat egyben gyűjthesse, az kiket melléje rendelték, onnét megindulván az Duna féle megyen, felségedet levele és embere által meglátogatja, mivel kegyelmes uram, hatalmas császártól és az vezérbasától meg vagyon poroncsolva, hogy Huszain basa ő nagysága felségeddel egyetértsen, felségedet én általam azon kérje, hogy ha mi hirei volnának, avagy lennének felségednek német, lengyel és Sahin Gira felől, felséged adja értésre, hasonlóképen ő nagysága is felségednek értésre adja ha mi hirei lesznek, hogy így ha mire kelletik vagy felségednek vagy hatalmas császárnak, lehessen jobban az szolgálat, minden hűséggel való szolgálkat ajánlja felségednek magát Husszain basa; hirt felségednek egye(bet nem) irhatok, az mint az előtt is megirtam volt az kazul bass(áról), azt bizonyosnak mondják mostan is, az mint irtam volt felségednek némely itt való hírek felől; az Mikes uram által nekem küldött felséged leveléből úgy veszem eszemben, mint ha felséged én reám neheztelne; bizony kegyelmes uram, akarnám ha mindent igen bizonyoson irhatnék felségednek, de úgy adhatom felségednek értésre az itt való híreket, az mint eszemben vehetem. Az-é jobb kegyelmes uram, hogy mindent csak elhallgassam, vagy hogy felségednek értésre adom, mert ha felségednek tudására nem adnám, az alatt felségednek poroncsolat menne felőle, elhiszem kegyelmes uram, hogy felséged tám inkább neheztelne; én azért cselekedtem kegyelmes uram, hogy ha az úgy lenne, inkább tudjon felséged felőle gondot viselni, mert gondoltam azt kegyelmes uram, hogy ha az úgy lenne, felségednek nem szintén hasznára lenne; bizony kegyelmes uram, nem szintén rossz embertől

vettem volt én azt az hirt, de jobb kegyelmes uram, hogy az én ebbeli irásom semmiben maradjon, hogy sem úgy lenne. Azt is irhatom felségednek, hogy 9. Aprilis hozának egy gályát, az kit az máltaiaktól nyertek, minthogy mostan hatalmas császár Ezkiderben vagyon, nagy-nagy lövéssel hozák el mind az tengeren mindeddig, az kapitán basa házáig, még az hadak kegyelmes uram meg nem indulának, de immár két hét alatt az vizen az előljáró gályák megindulnak az kapitán basa is, barian után megindul az vezérbasa is vagyon két hete, hogy az lófarkjel zászlókat kitétette az császár udvarában, mind az maga házánál, egészsége megjobbulván, az barianok is eltelvén, nem mulat sokat, megindul. Az mint felséged irt az Damokos István uram fiának tanulása és gondviselése felől, én valóban szorgalmaztatom az tanulásra, igen is ögyekezik tanulni kegyelmes uram, eddig kegyelmes uram se ételire, se italára az felséged pénziben nem költött, az magamén tartottam, az míg az én költségem tart kegyelmes uram, nem hagyhatom, mert atyámfia. Az mint felséged irta, hogy Tholdalagi uram 92 tallérről adott számot, hogy hagyott volna itt, felséged azt könnyen megvetheti, erdélyi forint számot, tiz dutkájával fl. 34: és dutkát hagyott zlati=forint 46 ezlottot, az mint én megvetettem kegyelmes uram, 53 tallért és 8 dutkát teszen, az mint itt az tallér száz oszporába jár, az ezlott hatvan oszporát ér, az dutka hét oszporát, ehhez képest felséged megítélheti, még egy dolmánynál egyebet nem csináltattam, de immár kénytelen vagyok egyéb ruhát is csináltatnom, mert az sok térden való állással és heveréssel igen szakad az ruha. Napszámra kegyelmes uram három, három oszporát fizettem, de nem akar contentus lenni vele az hocsá, valamennyi kinyvet ki tanul, mindentől egy-egy tallért kér, azon kül potyolatot és iskárlát mentét.

Noha én eddig kegyelmes uram nem adtam többet az három-három oszporánál, felséged kegyelmes poroncsolatját várom, Zöldfíkár aga tanittatja házánál, maga ir neki eleiben, ahhoz képest ir, bátor iratna felséged Zöldfíkárnak egy levelet, tudom hogy felségedtől jó néven venné, jobb kedve is lenne mindenhez. Az lovak vétele felől felségednek azt ir-

hatom, hogy még többet Mikes uram felséged számára egy-nél többet nem vött, egy fakó szörüt vön, az Tholdalagi uram mondta loak látni nem mehete, minthogy az bassával még szemben nem lehete, én mentem vala látni, de semmi képen ide az Erdélyi házhoz nem akarja küldeni, ha Isten adná, hogy az Bassával szemben lehetne Mikes uram, azon igyekeznénk, hogy felségednek az vásárlásban is szolgálhatnánk.

De reliquo Serenitatem Vestram tanquam Dominum Dominum mihi clementissimum diutissime vivere ac quam felicissime florere desidero.

Datum Constantinapoly, die 12 Aprili. 1629.

Serenitatis Vestrae Humilimus ac fidelissimus servitor substitutus

Ioannes Donath.

Kivülről : Serenissimi (igy) ac Domino, Domino Gabrieli Dei Gratia Sacre (igy) Romani Imperii et Transylvaniae Principi, partium regni Hungariae Domine et Siculorum Comiti, Opuliae, Rabitori aequae Duci Domino Domino mihi Clementissimo.

Máskézzel : Johannis Donat Constant. 12. April. 1629. 4. May in Giog present.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)

XVII.

Serenissime Princeps, Domine Domine Clementissime Servitiorum meorum perpetuorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam oblationem etc.

Akarom felségednek kegyelmes uram értésire adnom, hogy az mely németek Mikes urammal jöttek, az melyek felől felségednek ez előtt is irtam volt, azokat az vezér bassa az tengeren tul, egy Orthaket nevű helyben és kertben vitette volt, és onnat egynéhány nap mulva hozatta Galatában, mostan kegyelmes uram ott vadnak, de semmit nekik nem gazdálkodnak, hanem az flandriai orator gazdálkodik nekik tisztességesen, az közben kegyelmes uram az német vagy k légyen, holott nevét még eddig titkolta, küldé én nekem az felséged kegyelmes parancsolatját, levelét, melyben felséged énnékem szegény alázatos hű szolgájának poroncsol, hogy

ezeket az Mikes urommal jött németeket az erdélyi házbán fogadjam és bűcsülettel gondjokat viseljem. Elolvasván kegyelmes uram az felséged kegyelmes poronesolatját Mikes uram előtt, ő kegyelme az felséged nevével azt mondá, hogy be ne fogadjam az erdélyi házhoz, és semmi gondjokat ne viseljem. Ehhez képest kegyelmes uram, semmiben magamat hozzájok nem adhattam, noha kívántatott volna és kívántatnék, holott immár megtudván bizonyosan az francziai orator itt lételeket, magam előtt az vezérbasára ment vala; ezek kegyelmes uram nem tudnak mit tenni, csak biznak az felséged commendatoria levelében, az mellett én hozzám is biznak, de kegyelmes uram én semmihez nem nyulhatok, valámig az felségednek újabban való poronesolatja nem érkezik. Az vezérbasa több hat hetinél, hogy se császár divánjában nem mehetett, mostan is beteges állapattal vagyok, annyira, hogy a doctorokon kívül kevés ember lehetett eddig vele szemben, minden rend nagy panaszolkodásban vagyok, hogy semmi dolgokban elő nem mehetnek. Egyéb oly hirt felségednek nem írhatok. Az kapitán bassa egynéhány gályát előljáróban az fekete tengerre küldé az kozákok ellen való vigyázásra, az bárián után úgy értem, hogy maga is megindul, az tengeren túl támadt volt fel egy Ahuris Oglj Abaza nevű szerecsen úrfi, az kit Manogli megvervén hadát, magát ide küldte, és az hét toronyba vivék fogva. Felsőgednek azon is könyörgök mint kegyelmes uramnak, küldjen énnékem költséget, mert az gazdálkodás semmiben nem nyul. De reliquo Serenitatem Vestram, tanquam Dominum Dominum mihi Clementissimum diutissime vivere ac quam felicissime florere desidero.

Datum Constantinapoly die 10. Maji 1629.

Serenitatis Vestrae humillimus ac fidelissimus servitor substitutus.

Ioannes Donáth.

Kivülről: Serenissimo Principi ac Domino Domino Grabioli Dei gratia Sacre (így) Romani Imperii et Transylvaniae Principi, Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti, Opuliae, Ratiboriaeque Duci, Domino Mihi Clementissimo.

Eredeti. (Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.).

XVIII.

Serenissime!

Cum vestra Serenitas nobis adjunxerit Sigis Mikses hominem superbiae et proditionis ac stoliditatis caractere insignem, causa illa est cur Vestra Serenitas nullam a nobis de negotiorum commissorum statu informationem hactenus acceperit. Idcirco necessitas imposita est remedium extraordinarium huic malo quaerendi, ne Vestra Serenitas ambigua haereret et in diversas cogitationes traheretur. Nunc igitur demum adimus praesentibus Vestram Serenitatem, et primum urgemus, ut sibi ipsi iustitiam administret de proditore illo nefario qui Coronensis civitatis famulum hominem nostrum ex voluntate Vestrae Serenitatis nobis ad hoc iter additum emisit, nobis insciis ex arbitrio Sempronii (az az : Caesaris Legati) et Residentis et famulorum Esterházi Caii (az az : Ferdinandi) mancipii, a quorum nutu pendet, et cum quibus commercium perpetuum habet. Prolixum esset referre quod dedecus, qualem proditionem, quantas calumnias in Vestram Serenitatem et in omnes bonos hic furcifer in Porta machinatus sit. Vnum Vestrae Serenitati imprimere satis erit, non posse divinae voluntati in negotio nobis propitiae satisfieri et suis fidissimis servitoribus, quales sumus, nisi fune et exemplari iustitia perditus ille proditor poenas luat flagitiorum suorum. Non nostrum, sed Vestrae Serenitatis interest, et in hoc capite iustissimum gravamen et offensam in Vestram Serenitatem commissam commemorasse sufficit, cum certissimi simus Vestram Serenitatem sibi satisfacturum per expiationem tam horrendi criminis in suam Maiestatem, adeoque Regni sui praesentis futurorumque praeiudicium perpetrati ab illa peste profecta inhumanitas et inhospitalitas extrema cum incommodis infinitis et periculis coniuncta, quam perpessi sumus. Verum contemnimus nostri contemptum et omnia alia discrimina, modo gloriam Dei et Vestrae Serenitatis sublimitatem spectans negotium successum sortiatur optatum, prout speramus non sine solidissimis

fundamentis. Jam id promovet Patriarcha. Ex alia parte Supremi Visirii morbus diuturnus, tum natura minus communicativa, nova ejusdem autoritas, dissensiones internae, bellum Persicum et eius perennis meditatio ac procuratio, et quorundam Christianorum luporum hic degentium artes non invalidae efficaciae aegrotante Visirio, dum Porta patet quibusdam animorum divortiis et bellis externis implicatur, effecerunt illa coniuncta ut ad hunc diem audientiam nullam impetraverimus, et sub tecto privato ob honorem Vestrae Serenitatis obsidis lateamus. Neque tamen sine fructu otiosi viximus. Caimachamae exhiberi litteras Vestrae Serenitatis per interventum Quiritum (az az Exlegatum Ordinum Belgii) curavimus, qui omnia per prudentiam et favorem hic potest, praeterquam apud Visirium cui nullus imperat. Passa et Muphtius suas in manus accepere, qui omnes hodie nihil attentandum sentiunt et circumspectae, reservandamque putant negotii alias iam expediti per se tractationem in id tempus quo omnia regit Caimechanus.

In eum finem consultissimum et necessarium est, ut Vestra Serenitas Toldalagi proximo die ab acceptis litteris in Portam specie ordinariorum negotiorum ableget, conceditis eidem plenipotentialibus litteris, simul et seorsim per eundem Areopagitico (az az Ordinum Belgii Exlegato) plenipotentialem suam fidem committat, ut feliciter omnis expeditio ad exitum ex votis deduci possit prudenti eiusdem et benevola mente. Porro persvadeat sibi Vestra Serenitas se omnia absolute obtenturum, maxime dum imperium a Caimechamo dispensabitur. Sub quindecim enim dies supremus Visirius ad bellum Persicum in Asiam penetrabit et Capitaneus Passa in Pontum Euxinum cum classe contra Cosacos, cum quo una cum Moscis legatis iter ingrediemur a Vestra Serenitate praescriptum. Ad cuius praemotio-nem facit, quod Porta eodem tempore eadem consilia agitet quae sunt conformia votis Vestrae Serenitatis et educat vires Bosniae sub Abassa Bassa versus Akermam cum aliis Europaeis copiis. Proximis litteris fideli via transmittendis Vestra Serenitas a nobis accipiet plenissimam informationem per

manus illorum Chacus *) qui a Porta ad Vestram Serenitatem successive ablegabuntur. Unum in hac statione nostra nos cruciat, quod in tantae celeritatis negotio moram patiamur. Galliae Legatus, ut qui maxime, sed frustra adversatur, et multum se se fatigando cum Germanis nihil nisi mala et dedecus quaerit sibi privatim et publice. Per occasiones nascentes, quas ambimus et speramus, ultra octo libellos nostros ad Vestram Serenitatem dabimus. Interim Vestra Serenitas dignabitur per proximas litteras a cursore expressas deferendas et ad Illnum Dominum D. D. Ordinum Legatum cum cursore dirigendas illi nostrum parem summam numerare per Domini Legati manus, quam antea largitus est, quod coactus sit tantundem mutuo accipere, negotiorum natura et casuum interventu ita exigentibus, et in marsupii plenitudinem conspirantibus. Hac libertate Vestrae Majestati acceptissima et necessaria in decursu itineris usus est ille nostrum, qui peculiari modo Vestrae Serenitati omnia sua vovit. Denique Vestram Serenitatem de illis qua in Porta constant et a Christianitate manant, informare necessarium duximus. — Regem Galliae in Italiam penetrasse, venisse, vidisse, vicisse Sabaudiae Ducem et Hispanum, cum Sabauda pacem percussisse in gratiam Mantuani Ducis, Casalium obsidione Hispanica liberasse, universam Italiam eiusdem Regis apparatione armatam esse, et modo constans sit Gallus, ab omnibus arma versum iri in Hispanum incredibili cum successu, ut verisimile est. Pontifex et Resp. Veneta qui Regem Galliae ad id permoverunt copias augment et in aciem producunt, quibus Ferdinandus minatur se suos satellites et grassatores oppositurum, dum interim Lubeca frustra de pacis conditionibus cum Dano tractat, qui a Gallia recens pecuniarum subsidium, ut a D. D. Ordinibus et a Britannis ad sui restorationem accepit. Britannia vero ipsa inter pacis et belli cum Gallia consilia suspensa degit. Interea D. D. Ordines post interceptam Hispanicam classem, cuius nuntius ad Vestram Serenitatem per nos delatus, non destiterunt magis magisque Hispanorum vires incidere et nervos belli,

*) Az az : csasz.

atque in illius Monarchiae extremam perniciem profundissima et generosissima consilia agitare et exequi. Recens itaque ex acceptarum heri litterarum fide classem Hispanico Lusitanicam e Brasilia Indiae Occidentalis ad portus suos cursum intendente, et innumeris thesauris ac mercibus onustissimam Hollandi sui iuris fecere et nave Imperatoria ac duodecim aliis captis iam navigant Belgium versus tutissime, aspirante Deo, in portum invehendi cum gazis regiis et omnium Mercatorum Hispanorum. Hac clade Hispanus cui re nautica et commercio excidit, per quod disjunctissimas imperii sui partes regebat et continebat. Idem D. D. Ordines felicitate multiplici usi et inbecillitate hostis deprehensa, exercitus terra et mari geminant et hac aestate extraordinarios impetus facturi partes illas Belgii hostilis maxime impetant, in quibus mercenarii milites insolutis stipendiis deditiois spem dant et simul hoc pacto universi Belgii unionem sub eodem regimine spondent. Hic accepimus Nobilem illum Farenzbac per Italiam nostra via ad Vestram Serenitatem venisse, et quid Genevae atque in Italia sparserit rescivimus. Vestra Serenitas omnium actuum suorum ducem et comitem ut fortitudinem ita et prudentiam incomparabilem semper habuit, quam et hic usurpaturum non ambigimus. D. D. Ordinum et Reipubl. Venetae Legati certiores facti sunt litteris, et hic publicatum Valensteinio Principi Principum non unius mundi Tanssylvaniam donatam a Ferdinando, et Instrumentum Donationis in secreta Cancellaria expeditum. Quod Vestra Maiestas suo tempore sibi exhiberi mandabit, ut propria manu subscribat et confirmet, donatorique ac eius consiliariis atque secretariis convenientem mercedem solvat. Visum est nobis coniunctim scribere ob repentinum nuntii discessum et suspectam fidem manuum illius, qui admisso equo olim celerime fugit Serenitatem Vestram. Proxima et certa occasione Gravamina illa et Politiam iustam Reip. illius quam comperit Vestra Serenitas exarata, cum bono Deo transmittemus ad Vestram Serenitatem. Vestra interim Maiestas Porta, aliisque suis amicis, et in primis nobis utatur ut iis qui sumus aeternum sine exceptione

Vestrae Serenitatis devotissimi Servitores

Constantinopoli

Carolus Tallerandus.

Dabantur 15 Maii

Jacobus Roussellus.

Stylo novo. (Raptissime).

Seripta haec epistola praesente et comprobante A-
legato Quiritum (az az belga) qui proxima occasione manu
propria exarabit suas ad Serenitatem Vestram.

Kivül: Constantinopoli 1629. Rousselly cum clavibus immixta.

Jegyzet: a megosztott betűkkel szedetttek titkos írással irattak.

(Eredetiről mely Mike S. ur birtokában van.)

XIX.

Serenissime princeps!

Ardua esse, quae pulchra, ut quotidiana nos exempla
docent, ita etiam praesens negotium, quo nihil pulchrius,
nihil sublimius dici potest, magnas secum trahit difficultates,
quas Illustris et Generosus Domini Marchio Isideus et Rous-
sellus (a quibus elementissimas Serenitatis Vestrae litteras
datas in Arce sua Fogaras 2. die Marty, ipsis Kalendis Apri-
lis accepi.) in primo Bisanty intuitu experti sunt, et tanta
fuit hostium et malevolorum insania, ut perditos voluissent
cum bona causa promotores omnes, nisi singulari cum studio
et diligentia sinistrae Magni Vezirii praeconceptione opinioni,
et rerum Europaearum imperitiae tempestive occurrissem,
et credentialium Serenitatis Vestrae litterarum beneficio, Re-
verendissimum Muphtium, et Illustrissimos Cahimachamum⁴
et Capitaneum Passam de Statu totius negotii, et causa ad-
ventus dictorum dominorum ad hanc Excelsam Portam sedulo
informassem, et Illi decumbentis Visiry animum mitigassent.
Honor dictis Dominis a Serenitate Vestra, et in Valachia
exhibitus, famam in hanc urbem evolare fecit, eosdem cum
summa omnium Orthodoxorum Regum, Principum, et Statuum
Legatione, contra Domum Austriacam Ligamque Papisticam,
et consequenter ad perturbandam pacem, quae tamdiu inter
Caesarem et hanc Portam agitur, venire, quod non tantum

ineptus et imprudens Valachiae Vaivoda litteris ad Agentes suos praemisissis divulgavit, sed etiam ex ipsa Transilvania, ab ys procul dubio, qui Caesarianorum ibidem sunt fautores et pensionary, ad diversos perscriptum fuit, unde tam varia nata sunt iuditia, ut adversarum partium Legati nihil prae-termiserint, quod ad exactissimam inquisitionem de conditione personarum tam Ablegatorum quam Ablegantium pertinere putabant, interea temporis aures omnium Magnatum in hac Porta varys calumniis et falsis figmentis suis onerantes, quibus pravis et perversis illorum consilys maiorem commoditatem et occasionem praebuit diuturnus Supremi Visiry morbus, ad quem cum accessus omnibus extraneis interclusus esset, per domesticos nebulones Judeos, aliosque muneribus corruptos falsas delationes et calumnias suas intruserunt, de quibus omnibus dicti Domini Marchio et Rous-sellius totam historiam sigillatim ad Serenitatem Vestram perscribunt.

Recte iudicavit Serenitate Vestra negotium tam excelsum et sublime summam fidem et silentium requirere, optandum igitur fuisset, ut dicti Domini cum minori gloria et splendore dimissi fuissent, et ut privati sub alis fidelis alicuius Legati vel deputati, qualem inter omnes esse existimo generosum D. Tholdalagium, latuissent, et recta in hospitium Serenitatis Vestrae, quemadmodum a multis alys nobilibus germanis antehac factum fuit, divertissent, saltem ad dies aliquot, qua ratione tamquam exteriore cortice interiora tegi commodissime potuissent, cum nunc propter omnium oculos in personas eorum coniectos, et aures in actiones erectas nec privatim latere, nec publice comparere potuerint. Quod hoc loco referre visum fuit, ut si occasio sese in posterum offerat, quod non semel futurum arbitror in hoc negotio, ut Serenitatis Vestrae certius constet, secretarum rerum tractationem, cui extranei et ignoti huic Portae intervenire debent, tutius privatim quam publice sese gerentibus committi posse; praecipue cum fidelis alicuius hic residentis Legati, vel a Serenitate Vestrae, aut Serenissima Domina Principissa Coniuge Eius charissima, sub alterius negoty praetextu missi autoritate suffulti erunt, a quo tanquam nobiles peregrinandi

causa venientes ad quoscunque, cum quibus negotia tractanda erunt, tuto et sine ulla suspicione introduci poterunt, qui agendi modus, meo iudicio non tantum magnatibus et benevolis gratus, sed secretissimus et pro conditione huius Portae aptissimus censeri debet.

Ob quam causam supremus Visirius Serenitatis Vestrae, alysq̃ue Europae negotys publice immiscere se noluerit, a suis ministris clementissime intelliget, tamen post trajectum in 'Asiam, inimicis frustra frementibus, omnes Serenitatis Vestrae propositiones summopere sibi gratas esse testatus fuit Domino Cahimachamo, Eique expeditionem serio mandavit, quae pro~votis et ex sententia Serenitatis Vestrae procedit, cum ab Eiusdem prudentissimo consilio unice pendeat haec Porta, quae omnia se praestituram promittit, quae Eadem ad executionem tanti negoty necessaria iudicat, et ubiquae locorum ad Passas et Praefectos Imperialia mandata mittantur ut ad nutum Serenitatis Vestrae sese componant, quorum particularia dicti Domini Secretis caracteribus exponunt.

Quamvis adversary generaliter omnia Serenitatis Vestrae negotia evertere, Eique invidiam apud Supremum Visirium conciliare studuerint, tamem cum cardinem tractationis plane ignoraverint, nihil aliud lucrati sunt, quam omnium bonorum odium et ludibrium. Temporis quidem aliquam iacturam fecimus, sed eam summa benevolentia, qua ab Illustrissimo Cahimachamo in ipso Regiminis Eius initio dicti Domini excepti fuerunt, abunde compensavit, dici vix potest, qualem sese erga personam Serenitatis Vestrae declaravit, et quot rationibus remoram istam a Supremo Visirio iniectam excusavit, Eodem modo Summum Pontificem vel Muphtium et Capitaneum Passam, cum quibus quoque negotium communicavi, erga Eandem affectos inveni.

Quod nunc superest, requiritur, ut Serenitas Vestra fidelissimum et secretissimum aliquem Agentem, si fieri poterit, reformatae religionis, aut extraordinarium Legatum, quem optarem D. Tholdalagium, quam celerrime huc expediat cum amplissimis mandatis ad mutuam cum hac Porta in hoc

negotio correspondentiam necessarys, et ut tamdiu hic maneat, donec totum negotium ad finem perductum fuerit. Praeterea Serenitas Vestra naturam et conditionem Orientalium, praecipue Turcarum optime novit, et quod solis muneribus hic placantur hominesque Dyque, quorum et quidem non vulgarium, cum dicti Domini spem Illis, qui rerum potiuntur, nomine Serenitatis Vestrae fecerint, rogo ut in re tanti momenti thesauro suo non parcat, sed liberalitatis suae viscera aperiat, et potius prodigalitatis vitium incurrat, quam frugalitatis virtutem exerceat. Inter fidelissimos suos habeat Jussuff Agam, qui magno et incredibili Zelo omnia Serenitatis Vestrae negotia amplectitur, nec male sentiat de Salficario siausio suo interprete, cum videam illum religionis suae esse observantissimum, et consequenter boni publici (quod huic Imperio cum Serenitatis Vestrae rationibus plerumque commune est) amantem, quamvis aly ordinaria Turcarum labe infectum putent. Quocunque modo res sese habet, munificentia Serenitatis Vestrae bonum et fidelem fieri posse credo, cum non facile sit alium hic peritum et ad negotia idoneum reperire, praeterquam quod Turcas multum ei deferre sciam.

Negotium Moldaviae spero quod procedet ex votis Serenitatis Vestrae, et Moysem Vaivodam ea occasione promoveri posse, si Eadem serio animum suum applicaverit, et quam primum Johannem Vaivodam ad Portam miserit, quod necessarium iudico, ut adversarys eundem Principatum ambientibus omnis calumniandi occasio eripiat.

Si Serenitas Vestra D. Cahimachamum per benignas litteras suas sollicitaverit, ut in gratiam Eius, et ad promotionem praesentis negoty, Moyses Vaivoda omnibus alys praeferatur, spondendo de fide et obedientia Illius, non dubito, quin voti sui compos sit futura; Ego etiam operam meam, ubicunque requiretur, libenter praestiturus sum, dum modo de mente et voluntate Serenitatis Vestrae certior fiam. His Deum Opt. Max. precor, ut Eandem Ecclesiae suae, et orthodoxae Reiplicae diu incolumem servet, ab insidys furentium sicariorum custodiat et ad nominis sui, et Domini nostri

Jesu Christi gloriam triumphare faciat. Datum Constantino-
poli Idibus Junys anno 1629.

Serenitatis Vestrae

Humillimus
Cornelius Haga.

Külczim : Serenissimo Domino Gabrieli, Sacri Romani Impery, et
Transilvaniae Principi, partium Regni Hungariae Domino, Siculorum
Comiti, nec non Oppuliae Rathyboriaeque Duci, Domino Clementissimo.
(*Eredetiröl mely Mike S. ur birtokában van.*)

XX.

Illustris ac Magnifice Domine, Domine
Observandissime.

Quod Magnificentiae Vestrae gratissimis litteris datis Fogarasini 2. die Marty, et Kalendis Aprilis a Generoso Domino Jacobo Roussellio acceptis tardius respondeam, partim defectu Tabellary (cum Principi suo parum fidus Domini Mykes suum secreto inscys omnibus dimisisset) partim necessitate quadam fatali, cum ob morbum supremi Visiry nihil tractari, multo minus certi aliquid de praesenti negotio concludi potuerit, factum est. Nunc tanquam post liminio ad colloquium litterarium revertor, et primo quidem explicare non possum, quantum quotidie crescat apud omnes Magnates huius Portae admiratio et existimatio Serenissimi et Invictissimi Regis Gustavi, in quo bellicosissimi July Caesaris, virtutes heroicae elucent, praeter veram Christianorum Lucem splendorem Evangely.

Quod solidissimis fundamentis prudentissimum R. Mtis eius consilium imitatur, hac unica ratione, videlicet coronae Polonicae transmigratione, res collapsas Germaniae, Religionem et Libertatem restaurari posse, facile assequor, praecipue cum tot vota undequaque concurrentia Serenissimum Principem Transilvaniae ultro invitare et provocare videantur. Tartariae Rex potitus insigni victoria de Sultanis fratribus Machomete, et Schahino Girays, qui Chosaccorum opera de

Regno decertare decreverant, viam ad tale Imperium stravissee videtur, cum nunc ad bellum Polonicum se accingat applaudente et opitulante hac Porta, qua missa legatione ad Magnum Ducem Moscoviae auxilia quoque sua contra Polonos offert, et omnes Serenissimi Principis propositiones non tantum laudat et approbat, sed eas etiam totis viribus suis se promoturum promittit. Qua de causa brevi, volente Deo, ad Serenitatem Eius expediendus Jusuff Aga, per quem, et praecipue per historiam a Dominis Marchione et Roussellio ad Serenitatis Eius perscriptam Magnificentia Vestra omnia quae hactenus hic acta fuerunt, intelliget. Adventus illorum multum ad confirmandos horum Visiriorum animos momenti habuit, quamvis adversarum partium Legati cum timerent Imperatorem Ferdinandum praecipue peti, nihil non fecerint, ut ab ingressu Bisantij arcerentur, aut ingressi cum aliqua ignominia pellerentur, ad quod tentandum, longus supremi et rerum Europaearum imperiti Visirij morbus, ob quem extranei et Christiani omnes a colloquio Eius arcebantur, occasionem malevolis subministravit. Qua de causa ab omni tractatione supersedendum tantisper fuit, dum in Asiam trayceret, et suprema in hac Porta autoritas ad Illimum Dominum Cahimachamum Serenissimo Principi faventissimum, et causae communi addictissimum devolveretur, quod quam felicem successum habuit, et quanta cum utilitate, benevolentia, et humanitate dicti Domini Marchio et Roussellius a Domino Cahimachamo auditi sunt, ex dicta historica relatione Magnificentia Vestrae clarius innotescet.

Reverendissimus Dominus Patriarcha Cyrillus vir prudentissimus et religionis orthodoxae cultor eximius, ad negotij huius promotionem tam apud Moscos, ubi magna eius est autoritas, quam Ecclesiarchas inter Chosaccos, totum sese impendit, ita ut Divinum Numen propitium esse videatur, et felix successus sperari debeat, si tantum caveatur, ne Constantia Serenissimi Principis ulla Papistarum arte labefactetur, vel insidiae vitae Eius struantur, exemplo Magni Henrici Galliarum Regis, qui dum omnia ad Austriacae et Hispanicae tyrannidis exitium composuisset, et nulla adver-

sarijs nisi in morte Eius spes superesset, nefando Ibericorum Jesuitarum consilio tam enormiter trucidatus fuit.

Non possum celare Magnificentiam Vestram, plerosque Serenissimi Principis Ministros, quos ad hanc Portam mittit, non tantum ad gerendum res magnas ineptos esse, sed omni quoque fidelitate carere. Graviter in eo peccatum fuit, quod dicti Domini Marchio et Roussellius cum tanta pompa et comitatu inde dimissi fuerint, sed gravius, quod Sua Serenitas Illis comitem tam male erga Dominum suum, et omnes alios religionis reformatae homines affectum, qualis est dictus Dominus Mykes, adhibuerit, qui toto tempore, quo hic vixit, hoc potissimum egit, ut cum Germanis et Hungaris Palatini Esterhazy famulis genio et crapulae indulgeret, de secreto huius negotij, quod Princeps eum celare voluit, ingratiam illorum sedulo, quamvis frustra, inquireret, et nihil non ageret, quod spectaret ad insidias, periculum, et damnum dictorum Dominorum, a quorum consuetudine abhorreere se publice ostendit. Me quoque, qui tot tantosque labores per integrum decennium pro Serenissimo Principe Domino Eius in omnibus motibus et expeditionibus Hungaricis, in hac Porta sustinui, et solus actiones Suae Serenitatis (quod absque arrogancia dicere possum) contra Germanos et quoscunque alios adversarios defendi et promovi, contempsit, et insalutato, nequidem per minimum ex famulis suis, huc venit, et discessit, quamvis ego illum statim post ingressum in urbem, per Secretarium meum humanissime ratione Domini sui de felici adventu, cum officiorum meorum delatione congratulatus essem.

Quod hic referre volui, ut Magnificencia Vestra Serenissimo Principi autor sit, ut quibuscunque Legationibus suis ad hanc Portam viros bonos et probatae fidei adhibeat, et nunc, si fieri possit, ad directionem coram quae ad praesens negotium pertinent, et in posterum accidere poterunt, mihi adiungat generosum Dominum Tholdalagium, quo meliorem et fideliorem ex Transilvania neminem hic vidi. Recte quoque fecerit Magnificencia Vestra, si serenitatem Eius ad extraordinariam in extraordinario negotio liberalitatem erga Do-

minos Cahimachamum, Capitaneum Passam, Muphtium, aloisque praecipuos in hac Porta viros, quorum consilio et arbitrio tales res stant et cadunt, exercendam serio hortetur, cum dicti Domini Marchio et Roussellius nomine Serenitatis Eius talem ipsis spem fecerint, qua ne frustrentur, operam Magnificentia Vestra dabit. Dicti Domini oretenus, et Reverend. Patriarcha per litteras et Ablegatum suum, Serenissimi Regis Sveciae negotium de nervo belli, apud magnum Moscoviae Duce[m] et patrem Patriarcham promovebunt, qua occasione ut coelitus delapsa nulla melior optari potuisset, promisit quoque Dominus Cahimachamus, se nomine Imperatoris, per litteras suas inter Regiam Mattem Sveciae et hanc excelsam Portam mutuae amicitiae initium facturum esse.

Audio Illustrem Dominum Colonellum Farensbacchium ad aulam istam appulisse, et fama quoque spargitur sub comitatu Eius Legatum Sereniss. Regis latere, et inde Constantinopolim cogitare. Quod si res ita sese habeat, consilium meum est, ut vicissim cum uno atque altero famulo sub alis Legati Sereniss. Principis accedat, nisi mandato Domini sui publice excipi, et Legati munus obire velit, quod eo casu pro dignitate tanti Regis, et cum decenti comitatu et pro more huius Portae, adhibitis muneribus, Imperatori, Cahimachamo, alijsque Magnatibus exhibendis fieri debebit, quae si desint, privatim venire consultius erit. Sed si Domin. Farensbacchius tali muneri obeundo destinatus sit, meo quoque iudicio, melius fecerit, si per litteras aut amicos aget, quam si Ipsemet accedat. Ab Eodem Magnificentia Vestra res Europaeas procul dubio intellexit, cum litteris proxime Venetijs allatis recentior sit supremus Visirius in Asiam cum exercitu traiecit, brevi petiturus Halepam, et inde Babiloniam, cui magno cum apparatu obsidionem vernalem minatur Rex Persiae ex vita migravit, successit ex filio nepos decem et octo annorum adolescens, cuius patrem, quod Regnum affectaret, ante aliquot annos occidi iussit; fama hic spargitur, quae a Turcis vera iudicatur, novum istum Regem Regno quoque pulsum et trucidatum, surrogato demortui Avi ex filianepote, et magnas inde ortas esse similtates inter Magnates et Regnicolas, unde victoria non parva, et finis Asiatici belli speratur. His Magni-

ficentiam Vestram divinae gratiae et personam meam Eiusdem benevolentiae commendatam volo.

Datum Constantinopoli 15. Junij 1629.

Magnific. Vestrae

observantissimus

Cornelius Haga.

Külezim: Illustri ac Magnifico Domino Domino Paulo Strasburgh Regiae Mattis Sveciae Consiliario et apud Serenissimum Transilvaniae Principem Oratori continuo, Domino et Amico honorando.

(Eredetiről Mike S. ur gyűjteményből).

XXI.

Serenissime!

Litteras ad Vestram Serenitatem prolixas dedimus per Cursorem Hungarum Domini Bornemissae et Legati hic Gallici olim famulum. Fascis est litterarum satis densus et munus diligentis sigillo Illustrissimi Domini Hollandiae Legati, qui notras cum suis coniunxit. Quod autem Vestram Serenitatem de eo certiorum reddamus in causa est perfidia et proditio quorundam e suis, et maxime illius nobilissimi inter omnes. Porro Vestra Serenitas praesentibus informabitur deferri litteras Legati Galliae ad eundem Bornemissam per praedictum cursorem, quas si Vestra Serenitas lustrare velit, sibi communicari iubebit, et interprete Illustrissimo Domino Comite Petro commercium inter tales hac tempestate iure suspectum intelliget. Videret saltem Vestra Serenitas multum fuci, non parum veneni, nihil veritatis. Horsum praesentes spectant. Quas hic terminarem, nisi addi necessario deberet declaratio illius famae, quae hisce diebus publicata est et pro certa habetur. Illam a Caimechemo affirmari et a Capitaneo Passa confirmari qui negat, a veritate aberrat. Dubio procul Vestra Serenitas informabitur de certitudine per alias vias, et mox a nobis plenam veritatis et perfectam demonstrationem proxima occasione accipiet. Si ita sit, Vestra Serenitas numen sibi propitium agnoscet, et occasionis divinae beneficium non contemnet nec praetermittet. Circum-

fertur et a Portae Proceribus proclamatur pugna inter Tartaros et Cosacos. Cuius rumor ante quatuor dies serpit. Victoria penes Tartaros fuisse pronuntiatur ea Cosacorum clade, ut non debilitati modo, sed quasi plene fracti viribus censeantur. Etenim viginti illorum millia caesa et humi strata, decem capta referuntur. Magna pars cymbarum, universae machinae aeneae maiores fuisse praedae victori traduntur. Caput Cosacorum Scabini Gyray gravissime vulneratus in illo conflictu, in quo eiusdem frater Mahomet Gyray occubuisse fertur. Successum illum Tartaricae nationis secuta conclusio belli ulterioris Tartarici in Polonos, quorum limes iam apertus et expositus omnibus iniuriis prostat, et defensoribus Cosacis nudatus victorem ad spolia, et latam stragem per campos patentissimos et incolis vacuefactos ac terrore intentato atque per victoriam circumlato desertos provocat. Superstes Cosacorum portio fugitiva et imbellis praesumitur. Quidquid sit, in veritate et in sempiternum pro Vestra Serenitate vota in pectoris fundo concipiemus, nec desinemus esse.

Vestrae Serenissimae Maiestatis
Cultores et servitores devotissimi

Dabantur Constantinopoli
E Pera 16. Junii

Carolus Tallerandus
Jacobus Roussellus.

Vestra Serenitas similia exemplaria huius epistolae bina alia ob consequentiam Moniti litterarum Cursori suo traditarum accipiet, et unum quidem per manus ipsius Mikesii.

Külcz'm : Serenissimo Transylvaniae etc. Principi. Constantinopoli,
16. Junij 1629. Caroli Tellerandi et Jacobi Rousselij.

(Eredetiröl mely Mike S. ur birtokában van.)

XXII.

Magnifice et Generose Domine Domine et
Amice Observantissime!

Litteras Magnificentiae Vestrae datas ad me 13. die Martij a Magnatibus, qui huc cum Generoso Domino Mikes venerunt, accepi, et ex iis causam, ob quam Serenissimus Princeps vo-

luerit Eosdem non procul ab aedibus meis domicilium capere, intellexi, sed erratum in eo fuit, quod cum tanto splendore et pompa ex Transilvania excesserunt, et in Valachia ut publici Legati Magnorum Regum et Principum tractati, et publicati fuerunt, unde fama in hanc urbem evolavit, et omnium adversariorum aures implevit, animosque perturbavit, quasi ad perturbandam pacem cum Imperatore missi essent a Rege Daniae, alijsque Germaniae Principibus, quod Dominis istis et bonis viris non parvum periculum apud Magnum Visirium, qui rerum Europaearum imperitus, et de nulla re, nisi de expeditione in Persiam sollicitus esse videtur, paravit, et cum repentinus Eiusdem morbus supervenisset, moram tam longam omni tractationi iniecit, quae postea Visirio in Asiam traiecto, cum Domino Cahimachamo Regiebus Passa feliciter, favente Deo, inchoata fuit, qui communicato cum dicto Magno Visirio consilio, et toto negotio ad Imperatorem relato, promisit Portam hanc omnibus Serenitatis Suae consilijs et propositionibus assentiri, easque totis viribus promoturam esse, et ea de causa brevi Jusuff Agam expeditum iri, quorum omnium particularem historiam, et adversariorum calumnias et persecutiones dicti Domini Magnates ad Serenitatem Suam perscripserunt, quibus ego meas quoque litteras adiunxi, unde Magnific. Vestra Statum omnem intelliget, et inter caetera, nos pariter Serenitati Suae consilium dedisse et necessarium iudicare, ut quamprimum Magnific. Vestram cum amplissimis mandatis ad hanc Portam expediat, cum fideliolem, et nobis, omnibusque Visirijs et Magnatibus in hac urbe gratiorem in tota Transilvania neminem habeat.

Summas ago gratias Magnific. Vestrae, quod eam tam honorificam de me apud Serenissimum Dominum suum mentionem fecisse, tam ex ipsis litteris Serenitatis Suae, et Magnific. Vestrae, quam ex praenominatis Dominis Magnatibus intellexi.

Cum, Deo volente, Magnific. Vestra huc ad nos redierit, faciam ut magis cognoscat, me fidelissimum Serenitati Suae Servitorem semper fuisse, et mansurum donec vivam. Et si qua in re personae quoque Magnific. Vestrae inservire potero, nihil erit, quod non causa illius facturum sum. Sellae pro

usu dilectissimae coniugis meae sunt apud Illustrem D. Johannem Vaivodam a multo tempore, quae, si ipse non venerit, (quemadmodum illum ad Portam mitti oportere ad promotionem Moysis Vaivodae Serenit. Suae consilium dedi) ut a Magnific. Vestra adferantur peramanter rogo, simul cum phalaris vel ornamentis fortissimis pro quatuor equis currus mei; faciet in eo rem mihi longe gratissimam, quam omni genere officiorum compensare semper paratissimus futurus sum. His Magnific. Vestram Dei Opt. Max. clementissimo patrocínio, et personam meam benevolentiae Eius commendatam volo.

Datum in vineis Perae Constantinopoli 18. die Junij
1629. Magnific. Vestrae

ad omnia studia ac officia paratissimus et ob-
servantissimus Amicus et Servitor

Cornelius Haga.

Külczim: Magnifico ac Generoso Domino Domino Michaeli Tholdalagi de Ercse sedis Siculicalis Marus Judici Regio, Domino ac Amico honorandissimo.

XXIII.

Serenissime Princeps, Domine nobis summis cum obsequiis Colendissime, Salutis prosperitatem, Servitiorumque nostrorum paratissimam Commendationem.

Felséged méltóságos személyit akartuk szeretettel ezekről az hirekről tudósítani. Minthogy az harez után az melyről felségednek ez napokban irtunk, akkort mostanság 17. juniusnak napján érkeztenek Moldovából emberink, és ezeket az hireket nekünk hozták: minthogy Salmasa Merza érkezett Hus nevű városra Moldovában, mint egy tizenöt ezerezt tatárral, és egy merzát onnajt Jászvásárra küldett, hogy Miren vajda oda hozzá jönne. Miren vajda nem lévén Jászvásárt, hanem Szutzuván, nem akart oda menni, hanem az anyjáért Jászvásárra négyszáz embert küldött az anyjáért, hogy Szutzvára vigyék, és az Miron vajda az országnak széléföldre embereket is az után küldött vigyázásnak okáért. Továbbat az mű követünket is immáron elkészítettük vala,

az mint felségednek megírtuk arra az napra, de hogy az felséged meghitt jámbor szolgája Demjén Ferencz uram itt Bukuresten találta, azért mostanság mindjára ő kegyelme után Demjén Ferencz uram után, másodnap az mely nap elmegyen, mindjára az mű követünk is megyen. Tartsa az ur Isten felségedet boldogságos hosszú életben sok esztendeig meg. Datum Bukuresti die 17. Junii. Anno 1629. Serenitatis Vestrae obsequentissimus servire partissimus.

(*Oldh név aláírás*)

Kivülről: Serenissimo Principi Domino, Domino Gabrieli, Dei Gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Principi, Partium Regni Hungariae Domino, Siculorum Comiti, Ratiboriae, Oppulioque Duci, Domino nobis summis cum obsequiis Colendissimo.

(*Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt).*)

XXIV.

Mi, kik vezér és Serdár Murteza passa vagyunk, az örökké való szent Istennek kegyességiből, és az szenteknek főfejétől az mi nagy, szentséges profétáknak csoda cselekedetinek bőségiből, az hatalmas Ali Ozman császárunknak vezére, és az tengeren innen való birodalmának gondviselője és hadainak fő szerdára, Bosznia, Kanizsa, Eger és Temesvárországnak fejedelme, és Budában hatalmas császárunknak kaimmekámja.

Az kiknek illik és szükséges akarjuk értésre adni, hogy ennek előtte való időkben az Sitvatorokban való végezésben az több végezések között azt is végezték volt, hogy sem az ti részeteiről, sem pedig az mi részünkről vár és palánk ujonnan ne csináltassék, hogy ha pedig az szent békesség ellen építenek is, ismég elrontassék. Így lévén az dolog, mi bizonyosan értjük, hogy annakutána az hajdu vitézek egynéhány palánkot építtettek, hasonlóképen az horváthországi végházok között is az mely palánkok csináltattanak, az elvégzett mód szerint azokat is elronthattuk volna az egyuttal, de minthogy az mi kedves és jóakaró atyánkfia az erdélyi fejedelem kedves és böcsületes követét Keresztési Pál nevű emberit hozzánk küldvén, kérete azon,

hogy ha minékünk afféle palánkok elrontására gondolatunk és szándékunk volna is, az ő tekintetiért és az hajdu vitézeknek eddig való hűséges szolgálatjokat megtekéntvén, abbeli gondolatunkat és szándékunkat letennénk, és afféle igyekezetünket elhadnók, és azokat az palánkokat az mint ez ideig, azután is hadnók helyekben. Azért ő felségének ebbeli kérésit és méltóságát megtekéntvén illendőnek itiltük lenni, és az hajdu vitézeknek eddig való hűséges szolgálatjokrul megemlékezvén az mi hatalmas győzhetetlen császáruk engedelmiből, és az mi vezérségünk és szerdárságunknak illendő szavával egészen ez levelünket irtuk, hogy az felséges római császár és az hatalmas ozmán császárok között az szent békesség állandó lészen, és megtartatik, és megtartatik, (igy) azok az hajdu vitézek is mindaddig az felséges erdélyi fejedelemnek az mint eddig, ez után is az szerint igazán és hiven szolgálnak, úgy az mi hatalmas és győzhetetlen császáruk is, őket mindaddig szabadságokban és törvényekben megtartotta, úgy ennekutána is megtartja és ótalmazza, sem az ő hatalmassága vezéritől, sem egyéb rendbeli szolgáltaul meg nem bántódnak, sem pedig palánkjok el nem rontatik, sőt inkább hatalmas, győzhetetlen császáruk ótalma, és magok személyekben való gondviselése meg nem fogyatkozik. Ez két artikulusokat az megnevezett hajdu vitézeknek kínáltattuk, hogy ha mi velünk békességben akarnak lakni, magokat ez állapothoz tartsák, az artikulosok közül egyik az, hogy némelyikünknek jobbágyi közöttünk vagynak, azoknak az ő dézmájok ide járván, afféle dézmákat magoknak tulajdonítottak, afféle dézmák felől az spahiakkal megaludtunk, hogy azután affelől ne veszekedjenek. Második artikulus ez, hogy az hódolt faluk, az minémü summát adtanak sokan, az szolgálat és adózás miatt elfutottanak és szöktek, és magok között letelepedtenek és most is telepesznek, hogy azért ennekutána afféléket bé ne vegyenek, sőt az kik affélék közöttök volnának is, azokat az ő régi helyekre és falujokra visszaszállítsák. Mi azért az mi vezéri és szerdári méltóságunknak szavával, ez dolog felől akarók az hajdu vitézetet tudósítani, annakokáért ennekutána afféle hiában való szököknek és hazug híreknek hitelt ne adjanak, mert az mi

hatalmas császárunk részéről ez dolog másképen nem leszen, hanem hogyha ő magok valamire okot adnának. Ez levelünk költ az mi hatalmas császárunknak Magyarországbán lévő nemzetes Buda várában az mi tekéntetes profétáknak ezer harmincz nyolcz esztendeiben Zelkádé havának tizen hatodik napján. (1629. jul. 8.)

Kivül rá írva: Assecuratoriae Hajdonum ab Illustrissimo Vezero Budensi datae Anno 1629.

Albae 26 Augusti mihi traditae. originales non vidi.

(Erd. Muz. Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.)

XXV.

Serenissimo Principe!

La nova della grave indispositione di S. Altezza, há apportato gran cordoglio à questa Porta et particolarmente à me suo servitore; ma si ha ferma speranza nella bonta divina, che la restovara nella pristina salute per il maggior acrescimento del suo santo servitio in questa si opportuna staggione.

Non conviene però jediare la Serenitati Sua con largo discorso per hora, solamente desidero assecurarla, che la Ma^{ta} de Re mio Sig. ha ottima opinione et fiducia de qualche Scr. lato bene dalle operationi de S. A^a lorche havera anco. da piu altre vie, et in conformita del che io non ometterò d. indrillare sempre ogni mia industria con molto Zelo ap. tutti questi Ministri; Si come il lattore di questa, suo fidelissimo servitore Jussuff Agha, li raccontara di quello, che e gia passato, a quale mi rimetto. Et cosi devot. preghandoli dal nostro Signore ogni perfetta sanita, Baggiando le mani di S. Serenita, resto.

In Constantinopoli 16. Lulio 1629. stilo Anglo

D. S. A. S^{ma} hum^o Serv^{re}

D^{ro} Wych.

Eredetije a gyula-fehérvári könyvtárban.

Erd Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. VI. pag. 339.*)

XXVI.

Életem fogytáig való alázatos és hűséges szolgálatomat ajánlom felségednek mint kegyelmes uramnak, természet szerint való fejedelmemnek. Az ur Isten napjait felségednek sokasítsa, azokon is jó szerencséssé tegye, minden kívánsága szerint való jóvaival megáldja.

Akarám felségedet rövid írásom által, mostani állapot felől tudósitanom. Az mint felségednek irtam vala, hogy az kozákokat megverték, most is felségednek írhatom, bizonyos, hogy egy részét benne megverték volt, de az mint eszemben veszem kegyelmes uram, nem szintén úgy volt az veszedelmek, az mint én előttem magyarázta vala Zöldfikár aga az Galga szultán bassának irt levelét, az melynek pariaját felségednek küldtem; mert az kozákok úgy megsokasodtak, hogy az Fekete-tengert elvötték, az mely gályákat császár az Fekete-tengerre küldött vala Mikes uram itt létében az kozákok ellen, azokat az kozákok megverték, azok közül egy gálya ide szaladt vala, az kit az császár mindjárást kapitán basa után küldött, hogy ha életit szereti, visszajöjjön, és az Fekete-tengerről az kozákokat elverje. Még vissza nem jöve az basa, az kozák hir megcsendesedék, reménlem, hogy visszamentek; abba nem jöve vissza az kapitán basa. Kegyelmes uram! az szárazon is sok nyercségek lőtt az kozákoknak, falukat, városokat, sokat vertek fel, igen is égettek. Noha irtam vala felségednek az küs Alexander vajda uraságának megadása felől, most is felségednek bizonyoson írhatom, hogy minden állapattal megadták neki zászlajával és egyéb ahhoz való készülettel, noha vagyon ilyen vélekedés, hogy Miron vajda nem szintén akarná, könnyen másnak adni uraságát. Elsőben kegyelmes uram az szegény Moyzy vajdának igírték vala, igen nagy reménsége vala hozzá szegénynek, köntös csókolni által mene vala az vezérbasához, de az görögök eszt vették, így szegényt, az reménség megcsalá, úgy adák Alexander vajdának. Az bizony dolog kegyelmes uram, csak az vezérbasának négyszáz lótereh pénzt adott, az

kibajának hetvenezer tallért, mondják, hogy adott. Ezenkül az több basáknak és egyéb rendeknek sokat adott és így ért, kell ha megállhatják az szegény moldvaiak az fizetést, farkasokat is eleget viszen az küs vajda, csak legyen kövér bárányjok az szegény moldvaiaknak, mert rakva göröggel az udvara. Az küs vajda is levelét szolgáját küldi felségedhez; elhiszem felségednek minden dolgai felől ír, engemet is kéré, hogy felségednek írjak felőle, hogy felséged az atyjához mind az ő magához ezelőtt megmutatott kegyelmes jóakarátját ne vonja meg, sőt inkább vegye őtalma alá, mert felségedet atyja helyén akarja tartani, és valamiben elégséges leszen, életéig akar felségednek és az országnak szolgálni. Másoktól kegyelmes uram nem hallottam, az felséged két agája beszél, hogy az budai basa felséged felől gyorkorta való írással és izenetivel informálja az basát, hogy felséged oly betegségben volna, hogy meggyógyulása felől nem lehetne reménség. Ugy veszem eszemben kegyelmes uram, hogy Juzog agát egyikért azért küldi az basa, hogy bizonyoson eszében végye, az felséged állapotja miben legyen. Juzog aga is nem fog késni, az mint mondja megindul. Mind az német és muszka követek itt vadnak, válaszok nem lön, úgy értem kegyelmes uram, hogy immár azok sem késnek, elbocsátják őket, az franczusoknak még semmi válaszok nem lehet. Lengyelországból jött kegyelmes uram egy üsmerő barátom, az ki akkor ment vala el innét, mikor Tholdalagi uram elmene, attól fogva Lengyelországban volt, az király levelét hozta kajmekámnak; azt beszél, hogy frigy volt az lengyelek és svecusok között, még egy holnap köztök mire menjen az dolog, nem tudja mondani. Az vezérbasa is elmene Ezkiderből, immár utját contiunálja, igen keménséggel viseli magát, sok törököt öletett, az török uraim nagy zúgolódásban vadnak, hogy olyan keményen viseli magát.

Az ur Isten felségedet sok jószerencsés, hosszú bódog étellel áldja, és tartsa meg jó egészségben szegény országunk szerencséjére.

Datum Constantinapoly die 19. Mensis Julii 1629.

Felségednek alázasatos szegény hű szolgája kész minden időben szolgálni

Donátt János.

Kieülröl : Serenissimi (igy) Principi ac Domino Domino Gabriely Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Principi, Partium Regni Hungariae Domino et siculorum Comiti, Oppuliae, Ratiboriaeque Duci, Domino, Domino mihi clementissimo.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.).

XXVII.

Serenissime !

Sub momentum navigationis nostrae, quam Deus felicitet, Vestrae Maiestati denunciare cogimur Sulphicarum Agam, ex praeiudicio Vestrae Serenitatis fidem violasse, prout patuit, et ex ipso Jusuf Agae testimonio intelliget Vestra Serenitas. Hac de causa necessarium ut Vestra Serenitas Oratorem novum et fidissimum ableget ad Portam iuxta praecedentiumstrarum tenorem, et Patentes emittat in gratiam Abrahami Cormanni fidelissimi et dignissimi interpretis, qui Vestrae Serenitatis commodo ministerium suum per nos testes et authores applicuit, adeoque omnia sua Latine vel Turcice ad Illustrissimum Dominum Hollandiae Legatum, cuius merita in hac causa scripsimus, dirigat Vestra Serenitas et mandatum det suo oratori, ut ab Illustrissimo Legato Hollandiae pendeat, prout absolutissime exquiritur. In praesentia et sub oculis Jusuph Agae numerati sunt illi nostrum, qui praesentes manu propria scripsit, ducenti Ducati, quos Vestra Serenitas restitui per Jusuph Agam curabit, si non prius fiat, cum in sua servitute absumpti sint. Rationes subducet cum Vestra Serenitate qui accepit. Exspectemus a Vestra Serenitate litteras per viam Constantinopolitanam in Hollandiam et Venetiis. Nec dubitamus, quin Vestra Serenitas accincta sit ad Opus dignum coelo et universae terrae fama. Dum haec legit Vestra Serenitas in coelum surgit prae gaudio quod vivant adhuc qui aeternum futuri sunt praee omnibus.

Vestrae Serenissimae Maiestatis Servitores devotissimi	
Dabantur Cnstantinopoli	Carolus Tallerandus.
25. Julii.	Jacobus Roussellus.

Külczim : Serenissimo.

(Eredetiröl, mely Mike S. ur birtokában van.)

XXVIII.

Serenissime Princeps, Domine nobis summis cum obsequiis colendissime, Salutis prosperitatem, Servitiorumque nostrorum paratissimam Commendationem.

Minthogy Juszoff aga az portárul Bukurestre érkezvén, és az felséged méltóságos személyéhez menendő, és műemberinket is melléje kívánván, akartuk azért mi is felséged méltóságos személyit szeretettel levelünk által jó egészsége felől meglátogatnunk, és az Miron vajda felől is, minthogy mostanság az mi emberink érkeztenek Moldovából, valami bizonyos híreket írunk, de semmi bizonyos hirt nem hozhattanak, oka az, hogy sok gonosz emberek támadtanak, és az útok nem bátorságosok. Olyan egyeles hirt hoztanak, hogy némelyek azt mondják, hogy Miron vajda Jászvásárra vissza akar jönni, és ott az kis vajdát meg akarja várni. Némelyek más másképen. Semmi bizonyos hír Miron vajdának állapotjárul nincsen ekkéig. Az portai híreket, elhittük, felségednek Juszuff aga az melyek vannak, mindenképen referálja. Ezután ha valami oly bizonyos hireink érkeznek valahonnan, felséged méltóságos személyének szeretettel megírjuk. Tartsa az ur Isten felséged méltóságos személyét boldogságos hosszú életben sok esztendeig meg. Datum Bukuresti die. 9. Augusti Anno 1629.

Serenitatis Vestrae obsequentissimus servire paratissimus.

(Oláh névalírás.)

Kivülről: Serenissimo Principi ac Domino Domino Gabrieli Dei gratia Sacri Romani Impery et Transylvaniae Principi, Partium Regni Hungariae Domino, Siculorum comiti, Ratiboriae Oppulidaeque Duci, Domino nobis summis cum obsequiis Colentissimo.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.).

XXIX.

A nagy tábor, nagy pusztaság. Krim és Kipesak nagy khánjának, a nagy tekintetti s méltósa, nagyságos, bátor és szerencsés khán, Dsánibeg Giráj khánnak anyja tudatja a

nagy Erdély királyával — kinek hireneve tartós legyen! — hogy miután fiam a nagyságos khán megírta követei által küldendő fényes levelét; én is megírtam ezen fényes levelemet s Muhammed nevű jeles szolgám által el is küldöttem. Országodba érkezével fogadd illő tisztelettel, s a szokás szerinti ajándékokat megküldvén tudósíts dolgaidd felől. Fiam a nagy khán, valamint Kalgha szultán ő nagysága, mindketten a legjobb indulattal viseltetnek irántad; s általában mindnyájan kíváncsiak vagyunk szolgálatod eredményére. Különben üdv és béke veled!

(Év nélkül.)

Bakcsi szeráj.

(p. h.)

A pecséten: Krim ország szultán-khánjának anyja. 1035 (=1625/6.)

Feljül a khán kezétől, vagy legalább annak nevében írva e két szó áll:

Felséges anyám.

Egykorú magyar jegyzet: Az nagy chán anyja levele die 25. 9bris in Colosvar 1629.

(Törökből; eredetie az erdélyi fels. k. kormányzék levéltárában.)

XXX.

Instructio pro Generoso Georgio Apaffi de Apa Nagyalva Comite Comitatus de Küküllő et ad potentissimi Imperatoris ottomanni Aulam hoc tempore praecipuo oratore nostro.

Országunknak régi szokása szerint kelletvén főkövetünket az fényes portára mostani időben bebocsátanunk, mivel ez hivatalra ő hűségét választottuk, noha igaz tűs gyökeres hazafiának tudván lenni, hisszük azt, hogy mind nekünk és hazájához tartozó kötelességének elégségesképen meg fog felelni, mindazáltal, hogy magát ez mi kegyelmes instructionkhoz tartván réa bizott commissionkban ezalatt megírt módok szerint is procedáljon, tőle kegyelmesen kívánjuk.

1) Elbocsáttatván azért tőlünk, az mint maga állapotjához illik, és ez mostani réa bizott hivatalnak mivolta is kívánja, oly készülettel induljon, hogy mindaz mi becsületünknek illendőképen megfelelhessen, mind pedig az maga állapotjának eleget tegyen, haszontalan és idegen személye-

ket maga mellé ne vegyen, hanem olyakat, melyeknek maga is hasznát vehesse, és vélek mind utában, mind pedig helyben bücsületet vallhasson.

2) Beküldendő ajándékinkat, és az mit egyebet reá fogunk bizni, jó gondviselés alatt kezéhez vévén, úgy is igyekezze mindazoknak gondját viseltetni és az szerént elrakatni, hogy utjokban valami kár azokban ne legyen, hanem fogyatkozás és kár nélkül azokat épen be is vihesse.

3) Mindenekből előtte álló utjához illendő készülettel lévén Istennek szent áldásából házából meginduljon, és haszontalan késedelmet utjában nem tévén országunk határait az mikor meghaladja, azon is igyekezzék, hogy az hová kívántatik, mentől hamarébb elérkezessék.

4) Havasalföldében jutván, az mikor Bukurestre érkezik, ha az idő úgy hozza, az vajdával szemben lehet, és mi nevünkkel illendőképen köszöntvén, ha miből kívántatik, jóakarattal és utjának alkalmatosságában segítségével is élhet, és az mely dolgok occurrálnak, azokról véle beszélvén, minket tudósíthat.

5) Az Dunát elérvén országunkból elvitt posta lovakban, azokonkívül, melyeknek magával be kell menniek, senkinek által vinni, az mint ezelőtt is némely követek cselekedték, egyet is ne engedjen, hanem ha addig elvittek volna is benne, onnan visszabocsáttassa, és hogy békével meghozhassák és az szegénységnek kára az miatt ne legyen, arra is gondot viseljen.

6) Által menvén az Dunán, körülötte lévőket oly disciplina alatt tartsa, hogy valami mód nélkül való kapdosást és egyéb illetlen dolgot utjában ne cselekedjenek, hanem jó rendtartás alatt lévén, mind magának és körülötte lévőeknek állapotjuk az mi méltóságunknak és maga becsületinek abból is illendőképen megfeleljen.

7) Istennek kegyelmességéből Konstantinápolyhoz közelebb érkezvén, (noha meneteli felől még azelőtt Havasalföldéből nem árt kapikihánkat tudósítani, hogy tudhasson az felől idején gondot viselni), mindazáltal minekelőtte bemenne, egy bizonyos helyre, az mint utjának alkalmatossága hozza, azon ott beün levő kapikihánkat kihivassa, és véle

mindenről beszélvén, mostani ott való állapotokról információt vegyen és mind bemeneteliben, mind pedig egyéb dolgokban micsoda rendtartást kövessen, tőle jól végére menjen, hogy mind azokból magát az mi illendőbb és becsületesb, ahhoz alkalmaztassa.

8) Az mikor bémegyén, mint jünnek ki eleiben meglátja, melyben kapikihánk által is azon igyekezzék, hogy mentől becsületesben lehet excipialása ugy legyen, csauszoknak eleiben felesen való kijöveletekből, mivel abból tetszik mind magunk becsületünknek megadása, és az maga existenciája is mint leszen egyebek előtt is külsőképen meg. Az csauszoknak pedig jutalmak hogy megadassék, arra gondot viseljen.

9) Beérkezvén gazdálkodásából, miképen tesznek rendelést meglátja, melyet az kajmekámnál kapikihánk által urgealjon is, hogy abból az mennyire lehet az régi jó rend megtartassék és országunknak is becsületi megadassék. Az mi gazdálkodást rendelnek pedig, abból oly módot kövessen, hogy illendőképen asztalára költse, valami illetlen dologra ne fordítsa, és abból magunknak és országunknak gyalázatot és kárt, maga személyének is böcsületlenséget ne szeressen.

10) Az kajmekámot első gondja is arra legyen, hogy böcsülettel köszöntesse, és tőle audentiat sollicitalván, véle mentől hamarébb szemben lehessen, és réa bizott dolgainkban illendő szorgalmatossággal és módjával procedáljon.

11) Audentiat adván azért az kajmekám, az mikor véle szemben leszen, mi nevünkkel illendőképen köszöntse, levelet megadván és ajánlván, az mi atyafiuságos és kedveskedő jóakaratomkat és Istentől minden dolgaiban szerencsés előmenetelt és jó egészséges hosszú életet kívánván neki. Az után declarálja azt, hogy mivel mi az ő nagysága atyafiuságos hozzánkvaló jó indulatjában igen megnyugodtunk, hiszszük is azt, hogy abban fogyatozást semmi tidőben nem tapasztalunk, ez okon minden dolgainkban hozzája igen nagy bizodalommal is viseltetünk, nem kételkedvén, hogy hozzánk és országunkhoz minden alkatmatosságokban azon jó indulatját mutatni nem fogná; ez okon kérjük azon hogy mostani

dolgunknak is előmeneteliben császár előtt viselje úgy magát és azon is legyen, hogy hozzánk kedves válaszszaal bocsátassék vissza, melyért mi is azon igyekezünk, hogy fogyatkozást az mi atyafiságos jóakaratumkban ő nagysága is semmi időben ne tapasztaljon. Annakutána kérje, hogy császárral való szemben létele mentől hamarébb lehessen, abból is jóakarátját mutatni és az audentiát megszerezni ne neheztelje.

12) Mint fogja magát az kajmekam hozzája mutatni, és miképen excipiálja meglátja, melyből tanulságot is vehet, és magát abhoz is alkalmaztathatja. Mindazonáltal ezt eszében vegye, hogy neki küldött ajándékunknak, hogyha akkori első szemben létekor itéli illendőbbnek praesentálását azt kövesse, hogyha pedig azután látja, hogy alkalmasb, az kikkel illik felőle beszélvén, az mi jobb, az időhöz állapathoz képest azt cselekedje.

13) Császártól audentiája lévén, miképen kellessék arra felmenni, és ott magát viselni, minthogy abban még experientiája nem volt, nem árt egyebektől érteni, és másoknak is tanácsokkal élni, holott az okos embernek első regulája is az; mindazáltal abból leginkább azt kövesse, hogy mind az ajándékoknak bemutatásában és egyéb dolgokban is az régi jó szokást és módot kövesse, hogy abból is magunk és országunk bücsületinek megfelelhessen.

14) Császár elciben vitetvén kevés és illendő szókkal éljen, ajánlván az mi engedelmes és igaz szolgálatunkat, és könyörögvén azon, hogy az miképen boldog emlékezetű di-eséretes elei hatalmas császárink országunkhoz és magunkhoz is kegyelmességeket, és császári indulatjokat eddig mutatták, ő hatalmassága is azoknak jó példájokat követvén, azon kegyelmességgel lenni és méltó kívánságinkat nagyságos vezére által megértvén, kedves és kegyelmes választ mentől hamarébb adatni méltóztassék; melyért mi is az mint ez ideig ő hatalmasságához minden engedelmes hűségünket és igaz szolgálatunkat mutattuk, azon igyekezünk, hogy ennekutána is abban semmi fogyatkozást ne tegyünk.

15) Császárnál audentiája meglévén, hogyha azelőtt ajándékunkat az kajmekamnak be nem mutatta, vele ismét

szemben lévén bemutassa, azonképen az több vezéreknek is rendszerént, az mint arról bizonyos consignatiók vadnak, vélek szemben lévén és leveleinknek illendő köszöntésekkel mindenenek megadása után, kinek-kinek ajándékunkat megadja, az mint az kupákra is ezédulák lévén ragasztva, kinek mit kellessék adni meglátja; ezt mind azáltal eszében tartván, hogyha kik azok közül ott nem találkoznának lenni, annak ajándékát megtartsa és nekünk kezünkben meghozza.

16) Ezek után muftival, kezlár agával és egyebekkel is, az kikhez levelünk leszen, szemben legyen, és levelünk megadása mellett őket becsülettél köszöntvén ajándékunkat bemutassa, kérvén azon, hogy mostani dolgainkban ők is hozzánk jóakaratiokat mutatni, és császár előtt azokat promonealni ne nehezteljék.

17) Az adónak beadásában mit kellessék követni, arról illendő és bizonyos informatiót vegyen azoktól, az kik ez előtt abban forgottak, és úgy is procedáljon, hogy magunknak és országunknak valami kára abból ne lehessen. Az quietentia kivételében is az előbbi módot kövesse, az mint Tholdalagi Mihály hívünk eselekedett, melyet kezéhez vévén nekünk meghozzon.

18) Mind ezekben az szerént, és az mint az ott való állapotok jobban megtanítják, úgy procedálván, mivel reá bizott derekasabb dolgainkat bővebben kívántatott eleiben adnunk, abból azt kövesse, hogy kajmekámtól privata audentiát kérvén, és mostan véle együtt beküldött kapikihánkat Házi Jánost adhibeálván, ugyan általa proponálja is az dolgokat az vezírnék, és elsőbben ezt adja eleiben, hogy mi tudván hatalmas császárhoz és az fényes portához való kötelességünk tőlünk mit kívánjon, nem akartuk elmulatni, hogy főkövetünket mostan be ne bocsássuk, ki által országunknak adaját beküldvén, ebbeli igaz hűségünknek jelét meg ne mutassuk. Hogy azért az fényes porta magunknak és országunknak igaz hűségét megesmervén, ennekutána is minden időben ótalma és gondja viselése alá vegyen, méltán kívánjuk. Ezután ezeket declarálja jó okossággal eleiben számlálván, tudniillik, ítéljük azt mindeneknél nyilván lenni, minémű igaz hűséggel és jóindulattal viseltettünk eleitől fogva hatal-

mas császárhoz, és az egész otmánli nemzethez, holott ifjúságunktól fogva soha semmi alkalmatosságot magunk veszedelmével, munkánkkal és fáradtságunkkal is el nem mulattunk, melylyel igaz szolgálatunknak jeleit ő hatalmasságokhoz megmutathassuk; erre sok rendbeli hasznos szolgálatunk elég bizonyosságunk is lehet, melyet magok szemekkel látván, és valószínűsítően megtapasztalván, eddig nyilván eszekben is vehettek. Mely indulatunkat akarván koporsónkig fogyasztás nélkül előttünk viselni, mikor az körülöttünk forgó állapotokat jövőre is tovább való ítéllettel meggondoltuk volna, és ebben azt is vöttük volna eszünkben, hogy eleitől fogva úgy történt volna minden nemzeteknél jól és hasznosan állapotjuk, az mikor idején viseltek magokra gondot, és arval minden jövőre következhetendő károkat okosan eltávoztattak, mivel soha oly erős és hatalmas birodalom nem volt, mely e nélkül valami kárt és fogyasztást nem vallott volna, mert az emberi állapotban ez így rendeltetett, hogy gyakrabban az jó és hasznos gondviseléssel való tanácsokat segíti az szerenese is. Ehhezképest némely dolgokból látván hatalmas császárunknak és birodalmának jövőre való nagy hasznát és előmenetelét, el nem mulathattuk, hogy azok felől ő nagysága által ő hatalmasságát ne tudósítsuk és meg ne találjuk, hogy ebből is ő hatalmassága és tanácsos vezéri jobban meglássák, és eszekben vehessék, mely nagy igyekezetünk légyen az utánunk való időkre is ő hatalmasságának hasznára és birodalmának előmenetelire. Elméjekben szedvén azért ő nagyságok az elmúlt bódog emlékezetű szultán Szulimán idejétől fogva történt dolgokat, és ezeknek az magyar nemzettel szomszédos országoknak állapotit, feltalálják világosan, hogy az mikor ennek az magyar nemzetnek az fényes portával jó egyessége volt, akkor lehetett mind állandó csendessége mind pedig egyéb dolgainak jó előmeneteli, az mikor pedig ennek az nemzetnek felháborodott állapotja és ellenkezése történt, nem lehetett, hogy az fényes portának is csendessége lehessen; melyre világos példák az nagy János király idejétől fogva történt dolgok; melyek mennyi romlást és veszedelmet hoztak néha magokkal, elég bizonyosságok ezeknek az országoknak pusztulási. Minémű

hasznos volt pedig az magyar nemzetnek az fényes portával való jó egyessége, hogy erre messzebb való példákat ne keressünk, csak az jóemlékezetű Boeszkai István fejedelem üdö-jebeli, és azután való dolgok is eléggé megmutatják; mely-ről ezután is nem egyebet, hanem azont remélhetni, sőt az mint az állapotok üdövel szoktak forgani és magokkal njabb dolgokat hozni, netalám az elmúlt dolgoknál különbet is. Mind ezekre nézve azért, mivel egyéb hasznosb dolgot ennél nem láthatunk lenni, szükségesnek ítéljük, hogy az fényes porta ebben igyekezzék, hogy az mi holtunk után is az ma-gyar nemzettel jó egyessége lehessen, az pedig ugy leszen meg, hogyha az magyar nemzet is eszében veszi, hogy neki is az portához oly derekas bizodalma lehet, melyben minden szükséges állapotjában bizonyos reménségit helyezheti. Ez dolog azért, hogy jobb módjával menjen véghez, állandóbb és erősebb dolgot ebben nem ítélhetünk, minthogy az fényes porta abban találjon módot, hogy azt az bizodalmat megmu-tassa, melyben az mi ítéletünk szerént azt követheti. Mivel ő nagysága az vezir tudja, minémű végezéstünk legyen ne-künk római császárral, az Magyarországbán való hét vár-megyéknek, melyek mostan birodalmunk alatt vadnak, ál-lapotjuk felől, hogy tudniillik azok holtunk után vissza-szálljanak Kassa városával együtt az német császár biro-dalma alá. Minthogy pedig nem tudjuk, Isten életünknek idejét meddig határozta, hogyha bennünket ez világból ki-szólít, azoknak az végezéseknek fenn kellvén maradni, meg-lehet az, hogy római császár vagy utána való megemlékez-vén az elmúlt üdöbéli hadakozásoknak állapotiról, valami alkalmatosságot kereshetnek, melylyel azokon bosszújokat állják, mely dolog, hogyha történik, és az magyar nemzet-nek szabadsági és nekik tött ígéreték ellen, ha csak valami rész hadakat szállitnak is azokban az vármegyékben lévő erősségekben, ugy mint Kassában, Ónodban, Tokajban, Kál-lóban, Szathmárban, közel való szomszédságosok lévén az hatalmas császári birodalmi és végházai, nem lehet, hogy állandó csendességek és békességes állapotjuk lehessen azok-nak is. Látván főképen az német az ő alkalmatosságát, mi-vel eleitől fogva minden dolgokban sokféle mesterséges

praktikát talált fel, akkor is hihető, hogy el nem mulatja azokat, melyekkel az ő dolgát elővihesse hatalmas császárunknak kárával és birodalmának romlásával, főképen, hogy az hajduságnak is jobb része keze alatt leszen. Melyek megtörténvén, az mint azelőtt meglőtt, úgy ezután is meglehet, hogy Erdély is miatta békességes állapotjában meg nem maradhat. Mely dolgok, hogy eltávoztathassanak, hisszük azt, hogy holtunk után is az magyarországi és főképen azokban az hét vármegyében lévő urak és főrendek minden tehetségekkel azon igyekeznek, főképen ha látják, hogy valami hadaknak az erősegekben való beszállításával fogják őket megnyomni, melyből bizonyos romlásokat is remélhetik; de mivel magokban annyi erősegek nem lehet, hogy bátran elene állhassanak, azért kívántatik valamely szomszéd hatalmas fejedelemnek ótalmában való bizodalomoknak lenni, hogy abbeli bizodalomok nagyobb erősegekre és bátorságokra lehessen. És mivel hatalmas császárnál sem erősebb, sem pedig alkolmatosb ótalmat nem láthatunk, az hova bátran folyamodhassanak, mivel egyéb körül való szomszéd országok az németnek, avagy alatta vadnak, avagy pedig előmentelit kívánják, méltó az fényes portának ótalma alá venni őket ezekre az fejül előszámlált okokra és több dolgokra is nézve, melyet ő hatalmassága mind maga hasznáért mind birodalminak jövőendőbeli bátorságos állapotjáért cselekeszik, és a magyar nemzetet is örökké magához kapcsolja. Ehhez pedig az kívántatik, hogy ő hatalmassága athname levelét adja császári hiti alatt mind az hét vármegyének Kassa városával együtt, mind pedig az egész magyar nemzetnek, az kik az ő hatalmassága ótalmához akarnak folyamodni, hogyha vagy német császár, vagy utána való maradéka, vagy valaki egyéb, szabadságok és nekik tött fogadások ellen akarják őket bántani, vagy rajtok ez elmúlt hadakozásokért bosszút állani, ő hatalmassága kegyes császári ótalma alá vévén őket, mindenek ellen megótalmazni akarja, és meg is óalmazza. Mely athnamét ezen követünk úgy mint ő átala kezünkben küldvén mi nálunk és az utánunk való fejedelmeknél légyen, hogy az mikor kívántatik, tudja az magyar nemzet azt, hol keresse, és ahhoz bátorsággal bizhassék is. En-

nél az mint az előbb is előszámlálók, sem hasznosb, sem pedig magának jövődre bátorságosb állapotot az fényes porta fel nem találhat; melylyel ő hatalmassága, hogy tudniillik császári ótalma alá vegye az hét vármegyét és az magyar nemzetet, ugyan tartozik is, mivel velünk együtt ő hatalmaságának az elmúlt üdőkben nem haszontalanul és igaz szübből is szolgáltak, és ha jövődében valami bosszuállásra igyekezik is az német ellenek, nem egyébért, hanem az ő hatalmasságának való szolgálatjokért cselekeszi. Ez dolog pedig római császárnak ellene semmiképen nem lehet, mivelhogy szabadságokban őket megtartja, arra hittel köteles, melyet, hogyha nem fogna cselekedni, az magyar nemzet is semmi hűséggel és kötelességgel neki tovább nem tartozik, és így magának akár hol is ótalmot és segítséget méltán kereshet. Hogy pedig ez dologról mi általunk találtatik az fényes porta meg, oka az, hogy mostan az mi birodalmunk és gondviselésünk alatt lévén azok az vármegyék, mi reánk is bízták minden jövődöbéli megmaradásokat és valamit mi javokra feltalálhatunk, tudjuk bizonyára, hogy jövődöben nem egyebet, hanem azt fogják követni, melyet mi képekben az fényes portának bizvást ígérünk is.

19) Azután ezt is proponálja az vezirnek, minemű igen nagy confusio és fogyatkozás légyen minden rendek, de főképen az szegény község között ezekben az országokban az pénznek mi volta miatt, ő nagysága egyebektől is végére mehet; de legfőképen az ő hatalmassága birodalmában lévő szegény hódolt község, mely igen nagy romlást szenvedjen ez miatt, csak az egy Isten tudhatja, holott mindaz mely pénzt Körmöczün vernek, mind pedig az, mely garast magunk veretünk, szinte olyan jó pénz lévén, mint a melyet ez előtt husz, harmincz esztendővel vertenek, még sem veszik el az ő hatalmassága adajában itt kinlevő tisztviselői, melyhez képest az szpajak is el nem akarván venni sohul az szegény néptől, immár annyiban jutattak, hogy sok helyen pusztán kell hagyni lakóföldöket, és az hatalmas császár birodalmából más birodalom alá kell költöznie. Kévántatik azért, hogy az fényes porta parancsoljon az nagyságos budai vezirnek, vétesse el az közönségesen itt kelő jó pénzt, mind az,

melyet Kőrmöczön, mind pedig az, melyet mi verettünk, holott ő nagysága megpróbálhatja, hogy szinte olyan öt lótos jó pénz, minémül ezelőtt husz, harmincz esztendővel volt; mert más pénznek semmiképen szerét nem tehetvén az szegény község, el kell teljeséggel miatta pusztulniok; mely minémü becsülhetetlen kárával légyen hatalmas császáruknak, ő nagysága okosan meggondolhatja; hogy azért az eltávoztathassék, illik ő nagyságának arra idején gondot viselni. Mi ő hatalmasságának ilyen nagy kárát és birodalmi-nak romlását látván, el nem mulattattuk, hogy az fényes portának ezeket értésére ne adjuk. Ez pénznek elvételében pedig semmi kár nem lehet, holott az vitézlő népnek kellvén kiadni zsoldjokban, ugyan itt elkél minden fogyatkozása nélkül ő hatalmasságának.

20) Ezeket ez szerént, avagy ennél jobban feltalált okokkal előszámlálván, igyekezzék helyesen az dolgokat neki megmutogatni, úgy, hogy azokat megérthesse és jól elméjében is vehesse, azután urgeálja is az szerént, hogy ezeket kívánságunk szerént jó végben is vihesse. Az pénznek dolgában pedig azt is kövesse, hogy magával mind kőrmöczi pénzt, mind pedig az mi garasunk félét vigyen, és ha kívántatik az kajmekámnak előadja, hogyha akarja, úgy is megpróbál-tathassa.

21) Végben vivén pedig ezeket, az vezirt azon kérje, hogy sok okokra nézve az első dolog mindenekelőtt nyilván ne légyen, maga pedig jól meglássa, az dolgokat kivel communicálja, hogy az mint ezelőtt is megtörtént, némely gonosz emberek miatt valami busulásunk és kárunk ne következ-hessék. Az athnamét pedig, hogyha megadják, jól megolvastatván Házi Jánossal, mentől jobb módjával lehet azon igye-kezzék, hogy úgy adassék meg, melyet kézhez vévén, nekünk jó gondviselés alatt meg is hozzon.

22) Megnevezett kapikihánkat Házi Jánost mi nevünkkel az kajmechámnak serio commendálja, declarálván, hogy mind az fényes porta könnyebségéért, mind pedig egyéb magunk személyére és országunkra nézve bizonyos okokért akarván oly oratort ott benn tartani, kinek hasznos szolgál-tájában megnyughassunk, ez okon választottuk arra az hi-

vatalra ez meghílt régi szolgánkat, az ki az török nyelvben is és írásban elégségesképen tudós, hogy az mikor szükséges dolgaink occurrálnak, maga nyelvével tudja dolgainkat ő nagyságoknak alkalmatosbban eleikben adni. Hogy azért hozzája minden jóakarátját mutossa, és ezután ott benn levő continuus oratorunknak lenni ismerje, szeretettel kérjük.

23) Az budai vezirnek ott benn lévő gondviselőivel igyekezzék ismeretséget és jó correspondentiát viselni, és mindenekelőtt az pasa felől jó hirt, nevet mondani, hogy abból is hozzája való jóakarátunkat egyebek is és ott benn lévő embere is eszében vehesse.

24) Az ott való keresztyén oratorokkal is böcsülettel ismerkedjék, az ott való mostani állapotokhoz szabván abból is magát, és azt is kövesse, hogy az mi existimatióunkat és méltóságunkat igen helyén hordozza, egyéb minden rendekkel való magaviselésében is azt előtte viselje, hogy mind nekünk böcsületet, mind pedig magának kedves hirt és jó- emlékezetet hagylasson, tőlünk pedig senkit el ne idegenítsen, hanem inkább jóakarókat szerezzen.

25) Micsoda állapotok légyenek minden felől mostan az portán, és minemű igyekezések mind békességnek mind pedig hadakozásoknak dolgában, igyekezzék mindennek jól és bizonyoson végére menni, hogy az miről kívántatik bennünket mind levele által tudósithasson, mind pedig Isten meghozván voltaképen informálhasson.

26) Hogyha extraordinarie ezen közben oly dolgok occurralnának, melyek felől kiváltképen való instructiót neki nem adhattunk, azokban az maga okossága, hűsége és jó- ítéliti szerént azt kövesse, az mit illendőbbnek. (Itt megszakad).

Eredeti. (Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. IV. köt.).

XXXI.

Serenissime Princeps!

Ex nuperis iteratis Serenitatis Vestrae literis, uti et ex ore Domini Legati dolenter sane intelligere cogebamur ru-

dem indoctamque, Ditionique Serenitatis Vestrae summe no-
civam, ignominiosamque Valachorum Serenitatis Vestrae Sub-
ditorum sacerdotum sortem, eamque eo jam progressam esse,
ut nec legere, multo minus sacra evangelia intelligere, et
docere valeant, unde, uti recte Serenitas Vestra monet,
summa morum, religionisque Christianae depravatio in dies
magis excrescenda merito deploranda est. His intellectis, pre-
mit dolor animum calamumque nostrum, et nisi universalis
nos, nostraeque fidei homines hic terrarum premeret in medio
Christi infidelium calamitas, eo sane ire properaremus, ubi
necessaria adeo est Christi religionis doctrina, morumque
repurgatio. Hic detinemur tamen continuis subjecti ob Christi
fidem, quam profitemur, suspicionibus, nec talibus abundamus
apostolis, quibus tanta fidei depravatio, et neglectus ad sa-
nandum concredi posset. Solatio interim nobis est, quod Se-
renitas Vestra cui Deus tot, tantosque populos ad tuendum
concredidit, miserae huic genti, sacerdotibusque ejus amplam
benevolentiam, et protectionem suam se concessuram promi-
serit. Cum interim tamen conditio ea quam Serenitas Vestra
huic suae benevolentiae in mercedem quasi praefixit, quamve
quam secretissime literis suis nobis scriptis concredidit, ejus
modi sit, ut eam lucide intelligere nequeamus, sed si etiam
ea lucidissime expressa esset, eam tamen intelligere nos
summi Patriarchalis officii nostri fides vetet, hinc facile asse-
qui poterit Serenitas Vestra, nos ejusmodi operibus assis-
tentiam nostram palam nequaquam praestare posse. Quod
Serenitatis Vestrae propositum hac in re finem facilius asse-
qui posse speret, si Gemmadius episcopus terrarum illarum
vel levissimum a nobis obtineret afflatum, id sane intelle-
gimus, prout et illud, quod idem Gemmanius facile ad tacen-
dum, perinde ac ad agendum inducendus sit, dummodo nos
oculos, auresque nostros obeludamus, ast secreta quoque sua
habere solent saepissime fata. Intelligimus quoque et illud,
quod potentissimus Turcarum imperator huic Serenitatis Ve-
strae intento nullos positurus sit obices, cum illi sufficiat
fideles habere sibi subjectos populos si illi aliam etiam pro-
fiterentur a Machomete fidem. Ast an indubius Turcarum as-
sensus, gentem Valachorum ad id inducere queat, ut ex-

clusis omnibus aliis religionum sectis, solam et unicam fidem illam lubens amplectatur, quam Serenitas Vestra pie profitetur (hoc enim in votis Serenitatis Vestrae positum esse, perspicuum nobis est) id dubitare cogimur, cum id sine praecjudicio aliarum sectarum in ditione Serenitatis Vestrae existentium, iisdemque juribus gaudentium, sineque animorum turbatione, ac irritatione effectuari nequeat. Sed ad id feliciter, pacateque assequendum rumpi deberet ante omnia sanguinis, affectuumque nexus, qui inter Valachos ditionis Transilvanicae, ac incolas terrarum Valachiae, Moldaviaeque elancularius quamquam, ast aretissimus tamen viget. In id sane Principes vicini dictarum terrarum nunquam concedent, obicesque, si non armis, saltem occultis suggestionibus certo certius ponent.

Non negamus quidem religionem illam, quam Serenitas Vestra majorque popularium pars sequitur, esse omnino Christianam, non autem paganam, ea tamen a fide, quam orientalis profitetur ecclesia, cujus hic in terris summus nos sumus Sacerdos, in essentialibus magis plane differt, quam ipsa ea, quae Romae traditur, quaeve, ut ipsa Serenitas Vestra quoque recte reflectit, plena errorum est. — Scribit porro Serenitas Vestra, Kalugeros, Popasque Valachorum terrarum dominationi Serenitatis Vestrae subjectarum, nullam plane habere religionem, optabilius proinde esse, ut hi saltem aliquam, si etiam judicio ecclesiae nostrae erroneam, quam nullam plane habeant religionem; ast erroneam habere religionem, idem esse ac nullam habere religionem, quis negaverit?

Si misera gens illa omnis rectioris doctrinae expers, ex ignorantia, aut vi, quam tamen in terris Serenitatis Vestrae adesse haud credimus, ad fidem Serenitatis Vestrae transierit id, ob tantam loci distantiam, viriumque nostrarum defectum impedire quidem nequimus, nec decet nobis aliter, quam verbis dimicare, — ast palam, aut in secreto manus nostras huic desertioni porrigere, esset peccatum a parte nostra, quod omnes cruciatus terrarum obluere nequirent.

Assentimur quidem et illi Serenitatis Vestrae asserto, quod nonnisi illa sint felicia regna, in quibus quam paucis-

simae religionum vigent discrepantiae, idque assequi sit regnantium Principum politica lex et ratio; — ast sit hoc argumentum, pace mea, Imperantium politica, nunquam erit tamen illud et ecclesiasticum praeceptum, non licet enim nobis ob terrena bona, etiam si illa maxima forent, fidem nostram politicis rationibus immolare, salus enim animae praececellit salutem terrenam.

Nec dubitamus illius Serenitatis Vestrae asserti veritatem, quin lucida plane nobis est, quod potentissimus Sveciarum Rex, et serenissimus Brandenburgensis Dux, multique Germaniae Principum huic Serenitatis Vestrae intento applausum denegare nequiverint, ast, quod pluribus placet, quodve saluberrimum esse multis patet, id potest interim esse ejusmodi quid, quod detrimentum uni alicui adferat.

Quid in tanta rerum, sententiarumque discrepantia sequendum, quidve omitendum sit, id prudentia Serenitatis Vestrae optime perpendit. Nos non reluctabimur fati, non est enim nostri terrena gestare arma, praecabimur tamen Deo, ut miserae genti Spiritum Sanctum, in quo omnis recondita est veritas, et sapientia, elementissime affundat, Serenitatis vero Vestrae vitam ab omnibus adversis tueatur incolumem.

Serenitatis Vestrae

Constantinopoli
die 2. Sept. 1629.

obligatissimus
Cyrillus.

Patriarcha Constantinopolitanus.

P. S. Secretorum taciturnitatem servabimus constanter.

(*Erdélyi Múzeum. Gr. Kemény J. Apparatus Epistolaris Suppl.*)

XXXII.

Tekintetes és nagyságos vezér nekem mindenben bizodalmas és kegyelmes uram, az ur Isten nagyságodnak napjait sokasítsa sok jó esztendőig, jó egészséges és jó szerencsés előmenetellel, hatalmas császárunknak hasznosan való szolgálatjára.

Tudom nyilván vagyon nagyságodnál, mióta az ur

Istennek ő szent felségének kegyelmes rendelkezéséből, az jó emlékezetű szultán Ahmet ő hatalmassága, kinek adjon az ur Isten boldog feltámadást, az én kegyelmes uramat ő felségét erre az méltóságos fejedelmi tisztre emelte volt, azoltától fogva minémű tökéletes igazsággal szolgált ő felsége az fényes portának, nem gondolván sem nyughatatlan fáradtságával, sem költségével és életének gyakorta sok fegyver és golyóbisok közt való forgásával. Utóljára hatalmas császárunk s az német császár közt való békességnek dolgában is főember követi által nem keveset fáradott, kire bizonyságok hatalmas császárunknak ide ki az végbeli vigyázó főgondviselői, melyekkel annyit használt az fényes portának, hogy az óta az német részről és Magyarországról semmi ellensége hatalmas császárunknak nem volt Istennek legyen hála.

Azt elhiheti nagyságod, hogyha az ur Isten ő felségét mostani beteges állapotjából felgyógyítja, az életét halasztja, ezután is életének végeig azon tökéletes hiva leszen ő felsége hatalmas császárunknak. De ha az szent Isten minket magyar nemzetet avval akar ugyan igaz ítéletéből megostorozni, hogy ilyen főgondviselő, jeles hadviselő, nagyhírti nevű s nagytekintetű vitéz fejedelmünket, nekünk nagy szomorúságunkra, ki találja közülünk szólítani, nincs mit tenünk az ur Isten akarata ellen, holott tudjuk azt, hogy az, ki ez világra ideig adott bennünket, ugyanannak az nagy felségnek elvégezett tanácsa az is, hogy ismét az világot elhagyjuk, az mikor ő szent felségének tetszik. Mindazáltal ez szegény országnak állapotjáról nagyságod kegyelmesen úgy gondoskodják, hogy ez az ország hatalmas császárunknak hívségében fogatkozás nélkül megmarad ezután is. Csak azon könyörgök nagyságodnak én is: hogy nagyságod legyen azon kegyelmes jóakarattal s gondviseléssel ez szegény országhoz, az minéművel ez mostani kegyelmes urunk ő felsége idejében volt mind ez ideig.

Másodikon azon: hogyha minékünk az német részről valami ellenkező állapotunk következne, nagyságod az budai vezérnek ő nagyságának és az felséges tatár hannak parancsoljon úgy hatalmas császárunk nevével, hogyha szük-

ségesképen megtaláljuk, olyan állapotban ne várjanak az portáról, mert együtt késő lenne, hanem az mint az szükséghez képest fognók megtalálni az szerint indítsák hatalmas császáruk vitézít, ennek az ő hatalmassága országának is őltalmára. Harmadikon azon: hogyha nagyságodat s az fényes portát az német részről oly dologgal fognák megtalálni, hogy mi reánk német részről való fejedelmet akarnának hozni, nagyságod kegyelmesen megbocsásson, akármennyit igérjenek, akármennyi hasznót mutogassanak, de könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod annak hitelt ne adjon, mert ha nagyságod arra megyen, akkor vesztí el hatalmas császártól Erdélyt, Moldovát, Havasalföldét, s oly állapotban senkire osztán nagyságodnak ne vessen, mert én mint hatalmas császáruk igaz híve tartozom nagyságodnak idején az igazságot kívánsága szerint megírnom. Negyediken ezen: hogyha mi oly állapotunk következne, nagyságod hatalmas császáruk nevével irasson az német császárnak, és magyarországi palatinusnak Erdélynek békét hagyjon, holott tudja, nincs semmi köze Erdélyhez, mert ő hatalmasságával való békesség is így aztán fel kezdene bomlani. Nem ártana nagyságos uram, ha nagyságod az magyarországi részre maradandó hajduságnak is íratna olyan állapotban. Ötödiken azon: hogyha valamely németes gonosz akaróink nagyságodat s az fényes portát ország nevével akarnák megtalálni valami dologról, valami álnok hamis mesterséggel pecsétlett levelekkel, minthogy néha megtörtént az ilyen dolog. Alázatosan könyörgök nagyságodnak addig afféle követségnek s irásoknak hitelt ne adjon, hanem elsőben ne nehezítje nagyságod egy meghitt emberét olyankor postán ide bocsátani hozzánk, ki tíz nap mindenkor postán kijöhet, az mely által menjen végére tőlünk az dolognak, mert minthogy az én kegyelmes uram ő felsége mellett való gondviselést, vigyázást az tanácsosal együtt én reám bizta, s nekem pedig az magyarországi birodalomban egy talpalattnyi földem is nincs, hanem az én kegyelmes uramnak, ugy mint hatalmas császáruk csiragiának tanítványa vagyok mind az fényes portán létemben, s mind az én kegyelmes uramtól ő felségétől ennyi idő alatt mennyi időtől fogva ő felségének vékony tehet-

ségem szerint keze lába voltam, megtanoltam azt, mely hasznos dolog legyen az fényes portának tökéletességgel szolgálni s hatalmas császáruknak köntöséhez ragaszkodni, kikre nézve elbiheti nagyságod, hogy valamit hatalmas császáruknak s az ő hatalmassága országának jövődjé javára hasznára s megmaradására valónak látok lenni, azt igyekezem mindenben teljes tehetséggel követni s azt akarom nagyságodnak is tökéletesen értésére adni, az igazságnak s az dolognak kívánsága szerint.

Hatodikon ezen könyörgők nagyságodnak, hogy az minémű athname felől az én kegyelmes uram ő felsége mostan bemenő főkövete által nagyságodat megtalálta, abból nagyságod mutassa jóakarátát, mert elhigye bizonyosan nagyságod, hogy avval valóban hasznos dolgot cselekedik hatalmas császáruknak s az egész othmanli nemzetnek, mert ez lészen az mostani állapothoz képest egyik erős fundamentuma annak, hogy ez három ország hatalmas császáruknak birodalmában és hűségében megmaradhasson, és jövődjére is ő hatalmasságának Magyarországból sok jóakarói lehessenek, kiről nagyságodnak szóval is izentem az főkövettől és új kapikihájától.

Ha nagyságod is ezekre az én hat rendbeli könyörgésimre kegyelmesen tekint, elhigye nagyságod, hogy hatalmas császáruknak országát, Isten segítségével csendességben megtarthatjuk. Én is pedig hivatalom szerint Istennek szent segítségével igyekezem vigyázni gondot viselni s az vitézlő népet megmarasztani, kiket nagyobb részint Magyarországból hozott volt bé az mi kegyelmes urunk ő felsége. Az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége állapotában is nagyságod meg ne ütközzék, sem abból, hogy asszonyi emberi rend, sem abból, hogy német nemzet, mert mi ő felségét az mi kegyelmes urunk akaratjából bizonyos módok alatt választottuk, hogy sok szóval ne fájlaljam nagyságodnak fejét, tudniillik: hogyha ő felsége hatalmas császárukhöz és az fényes portához való hűségben megmarad; mert ha abban ő felsége meg nem kezdene maradni, mi is tovább ő felségét nem uralnók, sőt hatalmas császárukhöz való kötelességünkben nagyságodnak mindjárt értésére adnók, de olyan dolgot

nem látunk ő felségében semmit nagyságos uram, nem is reméltünk s Isten is ótalmazzon.

Noha pedig ő felsége asszonyi állat nagyságos uram, de én az tanácsrenddel, hiszem arra való vagyok ő felsége mellett, hogy hatalmas császáruk országára úgy viseljünk gondot s úgy vigyázzunk az mint az dolog kívánja.

Az mi kegyelmes urunk ő felsége felől irhatom, hogy mindnyájunknak szomorúságára nyilván beteg ember ő felsége, de mindazáltal az ur Istenben bizünk, az ő felsége gyógyulása felől nagyságos uram, kit az nagy hatalmu Isten mindnyájunknak örömére, s hatalmas császáruk szolgálataira gyógyítson meg, és éltesen jó egészségben sok jó esztendőig. Tartsa meg Isten nagyságotat sok jó esztendőig jó egészségben boldogul. Datum Albae Juliae die 5. Septembris Anno 1629.

Kivül: Az portán levő fővezér helyen levő kajmekámnak vezérnek Fejérvárról Apaffi György uram által irt levélnek párja Anno. 1629. die 4. Septembris.

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. muz. egyesület birtokában.)

XXXIII.

1629. 6. Septembris. Apaffi György uram követsége.

A portára beviendő ajándékok rendi:

Hatalmas császár számára Tallér	15,000
Tíz virágos aranyos kupák 6. girások . . .	10
Egy mozsó medencekorsóstól 14 girás . .	1
Solymok	24
Az kajmekámnak kupa öt, Tallér	1,200
Kapitán pasának kupa kettő Tall.	300
Aphiz Amhat pasának kupa kettő Tall. . . .	300
Csyalagoly Mamhát pasának kupa kettő Tall.	200
Bayram pasának kupa kettő Tall.	200
Kénán pasának kupa kettő Tall.	200
Nisanezi Jussuf pasának Tall.	200

Muffti	3 kupa.
Ibraim effendi	2 kupa.
Csauz pasa	1 kupa.
Cancellarius	1 kupa.
Tefterdár	1 kupa.
Az főkövetnek költségére Tall.	700
Az főtollmácsnak Tall.	200
Jussuf agának Tallér	200 *)
Házi Jánosnak dutka fl.	500
Császár udvarában levő külön különféle belső tisztviselők Tall.	127
Vezér embereinek Tall.	40
Summa . . .	18,867
és dutka fl. . .	500
Franc. Mikó.	

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. Muz. Egylet birtokában.)

XXXIV.

Anno 1629. 6. octobris. Az nemzetes vitézlő Apafi György uram az mi kegyelmes urunk ő felsége portára bocsátott főkövete beérkezvén Brassóban, ő felsége szükségire költöttünk ugymint:

Az ő felsége társzekerébe 4 uj vasas kereket, tengelyt, rudat s egyéb bontakozásit megcsináltatván az kerekesnek fizettünk flor. 2 d. 50

Az kerék talpára 24 sing toroczkaik vasat, kinek egyikét per. d. 75 teszem . . . „ 18

Ezenkívül való megvasazására hat apró sinvasat egyet per d. 35 teszem . . . „ 2 d. 10

Az kovácsoknak munkájoktól . . . „ 5

*) Ez ki van törölve s helyébe írva: „adtam magának fl. 240, dutkát.“

Az ő felsége lovait megpatkoltatván mind uj patkókkal. Azonkívül az utra patkot nr. 50 patkószegekkel együtt, sinszeget nr. 125 pántokkal együtt fizettünk az kovácsoknak mind vasastól flor. 13 d. 18

Két uj ládát az pénznek esináltatván és megvasasztatván fizettünk az asztalosnak és kovácsoknak mindenestől „ 9 d. 90

Az kocsis nyergőt megborittatván, az felajtár nyerget is megcsináltatván istrángot, gyeplőt mind utravalót, s mind az kivel öszve-kötözték az szekeret, hájat az utra is teszen „ 2 d. 25

Az ő felsége lovaira való hámokat megfoldoztatván, hat uj hevedert s egyéb sziju szerszámot a mi kívántatott, hat uj kötőféket, adtunk és fizettünk az szijgyártónak „ 9 d. 15

Az kocsist felajtott megruháztatván, dolmányt, köntöst, nadrágot minden ahhoz való egyetmással, *) két bokor hoszu szárut, facit „ 23 d. 85

Az két köntöst megbéllétvén fekete bárány bélléssel fizettünk az szöcsöknek „ 5 —

Két vég zöld brassai posztót ő felsége commissiójára Szöldfikár agának deputáltatott „ 38 —

Ezekén kívül való költséginkben, kik bizonyára nem keveset tesznek, hol imide amoda, a mi kívántatott. Ha mit ő felsége kegyelmességéből acceptáltat, az ő felsége hozzánk való kegyelmességét nagy hálaadás-sal vesszük.

Egy törökül tudó szolgánkat Szabó Jánost az követtel szintén az portáig küldtük, költséget adtunk szokás szerént ó pénzt „ 32 —

*) Olvashatlan szó : Szekerincz ? vagy Szekermíncz ? Jakab Elek ur megjegyzése.

Az solymoknak tokokat harminczat, láb-
szijákat is hasonlóképen, kinck az ára teszen. „ 3.

Andreas Gorgias,

Villicus Coronensis.

(Tunyogi Cs. J. gyűjteményéből.)

XXXV.

Én, a ki a nagyhatalmu krimi tatár khánnak, a felséges Dsán beg Giráj khánnak főagája a jeles Mehmed sáh aga vagyok, — kinck méltósága legyen állandó! — a hatalmas khán ő felsége nevében bőséges üdvözletek nyilvánítása mellett barátságos indulattal értesítlek téged Erdély királya arról, hogy Mehmed Giráj khán és Sáhín Giráj khán szultán ezen évben értesd 1038=1628⁸/₉ a lengyel királytól nagy számu kozák segítséget kérvén, a felséges khánnak (Dsán bek Giráj-jal) háboruba keveredtek, a ki velök megütköztvén győzedelmeskedett. Negyven — ötven ezer kozákon kívül Mehmed Giráj khán is elesett, Sáhín Giráj szultán pedig futásban keresett menekülést. — Arról is tudósítlak, hogy Hadsi Karagöz által küldött leveled ide megérkezett, — tartalma értésünkre esett s az erre irt válaszszaal Hadsi Karagöz ime ismét hozzád indittatott. Feltesszük rólad, hogy hozzád érkező követünket ez uttal is szokott barátsággal fogadándod; — ha valami tudatni valód lesz, azt megírod s biztos embered által értésünkre adni el nem mulasztod. Tapasztalt szivességedben nem kételkedvén, én is mindenben szolgálomat ajánlom s ha Isten segít, meg fogod látni, hogy a khán ő felségéhez intézett szavaid nagyobb pártolításban fognak részesülni, mint reménylenéd. Bizonyos lehetsz a felől is, hogyha segédseregekre lenne szükséged s erről leveledben értesitenéd, nagyobb számu segítség fogna számodra küldetni, mint ezelőtt. A khán ő felsége számára küldendő ajándékról, a szőnyegről, szövetekről, a kocsiról s lovakról valamikép el ne felejtkezzél. Arra nincs eset, hogy én a mi tölem telik meg ne tegyem. A többire nézve fogadd üdvözlétemet!

Öszinte barátod

Mehmed sáh aga.

Egykoru jegyzet a hátlapon: Mehmed aga levele die 15. 9bris in Kolosvár 1629. praestata.

A hátlapra nyomott kis pecseten: Minden dolgomat Istenemre bízom, Mehmedben Murteza 1027(=1618.)

1. *Jegyzet.* Mehmed aga levelén kívül azon alkalommal érkezett Kolozsvárra egy más levél is, mely alatt Dsánbeg Giráj khán pecsété áll s hátlapján ezen egykoru följegyzés olvasható: *Khan Cziaubeg giráj postscripta* die 15. 9bris in Kolosvár 1629. Tartalmára nézve megegyez Mehmed agaéval azon különbséggel, hogy gyözelmről fenhéjazóbb hangon, de nem oly körülményesen emlékezik s az aga levelében sürgetett ajándékok helyett — azokról nem szólva — egy könnyű kézi puskát kér. — Mint az agaé, ez is hely, év és nap nélkül kelt.

2. *Jegyzet.* A fenebbi két levéllel egyszerre érkezett Devlet Girájnak is egy névjegygyel s pecséttel ellátott, s még alá is irt levele szintén Bethlen Gáborhoz intézve, kit barátságos jó indulatáról hosszadalmasan biztosít s ennek viszonzását kérve felszólít, hogy óhajításait vele közölje, mindenekre nézve készséges szolgálatát s közbejárását ajánlván. Hátlapján az elébbiekével egyező ezen egykoru jegyzet olvasható: *Devlet giráj szultán levele* die 15. 9bris in Colosvár 1629. — Kelt 1039. Muharrem 1—10=1629. Augustus 21—31. — Kétséggkívül az 1039-dik év ezen első tíz napja alatt kelt Dsánbeg giráj levele is. Mehmed agaé talán pár nappal előbb, az 1038-dik év utolsó napjaiban, miután az 1038-dik évről mint folyó vagy ezen évről emlékezik. Különböben mint a hátlapokon álló egykoru jegyzetek mutatják, mind a három levél egy napon — s mint tartalmukból kitűnik Hadsí Karagöz által érkeztek Kolozsvárra.

XXXVI.

IV. Murád.

Jeles desztver, kitűnő musir stb. Buda őrzésével megbízott vezírem Murteza basa — kinek híret nevét tegye Allah állandóvá! Ezen császári czimeres levelem hozzád jutván, tudd meg, hogy miután az erdélyi fejedelem Bethlen Gábor — kinek Isten jó véget engedjen érní! — a német királylyal ellenségeskedésben van, s már nehányszor be is csapván Németországba azt dulta s pusztította: német részről csak alkalomra várnak, hogy Erdélyre üthessenek, elfoglalhassák, s a szenvedett károkért boszut állhassanak. Mint-hogy pedig Erdélyország jól őrzött birodalmam kiegészítő

részét képezi; megőrzésire s ótalmazására különös gondot kell fordítanod. Azért mihelyest német részről ily czélú mozgalmat veszesz észre, vagy Erdélyből sürgetve segílyt kérő követ érkezik hozzád; — a nélkül, hogy erről előbb szerencsés udvaromhoz jelentést tennél: a budai várőrségből s a Budához tartozó ejáletekből s szandsákokból azonnal elegendő segítő hadakat küldj Erdélybe, hogy a támadó ellenség pusztításai meggátoltassanak. — S midőn jelen császári fermánom e tárgyban kiadatik, egyszersmind hagyom és parancsolom, hogy hozzád érkeztivel magadat mindenben ehhez alkalmazd, szorgalmatoskodjál s Erdély ügyét el ne hanyagold. Megbízható embereid titkon s nyilván egyre jöjjenek, menjenek, — szemed, füled nyitva legyen, s a mivel a szent hitnek s fényes portámnak hasznot tehetsz, szultáni dicsőségemet, méltóságomat pedig nevelheted, — abban semmit el ne mulass. Ugyanazért ha Betlen Gábor emberei segítséget kérni hozzád érkeznek, késedelem s magad vonogatása nélkül a szükséges segedelmet azonnal megadd, s az ellenség pusztítása meggátolására mindent elkövess. S mivel Erdélyország dicsőült ősöm Szulejmán szultán ideje óta jól őrzött birodalmam egyik országát képezi s lakosai adófizető (kharadsgüzar) rájáim: különös gonddal s éberséggel kell felette örködnöd s vigyáznod; s azon esetre, ha — mit Isten ne adjon! — ellenséges megtámadás érné, okos és előrelátó számítással intézkedned. Jól megértsd s fényes névjegyemnek hitelt adj!

Kelt Konstantinápolyban 1039. Rebliülakhir 10—20=
1629. Nov. 27. Dec. 7.

(Törökből, eredetie az erdélyi f. k. kormánysek levéltárában.)

XXXVII.

A Jézust valló nagy fejedelmek dicselkedő örömének stb. magyar király s erdélyi fejedelem Bethlen Gábornak testvére, erdélyi gubernátor Bethlen István!

Üdvözetem, köszöntésem s baráti jókíváнатom, valamint a világ védő felséges padisáh udvarát illető szolgálataid

átvételének nyilvánítása után jelentem és tudatom veled, hogy Erdélyországnak a fényes portára fizetni tartozott adóját (kharads) s ajándékait hozó nagyköveted Apafi György, — hódoló alázatossággal írt s hat pontból álló leveleddel együtt megérkezett. Szóbeli izenetedet ugyanezen követetdtől, s a fényes porta Hadsi Juszuff aga nevű müteferrikájától azonképen mint azt tudatni kívántad, teljesen megértettem. Leveledet is, — miután barátod Dzulfikar aga terdsümánbasi tolmácsolása szerint magam előtt nehányszor elolvastattam, mind a benne foglalt hat pontot, mind általában az egészet tekintve felfogtam, s mind testvérednek s barátomnak a magyar királynak hódoló levelét, mind ama pontokat tartalmazó iratot a győzhetlen padisáh ő felsége elé terjesztettem. Ezzel meg nem elégedvén, kérelmed támogatása s szerencsés keresztülvitele végett személyesen a padisáh elé járultam s a mit lehetett mindent megtettem. Azomban nem láttam észszertűnek, hogy ezekről részletesen írásban tudósítsalak, s azért e tisztre oly megbízható embert kerestem, s végre találtam is, mint az említett Hadsi Juszuff aga, a ki már régóta be van avatva ezen titkos dolgokba s ennélfogva ügyessége, jártassága nem hiányzik; s mind a fényes porta, mind testvéred a magyar király irányában hűséggel, Erdély iránt pedig jó indulattal viseltetik. Ő tehát, a ki azon dolgoknak értője s tudója, teljhatalommal bocsáttatik oda, s egyuttal testvéred számára a felséges padisáh által ajándékozott diszruhát, levelet viszen. Ha azért fenemlitett követeddal együtt szerencsésen megérkezik, fogadd szívesen s mindazon titkos dolgokban, melyekről megbízatásához képest szólni s értekezni fog teljes hitelre méltasd: mihelyt pedig dolgát végezte, azonnal elbocsásd s általa minden tudni valóról a tárgy természetéhez képest részint írásban, részint előszóval értesítsd. Az iránt, hogy a rábizottakat hiven, pontosan s igazán át fogja adni, nyugodt lehetsz. Egyébiránt küldött leveled jó hatást gyakorolt, miután benne mindenről férfiasan s józan nyíltsággal szóltál. Fogadd érte jó kíváнатomat! A győzhetlen padisáh ő felsége iránt tartozott szolgálattételeid teljesítése körül kifejtett buzgalmad szintén méltó elismerésben részesült, s óhaj tandó, hogy e tekintetben tanusított szor-

galmad s igyekezeted jövőre is ennyire kielégítő legyen: Adja a teremő, hogy ez továbbra is mindenkor tiszta jóakaratodból származzék; s úgy a felséges paradísáh iránt, mint irántam s a fényes porta egyéb tisztviselői iránt is hasonló indulattal viseltessél. — Irtam Budára is, hogy Erdély ügyében mindent megtegyenek, előrelátók s óvatosak legyenek. Reménylem, hogy fejedelem s király barátom is lassan lassan fel fog gyógyulni; — adjon is neki a nagy Isten erőt, egészséget. Róla sem felejtettem el megemlékezni! Hiszem, hogy egészsége rövid idő alatt helyre áll s még számos éven át szolgálhatja a fényes portát. Ha netalán másként történék, azon esetben császári berát fog Erdély sorsa felett határozni. Cél szerű hadi működés mindenkor elejét fogja venni az ellenséges megtámadásoknak: azért szükség, hogy az előre megállapított terv szerint Erdély vitézül s hősieen őltalmaztassék. A történendőkről tudósíts. A többire nézve áldás béke legyen veled.

Konstantinápoly.

U. i. Ezen levelem más egybekkel együtt már össze volt hajtva s le is pecsételve, midőn főköveted épen bucsu tisztelgésre jelenvén meg a császári udvarnál, a királynétől és tőled azon napon futár által érkezett leveleket adott kezembe. Tartalmukból testvérednek Bethlen Gábornak, Erdély fejedelmének haláláról értesültem, s mély fájdalomba merültem mit leírni nem tudok. Istené az akarat, — mi semmit sem tehetünk! Azt a napot, melyet megérünk, fogadjuk el s használjuk jól! — Minthogy ama pontokba foglalt kérelmeidet tartozó levél öt pontja, melyet főköveted által küldtél, ezen esetre vonatkozik: a budai, bosznai, egri, temesvári s kanizsai beglerbégekhez azonnal fényes rendeletek, — a tatár khán ő nagyságának pedig, valamint őhajtasodhoz képest az imperatornak és palatinusnak is levelek küldettek. Semmi hátramaradás sem történt, minden azon módon lett megírva s elintézve, a mint kívántad. Ha hát egy vagy más helyről afféle sima leveled érkezik, fogadd jó képpel. Ha Isten is úgy akarja, mi komolyan fel fogunk lépni; azért a gonoszság s roszakarat el ne kedvetlenítsen. Hanem te meg azon részen a hajduságnak nevezett vármegyei népet igye-

kezzél megnyerni, hogyha szükségünk lesz rá, készen legyen. Budára, Boszniába, Egerbe, Kanizsára, Temesvárra pedig ügyes embereket küldj, hogy azon helyeken a szükséges dolgokról értesítve legyenek. Ha — mit Isten ne adjon! — az ellenséges részen csakugyan készülni találnak valamire, s ez tudomásodra jön: azt ide is azonnal megjelentsd, hogy a kellő intézkedéseket megtehessek. A tatár khán ő nagyságának is küld el a levelet, sőt magad is írj és tudasd vele a dolgok állását. Fényes parancs ment a moldvai s oláh vajdákhoz is, hogy szükség esetén segítségdre menjenek. Ha még valami tudatni valód lenne Juszuff aga által értesíts, tőle mindent megtudunk.

Oldalt: Redseb basa nagyvezéri kajmekám névjegye s pecsété.

Kivül; egykoru magyar jegyzet: Kaimmekám Recsep pasa levele Gubernator urunk ő nagyságához. 15. Januarii Albao. 1630.

(Törökből: eredetie az erdélyi f. k. kormánysek levéltárában.)

XXXVIII.

IV. M u r á d.

A Messiást követő fejedelmek példányképe stb. moldvai vajda, Alexander vajda!

Ezen császári czimeres levelem vételével tudd meg, hogy az erdélyi fejedelem s magyar király Bethlen Gábor meghalt s halálával Erdélyre kívülről ellenség támadt. Ha azért a mostani erdélyi fejedelemtől vagyis kajmekámtól követ vagy levél érkezik hozzád, s tőled segítséget kér: se órát, se napot ne várj, hanem a nélkül, hogy erről előbb a fényes portára jelentést tennél, — Moldva őrizése végett magad helyett ügyes és arra termelt kajmekámot hagyván hátra, s elégséges hadi népet adván annak rendelkezése alá: magad személyesen a melletted levő gyalog és lovas haddal ülj fel az ellenség ellen, s a merre parancsolatod lesz, siess Erdélyország segítségére, s tőled kitelhető módon rajta légy, hogy az ellenség legyőzessék. — E célból adatott ki jelen fényes fermanom, mely általad azonnal teljesítendő. Mihelyest tehát — Moldva védelméről a már leirt módon intézkedvén, magad személyesen a körülted levő puskás, gyalog és lovas

haddal felkészülsz : legelsőbben az oláh vajdával Aliunnal egyesülsz, s vele együtt az erdélyi fejedelem és kajmekám által kimutatott helyre fogod seregedet vezetni, és ott a föltetsző ellenség megsemmisítésén, a mint csak tőled telik, munkálkodol. Azt is tudtadra adom pedig, hogyha lassu készülődésed s halogatásod miatt az ellenség Erdélyország valamely helyét rabolni, pusztítani találja, vagy pedig nem a kijelölt helyen fogsz táborba szállani : parancsolatom ilyetén megszegeséért a büntetést el nem kerülöd. Azért hát jól vigyázz, parancsolatomat szigoruan megtartsd, s teljesítéséről jelentést tégy. Jól megértsd, s fényes névjegyemnek hitelt adj.

Kelt Konstantinápolyban 1039. Csemáziülevvel 1—10
=1629. Dec. 17—27.

Külső cím : Alexander moldvai vajdának.

Jegyzet : Ezzel mindenben megegyez az oláh vajdának ugyanakkor és onnan küldött fermán.

Külső címe : Alium oláh vajdának.

(Törökből ; eredetie az erdélyi f. k. kormánysek levéltárában.)

XXXIX.

A török császár szultán Murát cham levele
asszonyunkhoz.

A szent Jézus hitin levő uraknak dicsíretese és a Messiás vallásán levő nemzetségnek méltóságos fejedelme, a kereszténységnek békességes gondviselője és a vitézlő népnek fényes ékessége, ki előtt minden méltóságos térdek meghajolnak, örvendetes Katharina Isten szerencséteket nevelje, és egészségeket hoszabbítsa. Ez mi hatalmas, fényes parancsolatunk oda érkezhén, értesetekre legyen, hogy annakelőtte Erdélynek minden főrendei és ennek válogatott népei és hazánknak fiai, és Erdélynek egyéb lakosi, fényes portánknak alázatosan jelentették és informatiójokat hozzánk beküldötték, hogyha az erdélyi fejedelemnek Bethlen Gábornak halála történnék, és annakutána a fejedelemségnek

birása kívántatik, szükségesképen titeket magok közül fejedelemségre választottak, és jóvallottak, és hogy az erdélyi fejedelemséget nektek adjuk azon kérték. Mivel azért az Istenben elnyugodott Bethlen Gábor után, kinek az Isten lelkét nyugassza meg, a fejedelemségnek birása reátok szállott, régi üdöktől fogva az erdélyi fejedelmeknek megújítása, a fényes portáról zászló, bot, kaftánnal való atlmame együtt kiküldettek a mi vélek való végezésünk szerint, a megnevezett Bethlen Gábor, mivel e világból kiköltöztvén az országnak birása parancsolatunk szerint titeket illet, hadjuk azért, és erősen parancsoljuk, hogy ennekelőtte adott beratunk szerint Erdélyországot hűséggel és teljes igazsággal birjátok, az országnak lakosival és főrendeivel egyességben élvén, valameddig hatalmas, győzhetetlen császári méltóságunk és annak fényes székiben az igaz állhatatosságot és tökéletes igazságot megtartandjátok, és azon kivülbágni nem igyekeztek, ellenségeteknek ellenségi, és jóakaróitoknak jóakarói vagynak. Budai birodalmunkban levő kedves, becsületes vezérünknek és szerdárunknak, kinek Isten méltóságát öregbitse, Murteza pasának megparancsoltuk, hogy valamiből megtaláltatjátok, akár hadak dolgából, akár egyéb szükséges dolgaitokból, mindenekben hozzátok igazsággal legyen. Ti is az országra gondot viseljétek, és vigyázásban legyetek. Ti, kik Erdélynek főrendei vagytok, a szent Jézus hitin levő urak, nemesek, Erdélynek főrendei, lakosai, ez hazánknek fiai, kik a megnevezett dicséretes fejedelemasszonyt egyenlő akaratból választottátok, mindnyájan fejedelmeknek tudjátok, ismerjétek, megbeesüljétek, és neki minden engedelmességgel és állhatatossággal legyetek, az igazságnak utát nyomjátok. A mi bódog emlékezetű ősainknek minémű igaz engedelmességet mutatott Erdélyországa és annak fejedelme, ti is abban maradjátok. Hozzánk minden engedelmességgel legyetek, a mi kegyelmességünket hálaadással vegyétek, és alhoz mind vidám orcát mutassatok. Így tudjátok, és a nagy Istennek hitelt adjatok.

Iratott Rebből-Achírnak utolján. A mi szent profétánknek ezer harmincz kilenczedik esztendejében. (1629. dec. 6—16.)

*Egyszerű másolat. Erd. Muz. (Gr. Kemény Sámuel-féle „Hazai gyűjtemény”
X. köt. 185. l.)*

*Jegyzet : Ugyanez okmánynak egy másik másolata is meg van az
Erd. Muz. birtokában*

XL.

A Messiást követő nagyfejedelmek példányképe stb.
Erdélyország kajmekámja, jó barátom Bethlen István!

Üdvözetem után arról kívánlak értesíteni, hogy Erdély
fejedelme s Magyarország királya Bethlen Gábor más világra
költözésének híre kimondhatlan sajnálkozást költött bennem,
mivel nekem igen jó barátom s a felséges padisáhnak hűsö-
ges, igaz szolgálója volt. Azomban sorsunk a teremtőtől függ,
kinék áldása legyen rajtad! Ily körülmények közt jó barátom
és szomszédom! szükségesnek látván, hogy állapotod felől
tudomást szerezzek: Huszejn aga kapudsibasimat a nagy-
ságos királynéhoz és hozzád intézett baráti levelemmel ezen-
nel oda küldöm. Megérkeztével reménylem, hogy azonnal
értesíteni fogsz arról: vajjon nem szándékozik-e az ellenség
valamely oldalról Erdélyre támadni? Ha ettől lehet tartani,
azon esetben 7—8 zászlóaljnyi gyalogságot az akkermáni s
budsági tatárságot, a Dobrudsában állomásozó könnyű lo-
vassággal (akindsi) azonnal utnak indítom, s 5—10 nap alatt
segítségére érkezem. Erdélyország a nagy padisáh birtoka,
ennélfogva nekünk azt az ellenség ellen ótalmaznunk kell,
s ő felsége uralkodásának igazságos napjaiban az ezen kör-
nyéken előforduló szolgálatokban restselkednünk nem szabad.
A fennevezett Huszejn aga által élőszóval előadandó vála-
szomnak azért bizvást hihetsz, s ha Isten jóvoltából szeren-
cesen hozzád érkezik, kérlek, ne tartóztasd, hanem azonnal
visszabocsásd, s a szükséges dolgokról irandó leveledben
általa értesíts. Arról, hogy minden dolgotat tőlem telhető-
leg igyekszem előmozdítani, meg lehetsz győződve. A többire
nézve régi barátságom csak szilárdabbá lett. Üdv és béke
veled!

(Év nélkül.)

Hadsi oglu.

Oldalt : Szulejmám szilisztriai basa névjegye s pecsété.

(Törökből; eredetie az erdélyi f. k. kormányzói levéltárban.)

XLI.

Az Messiás vallásán való uraknak főrendü és Erdélyországhoz tartozó magyar, szász és székely nemzetségnek statusi, kapitányok, várörző nagy urak, az nagy városoknak birái, és egyéb ország tagjai, lovas és gyalog vitézek, szeretetünkben való jóakaróinknak utána az szent Istentől mindnyájatoknak jókat kívánunk. Nekünk jóakaróink, a mi igaz atyánkfiának, kinek életét, hogy Isten megtartotta volna kívántuk, és hogy a világból tőlünk el nem vált volna, annak ugy kellett lenni, a szent Istennek rendelésinek meg kellett teljesedni, mi is veletek jóakaróinkkal együtt a szomorúságot viseljük, azért jóakaróink, kicsinytől fogva nagyig, jól tudjátok valakik vagytok, hogy mindattól fogvást hatalmas Ali ozman császárunknak igaz hűséggel voltatok, mind ez ideig csendes nyugalomban maradtatok. Az boldog emlékezettü szultán Szulimán khám idejétől fogvást mindez ideig az Erdélyországot ótalmazni igyekezett az otmanli nemzetség; valaki azért annak az nagy hatalmas császárnak ellene rugódoz, soha csak egy napig magának nyugalommal nem találhatott, valamig Erdélyben voltanak szomorkodtanak, mint se hogy jártanak, sőt némelyek minden jovoktól megfosztatván szegénységre jutottak, valamint az országnak nyilván vagyon. Kedves jóakaróink, mivel a boldog emlékezettü és hatalmas császárunk kötését erősen tartó, az Erdélyországot penig maga édes lelke gyanánt ótalmazó kedves atyánkfia Bethlen Gábor, még életében az maga szerelmes házastársának Katharina asszonyának, kinek szerencsáját Isten nevelje, az fejedelemséget és annak birását hagyta, melyet hatalmas császárunk confirmált és helyben hagyott, az portának régi szokása szerint botot, zászlót, kaftányt küldötteknek, és hatalmas császárunktól hitlevéllel együtt neki adatott az fejedelemségnek birása, a mi boldog emlékezettü szerelmes atyánkfiának ücsesét a tekintetes Bethlen Istvánt Erdélyországnak gubernatorának ismerjétek, hatalmas császárunk parancsolatja kívül hágni nem igyekezzetek, mindnyájan az ország javában fáradozzatok, akár a megnevezett

fejedelemasszonynak, akár pedig az Istenben elnyugodt szerelmes atyánkfiának kedves öcsésénck engedelmesek és igazok légyetek, hatalmas császár köntöséhez erősen ragaszkodjatok, és a tökéletes hűséget megtartsátok, hatalmas császárunk szárnyai alatt sok időktől fogva nyugodtatok, ezután is az országnak csendes nyugodalmát várjátok. Ez levellünk praesentáló Muharem pasa, mivel az végben látott hallott tudós ember, hozzátok küldöttük, vele minden dolgokról bátorságosan tanácskozzatok. Kedves jóakaróink, intünk és szeretettel kérünk is, hogy a fényes portához az igaz hűséget megtartsátok, a mi boldogemlékeztű szerelmes atyánkfiának szép híréért, nevéért, az Erdélyországot mindenek ellen akarjuk ótalmazni, és az országnak urait és lakosait csendes nyugalomban meg akarjuk tartani. Végezetre gondolkodjatok, szálljatok magatokban. Iratott Rebbül-akhirhavanak elején. Ezer harminczkilencz esztendejében. (1629. nov. 18—28.).

(A budai pasa levele).

Jegyzet: E levélnek egy más hiányos és kelet nélküli fordítását kiadta dr. Ötvös Ágoston. Tört. Tud. Értetítő II. kötet 219. l. de az általa használt felírás: „a török kajmekám levele“ hibás „budai basa“ helyett. Kelete dec. elejére teendő.

Erdélyi Muz. (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. VI. pag. 465—468.*)

XLII.

Erdély gubernatora, jó barátom Bethlen István!

Barátságunkhoz illő őszinte üdvözetem után a nagy Istentől minden jókat kívánva tudatom veled, hogy dicső testvériünk halálának hírét — egy s más dolog végett — még azon órában, melyben vettem, megküldtem Moharrem basa ő nagyságának. Említhetem, hogy követségben jártam; — és hogy a palatinus Ujvárra jött, s némi készülődési hírek szólnak. Valószínű az is, hogy az Erdélyből elkövetett gazzettei miatt megszőkött gonosz*) György szándékosan

*) Haller.

terjesztett ban és Nagy-Szombatban afféle híreket, hogy a lovasságnak ennyi annyi fizetése, s a gyalogságnak ennyi annyi zsoldja van, s ilyen meg ilyen hadi készüléteket látott, és hogy e világból már kiköltözött barátom míg életben volt követet küldött volna a hajduságra, annak fellázítása végett : — a mint mindezeket mi is hallottuk. Azomban aziránt, hogy pénzt s hadiszereket gyűjtenek, s a hajduságot csalárdsággal a magok részire akarják átpártoltatni, — teljesen tisztába jöttem. Az egri beglerbéget Muhammed basa ő nagyságát ugyanis 4—500 lovassal Debreczenbe küldtem, a hajduságnak levelet irtam, s részint szép szóval, részint keményebb móddal oda vittem a dolgot, hogy a ki akkoráig Erdélyországhoz tartozott, s a felséges padisáh szolgálatában volt ezutánra is oda tartozzék s abban maradjon. A mi téged illet, szintén nagy figyelemmel kell lenned, mind a körülted történő dologokra, mind a hajduságra nézve. Az ígérettel s szép szóval ne fűsvénykedjél; az ellenséges részre pedig ügyes kémeket küldj, kiktől a dolgok ottani állását s készüléteket megtudván, azokról mind engem, mind pedig a fényes portát minél gyorsabban értesítsd, s ebben semmit el ne mulass. Elhunyt barátom tanácsosai közül pedig, kik körülötte voltak négyet, akár ide, akár a fényes portára küldj, s általok a történekről részletesen tudósíts. Ha azóta valami történt volna, el ne felejtssd megírni, hogy itt akképen intézkedhesünk. Egyébiránt minden saját tetszésedtől függ, s részemről a mit érdekedben tehetek, elmulasztani nem fogom; csak-hogy a dolgok állásáról tudósíts, mivel a felséges padisáh feltette magában, hogy Erdélyt mind sereggel, mind egyébként óthalmazni fogja, s nem kell félni, hogy szándékát megváltoztatja. Te is azért mint a felséges padisáh szolgája, Erdélyországot védelmezd.

Kelt Budán 1039. Rebbiülakhir 16-án = 1629. Decemb. 3.

Oldalt : Murtoza budai basa névjegye s pecsége.

Külső cím : Erdélyország gubernatorának, Bethlen István nagyságos barátomnak.

(Törököl; eredetie az erdélyi f. k. kormányzók levéltárában.)

XLIII.

Nagytekintetű barátom és szomszédom, Erdély gubernátora!

Őszinte baráti üdvözetem után arról kívánlak értesíteni, hogy e napokban épen Székesfehérvár s Palota környékét, s az ottani várakat, tekintettem meg, midőn a béke szilárdítása és a padisáh várain meglátogatása ügyében kezdett eme körutam közben futár érkezett hozzám a fényes portáról. Ez, mihelyt az erdélyi fejedelem Bethlen Gábor halálának híre oda jutott, egy s más megbizatással azonnal utnak indított hozzám, valamint a besznai és egyéb őrségekhez. Belgrádból egyenesen ide jöven, Erdélyt nem ejthette útjába, a miért oda a sürgös tudatni valókkal kapudsik küldettek. Nekem még néhány nap Palota környékén kell időznöm, mintán az ottani vár sok javítást kíván; onnan — a felséges padisáh egyéb várai megtekintése után Székes-Fehérvárra — s úgy megyek Budára. A mi téged illet, a hajduság iránt kedvezéssel légy. Én szintén irtam s küldtem hozzájuk ez uttal néhány kecségtető levelet. Te mind ezeket, mind pedig a felvidéket figyelemmel kísérd; — s ha valami olyas körül-mény adja elő magái, ird meg s tudasd velem. A mit e tárgyban a fényes portával kívánsz tudatni, értesítetted-e arról előre Moharrem basát s megirtad e most ismét? Ha még ő maga is ott van, s nem jegyezte volna fel, úgy ne felejtsd el az ezen időköz alatt történt eseményekről a fényes portát írásban tudósítani: mert ha oda más uton megy ez iránt értesítés, akkor az innen várt segedelem soká fog késni, s nehéz lesz a várakozás. Míg embered akkor a portára megy segélyt kérni s onnan visszaérkezik: az alatt az ellenség ellenállás nélkül benyomul s minden késő lesz. Juszuff csausz szavára meglehet, hogy akkor nem hiszi el a kajmekám ő nagysága, hogy ott nincsen katonaság s azt felellheti, hogy szükség sines reá. Vagy ha elhiszi is; míg onnan a rendelet ide érkezik, sok időbe kerül. Azért ha Moharrem basa ő nagysága még ott van, általa tégy jelentést a fényes portához: ha pedig már ott nem lenne, akkor ajánlom,

hogy az eddig legbiztosabbnak tapasztalt uton azonnal küldj levelet, s ne halogasd a segélykérést. Sebes futárt küldj, s a körülményekről engem is értesíts. Az ott levő hadakat meg ne oszlasd, zsoldjukat kifizesd, s ha innen küldendő gyalog hadakra is lenne szükség, arról előre tudósíts.

U. i. Barátom! A felséges padisáh engem kinevezés utján Ásiába helyezett át; azonban értesülvén az erdélyi eseményekről szándékát megváltoztatta. Már épen uton valék a fényes portára, s úgy kellett visszatérnem. Erdély miatt ezen előléptetéstől e szerint elestem, s a helyett, hogy Ásiába mennék, itt kell maradnom. Ez egyrészt Erdély védelme tekintetéből, másrészt irántadvaló barátságos indulatomból történt. Legyünk továbbra is barátok. A sors így akarta!

Oldalt : Murteza budai basa névjegye s pecsétje.

Külső cím : Nagytekintetű barátomnak, a gubernátornak adassék.

(Törökből; eredetie az erdélyi f. k. kormányzók levéltárában.)

XLIV.

A Jézust valló nagy fejedelmeknek dicsekedő öröme stb. stb. erdélyi kajmekám Bethlen István, — a kit Isten jó véggel áldjon meg!

Köszönetem és üdvözetem után, melyet a győzhetlen padisáh ő felsége ügyében tett készséges szolgálataidért mondok, arról akarlak barátságosan értesíteni, hogy a végetlen hatalmu padisáh ő felségének tetszett engem a fényes porta régi szolgáját (emekdár), mint a ki már atyját, nagyatyját hiven s igazán szolgáltam, — hosszas szolgálatom jutalmául a budai tartomány és vidéke ótalmazásával megbizni. Addig is mig magam oda indulhatnék, nem mulasztottam el a régi szokáshoz képest Budára és Belgrádba helytartókat (műszellim) küldeni, hogy czek az ország és nép védelméről illő módon gondoskodjanak. A bosznai, kanizsai, budai, egri és temesvári tartományok beglerbégjeihez, valamint minden szándásákbéghez külön-külön parancsolat ment a fényes portáról arra nézve, hogy mindegyik szorgalmasan vigyázzon s a határt őrizze és őriztesse; hogy, ha — mit

Isten ne adjon! — Erdélyre valamerről ellenség támadna, vagy ettől csak félni is lehetne; akkor a kapudsik által már ennek előtte mindentüve megküldött parancsolat értelmében összes hadi népével mindenik készen álljon, s mihelyt az erdélyi fejedelemtől vagyis kajmekámtól t. i. tőled ember vagy levél érkezik hozzájuk, semmit sem késve s tőlünk utasítást nem várva, azonnal a kijelölt helyre menjenek és segítséget nyújtsanak. Igaz ugyan, hogy valamely országot ily téli időben haddal megtámadni szinte lehetetlen, s miután a béke a felvidéken is eléggé biztosítva van, alig lehet valami veszedelemtől tartani: mind a mellett, minthogy nekem fő kötelességem a királynét, téged s általában egész Erdélyt a mint csak lehetséges ótalmazni: szükségesnek látom, hogy erre nézve mindennemű előkészületről jó idején rendelést tegyek. Az ellenséget sohasem jó csekélyleni, mert én magam mostanáig sok mindenben megfordultam, egynéhány krónikát is átlapoztam; de mindenütt csak azt tanultam, hogy az ellenségnek nem kell hinni, hanem mindig készre várni. Ugyanazért úgy vélekedem, hogyha épen békét köt is az ellenség, a készülődésnek soha sem szabad megszűnni, nehogy idővel kárát valljuk. Én magam, ha az Isten úgy akarja, — még e napokban elindulok s egyenesen Belgrádnak veszem utamat. Ebben engem a téli idő nem fog hátráltatni, s akkor éjjel nappal utazni fogok: elindulásom előtti napon azonban még tudósítani foglak. Itt levő kapukethudáddal s futáraiddal sokat értekeztem, s ha királynéhoz s hozzád intézett levelemből nem szerezhetsz magadnak mindenről óhajtott tudomást, ezek leveleiből s élő szóval teendő előterjesztéseikből mind azt megtudod. Külömben én igaz barát vagyok, s mint ezt itt másoknak ekkoráig elég alkalmuk volt tapasztalni, úgy hiszem, hogy Isten segedelmével Erdély iránti hűségem s jóakaratom bebizonyítására is lesz módom. Mint már említém arról, hogy Belgrád felé mikor indulok, magyarul tudó s azon vidéken jártas, keltes emberem által foglak értesíteni, a ki egyszersmind levelet is viszen tőlem hozzád. Te is hasonlóan tudósíts engem az ottani állapotok felől, hogy a köztünk létező baráti viszonynál fogva minden dologban egyező aka-

rattal s igyekezettel forgolódhassunk. A többire nézve üdv s béke legyen veled.

Kelt Konstantinápolyban 1039. Dsemaziülakhir 7-én
1630. Jan. 22-én.

Oldalt : Vezir Adsem Haszán budai basa névjegye s pecsété.

Külső cím : Bothlen István erdélyi kajmekámnak nekem szeretett barátomnak — kinek szolgálataiban engedjen Isten jó véget érni !

(Törökből : eredetie az erdélyi f. k. kormánysszék levéltárában.)

XLV.

A Messiás rendin lévő hatalmas urak választottja, stb. Erdélyország kormányzója (vekil), nekem nagyrabecsült s szeretett barátom és szomszédom Bethlen István, — a kit Isten jó véggel áldjon meg!

Hatalmas és győzhetetlen padisáhnknak a mozlím népek padisáhja ő felségének szolgálatában kitüntetett készséged s hódolatod viszonzásaul őszinte üdvkívánataimmal közeledvén hozzád, — barátságosan értesitelek a felől, hogy épen midőn azon levelemre várnám a választ, melyet Belgrádba indulásomkor ideérkezett követed Keriste (Keresztesi) Pál „tanács“ ur által küldöttem, s melyben a „hajdusági“ nép által határainkon épített palánkok miatt aggodalmaimat fejeztem ki, s azok építésének megszüntetését sürgettem : akkor vettem szeretett leányunknak, az erdélyi fejedelmi székekben ülő magyar királynénak hozzám intézett s meghitt embere által Sevvál hó 11-én (= Majus 24-én) meg-hozott tüzesecske levelét. E levelében a helyett, hogy barátságos felelettel válaszolna, az én előbbi levelemre csak azt írja, hogy „hiszen nem csak ilyen határszéli palánk építések hírével igyekeztek már aggodalmakat kelteni, hanem azt is beszélték, híresztelték, mintha ő férjhez szándékoznék menni.“ Ezen válaszából sem azt nem tudhatván meg, hogy miben áll azon határszéli dolog, sem pedig az ő határozott szándéka felől nem értesülhetvén : te hozzád fordulok nagyra-becsült barátom. Jól tudod, hogy Erdélyt a hatalmas padisáh őseinek kardja hódította meg; azt is tudod, hogy rossz szándékot bárkiről is feltenni hajlandó nem vagyok; de az is

tudtoddal van, hogy 12,000 főnél többől áll azon hadsereg, melylyel Budára jöttem. Arra kérlek tehát, hogy kormányzói tisztedhez képest minden azon vidéken történő dolgokra kiterjeszd figyelmedet, vigyázz és őrködjél, s mindenről pontosan tudósíts. Részemről én sem fogom elmulasztani az itteni dolgok megírását. — Most is sok bajom volt a miatt, hogy onnan levelet nem kaptam: jövőre mindenek iránt tudósíts s a barátságban meg ne restülj.

Kelt Budán 1039. Dzülkide 10—20=1630. Jun. 21
—Jul. 1.

Oldalt: Vozir Adsem Hasszán budai basa névjegye s pecséte.

Külső cím: A Messiás rendin lévő hatalmas urak választottjának, Erdélyország kormányzójának, Bethlen István barátunknak,

(Törökből; eredetie a m. tud. akadémia irattárában.)

XLVI.

IV. Murád.

A Messiás rendin levő nagyfejedelmeknek dísekedő öröme stb. Erdélyi gubernator Bethlen István!

Ezen császári czimeres levelem hozzád jutván értsd meg, hogy győzelmes határszéleinkről ezuttal oly hírek érkeztek, melyek szerint Erdélyben némely nyughatatlan természetű, lázongó s téves irányu egyének miatt a főemberek annyira meghasonlottak, hogy fondorkodásaikkal magát a fejedelmet is megszédítették, s ennek következtében ki nem egyezhettek. E szerint a lázongás meg nem szűnt, sőt most is folyvást tart. Arról azomban, hogy az ezt előidézett nyugtalankodók meg nem büntetéséből minémű bajok származtak, semmi tudósítás sem érkezvén: a végett, hogy mindenben parancsom szerint történjék az intézkedés, jelen fényes fermánon rendiben hagyom és parancsolom, a mint következik. Mihelyt ez hozzád érkezik, magad azonnal ehhez alkalmazod; kikeresteted s kipuhatolod, hogy kik azon lázongók s mindazokat régi kánunaitok s törvineitek szerint megbüntetted, hogy fejüket újra fel ne emelhessék. Magatok közt mint egy atya gyermekeihez illik békében s egyetértésben

legyetek, — mint saját házaikban, úgy országul is ezt cselekedjétek; — akkor semmi bajotok sem lesz. Magatokat a német alá ne adjátok, — előttetek van Zsidmon (Báthory Zsigmond) szolgánk példája, ki fejedelem létére fényes portánktól elpártolt, a német alá adta magát, esküjét megszegte és semmivé lett. Vegyétek eszetekbe, hogy mikép boszulta meg magát rajta az igazság. Nézzétek meg ama helyeket, melyek egykor mind nekünk, mind nektek oly szép jövedelmet adtak, melyek a mi időnkben épültek, s a némettel való barátkozás alatt végkép elpusztulván, most farkasok s madarak tanyái. Ti, a kiket míg fényes portám hív és engedelmes alattvalói voltatok, még csak az országotokon keresztül fuvó szél sem ért, hanem oly boldog megelégedésben éltetek, a melynek meghalálására képtelenek vagytok. — Hogy történhetik még is az, hogy midőn köztetek minden második ember elégedetlenkedik és lázong, egyetlen egyet sem találtok, kit példaadás végett szigoruan megbüntetnétek; holott ha ily zenebona szerző van köztetek, azt ki kellene irtani. Erdély nekem dicsőült ösöm, — gházi szultán Szulejmán khán után örökölt országom, annál fogva jól megértsetek, hogy míg az oszmán hadseregből két ember lesz, Erdélyországot senkinek át nem engedem, s bárki hódítása ellen védeni fogom. A mint ekkorig minden ellenség ellen megöltalmaztam, Isten segedelmével ezután is meg fogom őltalmazni. Azért, ha jót akartok, ajánlom, hogy csekély számú ellenségeiteket magatok büntessétek meg, s ne óhajtsátok, hogy hadseregem menjen segítségtekre, mert a hadjárat igen drága orvosság valamely ország baja ellen. Tehát vigyázzatok, az ottani állapotok felől tudósítsatok, s ne restelkedjétek. A budai, bosznai, egri, temesvári s ocsakovi beglerbégeknek valamint a tatár khánnak is már ezelőtt elküldett a fényes parancs, hogy figyelmüket feléd fordítsák, s mihelyt valahol ellenség mutatkozik: semmit nem késve, s újabb parancsot nem várva, azonnal segítségedre siessenek. Jól megértsd s fényes névjegyemnek hitelt adj.

Kelt Konstantinápolyban 1030. Dzülhidse 10—20= 1630. Jul. 21—31.

Külső cím: Erdély gubernátorának Bethlen Istvánnak.

Jegyzet: Ezzel mindenben megegyez az erdélyi három nemzet rendének ugyanakkor s ugyanonnan küldött fermán.

Külső címe: Az erdélyországi három nemzet főbjeinek.

XLVII.

A fennebbi két fermán alapján Redseb basa kajmekám is intézett ezek szövegével mindenben megegyező levelet, mind az erdélyi három nemzet rendeihez, mind Bethlen István gubernátorhoz ugyanonnan s kétségkívül ugyanakkor, bár e basa levelei alól a datum rendesen hiányzik.

Oldalt mind két levélen: Redseb basa szokott névjegyese pecsége.

A Bethlen Istvánnak szóló levélen ily utóirat olvasható:

Levelém már összehajtottam s lepecsételtem, midőn megbízott embered *) leveleddel megérkezett. Belőle mindent megértettem, igen köszönöm. A királynéhez tanácsadó levelet irtunk s küldöttünk, hogy szavunkat fogadja, afféle képmutató beszédekre pedig ne hajtson, mert kárát fogja vállalni; hogy azon Csáki István nevű főember hitegetése s csalárdsága által magát rá ne hagyja szedetni. Ha válaszol s a fejedelemséget vállalja, — minden rendben lesz: ha nem, — a töprengés mit sem használ. Erdélyország a győzhetlen padisáh ő felségének öröklött tartománya s ne félj tőle, hogy talán hiány lesz a védelemben. Csak figyelmes és gondos légy; a hű szolgálat nem marad jutalom nélkül, s a császári kegy mindig feljűlmulja annak értékét. Azért kötelességed teljesítésében meg ne restülj. Óhajtandó volna, hogy ezen állapotnak vége szakadjon s ellened ne torzsalkodjanak, hogy így a mi figyelmünknek se kellene megoszlan. Ha azomban szavunkra nem hajtának, nem a mi hibánk. Hadseregünk mindenfelé készen áll; — légy nyugodt. Istennek legyen hála, — a nagy vezir ő nagyságától is győzelmi hírek érkeztek. Levelezéseink minden irányban rendesen folynak; irtunk a

*) Dr. Schulthetus, a kormányzó követe.

palatinusnak is, felvilágosítást kérvén tőle a békességet fenyegető sereg összevonások iránt, egyszersmind kijelentvén, hogyha ez Erdélyre való áhítozásuk előjele volna: a köztünk létező béke azonnal fel fog bomlani.

Ezelőtt is, midőn * * * váránál vonták össze hadaikat, kapukethudajuknak azonnal szemrehányást tettünk, mire széjoszoltak. Rajtunk ezentul sem fog mulni; csak te is erőlyesen s okosan forgolódjál s óvatos légy. Mihelyt pedig valami előadja magát, azonnal írj és tudasd.

(Törökből; eredetie az erdélyi f. k. kormányzék levéltárában.)

XLVIII.

A Messiás rendin levő nagyfejedelmek dicsőkedő öröme stb. stb. a magyar királynénak s erdélyi fejedelemnőnek kajmekámja Bethlen István! stb. stb.

Adom tudtodra, hogy hozzám intézet leveledet megkaptam, s megértettem belőle, hogy a köztetek uralkodó nyugtalankodások, rút zürzavarok s forrongások okai a felséges padisáh kormánya dicsőségére könnyű szerrel jobbra fordultak, s miután az ország főbbjei, rendei és előljárói közegyetértése s határozata folytán mindenkitől elbagyott s megvetett, zenebona szerző pártos az országból kifutott; Istennek legyen hála! — mindnyájan csendben és békében vagytok: s végre, hogy királyné barátunk is a régi szerződés értelmében magát némely feltételek pontos megtartására kötelezte. Más egyebet is, a miről csak irtatok — mindent megértettem. Orczátok mindnyájotoknak fehér legyen! Teljesen meg vagyunk veletek elégedve. A mi a felséges padisáh iránti szolgálataitok s kötelezettségeitek körül kitüntetett engedelmességteket, hódoló készségeketek illeti: ez is méltányló elismerésben részesült. Ezentul is, ha netalán hasonló zürzavarok s zenebonák támadnának, azok előidézői ellen teljes erőt s tehetségedet felhasználj. Királyné barátunkat, ha az uralkodói teendőkben vagy a fényes porta iránti szolgálatában ingadozni találja; továbbra is rábeszélő tanácsoddal gyámolítsd, s egy perezre is el ne hagyj. Ha

Isten is úgy akarja szolgálatod kárba nem vész, s bizonyos lehetsz felőle, hogy méltányoltatni fog. Az ottani állapotokról folytonosan írj és tudósíts. A többire nézve béke s üdv legyen veled!

Konstantinápolyban.

Oldalt : Redseb basa nagyvezéri kajmekám névjegye s pecsété.

Külső czim : Erdélyi kajmekám Bethlen Istvánnak.

Egykoru magyar jegyzet : Az urnak ő nagyságának, kajmekám vezir Recsep passa levele. Hozta Musztafa csausz, 13. 7bris 1630.

Jegyzet : Ezzel egyező szövegű levelet intézett a kajmekám szintén névjegye s pecsété alatt az erdélyi rendekhez is ugyanakkor s ugyanonnan.

Külső czime : Erdély nagyjainak, rendeinak s előljáróinak adassék.

Egykoru magyar jegyzet : Az portáról az országnak kajmekám Recsep passa levele. Musztafa csausz hozta, 13, Septembr. 1630.

(Törökből; eredetie az erdélyi f. k. kormányzék levéltárában.)

XLIX.

Tekintetés és nagyságos vezér, nekünk becsülettel való jó urunk Isten nagyságotat hatalmns esászárunk szolgálatjában minden szerencsés áldásokkal látogatván, napjait ez földön sokasítsa.

Tudván hatalmas esászárunkhoz való igaz hűségünk és fényes portáihoz való kötelességünk tőlünk mit kívánjon, elmulatni nem akartuk, hogy nagyságotat minden szükséges dolgaink és mostani állapotunk felől bizonyoson ne tudósítsuk, és híven azt, hogy az mint eddig, úgy ezután is minden időben hozzánk való jóakarátjában és gondviselésében fogatkozást nem tapasztalunk. Itéltük azért, hogy nagyságotnak is némü-némü részeiből lehetett értésére, minemü állapotunk lött légyen egész országúl mindazoltától fogva is, az mióta az szent Isten az ő böles ítéletiből az mi boldog emlékezetü kegyelmes urunkat, fejedelmünket közülünk ez világból kivevé, tudniillik nem egyéb, hanem mind közöttünk való sok egyenletlenségek, mind penig körülöttünk való országokból sokféle rettegetések, félelmek és bizonytalan állapotok, úgy annyira, hogy azoltától fogva majd semmi idő el nem mult,

melyben ezektől akármely részeiből is üresek lehettünk volna. Noha pedig ő felségének előbbi kegyelmes asszonyunknak és fejedelmünknek gondviselése alá kellvén magunkat hadnunk, mivel ő hatalmasságának és fényes portájának kegyelmes akaratja is az volt, hogy ő felségét szabad választásunk után fejedelmünknek ismerjük; mindazonáltal, hogy nagyságodnak igazságot kellessék irnunk, mindazoltától fogva is abban országunknak semmi egyéb állapotját nem tapasztaltuk, hanem csak romlását, fogyatkozását és jövődöbeli veszedelmünknek reánk óránként való várását és attól való szüntelen rettegésünket, holott ő felsége noha olyan nagy fejedelmek nemzetségéből való, mindazonáltal gyarló asszony állati állapottól viseltetvén, és némely dolgokban nem jó embereknek tanácsoktól is hordoztatván, immár közel annyira juttatta volt országunknak állapotját, hogy semmit nem egyebet, hanem csak nagy veszedelmet várhattunk magunkra, és a mi mindennél legnagyobb, azt nyilván eszünkben vettük, és valóságosan meg is tapasztaltuk, hogy hatalmas császáruk hűsége alól is bennünket némely titkos practikái által elvonni igyekeznének. Melyet mi minden uton úgy el akarván távoztatni, hogy az mi igaz hűségünkben soha ő hatalmassága és fényes portája fogyatkozást ne tapasztalhasson, minémű rettegéstől viseltettünk csak annak félelme miatt is, nagyságodnak eléggé meg nem írhatjuk, félvén attól, hogyha ez dolog tovább mégyen, mi is teljességgel elveszünk, hatalmas császáruk is pedig ilyen országa romlása és veszedelme miatt mennyi sok költséget, és számos hadainak fáradságos munkáit fogja azért rendelni; mely dolognak okainak mi méltán mondathatnánk, hogyha annak eleit idein venni nem igyekeztünk volna, mivelhogy azért mostan is látván az egész hajduságnak felkelését, hogy magunkra gondot ne viseljünk el nem mulathatjuk, hanem egész országul ide kolozsvári város mellé táborban szállván, ő felségét előbbi kegyelmes asszonyunkat az reánk való gondviselés és elébb megirt veszedelmeknek eltávoztatása felől megtalálván, mikor ő felsége a maga állapotját jól eszében vette volna, meggondolván azt is okosan, minemű nagy fáradságot és gondos vigyázást kívánja az országunkra való

gondviselés, annyira, hogy férfiúi állapotban való okos és vigyázó fejedelmeknek is elég terhes és fáradságos nyughatatlanságok lehetne ez miatt, tovább országunknak fejedelemségét viselni nem akarván, tegnapi napon bennünköt minden rendeket maga udvarában felhíhatván, és személye szerint közinkben kijöven, maga szabad ingyen való jóakaratjában és tetszéséből senkitől arra nem kénytelenítettvén, sem szorgalmaztatván, fejedelemségét letevén, minket mindnyájan kicsinytől fogva nagyig hitüntől, kötelességeinktől felszabadítván. Melyet mikor mi láttunk volna, előttünk viselvén minemű veszedelmes és káros dolog volna, fő nélkül lennünk akármi kevés ideig, és az miatt minemű veszedelmes állapotok következhetnének, ugy annyira, hogy hatalmas császáruknak és fényes portájának is nagy gondot hozhatnánk ez miatt, azt akarván minden uton eltávoztatni, azon napon közönséges gyűlésünkben minden rendek egyenlőképen begyűlvén, és legelsőbbben Istennek szent nevét segítségül híván, az mi régi szabadságunknak módja és rendi szerént egy szívről és egyenlő egy akaratból és szabad választásunkból az mi kegyelmes urunk at fejedelmünköt az tekintetes és nagyságos Bethlen István urunkat és előbbi gubernatorunkat, fejedelmünké és urunkká választottuk; tudván azt, hogy ő nagysága Istentől erre az hivatalra elégséges állapottal felruházott, és ismervén ő nagyságának mindenekfelett hatalmas császárukhöz és fényes portájához igaz, tökéletes hűségét, annak felette azt is előttünk viselvén, hogy ő nagysága az mi hazánknak igaz tős gyökeres tagja, és remélvén az ő nagysága fejedelemsége és gondviselése alatt országunknak esendességét és békességes megmaradását. Mely dolgok felől, hogy nagyságodat mindjárt ne tudósítsuk, elmulatni nem akartuk, reménlvén azt, hogy nagyságod maga böles ítéleti szerint mindazokat az előszámlált dolgokat okosan meggondolván, és az mi hazánknak megmaradását, és az hatalmas császáruknak jóvát és hasznát szemei előtt viselvén, ez dologból magában semmi ítéletet nem vészen, hanem a mi régi hatalmas császárainktól megerősített szabadságainkat helyen tartani és ótalmazni igyekezi, és ő nagyságához is az mi kegyelmes urunkhoz fejedelmünkhöz minden atyafiságos

jóakarátját fogja mutatni, meggondolván azt is, élete fogytáig minemű igaz tökéletes hűséggel viselte legyen az mi boldog emlékezetű kegyelmes urunk ő hatalmasságához és fényes portájához magát, melynél egyebet ő nagyságától is ő hatalmassága és nagyságtok nem várhat, hanem azon egy igaz tökéletes hűséget. Melyre nézve illik nagyságodnak azon lenni, hogy ő hatalmasságának kegyelmességének jele ugy mint botja, zászlója mentől hamarébb megküldessék. Annak felette azt is nagyságodnak igen méltó szeme eleibe venni, hogy egész országul a mi egyenlő akaratunknak tekintetnek szükség nagyságod és a fényes porta előtt helyesnek és hitelesnek lenni, és ha kik ez ellen másképen adnák ez mi állapotunkat nagyságodnak eleiben, azoknak szavoknak hitelt semmi részeiben ne adjon, sőt igen erős parancsolatokat küldjön ide, ki az nagyságos budai vezérnek és végbeli pasáknak, bégeknek, hogyha kik az mi kegyelmes urunk és országunk ellen valami gonosz szándéktól viseltetnének, hatalmas császárunk hadait oly készen tartsák, hogy minden késedelem nélkül segítségünkre bocsáthassák; melyből a nagyságod reánk való gondviselését megtapasztalván, mi is nagyságodhoz méltó hálaadó voltunkat, hatalmas császárunkhoz és fényes portájához igaz tökéletes hűségünket, minden időben mutathassuk. Ajánlván evvel nagyságodnak minden időbeli szolgálatunkat és kedveskedő jóakaratunkat. Istentől boldog, szerencsés, hosszú életet kívánunk nagyságodnak. Íratott kolozsvári városban szent Mihály havának huszonkilenczedik napján ezerhatszáz harmincz esztendőben.

Nagyságodnak szeretettel szolgálnak ez nemes erdélyi országnak nemzeteiből ugy mint uri nemes székelységből, szászságból és kerített városokból álló minden rendjei.

Erd. Muz. (*Josephi Comitiss Kemény Collectio Minor Manuscrip. Histor. Tomus XLIII. pag. 376—389.*)

L.

Stephanus Bethlen, Dei gratia Princeps Transylvaniae
Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Illustris ac Magnifice Domine, uti Frater nobis honorande.

Az tömösvári pasa küldvén hozzánk bizonyos embert, az maga kívánsága szerint kegyelmedhez küldöttük elegendő comitivával, mivel penig immár kegyelmed érti az török akaratját is, hogy ez országra vagyon megint tekinteti, hogy se két-három személyre; immár kegyelmed annyira tudja magát a dolgokhoz alkalmaztatni; kegyelmedet czokáért requiráljuk szeretettel, illendőképen való kísérőket rendelve melléje, bocsássa ismét vissza hozzánk, lehessen békességes és bátor-ságos utja, mivel nem akar urához visszatérni. Eandem de caetero benevalere cupiens. Datum in castris notris ad Kolozsvár positis die 17. octob. Anno Domini 1630.

Kivül: Illustri ac Magnifico Domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász, Comiti Comitatus Borsodiensis, Domino uti Fratri nobis honorando.

(Tunyogi Cs. József gyűjteményéből vett másolatról az erd. muz. egylet birtokában.)

LI.

1) Erdélyországa szultán Zulimán császáruktól adott athnamé szerint, erdélyi nemzetes urat választott fejedelemmé, azért hogy mint az bátyja, ez is hatalmas császárhoz az igaz tökéletes hűséget megtartsa, és noha az fegyvert el nem távoztathatta külömben ő nagysága az fejedelem az országról, hanem arra*igirte magát, hogy felszabadítja hűtét az országnak, és lássa aztán az ország kit választ fejedelemnek, ötet-é magát, vagy Rákóczi uramat, de azért az ország, mivel immár egyszer ő nagyságát választotta, mást nem választ, hanem ha némely emberek szólnának ez ellen, de azoknak az dolgokat az ország nem engedi elő-menni.

2) Kivántatik az, hogy igen-igen sietve jöjjön hatalmas császár parancsolatja Rákóczi uramra, hogy fegyverrel az ország szabadsága ellen az erdélyi fejedelemséget magának venni ne akarja, mert hatalmas császár azt nem engedi, hanem az, kit az ország választ, az légyen fejedelem, ha pedig

ez ellen cselekednék, hatalmas császár fegyvere lészen rajta érette.

3) Parancsoljon ő nagysága az vezér az hajduságnak is, hogy többé Erdély ellen senki kérésére, parancsolatjára fel ne üljenek, fegyvert ne fogjanak, mert levágatja őket, feleségeket, gyermekeket rabbá teszi.

4) Parancsoljon az vezér ő nagysága az budai vezérnek is, hogy ő nagysága is haddal légyen készen, és fenyegetse meg az hajdukat, és ha az ország fejedelmével együtt segítséget kíván, mindjárt küldjön.

5) Tudjuk azt, hogy ország nevével sokan szólnak, de nem kell annak hitelt adni, hanem annak kell hitelt adni, az mikor az egész országbéli nemes emberek, székelek és szászok embereket küldik, és pecsétet leveleket, mely levellen ismerik az én pecsétemet, s nézzék meg, ha ott lészen, bátran elhadják, mert tudják, hogy én hatalmas császárnak hive voltam, vagyok s leszek mind éltig, s ha ott nem lészen, ne hadják, mert bizony nem igaz levél lészen.

6) Irjanak az német császárnak, és az palatinusnak hogy meg ne engedjék, hogy az német császár birodalmából magyarországi ur Erdélyre fejedelemségre fegyverrel jöjjön hatalmas császárral való békessége ellen.

7) Ha pedig azt mondanák, az mint tudom, mondják is, hogy az mostani fejedelem hivatta fiaival, azt így értsék, hogy nem hivatta az ország választása ellen soha, hanem ha az ország választaná, de hogy az ország nem akarja, maga is az ország szabadságát, kit hatalmas császár hűtlelevelével megerősített, s eddig meg is tartott, fel nem bonthatja, nem is akarja felbontani.

Ha Erdélyországát hatalmas császár hűségében meg akarják tartani, most nyissák fel az szemeket, mert most veszik el egyszer az országot hatalmas császár hűsége alól, bizonynyal elhadják. Az pénznek igiretnek ne hadjenek, más az, hogy Erdélyt, ha így most oda engednék, kit Isten ne adjon, ezután csak az békességnek felbontását várhatnak az némettel, mert valamikor Erdély magyarországi ur kezében lenne, akkor mindjárt jó módja lenne az békességnek felbontásában, Moldovának, Havaselföldének elfoglalásá-

ban; azért lássák, nyissák fel szemeket, most az ideje; tudják azt, hogy én eddig hazugságot előttök nem állattam, most sem állatok, ha pedig nem hinnék, bizony kárát vallják. Én azért az német birodalma alatt nem lakom Erdélybe, hanem oda megyek hatalmas császár kapujára, s akkor is igazat mondok, de ha most gondot nem viselnek, akkor aztán késő leszén, vagy sok munkával viszik végben, az mit most csak szóval, írással vihetnének végben.

8) Az adót, hogy bé nem küldte most ő nagysága, azért ne haragudjanak, mert bizony nem ő nagysága az oka, mert örömet elküldte volna, de némely urak, kik másra néznek, nem engedték, de egy holnapra elküldi bizonyosan, elhídjé ő nagysága az vezér. (Kelet nov. 12-én 1630.)

Eredeti fogalmazvány. Toldalagi Mihály saját keze írása. *Erd. Muz.* (Ötvös Ágoston hagyományából).

Dr. Ötvös közével rá jegyezve 1630. November.

LII.

Tekintetes és nagyságos vezir stb.

Tudván azt, hogy az fényes portához való hűségünk mi töltünk azt kívánja, hogy minden idekivaló állapotokról voltaképen tudósítsuk, erre nézve akarok nagyságotat mostani állapotunkról tudósítani. Az miképen azért az elmúlt napokban megírtuk volt nagyságotnak, hogy Rákóczy György haddal igyekezik az fejedelemségnek elvételére bejöni, be is jött vala és csak egy nap járó földön lévén táborunkhoz, noha Isten segítségéből annyi hadunk és oly hadunk volt, hogy fegyverrel is megfelhettünk volna nekik, de akarván eltávoztatni az egymásközt való vérontást s hatalmas császár országának romlását pusztulását, egymással szemben voltunk bizonyos közhelyen, és hat hétig való frigyét csináltunk, hogy azalatt jó egyességre és csendességre hozhassuk. Hogy pedig hatalmas császáruink adaját ekkédig az fényes portára be nem küldhettük, ennek oka ez mostani közöttünk való háboru, nem gondviseletlenségünk, mert ugyanaz vitélő Zulfikar effendivel egytt az maga intése szerint bekül-

döttük volna, mivel semmi vigyázás és gondviselés az vitézlő Zülfikár effendin nem mult. Mihelyt pedig az mostani egyetlenséget egyességre hozhatjuk, az frigy alatt mindjára késedelem nélkül beindítjuk, nagyságod bizonyosan elhagyja. Hogy peniglen arra kell várákozunk, szeretettel kérjük nagyságodat abból megbocsásson, s valami idegenséget abból ne vegyen, hanem ugyanazon főkövet által akarjuk nagyságodat voltaképen tudósítani minden idekivaló állapotunkról, és ha mely szükséges dolgokról az állapothoz képest nagyságodat kívántatik, megtalálnunk, hogy akkor egyszersmind érthesse nagyságod voltaképen mint s hogy lőtt meg közöttünk az egyesség, és ne bizonytalan dologgal, hanem bizonyossal küldhessük az főkövetet nagyságodhoz. Idekivaló hirekről nagyságodat így tudósíthatjuk: bizonyosan értjük, hogy az palatinus haddal indult alá, és azon vagy, hogy elsőben az hajduságra jöjjön, és ha azokat megnyomhatja, Erdélyre jöjjön, ki ellen noha mi is szorgalmasan igyekeztünk vigyázni, és gondot viselni, mindazáltal mivel szent Demeter napja immár elmúlt s az hatalmas császár vitézi el akarnak oszlani, azt mint nagyságodnak ennekölte is megirtuk volt, még is kérjük nagyságodat szeretettel, hogy nagyságodnak télire legyen hatalmas császár országára vigyázása, mivel az német nemzet télben is szintén úgy hadakozik, mint szintén nyárban és parancsoljon, mind az nagyságos budai vezérnek, temesvári és egri pasáknak, hogy az hadakat el ne bocsássák, hanem bizonyos telelő helyekben rendeljék, úgy, hogy mihelyt megtalálják, mindjárt indulhassanak hatalmas császár országának segítségére. Mi tartozunk vele, hogy az igazságnak kívánsága szerint adjuk nagyságodnak az dolgot értésére, és mi reánk ne vethessen nagyságod, ha hatalmas császár országán valami szerencsétlenség esik az németnek télbeli hadakozásából, ha mi fogyatkozás esik hatalmas császár vitézinek hadainak segítségének nem létele miatt. Mi ezután is minden ide való állapotokról az dolognak mivolta és igazság szerint akarjuk nagyságodat tudósítani.

— *Oldalvást törökül:* Bethlen István erdélyi fejedelem levelének másolata, melyet küldött a nagyvezér ő nagyságának, melynek fordítása a fényes portára megküldetett. 1040. Rebbjüilakhir 6-án(=1630 nov. 12-én)

(Ered. fogl. az erd. muz. egylet kézíratt.)

LIII.

Az mi fényes portánkra embered által leveled érkezik, melyben írva vagyon, hogy magadnak előtte való méltóságos fejedelmek szerint az mi fényes portánkhoz való igaz engedelmes hűségedben tökéletesen megállván, Erdélyországnak őtalma és őrizése, és benne való minden rendeknek és szegénységnek szüntelen való őtalmazásában, és őrizésében minden tehetséged szerint abban vagy csak, hogy Magyarországnak lévő váraid és jószágid német felől, vagy mások felől is, ha azoknak valami ártások történnének, ahhoz képest más pártról, hogy azoknak senki ne árthatna, az mi fényes portánkhoz való igaz hűségédért, ha jó életlen dolog történnék azoknak őtalmazása állapotja felől azon, kire az oda fel való országok állapotja felől is bő írás által értésünkre adatott, azok mind teljességgel minékünk értésünkre lévén, hozzánk való tökéletes hűségédért, minékünk is magadhoz való kegyelmes tekintetünket nyerted, minthogy magad hűségéd személyi az mi hatalmas és kegyelmes kezünknek s markunknak ujjai crejével ültetett fényes fiatalunk lévén, az mi kegyelmes méltóságos hatalmasságunkat tartozni tudjuk őtalmazásodra, és régtől fogván való Magyarországnak lévő örökségedet német párttól, avagy más rendek felől, valakik abban ellenkezően, hogy annak kárára törekednének, arra az mi hatalmasságunknak engedelmissége nem léssen, ha azokban valami oly kárra következendő dolgok történnék, az felséges Istennek segítségével, azokon az mi hatalmasságunk méltósága és hasznos tésére nőzni, segítség és őtalom léssen, csak hogy elsőben magad részé(ről), — személyéről, háborúságra állandó okot ne adj, és magad is magadtól illendő dolgoknak ne alithy, az mint eddig most is és ezután is országodra, és azokra az szegényidre is és örökségedre vigyázás ébren lévén, ha valami oly dolog nyilatkoznék azoknak ártalmokra, az mi fényes portánkra, azokat, hogy mindjárt értésünkre adjad, az mi méltóságos (áll)apatunkkal parancsoljuk; szükség azért, hogy az mi fényes portánkhoz való hűségéd és tökéle-

tes igazságod szerint, erre való parancsolatunkhoz állva ed alatt való várakra, országgoddal és minden rendekre vigyázásod lévén ha ez régtől fogván öseidről maradt jószágidnak német párttól kárára való dolgot érthetnél, hogy következnek, azokat minekünk értésre adjad, hogy ahhozképest ez méltóságos hatalmasságunkhoz hasonló állapothoz képest illendőképen megsegítettünk, úgy, hogy az féle dologból károd ne történjék, őrzésünkkel megóvtalmaztatunk, de valameddig az mi parancsolatunkkal és levelünkkel hírünk és engedelmességünk nem történik, az közöttünk való kötött békességnak felbomlására való állapotra elsőben magad részedről utat nyitni, és minékünk hírünk és engedel-münk nélkül, hogy magad részéről erős hadakkal felkelvén, és hogy reájok menj elsőben, arra engedelmünk nincsen. Ahhozképest ebben való akaratunkat megőrizvén, parancsolatunkhoz tartozzál, ennekutána pedig Németországról és egyéb állapotokról is, az mi dolog történnék, hogy értésünkre adjad, igen szorgalmatosan azt is parancsoljuk.

(Hivatalos fordítás a fehérvári könyvtárban.)

LIV.

Tekintetes és nagyságos vezér, méltóságos ur, jóakaró atyánkfia; Istentől nagyságodnak minden boldog áldásokat, dolgaiban hatalmas, győzhetetlen császár jó szerencséjére, dicsőreles előmenetelt, és sok ideig való egészséges hosszú életet kívánunk.

Nyilván lehet nagyságodnál az havaseli elpusztult szegény országbeli hazafiainak keserves panaszkodásokból, minémű sok inséget, üldözést és károkat szenvedjenek ők, az közökben beszármazott görög nemzetből való gonosz kalmár emberek miatt. Az mint ezen dologból nagyságod minapiban főemberit hozzánk bocsátván Kománára, intett vala arra, hogy abból az országból kifutott népet és bojérokat hazájokban bebocsátanók, sőt ugyan beküldenők, és haza menni kényszeritenők, kit mi azelőtt is mindenkor szorgalmatosan megeselekedtünk, jó intésünkkel, tanácsadásunkkal igyekez-

tünk őket az hazamenetelre reá birni; sőt most is országunkra erős parancsolatokat adtunk ki, hogy valahol Havasalföldiből kijött népek, szegény emberek vannak, minden házok népével, marhájokkal békességesen és szabadosan elbocsássák őket mind, valakik haza akarnak menni, senki meg ne tartóztassa. És magokat is az kifutott jámbor boérok, a kik még itt nálunk vannak közülök, magunk eleiben hivatván egynehány uttal, mentől inkább tudtak és jobban, úgy intettük őket és tanácsoltuk, hogy haza menjenek, eleikben terjesztvén azt is, hogy immár hatalmas császárnak kegyelmessége áradván országunkra, vajdájokat, a kitől félték, és a ki előtt kifutottak volt, megváltoztatta, más oly vajdát állított, a kitől bántások semmi nincsen, bizvást s bátorságon hazájokban mehetnek, békével lakhatnak. Mely inté-sünkre az nyavalyás boérok, az ő hatalmassága rendelkezésének alázatosan fejet hajtnak, fényes kegyelmességihez, köntösi-héz ragaszkodnak. De minékünk azt mondják, hogy nincsen nekik annyé bátorságok, életek és lelkek, hogy addig, valameddig azok az rajtok elhatalmazott kegyetlen kalmár görögök ott lesznek, bemehessenek. Eddig is azt mondják, nem úgy az vajdától volt volna nekik bántások, mint az görögöktől, mertők az ő hatalmassága kegyelmes rendelkezésiből való vajdájoknál alázatosan kedvet tudnának találni, de azok a görögök az vajdát sok szavokkal, ajándékokkal elhíttetik, és az országfiai boérok hamis vádlásokkal vádolni meg nem szílnének, az vajdát reájok haragitják, felindítják, és így életeket igyekezik elfogyatni, hogy hatalmas császár országátők az ő nagy telhetetlen kívánságok szerint szabadosbban szatoltathassák, pusztithassák. Elmennének örömet országokban, keserves nyavalyásoknak az másutt való bujdosás, noha itt semmi bántások nincsen is, de nem mernek semmiképen, azt mondják, valamig azok az idegen telhetetlen görögök ott lesznek szegény hazájokban és az vajda mellett. Így nekünk escedeznek, könyörgenek, hogy lennénk segítséggel és ótalommal ellenek. Kit mi hatalmas császárhoz való hűségünk szerint és azt a szegény országot is szánásunkból örömet megeselekednénk, ha mi utunk és módunk lehetne benne : de nagyságodnak lévén abban nagyobb módja, mint sem

nekiünk, ha nagyságod jóakarattal lenne hozzájuk, Istentől is jutalmat veszi. Irtanak magok is az mostan nálunk levő szegény boérok nagyságodnak, megérti nagyságod panaszolkódásokat és nyomorúságokat. Nagyságodat mi is atyafi szeretettel kérjük, ha mi utat módot böles ítéleti szerint ismer és lát az dologban, mint kellene annak az szegény országnak és boéroknak, azok az telhetetlen sartzoltató görögök ellen segítséggel és ótalommal lenni, nagyságod találja módját és legyen mellettek nagyságod. Elhittük, nem lesznek szegények háladatlanok érette nagyságodnak. Mi is atyafi szeretettel vesszük nagyságodtól. Éltesse Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Iratott az mi fejérvári városunkban 15. napján kisasszony havának 1632. esztendőben.

Nagyságodnak mindenekben igaz jóakaró atyafia.

Kirüből: 1632. 15. Augusti. Ad Oziensem Mehemed Abaza Passam, in negotio Boeronum profugorum Transalpinensium, de Alba datarum Par.

Rákóczi Gy. saját kezével javított és pótolta eredeti fogalmazvány az Erl. Muz. kérésráttárában. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.)

IV.

Anno 1632. die 12. Septembris. Gondolkodó Mihály Kassa mellett Meczenzeff nevű faluban való, Lengyelországban hét esztendeig lakott pattantyusúl, onnat negyed magával akart Olaszországban menni, Bosznaszaraynál akadott török kézben, és törökké lőtt, ott pattantys mesterségét próbálta, bőr áldgyút esinált Lándor-Fejérvárnál nekiek, de nem szolgált mestersége, és most Nándor Fejérvárról hivatta fel, és úgy expedialta az vezér Suedushoz és az Saxoniai herczeghez, ezer aranyat ígervén neki, ha megtér, és jó válasszal jár, s falukat is ígért volt.

Az levél mellett szóval való követsége ez volt, szolgálatját izenvén mind az két fejedelemnek az vezér. Hallottuk ugymond jó bölesességedet és sok szép nyereségedet, csak azon csodálkozunk, hogy mi hozzánk semmi követséget nem küldesz, holott mi birunk az tengeren innen levő országokkal, és mi töltük az segítségadás meglehetne, elég néppel

birunk. Az erdélyi fejedelemlnek is meg vagyon hagyva, hogy jöjjön és segítségedre menjen. Az temesvári pasa tiz ezerez magával leszen előljáróban, Kassa tartományában fog rabolni elsőben, s úgy jön feljebb Pozsony felé, és e télen ide fel akarnak telelni. Legyen azon az svéciai király és saxo is, hogy ők is közelebb jöjjenek, mert ennyi országokon nem mehet által az segítség, és magunk is készen leszünk, úgy, hogy ha kívántatik kikeletkor megindulunk derekas segítséggel, és az császárral békességet ne csináljon.

Azt is mondja, hogy izente az svédnek, hogy ne hidjen igen az erdélyi fejedelemlnek, mert hites a császárhoz, hanem inkább hidjen a tömösvári pasának, mert azért bocsátták melléte azt, hogy inkább reá vigyázzon.

Mondja azt is, hogy az erdélyi fejedelem nem akart megindulni, de azzal fenyegették, hogy az fejedelemséget levonják róla, ha ki nem jő. Azt is mondja, hogy Jenőt oda igérte a töröknek, és hogy ezuttal meg is adná nekiek. Mondja azt is, hogy az vezér izente, hogy az svéd követet Sáros-Patakról bocsátja el, és maga is onnat indul el. Az temesvári passa pedig Jenőhöz szállana, és ott várakozik az erdélyi fejedelem parancsolatjára.

Kivülről: Az budai vezérnek követsége, és az svécizai királynak irt levelének mássa. Anno 1632.

Erd. Muz. (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.*).

LVI.

Az Messiás vallásán való nemzetségnek, dicséretesen mostan Erdélynek fejedelme Rákoczi György jóakarónk, Isten minden dolgaidban áldjon meg; atyafiságunk szerént szeretetből jelentjük, mostanság hatalmas császárunk fényes kapujára beküldött erdélyi adóval Keöreösztési Pál nevű főembered (kit Isten állapotjában neveljen) nekünk jóakarótoknak küldött levelét megadta, melytől mi is levelet iratván, hatalmas császárunk levelével együtt elküldöttük, azont az nekünk küldött leveleteken kívül instructióban adott propositumok is megadatván megfordittattuk, minden kívánság-

tokat, akaratotokkal együtt megértettük. Az megnevezett két kívánságon kívül való dolgok, mivel Budára, Teömeösvárra és Egri tartományira nézendő dolog, az budai vezérnek az nagyságos Musza pasának, az teömeösvári, egri beglerbékeknek és gondviselőknék, és ott az végekben¹ való szantsákbékeknek, hogy annak az dolognak eligazításáért erős parancsolatokat, hogy küldjünk, kívántátok; az megnevezett instructióban írott kívánságokat azon formán épen leíratván, az megnevezett Musza pasának és egyéb beglerbékeknek, pasáknak és főrendeknek erős parancsolatunk és magunk részéről is levelek küldtettenek, erősen megparancsoltatott, hogy ezen dolgokat okos embereket rendeljenek Budáról és az nagyságod részéről is hasonlóképen rendeljen arra hiteles, tudós, okos embert, napot rendelvén egymás között, hol és micsoda helyen legyenek szemben, hogy egyenlő akarattal az pert és veszekedést eligazithassák, az pörös falukban pedig régi paraszt embereket, olyakat, kik az dolgot tudják, magokval vigyenek és jelen legyenek, hogy az panaszolkodó peres faluknak dolgokat igazság szerint meglássák és eligazítsa, először inquiraltatván, megtudakozván, az dolognak jól végére menjenek. Kedves jóakarónk, minékünk felőle teljes hitünk lévén, mely alázatos igaz hűségtek hatalmas császáruknál is nyilván lévén, hitelben vagyunk hogy az erdélyi fejedelmeknek adott diploma avagy hűt levél ellen

Jegyzet: Fragmentum harum Litterarum exstat in Codice Ms. Authenticorum Bibliothecae Albo Carolinensis Tom I. numero 88.

Jos. C. Kemény.

Erd Muz. (*Josephi Comitiss Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae. Tom. VII.*)

LVII.

Murad császár levele Rákóczi ő nagyságához.

Az szent Jezus vallásán való nagy uraknak méltóságosa stb.

Császári méltóságos levelünk megadatván értésedre legyen, hogy fényes portánkhoz való tökéletes hűséged meg-

bizonyítván, kedves meghitt emberetek közül mostani főkövetiteket ide rendelvén, az Messiás nemzetsége közül Mikó Ferencz, Haller Péter és Szalánczi Istvánnal egyéb három nemzetből álló főrendekkel küldött leveleteket, és az ország egyező értelméből írott kívánságtokat Erdélyországának rendelt 1042. esztendőre (1632. jul. 19—1633. jul. 7.) tartozó adót és ajándéktokat meghozták, leveleiteket megfordítatván, tekintetes vezériünk által informáltatott küldött adó és ajándék kedveltetett, valamit irtatok és tudósítottatok szóval izent dolgaitokkat együtt értésünkre vannak; mivel azért Erdélyországa régi időtől fogva kedves birodalmunk közül lévén, annak főrendeit, lakosait ótalmunk alá vennünk bizonyos, azon országnak szegénységes mindenek ellen megótalmaznunk bizonyos, mindaddig valameddig részetekről a szövetséget megbecsüliték és császári akaratom szerint jártok. Az erdélyi birodalom az mi boldog eleinktől mireánk maradván, az szokás és kanon szerint szükségesképen az szövetséget megbecsülvén, minden uton módon tiktetek megótalmaznunk bizonyos. Ennekelőtte Erdélyországának lakosi közül, maga éretlen elméjétől viseltetvén, országát elhagyván Tömösvárra menő Székely Mózes beérkezvén, akkoron tömösvári beglerbég Murad basa volt, nektek maga elméjétől levelet írván, mely megbusulásokra okot adott, birodalmotokban támadást és visszavonást lenni gondoltatok; főkövetetek Mikó Ferencz némely állapotokat szóval beszéllett, és Székely Mózes, hogy visszamegadván Erdélyországába küldenénk könyörgések által kívántátok; azért valahonnét valakik fényes portánkra folyamodnak, igaz uton jönnek, azokat befogadjuk az mi eleitől fogva boldog emlékezteti eleink uralkodásától fogva mind ez ideiglen, az török törvény és szokás ez volt, hogy az ide folyamodókat, jövőket vissza ne adjuk, sőt az olyanokat kegyelmességünkbe vévén, az mi szokásunk szerint nem idegenitjük, sőt kegyelmességünk után kik tiszta orozát viselnek, dolgokban elő visszük, azért az megnevezettel vissza nem adjuk, azon dolog végett az tömösvári beglerbégnak fényes portánkra jött levelének hitelt nem adunk, annak is szavainak, beszédének hitelt nem adunk, magára is semmi tekintet nem lészen. Az megnevezett

Székely Mózes Tömösvárról Budára ment, az tekintetes Muza basához ment, onnét fényes portánkra beküldése felől parancsoltunk, és az torokban való várban betenni rendeltük, onnét sohuvá nem bocsáttatik, annak számára beszédére nézve semmi dolog nem indittatik, mindaddig, valamig az alázatos hűségnek útját nyomjátok, és az tökéletességnek ösvényét nyomván állandóképen megmaradtok, mindenekben császári akaratumk szerint járván parancsolatumknak engedelmesek legyetek, hogy császári kegyelmességünket tapasztalván, annak örvendezhessetek; fényes portánkra jött követeteknek becsületi megadatott, azokat császári kegyelmességünkből részetekre visszabocsátottuk, hozzátok való kegyelmességünkből császári köntösink közül két öltöző köntöst küldöttünk vitélző muttheferrika Jussuff agával, odaérkezvén megadatván böcsülettel vegyetek és viseljétek, és tökéletes igazságatok szerint az országnak gondviselésében és az szegénységnek ótalmazásában, az országnak főrendivel egy értelemben lévén szorgalmatoskodjatok, Erdélyországának és ahhoz tartozó végeknek dolgait, hireit megirván, fényes portánkat tudósítani el ne mulassad. Áldásunk legyen veletek. Iratott Konstantinápolyban Recsep havának utólján 1042. esztendőben (1633. febr. 1—10.)

(Hivat. ford. az erd. muz. egy. iratt.).

LVIII.

Tekintetes és nagyságos fővezér, nekünk becsülettel jóakaró ur apánk; Isten nagyságodnak életét hosszabbítsa, kíváncsatos napjait ez földön sokasítsa, és hatalmas császáruk kedvét kegyelmét méltóságos fején naponként nevelvén, jó egészséggel is és szerencsés előmenetellel áldja meg.

Noha nem tagadhatjuk, hogy ennekelőtte is némü-némüképen az havaseliföldi Máthé vajdának magaviseletlensége miatt bosszúival nem ilettettünk volna, holoft az mostani vajdaságra nem szintén hatalmas császáruk parancsolatjából menvén be, abbeli cselekedetít részszerént minétkünk, és részszerént Abaza passának ő nagyságának tulaj-

donították, és maga mentségére az mi nevünkkel keresett palástot magának; mindazáltal azelőtt is az havaselföldi boéroknek és papoknak mind előttünk, mind tanácsur hiveink, sőt belső házunk népe előtt is tölt sok kívánczóságokra kellett vala az fényes portát megtalálnunk, hogyha hatalmas császárunk kegyelmességéből lenne, ne változódnék annyiszor az vajdaság, hanem lenne hazafi az vajda, hogy így mind annak az országnak elfutott népe is bátrabban szállhatna vissza az pusztá földre, mind továbbra is annak az országnak ne lenne pusztulása. Mostan is szegény országnak hozzánk bocsátott mind boérokat s mind papokat, az kik nemcsak könyörögnek, hanem ugyan el is untattak már bennünket, mind az görögöknek régtől fogván rajtok cselekedett insolentiájakról, mind pediglen az mostani oda bevitetett Mathé vajdának állapotjáról, kiknek keserves és sok siránczásoktól indittatván, kellették ez levelünkkel nagyságotat megtalálnunk; mivel mi semmire egyébre nem akarunk ügyekezni, hanem, hogy mind mi országostól, s mind pediglen az szomszéd birodalmi ő hatalmasságának kiváltképen az az megnyomorodott szegény ország megmaradhasson, és valami épületet vehessen; Máthé vajda mint ment be az országba, nyilván vagyon nagyságodnál, mi mindazáltal úgy vesszük eszünkben, igaz régi tős hazafia, az szegénység szereti, nem rontója az országnak, hanem teljes igyekezettel akarná építeni, ha az ő hatalmassága kegyelmessége és az fényes porta tetszése arra mehetne, lenne azon nagyságod, maradna meg fején hatalmas császárunk kegyelmessége, és ne változnék meg hamar vajdasága, mert bizony igazán írjuk, ha görög leszen annak vajdája, soha nem remélhetjük többé az mostani romlásból felkelését. Nagyságodnak azért igaz fíni szeretettel várjuk abbeli jóakarátját, legyen előmozdítója állapotjának, hogy az is az szegénység vegye eszébe, hogy az mi törekedésünknek nagyságod előtt volt tekintete, és nagyságtoknak is az ő sok elviselhetetlen nyomorúságokra valaha gondja volt. Kit mi is teljes életünkben igaz hűséggel szolgálhassunk meg mind ő hatalmasságának, s mind az fényes portának. Éltesse Isten nagyságotat sokáig jó egészségben. Írtuk az mi fejevári városunk

ban, 15-ik napján böjtelő hónap, 1633. esztendőben, nagyságodnak minden időben igaz jóakaró fia.

Rakóczy Georg.

Kivülről: Az hatalmas győzhetetlen császár kedves méltóságos hűvének ez széles világra kiterjedett fényes birodalmának főigazgató gondviselőjének, az tekintetes és nagyságos fővezér Mehemed passának, nekünk kedves és becsületes jóakaró ur apánknek adassék.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.).

LIX.

Portai fővezér Musztafa pasa levele.

Méltóságos jóakarónk eredei főrendek közül Szalánczi István kezével leveletek megadatván, az országnak adaja az ajándékkal együtt bejövén, követetek hatalmas császárukkal szemben lévén, Erdélyországának főrendei egycző értelemmel iratott és könyörgő leveletek megfordított, ő hatalmasságán . . informáltatott, mindenek ő hatalmasságának értésére vannak; elt . . . Székely Mózes fiának visszaadása felől, hatalmas császáruk parancsolatja az, hogy eleitől fogva, kik affélek ő hatalmassága fényes portájához folyamodnak, vissza meg nem adattattnak, ha most megadnák is az országban sok veszekedésre való okok adatnának, egyik az másikkal ellenséggépen volnának, a szegénységnek is kára bántódása követköznék, a végre hatalmas császáruknak az visszaadásra akarátja ninesen, kedves jóakarónk annak ittléte hasznosb, mostan egy várban tétettük, őriztetjük, a felől elmétekben semmit ne végyetek, hatalmas győzhetetlen császáruk hűségében állhatatosak legyetek, azelőtt való fejedelmek mint uralkodtanak, ti is azoknak utjokat kövesétek, kiváltképen ennekelőtte az jóemlékezeti Bethlen Gábor minémi hűséges igazsággal szolgált, ti is jóakarónk annak utját kövesétek, a jóakaróban az szolgálatban állandók legyetek, egyáltalában birodalmatokban félelem nem leszen, hatalmas császáruknak csak az hűséges szolgálat kívántatik, ti is jóakarónk, parancsolatinak engedelmesek lévén, birodalmatoknak megbántódását homét gondoljátok, hiszen Erdélyország ha egynek adatik, nem szükség, hogy

azon ország főrendekai közül egyikének másszor adassék; mivel ti mindeneknél érdemesebbek vagytok, Isten kegyelmességéből egészségben, békességben az országnak főrendei bennetek megnyugodtanak, nyugalomban legyetek, elmétekben semmit ne végyetek, bátran élvén, az országnak szegényit ótalmazzatok, hatalmas császáruknak hűségében legyetek; mi jóakarótok felőletek jó emlékezetben vagyunk, ezen írott levelünket szíviünk szerint írtuk, Szalánczy István nevű követetek az adót beszolgáltatta, visszamenetelre szabadság adatott, hatalmas császárunk részéről két kaftány küldetett egyik hosszújú, másik rövidjú. Az nagyságos divánbeli csauzok közül Ibraín csauzzal megadatván, oda küldöttel eleiben menvén, elvegyétek, az országnak szükséges dolgait jóakaratókkal együtt tudósítsátok. Íratott Konstantinápolyban.

(Kelet 1633. febr. Az erd. muz. egylet irattárából.)

LX.

Rákóczy György fejedelem török császárnak írt levele az budai bibliotheca felől.

Hatalmas győzhetetlen császár, az felséges ur Isten hatalmasságodnak egy napját ezerre tévén, kívánt szerenességét napról napra nevelje, fényes birodalmát ez földön terjessze, és minden ellenségit éles fegyvere alá hajtsa.

Hatalmasságodnak fényes kapuján, országunknak régi törvénye és rendelete szerint kelletvén bocsátanom főkövetemet nemzetes Keresztcsi Pált, több dolgaim között, kikről hatalmasságodat szükségesképen meg kellett találnom, akarám ilyen dologról is tudósítani. Az nagyemlékezetű Bethlen Gábor fejedelem, látván, hogy a bölcs emberekre, mely nagy szükség volna ez országnak, kezdett volt az oda fel az felső országokra küldözni, és taníttatni, ugyan számosan mind uri főrendeket és közember gyermekit is ugyan sok költséggel, kik közül némelyek visszajövéen nagy tudománnyal, mindazolta ez ideig hazájoknak nagy haszonnal szolgáltak, de nem kevesen beiván az német humort, papistákká löttek

és most nem hasznára hanem romlására szolgálunk hazájoknak, nemzetségeknek. Mélyre képest igen eszesen gondolkozván róla, ugyan itt Fejérvárott indított volt meg életében magunk vallásán való egy derekas nagy scholát, melyet noha el nem végezhetett, de oly állapottal hagyta, hogy immár nem sok hja lévén, Isten engedelmeiből elvégeződik, kinek hírére mindenfelől nem kevés számmal is gyülekeznek immár is mind tanuló ifjuság és böles emberek is. Az volna reménységem ezután nem kellene pápa birodalmában boesátanom az ország fiait hatalmasságod országának nagy kárára. Vagyon mindazonáltal ilyen nehézségem, hogy könyveim scholámban kevesen vagyon, ki nélkül igen szűkes lévén ez nagy zürzavarjában az oda fel való országoknak, szerét nem tudom tenni. Tudván lenni hiszem hatalmasságodnál, mikor Budát a szentséges szultán Szulimán, az hatalmasságod boldog emlékezetü eleje kézhez vette volna, noha nevezet szerént még a párnákon is megengedte volt, hogy kihuzzák onnan, de akkor Fejérvárott is elegendő könyvek lévén, és az urak is inkább mind pápisták lévén, mivel azok a könyvek kik ott voltak, nem hitünkön való szent irások voltak, azokat nem vitték ki onnan, hanem most is ott vannak. Mivel azoknak ott való tartásában semminémű haszna nem lehet hatalmasságodnak, sem azoknak kiadattatásában kára, nagy alázatossággal esedezem hatalmasságoduak, méltóztassék hatalmasságod azokat kiadatni, hadd ne kellessék országának hazafiait sok költséggel az németek között felneveltetni, kik azt valamikor beszitták, soha országa csendességben nem lehetett. Én ezt el akarván távoztatni, igen alázatosan, de bizodalmasan kellett hatalmasságodat megtalálnom felőlek : ha kiken mi arany ezüst volna, és kész leszek hatalmasságodnak mást adni érette : avagy ha hatalmasságod leparancsolja is szedetni rólok, legyen az hatalmasságod kegyelmes jóakarata, terjedjen ki ebből, és mindaz széles világra s hatalmasságod hozzám, alázatos hívéhez való nagy kegyelmesége. Alázatos és jó választ várok hatalmasságodtól. Iratott fehérvári székes helyemben 15-én böjtelő havának 1633 esztendőben.

Hatalmasságod igaz live.

Ha ezek nem jól volnának írva, éjjel nappal írja meg kegyelmed, s ugyan ott benn informálja meg Zöldfikár agával, még ott benn leszen Keresztési uram, beküldjük ujabbán.

(XVII-ik századi másolat, az egyetemi könyvtárban *Analecta Transilvaniae*.)

LXI.

Paulus Keresztési de Nagy Megyer Illustrissimi Principis Transilvaniae Consiliarius, ac hoc tempore ad fulgidam portam Ottomanicam Legatus Supremus : Recognosco per praesentes quod ab Excellentissimo Domino Cornelio Hagha in rationem Illustrissimi Principis Transilvaniae Domini mei Clementissimi, pro certa quadam necessitate eiusdem Celsitudinis, accepi centum septuaginta quatuor nummos aureos, quos prima quaque occasione Dominum meum Clementissimum refusurum promitto, in quorum testimonium has manu propria subscriptas et sigillo munitas do Actae Constantino-poli die 15. Mensis May Anno Domini 1633.

(P. H.) Paulus Keresztési m. k.

Solvi quadraginta aureos nummos et duo mille osporas.
24. Decembris 1633.

Franciscus Mikes.

Kicülről : Anno 1634. die 16. Martii Medgyes assignatum.

Obligatoriae Pauli Keresztési super aureis Nro. 174 a Cornelio ab Haga Constantinopoli levatis, quod tandem per Franciscum Miko plenarie est persolutum.

Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt).

LXII.

Az szent Jézus hitin való nagy uraknak méltóságosa, és az Messiás vallásán levő nemzetségnek dicséretese, az keresztýénségnek békességes gondviselője, az vitézlő népnek ura és egészsége, ki előtt minden térdek meghajolnak, mostani Erdélynek fejedelme Rákóczi György, Isten minden jövendő

dolgaidban szerencsétlenség. Ez mi méltóságos levelünk megadatván, értékre legyen, az mi császári fényes kapunkra, és ez világon hirrel névvel tündöklő folyamodó székönkre az Erdélyországnak adójával beküldött emberetek, az Messiás vallásán való főrendek között Keresztesi Pál maga kezével alázatosan megadá leveledet, megfordítottván, hatalmas császári méltóságunknak informálván, telehisben*) beadták, bépraesentáltak, értelmében alázatos hűségteket és teljes tökéletes igazságokat alázatosan jelentetek, mely hatalmaságunknak értésére vagyon. Az megnevezett Erdélyországnak adója, mely épen tízezer arány, ezer negyvenkét esztendőnek számlálása vagy folyása szerint, fényes tárházunkban megadván beszolgáltattott, mi is császári kegyelmességünk-ből igazszolgáltatókra és fényes kapunkhoz való alázatos hűségtekre nézve, rajtatok császári kegyelmességünnöknek tündöklő jeleit akarván megmutatni, belső házamnak fényes köntösi közül kettőt küldöttünk, az fényes portának mutferrikai között, az mi kedves, becsületes főgondviselő vezér Mehemet pasának kapucsi passai között, az becsületes Eshach nevű mutferrikától, (kinek Isten állapotját nevelje) elküldöttük. Azért császári kegyelmességünkkel való levelünk oda érkezővén, szükség, hogy kegyelmességinkből küldött tündöklő kaftáninkat becsülettel obviálván, alázatosan vegyétek, viseljétek az fényes portánkhoz való alázatos hűségtekben, és igaz tökéletességtekben, mint eddig ezután is azon ösvényt menvén, állandóképen megmaradjatok, melyet teljes tehetségtekkel meg is bizonyítsatok. Az szokás szerint mint eddig, és az időnek is kívánsága szerint Erdélyországnak gondviselésében, annak lakosinak, és az szegénységnek ótalmazásában igyekezzetek. Továbbá Erdélyországnak fényes kapumra rendelt tartozó adóját jóideje korán fényes kapumra küldvén tündöklő tárházamban beszolgáltassad, az tökéletes hűséget megbizonyítani el ne mulassátok. Így tudjátok, ez nagy levelemnek hitelt adjatok. Iratott Konstantinápolyban Zilkade havának elein 1042. esztendőben. (= 1633. május 10—20.)

*) = Kivonatban.

Jegyzet : Exstat in Codice Ms. Bibliothecae A Carolinensis Authorum Nro. 88.

Erd. Muz. (*Josephi Comitís Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. VII.*

LXIII.

.....
 kosinak és főrendinek, hogy innét megbántodások történnék arra engedelem és akarat nincsen, hasonlóképen az ti résztekről is, hogy az aedname ellen hatalmas császáruk fenyves birodalmában levő országának megbántodásának lenni nem illendő. Erre nézve teljes tehetséggel azon legyetek, hogy az pőrös faluknak dolgok mindaz két részről az igazságnak folyása szerint, meglátódják és eligazittassék, hogy az két részről az diploma ellen a régi szokás szerint tentalni avagy cselekedni szabadság ne adassék. Az ti részteken levő két részre adózó hódolt faluk felől, mihelyt panaszt tesznek, ottan tömösvári tisztt alatt levő zaimok és alajbékek is panaszolkodnak, az közöttök való szeretésnek és jóakaratra kívánsága szerint panaszt ne tétessetek, hanem inkább eltávoztatván, megóalmaztatók; az feljül való irásunk szerint, az parancsolatok elküldtettenek, ez dolgokat nem kell elmulatni, hanem igazság szerint el kell igazítani, erről az részről az szokás szerint, ha az diploma ellen valaki cselekszik, megparancsoltatott erősen, hogy büntetés nélkül ne hagyják, az kik pedig elhallgatnak innen tőlünk büntetődnek meg. Hasonlóképen az erdélyi részről is, az kik az diploma ellen cselekesznek, megbüntetődjenek; mikor egy országnak diploma adatik, minden nehéz súlyos dolgok abban belé iratnak, annak az országnak kívánatos megalkuvások úgy lévén, az szerint is procedálnak. Ez kívánt proposíciókban az első kívánság, hogy az hódolt faluk közül, kik Bethlen Gábor idejében is kétfelé adtanak dézmát, hogy most is megadják, arra való szabadságot kértetek. Kedves jóakarónk, ha az mostani kívánság Bethlen Gábor idejében szokás volt, most is illendő, de ha az diplomában nincsen: ellene vagyon, most annak más nevét költvén; mert

az végeknek vitézi hozzánk jöttek azt mondván, hogy Bethlen Gábor az dézsmát erővel vőtte meg rajtok, akkor is végbeli főrendek Bethlen Gáborhoz mentenek, az dolgot értésére adták, nem is engedte, sőt az mely kapitányok kívánták avagy kérték volna is őket megfenyegette, és arról el is tiltotta. Mostanság az jenei kapitány is az szegénységnek injuriát tevén, az dézsmát tőlök kérvén, ebbeli szándéka mi legyen, mely miatt az szegénységet elidegenítvén jobb résznek el kell bujdosni, mely miatt az török vitézek igen megbántodtanak. Ez dolog felől magatok viseljétek jól gondot, hogy az szomszédságokban csendesség, az szegénység között is nyugalom lehessen. Mivel az aedname in specie nálatok vagyon, páriája pedig minálunk lévén az szerint cselekedjétek. Ennekelőtte való időkben, mikor az békesség megbántodás nélkül volt, Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem lévén, mindaz ő elpártolásáig, Szolnokban, Jenőben, Lippában, Gyulában, Tömösvárban, az kik egyszer behódoltanak azon adófizető szegénység, most is hatalmas császárnak hódolt adaját megadja, az mint meg vagyon Jenő; Bethlen Gábor is az Erdélynek birását ez kötés és végezés szerint acceptálta és kedvelte, az mi részünkről azért az megnevezett és kedvelt bevett végezések ellen semmi ártalmas igyekezet nincsen; szükség azért, hogy részeteokről is szorgalmatos gondviselés lévén, hogy az régi szokás szerint hatalmas császárunk diplomája ellen az erdélyi részről semmi oly ártalmas dolog ne legyen, ha ki volna olyatén megintsétek. Mostanság Jánosdi nevű faluban az erdélyi részről palánkot akarnak építeni. Mely falu szpáhiáké lévén, az végeknek főrendei nekünk jóakaraitóknak úgy tudósították, hogy többé nem akarna hódolni, kinek mi hitelt nem adtunk, azért ha úgy vagyon, azokat kik legyenek róla megintsétek. Ez áldott esztendőben az Erdélynek adaja az szokott rendtartás szerint nemesak későn jött, de hiánynyal is volt, 24 solyomból 13 küldetett, az tekintetes vezér atyánkfiának az szokás szerint mit küldtenek legyen, ezután is azon formán épen megküldjétek, hijánossá ne tegyétek; az végházakban való vitézeknek ilyen panaszok is vagyon, hogy hatalmas császárunk országából Erdélyben elfutott jobbagyot nem kellvén bevenni,

bevevén vissza kellene adni, mely az diplomában is beiratott, s azt mondják, hogy immár ő esztendőől fogva adót rajtok nem vehetvén, minden adófizető jobbágyunk Erdélyben futnak, ha mikor vissza kéri meg nem adják, úgy tudósítják; kegyelmes jóakarónk az illetén állapot mindaz két részre igen ártalmas, tehetségetek szerént eltávoztassátok. Derecske nevű falu állapotja felől is, hogy mihez tartsátok magatokat irjátok, minden jó választ is felőle kívántok. Ez dologhoz hatalmas császárukön kívül senkinek jussa ninesen, magunktól mi választ adhatunk? Avagy mit felelhetünk? Ennek-előtte Havasalföldéből fényes portára küldött rabokat kívánjátok, de mikor azokat az rabokat az nagy császári divánban hozták volna, némely havasalföldi pártított boérok közül azt mondták, hogy az országra dólni, fosztani jöttek volna, és hogy azok az kborlók közül volnának hatalmas császárukönak úgy tudósítottatok; hogy most pedig erdélyieknek mondjuk, (noha azok legyenek) de becsüljük mind az magatok méltóságát, mind az Erdélyországnak állapotját tekintjük, az jóakarótnak kívánsága szerint, most ennek az dolognak módja ninesen, ezt nem cselekedhetjük; az mire tehetségünk szerént elégségesek vagyunk, abból magunkat nem tiltjuk, hogy pedig erdélyieknek mondjuk hatalmas császárukön előtt: nem illendő. Mi jóakarótok mindenkoron hatalmas császárukön előtt az erdélyieknek tökéletes igazságokat és az fényes portához magatoknak teljes hűségét jelentettük, és felőletek szüntelen való gondviselésben voltunk. Végezetre, hogy az ők dolgok közül olyak fogadtassanak el, nem informálhatjuk hatalmas császárnak, magatok is meggondolhatjátok, hogy illetlen dolog volna, melyet magatok is nem javalhatnátok. Ez dolgot nem is kívánván hallgassátok el, illendőbb. Az budai várban levő keresztyén könyvek felől *) mostan az vezér Musza pasának ő nagyságának küldött levelünkben irtunk és ez oda menő Eshák agával, hogy meglátuák micsoda könyvek legyenek, megírtuk, és mennyi szám is legyen, nevek szerént hozzánk megírván tudósítsa; onnan Budáról micsoda válaszunk jó az könyvek felől Isten enge-

*) T. i. a Corvina ott levő maradványai.

delméből, az szerént mi is választ teszünk. Köszönetünk és áldásunk legyen veletek.

Kivülről : 1633, 23. juli törökből fordítva.

(Hivat. ford. az erd. muz. egylet iratt.).

LXIV.

Mehemet pasa levele.

Az Messiás vallásán való nemzetségeknek méltóságosa mostani erdélyi fejedelem Rákóczy György, Isten minden dolgaiban szerencséltesen. Jóakaratunkból jelentjük, hogy mostanság az fényes portára az erdélyi adóval az erdélyi főkövetek közül az Messiás vallásán való követetek Keresztési Pál maga kezével leveleteket megadá, értelmében, hogy Erdélyországával együtt hatalmas, győzhetetlen császáruknak fényes kapujához tökéletes igazsággal és nekünk is jóakaróitoknak szeretetből való jóakarattal vagytok, irjátok, melyet jó néven vévén meg is értettünk, sokáig éljete, mindenképen az igaz ösvényen járván, és annak útját tökéletesen nyomván állandók legyetek; cz fényes portának mutatott igaz hűségetek magatoknak nevedésére és becsületeknek terjedésére lenni tudjátok, eddig való szolgálatotok hatalmas császáruktól kedveltetett. Az erdélyi adó is bejövén hatalmas császár tárháziba beszolgáltatott, az megnevezett emberetek hatalmas császáruknak eleiben becsülettel vitetett, mely hűséges szolgálatokra hatalmas császáruknak kegyelmesen tekintvén, császári kegyes kedvéből nektek két kaftánt küldetett, és az fényes portának mufeferrekaí közül levő kapucsi basa Eshák agától császári méltóságos levelét is elküldötte, odaérkezvén az küldött kaftányokat becsülettel vévén, viseljétek; mint ennekelőtte ezután is az tökéletes hűséget és az igaz alázatosságot megbizonyítsátok, kiben állandók legyetek: hatalmas császáruknak fényes császári levelének értelme szerént cipőtöket felövezvén hatalmas parancsolatja szerént cselkedjete. Ennekutána is Isten engedelmeből hatalmas császáruknak sokféle kegyelmességiben része-

sültök. Az jövődő esztendőnek adaját, az szokás szerént jó idején korán beküldjétek. Az odavaló végbeli bizonyos dolgokat az fényes portára, s nekünk is jóakarótoknak tudósítani el ne mulasztjátok. Köszönetünk és áldásunk legyen veletek. Iratott Konstantinápolyban.

Kivülről : 1633, 23. juli törökből fordítva.

(Hivat. fordítás, az Erd. Muz. Egylet kéziratára.).

Jegyzet : Mehemet pasa ekkor nagyvezér volt.

LXV.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

28. die Septembris indulásakor irt levelét tegnap adák meg ; elég illetlenül cselekedtek az vármegye tisztviselői, hogy épen meg nem adták az tallért. Im keményen irtunk most is reájok, szerét tévén utána iktassák kegyelmednek, mi kegyelmed kezében költséggel együtt ötezer tallért rendeltünk volt adni, Budán, Szolnokban, ajándéokra mind összesével együtt kell menni 3225 tallér, kegyelmetek költsége Hersel Kristofén kívül teszen in summa tallért N. 545, ez két summát összecomputálván teszen N. 3770 tallért ; kegyelmetek költségét itt percipialta, vagyon ajándéokra való tallér kegyelmed kezénél, az mint maga írja, 3620 tallér. Ha Váradon épen megadták volna, lött volna ugy ajándéokra való tallér kegyelmed kezénél 4380. Ehhez az kegyelmetek költségét hozzá vetvén, lött volna 4925, így az ötezer tallérnak lött volna hja csak 75 tallér. Ha azért kegyelmed után fogják szolgáltatni parancsolatunk szerint az Bihar vármegyei restantia tallért, csak az 75 tallér hja leszen az ötezer tallérnak. Ha azért kegyelmed után nem küldhetünk, az ott való állapot kévanná, kegyelmed kérjen költsön valami jó mód alatt hétszáz tallérig, megküldjük fogyatkozás nélkül, emberül. Az német párton lévőeknek táborozásokat, készületeket értvén, im mi is most ültetjük fel mind vármegyéket, székeltséget, nem akarunk készületlen lenni, kegyelmed is ott, ha kévántatni fog, minden követ megmozdítson. Tegnap

érkezék emberem Lengyelországból, az muszka igen triumpál, 14 ezer német vagyon vele, maga birodalmából kétszázezer embere, igen szomoruan vadnak. Abasa pasától is igen félnek. Im nem régen micsoda levelet irt Murat pasa és amaz tökéletlen Ibraim aga is az gyalog-kapitánnak, kegyelmednek in specie megküldtem, el ne veszítse őket. Ha ott lennének, az mint írják, nem ártana kegyelmednek megfelelni nekik, kiváltképen annak az hamis lator Ibraim agának, kinek mi sok jóval voltunk, noha mást ír, de hazud benne. Az vezér előtt is expectorálja kegyelmed: csak Rákóczinak ír, úgy értjük bizonyos helyekről, mivel Székel Mózes sokat ígért az végbelieknek, ugyan mellette akarnának lenni, kiváltképen Jenőért s a többiért, kik ellen mint viselje kegyelmetek magát tudjuk feléri elméjével, minket kegyelmetek mindenekről éjjel nappal tudósítson, adja Isten hallhassunk minden jót kegyelmetek felől. Datum in oppido Dézs. 2. Octobris. Anno 1633.

G. Rákóczi m. p.

P. S. Kegyelmed minél hamarébb küldjön jó rókamál béllést húsz mente alá valót, még ott leszen is kegyelmed, megküldjük az árát, csak ne késsék kegyelmed véle. Bornemisza Pálnak mit irt Székel Mózes, im azt is kegyelmednek küldtem, ügyeljen, el ne veszítse kegyelmed, ezekre mind könnyű az válasz, mert hogy az terminuson Ujvárat nem perelhette, oka az volt, Zólyominak dilatiója volt, akkor akarván szinte Prépostvári bennünket megháborítani, azután, hogy az collegium jószágát nem perelhette, annak is könnyű méltó igaz okát adni, mert az jószágot várhoz szokták birni, mi azt kívántuk, elsőben az várat perelje meg, de ezt mért adta volt szegény fejedelem neki, tudja kegyelmed azzal is meggyőzheti; Kereszturát mért vötték el tőle, arra is megfelelhet kegyelmed neki, az többit, hogy nála hagytuk, avval szabadosok voltunk; apám uram ő neki semmit sem adott, hanem mind az német fejedelemasszony, azért hogy Csáki mellett volt akkor is Székel Mózes; az többire is mind igaz elég tisztos feleleteket tanál kegyelmed. Im articulust is küldtünk kegyelmednek, minthogy az a rosz Murat az passa azt forgatja, hogy mi országunk lakosival nem jól élünk, ezt

kegyelmed igen az torkában verje, s helyesen megmutogassa, nem igaz, és nem hatalmas császár szokta az fejedelmeket adni, hanem azt az, kit az ország választ tartozik megtartani abban, s bot és zászló adásával erősíteni. Ibraim aga is mivel azt írja, az országbeliek hírével jár, annak kellene végére menni, kiesodák azok s ha mit kegyelmed abban érthetne, éjjel nappal kellene kegyelmednek értésünkre adni; érte is legyen kegyelmed, alkalmas adományával is végére menjen azoknak.

Kivülről: Generoso Michaeli Tholdalagi de Ereso, Sedis Siculicalis Marus Judici regio, ac al Vezirium Budensem Ablegato nostro etc. Fidei nobis dilecto.

Rákóczi saját kezével irt eredeti. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.).*

LXVI.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Veres István kegyelmelek levelével tegnap asztal felett 4 órakor dél-est jutta ide, az mennyire az tegnapi rossz egészségem az harmadnapig hideg háborgatás miatt engedé, által olvasám, az dolgok nagyok lévén egyáltalában tanács nélkül kegyelmeleknek nem akarjuk magunkat resolválni, mert noha mind elménk hatalmunk volna reá, de azt akarjuk, értsék ő kegyelmek is, kik mivel házoknál vadnak, előbb az választ meg nem indíthatjuk ezten napnál; három vagy négy dolgot nagyot látok benne, egyiket, hogy nemcsak Lippa körül való 8 falunak is minden dézsmája oda legyen, hanem az Gyula körül valónak is, másik, hogy még azonkívül is más tracta legyen, ki mind költségünkben telik, harmadik Derecske dolga; mi nekik pecsétet levelet adjuk, avval osztán ellenünk éljenek, tudja kegyelmed ő nekiek minden levelek kétféle értelemmel szokott lenni, állhatatosság sínes benne, negyedik, hogy nem az vezér maga keze írása s pecsété alatt akar jóakarattjáról és az többiről hitlevelet adni, hanem az kihaja; talám annyi pénzt sem kellett volna

neki ígérni, mert beküldvén az portára, ha ott haza jövések felől kezdenek törekedni, s ha császár tekintetéért meg kell cselekednünk, jószágokat is meg kell adnunk, az mostani utolsó pénzadásunknak is kevés hasznát vesszszük. Ha azért meg kell adnunk az pénzt, kit kegyelmed neki ígért, azon legyen kegyelmed, maga peccsége keze irásával adjon az vezér azokról hitlevélet. Ha az Gyula körül való falukat elhadnák, bár kegyelmetek az Lippa körül valókat oda engedné, de ezekről és az többiről az mint felleb iránk, hétbe kelve tudósítjuk kegyelmeteket; hogy fejedelemséget palatinusnak adjam jóakarát szerént, azt bizony senki nem éri, arról csak gondolkodni sem kell. Hazudnak az árulók, tudom kegyelmed eddig bőségesen megértette az eperjesi tractának jó végben való menését, nem árt kegyelmednek magát keményen viselni, mert bizony az tengeren túl is roszul vadnak, oda vagyon Van, Esdrum, az fővezérnek most kell megindulni, arról is kegyelmednek elmélkedni kell. Ha itt mindent elvégezne kegyelmetek, talám az portára menő főkövetiünknek nem esnék szinte javokra, az portának is tekintetére kellene fentartanunk oda valamit, kit ott benn végeztetnének ő kegyelmek el, azzal is édesítnénk hozzánk őket; itt is ígérne kegyelmetek, hogy így mind két helyen annál becsületesebb, tehetősebb s kedvesebb lenne az követség. Rókamál bállást kegyelmed ne vegyen. Ha jó lovat tanál, azt el ne hagyja. Ha az vezér hozzánk emberét fogja küldeni, legyen azon kegyelmed, küldjön jó lovat, szépet, ne valami rosszszat, ki még gyalázatunkra forduljon az gonosz akarónk előtt. Istennek hála, mi már gyermekek nem vagyunk; adja, lássuk szerencsés egészségben kegyelmedet. Datum Somkerek 20. Octobris. Anno 1633.

G. Rákóczy m. p.

Kivülről: Genoreso Michaeli Toldalaghi de Erse Sedis Siculicalis Marus Judici Regio, et ad Illustrissimum Vezarium Budensem expedito Legato nostro etc. Fideli nobis dilecto.

Cito.

Cito.

Cito.

Cito.

Cito.

A borítékon : 25. die sunt exhibitae Budae per Georgium Kutasi
1633. mense Octobri.

Toldalagi Mihály kezeirása.

Rákóczy Gy. saját kezeirása. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erdély tört. ered.
lev. V. köt.).*

LXVII.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Az kegyelmed levelét itt Szent-Benedek felett adá meg embere, mint és mikorra hozza kegyelmed be Fejérvárra az követeket, arról kegyelmedet Jakabfalváról is tudósítottuk, ha elvehette; mi ez éjjel itt hálunk, holnap az szándékunk, bemenjünk Fejérvárra, kegyelmed azért rendelje ugy utját, esőtörtökön jühessen be Fejérvárra, mennjen Enyedre, noha az budai vezér követe is Toldalaghi uramékkal ugy remélem ma Vinczen leszen, de megirtuk ő kegyelmének, Enyeden várakozásban legyen, mi császár ő felsége méltóságát, becsületét meg akarván adni, elsőben is az ő felsége követét akarjuk behozatni. Adja Isten lássuk egészségben kegyelmedet. Datum in Sorostely 5. die Decembris. Anno 1633.

G. Rákóczy m. p.

P. S. Ha Toldalaghi uram Enyeden lenne, ugy concludáljon kegyelmed, hogy kegyelmetek, az császár követét esőtörtökön hozza be ő kegyelme, az nap háljon Tövisen vagy Szent Imrén, hogy pénteken jühessen be ő kegyelmek is.

Kivülről : Generoso Magistro Ladislao Cheffei de Noszali Comiti Comitatus Szolnok interioris et Prothonotario nostro etc. Fideli nobis dilecto.

Rákóczy saját kezeirása. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.).*

LXVIII.

Török császár szultán Murad khán levele.

A szent Jézus hitén stb. mostani erdélyi fejedelem Rákóczi György stb.

Ez mi méltóságos levelünk oda érkezvén értésekre legyen, hogy az mi császári fényes portánkra emberetekkel leveletek jött, értelmében irátok, hogy eleitől fogva való tökéletes hűségben és alázatosságban vagytok fényes kapunkhoz; azonkívül Erdélyországának ótalmazásában az szegénységnek és annak lakosinak gondviselésében foglalatoskodtok, és hogyha Magyarországhban levő váraitokat és egyéb jószágaitokat az német és egyéb részről meg akarnák károsítani, fényes portánkhoz való hűséges tökéletességet kért, hogy azokat megótalmazhassátok, arra császári kegyelmes engedelmünket kívánván, tudósítottatok: több ország szükségére nézendő dolgokat is, az melyeket értésünkre adtátok, mindeneket voltaképen megértettünk; igaz tökéletes hűségtekért császári kegyelmességünkben részesültetek. Azért mivel ti hatalmas császári karunknak erejével fényes creaturáink és tündöklő égő fáklyáink vagytok, szükséges, hogy császári kegyelmességgel legyünk. Eleitől fogván Magyarországhunkban való jószágokat az német és egyéb részről, hogy megháborítsák, bontsák avagy károsítsák, azt semmi uton császári hatalmunkból meg nem engedjük, azért ha valami oly háborításra való szándék történnék avagy lenne, Istennek engedelmességéből az szükségnek kívánsága szerint megótalmazzuk, és császári méltóságunknak hasznos volta szerint meg is segítjük és segítséget adunk; azért elsőben az ti részetekekről az veszekedésre és háboruság indításra ok ne adassék, hanem csak az országnak gondviselésében és annak lakosinak ótalmazásában foglalatoskodjatok, ha azért valami oly dolog történnék avagy támadna, parancsolatunk szerint fényes portánkra tudósítsatok. Ezen méltóságos levelünket vevén, szükség, hogy fényes portámhoz való igaz tökéletességetek, és alázatos hűségtek szerint, császári hatalmas parancsolatunk szerint cselekedjete, az váraknak és jószágoknak ótalmazásában, és reájok való vigyázó gondviselésben igyekezzetek, az országnak lakosira gondviseléssel legyetek. Azért ha az Magyarországhban való jószágoknak megkárosítására valami szándék volna avagy lenne, világosan és bizonyosan végére menvén, értésünkre adjátok, hogy az mi hatalmasságunknak hasznos volta szerint, szükségké-

pen megsegítsünk, és az olyan gonosz szándékkal lévőktől megóttalmazhassuk. Valameddig az mi méltóságos császári levelünkkel szabadság nem engedtetik az köztetek való végezésnek és békességnek felbomlására elsőben töletek ok ne adassék, és hogy szabad hadakkal felkelyén támadást inditanátok, arra császári engedelem nincsen. Ehhezképest császári akaratunkat megbecsüljétek, szükséges és emanaltatott fényes parancsolatunknak engedelmesek legyetek. Végeztetre az német részről és egyéb helyekről való állapotokat fényes portánkra tudósítsátok, parancsolatunkhoz tartásátok magatokat. Iratott Konstantinápolyban Redsep havának 15. napján 1043. esztendőben. (1634. jan. 15.)

(Hivat. fordítás az erd. Muz. Egylet Iratt.).

LXIX.

Instructio pro Stephano Szalánczi, et Sigismundo Fiát, ad fulgidam Turcarum Imperatoris Aulam hoc tempore Ablegatis nostris.

Az mostani állapotoknak szükséges volta kívánván, hogy bizonyos követainket hatalmas császáruk portájára bocsássuk, és országunkra ebből is gondot viseljünk, arra az hivatalra ő kegyelmeket választván, noha hazájokhoz való szeretetekben és hozzánk igaz hűségekben, annak felette elégséges voltokban is kétség semmi nem lehet; mindazáltal hogy reájok bizott hivatalban és alatt megirt instructiónk szerént procedáljanak tőlök kegyesen kívánjuk.

1) Elbocsáttatván azért tőlünk, igyekezzenek utjokat úgy continuálni, hogy sohul késedelmet nem tévén, az hova kívántatik elérkezessenek, és haszontalan mulatásokkal valami fogatkozást hivataljokban ne tegyenek.

2) Mivel pedig császárnak Konstantinápolyból kiindulása és Drinápolyhoz alkalmas üdőtől fogva való szállása bizonyos, ez okon ő kegyelmek is egyenesen Drinápolyban menjenek, és utjokban is az havaseli vajdától, (kivel illik szemben lenni), és egyebektől is minden mostani állapotok-

nak végére menvén, azon legyenek, hogy utjoknak minden alkalmatosságához magokat illendőképen szabhassák.

3) Istennek áldásából Drinápolyban érkezvén, és ott kapikihántól minden állapotoknak, akkori dolgoknak igen jól végére menvén, és azokról tudósíttatván, az kajmekámtól mentől hamarébb audientiát kéressenek, és mikor véle szemben lesznek, mi nevünkkel böcsülettel köszöntsék, és levelünk megadása után jelentsék, hogy értvén hatalmas császáruknak Konstantinápolyból való kiindulását és Drinápolyhoz szállását, evvel is ő hatalmasságához való igaz hűségünket meg akarván mutatni, elmulatni nem akartuk, hogy böcsületes követeinket ő hatalmassága méltóságos személye elébe ne bocssassuk; kérjék azért azon az kajmekámot, hogy császárnál mentől hamarébb audientiát szerzeni, és véle őket szemben juttatni ne neheztelje.

4) Mikor azért császártól audientia adatik, és véle szemben lesznek, levelünk megadása mellett ajándékunkat praesentálják illendőképen, és micsoda szókkal kellessék ott élniek, mivel abban ő kegyelmök közül egyiknek elegendő experientiája vagy, ez okon nem szükséges arról instructiót adnunk, hanem az ott való szokáshoz képest illik magokat alkalmaztatniok, úgy, hogy hivataljoknak abból is és a mi becüsületünknek megfeleljenek.

5) Császárral való audientiájok után ismét szükséges az kajmekámmal szemben lenniük mentől hamarébb, és neki küldött ajándékunkat is praesentálniok, kérvén azon ő nagyságát, hogy vegye tőlünk azt kedvesen, ezután is minden alkalmatosságokban igyekeztünk kedveskedni szeretettel ő nagyságának.

Annak felett jelentsék meg ezeket is ismét ez szerént mi nevünkkel, hogy az mint mi országunkkal együtt eleitől fogva hatalmas császáruknak köntöskéhez akarván ragaszkodni, igaz hűségünknek jeleit is minden alkalmatosságokban igyekeztünk mutatni, ezután is azt követvén azon leszünk, hogy a mi hűségünkben ő hatalmassága fogyatkozást ne tapasztalhasson; kérjük azért ő nagyságát, hogy az miből kívántatik ő hatalmassága előtt legyen minden jóakarat tal és segítséggel magunkhoz és országunkhoz, úgy, hogy ő

hatalmasságának is legyen méltó tekinteti az mi igaz hűségünkre és megmutatott engedelmességünkre, melyért nekünk is hálaadó voltunkat minden időben meg fogja tapasztalni ő nagysága.

6) Micsoda kedvvel hallja ezeket az kajmekám, ő kegyelmek eszekben vehetik, és az ott való állapotokhoz képest által is láthatják indulatját beszédiből, melyhez képest alkalmaztathatják is magokat mindenekből. De ezt specialiter observálják, hogyha az vezér azt kezdi kérdezni, ha mi készüloben vagyunk-é? azt feleljék, hogy hatalmas császáruk parancsolatjához akarjuk magunkat mindenből tartanunk; annakutána ha azt fogja mondani, hogy hadainkkal táborban szállottunk-é immár? arra azt mondják, hogy minden rendeknek országunkban megparancsoltuk az készületet, de üdő nap előtt nem akarván országunkban rontani az szegénységet, mivel kártétel nélkül az táborban való szállás nem lehet, vártunk az ő hatalmassága megindulásától, értvén, hogy az szomszéd havaseli moldovai vajdák is vesztegségben vadnak badokkal. Ezek után ha azt fogja kérdezni, hogy mennyi és minémü hadakkal indulunk, itt igen nagy discretióval és okossággal kell élniek, és azt mondaniok, hogy nem tudhatják, de feles hadunk nekünk nem lehet, mert az ur Istennek igen nagy látogatása lévén rajtunk, csak ez elmúlt esztendőben is huszonöt ezer embernél több holt meg hadra való ember ez országban az nagy döghalál miatt, és most is azon ostroma az ur Istennek mindenütt uralkodik országunkban, melyet igen exageralniok is kell, de szóval nem kell sokat szólaniok nagy készületünkről vagy indulásunkról akkor, hanem csak arra kell igen vigyázniok, azokat miképen hallja az vezér, és mit felel mind azokra, végre ha kérdezkedik oda fel való hírek és az lengyelek állapotja felől, azt mondhatják, hogy mostan az oda fel való hírek igen csendességben vadnak; bizonyost semmit azok felől nem tudunk ő nagyságának izenni, hanem Lengyelországban elküldöttünk, az mint azelőtt is ő nagyságának megirtuk volt, az ő nagysága kívánsága szerint értésére adván hatalmas császáruk akaratját az lengyel generálisnak, mihelt azért megérkezik emberünk, ő nagyságának mindjártást értésére adjuk mivel járt,

és mind onnat, és egyébbünnét is valami híreket érthetünk, azokról tudósítjuk.

7) Ezképen, avagy az mint az alkalmatosság hozza, eleiben adván azokat beszédéből és magaviseletéből megláthatják, és eszekben vehetik alkalmasint hol járjon elméje, és ahhozképest alkalmaztathatják is magokat azután minden dolgokhoz.

8) Az kajmekámmal szemben lévén, az több vezérekkel is, kik ott lesznek szükség szemben lenniök, és levelünk megadása mellett illendőképen köszönteni őket; kérni is, hogy minden jóakarattal és törekedéssel legyenek mellettünk hatalmas császár előtt az miben kívántatik.

9) Ibraim effendinek is levelünk mellett ajándékunkat adják meg, és declarálják, hogy az ő nagysága tetszése és tanácsadása szerint hatalmas császárunkhoz való igaz hűségünket akarván ebből is megmutatni, követeinket ugymint ő kegyelmeket, ő hatalmassága méltóságos személye elébe küldeni akartuk, értvén ő hatalmasságának hadaival Drinápolyhoz való szállását, és mivel nekünk kiváltképen való bizodalunk vagy az ő nagysága jóakarathoz, melyben reméljük is, hogy semmi üdőben meg nem fogyatkozunk: kérjük szeretettel az miben kívántatik legyen azon, hogy tapasztalhassuk meg azt ő nagyságában, melyet fölöle remélettünk, melyért hálaadó voltunkat mi is ő nagyságához mindenkor mutathassuk.

10) Azonképen Murteza passával is szemben lévén, levelünket adják meg neki, és köszönetünk után ajándékunkat praesentálják, ajánlván minden üdőbeli kedveskedő jóakarattunkat, és kérvén azon, hogy ő nagysága is magunkhoz és országunkhoz jóakarattal lenni az miben kívántatik ne neheztelje. Mind Murteza passának pedig, mind Ibraim effendinek és az több uraknak is azonokat declarálják azokból az dolgokból való kérdésekre, mint az kajmekámnak mit mondanak feljül megirattak.

11) Ez lévén mostan az előttünk álló dolog és reájok bizott követségünknek állapotja, melyet valóságosan így értesenek ő kegyelmek tovább, hogy mindaz Ibraim effendi intimatiójához képest, mind egyéb bizonyos tekintetekre nézve

szükségesnek íteltük magunk és országunk jövőjéé hasznára, hogy ezt az extraordinaria küvetséget császárhoz bocsássuk, nem gondolhatván ennyi költségünkkel, leginkább azért, hogy engedelmességünket mutattván kedvét császárnak és az portának hozzánk nevelhessük; és noha abbéli parancsolat feletle nehéz rajtunk és szokatlan, méltatlan is, hogy feltöljünk magunk személyében országunkkal együtt és hadakozzunk, adónkat is megadjuk, mindazáltal üdö nap előtt, hogy magunkat avagy mentstük, avagy cz felöl megtaláljuk császárt, nem ítéljük hasznosnak, hanem inkább károsnak és veszedelmesnek, holott abban is még bizonyosok nem vagyunk, ha ugyanaz hadakozást akarja é császár követni az lengyelekkel, vagy békességet szerez; valamelyiket akarja, ugy hiszszük az ő kegyelmek otllétek alatt el kell válni, és minden dolgokat azután az mi részünkről ahhoz alkalmaztathatnak mind magok, mind pedig mi is informálhatjuk őket, értésünkre adván sietséggel mindeneket, és várván az mi kegyelmes parancsolatunktól és informátióktól, azután abban hűséggel és szorgalmatossággal eljárván. Ezen közben pedig ő kegyelmeknek minden ott való állapotokra igen kell vigyáznik az üdö, és alkalmatosságok is mindenből tanulságot adván nekik, mit kellessék követnick, magok szorgalmatosságokra, discretiójokra, okosságokra, hazájokhoz való szeretetekre és nekünk tartozó kötelelességekre bizván mind azokat.

12) Szöldfikar aga mint viseli magát hozzánk mostan, ő kegyelmök eszekben vehetik, melyre igen reá is vigyázzanak, de mindenek felett szükséges szép szóval és ajánlással demerealni; és kedvét hozzánk nevelni, hogyha kívántatik szorgalmatossággal és hűséggel szolgálhasson, és forgolódhassék dolgainkban.

13) Ott benlévő mostani kapikihánk mint viseli magát, ő kegyelmek igen reá vigyázzanak, és az mi fogyatkozástlátanak benne, intéssel, oktatással informálják, és ha mi defectust vagy hátramaradást hivataljában eszekben vehetnek, hogy eddig is tött volna, minden tehetségekkal supplálják.

14) Az végbelieket értettük, hogy sok panaszokat vittek

volna bé, hogy az mi alattunk valóink tennének károkat, rablásokat, emberöléseket, melyekről ha emlékezet lenne, mint kellessék azokat diltálni magoknál lehet itéleti, mivel az dolgokat jól tudják és informátusok azokban elégségesképen; egyszóval declarálhatják, hogy azok mind méltatlan panaszok, mert igen nyilván vagyon, kik és hová valók cselekszik azokat az gonoszságokat, tudniillik római császár birodalmában való csavargó latrok, az kik összevevén magokat alá mennek, és utakat állnak, az magunk félét is szint-ugy felverik, fosztják, ölik, mint az törököket, de akárki mit cselekedjék, csak az mi alattunk valókra fogják, főképen az jenciekre, kiknek sem hírek, sem tanácsok nincsen benne, most is Királyhegyes nevű falut az felső pártról való csavargók felvén, azért is az micinket vádolták, holott magok sem tagadják az felső pártiak, hogy nem oda valók volna, tudván micsoda nemcs emberek küldötték is őket, az mint az kállai vice-kapitán leveléből, melyet az tömösvári passának küldöttünk, világosan kitetszik.

Nekünk is elég panaszunk lehetne az török vitézekre, mert felette sok mód nélkül való dolgokat cselekesznek, és mikor megtaláljuk is az végből az végbeli passákat, bégeket, senkit meg nem büntetnek, noha mi, az ki kézben akad az miéink közül, kedvezés nélkül megbüntetjük az olyan latrokat; ő nagysága azért az vezér afféle méltatlan panaszoknak, ha lennének ezután is, hogy hitelt ne adjon, sőt parancsoljon ide ki az végbeli passáknak és bégeknek, alattok valókkal tartassák meg az jó egyességet és szomszédságot, épülhessen az szegény község is ő hatalmassága ótalma, és ő nagysága gondviselése alatt, kérjék azon mi nevünkkel ő nagyságát.

15) Az befutott árulóknak állapotjuk felől ő kegyelmek szorgalmatosan tudakozzanak, és ha mit érhetnek, mely ártalmunkra lehetne jövődre is, azt minden tehetségekkel igyekezzék eltávoztatni, minket pedig informáljanak igen szorgalmatosan mentől hamarább mind azokról.

16) Mindenek felett ő kegyelmek azon igyekezzenek, hogy minket minden ott való állapotokról, császárnak igyekezetiről, az nagy embereknek hozzánk való kedvekről és

egyéb szükséges dolgokról tudósithassanak, hogy mi is őket mind informálhassuk voltaképen mindenekről, mind pedig magunkra és országunkra viselhessünk illendőképen gondot annak idején.

Datum in Civitate Nostra Alba Julia die 14. Junii Anno domini 1634.

G. Rákóczy. (P. H.)

Eredetije az erd. Muz. kéziratárában. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXX.

a)

Georgius Rákóczi Dei gratia Princeps Transilvaniae partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Magnifice fidelis syncere nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Kegyelmed levelét noha másodnap mingyárást elvöttük vala, de eddig is nem resolválhatók magunkat, várakozván holmi dolgokra, és az kajmekám levele is nem lévén itt, hanem Fejérvárott volt, s érette küldvén kihozattuk, s im kegyelmednek mind magyarul és törökül is megküldöttük Ákostól *), izenvén is tőle kegyelmednek szóval holmi dolgokról, melyeket kegyelmed tőle megérthet. Az havaseli vajda levelét is hozák ez estve, kibben tudósít, hogy Leon vajda ötet állapotjából exturbálni igyekeznék, s epekedik is, hogy az szerdárnál s mind a portán is segitenők, ótalmaznók, maradhatna meg vajdaságában, s arról is kegyelmednek izentünk Ákostól. Kegyelmed azért ez dolgot is, mentől jobban tudhatja, promoveálja ugy az vezérnél, kiváltképen ha az vajda is nekiünk tartozó adóságát megigyekezi fizetni, és ígretit, fogadást arról beteljesíteni; s ezzel Istentől jó szerencsés járast kívánunk kegyelmednek. Datum in Castris nostris ad Szász Sebes positus die 21, Augusti. Anno Domini 1634.

G. Rákóczy m. p.

*) Barcsai Ákos volt az. *Későbbkori oldaljegyzet.*

Kivülről: Spectabili et Magnifico Francisco Miko de Hidvegh Consiliario, Thesaurario, Sediumque Siculicalium Csik, Gyergyó et Kászon Supremo Capitaneo, ac ad Illustrissimum Exercitus Turcei contra Polonos expediti Generalem, Legato nostro. etc. Fideli nobis syncere dilecto.
Eredetije az erd. Muz. kéziratárában. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.)

b)

P. S. Ha kegyelmed Murtezán passát ő nagyságát igaz jóakarónkká teheti, és az tiháját, most lészen ideje; hogy az Székely Mózes elvitele felől is, és egyéb megbántásunk felől kegyelmed jelentést tegyen az passának, fundálván beszédét azon, hogy Szalánczi uram által az mint minket azon kéretett, hogyha mi nehézségünk volna, jelentsük meg neki mint igaz jóakarónknak, s mi is annak tartván, azért nyitjuk meg ő nagyságának szivünk fájdalmát, az Muharem passa gyalázását, az végbeliek rágalalmazását, illetlen magok viseletét, fenyegetőzéseket, az hódoltságnak rettenetes sanczoltatásokat. És azt is meg kellene az passának jelenteni, hogy az mint szegény urunk idejében, ő nagysága budai vezérségében az mint végezett volt, kiről ő nagyságánál pecsétes levele is vagyon, nem akarják ahhoz magokat tartani az végbeliek; ha látná kegyelmed jóakarátját, az adónak elengedése felől is emlékezetet kellene tenni, megjelentvén neki, mennyi költségünkben tölt országul ez mostani hadra való készülettünk, magának az passának bár igerne kegyelmed három ezer tallért, csak ez egy esztendei adót szerzené meg, egyéb ajándékot mind császárnak, vezéreknak beszolgáltatnánk. Az havasali vajda mellett is kegyelmed törekedjék az passánál, ne változzék meg állapotja. Intse kegyelmed maga is az vajdát, boérokat, tegyenek eleget erős hitleveleknek, küldjék az 6400 aranyat, ijessze is kegyelmed, hogy az mi jóakaratumkat is el kezdi magától idegeníteni, az Istennek áldása sem lészen rajta hitinek megszegéséért, az boéroknak is az szerint. Ha pénzünk maradna, s kegyelmed jó lovat hozna, kedvesen vesszük kegyelmedtől; Murtezán passa ő nagysága is ígért volt Szalánczi uram által, ha módját látja kegyelmed per tertias personas eszében

juttatni, álljon kegyelmed industriáján. Ákostól kegyelmednek bővön izentünk, az vajdának is értjük három jó lovát s meg annyi kantáros paripáját lenni, de titkon tartja; ha ő is jobbat küldene annál a kit küldött vala ez elmúlt ősszel, kedvesen vennénk. Ugy hozák hírül, Prágánál újabban nagy harez lött volna, s triumpháltanak volna az unitusok hada, s Prágát is megvötték volna, s az ifu király ő felsége is supersedeált volna Ratisbonának vitatásától, ez héten tudjuk bizonyosan meghalljuk, s ha így leszén, kegyelmednek éjjel nappal értesére adjuk. Az kassai generalis vissza ment, minden hadakat 500 lovason kívül elbocsátottak, tegnap jutott vala ide egy szolgája levelével, s im ezennel vissza megyen tisztességes excipiálására az passa emberének; ugyan tegnap Vadas Mihályt küldénk, meghagytuk tisztességesen hozza, az várasban szállítjuk, bene contentálva akarjuk visszaexpediálni, itt nem késlelvén; Vásárhelyi Pál az mint nekünk jelenti, mindeneket aperiált kegyelmednek. Az Apafi Miklós fiát az passa körtil mondá lenni, ki felől kegyelmednek Ákostól izentünk.

Eredetije kelet nélkül az erd. Muz. kéziratárában. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

Régi másolata ily hátirattal: Anno 1634. Die 21. Augusti. Ex Castris ad Szasz Sebos positis ad Dominum Fransiscum Mikó, ad Illistrissimum Murtezam expeditum, per dominum Acatium Baresiai transmissarum
Postscripti par: Eodem die ad observandum assignatum.

LXXI.

Georgius Rákóczi etc.

Spectabilis et Magnifice fidelis syncere nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Kegyelmed Brassóból 21. praesentis irott levelét tegnap délután adák meg. Az passa emberével, hogy kegyelmed szemben volt, igen jól esett. Vásárhely Pált, hogy elől találván beszélt véle, azt is akarjuk. Ibrahim esausztól is mit értett légyen kegyelmed, halljuk, de azután ez estve érkezhén meg Kovács Péter, külömbet látatik az passa intimálni; és egyátaljában készen létellünket

kévánja, a mint levelének verissima pariaját küldvén kegyelmednek, meglátja. Ide érkezése lévén mindazáltal az passa emberének, és vele szemben lévén, megértjük követ-ségét, és ha szintén neki instructiójában nem lenne, és elő nem hozná is amaz mi felőlünk álnokul hintegetett hírek ellen, magunk és országunk ótalmazására való vigyázásunkat, de mi minden uton módon alkalmatosságot keresünk reá, és egyáltaljában megmutatjuk igazságunkat neki. Mert ugyanis mint hallgathattuk volna el ilyen gondviselésünket, holott elsőben is avval bocsátá kegyelmed jámbor szolgálait a portáról mi hozzánk az ő akaratjokból, mivel hatalmas császár az lengyeltől igen megbántódott, mihentest a ló a füben haraphat, mindjárást rajtok lészen, reájok akar menni. Ha azért kedvünk s akaratunk vagyon, hogy arra az állapatra menjünk, melyre az szegény fejedelem hatalmas császár segítségével igyekezett, kész minket is ő hatalmassága arra az állapatra promoteálni: másodszor is ugyanezenről requirálván kegyelmed bennünket, ugyanaz porta nevével, juthat kegyelmednek eszében, hogy mi illendő módon resolváltuk nála magunkat, de oly nagy silentiumban hagyaték hértelen az dolog tőlök, hogy annakutána ingyen csak emlékezet sem lött felőle. Azután hatalmas császár és az nagyságos vezér urak, igen bizonyos biztatást tőnek kegyelmetek, mint főkövetek által, hogy árulóinkat tengeren túl messze földre vitetik, hogy híreik se hallassék, és ma is ott vannak, csaknem szintén hatalmas császár házában. Az mostani had eleiben hatalmas császár elsőször mi tőlünk messzébb köttetvén meg az Dunán való hidat, azután nagy hértelen felhozák Gyergyóhoz, csaknem országunk határa mellé, kiről kapiki-hánk Szöldffikár aga előtt igen panaszkodván, megmondotta, hogy azt minden emberek hozzánk és országunkhoz való idegen igyekezetre magyarázzák, nem jó szándoknak ítilik, bódulás lészen ide ki belőle. De mégis egy ujnyi levéllel az nagyságos kajmekám vezér nem tudósita okairól, miért kellett az hid változtatásnak olyan hértelen lenni. Muharem bég mit mondott az Budára járt szolgálknak és mint fenyegetődött, kegyelmed tudja. Temesváratt, Lippán, Gyulán, s az több végekben nem titkos lassu szóval, hanem nyil-

ván, titkolatlanul az törökök beszélnek, hirdetik, hogy az mostani hadnak, noha lengyelek ellen vagy az neve, de mi ellenünk való, hogy kétfelől szorítsanak meg bennünket, és annak felette Székely Mózással is nyilván fenyegetnek. Melyet cselekedetekkel is annyira mutattanak és mutatnak, hogy talán soha az erdélyi birodalombeli hódolt szegénység olyan nagy inségben nem volt, mint mostanában cselekesznek rajtok, s oly helyeket is kívánnak beholdolni, és fenyegetőznek mind tűzzel rablással ellenek, az melyek soha ennek-előtte nem hódoltanak, s így minden cselekedetekkel, magok-viselésével csak garazdát keresnek ezek a végbeli törökök, s valamennyivel mi jobban igyekeztünk az szent békességnek, és jó szomszédságnak óalmazására, ők annál nagyobb illetlenséggel mutatják magokat hozzánk, s akárhova való rossz lator csavargók mi gonoszságot cselekedjenek is, csak mind az mi birodalmunkban valókat vádolják, kárhoztatják érette, noha magok lehetnek bizonyságok, hogy valaki olyan ember találtatott az mi birodalmunkban, érdeme szerint, kedvezés nélkül megbüntettük, s ezután is ahhoz tartjuk magunkat. De arról a részről akárki mit cselekedjék is, soha senkit meg nem büntetnek érette. Mondják azt is magok az törökök ide ki titkolatlanul, hogy máskor is, mikor hatalmas császár valahová derekas hadát bocsátotta vagy küldötte, az ide való végekből is vittek hadakat el; most azért nem vittek egy vitézlő embert is közülünk az hadra, hogy ellenünk s országunk ellen tartják készen őket. Lengyelországból és Magyarországból is mindenfelől azonokat irták, s féltetnek, hogy ha magunkra nem vigyázunk, az lengyel helyébe minket veszen hatalmas császár ellenségül. Ilyen nagy és hitelle méltó alkalmatosság kereséseket látva magunk ellen, ítélje meg az Isten, s ember is akárki, hogy mulathattuk volna el magunkra való vigyázásunkat, s igazán írjuk, hogy arra most is vagyunk gondunk és készületünk, nem azért, hogy hatalmas császár ellen csak ujjunkat vagy gondolatunkat is emelíteni, és ő hatalmasságát megbántani igyekeznénk, hanem hogyha az lenne, gonoszakaróink szavára, méltatlan vádlására, akárki is háborítani kezdene, ne találtassunk ótalmunkra vigyázatlanul. Holott mind Isten és az természet

törvénye szerint, szabad lévén minden állatnak az maga őtalmazása, az kigyó ha lehet, farkának elvágatásával is megőtalmazza a fejét. Az fiu is édes atya előtt, az atya is fia előtt ilyen ügyben el szokott futni. Az bárán is, noha nem ri, mikor a torkát metszik, mindazáltal rugoldoz a halál előtt. Mi is minden bizonynyal hatalmas császárnak igaz hive lévén, az ő hatalmassága köntösétől el nem szakadunk, ha ő hatalmassága el nem űz és el nem vet fényes széki elől. De ha gonosz akaróinkért vagy miért ő hatalmassága így minden vétkünk nélkül ártatlanul el kezdene űzni az magához való ragaszkodástól, és dicséretes elejinek és magának is athnaméja ellen háborítani, mit mivelhetnénk, hanem minden igyekezetünkkel, erőnkkel, készen akarnánk találatni magunk őtalmára. Nem tagadjuk azt is, hogy amaz említett rettenetes okokra nézve, mind Lengyelországból, Magyarországból elég biztatások segítség és had ígéretek nem lettek volna, de még eddig bizonyos, hogy mindeneket hátrahagytunk, semmit hatalmas császár jó ígéreti és athnaméja ellen előnben nem vőttünk, ragaszkodtunk csak az ő hatalmassága frigyéhez, s ahhoz való igaz hűségünkhöz, s ezután is azt akarjuk követni. Lám ez állapatra is nem azért jöttünk, hogy külömben is uri méltósággal való életünk nem lehetett volna, hanem csak hogy inkább ő hatalmasságának szolgálhassunk, köntösét megfoghassuk. Ma is azon emberek vagyunk, ő hatalmasságának igaz hűséges szolgálatunkat ígérjük, és ha kegyelmednek hitivel kellene ezt megerősíteni is, bizvást megeselekedheti, mert valameddig ő hatalmassága el nem űz, kerget magától, és országostól szabadságunkban, fejedelmi hivatalunkban nem háborgat, mi bizony életünket is az ő hatalmassága hűségében és szolgálatjában akarjuk elvégezni, fiainkat is, cöleteket az Isten megtartván, az ő hatalmassága hűséges szolgálatjára neveljük, s ebben mindenkor állhatatosan megmaradunk, csak ő hatalmassága el ne taszítson fényes köntösétől, s el ne űzzön frigyének széki elől. Ő hatalmassága sem az fényes porta, hozzánk így soha semmi kétségben ne legyen. Ezekre a passa mint fogja magát kegyelmednek resolválni, megitélheti kegyelmed mindjárt, kellessék-é tovább azt a dolgot, vagy ne kellessék véle

disputálni, avagy is csak tacite hadni kegyelmednek. Ha pedig valami ilyen emlékezetet nem tenne a passa és ebbéli mentségünkre semmi okot nem adna, hagyjuk azt kegyelmed jó discretiójára és industriájára, mint mutatják ott az állapotok, kellessék-e azt előhozni nem-e? De mi itt, az mint írók, szántszándokból meg akarjuk említeni emberének, és mi magunkat mindenek ellen megmenteni. Secus non facturus. Cui de caetero beningni manemus. Datum in castris ad Szász Sebes 23. Augusti Anno D. 1634.

Kivülről : 1634. 24. Augusti. Ex Castris ad Szász Sebes ad Spectabilem et Magnificum Dominum Franciscum Mikó, Martino Pap Constantinopolim profecturo datarum in itinero exhibendarum Par.

Egykoru másolat, Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. eredeti lev. VI. köt.).

A Rákóczi György saját kezével aláírt eredeti példány is meg van U. o. Kivül ily czímmel : Spectabili ac Magnifico Francisco Mikó de Hidvegh, Camerario Thesaurario et Consiliario nostro, ac Sedium Sicilicium Csik Györgyó et Kaszon capitaneo Supremo, et ad Illustrissimum exercitus contra Polonos Generalem expedito legato nostro, fideli nobis syncere dilecto.

Az eredeti fogalmazvány is, Rákóczi sajátkezű igazításaival meg van U. o. ily hátírral : 1634. 24. Aug. ad Spectabilem M. D. Franciscum Mikó Legatum ad Zerdarum contra Polonos Martino Pap ex castris ad Szász Sebes datarum minuta.

P. S. Tegnep az cardinal bizonynyal ír, hogy az ifu király Ratisbonát vissza vötte Prágánál és az saxo és Panir hadaival ő felsége hada öt napig harezolván az Fejérhegyen, végre látván az unitusok hadai nagy károkat, egy éjjel elszökött volna Saxoniában, Centest (?) minden órában várjuk; ő is tud valament róla mondani. Király uram ha ma nem is, de holnap itt lesz minden bizonynyal; 18. die indult el Patakról. Felette kedvesen vesszszük kegyelmedtől, ha pénz maradna s jó lovat venne, Murtezán passa is ígért volt Szalánczi uram által. Ha pénztünk maradna Pap Mártonnak is kegyelmed adna kétszáz nyolczvanhárom tallért; mi Isten áldomásából okvetetlen ez jövő szerdán innét előbb mozdulunk, és Szerdahely s Apod közében szállunk. Irjon kegyelmed mindenekről, hadd érthessünk tempestive mindent: az pasa embere még ide nem érkezett. Hirét sem halljuk miolta

beindult Brassóból, mi el nem tartóztatjuk, hanem bene contentálván minél hamarébb elboesátjuk. 24. Augusti reggel 5 órakor 1634.

Rákóczy György saját kezeirésa. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. erd. lev. VI. köt.).

LXXII.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Az passa emberével tegnap valánk szemben, szóval úgy referálá az passa követségét, hogy nem kellene az szégyenséget terhelniünk, hanem oszlanánk el, és csak lennének készen az hadak, de midőn az passa töle küldött levelét megfordítottuk volna, az megkülömböztött, s majd egyezni láttatik az Kováts Pétertől küldött levelével az passának, kinek mását Pap Mártontól kegyelmednek megküldöttük, mi azért im ez órában az tanács urakkal úgy concludálánk, innét tovább mindaddig se menjünk, míg már kegyelmedtől nem értünk, mivel itt még minden elég vagyon, szénából csinált kaliba is annyi vagyon, 10 és 12 napig megérnék szénával lovokat az hadak, jobb is ennek az földnek szenvedni, mintsem mást is elpusztítani, arra is tekintvén, hogy elől mindenütt behordották az szénát az falukra, s oda kellene zsákmánra menni az szénáért, s az örvével mást is elhoznának, s még eddig pedig falukra nem szabad volt menni; kegyelmed azért minket éjjel nappal tudósítson, mit concludálhat az passával; ha az passának tetszenék, mi örömet eloszlanánk; ha kívántatnék, viszont hamar felülhetnénk, ebben azért volna vagy lehetne consideratióunk, kinek meggondolását hagyjuk kegyelmedre. Ha kegyelmed az passának jó indulatját veszi eszében, talán még Derecskét is nem ártana megemliteni, kit mi hatalmas császár javára ültettünk volt meg annyi vitézlő néppel, s annyi tekintetünk nem volt, hogy szabadságot nyerhessünk nekik, noha meg is ígérte volt egyszer az vezér hatalmas császár nevével. Azt is kegyelmednek tractálni kellene az passánál, bárha szabad-

ságot nem adnának is az adózástól, ottan csak azt summát, (igy), kit az paraszt emberek ott laktokban fizetnek, vennék bé az debreczeni adónkból, s erről adnának levelet; kegyelmed minket éjjel nappal tudósítson, ha elebb kell mennünk is, s ha le kell szállanunk is, hadd ne kellessék az szegénységet pusztítanunk; az ló vételéről, szerzéséről ne feletkezzék el; adja Isten, lássuk egészségben kegyelmedet. Datum in Castris Szász Sebes positus. 26. Augusti. Anno 1634.

G. Rákóczy m. p.

Az leszállás felől kegyelmednek az passával az ott való állapotokra nézve kellene tractálni, mert ha valamint az lengyelekkel való tracta messzére kezdene haladni, maga jó ítéletiben veheti kegyelmed, mennyi kimondhatatlan kárával lenne országunkbeli szegénységnek az mi fenlételünk, egy helyen nem lakhatnánk, elebb-elebb kellene mennünk, s így rövid idő alatt az egész országnak nagy részét pusztitanánk el, hatalmas császár adaját is az szegénységnek megadni, az hadakat terhét is szenvedni, megítélheti kegyelmed maga is ennek sokságát. Ha pedig az passa bizonynyal érti végben menetelét az békességnek, avagy reméli is, annál inkább miért kellene nekünk táborban létünket kívánni, holott ha kívántatik, mi hamar felülhetünk: az lengyel had szárnyon nem jár; már az pestisben holtak meg itt az táborban bizonynyal higgye kegyelmed, az Maros s Kükellő mellett pedig bizonynyal mondják igen grassálni Medgyesen, Beszterezén; ha azoknak is közénkbe való jövetelk kívántatik, annál inkább inficiáltatnék táborunk. Kegyelmed azért éjjel, éjjel nappal tudósítson benntünket.

Kieülről: Spectabili et Magnifico Francisco Mikó de Hidvegh, Thessaurario, Camerario et Consiliario nostro ac Sedium Siculicalium Csik, Gergyó, Kászón Capitaneo Supremo, ac ad Illustrissimum exercitus Turcici contra Polonos Generalem Legato nostro. etc. Fidelis syncere nobis dilecto.

Eredetije az erd. Múzeum kéziratárában. (Gr. K. J. erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

Egykoru másolata U. o. ezen hátirattal: 1624. 26. Augusti ad Szász Sebes positus ex castris ad Spectabilem et Magnificum Dominum Franciscum Mikó Legatum ad Szerdár, manu principalis Celsitudinis, post Martium Pap Petro Kováts datarum par.

LXXIII.

Georgius Rákóczi Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. etc.

Spectabilis et Magnifice fidelis syncere nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Ezelőtt jelentvén az hettmany írása által, követet akarnának az szerdárhoz és a portára is küldeni, generaliter való ígéretet is tött vala, hogy az conditiókból Erdélyt is, ki nem akarnák hadni, s megirtuk vala mi is kegyelmednek, nem tudván akkor mint akarnak emliteni minket. Tegnap pedig megérkezvén Csonka István az hettmantól meghozta az conditiókat, s kegyelmednek in paribus megküldöttük. Melyekben mi sokkal is több veszedelmet látunk lenni, hogy sem mint jónkra való dolgot, mert az felőlünk való conditionak minden veleje csak az, hogy: Transilvania praeter veterem consuetudinem, in nulla re impediatur. Melyet ugy látunk, hogy az török akármi abususra akarna magyarázni, mindenre magyarázhatja, mind adónk megvételésre, mind ezután is lehető transfugáknak recipiálására, foveálására s egyéb minden gonoszra, valamik eleitől fogva történhetek, reá fordíthatja. Azért ugy tetszett, az mint ezelőtt is megirtuk vala kegyelmednek, hogy elérkezvén az lengyel követ, mindenekelőtte annak menjen végére tőle, micsoda instructiója legyen az Erdély részéről. De mivel immár azt értjük, s veszedelmet látunk benne, inkább mintsem bátorságot: kegyelmed azért igyekezzen szemben lenni az lengyel követtel, szép placide tractáljon vele, köszönnvén igen illendő módon, hogy az nemes respublica és király ő felsége rólunk sem akartak elfelelkezni. Melyet noha ő felsége s a respublica jó szándokból cselekedett, de az mostani időhöz képest mi ránk igen nagy suspicio jőne belőle, s ezután meg olyan nagy romlás, veszedelem. Azt igyekezze azért kegyelmed persvadeálni az lengyel követnek, mondja azt a passa előtt és constanter állítsa, hogy noha ők az Sahin agával való tractában említettek minket is, de az nem volt mi hírünkkel s akaratumkból. És hogy azt ők nem mi éretünk cselekedték, hanem magokért, és az ő magok bátorsá-

gáért, nézvé arra (mint az *conditióban* is vagy), hogyha ezeknek az országoknak vagy sok fejedelem változás, vagy egyéb akármi *inconvenientiák* miatt pusztulása találkozni, úgy ő rajtok forgana az *veszedelem* közelben, s azt akarták *praecaveálni* ez mostani említésekkel, kívánságokkal. Méltó is pedig igen, hogy ezt cselekedje az lengyel követ, mert noha jó szándékból említették minket is az *conditiók* között, de látja, oly *difficultásban* hoztak véle, az *suspicióra* s jövőendő *veszedelemre* nézve, mely *difficultást* senki más nem tollálhat, hanem magok, ilyen uton mint írók, s a mi egyéb okok is vadnak az *hettmany* levelében. Ha pedig nem tollálják ez *difficultást* minket *periculumban* hozhatnak véle, s azután sem nekik, sem magunknak nem szolgálhatunk. Ugy is látjuk az *hettman* leveléből, mintha ezt a követet egyenesen az portára küldötték volna, nem a *passához*; mely ha úgy lészen, igen hosszú időre megyen az dolog. Azért ha módja lehet *kegyelmednek* benne, azt adja eleiben az *passának*. Ez dolog ő nagyságának méltóságával jár, s becsületének sérelmével lenne, ha az *békesség* nem ő általa *tractáltatnék*. Azért szemben lévén az követtel a *passa*, azt adja eleiben neki: hatalmas császár ez dolgot ő reá bizta, mind az *hadakozást*, mind az *békességnek* csinálását: azért ne neheztelje a követ az véle való *tractálást*, ő *assecurálja* az *hettmant*, hogy valamint ő véle az követ elvégezi a *békességet*, a szerént *confirmáltatja* hatalmas császárral ő maga, ugyan magával vivén bé az követet a *confirmációért* az portára. Az mint budai vezérségében is cselekedett ő nagysága az római császárral való *tractában*. *Assecurálta* római császárt az *confirmáció* felől, s így maga *tractálván*, *concludálván* az *békességet*, az szerént *confirmáltatta* hatalmas császárral, s most is azt cselekszi, s így maga által lévén meg az *békesség*, méltóságára esik, s hamarébb is vége lehet. Ha pedig az lengyel követ nem akarna magától semmit cselekedni, hanem csak az portára menni, tartóztassa *interim* a *passa*, s postája és levele által találtassa meg az *hettmant* felől: hatalmas császár ötet elégségesnek itélvén ez dolgokban mind az hadra, mind az *békességre*, azért bizta ő reá, s nem kell az követnek a portára menni, *tractáljon* véle, s

valamint ő elvégezi az békességet, a szerént confirmáltatja császárral, kiről assecurálja is az hettmant. Melyben igen méltó az hettmannak azt is szemé előtt viselni, ő nagysága az passa interponálta először is magát hatalmas császárnál a békességért, s ő küldötte Sahin agát is el a dologban, mint maga szolgáját, s immár hatalmas császár is reá bizván ennek végbenvitelét, ne hagyassék hátra az hettmantól az békesség csinálásban. Ha pedig az hettmany ugyan megátalkodnék rajta, és csak egyáltaljában portára való menetetit akarná az követnek; és az követ is reá nem menne az mi állapotunknak elhagyására, hogy avagy ugyan ne említene, avagy olyan módon említse, ha említene, mint már megírók: *in isto casu* kegyelmed ugyan tudomány tétellel megmondja az passának, ha az lengyel követ mi felőlünk vagy országunk felől valami emlékezetet tenne követség közbén, az sem magunknak, sem országunknak hírünkkel és akaratumkból nincsen, arra semmi tekintet ne legyen, nem akarjuk mi, hogy miattunk az békesség csinálásának semmi akadálya találkozzék, mert mi megnyugodtunk hatalmas császár kegyelmességében, s ahhoz is tartjuk magunkat, melyet ő nagysága az passa hatalmas császárnak is és az fényes portának megírhat bizonyosan, s így adhat értésére. Mivel pedig az conditiók között Havaselföldéről és Moldováról is láttunk emlékezetet, s mi az vajdához a mint eddig, ezután is jó indulatunkat akarjuk mutatni, s őtöt is jóakarónknak tartjuk, kegyelmed az vajdának is adja elejében, és szép helyes ratiókkal mutogassa meg neki, ebben ők is viseljék igen *caute* ő magokat, valamint evvel nagyobb veszedelmet, romlást magokra és az szegény országokra ne hozzanak. Mert hogy azt császártól obtineálhassa az lengyel, lehetetlen dolognak ítéljük, de ha obtineálná is, az is ő nekiek romlásokra lehetne. Azért meglássák, magok őtalmára igen vigyázók legyenek.

Akarók utóljára ezt is megírni kegyelmednek. Az mely törököket hozzánk az passa küldött volt, Dervis agát, ideérkezésére mi mind magunk becületünket, mind az nagyságos passa tekintetét méltóképen szemünk előtt viselvén,*) közel

*) 24. die Augusti, *Rákóczi György saját kezű oldaljegyzete.*

másfél száz lovast, főembereket, katonákat küldöttünk eleiben, és úgy késértettük becsületesen bé Szász Sebesbe. Másnap reggel véle szemben akarván lenni, azon szerént főembereket, katonákat, küldöttünk utána, magunk hintójában is két főembert, úgy hozattuk sátorunkban, s itt is véle azon becsülettel beszéltünk minden dolgokról, *) azon szerént hozatván s beszélgetvén véle, magunk asztalánál becsülettel megvendégeltük, azután expediálni akarván, másfél száz tallért s tiz sing atlatzot küldtünk neki, Ibrahim agának 25 tallért, öt sing granátot küldtünk, az más két töröknek 16 tallért s azonkívül más töröknek is tizenhatot, s Dervis aga megduzzasztván magát, el sem akarta venni ajándékunkat, gyalázatunkra vissza akarta küldeni, holott olyan ember voltára, ha az passa méltóságát nem viseltük volna előttünk, azt sem adtuk volna. De talán minket is Havaselföldén, Moldován akarna az ilyen némely rossz ember, hogy lennénk, kitől az mi időnkben Isten segítsége által bizony meg akarjuk magunkat s országunkat ótalmazni. Azután azért magát gondolván Dervis aga, összehajtogatta az másfél száz tallért, s atlatzot, s elmenvén azon estve, elvitte magával, melyet csak azért akaránk kegyelmednek így megírni, ha erről mi emlékezet lenne az passa előtt, a dolog így vagyon, különben nincsen, értse valósággal kegyelmed. Micsoda beszélgetésünk volt pedig nekünk Dervis agával, kegyelmednek in paribus írva küldöttük, meglát és ért mindeneket, s a miben kelletik, instructiója közben ahhoz is alkalmaztathatja követségét.

Kívülről : 28. Augusti. 1634. Ex castris ad Szász Sebes, ad Dominum Franciscum Mikó in negotio puncti Legationis Poloniae Regis ad Murtezam Passam, statum Transilvaniae et aliorum vicinorum Regnorum spectantis, datae Instructionis par.

Egykoru másolata Rákóczi György saját közü oldaljegyzeteivel és némi javításaival az *Erd. Muz. kéziratárában*. (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. levelekben VI. köt.*).

Ugyanezen levélnek eredeti fogalmazványa javításokkal tele meg van az *erd. Muzem kéziratárában*. (*Gr. K. J. tört. ered. lev. VI. köt.*) ezzel a háttírával :

*) 26. die : *Rákóczi György sajátkezű jegyzete.*

1634. 30. Augusti per Joannem Bethleni Spectabili et Magnifico Domino Francisco Mikó ex Castris ad Sabesum, itinere ad Verestorony Argias versus transmissarum Par, minuta, dum Sua Magnificentia Legatus esset ad Illustrissimum Vezarium Murteza Passa, Generalem Exercitus Turcici contra Polonos,

LXXIV.

Az ur Isten minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

30. die Augusti az török táborból irt levelét kegyelmednek jámbor szolgálja ez estve csak hat óra előtt igen kevéssel adta vala meg. Hogy kegyelmedet az passa ő nagysága becsülettel látta, mind pedig hozzánk és qrszágunkhoz nagy jóakarattját ajánlja és igéri, azt ő nagyságától nagy köszönettel vettük, ezután is, hogy abban ő nagysága megmaradjon, nem kevés bizodalommal vagyunk, mi is ő nagyságának jóakaró atyjafia akarunk lenni, és szolgálni is s kedveskedni. Az passának, tehjának adott ajándék jól vagy, mi nekünk csak az kellene, kegyelmetekkel együtt nyukhatnánk békével, az végbeliek is tartanának jó szomszédságot, de im csak tegnapelőtt is oly hirt hozának, hogy rablani akarnának menni Deszni vidékére. Az privata audientiájakor kegyelmetek az miket eleiben adott a passának, azok mind jók voltak, elhittük azután is abban kegyelmetek hátra nem hagyott; Sahin agát miért marasztotta hátra az hettman, ha Bethleni János kegyelmetekhez mehet békével, alkalmasint megérthette mind az lengyel részéről az conditiókat, azt mi is akarjuk, hogy kegyelmetekkel megvártatta az passa az lengyel követet, ki talám eddig oda is mehetett, mi is ugy látjuk az hettman irásából, vagyon nekik is kedvek az békességhez. Sahin agával meg is alkudtanak volna kettőn kívül, kiről már kegyelmednek derekas informatiója lévén töltünk, az miatt sem leszen akadály, bizony mi is várunk, ha megbékélhetnének mennél hamarább, s ők is eloszolván, ez mostani táborozásunk is csendesedhetnék le, mivel immár Fejérváratt tizen is hálnak az pestisben, ezt a földet im holnap leszen három hete, hogy szénából pusztítjuk, már

nem tanálni; ha kegyelmed láthatná, hogy megbékélnének, igen hasznos volna mennél hamarébb tudósítana, hadd Isten áldomásával oszolhatnánk mi is haza. Hogy az adóval most emberünk mehessen be ő nagyságával vagy emberével, ha meg lenne az békesség, abban ily hamar módunk nincs, mert igazsággal írjuk kegyelmednek még fel sem verték, hanem az adón kívül meglehet, s im mindgyárt el is küldünk Balás deákért, s in omnem eventum mi oda küldjük kegyelmedhez, s ha meg nem fog változni az passa akaratja, küldje el kegyelmed. Az mint irtuk vala kegyelmednek, ha módját látná az passát birná arra, meggondolván hatalmas császár ez mostani hadi készületünkre való expensánkat, szerzené meg az egy esztendőbeli adaját az országnak, magának az passának bár ígérne kegyelmed három avagy négyezer tallért, egyéb ajándékot mind beszolgáltathatnánk. Az árulóknak elviteleket az portáról kegyelmeteknek ezután is urgeálni kell az passánál. Zólyomi Dávidról, ha azután is szava lenne az passának, ugyancsak azt íterálja kegyelmed, a mit eddig esel kedett, most igen beteg, talám elmegy en ez világról, s menekedünk kegyelmetekkel együtt az ur Isten áldomásából annak is bűjától és gondjától. Az török deákot im beküldtük kegyelmedhez, noha nekünk is volna szükségünk reá, ha lehet, kegyelmed ott soká ne tartóztassa. Az passa, hogy az portán is jó emlékezettel vagyon felölünk, azért ő nagysága sokáig éljen, mi bizony ezután is hatalmas császárnak igaz szolgálai akarunk lenni, s annak is tanáztatni mindenkor, csak ő nagysága is minket országostól kegyelmetekkel együtt tartson meg szabadságunkban, és az mi gonoszakaróinkat ne igyekezze ő hatalmassága promoteálni, s az többi, melyről kegyelmednek bővebben irtunk Bethleni Jánostól és Pap Mártontól is. Az Székely Mózesék dolgát most megigérték, nem kell fogni az passánál külön, hanem ha az adóval együtt, hogy mind az adót nyerné meg, s mind Székely Mózeset vinnék el, s így bár négyezer tallért s ötöt is megígérne kegyelmetek neki. Az mit még kegyelmed hátra tartott az szivünk megnyitásában, azt se halassza kegyelmed, mert annak most vagyon ideje. Melkó meg itt vagyon, s mindjárt hivattuk vala, de igazsággal írjuk kegyel-

mednek, minden marháját, az igen drágán kívül mind Debre-
czenben küldte, hanem még ez éjjel postán elküldött érette,
az gyűrűjét, ki ezer tallért érjen vagy egy medenczét is ho-
zat be, s ha alkalmas időben érkezik be, utána küldjük ke-
gyelmednek mindent, nekünk látja Isten nincsen, mert ha
volna, mindjárt küldenénk, drágábbak, s kisebb áruvak vad-
nak az gazdasszonynál, de 1000 talléros nincs, mert azt is
mindjárt küldenénk, holott ha az kegyelmetek megmaradá-
sáért nagyobbat, még életünket is nem szánjuk letenni, más
veszendőbb aljasabb marhát mi bizony nem szánánk. Az
vajda igen könnyű válasszal bocsátá Ákost; ha kegyelmedet
az ur Isten visszafordítja, rágya meg az fülét, tegyen eleget
fogadásának. Az magyarországi portiók ha ide bíratnának
most is, jobb volna Erdélynek, ide is bírhatták vala, ha em-
berek lesznek vala némelyek. Ha az jó alkalmatosság en-
gedi, s az passától kegyelmed egy jó lovat nyerhetne, ke-
gyesen vennénk kegyelmedtől. Szalánczi uram által ugyan
ígért volt is Drinápolyban az passa, borból sem hadjuk ke-
gyelmedet, parancsoltunk is felőle az brassai birónak, s
talám egy szekerceskét innét is küldünk. Felette intjük ke-
gyelmedet, ha valami jó végét remélheti kegyelmed ez mos-
tani tractatióknak, éjjel nappal tudósítson kegyelmed róla,
hadd ne pusztítsuk a földet, s bár az passával is iratna ke-
gyelmed, hogy szállhatnánk le. Adja az ur Isten, hallhas-
sunk minden jót kegyelmed felől, s láthassuk is szerencsés
állapathban kegyelmedet. Datum ex Castris Szász Sebes po-
sitis. 4. Septembris, Anno 1634. reggel 7 órakor.

G. Rákóczi m. p.

P. S. Az király Ratisbonának occupálása után, melyet
tractával adtanak meg és nagy erős 16 conditiók alatt, Do-
naverdát is megvőtte, s most Auspurg táján kell lenniük.
Az confederatusok is mind összeconfluáltak; rövid nap, (ha
eddig nem is) rettenetes harcznak kell lenni, egész Slezia az
unitusoké, Csehországban is némely passusok. Panir az Saxo
hadával, ki lehet 32 ezer ember, utána megyen az királynak
az Dunán innét, az békesség felől semmi remémlés nincsen.

Eredetije Rákóczi saját kezével írva meg van az Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd.
tört. ered. lev. VI. köt.).

Egykoru másolata U. o. ezen hátirattal: *Kicülről*: 4. Septembris 1634. Ex Castris ad Szász Sebes. Ad Dominum Franciscum Miko Joanni Bethleni datarum par.

LXXV.

Memoriale.

Az mely lovat akarók vétetni, hogy azt igyekezze ő kegyelme arról adott jegyzésem szerint megvenni.

Hogy pedig utja ki jövet is ő kegyelmének bátorságosb lehessen, im mind az vezérnek irtam egy levelet, hogy utilevelet, és késérőt adasson ő nagysága Szolnokig, onnat is egy falkáig. Azért az vezért illendő becsülettel köszöntvén leveletem adja meg, s szóval is kérje az szerint az késérő és utlevél felől.

Habib agának is, Muharem passának, és tefter kihaiának is hasonlóképen irattam, hogy legyenek jó törekedők az késérés felől; s mind az háromnak arról is, hogy egy jó lónak felkeresésében, és pénzemért való megszereztetésében legyenek segítséggel; szóval is pedig mindeneket a szerint kell kérni.

Habib agának pedig csak magától szómmal intimálja, hogy szerezzen egy jó lovat az vezértül ő nagyságától, én is ő nagyságának becsületes ajándékkal leszek érette, s ő kegyelmének is nem leszen haszontalan abbeli fáradsága. Emlékezzék leveltünk által való régi jó ismeretségünkről. E mellett ez itt alá megírt dolgokról igyekezzék értekezni, az hol módja lehet az dologban.

1) Mi lehessen fő s kiváltképen való oka az török vitézek Budához való gyülekezetinek?

2) Mi végre kötik Orosz Csiknál az hidat, holott ha lengyelre kellene menni, hiszem tova alá az moldovai határban kellene kötni, a hol Oszmán császár által ment vala az lengyelekre.

3) Ha valami olyat kezdene érteni, hogy Erdélyre jőne, azt ugyan obiciálni kellene Muharim passának és tefter kihajainak szép engedelmes beszéddel, miért kellessék csele-

kedni, hiszem az fejdelem ő kegyelme arra okot nem adott, sem az szegény ország, hanem Erdélyországa ő hatalmas-ságának engedelmes adófizető hű országa.

4) Ha Magyarország ellen való ügykezesetet értene, arra Muharim passának, az tefter kihajának s Habib agának is ugyan megmondhatja ezt. Mivel azon uramnak ő nagyságának idvezült szerelmes atyafia az Bethlen Gábor hatalmas császárunknak chiraghja vala, ki teljes életét az ő hatalmassága hűségében végezte el is. Az én uram ő nagysága is, ugy mint hatalmas császárunknak országabéli erdélyi tös gyökeres ur lévén, ő hatalmasságához s az fényes portához való hűségéből ezt nekem ugyan megparancsolta, hogy nagyságodnak s kegyelmeteknek megmondjam ő nagysága nevével, hogy ő nagyságának nem tetszik, hogy hatalmas császárunk egyszersmind sok ellenséget csináljon magának; hogy mind magyar, német, lengyel egyszersmind ellensége legyen, holott talám még az tengeren tul is lehet ő hatalmas-ságának valami ellensége, mindazáltal ő hatalmassága és az nagyságos tekintetes vezérek bölcs ítlei rajta.

5) Mivel jött az római császár ő felsége főkövete az portáról, arról is, a mennyiben lehet, tudakozzék ő kegyelme.

6) Ha leszen palatinus uramnak ott követe, értekezze meg, és csak magától visitálja és salutálja, s az mennyiben illendő értekezni, attól is az állapotok felől értekezzék ő kegyelme.

Kivülről: 1634. 10. Septembris assignatum. Az öreg ur ő nagysága adta instructió (Horváth István szolgájának ítélem) Budára számára való lóvétel felől.

Egykoru másolat az Erd. Muz. kéziratárában (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXVI.

Georgius Rákóczi etc.

Spectabilis et Magnifice, fidelis syncere nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Kováts Pétert immár szintén expedíáltuk és indulásábnn vala, hogy érkezek kegyelmed levelével a posta, a ki Juszuff agával a portáról jött. Értvén

kegyelmed írásából, hogy az lengyel követ ma egy hete be-
érkezett a táborba, mint excipiálta és szemben is lőtt vele
az vezér, hogy tudósított felőle, kegyelmesen agnoscaľjuk.
Eddig pedig alkalmasint az is tudására lehetvén kegyelmed-
nek, mi indulatja lőtt légyen az békesség végben meneteli-
nek a követ érkezése után, s a passa vár-é a tractának végé-
től, vagy megtér azelőtt, vagy az hadakat elboesátja, a ta-
tárok dolgát maga akarja-é végben vinni, vagy az hámra
bizza hatalmas császár, s egyéb minden állapotok miben
legyenek kegyelmed éjjel nappal mindenekről tudósítson.
Juszuff aga eleiben mindjárást elküldöttünk, magunkhoz
tisztességesen hozatjuk, s szemben lévén vele meglátjuk mi-
vel jött. Az mint pedig kegyelmed írja, hogy az a katardsi
vádlott volna bennünket, és a vajda is mit mondott kegyel-
mednek, abból kegyelmed eszébe veheti, hogy nem volt ha-
szontalan, a mint az passa emberivel az olyan vádlások fe-
lől ugy beszélgettünk, a mint kegyelmednek megírtuk, s
abból és magának való írásunkból is kegyelmed minden ma-
gunk mentségére való ratiókat által értvén, tudván, ha em-
lékezetet tenne a passa felőle, vagy azonkívül is ha látja ke-
gyelmed, jó alkalmatosság vagyon reá, jó bátorsággal meg-
mondhatja bizonyosan kegyelmed a passának nem hogy
negyven ezer embert igírtünk volna mi az lengyelnek hatal-
mas császár ellen, de jó lelki isméletünk szerint írjuk, soha
csak tizet sem igírtünk az ő hatalmasságához való köteles-
ségünk ellen, s elménkben sem folyamódott, megnyugodjék
minden bizonyos bátorsággal az nagyságos vezér benne. Kö-
veteinket, hogy Varsovára küldöttük volt, azt magunk dolgai
felett, kik felől mind magunk és országunk részéről meg-
kellett az szomszéd lengyeleket találtatnunk, hogy kivált-
képen cselekedtük, az békesség dolgában való törekedésün-
kért, az nagyságos kajmekám vezér intésére, ki ő maga ké-
vánta tőlünk, hogy követeket küldjünk Varsovára, s azért
cselekedtük s intettük mind királyt és országot, hatalmas
császárral való veszekedéscknek hagyjanak békét, tegyék
le a fegyvert, s nyuljanak a jó békességhez, kiben való töre-
kedésünk Isten áldásából nem is volt haszontalan, a mint
az a hettmany leveléből világosan kitetszik. Mert ha mi töre-

kedtünk volna, annál inkább ha népet igértünk volna az lengyel mellé, az dolgokból kiki megláthatja, úgy tetszik tovább haladott volna az békesség dolga, sőt bizonyosan, hogy előbb is léptek volna az lengyelek a fegyver mellett való dolgokban. De mi hatalmas császár igaz hűségéhez tartván magunkat, csak törekedtünk az jó békesség dolgában, Istennek hála nem haszontalanul. Így kegyelmed mind ez mostani és ezelőtti irásunkból is voltaképen tudván efféle gyanus vádlások ellen minden igaz mentségünket, legyen azon minden dexteritásával, industriájával, hitesse el igaz ügyünket a passával, és minden hozzánk lehető kételkedésnek gyökerét vegye ki szivéből, s kérje azon, akárki mit ilyent mondjon is felőlünk, ne adjon hitelt ő nagysága nekik, először jelentse meg nekünk, valami mi dolgunk lesz, meg nem tagadjuk, hanem igazán ő nagysága eleibe terjesztjük, s azután tehet ő nagysága ítéletet föléle. Mert látja Isten, mi hatalmas császárnak igaz hűve vagyunk, s ezután is mindenkor az akarunk lenni, csak ő hatalmassága minket országunkkal régi szabadságunkban, törvényünkben tartson meg, bennünk maga méltósága, vagy ahhoz való hűségünk ellen való dolgot, akármi időben sem talál. Sahin aga jövetelire pedig, hogy kegyelmed ezekért a dolgokért várakozzék, ha a passa kegyelmednek választ ad, nem látjuk módját hogy várakozhassék, nem lévén semmi praetextusa, mit mutathasson okul várakozására. Azért így eleiben adván (ha módja, alkalmatossága lesz, kegyelmednek rá) az vezérnek a dolgokat, és szivéből az felőlünk való gonosz hitelt minden tehetsége szerint kivévén, s elméjét miénkké tévén, ha válasza lesz kegyelmednek tőle, egyéb kegyelmed ne várakozzék, Isten áldásával jöjjön haza. Ha pedig kegyelmednek való válaszáadás előtt érkeznek Sahin aga, meglátja kegyelmed, valami az mi igaz mentségünkre, országunk bátorságára jobb lesz, azt cselekedje. Az Zólyomi Dávid dologáról most sem írhatunk kegyelmednek egyebet, mint ennek-előtte való levelünkben bőségesen megírtuk, abban kegyelmed csakugyan ahhoz alkalmaztathatja magát, valamikor pedig kegyelmed az passától eljő, de akkor is igen szorgalmasan rá kérje az passát, akárki mit afféle vádlásokat

mondjon is ellenünk, megtapasztalván immár ő nagysága igazságunkat, ne adjon hitelt addig semmi vádlásnak, tegye hirré nekünk, igazságnál egyebet bennünk nem talál. Pap Mártont akartuk volna, ha bemehetett volna a portára, mert igazán írjuk kegyelmednek, arra is nekünk az portáról adtak volt alkalmatosságot, mégis azért akarjuk, vigye be az leveleket; instruáltuk magunk egy kis czédulánkban, mint viselje magát abban a dologban, hogy még azon állapottal találják ezt a dolgot, a mint nekünk Réthy István irta volt, s jó alkalmatosságot látnak benne, adják bé az leveleket, s urgealják a dolgot. Ha hol pedig mód nem lenne benne, elhallgathatják, s a leveleket is visszahozhatják. De ha szintén a Székel Mózesék dolgát említeni, és azokat a leveleket, kiket abban a dologban a portára irtunk volt, megadni nem kelletik is; mivel reá bizott bizonyos vásárlásink vadnak, ha az nála levő pénzt lovakra elvásárlotta volna is, legyen azon kegyelmed, az vajdától az nála lévő adósságból szerezzon vagy ötszáz aranyat kézhez, mehessen bé az portára, s reá bizott vásárlásinkat vihesse végben. Az Réthy István levelét, hogy kegyelmed felszakasztotta, abban nem esett semmi vétek; kegyelmed mindenekre vigyázván, minket az állapotokról untalan tudósítson.

Kivül: 1634. 13. Septembris. Ex Castris ad Szász Sebes ad Spectabilem et Magnificum Dominum Franciscum Mikó Legatum ad Zerdar Petro Kovács datarum minuta.

Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXVII.

Hogy az portai csausz vigye el.

Hatalmas győzhetetlen császár! Az felséges ur Isten hatalmasságodat minden áldásival boldogítván, egy örvendetes napját tegye sok ezerekké, és minden ellenségit éles fegyvere alá vesse.

Hatalmasságod méltóságos levelét fényes kapujáról küldött csauszáttól nagy becsülettel és engedelmességgel vöttem, melyből látván a lippai és jenei vitézek között történt

dolog felől a végházakból lött irásokon hatalmasságodnak alázatos igaz live ellen megindult és háborodott elméjét, azon igen fájdalmas szívvvel bántódtam. Akartam volna azért ártatlanságomat abból is a dologból mentől hamarébb hatalmasságod tündöklő orczája eleiben alázatossággal terjeszteni, de a dolog valóságának megtudása, követemnek hatalmasságod fényes kapujára készítése és egyéb akadályok miatt, valahány napig várakozása lőn hatalmasságod esauszának. Ki által, hogy ez alázatos írásomból csak rövid szóval ebbeli igazságomat hatalmasságod értse, minden bizomnyal és kegyelmesen elhigye hatalmasságod, a mint én igazán hűt szerént a dolognak végére mentem, semmire az jeneiek okot nem adtanak, semmi veszekedést ők nem indítottak, hanem az lippai vitézek támadván rájok, magok ótalmában történt a mit cselekedtek, és nincsen is annyira a dolog, mert talám felére is annyi ember el nem esett, a mint hatalmasságod lábaihoz a panaszt vitték. De hogy most hosszú írással hatalmasságod fényes méltóságának unalmat ne szerezzek, főkövetemet immár hatalmasságod tündöklő kapujára megindítván az adóval, ő általa mint bővebb írással és izenettel is, a dolog valóságát világosabban terjesztem hatalmasságod eleiben, mert hatalmasságodhoz az gy tökéletes alázatos hűségnél egyebet magamban tapasztalni nem szenvedek. Az ur Isten hatalmasságodat éltesse sokáig szerencsés napjaiban boldogúl.

Segesvár. 20. Januarii 1635.

Georgius Rákóczy m. p.

Minuta. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXVIII.

Instructio pro Generoso Balthazare Sebessi de Sárd ad fulgidam potentissimi Imperatoris Turcarum Aulam expedito continuo oratore nostro.

Mint hogy országunknak régi jó szokása szerént hasznokra és megmaradásokra nézve, az előttünk való fejdelmeknek immár sok időtől fogva continuus órátort kellett az fé-

nyes portán benntartaniok, az ki az közönséges jóra szorgalmatossan vigyázván, az hazára onnét következő minden károkat és egyéb ártalmas dolgokat eltávoztatna, és mi is akarván országunkra való gondviselésünkben eleinknek jó példájokat követni, ez hivatalra mostani ott benn lévő orátorunknak helyébe ötöt választottuk, kinek noha nem kételkedünk hozzánk való hűségében és hazájához való szeretetiben, mindazáltal hogy ez alatt megirt módokat observálja ez hivatataltban, tőle kegyelmesen kívánjuk.

1) Illik azért mindenek felett azt jól meggondolni és igen előtte viselni, minemű hivatal és állapot legyen egy hatalmas török császárnak udvarában, ilyen fejdelemnek és országnak orátorának lenni, és minemű igaz hűséget, gondviselést, vigyázást és szorgalmatosságot kívánjon tiszti, melyhez képest szükséges magát úgy viselni, hogy se vigyázatlansága miatt kárt, se pedig gonviseletlensége miatt nekünk és hazájának valamiből fogyatkozást ne tegyen.

2) Mostan innét tőlünk elbocsáttatván főkövetünkkel együtt menjen és Isten bevivén, első gondja is az legyen, hogy az ott benn való mostani minden állapotoknak, szokásoknak, rendtartásoknak jól végére menjen, úgy, hogy minden dologban hivatalja szerint hasznosan procedálni tudhasson.

3) Noha követünknek is instructiójában adtuk, hogy maga is mű nevünkkel az vezérnek és egyebeknek az kiknek illik, személyét commendálja, mindazáltal mivel privatim irattunk is azon felől az vezérnek, szükség követünknek eljövetele előtt véle szemben lenni, és meg is jelenteni, hogy az mint immár ő nagysága követünktől is megértette, hogy Réthy István helyében ötöt választottuk és bocsátottuk bé ott benn lévő continuus orátorunknak: azért ezután ötöt ismervén kapikihánknek lennie magunk és országunk dolgaiban, hogy szavának hitelt adjon, és az régi szokás szerint személyének állapotjából hozzája jóakarátját mutassa magunk böcsületiért, mű nevünkkel szeretettel kérje.

4) Azután az több vezérekkel és egyebekkel is, az kikkel szükségesnek itéli, ismerkedni igyekezzék, és arra legyen legnagyobb gondja, hogy mindeneknek jóakarátját és legfő-

képen azoknak, az kik első állapotokban és tiszteletben vannak, magához conciliálhassa, és személyét azok előtt kedvessé tehesse.

5) Az minemű dolgaink occurralnak, és az portán forogni fognak, azoknak promotiójában minden hasznos utakat felkeressen, és főképen azon igyekezzék, hogy nekünk mindeneket jóakarónkká csináljon, senkit pediglen tőlünk illetlen magaviseletével el ne idegenítsen.

6) Ha mi dolgunk felől parancsolatunkat veszi, abban igen szorgalmatosan forgódjék, és azoknak véghez vitelében minden hasznos módokat kövessen, azon is legyen, hogy mentől hamarébb azokat végben vivén, késedelmet és fogyatkozást parancsolatunkban ne tegyen.

7) Minden elméjét és industriáját arra fordítsa, hogyha mi ártalmas dolgok, avagy valakiknek igyekezetek ellenünk és országunk ellen találkoznának lenni, azoknak idein végére mehessen, és minket azokról in tempore tudósítván, minden szorgalmatosságával rólunk elfordítani igyekezzék, országunknak pedig szabadságit és törvényt, ha mikor kíván-tatik, ótalmazni minden tehetségével el ne mulassza.

8) Ott benn való állapotok, földön és tengeren való hírek és minden egyéb dolgok felől, melyeket szükségeseknek ítél lenni, bennünket gyakorta és igen bizonyosan tudósítson; ezt mindazáltal jól eszében vévén, hogy az mely hírek bizonytalanok, avagy csak közonséges folyó hírek, azokat csak azoknak, az melyek pedig bizonyosok, azokat ugyan bizonyosoknak írja, hogy így mi azokban választást tudhassunk tenni, és az mint az dolgok magokban vannak, azokat úgy is érthesstük.

9) Minden dolgokban az mű méltóságunkat és existiónkat, országunknak is böcsületit igen előtte viselje, úgy, hogy avval is maga hivataljának és kötelességinek valószínűsége megfelelhessen, és abból se kedvet, se magának valami hasznot, se egyéb semmi tekintetet ne nézzen, hanem egyedül csak az nekünk tartozó hűségre, és hazájához való kötelességire vigyázzon.

10) Ha mi oly titkos dolgok occurralnak, melyeket véle communicálnunk, és általa ott benn tractálnunk kelle-
tik,

azokat jól meglássa, hogy igen titokban tartsa, senkinek időnap előtt ki ne jelentse, és olyakkal communicálja, hogy az mint ezelőtt való némely orator ideiben történt a szerént ezután az dolog ne történjék. Ha mi oly titkos dolgokat pedig neki írásban béküldünk az melyeket tractálni kell írásban, semmit be ne adjon, hanem avagy az vezér előtt szóvalszámlálja elő, avagy pedig törökül fordíttassa és úgy adja oda.

11) Az vezérek és egyéb nagy rendek közül az kiket nekünk igaz jóakarónknak ismerhet lenni, azokkal gyakorta conversálkodjék, őket látogassa, magunknak és országunknak jóakarátját nekik offerálja, és hasonlóképen azoknak is jóakarátjokkal minden szükséges dolgainkban élni igyekezzék.

12) Mind az császár divánját, mind pedig az fővezért, avagy annak honn nem létiben az kajmekámot, ha szintén valami oly dolga nem láttatnék is lenni, de igen frequentálja, és hanem ha valami betegsége, de egyéb semmi dolga miatt felmenni mindenkor el ne mulassa, hogy így annál nagyobb ismeretséget vévén, minden dolgainkra vigyázni is inkább tudhasson.

13) Ezt is igen esziben tartsa az ott való állapotához képest, hogyha az vezérek, avagy valami nagy renden való tisztviselők közül valamelyiknek változása történik lenni, ha azt nekünk és az országnak jóakarójának ismerte azelőtt lenni, mellöle mindjárást könnyen el ne álljon, jövendőre nézve, hogy annak azután, ha helyében állapotodnék, annál kötelesb jóakarátját várhassa, csak hogy ez dologban ezt is eszében vegye, és oly módjával cselekedjék, hogy annak succedált vezérnek avagy tisztviselőnek injuriájára az ne legyen, melyben mint kellessék cselekedni, okossága és jó industriája megtanítja.

14) Hogyha valami oly dolog occurálna, mely effélét hozna magával, azt igen esziben tartsa, hogy semmit mi hírünk nélkül senkinek ország képében ne merészellen, hanem abból teljességgel csak az mi parancsolatunktól és informátióunktól várjon.

15) Az, kik az erdélyi házhoz való szokott szolgák, esauzok és egyéb rendbeli emberek eddig találkoztak lenni, sen-

kit azok közül el ne idegenítsen, inkább igyekezzék azon, hogy az gonoszakarókból is, ha kik találkoznának, jóakarókat szerezzen, és minden rendeket magunkhoz és országunkhoz kedveskedő magaviselésével édesítsen, és magát minden rendbeliakkal szerettesse, gyűlölködésre, eszvesztésre senkinek okot ne adjon; az erdélyi köteles szolgálkhoz pedig és csauzokhoz szeretetet és kedvességet mutasson, aprólék gazdálkodást tőlük ne kiméljen.

16) Hiszszük, hogy az régi szokás szerint asztalára való gazdálkodása illendőképen megleszen, melyet valamiképen illetlen fűsvénysége miatt maga hasznára ne fordítson, hanem hozzájárókra és menőkre jó móddal költse, hogy afféle eladogatás miatt, az mint azelőtt történt némely oratorok ideiben, országunkra jövőndőben is kárt ne hozzon.

17) Egyéb magaviselésével is megmutassa, hogy hivataljának és tisztinek megfelelően, magunk méltóságát és országunk tekintetét igen nagy böcsületben tartsa, és szeme előtt viselje, olyan nemzeti főhelyen akármi kicsinben is illetlen magaviselésből magát megötalmazza, és hozzá nem illendő dolgokban ne elegyitse.

18) Minemű gyalázatos és veszedelmes káros dolog is legyen gyakorta efféle állapotban levő embereknek magok tulajdon hasznok keresése, sok példából nyilván vagyton. Azt azért minden uton elkerülje, hogy illetlen maga haszna keresésével nekünk és az országnak kárt, búsulást és gondot, se pedig magára gyalázatot ne hozzon.

19) Az ország ott való házán, ha mi tovább való épület kívántatik, abból tölünk az minemű parancsolatot és instructiót veszen, azután abban szorgalmasan igyekezzék eljárni, és arra gondot viselni, úgy, hogy az mint azelőtt való némely oratorok ideiben történt, ez országunknak sok költségünkkel építettett háza ne pusztuljon, hanem inkább épüljön, és abból is ott mind nekünk, s mind pedig magának jövőndőre jó emlékezetit hagyhassa. Ganéjt onnat és egyéb rutságot kihordassa, és a mennyire lehet tisztán tartsa.

20) Az ott benn lévő kerésztyén oratorokkal és követekkel való dologban mint kellessék magát viselni, az idő és állapot megmutatja, melyre az ott való állapotokból bőséges

informatiót vehet. De legfőképen az francziai, angliai és hollandiai oratorokkal jó correspondiát viselvén, az többihez is idegenséget ne mutasson, hanem az időhöz szabván magát, az mit az dolgok és állapotok magokkal hoznak, az mi hasznunkkal és böcsületünkkel azt kövesse.

21) Az moldvai és havasalföldi vajdakkal is, és azoknak ott benn levő kapikihájával a szerént miképen viseljen correspondentiát, és magát is azokhoz miképen accomodálja, az idő és állapot megmutatja, és az is miképen viseljék azok hozzánk magokat, melyben azt observálja, hogy az mi parancsolatunktól várjon, és magának abból, az mint azelőtt is némelyek cselekedtek, kereskedést ne indítson.

22) Az elsőkött árulóinkat ott benn lenni jól tudja, kiktől sem magunknak, sem országunknak tartása nincsen, mindazáltal ez világi s kiváltképen az portai változásokhoz képest igen szorgalmasan vigyázzon, s ha valaki mellettek fogó ember találkozónék, ki dolgoknak elmozdításáról gondolkodnék, vagy arra igyekeznék, annak minden eszével, okosságával, serénségével teljes tehetsége szerént ellene álljon, szavokban őket meghamisítsa, s nekünk éjjel nappal igen sietséggel s igazán értésünkre adja, hogy mind magunk méltósága, mind az ország szabadsága, megmaradása ellen való igyekezeteket annál inkább elronthasson.

23) Arra is igen szorgalmasan vigyázzon, ha az erre való végekben mi dolog történnék, és a törököktől elébb menne panasz oda bé, mintsem mi tőlünk információ lenne; in tali casu az vezérek előtt, s mind az portán azon legyen, hitelt az vádolásoknak ne adjanak, s azokon megindulások ne legyen, hanem csendes elmével lévén, addig ő is azonban igaz információt veszen tőlünk a dologból, s a szerint adja értékre. Ha pedig olyan igyekezet találkozónék, hogy ide az végek között való határoknak, vagy itt benn való akármilyen dolgoknak, állapotoknak meglátására, tudakozására, körüljárására vagy igazgatására törököket akarnának küldeni, annak is minden tehetségével ellene álljon, s arra inducálja az vezéreket, az meddig abból magának tőlünk információt nem veszen, legyenek vesztegségben, s minket tudósítván róla, az mint parancsolni fogjuk, a szerént s maga minden indu-

striájával is az olyan szándékot elrontsa, az végek határainak igazgatásban is, de kiváltképen az itt benn való dolgokban, igazgatásokban török magát semmi uton módon ne avassa és ne elegyitse.

24) Egyéb dolgokból is valamelyeket magunknak méltóságára, bűcsületire és hasznára, országunknak javára és megmaradására ítélhet és tudhat lenni, mindenből azt kövesse, valamit pedig kárunkra, azt minden tehetséggel eltávoztatni igyekezze, úgy, hogy mind hivataljának és tisztinek, mind pedig nekünk tartozó hűségének és hazájához való kötelességének megfelelhessen. Melyért nekünk is magához minden időbeli kegyelmességtünket méltán érdemelhesse. Datum in Arce nostra Fogaras die sexta Februarii Anno Domini Millessimo Sexcentesimo Trigesimo quinto.

G. Rákóczy m. p. (P. H.)

Erd. Muz. (*Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.*).

LXXIX.

Az ur ő felsége minden üdvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Az másik levelünk bécsenálása után ottan hamar megérkezvén Ferencz deák is, szükségesnek esmerjük némely dolgokról kegyelmedet tudósitanunk : mit írjon Cornelius Haga uram minékünk in ea parte, kit kegyelmednek szükség érteni, im megküldtük, s el is hídtük talám mig ez levelünket kegyelmed elveszi is, érthet tőlök, avagy kegyelmedet azon sollicitálják, hogy ebben nekik mind segítséggel legyen, s mind pedig Rosseliust kihozza magával; Rosseliust, hogy kegyelmed kihozza magával pedig, az nekünk egyáltalában csak nem tetszik, s meg sem engedjük kegyelmednek; jó okosságával kivenni azt belőle kegyelmednek, ide miért jőne, igen-igen szükség; de azt is úgy, hogy egyik is eszében ne vegye azt, az ő levelek elvételek után kegyelmed mi tőlünk informátiót vőtt volna; az kívánságokat vagy követését, ha mi derekas volna is az keresztyén fejedelmektől Rosseliusnak, nem kell kegyelmednek contemnálni, de biz-

tatást is nyújtani nagyot valósággal nem kell, oly szót sem kell kegyelmednek előttök ejteni, kire nézve az mit ki akar-nának is jelenteni, arra nézve megtartóztassák magokat; ha-nem inkább minden okosságával azon kell kegyelmednek lenni, érthesse meg minden kívánságokat és követtségét; arra kegyelmed reá ígérheti magát, hogy kegyelmed kész minket postán is tudósítani az dolgokról, ha az oly siető, ha pedig igen secretum, kegyelmed sem késik, kifordul hozzánk, és maga referálja annakutána, úgy jobb mód lehet kijöveteli-ben mint sem most, egy szó, Tholdalagi uram, kegyelmed mindeneknek végére igyekezzék menni, az Rosselius követ-ségének vagy kívánságának, de kegyelmed magát semmire ne obligálja, sem az ki hozásra, sem az mellette való inter-cedálásra, mindazáltal az reménséget is benne desperálni ne hadja, és ne contemnálja, tanál kegyelmed szép ratiókat, ki-vel meggyőzheti őket, hogy ezeket kegyelmednek inkább mind az ő javokért kell cselekedni, az vélek való tractában is kegyelmed oly utakat, módokat keressen, ott bennlévő császár ő felsége agense is meg ne ütközzék benne.

. Az budai vezérnek is kiszállását kegyelmed praeveni-álni igyekezze okosságával, mert ez sem lenne jó: tudja kegyelmed ez elmúlt őszi táborozásunk is, mely nehezen esék mindnyájunknak, noha akkor császár is táborban vala, az lengyeleknek nagy hadok vala, az necessitas sürgete bennün-ket, sőt azt is érti kegyelmed, ha az jenei állapot nem tör-ténik vala, miről akarjuk vala hatalmas császárt most kegyelmed által megtaláltatni, azelőtt nem hogy az budai passák parancsolatjára, de még tulajdon császár maga pa-rancsolatjára is nem igen gyakorta szoktak volt felülni az erdélyi fejedelmek, mely már mennyére ment ususban, csak az egy szegény fejedelem Moldovában való menetele után is nyilván vagyon kegyelmednél; ha az budai vezér paran-csolatjára is fel kezdene ülni az erdélyi fejedelem, bár csak egyszer, ez oly infinitum lenne, kinek soha végét nem ér-nénk, s végre az jühetne ki belőle, csak azért is, hogy von-hatna az fejedelmen s országon, minden esztendőben mint az boznai, és több alatta lévő törököket, vagy volna szükség vagy nem, parancsolná s felültetné az országot s fejedelmet,

s ezzel is csak fogyatnának bennünket kegyelmetekkel együtt; most is fájlaljuk az mások cselekedeti után bécsuszott rossz exemplumot, s megorvoslásunkban sinces módunk, hátha magunk hoznánk azoknál is rosszabbat bé, mi jöhetne ez szegény hazára; gondolkodhatik kegyelmed róla; ebben azért kegyelmednek azon kell igyekezni, és azt szép ratiókkal megállatni, hasznosabb mind az keresztyén fejedelmekre nézve, s mind ez mostani állapotokra is (nekünk is), hogy nem mi nekünk kelletik az budai vezér kívánságára s az porta parancsolatjára felülnünk s táborban szállanunk, hanem inkább az miénkre üljön fel az budai vezér, mert mi látjuk, s értjük az felső állapotokat, s mi tudjuk meg az szomszédok intentumát is hamarébb másoknál, s elhiheti mind az porta s mind Cornelius uram, semmi üdőben az magunkra való vigyázásban s gondviselésben, s az keresztyén fejedelmeknek való segítségében, az mennyére hozzánk illik, nem akarunk megfogyatkozni, ha pedig azt ugyan temerarie kezdené Cornelius uram urgeálni az portán, és kegyelmednek az vezérek előtt is ezért vexatiója, annál inkább parancsolatja lenne, magától kegyelmednek ugyan meg kell mondani, az ország magát szükség kívül nem fogyatkoztathatja, ellenséget sem vonhat magára, holott az lengyelnek nagy hada vagyon, leszen, s most is többíti, német császárnak is vadnak ide alá vigyázó hadai, ezek is mindjárt gondban esnének, s ki tudja, vadnak példák, csak két ember egyenlenségek miatt is országok lázadtak fel, és sok pusztulást szenvedtek; sokkal inkább is ha az budai vezér is táborban lenne, mi is minden ratió nélkül, mi következhetnék; mi az budai vezér ő nagyságával készek vagyunk jó correspondentiát viselni, vigyázni, s ha miket ártalmunkra valókat érthetünk, tudására adni, és az szükség mi voltának kívánsága szerint magunkra, országunkra gondot viselnünk. Kegyelmed hazájához való hűségében, szeretetiben bizony édes Tholdalagi uram semmi kétségünk nincsen, de felette kegyelmesen intjük kegyelmedet, hirtelenségből ne ejtsen oly szót, kiből azután búsulást szenvedhetnénk. Az Zólyomi, és hadi expeditió dolgából is, kegyelmed tartsa ahhoz magát az mint itt kegyelmednek eleiben adtuk. Az felső állapotok

sok kárban forognak, az mint kegyelmed ez párból megértheti, rövid nap újabbak érkeznek s communicáljuk kegyelmeddel. Adja Isten, hallhassunk minden jót kegyelmed felől, és láthassuk kegyelmedet jó egészségben szerencsésen. Datum in Civitate Medgyes 10. die Martii Anno 1635.

Archiepiscopus Bremensis fato functus est, cui successorem Papa destinavit filium Caesaris, Leopoldum, sed subditi postulant filium Regis Daniae: Caesar Lotaringum donavit Ducatui Virtembergico, quem cum ille vellet occupare, a Gallis repulsus est. Luneburgus Dux Mindam occupavit, Generalis Otto Ludovicus, Comes Renanus obiit, cui successit frater Joannes Philippus; Schwendorffium in Ducatu Virtembergico occupaverunt Austriaci: Parisij conscribitur milles magno conatu, ita ut equites numerentur 70. vel 80 coronati, pedites 6. vel 8: Galli in Ducatu Virtembergico omnem pecuniam ademerunt perceptoribus regis Hispanorum; Joannes Comes de Nassau ex Belgio profectus est cum manu militum opem laturus Caesari, filius Marchionis Spinolae praeficietur exercitui Hispanicorum a Cardinale infante. Naves bene onustae Fernunbucio venerunt in Belgium. Hispanus adornavit Classem longe instructiorem illa Anno 1588. Gallus similiter paravit classem instructam. Lotaringicus Jugulum Regis Galliae petiturus captus est. Gallus novum exercitum misit in Imperium. Saxo elapsis induciis miserrime a Generale Collerado mulctatus est. Universa Misnia devastata. Austriaci occupaverunt per stratagema munitissimam urbem Medenheimum et Metzpurium.

Ha Barcsai Ákosnak bé kellettik menni, kegyelmednek szóval is izentünk tőle.

Kivülről: Anno 1635. 10. Martii. Generoso Domino Michaeli Tholdalagi ad Portam Ottomanicam expedito ablegato. Par.

Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.)

LXXX.

Ad Cornelium Hagam.

Literas Dominationis Vestrae Constantinopoli die 21. elapsi mensis Aprilis ad nos datas recepimus, quae in iis

scribit accurate perpendimus. — Spectat Dominatio Vestra rei publicae christianae emolumentum, eodem etiam nos semper collimavimus. Intelligimus etiam ex eisdem Dominationis Vestrae literis Mag. Jacobum Roussellum Constantinopoli movisse, ac in Transylvaniam ad nos iter suscepisse, speramusque eum omnino huc esse venturum, ea de causa literas etiam Dominationis Vestrae illi inscriptas in ejus adventum reservamus. Qui ubi advenerit, quemadmodum a nobis Dominatio Vestra postulat, ipsum de praesenti statu imperii et totius orbis christianae disserentem libenter audimus. Et tandem quae et Dominatio Vestra scribit et ille disseruerit, eis omnibus collatis ac diligenter expensis, uberius ac commodius ad literas Dominationis Vestrae respondebimus.

Quo ad illustrem Vezirium Budensem nos amicitiam illius plurimi fecimus, et eam sancte observare volumus. Detulimus ei officia nostra. Quam primum enim intelleximus illum praefecturam Budensem, ex benignitate Imperatoris consecutum esse, statim usque Nándor Albam nuntium nostrum ei cum honorario convenienti obviam misimus, hactenus nostra ex parte cum illo bonam correspondentiam habuimus, iis praesertim in rebus quae ad dignitatem Imperatoris, ejusque ditionom emolumentum pertinenti agnoscimus, nos de veziri amicitia et sincero erga nos studio nihil dubitamus, sed neque nos, qui in fidelitate Imperatoris constanter perseverari firmiter decreverimus, quicquam admittere ejusmodi voluimus, quo amicitia inter nos et vezirium capta abrumperetur. Eadem in voluntate nos in posterum quoque perseveraturos esse sibi vezerus persvasissimum habeat, nulla me res a fidelitate Imperatoris et portae ottomanicae divellet. Sperans fore et Imperator et porta ejus fulgida pro recta fidelitate nos in nostro statu et libertatibus regni sit conservaturus. — Sed de his et aliis fusius scribens ubi cum Jacobo Roussellio fuerimus prius collocti. Si qua in re orator noster in porta agens Dominationem Vestram requisiverit gratissimo cum favore et benevolentia summa recognoscendum si eum auxilio et consilio suo adjuverit. In reliquo Dominacioni Vestrae sincerum animi nostri affectum,

firmam valetudinem et summam prosperitatem praecamur.
Datum Albac Juliae die 10. Junii 1635.

(*Minuta Mike Sándor ur gyűjteményében*).

LXXXI.

Illustrissime Princeps, Domine, Domine Clementissime,
Fidelium servitiorum meorum humillimam commendationem.

Kegyelmes uram, az elmúlt estve 10 órakor érkezék az posta ide Thureben (Ture: falu Kolozsvármegyében) az nagyságod parancsolatjával; melyet megolvassván, mind az brassai bíró, és Székely Mózes leveivel. Ez az dolog kegyelmes uram, igen világos tüköre a törökök hűtelenségeknél, az keresztények ellen. Ez vagy csak maga hűtelensége Juszuff agának, vagy az portának. Látja valami inclinációját, kiről Tholdalagi Mihály uram is emlékezett nagyságodnak. Ezt az dolgot el nem kell hallgatni egyáltalában, nagy expostulatióval meg kell írni az portára. Ha azt remélhetné nagyságod, hogy Juszuff aga ilyen hallatlan hűtelenségeinek szemre való hányására megijedvén, igazán megvallaná: ki akaratjából mer Székely Mózesétől is követséget, leveleket ide behordozni? és eszébe vevén magát: ezután jobban viselné magát, az Bornemissza Pál uram dolgában is hűségesben eljárna; — ha ezeket remélhetné nagyságod, bátor neki is objiciálná nagyságod mentől hamarabb. De ilyen nagy hűtelenségét kezébe kapván ennyi contentatió után — én bezzeg neki semmit nem hihetnék. — Az vezérhez megint praeparálja magát, ha mindjárt érti hűtelenségének kinyilatkozását. A vezérnek megírja nagyságod aperte; az mint én is im concipiáltam valamit; csak az időről lehet nagyságodnak elmélkedése: mostan mindjárt beérkezése előtt adja nagyságod az vezérnek értésére, és preoccupálja mindezt, s mind az Bornemissza Pál dolgát, ha hamissan hűtelenül kezdene referálni az vezérnek? — avagy megvárja hogy referálja az Bornemissza Pál dolgát, és annakutána adják meg az nagyságod expostulációját az vezérnek? hogy értse csak ex improviso az gonosz ember. — Ha elhihetné nagyságod, hogy

az Bornemissza uram dolgát syncere proponálja, bátor ne praeveniálna; nagyságod azután is megtehetné. De én el nem hihetem! holott ha Székely Mózesnek akar szolgálni, foveálni: az a nagyságod hamisan való válaszával lehet inkább meg; holott azért én neki nem hihetek, jót tőle nem várhatok, ha csak két nappal leszen is előbb bemenetelen, praeveniálnám, és előbb adnám be leveletem az vezérnek.

Az mint nagyságod neki hihet, ahhoz képest adassa nagyságod értésre az vezérnek is ez practicát, avagy praeveniálni akarja, avagy elvárja elsőbben az Bornemissza uram dolgainak relatióját hitetlenül, avagy igazán proponálja az vezérnek, és azelőtt ne legyen semmi contentatiója. — Mostan kívántatnék egy expertus kihaja oda be, — ki szemtől szembe exposutlálna ellene. Sőt ha oly ifju renden levő hűséges embert kaphatna nagyságod, ez dolgot bátor ne bizná ez mostani új kihajára, hanem ugyan udvarából küldene be nagyságod; abból vehetné jobban eszében az vezér, hogy ez dolgon nagyságod megindult; választ is nemcsak kapikihája által szóval, hanem írásban is hozhatná, — az kapikihája is jelen lehetne, mikor a leveleket beadnák.

Magyarul legyen az vezérnek szóló levél, de mellette a török fordítás is ott legyen, és azt is ugyan akkor adják meg a vezirnek, megjelentvén, hogy hamarább voltáért iratta nagyságod törökül is.

A kozákok rablását nem árt nagyságodnak megírni cardinál uramnak. Efféle kapdosás, csak irritatio! császárt az persával megbékéltetik; — magokra, másokra is lengyel uraim veszedelmet vonznak, — minket is belekevernek.

Az Székely Mózes levelét is törökül kell fordíttatni, azt is be kell küldeni, in paris bevihetni, — csak el ne tévedjen — nekem még az tetszenék, hogyha nagyságod valóban serio akarja ez dolgot fogni — úgy is ítélem szükségesnek — innét küldjön nagyságod bizonyos meghűtt, és expertus embert az vezérhez, az ki választ is hozhasson, és ha az ország levelei ellen hűtelenkednék valamit Jusuff, arra is tudna megfelelni: hogy nem nagyságod iratta velek, hanem magok írták. Nagyságod Bornemissza uramat csak törvényre állatta elő.

Talán nem lenne ártalmas, ha az brassai bíró is választ irna Székely Mózesnek; csakhogy osztán lenne értésére az vezérnek, és kérné elő tőle. Sem Juszuff, sem Székely Mózes semmi csavargást nem tehetnének. Csakhogy az brassai bíró levelének igen módjával kellene lenni, kinek im lenne ez veleje; „minthogy mostan^{is} hűségét mutatta az levél megküldésben, az írásban is hűséget követ.” Mind ezekben az nagyságodnak bölcs ítéleti. Bizony nagy dolog. Ennek csak ki kell a visszáját venni, s idején gondot viselni.

Az leveleket is visszaküldöttem. Mind ezeknek utána éltesse az ur Isten nagyságodat sokáig kedves jó egészségben. In Thure die 20. Junii 1635. Illrm. Cels. Vestre fidelis ac humillimus servus

Stephanus Kassai m. p.

Minthogy császár csausza az Székely Mózes követe — serio kell az dolgot fogni, maga embere menjen be nagyságodnak erre az levélre — követségre. Azért ha jobban meg nem rekesztik Székely Mózes, hanem szabadosb állapotban hagyják? vagyon nagyságodnak miről gondolkodni. Securitást szerezzen nagyságod az Székely Mózes állapotjából magának. Ha nagyságod bizonyos emberét küldi, és az válaszzal jó vissza az portáról, ahhoz képest tudhat nagyságod gondot viselni Juszuff agára, mert míg ő be nem megyen, addig válaszsza onnan nagyságodnak nem jó.

(Az eredeti a Károly-fehérvári káptalan levéltárában. Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

LXXXII.

Mattheus Baszaraba, Dei Gratia Princeps et Vaivoda, Valachiae Transalpinae, Dominus perpetuusque haeres etc.

Eszköszöm az élő Istenre, és az Evangeliomra, s az szentséges szőz Máriára, Istennek minden szentire, hogy én a tekintetes és nagyságos Rákóczi György uramnak, Isten kegyelmességiből, Erdélynek fejedelmének, Magyarország Részinek urának és székelek ispánjának, soha semmi nemű ok és mód alatt, sem magának, gyermekinek, sem igaz hi-

veinek, soha senki parancsolatjára, késztetésre, intésre, ellensége nem leszek, fegyvert ellene nem vonszok, személye, méltósága, gyermeki és igaz hivei ellen országában fegyverrel ellensíkgípen sem magam sem hozzám tartozók nem mennek, kárt, boszuságot sem magának ő nagyságának, sem utána valóknak s igaz hiveinek nem tiszek, ő nagyságával szép szomszédságos barátságban akarok élni, lenni és azt akarok tartani. Sohonnét ő nagysága személye, gyermeki és igaz hivei ellen ellenséget nem szerzek, nem ingerlek, sem inditok vagy köldök. Sőt ha ki menni akarna is, teljes erőm, tehetségem szerint elfordítani és távoztatni igyekezem. Ha ő nagyságának, gyermekinek, s igaz hiveinek ellenségi találkoznának akár honnét is, idein korán az ő nagysága, gyermeki és igaz hivei legelső kívánságára, jó válogatott hadammal, a mennyire szerit tehetem, megsegitem, ezt mellette tartom magam költsigin, mind addig, valamig kívántatik. Ha pedig több fogna kívántatni, minden hadammal is, magam személyiben is kész leszek halogatás, vontatás nélkül megsegíteni, s melléje jönni, s az szükségnek kívánsága szerint mellette lenni, ő nagyságának, gyermekinek, s igaz hiveinek. Mindennemű ártalmas practikát, valamelyeket titkon, avagy nyilván ő nagysága, gyermeki s igaz hiveinek ellene valót hallanék, azt idein, korán megjelentem, és magam is ellene igyekezem állani teljes minden tehetségemmel, és ő nagyságának, gyermekinek, igaz hiveinek, igaz tökéletes jóakarója lenni, mind addig, valamig Isten ő nagyságát, gyermeket, hiveit élteti, s hozzám megígirt jóakarátját fogja tartani. Mindezeknek megállására, tartására, beteljesítésére, engem meg is az igaz Isten úgy segítsen az szentséges szőz Mária, Istennek minden szentei, és úgy adja lelkelem ödvességit, és földön jószerencsémét hogy ezeket megállom tartom és beteljesitem. Datae ex Aula nostra Bukurest, in Festo beati Sancti Petri et Pauli Apostolorum Anno Salutis nostrae Milesimo Sexcentesimo Trigesimo Quinto.

(*Oláh aláírás.*)

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXXIII.

Tekintetes nagyságos passa etc.

Hatalmas császárunk fényes portájáról és nagyságodtól becsületos hívünk, főkövetünk Tholdalaghi Mihály hozzánk megérkezvén, szép renddel megbeszélé, hatalmas császárunk az ország adaját több ajándékinkkal együtt és alázatos köszöntéstünket, levelünket kegyelmesen vötte, és mind ő hatalmassága kegyelmességét hozzánk, mind nagyságod több vezérekkel együtt hatalmas császárunk után szeretettel való jóakarattját irta, izente, ajánlotta. Juszuff aga is, kit igaz barátunknak tartottunk, hatalmas császárunk méltóságos levelével, császári köntösével hozzám érkezvén, nagyságod bücsületos levelét is megadván, ő töle is nyilván minden jót hallottunk ő hatalmassága kegyelmessége és nagyságtoknak is atyafiuságos jóakarattja felöl. Juszuff agát maga kívánsága szerint itt nem tartóztattuk, tisztességesen mint hatalmas császár fényes portájáról jött csauszt illet, ugy bocsátottuk vissza hatalmas császárunknak és nagyságtoknak is levelet küldvén töle. Az egész ország hasonlóképen mind három nemzetség ugyan töle közönséges levelet küldött, mind hatalmas császárunknak, s mind nagyságodnak külön ez mostani közönséges országgyűléséből. Juszuff aga elmenvén annakutána jöve hír fűlünkben, leveleket is hozának kezűnkben, kiváltképen Székely Mózes levelét, kit irt az brassai birónak, ugy kezdök érteni, hogy Juszuff aga rút és vény ember, kinek már csaknem mind két lába koposájában vagyon, hogy hatalmas császárunk levele és az nagyságod levele mellett még követséget is viselt, itt benn Erdélyben Székely Mózes leveleit is hordozván és ő nevével követséget is titkou, alattomban. Nagy vakmerő bátorság az Juszuff agában hatalmas császárunk és nagyságod követsége mellett alattomban oly ember követséget hordozni, ki az egész országnak törvény szerint íteltetett ellensége, az ki felöl hatalmas császárunk is kegyelmesen irt levele által megtisztított minket országostúl és megigérte, hogy Székely

Mózes miatt sem magunknak, sem az országnak busulása nem léssen oly kézre tétetik. Ez hatalmas császár levelét mi örökös és állandó athname gyanánt tartjuk az országgal együtt, abban való hatalmas császárunk kegyelmes ígérétit, biztatását szent és megváltozhatatlannak tartjuk, úgy is ragaszkodunk hozzá, mint erős kősziklához. Ezt pedig ő hatalmassága az athname az ország követe által küldötte kegyelmességéből mind magunknak, s mind az egész országnak, akkor mikor ezen Székely Mózes dolgából mind az három nemzetségből főkövetek vittének választ ő hatalmasságához ezelőtt egynéhány esztendővel. Mit érdemeljen efféle ember, ki hatalmas császárunknak császári méltósága ellen, kegyelmes izeneti és fogadása ellen, ilyen alattomban való dolgot követett el, támasztom az nagyságod bölcs és igaz ítéletire. Ilyen ártalmas titkon és alattomban való dolgok nem csuda volna, ha elmémben sokféle vélekedést szereznének is. De minthogy én nem kényszerítésből s nem valami állapotombeli fogyatkozás miatt, sem szabad akaratom szerint választván ő hatalmasságát császáromnak Isten után gondviselőnek, jöttem és folyamodtam az ő hatalmassága szárnyai alá, és hűségömet ő hatalmasságának köteleztem. Ezen Juszuff előtt, ezelőtt való esztendőkhben, kezemet bécadván neki, az mi szokott hűtünk szerint megigértém vala, hogy én az ő hatalmassága és fényes portájához való igaz hűségemtől el nem szakadok soha, abban akarok élni, halni, csak ő hatalmas-sága is és fényes portája engemet állapotomban, az országot szabadságában kegyelmesen tartson meg, és egyebek ellen is őtalmazzon. Én mostan is azon ember vagyok, az minden szándékom, hogy hatalmas császárhoz való tökéletes igaz hűségömben mindenkor megmaradjak. — Ilyen eltökélt igaz hűségemre nézve méltán én is megkívánhatom, hogy ő hatalmasságának kegyelmessége terjedjen fejemre, és ő nagyságának is legyen ilyen méltó panaszolkodásimban s ilyen nagy dologban elegendő gondviselése. Efféle alattomban járó és háborúságra okot adó embereket fenytse meg nagyságod, hogy én is látván nagyságodnak jó gondviselését, minden gondolkodásokra való okokat szivemből gyökerestől kiszag-gatván, hatalmas császárunkhoz és fényes portájához való

tökéletes igaz hűségünkben erősödhessünk és vastagodhasunk meg teljes életemben.

Azt felette igen akarnók és kívánnók, ha nagyságod Juszuíf agát eleiben hivatván, kapikihánk és meghűtt emberünk előtt megkérdezné, mi okon hozott volna ő alattomban Erdélyben követséges leveleket Székely Mózesről, ki adott ő neki arra szabadságot, s kikkel tractált itt benn Erdélyben az brassai bírón kívül. Székely Mózes maga keze írása alatt azt írja az brassai bírónak, hogyha ő akarta volna, hatalmas császár eddig is cselekedt volna ő érötte valamit, de ő könyörög az vezéreknek, hogy ne cselekedjenek semmit. Azt is írja, hogy már gondot visel magára, ez igen nyilván ellenünk és ország ellen való igyekezet; honnan legyen az nagy bizodalom nem tudhatjuk. Hatalmas császáruinknak igaz, szent szavai igéreti vannak, abban nem kételkedünk, de Székely Mózes az ellen mit írjon és hatalmas császáruink császári méltóságát és az nagyságtok beesületit is mint sértegeti, maga leveléből megértheti nagyságod, kit Juszuíf aga hozott Székely Mózesről, és maga is adta meg az brassai bírónak tőlünk vissza menő utában. Csak azért is mit érdemelne Székely Mózes, támasztom az nagyságod bölcs itéletire s igazságára.

Nagyságod megbocsásson, mert az igazat nagyságodnak meg kell írnom, hamisság Székely Mózesnek minden írási. Az mint ezt ő hatalmassága s nagyságod is az egész országnak követétől megérthette. Istennek hála hatalmas császáruink szárnyai alatt békességben nyugszunk, törvéntelen, senkitől senkinek semmi bántása nincsen, minden ember az ő szabados állapotjában nyugszik. Székely Mózes hűtét, kötelességét elhagyván mit próbált, nyilván vagyon: neki bántása én tölem nem volt, főtisztet birt. Istennek hála vagyon neköm Magyarországbán nagy uraságom, kincsem. Az erdélyi jövedelem nélkül én oda ki nem szükölködöm, inkább onnat is hozatok el, csak az ő hatalmassága kegyelmessége igaz hűségemért. Efféle dolgoktól tartott az ország, mikor ő hatalmasságától kézben kéri vala Székely Mózes. Nem volnának mostan efféle alattomban való practikák, minden emberek nyugalmas szível volnának az ő hatalmas-

sága szárnyai alatt. Igen szükséges nagyságnak ezekre az dolgokra ilyen gondot viselni és azt elhíttetni nyilván, hogy Székely Mózes és Juszuff aga hatalmas császár parancsolatja ellen és nagyságotok akaratja ellen igyekeznek itt benn Erdélyben újabb háborúságot indítani.

Mind ezekről nagyságnak oly illendő s látható gondviselesét és válaszát várom mentől hamarébb, ki enyétt hatalmas császárunkhoz és fényes portájához való tökéletes és állhatatos hűségünkben nyughassuk meg és abban megerősödvén, meggyökerezvén jobban-jobban napról napra teljes életünkben megmaradhassunk. Nagyságnak is hozzánk való igaz szübeli jóakarátját mi is szübeli igaz jóakarattal és hálaadással köszönhessük meg!

Kivülről: Anno Domini in 1635. Junio. Juszuff agának mikor körmen találtaték az árulók dolgának promoveálása itt benn az országban. Így iratott ő nagysága az kajmekámnak Szentpáli uram által.

Eredeti fogalmazvány. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXXIV.

Nos Mattheus Baszaraba, Dei gratia Princeps et Vajuoda Valachiae Transalpinæ Dominus perpetuusque haeres etc.

Adjuk mindeneknek tudtára és valljuk ez levelünknek rendiben, hogy mivel annak előtte soha a memoria hominum az erdélyi juhokat, kiket ide belegeltettek, tartották, meg nem szoktuk volt dézmálni, hanem szabados járások volt, hanem csak Leon vajda az méltóságos Bethlen Gábor halála után kezdette megvenni, és most is igazság szerint nem tartoznának vele, de hogy ez felett valami egyenetlenség ne támadjon az méltóságos erdélyi fejedelemmel az tekintetes és nagyságos Rákóczi György urunkkal, Istennek kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelmével, Magyarországnak részinek urával és székelek ispánjával, mi és egész országunk buéri is így alkudtunk meg, hogy az juhoknak dézmája mi számunkra legyen épen, de mi ő nagyságának elkezdvén ez jelen való 1635. esztendőben, a die 24. Aprilis esztendő ez

napra, minden esztendőben, mindaddig, valámig az Isten élteti ő nagyságát országában, s valámig mi is vajdaságunkban megmaradunk, jó pénzöl, dutkául, tallérul öt ezer forintot id est numero 5000 adunk, és azt az napra minden fogatkozás hiba nélkül, kirekesztvén minden excusatiókat, akadályokat, szükségeket megadjuk és kiköldök főkövetőnk által, és az mellett egy jó főfejedelemnek való török lovat fejedelmi minden szerszámaival együtt és egy jó kantáros paripát. Mindezeknek megállására, tartására és beteljesítésére minket az igaz Isten úgy segítsen az boldogságos szőz Mária, Istennek minden szentei, és úgy adja lelkünk ödvességit, hogy mi mindezeket, mind magunk buéri, egész országunk lakosi megállják, tartják és beteljesítik, kit ők is kezek írásával, pecsétekkel megerősítettek. Datae ex Aula nostra Bukurest, proximo Festo Beati Petri et Pauli Apostolorum. Anno Salutis nostri (igy) 1635. (P. H.)

(*Óldáh névalírás.*)

Eredeti Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

Egykoru másolata ugyanott.

LXXXV.

Mi Havasalföldének fő tanácsi, és egész ország buéri és lakosi etc.

Adjuk mindeneknek tudtára és valljuk ez mi levelünknek rendiben, hogy mivel annakelőtte soha a memoria hominum, az erdélyi juhokat, kiket ide belegeltettek, tartottak, meg nem szoktuk volt dézmálni, hanem szabados járások volt, hanem csak Leon vajda az méltóságos Bethlen Gábor halála után kezdette megvenni, és most is igazság szerint nem tartoznának vele, de hogy ez felett valami egyenetlenség ne támadjon, az méltóságos erdélyi fejedelemmel, az tekintetes és nagyságos Rákóczi György urunkkal, Isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelmével Magyarország részinek urával és székelek ispánjával, az mi kegyelmes urunk Máthé Baszaraba vajda ő nagysága, és mi egész ország buéri és lakosi így alkudtunk meg, hogy az juhoknak dézmája az

vajda ő nagysága számára legyen épen, de mi ő nagyságának elkezdvén ez jelen való 1635. esztendőben a die 24. Aprilis esztendő ez napra, minden esztendőben, mindaddig, valamig Isten ő nagyságát országában élteti, és az mi kegyelmes urunkat Máthé Baszaraba vajdát ő nagyságát ez mi országunkhan vajdaságában megtartja, jó ő pinzól, úgy mint tallérül, dutkául, (tiz dutkát egy forintra computálván, ha tallér leszen, három tallér négy forint *Oldaljegyzet.*) öt ezer forintot id est numero 5000 adunk, és azt az napra minden fogyatkozás nélkül, kirekesztvén minden excusatiókat, akadályokat, szükségeket, megadjuk és kiköldök főkövet atyánkfia által, az kit az mi kegyelmes urunk fog választani követségiben, és az mellett egy jó főfejedelemnek való török lovat fejedelmi minden szerszámaival együtt és egy jó kantáros paripát. Mind ezeknek megadására, tartására és beteljesítésére minket az igaz Isten úgy segítsen, az boldogságos szőz Mária, Istennek minden szentei, és úgy adja lelkünk ödvességit, hogy mi mind ezeket egész országul megálljuk és beteljesítjük, mely levelönket kezünk írásával és pecsétünkkel meg is erősítettök. Költ Bukuresten 29. Junii 1635. esztendőben.

17 pecséttel és sajátkezű oláh névaláírással.

Eredeti. Erd. Muz., (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

Egykoru másolata. U. o.

LXXXVI.

Georgius Rákóczy Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Stenulorum Comes etc.

Az ur Isten ő felsége minden üdvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet. Ez elmúlt tavasszal Juszuff agát Tholdalagi urammal mint expedialta vala hozzánk hatalmas császár, az kegyelmednél is tudva lévén, nem teszünk arról sok emlékeztet, kit mi mind öreg emberségére s esmeretségére, s hozzánk való kötelességére, legkiváltképen hatalmas császárunk méltóságára nézve, igen böcsülettel fogadtunk vala, és mivel előttünk sokszor nagy fogadásokat is tevén, úgy tar-

tottuk mint barátunkat, nem gondolkodván arról, hogy az vén bor alá is betérjen az latorság és cigányság, az gyűlés utólján böcsülettel felhozatván utolsó audientiára (noha 200 tallért az ország neve alatt küldénk neki, de az is a mi er-szényönből ment ki) 350 tallért, 10 sing atlaczot, egy 3 girás kupát, egy pár pisztolt, 5 tisztességes uj keresztyén késeket küldénk neki; Brassóban egy tisztességes kocsit is adattunk neki, boritékjával ló nélkül, ki készült fel 87 fo-rintban 50 pénzben, így tölünk elbocsátván, midőn ő Brassó-ban jutott volna, ott ő mit indított s micsoda követségeket hordozott, megláthatja kegyelmed az brassai bíró és Székely Mózes leveléből, kit in specie beküldöttünk; az bizony dolog, ha keresztyén császár avagy király követe lőtt volna, nem-csak mindenit hányattuk és kerestettük volna fel; de még magát is árestáltattuk volna, és mint afféle álnok háboruság szerzésben igyekező embert meg is büntettük volna, de béké-vel elbocsátottuk, itt benn semmit is szemire nem vetettünk, hanem im Szentpali István conservatorunkat expediáltuk be az portára, kitől mind az kajmekámnak, s magának Juszuff agának mint irtunk, in paribus meg leszen Szentpalinál s kegyelmed megláthatja, törökül is megfordítottuk ugyanitt (kinek okát kegyelmed megértheti Szentpalitól), magyarul is szépen megirattuk, kiket mint praesentáljon be kegyelmetek az kajmekámnak, tudja annak módját s az szerént procedál-jon; szóval is eleiben kell az kajmekámnak igen adni ezen dolgot az levél continentiája, és az Szentpali Istvánnak adott instructiócska szerént; reá is kell igen kegyelmeteknek vi-gyázni, az kajmekám háborodott elmével, megindult szívvél hallja-e avagy csak contemnálja, hivatja-e elő, s büntetik-e meg Juszuff agát, az árulóknak súlyosabban vagy könnyebben leszen-e dolgok, mozdul-e valamit ezen meg az porta, még csak szavára is, s ábrázatjára igen reá kell kegyelmeteknek vigyázni az kajmekámnak, s ha látja kegyelmetek módját alkalmatosságát és hasznát, kívánni kellene az árulóknak elküldéseket és sanyarubb tartásokat, sőt ugyan meg kellene az kajmekámnak mondani, hatalmas császárunknak csak leg-kisebb rabját is mi jó szívvél szeretettel látjuk, de kérjük ő nagyságát, ezután ide békesség szerző s igaz embert küldöz-

zön, Juszuff agát pedig ide ő nagysága ne küldje ezután, mert már ő hitelét igazságát mi előttünk kétségessé tőtte. Juszuff agának is levelünket Szentpáli István megadván, eleiben adtuk szóval is mit mondjon, és így procedálván kegyelmetek az dologban, legyen azon mennél hamarébb fordulhasson ki hozzánk Szentpáli István; tudjuk azért mi, hogy ebbeli cselekedetét Juszuff aga kárával tapasztalja meg, mert esztendő által ide jártában fizetésen kívül vitt el ő innét 1000 tallér érő ajándékot, ezután az másé leszen.

Pap Márton jelenté, hogy egy örmény busitaná ott az portát marhájának elvétele felől, kiről kegyelmetet így informálhatjuk, hogy az, megtiltott marhákat akar volt kilopni ez országból, rajta érték az harminczadon s törvény szerint vőtték el tőle, melyet ha nem igazol, vagy maga jöjjön be, vagy küldje bizonyos emberét, ujobban törvény szerint megláttatjuk, s ha a törvény megítéli megadatjuk neki; ha pedig igazságához nem bizik, azelőtt is megigértünk volt benne adatni, ezután is azt megadatjuk, az örményeket kegyelmed küldje ki; — az budai vezér változásáról írott kegyelmed levelét is 25. die Junii küldé meg az havasali vajda, Budáról is 26. irák meg, az uj vezér kajmekámja és Habib aga, mi is becsületes választ irtunk neki, az degredáltatott vezért arestum alatt írják lenni; az uj vezérnek mi mindenkor irtunk levelet, azt bizony egykor sem mulattuk el, ha meg nem adták neki, az nem mi vétünk; az árulóknak, hogy most is újabb emberek ment be, az meglehet, ellene nehéz annak állani, mert az mennyi ál ösvények utak vagynak kin Erdélyből az Oláhországokra elmehet; kegyelmetek ott benn azon kellene lenni, itt benn való complicesseknek mehetne végére; az boérokat kihivatjuk, minden igyekezetünkkel azon leszünk; az árulók, hogy kegyelmeden valamit ejtsenek, azt mi meg sem gondoljuk, mindazáltal arról is izentünk az kajmekámnak. Ipsi de coetero gratiose propensi manemus. Datum Albac Juliae die 2. Julii Anno Domini 1635.

G. Rákóczi m. p.

P. S. Tegnap déli est 4 órakor küldé meg az havasali vajda 14. die Junii irt kegyelmed levelét, hogy az mi atyáunk fia az uj budai vezér beérkezett s kegyelmed értésünkre adta

azt kegyelmedtől kegyelmesen vöttük, noha már készen volt • Salutáló levelünk, melyet im meg is vitt Szentpali, ha ott éri, kegyelmetek bepraesentálván szóval is igen böcsülettel köszöntse; az árulók Szülffikárt mint ajándékozzák értjük azt is kegyelmed leveléből, Szülffikár soha nem volt, nem hogy mi hozzánk igaz : de még a szegény megholt urunkhoz is, eddig régen el is löttünk volna az ő tolmácsolása nélkül, de módot illendőt nem találhatunk benne, tudjuk magunk is egy nagyobb ártalmasabb pestistünk nincsen nekünk s országuknak az portán ő nállánál, az ur Isten csak dermesztené ki ez világból, kegyelmeteknek azt kellene cselekedni, ha az ott benn tanuló inas tudna töröktől, azt is el kellene kegyelmetek magával az vezér eleiben vinni, ha nem szólna is had hallgatná, az Szülffikár hitetlensége miatt kellett most is töröktől is megiratnunk az kajmekámnak irt levelünket; magyarországi jószágunk látogatására igaz dolog régen vagy on szándékunk, mert mikor mi onnét eljövénk, igen-igen hamar s készületlen lön, perekhez való leveleink egyet más marhánk csak összevázurva zavarva állanak, kikben kár is eshetett, ugyanaz is szándékunk, hogy in fine mensis Augusti Váraddá menjünk s gyermekeinket Szamosujvárrat hagyjuk, és szeptemberben meginduljunk, úgy, hogy a szent Lukács octá-vájára Beszterczére tempestive beérkezhessünk, nem kell Sebesi uram bizony senkinek arról gondolkodni, hogy elhagyjuk vagy letegyük az erdélyi fejedelemséget, mert azt bizony lelkünkre írjuk kegyelmednek soha vér s halál nélkül le nem tesszük, sem el nem hagyjuk, az fényes portának adónkat megadjuk, hozzája az mint kívántatik igazsággal leszünk, tőle el nem szakadunk, német kézben Erdélyt soha nem ejtjük, csak minket is ne háborgasson, országunkkal együtt szabadságunkban tartson meg; Magyarországból nem félünk mi senkitől, Praepostvárinak megégette egyszer az kása a száját, Csáki Istvánt tudjuk kiesoda az, ki igen meg-esmertette ott kinn is magát, az öreg urat kegyelmed nálunknál jobban esmeri. Az erős végházakban oly hiveink vannak, azokat bizony vér nélkül meg nem adják másnak, kiket most ezelőtt is éléssel, épülettel, munitióval úgy muniáltunk s naponként muniálunk is, ahhoz bizony könnyen nem fog

férni nagy erő is; ha magunkat pedig el nem ejtethetnek, bár kikergetnek is az országból, bizony meglátnánk mint ülné meg, nem mindenkor lehetne derekas had itt benn. Ugy vagyunk mi garázdát az portával nem keresünk, szántsándékkal offenszióval bosszuval nem akarjuk illetni, adónkat idején be fogjuk küldeni, tudjuk mi Sebessi uram kedvesek volnánk mi az török előtt, ha mindent kívánsága szerént cselekednénk, nevelnénk az ország adaját, adogatnánk az ország vég-házait, ne ótalmaznánk határit, viselnénk magunkat úgy mint a havaseli vajdák, töltenénk erszényeket, bizony mind jók volnánk előttök, de mivel mi ezeket az ország veszedelme s conscientiánk sérelme nélkül nem cselekedhetünk, inkább akarjuk, szenvedjünk méltatlan az országért, ahhoz való affectiónkért nehezteléseket, mert az embernek meg is kell halni; azt kegyelmed elhiggye bizonynyal magunkra gondot akarunk viselni, az kegyelmed állapotjáról is izentünk az vezérnek, pénzt is kegyelmednek száz forint érő dutka pénzt küldtünk, csak viseld Sebessi uram jól megadat, hiven, igazán, kiben nem is kételkedünk, bizony nem bánod meg, ha az ur Isten kihoz, fenyegethetnek, de ha kegyelmednek volnánk, megjelentenenék az kajmekámnak s meglátnánk mit mondana; mi szegény megholt urunk idejében is volt ilyen bántódások az kapikiháknak, s még bizony súlyosabb, nem kedvelvén szegénynek személyét, de Isten volt szegény urunkkal, nem árhattanak semmit, bizzunk mi is az ur Istenben, s vessük abban reménységünket, bizony nem hagy el ő felsége; kegyelmed magát illendő bátorsággal viseli-e, meg is írjon kegyelmed mindeneket minékünk, mert azzal tartozik, mi is megkívánjuk, de ott benn szavaiban és maga külső viseletében úgy viselje magát, mintha azokat nem is értené, hallaná, ha pedig derekas embertől értené is módjával, mintha contemnálná; ha ott benn az degredáltatott budai vezér házát elfoglalták, halál fogja magát is követni, de még czelőtt 12 nappal életben volt; az új vezér az mi kedves atyánkfia, mihelyest Landor Fejérvárra kiérkezik, s ott valamit mulat, mindjárt főember követünkkel meglátogatjuk becsületesen, az mig ott benn leszen kegyelmed gyakorta meglátogassa, salutálja, nem fogunk mi elfelejtkezni az ő

nagyságával kötött atyafiságáról, csak ő nagysága is feleljen meg ígéretinek, fogadásának; igen szorgalmasan végére igyekezzék kegyelmed menni, az árulók voltak-e szemben vele avagy nem, és minden oda be való állapotokról gyakorlatossággal és valósággal igyekezzék tudósítani, oda fel csak az nagy hadi apparatus vagyon, az minemű hírek folynak nyomtatva küldtük meg, Cornelius Haga uram meg tudja fordítani, ha mit azután is fogunk érteni, el nem mulatjuk kegyelmednek értésére adni. 2. die Julii Mane hora 7. Anno 1635.

Ezalatt Rákóczy saját kezével :

Valamennél többet tür szenved kegyelmed az mi személyünkért, annál több kegyelmességünket várja s vonza kegyelmed.

Külczim : Egr. Balthasari Sebessi de Sárd, in fulgida potent. Turcarum Imperatis Porta continuo oratori nro etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetiről Mike S. ur gyűjteményből).

LXXXVII.

Tekintetes és nagyságos vezér, kedves méltóságos ur atyánkfia, Isten nagyságot sokáig éltesse, hatalmas császárunk nagy kegyelmességét nagyságod fején naponként öregbitse, napjait ez életben sokasítsa, és minden állapotját jó egészséggel s kíváncs szerencsével tündököltesse.

Az fényes portára szükségesképen kelletvén bizonyos dolgainkban meghitt szolgánkat, vitézlő Szentpáli Istvánt bocsátanunk, nem türheténk, hogy nagyságod jó egészségét ez levelünkkel és általa ne látogassuk, kívánván az ur Istentől, találja nagyságot kedves egészségben. Mivel pedig értjük azt is, hogy hatalmas császárunknak nagyságod fejére terjedvén méltóságos állapotja ujonnan nevedett, kinek sziből örvendezünk, kívánván igaz indulatból, hogy az ő hatalmassága kedve és kegyelme tündököljék naponként, és nevedjék annál is inkább nagyságod méltóságos fején, kinek mi is igaz atyafiságos szeretettel örvendezhessünk

ennél is inkább; az ur Isten nagyságotat közelebb hozván, el nem akarjuk mulatni, hanem látogatására böcsületes emberünket bocsátjuk, s az elkezdett igaz atyafiui szeretetet öregbiteni és nevelni igyekezünk. Tartsa meg Isten és hozza hamar nagyságotat jó szerencsével méltóságos tisztiben.

Iratott Fejérvári városunkban, ez jelen való szent Jakab havának első napján, 1635. esztendőben.

Igaz jóakaró atyafia

Rákóczy György m. p.

Kivülről : Az hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes hívének, az tengeren innen minden hadainak és véghvárainak főigazgató gondviselőjének; Buda várában helytartójának, az tekintetes és nagyságos vezér Huszain passának, nekünk mindenkoron böcsületes ur atyánkfának adassék.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erdély tört. ered. lev. VI. köt.).

LXXXVIII.

Mi havasalföldi vladika minden ez országban levő püspökökkel, és az egész ország fő és alsó rendén levő boérival, és mind az egész ország rosival, nemesivel s minden seregivel etc. Esküszünk az szent Istennek nevére, az szent evangéliomra, az szent tisztaságos szüz Máriára és Istennek minden szentire, hogy mi az mi vajdánknak Máthé Baszaraba vajdának igaz hivei leszünk, ki Istennek kegyelmességéből Havasalföldének vajdája, ez hütünkkel s az mi urunkkal együtt az méltóságos Rákóczy Györgynek Isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelmének, Magyarország neműnemű részeinek urának, székelyek ispánjának ő nagyságának is, mi semminemű szín és mód alatt, sem ő nagyságának, sem gyermekinek, sem azoknak valakik ő nagyságának igaz hivei lesznek, senkinek poronesolatjára, sem senki ingerlésére ellenségi nem leszünk; az ő nagysága méltóságos személye, sem országa gyermeki, sem igaz hivei ellen fegyvert nem inditunk, országa ellen fegyverrel ellenségesképen sem magunk, sem hozzánk tartozók nem megyünk; kárt, bosszúságot sem ő nagyságának, sem gyermekinek, sem hiveinek nem

eSelekedjünk, ő nagyságával szép békességes szomszédsággal együtt élünk és leszünk, sohonnan az ő nagysága méltóságos személye, sem gyermeki, sem hieveire ellenséget nem indítunk, nem csinálunk, nem küldünk, s ha szintén támadna is valamely felől ő nagysága ellen, teljes tehetségünkkel eltéríteni s eltávoztatni igyekezünk, hogyha pedig találkozniék ő nagysága, gyermeki avagy hievei ellen valamely felől valami nemű ellensége, akár honnan és mely felől jő, idein korán az ő nagysága kívánsága után, avagy gyermeki vagy hievei kívánságára, válogatott hadainkkal, az mennyire szerét tethetjük, megsegítjük, és ő nagysága mellett ott tartjuk magunk fizetésén, az meddig kellek, de ha az szükség kívánja, de ha több had is kívántatnék, magunk is mindnyájan az ország hadaival személyünk szerént készek leszünk (gondol)kozás nélkül megsegíteni az idő kívánsága szerént mind ő nagyságának, gyermekinek és igaz hieveinek mellett lenni, egyéb minden zűrzavarokat, valamelyek romlására és ártalmára lehetnének, valamelyeket érthetünk vagy titkon, vagy nyilván, kik ő nagysága méltóságos személye, gyermeki és hievei ellen lehetnének, azt jó idein igyekezünk lecsendesíteni, és teljes tehetségünkkel ellene leszünk az féléknek, és mi, mind ő nagyságának, gyermekinek, hieveinek igazak leszünk, és az meddig Isten megtart bennünköt, javára igyekezünk ő nagyságának, gyermekinek és hieveinek, valameddig ő nagysága is az ő nagysága jó kötésit s fogadását megtartja, az melyet kötött és fogadott az mi urunkkal Máthé vajdával. Hogy mind ezek állandók, lecsendesedvén teljeségesen megmaradjanak, az Isten minéktünk úgy segéljen, az tisztaságos szűz Mária, és Istennek minden szenti, s úgy legyen lelktünknek idvössége, és ez földön való életben úgy szerencseltessünk, hogy mind ezeket bétöltjük, megtartjuk, megálljuk ez végezéseket.

Datum in Bokorest die 20. Julii. Anno 1635.

Vladika

Dumitru fő pithar.

Mihul zpotar.

1) Hiriza fő baan.

2) Juasko fő vornik.

- 3) Gligoria cancellarius.
- 4) Mihály szpotar.
- 5) Dumitru fő viztor.
- 6) Nedelko fő kulesár.
- 9) Dumitrasko szulezer.
- 7) Vazilia fő ztölnik.
- 8) Koztandin fő poztelnik.
- 10) Para paharnik.
- 11) Dumitru fő pitar.
- 12) Buzinka fő lovászmester.
- 13) Prada generalis.
- 14) Toador szulezer.
- 15) Sztroia kulesár.
- 16) Csernát fő portár.
- 17) Serban komornik deák.
- 18) Dragomér fő zrna
- 19) Gina szulezer.
- 20) Szoroia logoffet.
- 21) Mitre
- 22) Buic logof (fet).
- 23) Radul posztelnik.
- 24) Serban logoffet.
- 25) Dragoi logoffet.
- 26) Petrasko remisz.
- 27) Stephan Logoffet.
- 28) Szava logoffet.

Eredeti fogalmazvány correcturákkal. — Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. len. VI. köt.).

LXXXIX.

Mi Baszaraba Máté vajda, Istennek kegyelmességéből Oláhországnak parancsoló vajdájá, az havasi utoknak és az többinek ura etc.

Adjuk és csináljuk ez mi kötés levelünket az világos-ságos Rákóczy György urunk, Erdélyország fejedelmének, Magyarország részeinek, urának és székelyek főispánja

kezéhez, hogy megtudassék, mivel mi köztünk és országunk között csináltunk ilyen alkuvást, valamennyi lator, orv, tolvaj és egyéb gonosztevők az mi országunkban gonosztságot cselekesznek, és bemennek abban az országban, avagy abban az országban gonoszt cselekedvén, országunkban jönnek, és személy szerint találtnak, ott tartozzanak igaz itéletet tenni, és az kinek kárt tettek, épen megfordítani, de azok mint gonosz emberek elveszszenek. De ha más nagy dolog volna, hogy az tolvajok onnét ide és innét oda szöknének; hasonlatosképen az kik feleségeket elhagyván, oda szöknék, az olyan embereket tartozzanak visszaadni ide, és ha onnét valamely emberek az mi országunkban szöknének, onnét ide feleségeket elhagyván, azokat tartozsam visszaadni; hasonlóképen az aszonyállatok onnét ide szökvén, avagy innét oda, azok is visszaadassanak, mivel így akartuk, hogy legyen az végezés köztünk állandósan. Nagyobb bizonyásnak okáért peccsétünkkel és kezünk írásával erősítettük. Datum in Bukurest die 23. Julii Anno 1635.

Egykoru másolat. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

XC.

Mi egész Havasalföldön lakó minden szolgáló rendek, kapitánok, hadnagyok, tizedesek, közlegények, mindnyájan lovas és gyalog renden lévők, esküszünk az Istennek nevére, az szent evangeliumra, az tisztességes szüz Máriára és Istennek minden szentire, hogy mi vajdánknak Máthé Baszaraba vajdának igaz hivei leszünk, az mely Istennek kegyelmességéből az mi országunknak, Havasalföldének vajdája. Ez hitünkkel együtt az mi urunkkal, az méltóságos Rákóczi Györgynek, Isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelmének, Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánjának. Hogy mi semminemű szín és mód alatt, sem ő nagyságának, sem gyermekének, sem azoknak, valakik ő nagyságának igaz hivei, senkinek poronesolatjára, sem senki ingerlésére ellenségi nem leszünk, az ő nagysága méltóságos személye, országa, sem gyermeki, sem igaz hivei ellen fegy-

vert nem vonzunk, országa ellen fegyverrel ellenségesképen sem magunk, sem hozzánk tartozók nem megyünk, kárt bossúságot sem ő nagyságának, sem gyermekének, sem hivének nem cselekedtünk, ő nagyságával szép békességes szomszédsággal együtt élünk és leszünk, sohonnan az ő nagysága méltóságos személye, sem gyermeki, sem hiveire ellenséget nem támasztunk, nem csinálunk, sem küldünk, s ha szintén támadna is valamely felől ő nagysága ellen, teljes tehetségünkkel eltéríteni és eltávoztatni igyekeztünk : hogyha pedig találkozni ő nagysága, gyermeki, avagy hivei ellen valamely felől valami nemű ellensége, akár honnan és mely felől, jó idején az ő nagysága kívánsága után, az vagy gyermeki vagy hivei kívánságára, válogatott hadainkkal, az mennyire szert tehetünk, megsegítjük, és ő nagysága mellett tartjuk magunk fizetésén, az meddig kellek s az szükség kívánja. De ha több had is kívántatnék, magunk is mindnyájan az ország hadaival személyünk szerént készek leszünk fogatkozás nélkül megsegíteni, és mellette leszünk az időnek kívánságáig, mind ő nagyságának, gyermekének és igaz hiveinek, egyéb minden zűrzavarokat, valamelyek romlására és ártalmára lehetnének, valamelyeket érthetnénk vagy titkon, vagy nyilván, kik ő nagysága méltóságos személye, gyermeki és hivei ellen lehetnének, azt jó idején igyekeztünk lecsendesíteni, és teljes tehetségünkkel ellene leszünk az féléknek. És mi mind ő nagysága, gyermekének, hiveinek igazak leszünk, és az meddig Isten megtart bennünket, javára igyekeztünk ő nagyságának, gyermekének és hiveinek. Valameddig ő nagysága az ő maga jó kötését s fogadását megtartja, az melyet kötött és fogadott az mi urunkkal Máthé vajdával, hogy mind ezek állandók és megmaradandóképen teljességesen megmaradjanak, az Isten minket úgy segéljen és az tisztaságos szűz Mária, és Istennek minden szenti, s úgy legyen lelkünknek üdvössége az örök életben, ez földön pedig úgy szerencséltesstünk, hogy mindezeket megálljuk, tartjuk és bétöltjük. Adatott Bokoresten die 24. Julii Anno Domini 1635.

Opra főgyalog aga, Rezuán lovas kapitán, Lupul gyalog kapitán, Ztanila kapitán, Koztardin juzbasa, Musat

Zuzeskul justbasa, Zt.mati kapitán, Vladul justbasa, Kriszti justbasa, Joczia justbasa, Vone justbasa, Oona justbasa, Zaua justbasa, Albul justbasa, Ivon justbasa, Ztoika justbasa, Vazika kazakul justbasa, Oona justbasa, Kosztandi justbasa, Ztan justbasa, Ztan kissebb justbasa, Petru justbasa, Furto justbasa, Gioka justbasa, Negul jusbasa, Radul jusbasa, Glevan justbasa, Pinka justbasa, Radul jusbasa, Nika jusztbasa, Dragumer justbasa, Zanabas justbasa, Vazika Georgicsianul justbasa, Kusste jusztbasa, Lucza kapitán, Bonceziul justbasa, Dobrote justbasa, Kraczon justbasa. Mind az egész vitézlő rendekkel.

Egykoru másolata Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. V. köt.).

XCI.

Illustrissime Domine Princeps, Vicine nobis Clementissime.

Elvöttük az nagyságod levelét, melyből megértettük, mit írjon nagyságod. Im szinte most érkezék az fényes portáról az nagyságod kapikihajának levele, az mely levelet mindjárt az nagyságod jámbor szolgálja kezében adtam, úgy mint Kováts Péter kezében. Az mely embert penig Szempáli uram megfogatott velünk, azt az nagyságod kívánsága szerint kézben adtuk, és bizonyos késérőket is rendelve melléje, nagyságodnak megküldtük. Ez mellett az nagyságod levelét, mely levél az nagyságod kapikihajának szól, bizonyos kalarásomtól elküldtem, az nagyságod parancsolatja szerint semmi késedelem nem esik. In reliquo Illustrissimam Dominationem Vestram valere desiderantes. Datum in Oppido Bukurest. 17. Augusti. Anno Domini 1635.

Illustrissimae Clementissimae Dominationis Vestrae
Vicinus semper benevolus

*(Oláh aláírás, mely a Baszaraba Máté
Vajda levelein lévő aláírással egy.)*

Eredeti. (Czime hiányzik.) Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.)

XCII.

Illustrissimj Principj Domine Nobis Summa Observantia colendissimj (i g y) salutis servitionem nostram paratissimam commendo.

Nagyságodat kelleték megtalálnom valami szegín jubasing felől, az mely ennekelötte való üdőkben kételenség miatt kelletett kibúdosni hazájakból, itt az nagyságod országában volt nyomorgások, és az mit szeginek munka után találtak s kereshettek s igaz keze munkájokkal, azzal hazájakban akartak jüni, nemzetek közü, itt Háromszéken Csucsavay János megfogta és jubájáá akarja tenni, az mely soha nem volt jubájáa, mint felstgestül erős fogságban tartja szegineket, és az mi marhája volt az mi határunkon, rejá jött és elvitte erüvel, az melynek nem kellett volna lenni, hogy az mü határunkról elvigye, törvín kül cselekiütt, kérjük nagyságodat megparancsolván neki, ereszsze el bikiével jubajunkot, minden marhájával bikiével, mert az ülljonoknak munkájokból adhatjuk mi is az hatalmas császárnak adaját. Nagyságod és mü nekünk is parancsoljon az miben tudunk, akarunk kedveskedni nagyságodnak. Isten tartsa meg nagyságodat kedves egészsigben.

Datum En Faiczj Die mensis 13. Septembris Anno 1635.

Illustrissimo Principi Dominationis Vestrae servire paratus Wladislao Vajvoda

Princeps Hereditarius Moldaviae m. p.

(*Oláh aldirás.*)

Kivülről : Illustrissimj (i g y) Principi Domino, Domino Georgio Rákóczy Dei Gratia Principi Transilvaniae Partium Regni Hungariae Domino et Sculorum Comitti Domino Domino Nobis Gratosissimo.

Eredeti. *Erd. Muz. (Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).*

XCIII.

Mi Rákóczy György Istennek kegyelmességéből Erdélyországának fejedelme, Magyarország részeinek ura és Székelyek ispánja; adjuk emlékezetére mindeneknek, az kik-

nek illik ez levelünk által, hogy mi a tekintetes és nagyságos Máthé vajdával, Isten kegyelmességéből Havasalföldországnak örökös fejedelmével jó szomszédságot és igaz barátságot akarván tartani (minthogy ő kegyelme is, mint szintén mi az hatalmas török császárnak híve vagyunk és ótalmát várjuk) — Fogadjuk azért és assecuráljuk ő kegyelmét az vajdát in bona fide nostra, és fejedelmi szónkra, hogy mi semmi ok, és mód alatt ellensége nem leszünk, kárt, boszúságot sem magának, sem országának nem teszünk, hanem ő kegyelmével jó szomszédságba akarunk élni, sehonnan személye és országa ellen ellenséget nem szerzünk, nem indítunk, se nem küldünk, sőt ha ki akarna is menni, tehetségünk szerint elfordítani igyekezzünk, (hatalmas császáron kívül, sőt ha onnét valamit értenénk jó törekedéssel lecsendesíteni igyekezzünk). — Ha mikor ő kegyelme és országának császár akarátja ellen gonoszakarói, és ellenségei találkoznak, ő kegyelme idején korán requirálván bennünket, az szükséghez képest illendő segítséggel leszünk. Ha valahonnan ő kegyelme Máthé vajda ellen ártalmas dolgot értenénk, azt idején értésére adjuk, és az miben hatalmunkban leszen, ellene is állunk; (mindezekből pedig hatalmas császárt kivesszük). — Az idegen vajdák ellen tehetségünk szerint illendő vigyázattal és ótalommal akarunk lenni, és az assecuratoriánkat úgy tartjuk meg, és úgy legyen helyes, ha Máthé vajda ő kegyelme valamiket nekünk ígért, hite és keze írása alatt, mindazokat az végezett terminusra bételjesíti és praestálja; kinek nagyobb bizonyására, mi is Máthé vajdának ő kegyelmének adjuk ez assecutoria levelünket, az mi kezünk írása és pecsétünkkel. Iratott a mi Fejérvár városunkban 16. Septembris 1635.

(A Károlyfehérvári könyvtárból Dr. Ötvös Ágoston másolatáról).

XCIV.

Illustrissime Princeps, Domine Domine Clementissime
 fidelium servitiorum nostrorum humillimam commendationem.

Kegyelmes uram, ezen órában 9 órakor délelőtt vöttem

alázatosan az nagyságod kegyelmes parancsolatját. Szalánczi uram tegnap ebéd után indula innet, Hunyadon hált. Valamint nagyságod kegyelmesen parancsolja, szintén az szerint elméltünk mi is az indulás felől ő kegyelmével. Jöllehet, hogy discurálunk vala azon is, ilyen nagy szorulást székes főhelyinek maga is megtekinté, és azalatt, míg építik, vigyáz. Innét ő kegyelme, én tölem, Szalánczi uram oly propositummal mene el, hogy Váraddá jutván, ha bizonyost nem érthet az vezér jövetele felől, mindjára Gyula felé is vigyáztasson, de kiváltképen Budára az vezér kajmekámjához bizonyos embert küldjön levelével, megirván neki Váradon lételét és nagy búsulását, hogy az nagyságod parancsolta szerint mentől hamarébb sietne, de az vezér jövetelét nem érthetni bizonyosan. Azért írja meg fel jön-e bizonyosan Budára és mikorra, avagy Fejérváratt akar mégis mulatni. Ezt a végre cselekedje ő kegyelme, hogy bizonyost is érthessen, és menjen az vezérhez is híri ott lételnek. Ha azalatt, míg Budára jár, az ember hirt h a h a t = (hallhat) bizonyosan másfelől, hogy avagy jövő utjában vagyon az vezér, avagy ugyan Fejérváratt akar mulatni, ne várjon ő kegyelme az Budára ment embertől, hanem induljon afféle, az hul az vezért találhatja. Ha pedéglen igen bizonyos hirt nem hallhat, másfelől várja az kajmekám választát, és ahhoz alkalmazzassa ő kegyelme magát. Innét kegyelmes uram ilyen informatióval ment el ő kegyelme. Talám erről ujjab informatio nem kívántatik. Mert ő kegyelme alá megyen Lándor Fejérvárra, ha az vezér fel nem jő. Ugy jut eszemben nagyságod jelentette volna Fejérváratt létemben, hogy az uj vezérrel Székely Mózes szemben volt az portán, mostan onnat kijöven, kit Szalánczi uram nem értött volt. Azért jelentettem meg kegyelmének, hogy inkább az Székely Mózes dolgát ne praetermittálja az vezér, holott immár amaztól requiráltatott, ő megmondja, hogy császár csansza volt alattomban körülle, és császár s vezérek nevével irogat leveleket. Az instructiót ő kegyelme in ea parte is igen is exequálja, jó alkalmatosságot keresvén hozzá.

Mikor az töröknek ilyen alkalmatossága lehetne Ujvárhoz avagy Komáromhoz, azt hiszöm az frigy felől belé menne

egyikre az romlásan. De az keresztyén hadaktól az ur Isten mindeneket elrekesztvén, az jó alkolmatosságokkal az török ellen a magok között való zűrzavar miatt nem élhetnek. Ha császárnak ő felségének mostan egy kevés hada volna Magyarországbán, bátor csak vesztég ülne is, bizony azt hiszem, inkább táborozna az török és az nagyságod táborozását is inkább kívánná, ha nem tartana nagyságodtól is. Ugyan nem kicsin tartása lehet azért az töröknek Budának olyan bizonyos romlásában. Az honnan nagyságodnak az hireket írják, kegyelmes uram, oda bizonyosan meghallhatták, én igen igaznak tartom lenni. Talám az ur Isten még a szegény unitusok szerencsáját is megújítja egyszer, és az kik hadakozni kezdettenek volt közzülök az Saxo békessége miatt, azok is bizodalmat vévén, megerősödnék, jól lehet kegyelmes uram nekünk egyképen úgy lenne talám jobb, ha megbékélnének igen jó módjával. Mert bizony soha ez az török császár nem nyugszik; ha most szerencsésen jár Persiában, oly nagy felfuvalkodással jó vissza, minden királyokat, fejedelmeket csak contemnálni fog, mindaddig, míg az meg nem rontja. Veszedelmes dolog az, mikor az igen kevély, felfuvalkodott, kegyetlen, hatalmas fejedelmet az jó szerencse feltölteti. Az ur Isten szent fiáért könyörüljön rajtunk, tartsa meg az ur Isten nagyságodat kegyelmes uram sokáig kedves, jó egészségben. Datum in Colosvar die 12. Septembris 1635.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae fidelis ac humillimus
servus

Stephanus Kassai m. p.

Kivülről: Illustrissimo Principi ac Domino Domino Georgio Rákóczi Dei gratia Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti etc. Domino Domino Clementissimo.

Eredeti. Erd. Muzem. (Gr. K. J. erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

XCV.

A)

Méltóságos és nagyságos ur, nekünk szerető barátunk.

Elöljáró köszönettel és jó indulattal való akaratunknak megmutatása után.

Az kegyelmed nekünk mostan ujlag irt levelére, hogy feleljünk, akarók jelenteni, hogy mi nekünk ez a kegyelmed jó indulatja, melylyel az kegyelmed gondviselése alá biztatott végekben az békességnek megtartására igyekezik, felette igen tetszik, melyet az mi végeinkben való kapitánink is nekünk nem csak egyszer megmondottak és dicsértek is, mi is viszont hasonlóképen azon munkálkodunk, hogy az mi az egymás között való jó szomszédságnak igazságára nézendő dolgok, azokban a mű részünkről semmi fogyatkozás ne lehessen. Mely dolognak bizonyosságára nemcsak azt engedtük örömet és szabadosan meg, hogy vevő emberi által az mi kegyelmes urunk ő felsége biradalmiban akar mi névvel nevezendő fákat szerezhessen, sőt az ő felsége komáromi kapitányának Kolonicz Ernestus urnak megparancsoltuk, hogy az arra rendelendő vevő embereknek uti levelet adjon, és azoknak bátorságoknak okáért elegendendő vitézeteket is rendeljen melléjük, hogy annál is bátorságosabban mehessenek és munkálkodhassanak a kegyelmed kérése szerint, az mi kegyelmes urunk ő felsége peeséte alatt, kinyíló parancsolatot is adtunk; reméljük, hogy az miéink is jövendőben ezekért minden alkalmatossággal hasonló jóakaratot vesznek kegyelmedtől. Annak felette is immár másodszor minden végeinkbeli kapitányiunknak megparancsoltuk, hogy az elfogott emirt igen szorgalmasan felkeressék, és feltalálván minden haladék nélkül szabadosan elbocsássák, sőt arról való parancsolatunk, mihelyt a kegyelmed levelét vöttük, harmadszor is kiment, és bizonyosan elhitesse azt kegyelmed magával, hogy valamelyek az jó szomszédságnak megtartására illenek, soha semmít abban hátra nem hagyunk.

Ezek után kegyelmedet jó egészségben élni kívánjuk. Költ Ebersdorfon huszadik napján szent Mihály havának 1635. esztendőben kegyelmednek kész szolgája.

Schlik Henrich
Passaunak ispánja.

B)

Az szent császári és magyar s csehországi királyságnak ő felsége az mi kegyelmes urunk nevével, mindeneknek és egyen-egyen minden állapotbelieknek, jószágok gondviselőinek és egyéb tisztviselőknék, s mind pedig ő felsége rendelt hadbeli tisztviselőinek, akár minemű méltóságban és tisztben és akárhol levőknek és több lovag és gyalog rendben levő vitézeknek ez írásunkban jóakarattal jelentjük. Az szent római császári felség az hatalmas török császár budai kajmekánjának, az méltóságos és nagyságos ur Ibrahim effendinek kegyelmesen szabadságot engedett arra, hogy az ő arra rendeltetett vevő emberi által az ő felsége biradalmában akar minemű fákat szabadosan vehessen és szerezhessen. Annak okáért mindnyájan akar minemű állapotbeliek és méltóságbeliek legyenek, az ő felsége nevével kegyelmesen találtnak meg, az ő felsége hadi tanácsa alatt való vitézeknek és lakosoknak pedig erősen parancsoltatik, hogy az fenn meg mondott favevő embereket, bátorságnak okáért melléjek adatott vitézekkel együtt az ő felsége birodalmában mindenütt nemesak békén, minden bántás és háborítás nélkül járni engedjék, de sőt őket minden emberséggel és büszkülettel fogadják és illessék. Ebben ő felségének kedves dolgot cselekesznek. Azok pedig, az kik az ő felsége hadi tanácsának alája vadnak vettetvén, az ő erős és minden módon való akaratját és parancsolatját cselekedjék. Melynek bizonyosságára ez kinyitó levél az császári pecséttel megpecsételtetett és erősítettetett. Költ Ebersdorfon 20. napján szent Mihály havának 1635. esztendőben.

Az hadi tanácsból 20. napján szent Mihály havának 1635.

Vin : Ernestus Ottomannus m. p.

Egykoru fordítások. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).*

Hátára írva: 1635. Császár háta megöl valamely törököknek levél paríája. Egy patens mandatum paríája favételre való annuentiája felől Ibraim Effendinek.

XCVI.

Életemig való alázatos szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint kegyelmes uramnak, az szent Isten nagyságot kívánsága szerint való sok jókkal és jó egészséggel áldja meg, és minden dolgaiban jó szerencsés bódog előmenetelt engedjen.

Kegyelmes uram, az nagyságod parancsolatja szerint az vásárlásban procedálván az minemü marhákat feltaláltunk és pinzünkkel felértünk, kicsi fővel is toldván megvásárlottunk, az ki peniglen elmaradt, úgy mint az rubintok, smaragdok, csultárok, affélét kegyelmes uram kiváltképen csultárokat itt nem találni, az kiket találtak is, igen rutak voltak, drága is itt az féle marha, másutt vehetnék azt olcsóbban meg, Drinápolyban avagy Lándor-Fejérváratt; smaragdokat is szépeket jót nem találtathaték, nem is tudhatám micsó mivben való kéne, mert nagyságod nem írja meg, apró kell-é, öreg-é vagy minemü; ezután is vehetünk kegyelmes uram, csak írja meg nagyságod mennyi számu és micsó forma legyen, czaprangot is csak kettőt vöttem, egy lóra való öreg szerszámot is vöttem, három igen szép türkéses, jaspisos kardokat, melyeket örömost kiküldöttem volna ugyan mostan Kováts Pétertől az több vásárlással, de mivel kegyelmes uram az többit is passa hire nélkül ki nem mertem küldeni, félvén kártul, hanem megtaláltatám Huzain aga által, hogy adna ő nagysága egy bujurdit, hogy mind itt az kapukon, mind az utakon a Dunán békességben jár hassanak, meg ne háborítsák őket; bujurdit adott, de olyant, hogy fegyveren kívül egyéb vásárlás marha leszen, ne bántsák, mindenütt békével bocsássák, de ha fegyvert találnak, el ne bocsássák. Így lévén az dolog kegyelmes uram, nem mertem mostan kiküldeni, noha szépen ládácskát csináltattam volt, és el is

esináltuk vala mind az négy zablya vassal együtt igen jól, szépen, hogy kár nélkül kivihessék, hanem az követeket Isten béhozván kivihetik nagyságodnak; az több vásárlást mind kiküldöttem Kovács Pétertől, ha békével elvihetné az sok lator uton álló miá, az három száz sing hevedernek való majezot kegyelmes uram szegődve csináltatam, mivel készen olyan formát és olyan vastagot nem találni, mostantól fogva két hétre megkésztül, és megméretvén tudhatok neki megfizetni tőle; adtam azért előpinzt negyven tallért neki, az egyik czapragnak az ára száz kilenczven rejcz tallér, azt nagyságod megküldje minél hamarébb, mivel igen nagy emberségemre adott hitelt egy török, az kitől vöttem, skofum aranyat küldöttem ki sárgát harmincz papirossal, fejért husz papirossal négy *keschic* (?) bőrt, két bokor vánkoshnak valót, az ház füstelni való solbentet is kiküldöttem, az mely vásárlásokról jegyzést küldöttem nagyságodnak, igazittassa el nagyságod, abból kitetszik, mit (mint ment végben a vásárlás). Az mely száz aranyat küldött nagyságod Kovács Pétertől, abban nem költ el több mostan, hanem az skofum áraban kell adnom, az két mása kéneső árát megtoldván, huszonhat aranyat, egy tallért, a többit az maiczok áraban kell adnom, az hetvenhat tallérből is vagyon nálam huszonkettő, ezt is az hetvennégy arany mellé tévén, a mit felérek vele, az majezok áraban adom, hogyha pediglen fel nem érem evvel az pinzzel, kéneső árával is toldom, mivel megmaradt 3 mázsa kéneső, egynéhány oka, azt eladván kegyelmes uram, ha mi marad az áraban az majezoktól, az száz kilenczven talléros czaprag áraban adom, ha nagyságod más vásárlásra nem konvertáltatja; hogy pediglen ennyi késedelme lön Kovács Péternek itt benn, nagyságod ne egyébnek tulajdonítsa, hanem az elmúlt héten a sidók három nap egymás után igen nagy innepek lévén, semmi dolgot nem vihettünk végben, mivel senki az sidók közül csak kapujokon is ki nem mentek. Nagyságodnak semmi portai új híreket mostan nem írhatok egyebet, hanem azt igen hirdetik, hogy császár megjünne ebben a hóban, de ez is igen dubium; minap is íráma vala nagyságodnak, hogy az árulóknak egynéhány a szolgáltaiban elmentek innen, Moldovára hallom hogy mentek volna, Ma-

róti, Horvát István itt vadnak az urok mellett; az nagyságod írása szerint hogy kibesziljem őket, igen voltam rajta, de kegyelmes uram egyátaljában nem akarják venni az nagyságod kegyelmességét, erővel nem illik olyan rossz árulókra kötnünk; talám az ur Isten más módot s időt mutat veszedelmekre, ha nekik jó nem kell; mi kegyelmes uram itt benn beszélgetvén egymás közt Kovács Péterrel arról, hogy miképen kellene valami adománynyal az mellette levő emberiknek szivét arra vinnünk, hogy valami ételben vagy italban adnának olyat neki, hogy érne meg vele; ha nagyságodnak is tetszenék az mi discursusunk, Kovács Péternek itt benn sok ismerősi vadnak, azok közül egyikkel megpróbáltatnók; talám nem árt, nagyságod beszéljen Kovács Péterrel. Más dolog ilyen vagy kegyelmes uram, hogy Máté vajda mostan Kovács Péterrel beküldött török kalarasatul küldött a több levelei között egyet az kapikihájának, maga keze írása Máté vajdának, pecséti subscriptiója vagy rajta, én nekem az kapikihája asztaláról ellopván hozták, s mivel oláh írás, nem tudhatám elolvasni, hanem egy oláh diakul tudó embert, hívván, elolvastatám, egyéb írási között az is vagy megparancsolva, hogy Székely Mózeset követvén Máté vajda szavával az kapikiha, és minden dolgokról beszélvén vele, írjon meg minden dolgokat, miben legyen dolga Mózesnek, nagyságod igen igaz jóakaró szomszédjának tartatja, ebből az levélből nagyságod megértheti minden nagyságodhoz való igaz hűségét, találthat nagyságod oly meghitt emberét, az ki el tudja olvasni és megolvassván nagyságod is gondot viselhet reá, csak hogy igen secretumban legyen kegyelmes uram az dolog, mostan Máté vajdának nagyságod semmit se írjon avagy jelentsen felőle, csak vigyázásban legyen reá, hogy eszében is ne vegye az dolgot; én nékem kegyelmes uram itt benn mindenféle vigyázásom leszen. Mind ezek után az ur Isten nagyságodat sok esztendeig éltesse; tartsa meg mind az én kegyelmes asszonyommal és az ur fiakkal jó egészségben. — Datum Constantinapoli die 4. Octobris. Anno 1635.

Nagyságod'alázatos hű szolgálja

Sebessi Boldisár.

Kivülről; Serenissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczi Dei gratia Principi Transilvaniae, Partium Regnum Hungariae Domino, Siculorum Comiti etc. Domino mihi Clementissimo.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. eredeti lev. VI. köt.).

XCVII.

Életemig való alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, a szent Isten nagyságodat kívánsága szerint való sok jókkal és jó egészséggel áldja meg, és minden dolgaiban bódog jó szerencsés előmenetelt engedjen.

Az nagyságod 27. Septembris irt levelét az vajda 13. Octobris küldé meg, mit irjon nagyságod megértettem, az mi az vásárlás dolgát illeti kegyelmes uram, annak jó részét megvásárolván ki is küldöttem Kovács Pétertől, az mi elmaradt benne, arra is gondom leszen, és megvásárolván csak legyen bizonyos emberem, azt is kiküldöm. Az bejövő követ uraim kik legyenek, az nagyságod irásából megértvén, Nagy Pál uramot én igen javallom, de Szénási Péter uramot nem javallom, nem egyébért hogy ő kegyelme oly ember és igaz hűve nem volna nagyságodnak, Isten őtalmazzon attúl, hogy olyan gondolatból nem javallanám, mert régoltátul fogva ismérem, jó hírnél, nevénél egyebet soha nem hallottam ő kegyelmének, de ebben ütközött meg elmém kegyelmes uram, hogy jenei kapitán lévén ő kegyelme, az ki noha az törökök ellen talám soha csak tiz pinz árut is nem vétett, de mivel az jeneieket az minemű gyomorból gyűlölik, attúl félek, hogy nagyobb kedvetlenséget hozunk magunkra vele, nem hogy hasznót, mert ha lehetne kegyelmes uram, még csak a nevit is el kellene Jenőnek mostan temetnünk, nem hogy eszekben juttatnók, azt gondolhatják, hogy nagyságod mintegy boszúságokra küldötte ide az portára, tudván nagyságod, hogy nem szeretik itt az jenei embereket, hanem ha nagyságod valami bizonyos nagy okokra képest expediálta ide, alioquin nem fogunk használni vele, mindazonáltal az nagyságod kegyelmessége rajta. Immár utjából még késő megtérni is,

hanem ha itt benn valami módot kerestünk fel benne, hogy ne is tudnák, hogy jenei kapitán ő kegyelme, de ez sem lehet az itt benn levő árulók miá, mivel ők jól tudják, ismerik is, sőt alattomban még azok forralják ezt, az miről én nem javallom bejövételit; nekem is kegyelmes uram akkor hirtelenséggel, mikor Réznánt kiküldém, nem fordult meg elmémben, hogy megírjam nagyságodnak, mert talám még honn érte volna követ uraimat. Nagyságodnak azt irhatom, hogy itt az kajmekám és az több itthonn lévő főrendek olyan igen félnek az császáruunktól, hogy még most félig holt emberek, mivel egynihánszor megírta nekik, hogy hozzá készüljenek, mert elröttat egy-egy darabot az nyakokban, az kajmekám temető helyét is megcsináltatta igen szépen; attól fél, hogy nem fogják oda temetni, hanem másutt fog lenni temetése; ne is mentse az ur Isten tőle, az minemű jóakarattal vagyon hozzánk; az áruló Székely Mózes is igen-igen fél, mivel az fejér oroszlán igen nagy kutarczczal győzelem nélkül tért vissza, az ur Isten igyen való kegyelméből az keresztyénségnek megmaradására az ő gonosz szándékát magára fordítván, gyalázódott meg sok népe elveszésével, kárával. Itt igen bizonynyal hirdetik, hogy szent Demeter napra, az ő szerint valóra, megjö, hádait oda hadja; nagyságod követi által mostan legyen igen rajta, hogy ha meg jön, hogy az Székely Mózes dolga válnék el egyfelé, úgy innét is vitetnék el, hogy soha hírét se hallanók, avagy ha az nem lenne, valami jó conditiók alatt nagyságod lenne kegyelmességgel ez egyszeri vétkéért, ne lenne mint egy szálka az szemünkben, hogy ottan-ottan szurja az szemünket. Nagyságodnak azt is irhatom, hogy az Lengyelországból mostan rablott rabok féleiben itt is Konstantinápolyban, kiket feltaláltathatott az kajmekám, úgy mint hetvenkettőig, mind abaruhában öltöztőtven őket, csausokat bocsátván vele, szekereken visszaküldötte császáruunk parancsolatjából, az mely dolog soha úgy hallom, hogy nem hallatott, hogy csak egy császár idejében is lött volna, hogy innét rabokat úgy küldjenek meg magok. Az vajdáknak megváltoztatása kegyelmes uram mostan igen silentiumban vagyon, semmit sem hallhatunk, azt itélem, hogy az császár jöveteléig vesztég lesznek; Linon vajda igen

jó reménységben vagyok, hogy ő lenne moldovai vajda, ha az császár is úgy akarná mint az kajmekám, és az itthon levő főrendek, mivel azokkal elkötötte dolgát. Mostan kegyelmes uram itt az portán igen csendes állapot vagyok, igen megsültötté az dér őket, ez elmúlt napokban ott volt egy budai csauz, magyarul tudó, az német császár ide beküldött postájával, az melylyel beszélgetvén, tudakozván ott való állapotokról és Szalánczi uram odameneteliről, arra azt mondá, hogy még nem ért volt Szalánczi uram be, az basát is utjában találta elől, azt mondta Budán, hogy oly igen nagy égés volt, hogy kibeszélhetetlen dolog; szegin Habib agának is mindene házában égett, az felesége szaladva futott által Pestre, egyéb semmi gonosz híreket jónál egyebet nem beszél, tudom, hogy Szalánczi uramat Isten meghozván, mindenekről jobban tudósítja nagyságodat. Mindezek után az ur Isten nagyságodat sok esztendőig jó szerencsés, bódog előmenetellel, jó egészséggel életét tartsa meg, mind az én kegyelmes asszonyommal, és az urfiakkal ő nagyságokkal egyetemben. — Datum Constantinapoli, die 14. Octobris. Anno 1635.

Nagyságodnak alázatos hű szolgája

Sebessi Boldisár m. p.

P. S. Kegyelmes uram igen szép örög nusztt béléssel kínálna bennünket az a szücs, a kitül az hiúzmál bélést vöttük volt; ha nagyságodnak szüksége volna reá, igen szép örög mente alá való bélés, ötszáz talléron tartja, de úgy gondolom, hogy talám negyedfél száz talléron megvehetnők tőle, hiúz láb bélési is szépek vadnak.

P. S. Kegyelmes uram nagyságod kegyelmesen megbo csásson, hogy nagyságodat ottan-ottan szomoru hírekkel értetem, bizony én is inkább akarnék örvendetes híreket nagyságodnak írnom, de mivel az üdö és az itt benn levő portai állapot mint s hogy forgjon, ahhoz képest azt irhatom nagyságodnak, az minemü hírek itt benn forognak, egy kicsin ideig semmit sem hallhattam az mi állapotunk felől, az melyre képest nagyságodnak az tegnap írt levelemben semmi oly dolgot egyebet császárunknak megjövételénél nem irhatam, de ma az divánban felmenvén, igen nagy titkon ilyent

adának értésemre, hogy minden okvetetlen császáruk megjövén rövid napon, szállásokat is úgy mint harmincz konkokat rendeltek az meghálásra, éléssel és minden ahhoz készülettel várják, és hogy minden szándéka az volna, hogy nagyságodat országából kilizetné, és fejedelemségét Székely Mózesnek adná, ugyan mostan ezen űszen hamarsággal olyan szín alatt, mintha az vajdákat változtatná meg, mint azelőtt is nagyságodnak egynéhány uttal megirtam, tatárt, Sahin Girai szultánt Lupullal és több hadakkal akarja országunkra küldeni; azért nagyságod semminek ne vélje, mert noha bizonynyal nem irhatom nagyságodnak, de bizony minden dolgokat úgy veszem eszemben, hogy semmiben ez dolog nem mulik, noha nagyságod írja nekem, hogy igen nagy vigyázásban volna, de én nem tudom nagyságodnak semmi kész hadait; azt is írja nagyságod, hogy nem úgy kell gondolkodnom nagyságod állapotja vagy fejedelemsége felől, mint egy vajda állapotjáról. Igaz nem is úgy gondolkodom, kegyelmes uram, Isten őtalmazzon, de mikor ember ellenségét semminek véli, gyakrabban akkor esik meg rajta; én nagyságodhoz tartozom, kötelességem szerint, minden dolgokat megírnom, azért nagyságod lássa, ne higyen minden szép szónok, mert sok példákkal próbálhatjuk az erdélyi változó állapotot, ne talám az követek itt bennléte alatt forralhatnak valami ártalmunkra való dolgot, hogy inkább eszében ne vegye nagyságod. Bizony kegyelmes uram a vigyázás úgy legyen, hogy nagyságodnak legyen kivel ellenek állani, hogyha ugyan, kitől Isten őtalmazzon bennünket, úgy lenne az mint ők akarnák. A havasali vajdához is nagyságod nem tudom, mint bizzék, mert látom én, hogy kétfelé kötik az hajó kötelit; elhídjé nagyságod, különben nincsen. Azért kegyelmes uram nagyságod tudom mindenekben okosan, bölcsen fog procedálni; jűjjön s menjen nagyságodnak ide be postája, mert azután semmiképen hitelet nem adhatok az levél kivű embereknek, mivel látom minden dolgokat. Datum 15. Octobris Anno 1635.

Kivűlről: Serenissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczi Dei Gratia Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Domino, Siculorum Comitti, Domino mihi Clementissimo.

24. die Octobris délest 4 óraker 1635. Uzoni mezőben Székel János
posta Bukurestről hozta.

Rákóczy György sajátkezű írása,

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. levelekben VI. köt.).

XCVIII.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint jóakaró
uramnak etc.

Noha uram én bizonytalan vagyok az kegyelmed meg-
indulása felől még eddig, mivel senkitől semmit nem érthet-
tem még eddig, mindazáltal az urunk ő nagysága írásából
értvén, hogy 6. Octobris okvetetlen megindítja kegyelme-
ket is, ahhoz képest gondolván, hogy kegyelme-
ket utját fogja mostan continuálni, napról napra mi is szívünk szerént vár-
juk kegyelmedet, az kajmekám is ő nagysága gyakorta kér-
dezi tőlem az kegyelme-
ket bejövételit, mikor lenne, én igen
bizonyítottam, hogy szent Demeter napra, ugy mint October-
nek 26. napjára okvetetlen itt benn leszen kegyelme-
ket, de
ugy veszem eszemben, hogy meg fogok szómban fogyatkoz-
nom előttök. Kegyelme-
ket éjjel nappal besiesen, mert itt
igen bizonynyal hirdetik császárunknak rövid időn való meg-
jövételit, és ha lehetne uram, itt benn kellene kegyelme-
ket hazajöveteli előtt lenni, talám inkább kedvet találna
kegyelme-
ket hatalmas császárunk előtt. Értvén uram azt is
az ő nagysága írásából, hogy Szénás Péter uram leszen ke-
gyelmeddel egyik főkövet, ő kegyelme igen emberséges
jámbor főember, s tudom nyilván, hogy az mi kegyelme-
ket urunknak igaz hive, és az országnak egyik tagja s ótalmazó
támasza, elegendő ember mind erre az követségre s mind
egyéb szolgálatra, hazánknak ótalmára ő kegyelme. Én is
igen javallanám az ő kegyelme bejövételit egyébként, csak-
hogy ebben ltközött meg elmém, hogy ő kegyelme jenei ka-
pitán lévén, nem kellett volna uramnak erre a szolgálatra
avagy követségre ő kegyelmét beküldeni; ő kegyelme meg-
bocsásson nekem, mert látja Isten nem hogy semmi egyéb
gonosz végre nem gondolom egyébre annál, hogy itt az portán

mikor Jenő forog csak nevezetben is ugyan borzadnak bele a törökök az lippai dologért, ha lehetne egy szempillantásban elvesztenék őket, és így noha Szénás uram soha talám nem vétett semmit, de mivel jenei kapitán ő kegyelme, attól félek hogy csak igen nagy kedvetlenséget hozunk magunkra, ha ő nálók feledékenységekben volna is, mi eszekben juttatjuk, ugyan azt gondolhatják, hogy talám csak boszuságokra expedáltá urunk ide ő kegyelmét, hogyha valami bizonyos okokra képest nem küldötte ő nagysága ő kegyelmét. Itt uram kiváltképen az itt benn való árulók, mivel mind jól tudják, ismerik ő kegyelmét, ugyanazoktól félő, hogy ne forgassanak ilyen dolgot imitt-amott az főrendek között. Mindazonáltal talám kegyelme is gondolkodhatott erről az dologról, és valami bizonyos okokra képest lött ez így, alioquin nem kellett volna egyáltalában lenni. Kegyelme lássa jelenti-é meg ő kegyelmének írásomat avagy nem, talám nem szükséges, mivel immár utban lévén kegyelme, ő kegyelme is búsulni fogna rajta, sőt ne talám reám is neheztelni fogna ő kegyelme, mindazonáltal valamint kegyelmednek tetszik, úgy legyen. Urunknak is irtam ezen dologról mostan küldött levelemben. Mindezek után az ur Isten hozza kegyelmeidet jó egészségben, láthassuk kegyelmeidet minden jó szerencsével, békességgel. Datum Constantinopoli, die 15. Octobris. Anno 1635.

Kegyelmednek jóakaró szolgálja

Sebessi Boldisár m. p.

P. S. Kegyelmed uram tudósítson bizonyos ember által, mikorra várjuk kegyelmeidet, hogy én is itt tudjam magamat mihez tartani, és menynyid magával leszen kegyelmedek. Itt uram noha elég házunk volna, de igen pusztá rusnya állapattal vagyon, bizony nem leszen mindenikünknek kedve szerént való háza, hogyha sokan lesznek kegyelmedek. Magának kegyelmednek és Szénás uramnak még leszen különkülön háza, de a többi jóakaró uraknak, ha lesznek kegyelmedekkel, ki nem fog sülni, mivel igen rossz pusztá állapattal vagyon az több házak. Kegyelmednek uram mostan semmi új portai híreket nem írhatok, ha Isten kegyelmeidet behozza, eleget hallhat kegyelmedek.

Kicübröl : Balthazaris Sebessi ad Paulum Nagy datarum par.
 Sebessi B. saját kézírata. — *Erd. Muzéum* (Gr. K. J. tört. eredeti
 lev. VI. kötet.)

XCIX.

Instructio Pro Generosis Paulo Nagy J. nostro et Petro
 Szenas Statuum et ordinum Regni ad fulgidam potentissimi
 Turcarum Imperatoris Portam Legatis. Anno 1635. die . . .
 Octobris *) expeditis data.

Mineüti nagy hívség, vigyázás és szorgalmatosság ké-
 vántatott mindenkor az főkövetekben török császár kapuján,
 kiváltképen mikor az országnak itt benn romlási voltanak,
 akárki is meggondolhatja. Mostan is az portán magunknak
 és országunknak főszabadságának árulói, azoknak fautori is
 lévén, valóban kívántatik az igaz hűség, vigyázás, szorgal-
 matos gondviselés és a mellett az illendő bátorság is. Mi
 azért teljességgel megnyugodván az kegyelmetek hozzánk
 való tökéletes igaz hűségében, hazájokhoz való igaz szere-
 tetiben, industriájában és az portai dolgokban való elege-
 dendő experientiájában, kegyelmedet Nagy Pál uram ma-
 gunk főkövetének, Szénás Péter uram pedig az ország köve-
 tének declaráljuk, és ez mostani török követségünket kegyel-
 metekre bizzuk, kívánván az ur Istentől is egyességet, és
 minden dolgainknak jó szerencsés végbenvitelére segítséget.

Császár és vezérek előtt való szemben lételben illen
 rendet tartsanak. Először Nagy Pál uram peragálja az ma-
 gunk követségét, annak utána Szénás Péter hívünk az ország
 követségét; de azért magok között mindenben igen szép
 egyességet és correspondentiát viseljenek.

Mind adót s mind ajándékokat alhoz való levelekkel
 Nagy Pál hívünk kezében vevén jó gondviselés alatt jegyzé-
 sekben, és az ur Istennek áldásával megindulván tőlünk :

Havasalföldében érkezhén, Bukuresten az vajdával le-
 gyenek szemben, és levelünket neki megadván, mi nevünk-
 kel salutálják illendőképen, megjelentvén neki, ha az por

*) A nap számának üres hely van hagyva. Engel Gesch. des Ung.
 Reichs IV. k. 484. szerint oct. 15-én kelt.

tán oly dolgai lesznek, melyekben jóakaratumk, segítségünk kívántatik, arra parancsolatok vagyon, csak ő is írjon oda való emberinek, hogy ők is vigyázzanak.

Nem árt az vajdától császár és porta állapotjáról ért . . . és egyéb híreket is, ha mit hallott, ha mit érthet, a mi va készitheti magát naponkint az portai actákhoz.

Ha előbb mód nem lehet benne, Bukerestről tudósítsa ott (benn) lévő kapikihánkat utban lételek felől, az ad megírván neki, hogy ő is az vezért mindjářást (tudó)sítsa felőle. Azt is megírja kegyelmetek, hogy még főkövetünk mellett az országnak is lészen főkövete, Szénás Péter hívünk, az szállásra is ugy viselhet jobban gondot.

Utjában mindenütt, elhittük, magától is értekezik az ott való állapotok felől, szükségös is. Konstantinápolyt(ól) egy napi járó földön avagy az mint jobbnak itéli, hivattassa Sebessi Boldisárt, az okon is, hogy tőle ott bennvaló minden állapotokat voltaképen megérthessen, az vezért általa salutáltathassák, és immár odaérkezéseket is megizenhessék, de kiváltképen, hogy becsülettel való bementelire kegyelmeteknek gondot viselhessen. Egyik dologban abban áll fejedelmi méltóságunk, mint excipialják bemenetelekben. Ott levő keresztyén oratorok is az szerint tehetnek ítéletet a portán való tekintetünk felől. Erre azért ő kegyelmednek kiváltképen való gondviselése legyen, hogy excipialása és bemenelete solenniter és becsületesen legyen.

Konstantinápolyban azért Isten segítségéből bemenvén, az vezért Sebessi Boldisár által igen méltóságosan köszöntesse, sok jókat kívánván neki, és az vele való szemben lételekre audientiát kérjen, megjelentvén, hogy Nagy Pál hívünk főkövetünk, Szénás Péter hívünk pedig az ország követe.

Casu ha császár Konstantinápolyban nem leszen bemenetelek(kor), minekelőtte az vezérrel szemben lennének, annak igen bizonyoson végére menjenek, és jól megértsék ha (mi) kívántatik magától is az vezértől Sebessi Boldisár avagy Zöldfikkár által micsoda solemnitást kövessenek császár salutálásában, leveleknek *)

*) Itt a szöveg megszakad ; a következő levél hiányzik.

Római császárral ő felségével mostan békességünk vagy-on, semmi ellene való dolgunkat nem tudjuk, sem ő felségének ellenünk az portán. Agensével azért módjával szemben lesznek, salutálják nevünkkel, értekezhetnek oda be való állapotokról, jóakarattját kívánhatják, és ha mit jót mondhat, acceptálják is, azt ő kegyelmek meglássák jól, vele való felettébb conversatiójokkal az több keresztyén oratorok ne offendáljanak, mint most, mind gallus, hollandus ellenségi ő felségének.

Galliai, angliai és hollandus követekkel is szemben lévén és leveltünket megadván salutálja őket; jóakaratomkat ajánlván nekik kérje őket, ha miben kívántatik, ők is legyenek jóakarattal dolgainkban kegyelmetek mellett.

Igyekezzenek végére menni, ha a gallus és hollandus oratorok incitálják-e az portát császár ellen, a törököknek is micsoda kedvek, inclinációjok lehet ahhoz. Kiváltképen az hollandusnak, ha jó kedvét és jóakarattját látja hozzánk, értekezzék magunk állapotja felől is, és Székely Mózes dolgát miben érti lenni? micsoda censurája felőle; mutassa kegyelmetek mellett jóakarattját, a miben módja lehet.

Ha kérdené az hollandus, miért nem szállottunk volt táborban az megöletett vezér irására az mult nyáron, azt kell felelni: Directe az vezér tőlünk ezt nem kívánta, hanem conditionáliter, hogyha ő neki is császár fogja parancsolni és szükséges lészön; császár sem parancsolta, szükségös sem volt, az vezér is csak abban hagyta, mert módja benne nem volt, császár is ellenzötte.

Mostani kapikihánkat Sebessi Boldisárt semmiképen mostan nem változtathatjuk, hanem helyben kellek hagynunk; kegyelmetek azért a miben kiindulatjakor az állapot fog ott benn maradni, arról voltaképen instruálja és intse serio mi nevünkkel, azon hűséggel, szorgalmatossággal viseljen dolgainkra jó gondot, mint eddég, kiért az mi kegyelmességünket is várhatja. Ne difficultálja tovább is azon szolgálatot continuálni; hazájának, magának szolgál, nemesak nekünk; ezen az uton lehet nagyobb állapotra való promotioja is. Kegyelmetek az vezérnek újolah commendálja, meg-

jelentvén, hogy ezután is ugyan ő marad az kapikihaságban, legyen jóakarattal, gondviseléssel reá.

Éléséből ha fogyatkozás vagy, azt valóban kell solicitálni az vezérnél: rendeltesse el ő nagysága az régi jó szokás szerint és adassa meg is, ne kellessék utána sugorgani. Lám az ország adaját ajándékinkkal mi megküldjük, valamivel tartozunk az portának, igazán megadjuk. Ő nagysága is az vezér ebbéli szabadságát, igazságát az országnak tartsa meg, ne mutasson hozzánk és az (ország)hoz kapikihánk régi szokás szerint való élésének elfogásával kedvetlenséget.

Az adót beadván, arról kegyelmetek elegendendő jó (qui)etantiát vegyen, és nekünk meghozza. Az portára beérkezvén, ott mint leszön kegyelmének excipiálása, vezérrel szemben létele, császár visszajövele leszön-é s mint viseli az vezér magát, lészen-é ott várakozások császár válaszára s egyéb állapotok felől is mentől hamarabb ezeknek végére mehet, minket tudósítson.

Az ország levelében azt kívánja, hogy császár Székely Mó(zest) avagy kézben adassa, avagy halállal büntesse, mint hogy császár atnaméja és igireti ellen ujlág practicát indított, hatalmas császár méltóságos nevét és az vezérek nevét is bele hozván; ha azt nem obtineálhatnák bátor csak az mire császár magát ígérte volt és az vezérek, küldenék Rodusban, assecurálván arról, hogy ennekutána is ő hatalmasága az ilyen szűkött embereket megbüntetetteti, az ország is hatalmas császárnak itt benn Erdélyben kárát s valami veszedelmes dolgokat láthatna, bizonyos főköveti által nyilván ő hatalmasságának és az fényes portának ézt hirrre adja, csak ő hatalmassága és az fényes porta szűkött és alattomban járó embereknek szavoknak hitelt ne adjon, hanem érdemek szerint büntettesse őket. Csak abból is hamisságokat megítélheti az porta, hogy mikor Erdélyben irogat, practikál, akkor hatalmas császár és vezérek nevével irkál. Az fényes portán pedig ország ját, ország dolgát forgatja.

Az mire az jó Isten kegyelmeteket segíti és igazgatja s az ott való állapot is tanítja, abban kétségünk ninesen, hogy igen hiven, szorgalmatosan el nem já(r), kiért Istentől is áldást várhat kegyelmetek, az mi kegyelmességünk is meg

nem fogyatkozik. M(ihelyt) Isten kegyelme teket onnan ha zaja felé való indítja, akkori mind portai s mind persiai állapotoknak igyekezzék voltaképen végére menni, és nekünk is több dolgokkal együtt meg.

(A többi hiányzik.)

Eredeti fogalmazvány. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

C.

A d B a l t h a s a r u m S e b e s s i.

Az ur Isten ő felsége minden üdvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

24. és 26. irt kegyelmed levelét Resmann Küküllőváratt 11-a die praesentis mensis adta vala meg reggel 5 órakor. Hogy kegyelmed az tengerentúl való állapotokról olyan historice tudósított, azt kegyelmedtől igen kegyelmesen vettük, ezután is hogy czent kövesse kegyelmed és cselekedje is, kegyelmesen parancsoljuk kegyelmednek. Az mely leveleket kegyelmed Maurer Mihály kijövedele után nekünk az vajda colarassától küldött, kiket hoztak meg benne, arról kegyelmedet ezelőtt tudósítottuk. Az havasali vajdának mi is érté sére adtuk vala, hogy az oda benn való kapikihája nem igaz embert volna, eddig kegyelmed experiálhatta, változtatt-é, nem-é meg, sőt mi is azon leszünk, hogy az vajda megvál toztassa. Ha az vezér elküldte volna az Székely Mózes dol gait Moldvában, vakok volnánk, ha elménkkel fel nem ér- nénk ellentünk való szándékokat, ugy vagyon, az havasali vajda 10-a die hujus mensis ira egy levelet, kibén ugy tudó- sít, hogy ő néki az ott benn való kapikihája irta volna, az árulók elmentek volna Moldvában az tengeren, kinek mi szinte nem adhatunk hitelt, mindazáltal Moldvában is elküld- tünk ennek megtudására, s kegyelmednek is igen kegyelme- sen parancsoljuk, éjjel nappal tudósítson, ott vagynak-é vagy ugyan elmentenek , ha ott nem fognak lenni el kell hinni, hogy elmentek. Szabó Andrásra igen nagy vi- gyzásunk volt mindenfelé, de kegyelmed abban bizonyos legyen, itt benn Erdélyben az nem volt, hanem ha mások

által jutottak kézben azok az levelek, kiket bevitt vala, tudjuk, hogy Daczó szolgálja volt, sőt az itt való lator János egyikre Fertodi Jánosra vallott vala, volt előttünk is, az ember esküdt, tagadott, ártatlannak mondván magát, de most az circumstantiák mást mutatnak, és Toldalagi Mihály uram is itt lévén melletttünk, mind az szerént emlékezik az dologra, az mint kegyelmed írja. Az ur Isten engedelmeiből im 25-ta kezdjük el az székelyek mustráját, melyet nekik még ezelőtt egy holnappal promulgáltunk vala, bizony mind Daczó uramat s mind Fertodit elővonszuk az examenre, s talám meg is arestáltatjuk őket. Kegyelmednek ott benn azon kellene mesterkedni, azt a Szabót vagy beszélhetné ki, avagy vehetne mindent ki tőle, vagy adományyal vagy másképen. Kiváltképen levelek kelletnének, mert tudja kegyelmed, az lator szavainak nem szoktak hitelt adni, sem egyik lator vádlására más latrot sem megbüntetni, ha nyilvánban mások fassiójából meg nem világosodik. Itt benn, hogy az árulóknak derekas factiójok lehessen, azt ugyan csak magunknak nem persvadeálhatjuk, mindazáltal mi ugyan úgy vigyázunk, kegyelmed is ott benn vigyázzék, és ha mi újabbat és nyilvánabbat érthet, éjjel nappal adja értésünkre, substituálván valakit és subordinálván utánnok, ki által kegyelmed többnek is végre mehessen, de ha szinte Moldvában jönnének is, az ur Istent segítségül híván bizony onnét sem árthatnak, mert ha Lupul promoteálni akarná, elsőben megtaláltatnánk az portát felőle, de ha meg nem szólítanak, bizony praeveniálni igyekszük, s ki tudja Lupul is mit találna magának, az lengyelek sem baráti, Lupul tárról már keveset vihet végben az lengyelek is végben viszik békességeket az svédekkel, ők is vaj igen vigyáznak az szomszéd országokra magokért s jövőendő veszedelmekért, hogy idegen gonosz szomszédjok ne legyen, kiváltképen török, tatár. Minthogy Lupulnak kegyelmed inkább ott benn értheti meg hamarébb minden cigányását, azon kell kegyelmednek lenni, az alkalmatosság is mutatván úgy változtassák. Az székelyek mustrája felől discursusa kegyelmednek együtt forrt az miénkkel, noha mi abban más véget néztünk. De im az ur Isten más hasznosabbat is hozott

ki belőle. Kegyelmed valamit ért s hall, vagy bizonyos vagy bizonytalan, de mindenekezt tartozik megírni, és nekünk értésünkre adni, mert az, ha hasznót nem hoz is, kárt nem tévesz, mivel minket mindennel vigyázásra és gondviselésre serkent és nódít. 26-a Septembris irt leveléből értjük, az zsidó igen megtréfált volna, kiről kegyelmed igen kellete korán tudósított, megadta az az zsidó. Az Kővárban való rab ember felől talám nem érte Cornelius uram, hogy nekünk maga irt Cyrillus, elbocsássuk, és küldjük az moldvai vajda kezében, kiről Cyrillusnak nálunk levele, melyet im csak in mense Septembri küld meg az moldvai vajda, melyet az professorokkal is communicálván, Cyrillus keze irásának esmértenek, mi is erre való nézve küldjük be Moldvában az vajdához, megbocsásson Cornelius uram, mikor kezünkben küldték, az reá kellő expensákat mind megígérte Cyrillus, de semmi sem kelle benne, mi most ingyen bocsátjuk el. Kegyelmednek nehézséggel irt levelünkre maga adott volt okot, mert arról kegyelmed placide is írhatott volna, hogy kegyelmed magát kegyelmességünkre bizta s hadta, azzal kegyelmed bizony magának s posteritásának fog használni, Isten kihozván, mert ha kegyelmed magát ott fel kétségünk sincsen, bizonyos legyen benne, recompensationkat fogja venni, ne nehezteljen kegyelmed egy keveset tünni, szenvedni hazájáért és mi érettünk, nem hogy életében nem volna dicséretes embernek hazájának szolgálni, de még halni is édesnek kell lenni; az kegyelmed háza népének itthon mi adhatunk 100 forintot, egyébbül is nem hadjuk. Kegyelmednek is küldünk költséget. Az főköveteinknek, úgy vagyon az mi rendelésünk szerént előbb kellett volna megindulniok, de az gyalog kapitány ám az beteg vala, mind feleségestől csak meg nem halának. Szénási Péter uramat is a harmad-napi hideg vesztegette, mindazáltal minden bizonynyal az ur Isten áldomásából ez jövőendő szeredán, ha kedden nem is innét kiindulnak, és utjokat continuálják, bé is fognak sietni, s Huzain aga dolgáról is elég instructiójok lészen, melyet kegyelmeddel is fognak communicálni, igen biztassa kegyelmed Huzain agát az mi kegyelmességünkkel, Luppul vajdához mi küldtük vala, abest circa die 20. Augusti két dologért,

egyikért, mert igyekeznek Máté vajda turbálására, másik, az árulóknak is nem kellene az mi bántódásunkkal faveálni. Szabódott igen mind kettőről, hogy nincs hírével, de mivel oláh, annak is az szerént kell hitelt adni. Ha okos és jó conscientiával bíró ember volna, mindenkor eszében forgatná amaz közönséges versecskét : *damna parans aliis proprio parat epati damna*. Így jára Alexander vajda; kegyelmed legyen azon, Cornelius uramat tegye jóakarójává az havasali vajdának, kit mi is intimálni fogunk Máté vajdának, hogy érte legyen; végben is viheti adományával, mivel mi úgy vöttük eszünkben, szereti az adomot Cornelius uram is. Jusuff aga dolgáról is leszen instructiója az főkövetnek, Markó is az kegyelmed levelét 14. die hujus mensis hozta vala meg Birthalomban szinte délest 12 órakor. Az vásárlás állapotját értjük, mi az kegyelmed hűségében nem kételkedünk, újab computust nem küldünk, az galatai áros embernek tartozó adósságunkat az főkövet meg viszi, kinél úgy reméljük ezer kilenczven tallérnak kell lenni; smaragdokat, rubintokat kegyelmed mégis tudakozzék, s ha foghat tanálni, adja értésünkre, esujtárt hogy kegyelmed nem vött, azt magunk is akarjuk, s az smaragdoknak öregeknek s kissebb s nagyobb-szerűeknek kellene lenni, az két czapragot Kováts Péter s az egy köves szerszámot, két bokor hintó vánkost, négy kesele bört, füstölőt és öt kötés papiros skofion aranyat is meghozta; kegyelmed igyekezzék mennél hamarb az majczokat kiküldeni, az zablya vasakat és köves kardokat is. Markótól is küldtünk volt kegyelmednek pinzt, arról semmit nem ir kegyelmed, adták-é, nem-é meg; azon kellett volna megvenni az vánkosokat. Az árulókra egyikre se kösse kegyelmed erővel az mi kegyelmességünket. Máté vajdának mi adtuk volt tanácsul, hogy nyujtson szép szót is Székely Mózesnek, csak azért, hogy inkább mindent úgy értsünk : mindazáltal hogy kegyelmed beküldte levelét, azt kegyelmedtől bizony igen kegyelmesen vöttük, s ezután is legyen kegyelmed szorgalmatos vigyázásban, mindenekről tudósítson, adja Isten hallhassunk minden jót kegyelmed felől. Datum Coronae 20. die Octobris Anno 1635.

G. Rákóczi m. p.

P. S. Az esászár adajának nagyobb része gréczi tallérül leszen, kegyelmed idején provideáljon, váltassa el ott benn, úgy az mint Toldalaghi uram eselekedte volt; az idején avagy talám most árosabb lehet az olyan jó tallér, Tholdalaghi uram egy jó gréczi tallért 120 osporán váltott volt el, kinck 4 atta volt azoknak az kik elváltották, esászár és az fővezér megjöveteléről is, ha mit kegyelmed újabbat érthet, adja értésünkre éjjel nappal.

Jelen levél kezdete, egészen o szavakig: „biztassa kegyelmed“ meg van a fehérvári könyvtárban II. k. 186 darab, a többi része az *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.)*. Az egész eredeti Rákóczy saját kezeirása.

CI.

Georgius Rákóczi Dei gratia Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Generoso fidelis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Az mint vagy két nappal ezelőtt Rezmántól megírok, hogy főkövetünket az országkövetével együtt megindítjuk hatalmas esászár fényes portájára, immár Isten kegyelmességéből ő kegyelmeket megindítván az utra, kelleték hűségedet ezekről informálnunk, és tőle is választ adni parancsolnunk. Mivel még most kegyelmedet az portáról ki nem bocsáthatjuk, küldöttünk költségére két száz tallért főkövetünktől. Itthon kegyelmed háza népének száz forintot adattunk költségére, a mire szükségé leszen, s ezután is el nem feledkezünk róla. Főkövetünknek is igen serio instructióban adtuk, s megparancsoltuk, az oratoroknak eleitől fogva rendelt élést megszerezze kegyelmednek az vezértől, és helyben állasa jövődő kapikihák számára is, s úgy hiszszük, abból sem leszen fogyatkozás. Bezouar (?) felől irtunk volt kegyelmednek még Fejérvárról; tudósítson felőle, miben légyen annak is dolga, és ha leszen, siesse bizonyos jó alkalmatossággal kiküldeni nekünk. Az selyem maitzokat is siesse hűséged kiküldeni, s minket minden állapotokról, hirekről gyakorta valósággal tudósítson. Secus non facturus. Qui de caetero gratiose propensi mane-

mus. Datum in Civitate nostra Brasso, die 23. Octobris, Anno Domini 1635.

Georgius Rákóczi m. p.

Kivülről : Generoso Balthasari Sebesi de Sárd, continuo in fulgida Porta Ottomanica oratori nostro etc. Fideli nobis dilecto.

Eredeti. Erd. Muzéum. (Dr. Ötvös Ágoston hagyatékában.).

CII.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

14. die hujus mensis irt kegyelmed levelet s mind az 15. die irt post scriptával együtt az havasali vajda tegnap dél est 4 órakor küldé meg Székely János uram magunk postájától. Az mi vásárlást kegyelmed Kovács Pétertől kiküldött, azt mint vöttük el, Résmántól küldött levelünkben voltaképen tudósítottuk kegyelmedet, kegyelmesen kívánjuk kegyelmedtől, a többit is küldje ki kegyelmed mennél hamarb. Szénási uramat már meg nem változtathatjuk, mivel ő kegyelmek is 22. die hujus mensis délest mentek ki Brassóból, mi reggel jöttünk ki; úgy vagyon mi örömet írásunk szerint indítottuk volna meg, de az gyalog kapitán oly beteg vala mind feleségestől, csak meg nem hala, mindazáltal im mennek, el is sietnek, kiről innét is irtunk, ne késedelmezzenek, s noha császár megjövetelét szent Demeter napjára hirdetik, de talám későbbben leszen; reméljük követeink is jókor fognak beérkezni. Az kegyelmed tetszése szerint mi is úgy expediáltuk követinket egyáltatjában kivegyük visszáját császár kegyelmességének az árulók dolgában, büntetésre adják-é, kézben küldik-é ez helre, s úgy assecuralnak-é, hogy országul soha az miatt bűt s kárt ne valljunk, kikről tudjuk kegyelmeddel is fognak consultalkodni. Az divánban hallott hirt örömet értettük volna, kitől s micsoda módbeli embertől hallotta kegyelmed, s ezután is kegyelmed mindent megirjon, de azt is, kitől érté kegyelmed, kit mi bizonyos okért kívánunk; semmit lehetetlennek nem tartunk s úgy praeparáljuk magunkat, mint ha már jönnének is. S im az egész székely-

séget is most is mustráljuk, mindazáltal mi az ur Istenben bizván igen jó reménységgel vagyunk ennek is semmiben mulása felől, kiváltképen hogy császár oda által nem járhatott győzedelmesen és egész európai hadainak nagyobb és jobb része oda által, vagyon, az tatárok talám egy más között eddig is megvittak, az idő is ezennel beáll, tatárral várat várost nem szoktak venni, minden élet crös helyekre takartatt az szegénységtől, az havasokon hó leszen, az lengyelek is, bizonyosan irhatjuk kegyelmednek, már megbékéltek az svédekkel, az kik bizon igen vigyáznak erdőkre s az tatárság indulására, nem mi értünk, hanem magokért. Im az adóval is utban vannak követink, kire nézve ha ugyan olyan szándékjok volna is ellenünk, halasztják, s azonban az derék tél is beáll, nehéz lenne lövődözni, de hogy ez szándékjoknak végére mehessünk avagy csak megelőzhessük, nekünk az tetszik, s kegyelmed azt is cselekedje, ha ugyan continuáltatik az ellenünk való szándékjok, menjen fel kegyelmed az kajmekámhoz s kérjen audientiát s köszöntse becsülettel s kövesse meg igen engedelmesen, hogy búsitani kell kegyelmednek, de kétfel velle, mert az árulók az egész várost eltöltötték azzal, hogy egyáltaljában mihentest hatalmas császár megjö, az két olá vajdáknak változásoknak színe alatt tatárral együtt az uram és országom ellen haddal akarná ő hatalmasága Székely Mózeset beküldeni, az többit is számlálja ugy elő kegyelmed, az mint hallotta s érette, s nekünk is ez 15. die hujus mensis irt levelében írja post scripta, ezek után kegyelmed fordítsa arra szavát az vezér előtt, ezek nagyságodnál vadnak-é így tudva nincsenek-é, érti-é nagyságod hatalmas császárnak akarattját, én azt nem tudakozom, nekünk elég keserves, az uram országával együtt hatalmas császárnak igaz hive, adóját beszolgáltatta, s kivel most is im utban is vadnak; hol mi mult volna el hatalmas császárnak parancsolatjában, az melyet az én uram nem praestált volna, nagyságod megbocsásson, meg kell mondanom, nem még hogy az én uramtól ebben valamit értettem volna, hanem csak magamtól mondom, tartok igen, hogy ezféle hír ha az urak s országomnak fülcikben menne, meg ne busuljanak és megmaradások felől ne kezdjenek gondot viselni; én Isten

óthalmazzon, hogy nagyságodnak tanácsot adjak, de nekem az tetszenék, ennek nagyságod venné eleit, és eféle híreknek hirdetésekkel sem az uramat, sem az országot ne rimitenék s ne idegenitenék ő hatalmasságától, holott sok hű szolga és sok ország kellene ő hatalmasságának olyan mint az én uram és ők; mert az életemet kötöm hozzá csak hatalmas császárnak régi üsitől adott atnaméja szerint, kit ő hatalmassága is azon arról adott atnaméjában confirmált, az országot szabadságban s az uramat fejedelemségében tartsa és óthalmazza meg, soha-soha egyik is ő hatalmassága hűségének köntöse alól ki nem vonsa magát, hanem azalatt végezik el életeket; azokra az kajmekám mit fog felelni, változik-é ábrázatjában, megháborodott elmével hallja-é, resolutióját mint adja, igen szükség kegyelmeteknek reá vigyázni. Ha látja kegyelmed s veszi észében, hogy ő is bänná az ilyen híreknek folyását s az árulókra való haragját, valamit az alkalmatosság mutat ellenük való procedálásban kegyelmed semmit el ne mulasztson. Ha pedig az az hír az kegyelmed írása után nem ujult avagy csak azonban állapadott meg, s újabbat kegyelmed is nem hallott, sőt inkább jobbat avagy esendesebbet, kegyelmed is semmit ne emlékezzék az vezérnél, legyen hallgatásban, várja be az főköveteket vele együtt, az mi, az ur Isten kegyelmeteket segíti, s legjobb leszen, kövesse s cselekedje azt kegyelmetek. Ha pedig kegyelmed azután is hallani fogta ezt az hírt, ne várokozzék kegyelmed semmit az főkövet bemenetelére, az mint felebb iránk, tanálja meg kegyelmed az kajmekámot mindjárt, azt is kegyelmed megmondhatja az kajmekámnak.... az kegyelmed hozzá; soha az ország mi mellőlünk el nem fog állani, ha szinte különbet adnának is nagyságodnak értésére, de ne higyen neki, mert bizony megcsalatkozik, s én im itt vagyok, de az életem fogyjon el, ha ezenkívül leszen. Kegyelmed minket mindenekről bőségesen tudósítson, az mustrát im ezennel elkezdjük; innét még előbb adja Isten kegyelmed felől hallhassunk minden jót kegyelmed felől.

Datum Uzon 25. die Octobris Anno 1635.

G. Rákóczi m p.

Kivülről: Generoso Balthasari Sebessi de Sárd, Continuo in fulgida Porta Ottomanica Oratori nostro. etc. Fideli nobis dilecto.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

CIII.

Georgius Rákóczi etc.

Generose fidelis nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram. Istennek legyen hála, mi még is mindnyájan türhetőképen és békével vagyunk. Az székely hiveink mustrálásához szintén most kezdetűnk, s Isten áldásából immár azt continuáljuk. Tegnap ide Uzonban jövő utunkban hozának portai orator hívinktől leveleket, melyek között kegyelmednek szóló levél is lévén, felszakasztottuk magunk, de kegyelmednek in specie ugyan megküldöttük. Mit írjon Sebessi Boldisár a Szénás Péter uram állapotja felől, maga leveléből kegyelmed megértheti, mert a mint nekünk, kegyelmednek is mind azon szerént írta meg. De megváltoztatásában vagy visszahívásában immár semmi mód nem lehetvén, orvoslása az dolognak csak az : az országbeli statusok a mely levelet irtak kajmekámnak, pariája kegyelmednél lévén, lássa meg, és ha abban Szénás uramat jenei kapitánnak írták, az originálban is úgy leszen, s lám Szentpáli ott lévén kegyelmetek mellett, valami jó mesterséggel igen szépen nyissa fel kegyelmed vele együtt a levelet, hogy ismét ismeretlenül szépen becsinálhassa, s az jenei kapitánságot kivakarván igen szépen belőle Szentpáli, írjon más valami becsületes szókat helyében, vagy assessorságáról vagy miről, találhat kegyelmeddel együtt szót, mit oda írjon, ne maradjon üresen az kapitánság helye, s ismét igen szépen becsinálhatni az levelet, s elviheti kegyelmed. Ha pedig az párban csak etc. etc. volna az kapitánság helyében is, de ugyan felnyissa az pecsétet kegyelmed, mert abban ugyan megfogták írni a kapitánságot, s azt deleálni kell s más szókkal suppléálni. Egyéb oda való hírek felől micsoda postscriptat írt legyen nekünk orator hívünk, kegyelmednek ad verbum pariáltatván megküldöttük, kegyelmed meglátja. Mely dologban mint

alkalmaztassa és viselje magát orator hívünk, a mint magunkat neki resolváltuk, in ea parte azt is magunk leveléből kiíratván, megküldöttük kegyelmednek, abból megérti arról való discursusunkat is. Melyre képest kegyelmesen kívánjuk kegyelmedtől, sőt ugyan parancsoljuk is nekie, az mennyiben lehet beszessen, menjen éjjel, nappal, hogyha írásunk szerint azután is újult volna az a hír, és orator hívünk az vezért megtalálná felőle, hova hamarabb lehessen mellette kegyelmednek is segítsége. Ha pedig meg nem találná is kegyelmed bejutasáig az vezért felőle, ha meg kellek találni, úgy is ne essék késedelem az dologban. Pap Márton is mi dologból kellett az vajdához beküldenünk, kegyelmednek is általa megizentük szóval, és instructiójából is megértvén kegyelmed, s az vajdával szemben lévén Pap Mártonnal együtt, azt a dolgot peragálja úgy, hogy Pap Mártont ugyan onnét teljes resolútióval bocsássa mindjárt vissza hozzánk. Bálintfi Balás szolgánk ma reggel érkezék hozzánk onnan feljülről az Imperiumból, szintén Hamburgumból tért meg. Az lengyelek az svédekkel minden bizonyosan megbékélletenek, és az pacificaciot, az mint kinyomtatták, meg is hozta Bálintfi Balás deák és német nyomtatásban, s az deákját is szóról szóra igazán beíratván, ugyan most beküldöttük Markótól kapikihánk kezében, hogy az vezérnek, mindjárt megmutassa, s kegyelmed is meglátja. Eidem et in reliquo gratiose manentes. Datum in Possessione Uzon. Die 25. Octobris. Anno Domini 1635.

Az mely levelek az fejevári káptalan pecsétivel vadenak bépecsételve, azt írta az ország császárnak és az vezérnek; mind kettőt fel kell kegyelmednek nyitni.

P. S. Az Székely Mózesék dolgokból is az assecuratoriát im megküldtük, kivel kegyelmed igen-igen titkoson cselekedjék, az mi becsületünk meg ne sértődjék. Az száz forint ó dutka pénzt is vagy dutkával, vagy tallérul minden bizonynyal utána küldjük kegyelmednek hétben kelve az 50 tallérral együtt, mivel kegyelmednek Bajrán esauznak nem kell megadni az husz tallért, mert Reznánt az helyett fogadtuk, az pénzből kegyelmed meg nem fogyatkozik. Oda fel az békességhez semmi remény ninesen. Az ur Isten bevívén

kegyelmedet és szemben lévén az kajmekámmal, éjjel nappal igyekezzék tudósítani, mit remélhetünk az Székely Mózesék dolgából az portától. Ha az vezérek pénzében maradna, s nekünk való fejedelmi lóra akadna kegyelmed, bár csak kettőt hozna kegyelmed jót. Adja Isten hallhassunk minden jót kegyelmed felől. Pap Mártont miért kellett beiktatnunk az vajdához, kegyelmed megértheti neki adott instructiójából. Ha kegyelmedet ott éri, kegyelmednek kell azt is az vajdának proponálni, s ha mi választ ad, kegyelmed Pap Márton által adja értésünkre.

Az secretariustól most előttünk irván kérdünk, ha kész-e az Székely Mózesék assecuratoriája, de azt mondá, hogy nem kész, kit bizony bánunk, de reá sem vethetünk, mert látja Isten, annyi az dolog mindnyájunkon, ételünkhöz is alig érkezhetünk, de elkészítettjük ez 5 nap alatt, s az pénzzel együtt utána küldjük kegyelmednek. Tartván attól, hogy kegyelmedet Pap Márton Bukoresten nem éri, azért kelle elbocsátanunk sietve. 26. Octobris 1635. reggel 6 órakor.

Egykoru másolat. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).*

CIV.

Szolgalatomat ajánlom nagyságodnak mint bizodalmas uramnak, a szent Isten nagyságodat kívánsága szerint való sok jókkal és jó egészséggel áldja meg, és uraságában nagyságodat minden gonosz igyekezett emberek ellen ótalmazza s tartsa meg sok esztendeig.

Nagyságodnak akarám értésre adnom, hogy az elmúlt napokban találá meg Bazaraba Niagoi vajda ilyen dologra kérvén, hogy irnék én is nagyságodnak az ő nagyságodnak küldött levele mellett, mivel hogy itt benn az portán egy-nihány felől futják az vajdaságokat, mind az moldovait s mind azt, hogy nagyságodat is kitudhassák vajdaságából az ki nagyságodnál is tudom nyilván vagyon, könyörög azon nagyságodnak, hogy nagyságod lenne mellette és értene egyet vele, hogy szerezhetné magának az moldovai vajda-

ságot, nagyságod maradna meg vajdaságában, előtte viselvé nagy-ságod, hogy igaz vajdafi lévén őket illetné igaz törvin szerint is, hogy nem más rossz görögöket, az kik csak nyuz-zák, fosztják az országokat, arra igéri magát nagyságodnak, hogyha mostan hamarsággal bizonyos emberét küldi be, te-lát neki oly emberi vadnak itt az császár mellett, és arra is igérték magokat neki, hogy az hatalmas császárunktól neki szerzik egyik vajdaságot, de ő nem akarná, az mint eszem-ben veszem, az nagyságod vajdaságát kívánni, sőt ha nagy-ságodnak emberi jünének bé, az itt benn levő mellette for-godó főemberek által végben vinné, hogy nagyságod megma-radna uraságában és Isten bevivén őket is az moldovai vajdaságban, nagyságodnak igaz, jóakaró szomszédja lenne, és mint atyját, ugy tartaná nagyságodat; én velem, ezek vol-tak beszédi; az maga leveliből, kit én ebben az levélben in-cludáltam, nagyságod jobban is megértheti kívánságát. — Azért nagyságos uram gondolkodjék nagyságod az dolog-ról, mert ha arra mehetne az dolog, hogy megszerethetnék itt benn a nagyságod uraságában való megmaradást, én igen javaluám és szívem szerint kívánom Istentől, de ezt bizony-nyal írhatom nagyságodnak, hogyha nem tudom mennyi summa pinzt küld is nagyságod, akár mint töltsé is itt benn az portát, avagy az nagy embereket, és akár mint igirjék is magokat nagyságodhoz, hogy nagyságodat meghagyják ura-ságában, de nagyságod azt el ne higye, mert ha lehetne egy óráig is nagyságodat nem hadnák székében ülni, csak hogy nem volt módjuk még eddig benne, hogy nagyságodat ki-tudhassák uraságából, de minden feltűt czéljok és elvég-zett dolog nálok, hogy nagyságodat kitűzhessék uraságából, de nem csak hogy kitűzik, hanem hogy életét is elfogyassák nagyságodnak, melyre az ur Isten ne segítse őket; mostan is Kincelebit és Muzkot(?) noha az nagyságod instantiájára és adománya mellett megfogaták és fogságban vadnak, de bizonyosan végére mentem, hogy csak képmutatásban cse-lekedik, de ezután is kilátszik minden czigánságok, nagy-ságodat az adományért jó szóval szép biztatással tartatják, de bizonyosan elhídjé nagyságod irásomat, hogy nincsen különben, az mint nagyságodnak írom, én az én kegyelmes

uram után nagyságodnak uraságát szintén úgy ótalmaznám, mint szinte az uramét, és olyan igazsággal dolgoznék, mint szinte az én kegyelmes uramnak valamiben tudnék, szolgállok is valamire elégségesnek itél nagyságod, csak parancsoljon nekem, jóakaró szolgáljának, mivel az uramtól is parancsolva vagyok, hogy minden tehetséggel szintén úgy igyekezzem nagyságodat ótalmazni vajdaságában, mint szinte az én kegyelmes uramat. Nagyságod pediglen megbocsásson, hogy ő mellette irtam nagyságodnak nem is a végre, hogy nagyságodnak ártalmára lenne, Isten ótalmazzon attúl, hanem látván Niagoie vajdának igaz jóakarattal való indulatját nagyságodhoz, cselekedtem; immár legyen az nagyságod bölcs itéleti rajta, mit cselekeszik nagyságod; azt hiszem gondot visel magára; de azért hogyha nagyságod az vagyok keresésnek nem akar is cedálni, mások is az kik futják az vajdaságokat ugyan végben fogják vinni, és azok nagyságoddal semmit sem fognak kötni, én az én értelmem szerint úgy javallanám, hogyha azt végben vihetné jóakarói által az portán, az mint igiri magát, hogy nagyságod megmaradna uraságában és ő moldvai vajdaságában, talám jobb volna, magam is tudom, hogy itt benn nagy emberekkel kötötte dolgát és hatalmas császáruink megjó, valamelyiket neki fogják szerezni; errül a dologról az én kegyelmes uramnak is irtam, mivel jó szomszédságát és jóakarátját igiri az én kegyelmes uramnak is, sőt egyéb nagy dologra is kötné magát, hogyha valahogy a szerencse is hozná neki az vajdaságot. Mind ezek után az ur Isten nagyságodat tartsa meg jó egészségben, sok esztendeig uraságában, mind az nagyságod mellett levő igaz hűveivel egyetemben. Datum Constantinopoli die 28. Octobris Anno 1635. Nagyságodnak az én kegyelmes uram után igaz jóakarója

Sebessi Boldisár.
Erdélyi kapikihája.

Kivülről: Az tekintetes és nagyságos aga Máte uramnak, havaseli földének vajdájának, az erdélyi fejdelem az én kegyelmes uramnak jó szomszédjának, barátjának, nekem jóakaró bizodalmas uramnak, adassék ez levelöm.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

CV.

Életemig való alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, fejedelmemnek, a szent Isten nagyságodat kívánsága szerint való sok jókkal és jó egészséggel áldja meg, és minden dolgaiban jó szerencsés, bódog előmenetelt engedjen nagyságodnak.

Kegyelmes uram az mostan itt beun az portán levő avagy forgó állapotokról még is nagyságodat akarám tudósitanom; még az hatalmas császáruk meg nem érkezik, noha minden nap hirdetik hogy jön, im jü s ám jü, de még eddig semmi sem telék benne, noha igen bizonynyal mondják megjövetelit, ugyan el is kell hinni, hogy megjü, mert igen készitik az gályákat eleiben, és itt benn is egyébképen is nagy készülettel várják, ugy hallom, hogy három hó pinzt adatott az hadainak és telelő helyre is rendelte volna őket, de mint hogy tudhassa ember bizonyosan, nem tudom, mivel hogy valamennyi posták avagy egyéb emberek onnan az császártól jönnek, soha egy nyomon nem beszélnek az megjövetelit és az egyéb táborban esett dolgokat is, és így nem tudhat ember választást tenni az sok rossz, hamis hírek között; de mind azon által ugy veszem eszemben, hogy nem színtén kedvek szerint esett dolgok, az mint azelőtt is nagyságodat írásomban tudósítottam volt bőségesen, az mi pediglen kegyelmes uram az vajdák változtatását illeti, mostan is ugyan csak az elébbi hírek forognak. Mostan Máté vajda ez elmúlt napokban küldött volt az kajmekámnak és több itt benn lévő főrendeknek tiz vagy tizenkét ezer tallért, ajándékozván őket, az ő instantiájára az adomért a basa egy Kurezelebi nevű itt való lakos igen nagy erejű embert, és mást is egy Muzko nevű itt való görögöt az ki Linon vajda mellett forgódott volna, hogy az moldovai vajdaságot neki szerezhessék, megfogat őket; tömlöczben vadnak most is, de csak képmutatása az bassának ez dolog, mert nyilván tudom, hogy többet adott Linon vajda eddig husz ezer tallérnál, kit a basának, kit a főfőrendeknek, e mellett lovat is hármat és teljességgel neki igírték egyik vajdaságot, valamelyik lészen, noha ő az moldo-

vaira vágyódott volna, de nem tudom még melyik leszén, hanem ha az császártól másoknak szerzenék az császár mellett való főrendek, alioquin övé leszén egyik. Máté vajda azt tudja talám, hogy megváltozik az itt benn törökődő vajdák dolga az ő adományával; távul esik attól, mert ha lehetett volna, eddig is egy óráig is székbén nem hittük volna ülni, soha ide annyit nem küldhet az kit el nem vesznek, de félő hogy úgy ne járjon, hogy sem pinz, sem posztó, magának is kegyelmes uram megírtam ugyan mostan együtt evvel az nagyságodnak irt levelemmel együtt; nagyságodnál nyilván lehet, hogy mikor Szalánczi István uramék Mikó Ferenczezel itt benn voltak harmadik esztendőben, egy Bazaraba Niagoie nevű vajdafi törekedvén azon, hogy vajda lehetne valamelyik Oláhországban, nagyságodnak ígirt volt annuatim tizenkét ezer tallért, melyről az mint maga mondja, kézzel írása alatt való pecsétetes levelet is adott volt nagyságodnak, mostan is arra igiri magát, hogy ő azon ember lévén, meg nem másolja, de azon könyörög nagyságodnak, hogy nagyságod mostan az követek által legyen mellette itt benn a portán, hogy az moldovai vajdaságot szerezné meg neki; olyan bizodalomban vagyok hogy ez mostani új kiszlar aga egyáltalában neki megígírte hatalmas császáruktól megszerzeni, igen kedves embere is az császárnak; az elébeli kiszlar aga felől rossz hír forog, azt itilem, hogyha az császáruunk megjő, nem tovább élete neki is másokkal együtt. Nagyságodnak levelet is írt Niagoie vajda, melyet includálván az nagyságodnak irt levelemben megküldöttem, nagyságod abból jobban is megértheti akarattját, és nagyságod tudósethat ez dologról minél hamarébb, mivel mások is igen futják, járkák az vajdaságot; Máté vajdának is írt levelet, hogy egyetértvén vele ez dologból egymás segítsük, legyünk egyértelemben, hogyha vajdaságában megakarna maradni, mert ez kötne Mátéval is, valamint amaz akarná, de ha Máté ezt nem fogja akarni, mások is elfogják mind ő tőle vajdaságát venni, s mind Lupultól. Nagyságodnak azt is akarom értésére adnom, hogy azt itt benn levő árulók Murat aga, az ki temesvári bassa volt, azáltal futják, jártatják dolgokat mind az budai vezérnél, mind az egri pasánál, s mind az temesvári végben lévő békek basáknál, ezt

én az budai német Huzain nevű magyarúl tudó csaustúl érttettem igen nagy bizonynyal, házamnál jól tartván, az bibliára esküdt meg, hogy külömben nincsen, ezt is mondván, hogy nagyságod csak olylyá tartsa azt az ajándékot, az kit az budai vezérnek küldött, mintha az sárban vetette volna, mért elhidje nagyságod, hogy nem jóakarattal vagyon nagyságodhoz, hanem Székely Mózes pártja; minapiban irt egy levélben irtam vala kegyelmes uram, egy Maros széki embert, hogy megnevezek rövid napon írásomban, nem egyéb kegyelmes uram, hanem Faragó Andrást mondotta ki az árulóknak egy szolgálja, hogy arra igérte volna magát és olyan correspondentiája volna Mózesnek vele, hogy ha ez innen haddal menne nagyságodra, ő mindjárast az ő alatta levő hadaival melléje állana, mivel annyira megunták nagyságodat, hogy nem fizet nagyságod nekik, hogy akarki lenne erdélyi fejdelem, mingyárast melléje állanának, úgy lehet-e nem-e kegyelmes uram nagyságod talám eszében veheti, tudom nagyságodnak gondviselése leszen reá. Az követ uramék bejüvetele felől semmit sem érthetek még eddig, utban lehetnek-e nem-é. Mindezek után az ur Isten nagyságodat sok esztendőig tartsa meg jó egészségben, fejdelemségében mind az én kegyelmes asszonyommal és az urfiakkal ő nagyságokkal egyetemben. Datum Constantinopoli 28. Octobris. Anno 1635. Nagyságodnak alázatos igaz, hű szolgálja
Sebessi Boldisár m. p.

Kivülről : Serenissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczi Dey gratia Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Domino, Siculorum Comiti, Domino mihi Clementissimo.

Kivül : 9. die Novembris. 1635. Mikó Ujvár, reggel 9 órákor Havasali vajda postája Pattantyus György.

Rákóczi György saját kezű jegyzete.

Eredeti. Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).

CVI.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Ma reggel igen bizonyosan hozák meg, hogy az Szé-

kely Mózes szolgálában és az moldvai vajda udvarban vadnak, kiket ugyan fizetett szolgálai közében is iratott, melyet úgy értünk ugyan az kajmekám és Constanci passa parancsolatjából cselekedett volna az vajda, melynek jobban végre menvén, kegyelmedet arról is tudósítjuk; kegyelmed azért semmit se váraкоzzék, hanem az mint Markótól irt levelünkben parancsoltuk kegyelmednek, az szerént az kajmekamot mindjárt tanálja meg és úgy mondja meg, azt is megjelentvén neki, hogy kegyelmed azt is hallotta volna, hogy az Székely Mózes szolgálában az ő hirével s akaratjával mentek volna az moldvai vajdához, melyet kegyelmed bizonynyal remél, ha nekünk s országunknak hírünkkel leszen, nem vár semmit jót belőle, mert az uram s országom nem oly vékon elmével birnak, hogy azoknak odameneteleknek okát meg nem tudnák gondolni, Erdélynek szép békességét mindenik örülték, de fél kegyelmed, háboruságra ne változzék, és több szomszéd országnak is és ő hatalmasságának pusztulására, romlására ne legyen, mert bizonynyal tudja kegyelmed, az mint hogy hatalmas császárnak igaz hivei vagyunk s életünket abban is akarjuk elvégezni, csak ő hatalmasságától atnaméja szerint tartassunk meg országostól szabadságunkban, végre azt is, hogy magunkra, országunkra gondot akarunk viselni tempestive, kiváltképen ha ő hatalmassága előtt semmi könyörgésünk, esedezésünk, hűségünk érdemes nem fog lenni. Ezeket és azokat, kiket Markótól irtunk kegyelmednek, mind magától kell kegyelmednek megmondani, sőt még azt is, már az lengyelnek sohonnott ellensége nincsen, római császár győzedelmes s nagyobb részre az egész imperiumi városok, tenger mellékek mind meghajlotanak; ki tudja az kis szikrából mi lobbanhat fel. Ezeket kegyelmednek nem fenyegetésképen, hanem placide s úgy mint hatalmas császárnak hive s országának tagja mondja, látván az következő veszedelmeket ebből kijöni. Kegyelmednek valami választ írjon az kajmekám, éjjel nappal adja értésünkre, s ott benn legyen szorgalmas vigyázásban; s valamit érthet, éjjel nappal adja értésünkre; mi is itt azt követjük, és az miket hallunk, kegyelmednek értésére adjuk. Megmondhatja kegyelmed azt is magától, az én uramnak sok

módjai vadnak magára való gondviselésében, mert Istennek hála értéke vagyon, az külső országokban ezelőtt kitakarodott vitézlő népe is már sok helyen nem kelletvén, azok oda mennek, az hol fizetnek neki, csak Lengyelországból is feles hada lehet pénze után, magyarországi uraságából is az szerint; ezeket hiszem jobb volna hatalmas császárnak az urammal együtt maga szolgálatjára tartani, mint sem ellenségévé tenni, az némettel is semmi derekas békessége nincs ő hatalmaságának, az békességnek ideje majd eltelik, már is Magyarországbán folynak az csaták; mint gondolkodik nagyságod, ha római császár oda fel elvégzi dolgát, az melyet bizon igen erősen visel, az én uramnak szolgálatját segedelmét kívánja most is; értek én annyit benne, bizon azon vадnak, magok mellé csatolhatnak, kire az életemet kötöm eddig még nem lépett az én uram, de ha így lesz az dolog, én bizony nem felelek. Bátor Sigmondnak elhajlása tudja az fényes porta micsoda költséget s kárt szerzett vala hatalmas császárnak, holott akkor az persa adaját beadta, békessége volt hatalmas császárnak vele, ugyan az nagy hatalmas főemberek nem úgy fegyverhez mint az jó békességhez ragaszkodtanak, s noha Bátori Zsigmond vétett volt hatalmas császárnak, még is az porta látszatott ötet engesztelni; most az én uram országom ártatlan, büntelen, adaját beszolgalatja, az országot békességben tartja, nincsen senkinek méltó panasza, igaz hive hatalmas császárnak, mégis az én uram érdemlé az háborgatást minden ok nélkül egy vagy két országtól megsententiázott latorra való tekintetért; — lássa, ítélje meg mind Isten s nagyságod. Ezeket is az Markótól beküldött irásunk szerint kegyelmed megmondván, lássa mit mond az kajmekám reá s adja értésünkre. Az székelek mustráját az ur Isten áldomásából ez Sepsi székből ma elvégezzük; innét reggel Kézdi-Vásárhelyre megyünk s azután az több helyekre. Tegnap viradóra itt az téren is vala három ujnyi hó, az havasokon sügével (= estig) tolja az ló az havat. Isten bevívén az gyalog kapitánt, communicálja ő kegyelmével is ez levelünket. Adja Isten hallhassunk minden jót kegyelmetek felől.

Datum Uzon 28. die Octobris. Anno 1635.

Kivülről: Sebessi Boldisárnak írt levelének mássa.

Rákóczi Gy. saját keze írása. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VI. köt.).*

CVII.

Murat császár levele.

A Messiás nemzetségének méltóságos, Erdélynek fejedelme.

Császári méltóságos levelünk megadatván, értésedre legyen, hogy fényes portánkhoz való hűséges szolgálatod megbizonyítván az erdélyi főrendek közül Tholdalagi Mihálylyal és Körösi Istvánnal, leveletek és ajándéktok megadatott, leveleteket megfordittatván értelmében, hogy Babiloniának és annak birodalmának kezünkhöz való megvételeért, és az persának kardrahányattatásáért, azokon való győzedelmünket értvén, melyet császári levelem által tudósítottunk volt, annak az országnak főrendivel együtt, az jó szokás szerint örültetek és örvendeztetek, tudósítottatok, azután Isten kegyelméből fényes hadainkkal az mi kedves lakó helyeinkhez egészszéggel, békességgel elküzelítvén, beérkeztünk, hogy a három nemzettel újonnan örvendetességekkel és örömmel öröltetek. Méltóságunknál nyilván vagyon, hogy az Erdélyországához való kegyelmességünket serváljuk irtátok, egyéb hűségtekre néző dolgokat valamit tudósítottatok, tekintetes vezérünk által méltóságunknak informáltattatott. Mivel azért Erdélyországa eleitől fogva kedves birodalmunk közül való lévén, annak főrendinek gondviselésében, és az szegénységnek oltalmazásában szorgalmazatoskodunk bizonyos mindaddig császári akaratomat megbecsülvén parancsolatim szerint jártok, csendes nyugodalmát akarjuk; eddig való igazságos hűségteket ennekutána is gyakorolhatjátok, ezen császári levelünk megadatván, szükség, hogy tökéletes igazságtok szerint az országnak gondviselésében és az szegénységnek oltalmazásában igyekezzetek, mindenkoron fényes portánknak engedelmes hűséggel legyetek, az erdélyi adót ideje korán fényes portánkra beküldjétek és

császári tárházunkban beszolgáltassátok. Az küldött ajándékok császári méltóságom előtt kedveltetett. Az idejött emberetek szolgálatjokat végben vivén, császári engedel-münkből visszabocsátottuk, az négy részről való dolgokat és hireket fényes portámra tudósítsad. Így tudjad az nagy jelemnek hitelt adj. Iratott Konstantinápolyban 1045. eszten-dőben gemasil havának utolján Mohamet születése után. (1635. nov. 2—12.)

(Hivát, ford. az erd. m. e. irattárából.)

CVIII.

Mi Rákóczy György Istennek kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelme, Magyarország egy részének ura, és székelyek ispánja.

Mivel a mostani budai vezér ő nagysága az tekéntetes és nagyságos Huszain passa kedves atyánkfia, hatalmas győzhetetlen császárnak kegyelmességéből Budára érkezvén tisztiben, ő hatalmasságának magyarországi birodalmának, és Erdélyországnak is állapotját voltaképen akarván megérteni, úgy vötte eszében, és igen okosan előre látta, hogyha a mult esztendőkből Erdélyből kifutott rosz ifjak Székely Mózes, Pettky Ferencz, több társaival együtt ennekutána is az fényes portán életben tartatnak, és oltalmaztatnak, Erdélynek régi szabadsága, és hatalmas bódog emlékezetű császároknak athnaméja ellen, abból ő hatalmasságának búsulása és kára is következhetik, elsőbben Erdélyben az szép csendességért nagy háboruság támadhat, és onnan a tűz tovább is gerje-dezhet, akarván azért az vezér ő nagysága kedves atyánkfiái böcsületes tiszti szerint, úgy mint hatalmas császárunknak ide ki való főgondviselője, jó idején minden háboruságokra való okokat eltávoztatni, és Erdélyt magunkkal együtt ő hatalmasságához való tökéletes igaz hivségünkben, szabadságunkban oltalmazni, azt találta fel magában igen okosan, hogy azokat az rosz ifjakot mint háboruságra és ő hatalmas-ságának búsulására való botránkoztató köveket nem kell hagyni élni. Mely dologról az vezér ő nagysága kedves

atyánkfia mind maga maga (igy) hozzánk küldött főembere által, s mind az mi kedves hívünk Zalanczi István által izenvén, arra ígérte magát, hogy minden tehetségével azon leszen, hogy Székely Mózes megöleti : Mi is azért az mi kedves atyánkfiának Husszayn vezér passának ő nagyságának hozzánk, és az országhoz való ilyen atyafiságos jóakarátját ígéretét értvén, ez mi levelünk és fejedelmi pecsétünk alatt ígérjük magunkat és fogadást tesziünk, hogyha ő nagysága Husszayn vezér passa nekünk tött ígérete és izenete szerint Székely Mózes megöleti : megértvén bizonyosan az ő nagysága szorgalmatossága által lött halálát Székely Mózesnek : ő nagyságának Huszain vezér passának kedves atyánkfiának, ilyen atyafiságos jóakarátjáért és fáradságaért bizonyos főembertünk által ajándékozunk és adunk tiz ezer tallért. Melynek nagyobb bizonyosságára Husszain vezér passának ő nagyságának kedves atyánkfiájának adtuk ez mi kezünk írása, és fejedelmi pecsétünk alatt való levelünket. Iratott Kolozsváratt karácson havának 29-ik napján 1635. esztendőben.

Georgius Rákóczi m. p. (L. S.)

(*Fancsalí D. után Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.*)

CIX.

Életemig való alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak ; a szent Isten, nagyságodat minden idvességes jókkal és jó egészséggel áldja meg.

Továbbá kegyelmes uram, nagyságodnak semmi jó híreket nem írhatok, mert itt igen fonákul vagy a dolog. Jól reménylünk vala, de igen megesala a reménység ; nagyságod igen szorgalmasan vigyázzon maga életére, és országának békességben való maradására ; mivelen itt a circumstántiákból úgy veszem eszemben, hogy igen rossz veszedelmes kimenetele fog lenni dolgunknak, mivel régtől fogva belől füstelig házunk, — igen félő : hogy rövid időn fel ne lobbanjon, és tüzet ne vessen, az én régi profécziám szerint, kitől az ur Isten szent fijaért oltalmazza nagyságodat országával együtt.

Én ugy veszem eszembe, hogy rövid időn megindítják elvégzett szándékokat nagyságod ellen, ha az ur Isten meg nem gátolja útjokat, készültek mindenfelé nagy vagyon, itt igen publice hirdetik: hogy Mózeszt be akarja hatalmas császáruk küldeni: ugy is veszem eszemben, hogy nem sokára meg lesz. Minden circumstantiát meg nem írhatok, kiből nagyobb hitele legyen írásomnak nagyságod előtt; mivel ez írásomat is igen félre kellett írnom, mivel igen koczkán forog életem; csak az szent Isten tehet velem jót, a nagyságodhoz való igaz hűséges szolgálatomnak az fog jutalma lenni, ha az ur Isten jobban nem adja. Ez írásomnak nagyságod hitelt adjon, akárki mit írjon s mondjon nagyságodnak: mert alioquin nagyságod megfogyatkozik. Szentpáli István uramnak mindeneket megmondván, tudósíthatja nagyságodat minden dolgokról, ha nagyságodnak igaz hive, ugy is vettem eszemben, hogy az; csak hogy igen serio megexaminálja nagyságod, és megparancsolja, hogy vesztég hallgasson; ez írásomat is nagyságod oly emberekkel communicálja, hogy engem, itt biz igen hamar megölethet nagyságod, mivel én ugy veszem elmémbe, hogy ott benn vagyon minden fundamentumok; nagyságodhoz egy némelyik közel is fog járni; ezen nagyságod eleget érthet, tovább írásomban nem megyek; az adó restantiája praetextus, de más igen nagy praetextus fekszik alatta; mindezek után az ur Isten nagyságodat tartsa meg jó egészségben, sok esztendőig, őrizze, oltalmazza minden veszedelemtől mind országával együtt. Datum Constantinopoli 24. Januar 1636. Nagyságodnak alázatos hive

Sebessi Boldizsár m. p.

P. S. Istenért könyörgök nagyságodnak, hogy ne hagyassa nyavalyás házam népét, mert ha valami bódulás lesz, vagy rabságra eshetek, avagy ha valamely városba beszorult is, ehel is meghalhat, mivel igen boldogtalan: az Isten is megáldja érette nagyságodat, de én is, ha életem megmarad, igyekezem megszolgálni nagyságodnak mint kegyelmes uramnak.

(Leíratott Fancsali Dániel másolatjából. Dr. Ötvös Ágoston másolatjáról.)

CX.

Tekintetes és nagyságos pasa, becsületes szomszéd ur stb.

Az méltóságos kajmekám vezér levelének és az török hadakból jött levelének is másával nagyságod levelét igen kedvesen vévén, megfordítottuk és írását értvén, mely igen nagy bölcsességgel, okossággal és vitézi nagy értelemmel s győződelemmel forgolódott hatalmas császárunk győzhetetlen hadaival, mennyi sok erősségeket csak egy útjában vőtte legyen meggyőzhetetlen hatalmas császárunk, és minden ellenségét mint alázta, rémitette meg az ő hatalmassága méltóságos személyének csak hire is, azt igen nagy örömmel értettük. Az ur Isten ő hatalmasságának az mi jó szerencsénkre is sok hasonló győzedelmes s nagy vitézséggel való hasonló szerencsákat adjon, maradhassunk mi is ő hatalmasságának szárnyai alatt békességes, csendes állapotban nagyságoddal együtt. Hatalmas győzhetetlen császár fényes kegyelmességének nagyságod fejére újabban lőtt terjedésén, hogy méltóságs tisztiben most is confirmálta, szüből örvendezünk, és kívánjuk az ur Istentől, hogy ő hatalmasságának ezen kegyelmességét nagyságod fején erősítse meg hosszú időkre, és az által nagyságodat méltóságában örvendetesen vigye elő. Miolta pedig Isten nagyságodat hatalmas császár végeiben való vigyázásra és szép tisztiben állatta, a miképen, hogy nagyságod mivelünk mindenekben jó szomszedságot és szép egyező értelmet viselt, mi is azon szerént nagyságoddal szép békességes szomszedságot igyekeztünk viselni, kiből ezután is hátra nem állunk, hanem azt sértés nélkül akarván mindenkör megtartani, nagyságod jó kívánsága szerént az ő hatalmassága fényes portájára az méltóságos vezér uraknak örömet megírjuk, Istennek hála nagyságodnak velünk való egy értelmében és szorgalmatos vigyázása alatt az szegény népnek nyugalma, az gonosztevőknek megbüntetése vagyon és azon vagyunk, hogy nagyságod a mi igaz jóakaratusban fogyatkozást ne találjon. Fiátt Zsigmond hívünk jelentvén nagyságod kívánságát, hogy az Jenő vidéki hódoltság ada-

jának megadása felől parancsolnánk Jenőben, az szerint irtunk az ott való kapitánynak, valamivel az jó igazság szerint tartoznak, megadasson mindent, és az panaszolkodásra lehető okokat eltávoztassa. Az remeteiekkal is, hogy az tisztviselők az Sumigh falubeli marhákról eleget tegyenek, és az zsidóváriakat is zabolában tartsák megparancsoltuk s azon szerint irtunk az Zsidóvári főember hívünknek is felőle, igyekezvén mindenekkel ez szomszédságos egyenességet megtartani, és nagyságodnak mindenekben kedveskedni. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Iratott Szamosujvári házukban 4-ik napján bőjtelő havának. 1636. esztendőben.

Nagyságodnak mindenekben szomszéd igaz jóakarója.

Kivül : Anno 1636. 4. febr. Sz.-Ujvár. Az passánuk császár győzedelméről és magának tisztiben való conserváltatásáról írott levelére való válasz.

Iratott a temesvári pasának.

(Eredeti fogalmazvány m. Mike S. ur birtokában).

CXI.

Illustrissime ac Celsissime Princeps Domine Domine Clementissime.

Az hatalmas Isten nagyságodat kívánsága szerint való sok jó áldásával áldja meg, és minden ellenségén tegye diadalmassá nagyságodat. — Az nagyságodnak irt levelére nagyságodnak választ irtam, Czimpali (igy, az az Szentpáli) Istvántól. Hatalmas császár embere idejövetele felől, mikor érkezett hozzám, innét Isten segítség velem lévén, az adóval együtt megindítottam Februariusnak 13-ik napján vissza, a fényes portára; csak az Isten tudja micsoda búsulással voltam; mig megindithattam nem tudtam, ha fejemen vagy lábamon járok. Ezek után nagyságod irjon nekem, mikor küldjöm én boéromat nagyságodhoz, ki kit nagyságod el akar küldeni oda, az hova nagyságod tudja. Ezek után tartsa meg Isten nagyságodat, boldog hosszú ideig való jó

egészségben, mind az nagyságodhoz tartozókkal egyetemben.
Datum in Bukurest 5-a Fnbuarii 1636.

Ejusdem Illus : Cels. Vestrae, Vicinus Amicus, bene-
volus, adservit. semper paratissimus.

(Oldáh aláírással a najda neve.)

(A Károly-kehérvári könyvtár eredetije után Dr. Ötvös másolatából.)

CXII.

Tekéntetes és nagyságos ur, becsületes jóakaró urunk, Istentől nagyságodnak jó egészséges hosszú életet, és dolgaiban kívánatos előmenetelt, s méltóságában dicséretes öregbülést kívánunk nagy boldogul megadatni.

Mivel mi egész Erdélyországul három nemzetül, hatalmas győzhetetlen császáruk igaz hűségében, az ő hatalmasága fényes kapuján nagyságodat ez méltóságos hivataljában igaz jóakaró urunknak hiszszük lenni, ahhoz való bizodal-munknak indítása szerint, az minémű új dolog mostan véletlenül talált bennünket, noha elhittük nagyságodnak másunnat is vagyón értésére, mindazáltal magunk is akarók igen bizodalmason és minden valósággal felőle nagyságodat tudósítani. Bethlen István uram ezelőtt való napokban Magyarországból, német császár birodalmából Ecsed várából, az budai nagyságos vezér Huszain basához futott, és ott a mi kegyelmes urunk fejedelmünk méltósága és országul mindnyájunknak békességes csendességben lakásunk ellen való dolgokat kezdett forgatni, csuda felgondolt mesterséges, héában való szókkal, irásokkal; mely dolog ő nagyságának az mi kegyelmes urunknak fejedelmünknek reánk való szorgalmatos, fáradhatatlan jó gondviselésében, onnét német császár birodalmából is nem sok időre értésére lévén, és ő nagysága magunkkal együtt akarván csendes békességünknek megtartására gondot viselni, országul három nemzetül nekünk régen megrögzött szabadságunknak szokása szerint hamar való közönséges gyűlést hirdetett, és igen derekason összevgyűlvén ide Kolozsvár városában, s itt egymással az Bethlen István elfutása felől voltaképen tractálván, és be-

szélgetvén, értekezvén, egész országuul akarók arról ő hatalmasságát, és az ő hatalmassága méltósága után nagyságot és az fényes portát az ő hatalmasságához való igaz hűségünk szerént tudósítani; bizonyoson írjuk azért nagyságodnak, Bethlen István czelött egynéhány esztendővel hatalmas császárunk birodalmából Erdélyből kiköltözvén, és német császár birodalmában szerevén magának egy várat, Ecsedet tudniillik, oda rendelte volt lakását, azoltától fogva ott is lakott, és itt benn Erdélyben hatalmas császárunk birodalmában lévő minden jószágit gyermeki között felosztván, semmi dolgokban hatalmas császárunk szolgálatjára velünk egyet nem értett, együtt nem munkálkodott, ő hatalmasságának nem szolgált, az hűséget német császárhoz tartotta, és minthogy itt benn magának egy talpalatnyi földet sem hagyott volt, itt benn semmit is nem igazgatott, és velünk országostól semmi dolgokban egy értelmet nem viselt; nem tudjuk mindazáltal miesoda gondolattól viseltetvén, és az elmúlt napokban alattomban készülvén, onnét is német császár birodalmából felkölt, és a mint említők levelünk elein, az budai nagyságos vezér Huszain passához futott, s most is ott vagyon, ki felől noha elhittük, hogy az mi kegyelmes urunk fejedelmünk méltósága ellen, s nekünk is országostúl, az mint írók azt is nagyságodnak, csendes békességes állapotban lakásunk ellen való ártalmas igyekezetből méltatlan vádlásokat tévén az nagyságos vezér előtt: mindazonáltal hogy szándékának, igyekezetinek, és vádlásinak is voltaképen igazán mindenestül végére mehesünk, és azt megtudhassuk, mi is ezen gyűlésünkből bizonyos főember atyánkfiát azon nagyságos budai vezérhez elküldöttük, és minden vádlási ellen valóságos mentségünket az nagyságos vezérnek eleiben terjesztettük. — Mivel azért az feleséges Istennek jó voltából, hatalmas császárunk fényes jó szerencséjében, s az ő hatalmassága kegyelmessége után, az mi kegyelmes urunknak fejedelmünknek jó gondviselése alatt most mi igen szép csendességes, békességes állapotban lakunk, hatalmas császárunk jó szerencsés hosszú életiért Istent imádunk, mostani békességes állapotunkkal szabadságunknak helyén tartásával megnyugodtunk, az

bizony igen fáj egész országnak, hogy Bethlen István mostani békességes állapotunkat el akarja rontani; az ur Isten soha nekünk olyan állapotot ne engedjen érnünk, melyre minket Bethlen István akar juttatni, lakott mi közöttünk Bethlen István, ismerjük minden állapotban, az ő idejébéli dolgokról és az mostani állapotunkról is mi tehetünk jobban itéletet és bizonyosságot; hidjen nagyságod egész országnak nem kívánjuk, hogy dolgainkat ő igazgassa; Isten kegyelmességéből országnak nekünk az mi kegyelmes urunkkal fejedelmünkkel együtt külömb módunk vagy on édes hazánknek s annak szabadságának, s békességének gondviselésére hogy nem mint Bethlen Istvánnak, és így ha mi dolgunk volna is országnak hatalmas császáruk előtt, avagy nagyságod előtt, és az fényes portán, miképen bizhattuk volna mi azt Bethlen Istvánra, holott ő már közülünk, hatalmas császár hűsége alól magát régen kivonván, oda volt lakása német császár hűsége alá; ha pedig vagy magának, vagy fiának itt köztünk valami dolga volt, talált volna meg országnak bennünket felőle, s el igazítottuk volna minden igazsággal, de hogy ő maga bosszuját üzven országotul mi nekünk romoljon szép szabadságunk, csendes, békességes állapotunk el érte, ítélje meg Isten, és nagyságod is bölcsen gondolkodjék róla, nekünk az mi régi szép szabadságunk, mostani békességes, és csendes állapotunk életünknel is kedvesebb. Azért ragaszkodtunk mi hatalmas császáruk köntöséhez, s fejünket azért hajtottuk ő hatalmassága óalmazó szárnyai alá; szabadság nélkül sem országunkon, sem feleségünkön, gyermekünkön mi nem kapunk, jobb is édes hazánknek az régi boldog emlékezetű hatalmas császároktól helyben hagyattatott és confirmáltatott szabadsági mellett meghalnunk, hogy nem mint szabadságunk nélkül, mint egy lélek nélkül való holttest olyanokká lennünk, lássa az ő hatalmassága fényes portájá, ha az ő hatalmassága idejében, és nagyságtok gondviselése alatt ilyen szép és hűséges ország utolsó veszedelmére jut, ez egész világon micsoda hire neve terjed ő hatalmasságának avval: országnak mi három nemzetül nem vagyunk még oly itélet nélkül való emberek, hogyha törvényinknek, szabadságinknak romlását látnók s éreznők, és az mi kegyelmes urunknak fe-

jedelmünknek ő hatalmasságához, és az fényes portához idegenségét látnók, hogy azon meg nem indulnánk, és ő hatalmasságát egész országul felőle meg ne találunk; mi országul három nemzetül felelünk az mi kegyelmes urunk fejedelmünk felől, hogy ő hatalmasságának igaz hive, és velünk együtt soha az fényes portától sem egy felé, sem más felé el nem szakad, az ország adóját igazán megadja, édes hazánknak határit őtalmazza, semmiféle ellenséget mi reánk nem vonson, ő hatalmasságának busulást nem szercz, csak ő hatalmassága is tartson meg bennünket szabadságinkban az mi kegyelmes urunkkal együtt; egész országul három nemzetül azért adjon több hitelt nagyságod az mi irásunknak, hogy nem mint Bethlen Istvánnak, és a több közültünk kifutott s elvetemedett gonosz, nyughatatlan elméjű embereknek. Bülcse és az tiszta igazság szerént ítélje meg nagyságod, és az ő hatalmassága fényes portája, ha mi vagyunk-é ő hatalmasságának igazabb, hasznosb hivei, kik szabadságunkért békeségünkért könyörgünk ő hatalmasságának: avagy pedig azok a kik ő hatalmasságát s fényes portáját sok méltóságos athnámékkal megerősítettett szabadságunk ellen, szép békeségnek felbontására és végphetetlen hadakozásra, hamis vádlásokkal ingerlik. Minekelőtte azért ezen dolgainkról ő hatalmasságát és az fényes portát követünk által megtalálnók ez levelünk és főember atyánkfia nemzeti vitézlő Huszár Péter uram által csak postaképen akarók nagyságodat megtalálnunk, kérjük azért nagyságodat nagy bizodalommal, mint nekünk jóakaró urunkat, hogyha Bethlen István vagy maga az fényes portára bemenne, avagy emberit, leveleit még is többet küldene bé, nagyságod mind hatalmas császáruk fényes méltósága előtt, és az nagyságos vezér urak előtt légyen azon minden igaz jóakaratból származott igyekezetivel, bölcs tanács adásával, ő hatalmassága és az fényes porta az ő szavának ellentünk, és az mi kegyelmes urunk ellen való panaszkodásinak, vádlásinak helyt és hiteltne adjon, s meg se induljon rajta, mert bizonynyal írjuk egész országul, három nemzetül nagyságodnak, nem úgy vadnak az dolgok az mint hirdeti, sem hírünkkel, sem tanácsunkból el nem ment, semmi dolgunkat ő reá nem bízunk, sem leve-

lünket nagyságodnak, avagy másnak is akár kinek, sem hatalmas császáruk fényes portájának általa nem küldöttük, egyáltalában nem mi szónkat szólja, akármit szóljon is, semmiben az mi ügyünket nem forgatja, ő hatalmassága és az fényes porta légyen csendes várakozásban, csak míg követünk béérkeznek, akkor meghallja nagyságtok s megérti, hogy mi az igazságtól, s ő hatalmasságához való tökéletes hűségünktől viseltetünk; Bethlen Istvánt pedig csak az maga boszszuja hordozza, nyughatatlankodtatja; mi ez országban lakunk, jól tudjuk, hogy egy talpalatnyi földét az mi kegyelmes urunk ennekelőtte el nem vőtte, hanem gyermeki köziben maga osztotta fel, s azok birják mostan is; az fia pedig Bethlen Péter maga két kezével egy nemes embert ült meg, az miatt való feltében szökött ki az országból; mi azért ő hatalmasságát s nagyságot és az ő hatalmassága fényes portáját, úgy mint az mindenható Istennek székiben ülő hatalmasságot arra kényszerítjük, hogy nekünk országul az mi igazságunknak megmagyarázására egyik fülét megtartsa, és csak Bethlen István vádlására az mi kegyelmes urunk felől és felőlünk idegen ítéletet ne tegyen mindjárt; mert ugyanis az ő hatalmassága fényes birodalmát eddig is azért terjesztette, tartotta Isten, ellenségén is győzedelmet azért adott, hogy az igazságot valakik hozzá folyamodtanak azoknak tisztán kiszolgáltatta, s az igaz tökéletes ügyü hiveit ótal-mazta. Az mint azért említők elein is írásunknak, elhittük azt, hogy Bethlen István oda az fényes portára is sok méltatlan panaszokat és kívánságit küldötte bé, mint itt kün Budán is az nagyságos vezér előtt, valamit az mi kegyelmes urunk ellen és mi ellenünk gondolhatott, mindeneket mondott. Mindazáltal hogy nagyságod mi tőlünk is az tiszta igazságot értse, az mely tökéletes igaz hűségre ő hatalmasságának, valamint hazánknak és minden szabadságinknak ótal-mazására igazsággal kötelesek vagyunk, az szerént írjuk meg nagyságodnak. Elsőbben az mivel vádol, és az mi kegyelmes urunktól a minémű kívánsági vadnak, mind azokat ő nagysága országul mi reánk hagyta, és az mi igaz ítéletünk s törvényinkre bízta; mi azért csak magunk között, ő nagysága az mi kegyelmes urunk közöttünk nem lévén, Beth-

len István minden panaszkodását, kívánságait megítéltük, és valami mi nekünk tetszett abban ő nagysága az mi kegyelmes urunk semmit meg nem változtatott, mindeneket helyben hagyott, s kész az szerént mindeneket meg is állani, ki-ről ő nagysága minket, noha mi nem kívántuk volna, szabad jóakarattja szerént pecsétetes levele által is bizonyosokká és bátorságosokká tött, kit soha egy fejedelmünk sem cselekedett velünk, panaszt és kívánságait, és arról mi országtól a mit végeztünk, s a mivel Bethlen Istvánt mind mi egész országtól, s mind a mi kegyelmes urunk kénálja, azt is nagyságodnak igazán béküldtük; az élő Istenre s az ő hatalmas-sága fényes portájának bölcs és méltóságos divánjára támasztjuk, ha az mi kegyelmes urunknak s nekünk egész országtól vagyon-é igaz ügyünk vagy Bethlen Istvánnak? Mind ezekre egész országtól három nemzetül még is nagy bizodalommal kérjük nagyságodat, ilyen hűséges országnak békes-séges megmaradására légyen szorgalmatos gondviselése, hogy régi szép szabadságinkban, mostani csendes békességes állap-atunkban, igaz törvényinknek kiszolgáltatásában az mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával egyetemben az ő hatalmas-sága igaz hűségében maradhassunk meg, s nagyságodnak minden alkalmatosságokra kedveskedő kész jóakarattal szolgálhassunk érette. Éltesse Isten sokáig bódog jó egész-ségben nagyságodat. Iratott Kolozsvár városában 20-ik napján bőjtelő hónap 1636. esztendőben.

Nagyságodnak mindenekben igaz jóakarattal szolgál-nak.

Egész országtól Erdélyben magyar, székely, szász, három nemzetből álló tekintetes és nagyságos urak, nemzetes vitézlő gyorsaságos és serénséges nemesek, fő-főtisztviselők, tanácsurak, fő és vice-ispánok, kapitánok, királybírák, és az kerített városokból eszes és okos vigyázó főpolgármesterek, királybírák, ez országos gyűlésben közönségesen minden választott személyek.

Anno 1636. 20. február Kolozsvár.

Alul: Az ország nevével Kezlar ágának a portára, Huszar Péter által küldött levélnek pariája, Muftinak, és kajmekámnak mind egyaránt.

Erd. Muz. (Dr. Ötös Ágoston hagyományában).

CXIII.

Hatalmas, győzhetetlen császár, nekünk mindenkben kegyelmes urunk; a felséges ur Istentől hatalmasságodnak jó szerencsés, boldog, hosszú életet, dolgaiban méltóságának dicséretes öregbülésére való előmenetelt, és minden ellensége ellen fényes diadalmat kívánunk, örvendetesen megadatni:

Mivel a felséges Istennek mindenható böles rendeléséből minden renden való emberekben természet szerint vagy beoltatva, hogy akármi inségekben és szükségekben ahhoz folyamodjanak oltalomért és igazságoknak megmarasztásáért, a kinek magokhoz való kegyes indulatjához biznak, és a kitől Isten után e világi oltalmat várhatnak: Tudván mi is a mi szegény országunknak megmaradását hatalmasságod méltóságos, boldog emlékezteti, boldog régi eleivel való frigyben állani, hatalmasságodhoz eddig való igaz hűségünk szerint, Isten után csak a hatalmasságod fényes kegyelmességéhez akarunk ragaszkodni és hatalmasságodnak méltóságos oltalmát akarjuk várni. Ilyen bizodalommal lévén azért, noha elhittük másunnott is hatalmasságodnak értésre lehetett, a minemű új dolog mostan véletlenül talált bennünket, mindazáltal magunk is egész országu három nemzetül akarók azt hatalmasságodnak minden valóssággal alázatosan megírni. Bethlen István ezelőtt való napokban, Magyarországból német császár birodalmából, Ecsed várából, a budai nagyságos vezér Husszain pasához futott, és ott a mi kegyelmes urunk, fejedelmünk méltósága és országu mindnyájunknak békességes csendességben lakásunk ellen való dolgokat kezdett forgatni, csuda felgondolt mesterséges hiában való szókkal, irásokkal. Mely dolog ő nagyságának, a mi kegyelmes urunknak fejedelmünknek reánk való szorgalmas fáradohatatlan jó gondviselésében, onnét német császár birodalmából is, nem sok időre értésére lévén, és ő nagysága magunkkal együtt akarván csendes békességünknek megtartására gondot viselni, országu három nemzetül nekünk régen megrögzött szabadságnak szokása szerint, hamar való közönséges gyűlést hirdetett, és igen derekasan

öszvegyülvén ide Kolozsvár városában, s itt egymással a Bethlen István elfutása felől voltaképen tractálván, és beszélgetvén, értekezvén, egész országul akarok erről hatalmasságotat alázatosan tudósítani, a hatalmasságotnak tartozó igaz hűségünk szerint. Bizonyosan írjuk azért hatalmasságotnak, Bethlen István ezelőtt egynehány esztendővel hatalmasságot birodalmából, Erdélyből kiköltöztvén, és német császár birodalmában szerezvén magának egy várat, Ecsedet tudniillik, oda rendelte volt lakását, és azoltától fogva ott is lakott s itt benn Erdélyben, hatalmasságot birodalmában levő jószágait gyermeki között felosztván, semmi dolgokban hatalmasságot szolgálatjára velünk egyet nem értett, együtt nem munkálkodott, hatalmasságotnak nem szolgált, a hűséget német császárhoz tartotta, és minthogy itt benn magának egy talpalatnyi földet sem hagyott volt, itt benn semmit is nem igazgatott, és velünk országostól semmi dolgokban egy értelmet nem viselt: nem tudjuk mindazáltal micsoda gondolatból viseltetvén és az elmúlt napokban alattomban készülvén, onnét is német császár birodalmából felkölt, és a mint említők levelünk elején, a budai nagyságos vezér Husszain pasához futott, s most is ott vagyon. Ki felől noha elhittük, hogy a mi kegyelmes urunk fejedelmünk méltósága ellen, és nekünk is országostól, a mint írók azt is hatalmasságotnak, csendes békességes állapotban lakásunk ellen való ártalmas igyekezetéből, méltatlan vádlásokat teszen, a nagyságos vezér előtt. Mindazáltal, hogy szándékának, igyekezetének és vádlásinak is voltaképen igazán mindenestül végire mehesstünk, és azt megtudhassuk, mi is ezen gyűlésünkből bizonyos főember atyánkfíát, a nagyságos budai vezérhez elküldöttük, és minden vádlási ellen, valóságos mentségünket a nagyságos vezérnek elibe terjesztettük; mivel azért afelséges Istennek jóvoltából hatalmasságot fényes jó szerencsében és kegyelmessége után, a mi kegyelmes urunknak fejedelmüknek jó gondviselése alatt, most mi igen szép csendes, békességes állapotban lakunk, hatalmasságot jó szerencsés hosszú életéért Istent imádunk, mostani békességes állapotunkat, szabadságunknak helyén tartásával megnyugodtunk. Az bizony igen fáj egész országul, hogy Bethlen István mostani békességes

állapotunkat el akarja rontani. Az ur Isten soha mi nekünk olyan állapotot ne engedjen érntünk, melyre minket Bethlen István akar juttatni. Lakott mi közöttünk Bethlen István, ismerjük minden állapotjában, az ő idejebeli dolgokról és a mostani állapotokról is mi tehetünk jobban bizonyosságot és ítéletet, hidjen hatalmasságod nekünk egész országuł nem kívánjuk, hogy dolgainkat ő igazgassa. Isten kegyelmességéből országuł nekünk a mi kegyelmes urunkkal fejedelmünkkel együtt, különb módunk vagyon édes hazánknak, s annak szabadságának és békességének gondviselésére, hogy nem mint Bethlen Istvánnak; és így ha mi dolgunk volna is országuł hatalmasságod méltósága előtt és fényes portáján, miképen bizhattuk volna azt mi Bethlen Istvánra, holott ő már közülünk hatalmasságod hűsége alól magát régen kivonván, oda volt lakása német császár hűsége alá; ha pedig vagy magának, vagy fijának itt köztünk valami dolga volt, talált volna meg országuł bennünket fölöle és eligazítottatuk volna minden igazsággal. De hogy ő maga bosszúját nézvén országoستól, minékünk romoljon el szép szabadságunk és csendes békességes állapotunk érette, ítélje meg Isten és hatalmasságod is bölcsen gondolkodjék róla. Nekünk a mi régi szabadságunk, mostani békességes és csendes állapotunk életünknel is kedvesebb. Azért ragaszkodtunk mi hatalmaságod fényes köntöséhez s fejünket azért hajtottuk hatalmaságodnak oltalmazó szárnyai alá. Szabadság nélkül sem országułkon, sem feleségünkön, gyermekünkön mi nem kapunk. — Jobb is édes hazánknak a régi boldog emlékezetű hatalmas császároktól, hatalmasságod dicséretes eleitől helybe hagyatott és confirmáltatott szabadsági mellett meghalnunk, hogy nem mint szabadságunk nélkül, mint egy lélek nélkül való holttest olyanokká lennünk. — Lássá hatalmasságod, ha a maga idejében, és kegyelmes gondviselése alatt ilyen szép és hűséges országa utolsó veszedelmére jut, micsoda hıre és emlékezete terjedne avval az egész világra, a hatalmasságod méltóságos tündöklős nevének. Országuł mi három nemzetül Isten áldásából vagyunk oly ítélettel bíró emberek, hogyha törvényünknek, szabadságunknak romlását látnók és érzenők, és a mi kegyelmes

urunknak fejedelmünknek hatalmasságodhoz és fényes portájához idegenségét látnók, azon mi magunknak meg kellene indulnunk, és hatalmasságodat egész országul találunk meg felőle. De mi egész országul felelünk a mi kegyelmes urunk fejedelmünk felől, hogy hatalmasságodnak igaz hive, és velünk együtt soha hatalmasságodtól és fényes portájától sem egyfelé, sem másfelé el nem szakadt, az ország adóját igazán megadja, és hazánkhatárait oltalmazza, semmiféle ellenséget mi reánk nem vonson, és hatalmasságodnak búsulást nem szerez, csak hatalmasságod is a mint eddig dicséretesen cselekedett, ezután is bennünket szabadságunkban kegyelmesen tartson meg ő nagyságával együtt, egész országul, három nemzetül; azért adjon több hitelt hatalmasságod a mi írsunknak, hogy nem Bethlen Istvánnak, és a többi közülünk kifutott elvetemedett nyughatatlan elméjű embereknek. Bölcsen és tiszta igazság szerint ítélje meg hatalmasságod kegyelmesen, ha mi vagyunk e hatalmasságodnak igazabb, hasznosabb hivei, kik szabadságunkért, békességünknek megmaradásáért könyörgünk hatalmasságodnak, avagy pedig azok, a kik hatalmasságodat és fényes portáját sok méltóságos athnamékkal megerősítettett szabadságunk ellen, a szép békességnek felbontására, és reánk levő hadindításra hamis vádlásokkal ingerlik. — Minekelőtte azért ezen dolgainkról hatalmasságodat követ atyánkfiai által fényes méltóságához illendő alázatossággal megtalálunk, ez levelünk és főember atyánkfia nemzeti vitézlő Huszár Péter uram által csak postaképen akaránk hatalmasságod méltósága eleibe folyamodni; azért hatalmasságodnak igen alázatosan és nagy bizalommal könyörgünk, hogyha Bethlen István vagy maga menne be hatalmasságod fényes portájára avagy emberit, levelét küldené, hatalmasságod az ő szavának, ellenünk, és a mi kegyelmes urunk fejedelmünk ellen való panaszkodásnak, vádlásnak helyt és hitelt ne adjon, és meg ne induljon rajta, mi azt bizonynyal írjuk egész országul, három nemzetül hatalmasságodnak, nem úgy vagynak a dolgok a mint hirdeti, sem hírünkkel, sem tanácsunkból, értelmünkkel el nem ment semmi, dolgunkat ő reá nem bízuk, sem levelünket hatalmasságodnak és fényes portájának általa nem küldöt-

tük, egyáltalában nem mi szónkat szólja, és akár mit mondjon is, semmiben a mi ügyünket nem forgatja; hatalmasságod azért legyen csendes várakozásban, a meddig követ atyánkfiai beérkezhetnek hatalmasságod méltósága eleibe, akkor meghallja hatalmasságod, és megtapasztalja, hogy mi az igazságtól és hatalmasságodhoz való tökéletes igaz hűségünktől viseltetünk: Bethlen Istvánt pedig csak a maga bosszuja hordozza és nyughatatlankodtatja, mi az országban lakunk, hogy jól tudjuk, hogy egy talpalatnyi földjét a mi kegyelmes fejedelmünk eddig el nem vette, hanem gyermeki közében maga osztotta fel, és azok birják mostan is. A fija pedig Bethlen Péter maga két kezével egy jámbor nemes embert ölt meg, s a miatt való feltiben szökött ki az országból; mi azért hatalmasságodat úgy mint a mindenható Istennek székeben ülő hatalmasságát arra kényszerítjük alázatos könyörgésünkkel, hogy nekünk országul a mi igazságunknak megmagyarázására egyik fülét tartsa meg, és csak a Bethlen István vádlására a mi kegyelmes urunk fejedelmünk felől, és magunk felől is idegen ítéletet mindjárt ne tegyen: mert ugyanis a hatalmasságod fényes birodalmát, eddig is azért terjesztette, tartotta az ur Isten, ellenségin is győzedelmet azért adott, hogy az igazságot tisztán szolgáltatva ki azoknak, valakik az ő ügyökben hatalmasságodhoz folyamodtanak, és hogy minden igaz tökéletes igyü hívét oltalmazta hatalmaságod.

Az mint azért hatalmasságodnak való igaz hűségünkre, és hazánk minden szabad szabadságának oltalmazására igazsággal kötelesek vagyunk, a szerint írjuk meg hatalmasságodnak. Elsőben a mivel vádol, és a mi kegyelmes urunktól a milyen kívánsági vannak, mindazokat ő nagysága országul mi reánk hagyta, és a mi igaz ítéletünkre bizta: mi is csak magunk között, ő nagysága a mi kegyelmes urunk köztünk nem lévén, Bethlen Istvánnak minden panaszkodását, kívánságit megítéltük, valami minekünk tetszett, abban a mi kegyelmes fejedelmünk semmit meg nem változtatott, mindeket helybe hagyott, s kész a szerint azokat meg is állani, kiről ő nagysága minket noha nem kívántuk volna, szabad jóakarátja szerint pecsétos levele által is bizonyosokká és

bátorságosakká tett, kit soha egy fejedelmünk is nem cselekedett velünk. Bethlen Istvánnak panaszát és kívánságát mi is egész országuł arról a mit végeztünk, és a mivel mind mi s a mi kegyelmes urunk kínálja, azt méltóságos vezérnek beküldöttük, hogy hatalmasságod ő nagyságától bizonyosan értse. Az élő Istenre és hatalmasságod bölcs itéletére és fényes divánjára támasztjuk, ha a mi kegyelmes fejedelmünknek, és nekünk egész országuł vagy on igazabb ügyünk, avagy Bethlen Istvánnak.

És mindezekre képest egész országuł három nemzetűl hatalmasságodnak aláztat on és nagy bizodalommal még is könyörgünk, ilyen hűséges országának békességes megmaradására legyen kegyelmes gondviselése, hogy régi szép szabadságinkban, mostani csendes állapotunkban, igaz törvényünknek kiszolgáltatásában a mi kegyelmes urunkkal fejedelmünkkel ő nagyságával egyetemben a hatalmasságod igaz hűségében marad hassunk meg. Éltesse az ur Isten sokáig boldog jó egészségben hatalmasságodat. Iratott Kolozsvár városában 26. Február 1636.

Hatalmasságod igaz hivei egész országuł Erdélyben, magyar, székely, szász, három nemzetből álló tekintetes és nagyságos urak, nemzetes vitézlő gyorsaságos és serénységes nemesek fő-főtisztviselők, tanácsurak, fő- és vice-ispányok, kapitányok, királybirák és a kerített városokból eszes és okos fővigyázó polgármesterek, királybirák az országos gyűlésre közönségesen minden választott személyek.

Hátirat: A fő muftinak is mutatis mutandis e szerint irtunk, ezenkívül két vezérnek.

(A Károly-fehérvári könyvtárból. Dr. Ötvös Ágoston másolatáról összehasonlítva az eredeti minütával, mely Mike S. ur tulajdona.)

CXIV.

K a j m e k á m n a k.

Tekintetes és nagyságos vezér stb.

Mivel mi egész országuł három nemzetűl hatalmas győzhetetlen császáruknak igaz hűségében ő hatalmassága

fényes birodalmának főigazgató vezére után, nagyságodat ez méltóságos hivatalában igaz jóakaró urunknak hisszük lenni, és tudván, hogy az igaz jóakarát gyakorlásának megtartásának természeti az, hogy a ki valakinek jóakarattal bizik, avval minden történendő dolgait ideje korán közli és értésére adja. Arra képest mi is tudván, hogy reánk is hatalmas császáruk fényes birodalmában nagyságodnak mindenkor igaz jóakarattal való vigyázása vagy, az minémű új dolog, miután véletlenül talált bennünket, noha elhittük nagyságodnak másunna is vagy értésére, mindazonáltal magunk is akarók nagyságodat arról igen birodalmasan, és minden valósággal ez levelünk által tudósítani. Bethlen István czelőtt való napokban Magyarországból stb. stb. *(ugy mint a császárhoz irt levélben csak a czimezések változtatásával egész az utolsó pontig: igazabb ügyünk avagy Bethlen Istvánnak).*

Mindezekre nézve egész országul három nemzetül mégis nagy bizodalommal kérjük nagyságodat ilyen hűségés országának békességes megmaradásán legyen szorgalmatos gondviselése, hogy régi szép szabadságinkban mostani békességes csendes állapotunkban igaz törvényünknek kiszolgáltatásában, a mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával egyetemben az ő hatalmassága igaz hűségében maradhassunk meg, s nagyságodnak minden alkalmatosságokra kedveskedő kész jóakarattal szolgálhassunk érette. — Éltesse Isten sokáig boldog jó egészségben nagyságodat. Iratott Kolozsvár városában 26. napján böjtelő hónap 1636. esztendőben.

A hetedik lapon törökül : Tiszteletre méltó szerencsés hatalmas efendim! Behráv vezérpasa ő nagyságának adassék! a magas portánál. Ezen hely (a porta) a menekvést keresők számára épült, ezer áldás és dicséret szálljon reá! A fényes portára menetelemkor mindenekről értesíteni fogom.

Ecsed nevű várban létemkor meghalt a jó Mákosfalvai Márton deák. Tudatom.

Hátirat : Ad imperatorem et kajmekam nomine statuum Petro Huszár datarum par. Claudiopoli 26. Febr. 1636.

(Eredeti fogalmazvány Mike S. ur birtokában.)

CXV.

Nos Proceres et magnates Ceterique universi status et ordines trium Nationum regni Transilvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum. Memoriae commendamus etc.

Mivel az tekintetes és nagyságos gróf Bethlen István uram az elmúlt esztendőben közülünk kiköltözvén Magyarországbán német császár ő felsége birodalmában ment vala lakóul, itt benn Erdélyben lévő jószágit gyermeki köziben osztván, Ecsedből is az elmúlt napokban titkon felkelvén az tekintetes és nagyságos vezér passához ment Budára, az holt az mi kegyelmes urunk ő nagysága ellen s hazánknek szabadságának is nagy megbántódásával sokat panaszkodván, azt nem tagadhatjuk, hogy szegény hazánk nemzetünk veszedelmére való dolgokat nem forgatott volna, szintén akkor találkozván ott lenni Szalánczi István uram is, az mi kegyelmes urunk tanácsa és más dologban oda küldetett követe, az vezér ő nagysága előtt Bethlen István urammal is volt szembe; az vezér ő nagysága Szalánczi István uram előtt intvén Bethlen István uramat az mi kegyelmes urunkkal való békességre és megalkuvásra, és hazájában visszajövetelre; melyet mi is mostani generalis gyűlésünkben Szalánczi István uramtól atyánkfiától megértvén, instáltunk aláztosan ő nagyságánál országul, hogy az vezérnek jóakarátját értvén, ő nagysága is szállana Bethlen István urammal való megalkuvásra, szép békességre. Ő nagysága az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk noha Bethlen István uramnak sok panaszkodásával és méltatlan vádlásával megbántódott, mindazáltal közönséges békességünknek megmaradásáért, megmértékelvén magát, annuála könyörgésünknek, és az mi interpositionkat megengedé. Auctoritásunk lévén azért ő nagyságától az interpositióra országul: mi is magunk közül választottuk, rendeltük és bocsátottuk plenipotentarius követünknek az nemzetes, vitézlő, és tekintetes Szalánczi István uramat, a mi kegyelmes urunk ő nagysága tanácsát és táblájának hites assessorát, Petki István uramat, Csik, Gyerogyó és Kászon székeknek főkapitánynyát, Körösi Istvánt,

és Zachariás Veyroch segesvári bíró uramékat, az tekéntetes és nagyságos budai vezérhez ő nagyságához, Bethlen István uramhoz is, adván ő nekik teljes tanuságot és hatalmat, hogy az mi kegyelmes urunk ő nagysága és Bethlen István uram között az nékik adott instructiónk tartása szerint, az jó békességet tractálják, és teljességgel véghez is vigyék országul, három nemzetül mindnyájunk nevével; arról mindaz mi követinket s mind Bethlen István uramat assecuráljuk ez mi közönséges levelünkkel, sub bona fide Christiana, hogy valamit ő kegyelmek az mi kegyelmes urunk és Bethlen István uram között instructiójuk szerint tractálnak és végeznek, mind azokat az mi kegyelmes urunk és mi is egész országul helyben hagyjuk, mintha szintén itt országos gyűlésünkben végeztük volna, és meg is álljuk, megtartjuk s őtalmazzuk, az mi kegyelmes urunk ő nagysága is minden részeiben szentül megtartja s őtalmazza. Az mely egyenetlenségek ez ideig az mi kegyelmes urunk ő nagysága, és Bethlen István, s fia Bethlen Péter között voltak, azokat is ő nagysága és mi is örökösképen letesszük és elfelejtjük, azokért sem az mi kegyelmes urunk ő nagysága, sem mi, sem Bethlen István uramat, sem fiát, sem személyekben becsületekben, sem uraságokban, jószágokban, marhájokban, sem titkon, sem nyilván, sem törvénnyel, sem törvény útja kívül, semmi némű szín és módok alatt meg nem háborítjuk, sem nem háboríttatjuk, s nem bántatjuk, hanem mindeneket keresztyéni amistiában (i g y) bocsátunk.

I. Rákóczy György kezével. 1636. Claudiopoli 26. februarii.

Eredeti fogalmazvány. I. Rákóczy György által néhány szóval pótolva.

Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában).

CXVI.

Hatalmas győzhetetlen császár, minden ez világi királyságok és fejedelemségek felett való méltóság; a menybeli nagy Isten hatalmasságnak minden kívánt napjait kívánt szerencsékkel sokasítsa, ellenségét éles fegyvere alá vesse, és e földön fényes birodalmát terjessze.

Noha győzhetetlen hatalmas császárom, egynehány gonosz akaróim, kik hatalmasságodnak is gondját öregbiteni akarják, sok méltatlan panaszolkodásokkal és vádlásokkal, hatalmasságod méltósága, és fényes portája előtt engemet terhelnek, kivel azon mesterkednek, hogy engemet hatalmasságodnak igaz hívét, a hatalmasságodhoz való tökéletes igaz hűségünköt elidegenítsenek és elijesztszenek, mindazáltal abban hiában mesterkednek, mert én német császár birodalma és hűsége alól, nem a végre folyamodtam és ragaszkodtam a nagyságod fényes köntöséhez, hogy azt többé kezemből kibocsátanám, — míg élek és hatalmasságodnak kegyelmességét fejemen látom, soha attól el nem akarok szakadni, ha annál sokkal több hamis vádlóim találkoznak is. Elhitem azt én, hogy hatalmasságod az én igaz ügyemet soha szemei előtt el nem veti, senki méltatlan vádlására; az ellenem való sok hamis vádlásokat, én nemcsak írással, szómmal akarom hijába valókká tenni, hanem cselekedettemmel; mióta a nagy Isten kegyelmességiből és hatalmasságodnak méltóságos jóakaratjából ez országnak fejedelme vagyok, ezt a hatalmasságod országát békességben tartottam, ellenség réa nem jött, egy talpalatnyi határát el nem vesztettem, adóját hatalmasságodnak esztendőnkint beküldtem, a hatalmasságod szolgálatjára engedelmes voltam, hatalmasságodhoz való tökéletes igaz hűségemet megtartottam. Így legyenek ezek; nem egy avagy két nyughatatlan elméjű emberek vádlásának higgyen abból hatalmasságod, hanem az országnak csendes állapotjából tegyen arról ítéletet kegyelmesen; nekem az én igazságomban oly nagy bizodalom van, hogy kifutott gonosz akaróimnak ellenem való panaszolkodásokat, kivánságokat bátran az egész ország ítélete alá bocsátottam, és valami az egész ország maga szabadsága törvénye, és Bethlen István kivánsági felől végezett, azt én is jóváhagytam és ahhoz tartom magamat, kit még csak egy fejedelem is én előttem nem cselekedett, a mit hatalmasságod az egész ország leveléből is kegyelmesen megértheti, mind ezen sok háborgatóim ellen is azért, és a sok rémitő hírek között is nem tántorodom meg, hanem csak a hatalmasságod kegyelmességéhez ragaszkodom.

A hatalmasságod császári méltóságos széke igazságnak széke, melyre képest tökéletes igaz hűségem, és álhatatosságom szerint való ótalmat alázatosan kérek hatalmasságodtól. Az egész ország három nemzetül is. És én is e posta követ, nemzetes vitézlő Huszár Péter után mentől hamarabb lehet követünket küldjük hatalmasságod fényes portájára, és felséges személye eleibe és azok által is a tiszta nyilván való igazságot hatalmasságodnak megmutatjuk, könyörgök igen alázatosan hatalmasságodnak Bethlen István és több gonosz akaróim szavoknak panaszolkodásoknak, és méltatlan vádlásoknak hitelt ne adjon, míg a követek be nem mennek, s akkor aztán az én igazságomat tökéletes igaz hűségemet, Bethlen István vádlásával egybevetvén, mint az éjjeli setétséget, a szép fényes nappali világosságtól szintén úgy megkülönböztetheti hatalmasságod. — Azt én bizonynyal megírhatom hatalmasságodnak, hogy Bethlen István, Székely Mózes, és több nyughatatlan elméjü háborúságot kereső emberek, oly híreket folytatnak hatalmasságodnak ellenem való haragja felől, hogyha igazságomban, tökéletes hűségemben, a hatalmasságod kegyességében, és császár ítélő székének igazságkiszolgáltatásában nem biznám, sem követet, sem levelet én a hatalmasságod fényes portájára küldeni bátorságosnak nem tartanám; de a bizodalom mellett könyörgök mégis alázatosan hatalmasságodnak, könyörgésemet igazságomat méltóztassék megérteni és alázatos igaz hívét engemet kegyelmes ótalma és gondviselése alá venni, minden háborgatóim ellen. A szent békességnek, pedig háborgatóit fenyeíteni, büntetni, zabolázni, és arra kényszeríteni őket is az országgal értsenek egyet és velünk együtt szolgáljanak hatalmasságodnak hűségesen, hatalmasságod engemet mostani igazságomban megóttalmazván, e széles világra kiterjed avval a hatalmasságod nagy kegyelmességének dicséretes hire, neve, minden népek áldani fogják hatalmasságodat a tiszta igazságnak kiszolgáltatásáért. Én is pedig mind az egész országgal együtt teljes életemben való hűséges szolgálatomat megmutatom hatalmasságodhoz mint kegyelmes császárhoz. Éltesse a felséges Isten fénycs birodalmában hatalmaságot örvendetes jó egészségben. Iratott Kolozsvár váro-

sunkban 28. napján böjtelő hó 1636. év. Hatalmasságodnak alázatos hive

Rákóczy György.

Kivül: Nomine Suae Cels. ad Imperatorem Turcarum Domino Petro Huszár datarum Par. 1636. 28. febr. Claud.

(A Károly-fehérvári könyvtárból Dr. Ötvös Ágoston másolatáról).

CXVII.

Tekintetes és nagyságos vezér, böcsületes ur jóakarónk, Istentől nagyságodnak jó egészséges hosszú életet, dolgaiban bódog jó szerencsét és méltóságában örvendetes előmenetelt kívánunk.

Noha minekünk egynehány gonosz akaróink, kik hatalmas, győzhetetlen császárunknak gondjait öregbiteni akarják, sok méltatlan panaszkodásokkal és vádlásokkal az ő hatalmassága méltósága, és fényes portája előtt minket terhelnek, kivel csak azon mesterkednek, hogy minket, ő hatalmasságának igaz hívét az ő hatalmasságához való igaz hűségünkől elidegenítsenek és elijesszenek; mindazáltal abban hiában mesterkednek, mert mi német császár birodalma és hűsége alól, nem a végre folyamodtunk és ragaszkodtunk hatalmas császárunk köntöséhez, hogy azt könnyen kezünk-ből kibocsássuk. Mig élünk, és ő hatalmassága kegyelmességét fejünkön látjuk, soha attól el nem akarunk szakadni, ha annál sokkal több hamis vádlóink találkoznak is, mert elhittük azt, hogy ő hatalmassága, a mi ügyünknek igazságát soha szemei elől el nem veti senki méltatlan vádlására. — Ellenünk való sok hamis vádlásokat nem csak írásunkkal, szóunkkal akarunk hiában valóvá tenni, hanem cselekedetünkkel; mióta a nagy Isten kegyelmességiből és hatalmas császárunk akaratjából ez országnak fejedelme vagyunk, az ő hatalmassága országát békességben tartjuk, ellenség reá nem jött, egy talpalatnyi határát el nem veszítettük, a szegénység épült, hatalmas császárunk adóját ajándékunkkal esztendőnkint beküldtük, az ő hatalmassága szolgálatjára engedelmesek voltunk, ő hatalmasságához való tükéletes

igaz hivségünket megtartottuk : így legyenek ezek, nem egy avagy két nyughatatlan elméjű emberek vádlásinak higgyen nagyságod, hanem az országnak mostani csendes állapotjából tegyen abból ítéletet; a mi igazságunkba oly nagy bizodal-
munk vagy, hogy kifutott gonosz akaróinknak, minden ellentünk való panaszolkodásukat és kívánságokat bátran az egész ország ítélete alá bocsátottuk; valamint az egész ország maga szabadsága, törvénye és Bethlen István kívánsága felől végzett, azt mi is jóváhagytuk és ahhoz tartjuk magunkat, kit még csak egy fejedelem is előttünk nem cselekedett. Mindennyi háborgatóink ellen is azért és a sok rémitő hírek között meg nem tántorodunk, hanem csak az ő hatalmassága méltóságához folyamodunk; az ő hatalmassága császári méltóságos széke, igazságnak széke és ahhoz képest mi is tökéletes hivségünk és igazságunk szerint való oltalmat várunk ő hatalmasságától. Az egész ország három nemzetűl, és mi is ez posta követünk nemzetes vitézlő Huszár Péter után mentül hamarabb lehet követünket a fényes portára beküldjük, és azok által is a tiszta nyilván való igazságot hatalmas császárunknak és fényes portának eleibe támasztjuk, azon könnyögrvén alázatosan ő hatalmasságának, a Bethlen István és több gonosz akaróink szavoknak panaszolkodásoknak méltatlan vádlásoknak hitelt ne adjon, a meddig követink a fényes portára be nem mennek. Nagyságodat azért becsülettel és nagy szeretettel kérjük, *) így értvén minden igazsággal egyező szándékunkat és kívánságunkat, hatalmas császárunk méltósága előtt hasznos törekedésével és fényes divánjának bölcsen igazgatásával, foganatos tanácsi mondásával segítse igaz ügyünket minden gonosz akaróink ellen. Elérkezvén a követek akkor, aztán a mi igazságunkat, tökéletes igaz hűségünket a Bethlen István vádlásával egybe vetvén a fényes porta, mint az éjjeli sötétséget, a szép fényes nappali világosságtól szintén úgy különböztetheti meg egymástól. Azt mi bizonynyal megirhatjuk. Nagyságodnak Bethlen István, Székely Mózes és a többi nyughatatlan elméjű és

*) A végén olvasható betoldás a kajmekám példányába ide olvasandó.

háborúságot kereső emberek, oly hireket folytatnak hatalmas császáruknak ellentünk való haragja felől, hogyha igazságunkban, tökéletes hűségünkben és az ő hatalmassága nagy kegyelmességében, császári ítélő székének igazságkiszolgáltatásában nem bíznánk, sem követünket, sem levelünket, az ő hatalmassága fényes portájára küldeni, bátorságosnak nem tartanánk; mely bizodalunk szerint, hogy a nagyságod jóakartja és segítsége által, ő hatalmassága könyörgésünket, és igazságunkat megérteni, minket tökéletes hívét minden háborgatóink ellen oltalma, gondviselése alá venni, a szent békességnek háborgatóit megfenyíteni, büntetni, zabolázni méltóztassék, mégis nagyságodat bizodalmasan kérjük, hogy így azok is az országbeli más jámborokkal értsenek egyet, és velünk együtt szolgáljanak ő hatalmasságának hűségesen. Ő hatalmassága mostani igazságunkban minket megoltalmazván, az egész világra kiterjed avval az ő hatalmassága nagy kegyelmességének és igazságszolgáltatásának dicséretes hire, neve, és mi is az egész országgal együtt ő hatalmasságához való tökéletes hűségünkben, egész életünkig megmaradunk; nagyságodnak is pedig ebben reménységünk szerint mutatandó igaz jóakaratjáért, segéltetéseért minden alkalmasságokra kedveskedő kész jóakaratunkat igyekezzük mutatni. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig kedves jó egészségben. Iratott Kolozsvár városunkban 28. napján bűjtelő havának 1636. esztendőben.

Nagyságodnak mindenekben igaz jóakarója

Rákóczy György m. p.

Külczim : A hatalmas győzhetetlen császár kedves böcsületes hívének, belső hadainak főgondviselő hopemesternek (így) titkos tanácsának az tekintetes és nagyságos Daruszalet Idriszly agának nekünk mindenekben böcsületes jóakarónknak.

Egészen ehhez hasonló levél iratott Nisanczi Mustaffa passának is, a császár belső házai főgondviselőjének. Továbbá a portai kajmakámhoz, Muftihoz, Kizlár agához és Rismandsi pasához. — Csupán a címzet különbözött azoknál, azonban : a kajmakám levelében nevezetes eltérés is fordul elő, u. m. „megemlékezvén nagyságod hatalmas győzhetetlen császáruk a mi gonosz akaróink ellen nekünk nagyságod ellen tött kegyelmes ígéretéről, melylyel nagyságod minket mind azelőtt két esztendővel s mind csak taval is beküldött főkövetink által igen bizonyosan biztatott, hogyha husz avagy

huszonöt áruló felkelne s bemenne is a fényes portára valamig ő hatalmassága az országot egyességben tapasztalja és ellenünk az ország a három nemzetből álló követit szokott pecsétetes levelével nem látja, csak küldjük be adónkat idején ajándékokkal, hűségünket mint eddig, azután is ő hatalmasságához tartunk meg, változást nem látunk így értvén. . . .“

Meg van két példánya Károly-Fehérvártt, egy Mike S. urnál. Ez utóbbin kívül olvasható : „1636. die 20. Febr. Kolozsvár. Domino Petro Huszár nomine suae Celsitudinis ad Kajmekam portensem et alios vezirios communiter“ stb.

CXVIII.

Tekintetes nagyságos pasa, nekünk mindenben kedves becsületes atyánkfia stb.

Szalánczi István régi hű főemberünk, és tanácsunk nagyságod mellől eljövén, az idő alatt elhittük Bethlen István uram éjjel nappal abban fárasztotta elméjét, ártalmunkra minemű dolgokat találhatna az igazságon kívül is. De az ellen mi a nagyságod hozzánk megmutatott tökéletes atyafiságában bízunk : elhívén azt, hogyha Bethlen István vádol is, mindazáltal nagyságod neki ítéletet nem teszen mindaddig is, míg követünk az ország követivel együtt nagyságodhoz megérkeznek. Mostani közönséges gyűléséből, azaz az egész ország bizonyos főkövetit atyánkfiait úgy mint : nemzeti vitézlő Szalánczi István tanácsunkat, Körösi Istvánt, Petki Istvánt és Zakariás Veirauch uramat nagyságodhoz teljes tanusággal elbocsátotta, és ugyan ő általok mi is minden dolgokról nagyságodnak bővebben izentünk; nagyságodat atyafiságos szeretettel kérjük szavaknak hitelt adván, lássa úgy őket és mutassa minden jóakarátját, mint egy egész ország követihez, és mi követinkhez is.

Az nagyságod atyafiui szeretetből tett intése és izenete szerint az ország közönséges gyűlésében e dolog mint forgott kevés szóval akarók mi is nagyságodnak megírni, hogy nyilván való igazságunkat abban megérthesse. Midőn az egész ország mind három nemzet egybegyűlt volna, Bethlen Istvánnak minden panaszkodásit és kívánságait, valamint nekünk

Szalánczi István kedves hivtünk meghozta, igazán az ország eléibe adtuk, és annak igazság és törvényink szerint való meglátását, és ítéletét az egész országra bíztuk, és a mit az ország felőle közönségesen végezett, azt mi is jóváhagytuk, és ahhoz is tartjuk magunkat; ezt még ez ideig csak egy fejedelem is nem cselekedte; a mint nagyságod az ország levelelől és a követektől is jobban meg fogja érteni.

Mi sok szóval és sok irással magunkat nem mentjük nagyságod előtt, Bethlen István uram ellen; hanem valóságos dolgot támasztunk nagyságod elibe: hatalmas császárukhoz tökéletes hűségünket megtartottuk, s meg is tartjuk teljes életünkben. Az adót ajándékinkkal esztendőnkint igazán a fényes portára beküldettük, ő hatalmasságának, nagyságodnak is hűséggel szolgáltunk, kárt, búsulást ő hatalmaságának és fényes divánjának nem szereztünk; az országban minden rendeket, törvényekben, szabadságokban, szép békeséges állapotjokban megtartottuk és oltalmaztuk: ellenség hála Istennek, kárt határainkban nem tött; a szegény nép épült, Bethlen István uram semmi javait, jószágát el nem vettük, maga osztotta gyermeki közibe. Innét az ő hatalmasága birodalmából kimenvén, fija Bethlen Péter noha egy nemes embernek megölésiért s annak törvényétől megijedvén kifutott, de a mai napig annak is jószágait senki nem bántotta; mostan is Bethlen István uram állapotja felől az ország minden jót végezett, mi is annak engedtük kiváltképen a nagyságod tekintetéért. Megválnak nagyságod előtt ha kell e neki az igazság, és nyugodalmas állapot avagy pedig másfelé néz az ő elméje. Bethlen István mondja meg nagyságod előtt, nagyságod mellett levő fő-fő urak előtt, és az ország követi előtt, szegény megholt fejedelemnek Bethlen Gábor idejében volt az ország nagyobb szabadságban, a jó törvényeknek kiszolgáltatásában, és csendesebb állapotban Bethlen István gubernátorsága alatt, avagy mostan; erről tegyen bátor az egész ország bizonyosságot, semmi új szokatlan dolgot nem kezdtünk az országban, ki Bethlen István gubernátorságában ne lett volna; maga szemében a szálkát nem látván, Bethlen István uram mégis méltatlan vádol minket.

Noha azért Bethlen István uram minket mind nyelvvel, s mind írásiban fejedelmi méltóságunkban sokképen megsértett, kiért a mi hozzá való jóakaratumkat nem érdemlené; mindazáltal a nagyságod becsületes intését szemünk előtt viselvén, a vele való jó békességtől idegenek nem vagyunk, az egész ország ítéletére hagytuk minden panaszkodását, kívánságait, valamit az egész ország tött, mi is ahhoz tartjuk magunkat. — Nagyságodat mint kedves, szerelmes atyámfiait igen nagy szeretettel kérjük; a mely szent békességnek tractatusát elkezdette közöttünk azt már méltóságos tisztje szerint vigye végbe, Bethlen István uramat is intse, maga megismerje a mi jóakaratumknak és az egész ország végezésének megbecsülését. Veszi-e a békességet, avagy nem veszi, és megelégedik-e előbbi uri állapotjával, becsületével avagy nem? Ezen mint egy próbaköven megpróbálhatja nagyságod mi legyen az ő stabilis szándéka. Ha neki a békesség nem kell, és sem magunk, sem az egész ország végezésének nem áll:

Nagyságodat azon is kérjük hatalmas császáruink után való méltóságos tiszte szerint fenyítse meg őtet, és mint háborúságra, veszekedésre, s a szegény országnak veszedelmére igyekező embert, zabolázza a szerint. A fényes portára is ő hatalmasságának és a nagyságos méltóságos vezéreknak, voltaképen az egész országnak, és mi nekünk is hozzája való jóakaratumkat, nekie pediglen vakmerő ártalmas igyekezetét írja meg, és proponáljon azon ő hatalmasságának, hogy minket országostól oltalmazzon inkább igazságunkban, hogy sem őtet gonosz és veszedelmes igyekezetében bocsássa elő. Mostani időben hatalmas császáruinknak ennél hasznosabb dologban nem szolgálhat nagyságod, kiért ő hatalmasságának kegyelmessége száll a nagyságod fejére.

Mi is pedig teljes voltaképen való háladatos igaz atyafiságot akarunk nagyságodhoz viselni. Mindenben várjuk a nagyságod atyafiságos jó gondviselését reánk és az egész országhoz. Ezeknek utána az ur Isten nagyságodat jó egészségben hatalmas császáruink kegyelmességében teljes életben tartsa meg. Íratott Kolozsvár városunkban 28. napján böjtelő havának 1636. esztendőben.

Jegyzet : Az egész Kassai István kézírása. Alján Rákóczy kezével olvasható „a vezér embereinek kihájanak és több privatusoknak csak breviter írjanak. Az vezér előtt legyenek jóakarattal. Máskor neki kell párt irni.” (*Irva a budai vezérnek*).

(*A Károly-fehérvári könyvtárból, dr. Ötörös másolatáról.*)

CXIX.

Tekintetes és nagyságos vezér, méltóságos igaz jóakaró urunk : az hatalmas Isten nagyságotat éltesse, boldog jó napjait ez földön sokasítsa, és fényes méltóságát dicséretesen nevelje és öregbitse.

Egynehány nappal ezelőtt, ezen közönséges gyűlésünk-ből, Huszár Mátyás atyánkfia által küldött levelünkben ígértük vala nagyságodnak, hogy bizonyos követinket, főuri ember atyánkfiait küldjük nagyságodhoz teljes tanusággal Bethlen István uram dolgából. Isten akaratjából azért gyűlésünkben minden igaz és méltó dolgokat végezvén, kiváltképen Bethlen Istvánnak akaratunk, és hírlünk nélkül indított mostani dolgai felől, böcsületes atyánkfiait és követinket egész országul mind három nemzetül elküldöttük nagyságodhoz, úgy mint tanuságot adván nekiek minden végezésünk és akaratunk felől. Kiknek szavoknak, hogy nagyságod szintén oly hitelt adjon, mintha egész országul, három nemzetül mindnyájan nagyságod előtt állanánk, és az igazságot egy szájjal mondanók meg, azon nagyságotat igen bizodalmason kérjük.

Hogy pedig nagyságod minden dolgokat bizonyoson érthessen valamit itt mielőttünk gyűlésünkben az dolog forgott, igazán az szerint mindeneket nagyságodnak megírtunk és követink által megízentük. Szalánczi István kedves atyánkfia, valamivel nagyságotdúl és Bethlen Istvántúl megjött, minden panaszt és kívánságit neki, az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk előnkben adott, és az mi ítéletünkre támasztotta, ígírvén arra magát, hogy valamit mi, az mi hazánknak törvény szerint ő nagysága az mi kegyelmes urunk között, és Bethlen István között ítélnék, annak engedelmes leszen : kit bizonynyal írunk nagyságodnak, hogy soha még csak egy

fejedelem is nem cselekedett: csak magunk egész országnak külön együtt lévén, és minden panaszt, s kívánságot megolvassván Bethlen István uramnak, igazán írjuk nagyságodnak, igen csudálkoztunk cselekedetén. Mert bátor nagyságodat ezzel ne fárasztotta volna, és immár vénségére ilyen szokatlan utat ne vett volna eliben, csak két emberséges szolgálai által is, ha minket közönségesen, az mint illendő lett volna megtalált volna, így az mint mostan, szintén úgy eligazíthatunk volna dolgát. Mi Bethlen István uramot gyermekségétől fogván ismertük, közöttünk nőtt, nevedett, lakott, uraságát jól tudjuk, és minden állapotját szerencsését: bizonynyal írjuk nagyságodnak mi nem tudjuk, hogy semmi uraságát az mi kegyelmes urunk ő nagysága elvette volna, sőt csak tíz ház jobbágyát is maga osztotta gyermeki köziben, kimenvén az országbul. Kit mostan is birnak: fia is Bethlen Péter egy nemes embert ölvén meg két kezével, attól való féltében futott az országból, de csak egy ház jobbágyát is törvénytelen erővel az mi kegyelmes urunk el nem vette, ez mai napig mind ő számára birták: noha az mi kegyelmes urunk azal nem tartozott volna, hogy az mi ítéletünk alá bocsássa magát mindenestül, de hogy igazsága és ártatlansága inkább kitéssék, a végre cselekedte; az közönséges jó törvények és igazság szerint, az mit mi az maga dolgaiban íteltünk, köveinktől nagyságod hűségében megértheti, ha Bethlen István uramnak az jó békesség, és az közönséges igazság kell, megnyughatik az mi kegyelmes urunk kegyelmességén, és az mi közönséges ítéletünkön, az mi pedig országnak, három nemzetül az mi szabadságunkat, törvényünket, békességes állapotunkat, ő hatalmasságához való igaz hűségünket, az mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt illeti, abból mi Bethlen István uramra semmit nem bízunk országnak, reá nem kértük, nem is kívánjuk, hogy az mi dolgainkat forgasza, Isten kegyelméből az mi kegyelmes urunkkal együtt, hazánkra, szabadságunkra, törvényünkre, megmaradásunkra mint eddig nála nélkül is gondot tudtunk viselni, a mint eddig hogy közöttünk nem lakván, és minket nem segítvén semmiből, békességben maradtunk, hatalmas császáruk jó szerencsésére, országnak közönséges dolgainkban az mi ke-

gyelmes urunkkal mely szép egyességtünk legyen, kikről ő hírtünk és akarátunk ellen panaszolkodott, azt is nagyságod főkövetinktől megértheti. Mi mindenekről az mi kegyelmes urunk ő nagysága között, és Bethlen István, s fia között oly igaz törvényt tettünk országul, kit ez világra ország levelében is ki mertünk bocsátani, az mi kegyelmes urunk az mi törvényünknek ismerte és minket arról levelével is bátorságossá tett hogy azt megtartja, megálja : ha Bethlen István uram igazat akar követni, és háboruságra való igyekezeti nincsen, Bethlen István uramnak is meg kell rajta nyugodni ; ha pedig annak nem enged nagyságod bölcsen megítélheti, hogy ő neki nem békesség kell, hanem nem elégszik előbbi uraságával, hanem háboruságos állapotra, és az mi szegény hazánk, s szabadságunk veszedelmére igyekezik. Mi mostan Bethlen István uramot, mint vértünket, tagunkat, atyánkfiát, úgy hijuk közinkben hatalmas császár hűségére, szép uraságában mind fiával együtt, ezen levelünk által bátorságossá tevéen, hogy mind személyekben, uraságokban, böcsületekben teljes életekben közöttünk bátorságosan megmaradhatnak, csak hogy Bethlen István uram és fiával az mi kegyelmes urunkhoz fedelmünkhöz velünk országul illendő hűségeket és engedelmességeket megmutassák és velünk egyetértsenek, minden közönséges jó dolgokban, ha hol mostani szép intésünket és hivatalunkat Bethlen István uram megveti, annakutána vértünknek, tagunknak nem tarthatjuk, jót neki nem kívánhatunk, sőt teljes erőnk tehetségünk szerént ellene kell állanunk, mint édes hazánk, nemzetünk s országunk, s mindnyájunk szabadsága ellen veszedelmünkre igyekező ember ellen ; hatalmas császárunkat, és fényes portáját is fárasztanunk kell alázatos könyörgésünkkel, mert szabadságunk mellől el nem állhatunk nagy romlásunkkal is. Nagyságodat mint jóakaró bizodalmas urunkat kérjünk nagy szeretettel : követin ket lássa kedvesen, szavoknak mindenben teljes hitelt adván, mutassa hozzánk igaz jóakarátját ; mi hatalmas császárunknak igaz hívei vagyunk, egy egész országul vagyunk ; Bethlen István uram egy magán való ur, ki mi tőlünk mostan meghasonlott : mi igazságot, békességet, hatalmas császárunk birodalminak békességes állapotját kívánjuk : Bethlen

István uram háborúságot, az szegény népnek romlását keresi ezen az uton: intse nagyságod ötet, és parancsoljon nagyságod neki, az mi kegyelmes urunk kegyelmességét vegye, és az mi igaz ítéletünkön nyugodjék meg, jöjön vissza közinkben nyugalomra, előbbeni szép uraságára: ha pedig sem az közönséges igazságnak, sem hivatalunknak nem enged, sem neki a szép békességes uraság, nyugalom nem kell, fenytse meg ötet, és hatalmas császárunknak az mi igazságunkat, igaz hűségünket, és hozzá való tökéletes jóakaratumkat mind az mi kegyelmes urunkkal együtt, ha hozzánk visszatér, megirván kényszeritse akaratja ellen is az haza jövetelre, és másképen is legyen gondviselése mind ő hatalmasságának s mind nagyságodnak. Sztinjenek meg az sok háborúság szerző emberek közöttünk, és hatalmas császárunk jó szerencséjére nyughassunk békességben: feleltünk mi az mi kegyelmes urunk ő nagysága felől egész országu, három nemzetül, hogy az ő hatalmassága tökéletes igaz hűségben teljes életében velünk együtt megmarad, ő hatalmasságának ő nagyságán az mi kegyelmes urunkon, és mi rajtunk országu kegyelmes oltalmazását szabadságainkban megtapasztalván. Az mint nagyságod eddig is hozzánk és az mi kegyelmes urunkhoz is sok jóakarattját mutatta, Bethlen István uramot az jó békességre intvén: mostan is nagyságod hozzánk mutassa jóakarattját, és az jó békességet vigye végben: Azzal az nagyságod jó hire neve terjed, hatalmas császárunk kegyelmessége és az nagyságod fején nevedik: mi is országu nagyságodnak reánk való gondviselését háláadóképen meggyekezzük szolgálni.

Kelet 1636. febr. vége a budai vezérhez.

(Eredeti fogalmazvány, m. Mike Sándor ur gyűjteményéből).

CXX.

Georgius Rákóczy Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Generose fidelis nobis dilecte, Salutem et gratiam nostram.

Az mint Nagy Pál uram és hűséged leveléből értjük, Bethlen István követit az portáról olyan válaszszal bocsátották vissza Budára, hogy maga vesztég ülven Budán, kívánságát írja meg az portára. Az porta parancsolatja szerint cselekedik elhittük Bethlen István, és az vezér is. Bethlen Istvánnak ellentünk való panaszolkodását és kívánságát, arra való feleletünket, mi kegyelmeteknek béküldöttük, kit szükséges kegyelmednek in secreto magánál tartani; minden dolgokat kegyelmednek idején, ilyen okokra nézve küldtünk bé, hogy azokat voltaképen értse, gyakran olvassa, és repetálja. Minekelőtte a budai vezér és Bethlen István kívánsági bémennének, vigyázzon kegyelmed a jó alkalmatosságra, és ha valaki Bethlen Istvánnak dolgait forgatná, azoknak úgy, mint magától felelhessen meg, úgy viselvén szavát, mintha nem mostan az mi informátióinkból, hanem még itthon létében tudta volna azokat: ha pediglen az vezér, avagy más uri ember, mikor osztán Bethlen István kívánsági bémennének a portára, Bethlen István kívánságát előhoznák, akkor osztán kegyelmed is derekasban felelhet nekik, mind magunk, s mind az ország resolútióiból, de akkor is kegyelmed mindazáltal az ország követére halaszssa legderekasb választételét, ezzel is kegyelmed tartóztassa utolsó deliberációjokat.

Azzal is vádoskodik Bethlen István, hogy mi élte elfogyására lovasokat rendeltünk volna, ezt in silentio tartsa meg kegyelmed, és soha senkinek ne említse, míg ott benn nem proponáltatik. Ha pedig emlékezet leszen föléle, jó lelkiesméreti szerént megmondhatja, soha arra nem igyekeztünk, sőt mint apánkat, hittünk és vallásunkon való öreg vén embert kívántuk mellénk, ő nem akarta, idegenkedett, az országból is kiköltözött előttünk: minden jószágát, Huszton kívül, gyermeki köziben osztván. Mi, nem most értettük mi Sebessi uram az ő készületit, sok ideje annak, levelink kiket neki irtunk, ha producálni akarja, megbizonyítják hogy tudtuk. De mi keresztyéni pietássához bizván, el nem hittük, bátor elhittük volna, és jobban vigyáztunk volna, talám mostan nem volnánk ez jó napban: szolgálit Budára, Egré, Szolnokban untalan jártatta, ha azokra vigyáztatunk és in-

pediálni akarták szolgálainak practicájokat jámbor szolgálaink, ez mostani cselekedeti megmutatják, ha jámbor szolgálaink jól cselekedtek a vagy nem; élete fogyasztására bizonyítjuk Istennel, sem oppressiójára nem igyekeztünk, az mint mostan is nem igyekeztünk, noha immár nyilván való ellenségünknek declarálta magát. Mi most is keresztyényi engedelmességgel viseljük magunkat hozzá, és ha kegyelmességünket vészi, és megbecsüli, az ország deliberációja szerint elébbeni uri állapotjában, becsületiben, megtérven hozzánk, és az országhoz, megtartjuk.

Az vezért emlékeztesse arra is kegyelmed per occasio-nem, Mikó Ferenczék mikor ott benn voltak, és tavaly Tholdalagi Mihály uram is, az kajmekám császár nevével minemű biztatást izent, hogyha husz huszonöt áruló béfut is portára, hitelek promotiójok nem leszen, még ő hatalmassága hűségében maradunk, adónkat, ajándékinkkal beadjuk és az országgal egyességben leszünk; ezeket mind megcselekedtük, ezután is megcselekezzük; mi az ő nagysága ígéretéhez mint erős kösziklához úgy bizunk; azért az vezér ő nagysága megemlékezvén császár ő hatalmassága nevével való biztatásáról és fogadásáról, most is hatalmas császárnak azon kegyelmességében tartson és oltalmazzon meg bennünket fejedelemségünkben egész országul. Császár egészségére, jó szerencséjére, maga fejére szakállára fogadta azt. Cui nos in reliquo gratiosi manemus. Secus non facturi. Datum Claudiopoli die 29. Februarii Anno Domini. 1636.

G. Rákoczy m. p.

Külszim : Generoso Balthasari Sebessi de Sárd, in fulg. pot. Turc. Imp. Porta continuo oratori nro etc. stb.

(Eredetiről m. Mike Sándor gyűjteményéből).

CXXI.

Tekintetes nagyságos passa, nekünk mindenben kedves jóakaró ur barátunk, szomszédunk : az ur Isten nagyságodat éltesse, és hatalmas császárunk szolgálatjában jó szerencsésé tegye, kiért ő hatalmasságának is kegyelmessége nagyságod fejére szálljon.

Az nagyságod kedves vérszerént való atyjafia az nagyságos Mehemet bég nekünk kedves jóakarónk s barátunk, az nagyságod böcsületes levelét minékünk meghozá, s az mellett izenetit szóval is megmondá, hozzánk való igaz barátságának, s jóakaratjának jeleit is mi nekünk megadá; mind ezeket mi nagyságodtól, felette igen nagy böcsülettel, s szeretettel vettük; az ur Isten minket, s nagyságodat is élettévén, igaz barátságos jóakarattal megigyekezzük nagyságodnak hálálni. Hogy nagyságod értvén Bethlen Istvánnak Budára való menetelét, s az dolognak igazságát voltaképen megérthesse, maga bizonyos emberét küldötte az vezérhez ő nagyságához Budára, és ott is mifelőlünk jó emlékezetet tett, annakutána Budáról főembere megérkezvén, az mit ő nagyságától az vezértől, az mi kedves atyánkfiától értett az Bethlen István dolgából, azt nem más idegen főembere által, hanem kedves vérszerént való atyjafia által irta és izente meg, az nagyságod hozzánk belső szübeli igaz jóakaratjának ennél nagyobb bizonyága nem lehet; valamit nagyságod az tekintetes és nagyságos kajmekámnak ő nagyságának, ő hatalmasságához való igaz hűségünk felől irt, soha azért az nagyságod orezája, hatalmas császárunk fényes portája előtt meg nem feketedik, soha az ő hatalmassága fényes köntösétől, kit egyszer, német császár birodalmából kedves feleségünkkel szerelmes gyermekinkkel kijöven megragadtunk, Bethlen István minket el nem szakaszthat méltatlan vádlásával. Német császárhoz mi magunkat hatalmas császárunk ellen nem köteleztük, hanem az ő hatalmassága fényes portája akaratjából békélettünk meg véle, az mint az szegény Bethlen Gábor fejedelemnek is békessége volt német császárral, minthogy ő hatalmasságának is német császárral békessége volt; nem Munkácsért békélettünk pedig meg, mert azt nekünk az német fejedelemasszony jóakaratjából adta, s az mellett summa pénzt is fizettünk érte. Az két császár között békesség lévén, nem hadakozhattunk mi egyedül hatalmas császár akaratja, segítsége nélkül, ő hatalmasságának hivei lévén. Az lengyel királyhoz fem kötöttük soha magunkat, igazán irhatjuk nagyságodnak, nagyságod is bátran mondhatja mindenek előtt. Mikoron vezér Murtezan passa ő nagy-

sága Havaselföldében táborban vala, s mi is országul hatalmas császáruk parancsolatjából táborban volnánk, kajmekám ő nagysága parancsolta nekünk, hogy az lengyel táborban bizonyos emberinket jártassuk, kik értsenek, halljanak mindeneket, azon emberinket ő nagysághoz az kajmekámhoz küldöttük, hogy az mit szemekkel láttanak, fülökkel hallottanak, magok beszéljék meg ő nagyságának az kajmekámnak. Ott az lengyel táborban is szolgáltunk ő hatalmasságának, mert az lengyel urak sok rendbeli kémeektől megértvén, hogy hatalmas császáruk személye szerént az Kazulra késztl, keményben viselték volna magokat, ha mi őket kajmekám ő nagysága parancsolatjából az békességre nem intettük volna, ezekben nem értett semmit Bethlen István, mert mikor mi hatalmas császáruk szolgálatjában voltunk, költöttünk táborunkban, ő akkor német császár birodalmában veszteg ült, maga dolgához látott, noha hívtuk hatalmas császár szolgálatjára egynehány rendbeli levelünkkel, de ugyan nem jöve be. Istennek hála, mi legyen az országnak, uraknak, nemeseknek, szabadságok, régi törvények, szokások, tudjuk ugy, mint Bethlen István: minden rendeket, törvényekben szabadságokban megtartottunk s őtalmaztunk, az szegény nép is az mi fejedelemségünkben békességben nyugodt, haborúság az országban nem volt, busulást ő hatalmasságának nem szerzettünk, ő hatalmasságának esztendőnkint az országnak adaját bészolgáltattuk ajándékinkkal, az végbeli kapitányinknak, vitézinknek fejekre, életekre parancsoltunk, hogy az békességhez tartsák ők is magokat: mi akarattunkból, s parancsolatunkból az ő hatalmassága végbeli hiveinek semmi kárt nem töttek; ezután is életek vesztése alatt parancsoljuk minden rendeknek, hogy az jó békességet, s szomszédságot magtartsák, noha Bethlen István minket méltatlan pennájával, nyelvével rágalmaz, nemesak nagyságtok előtt hanem német császár udvarában, és az magyarországi urak előtt is, mindazáltal az vezér ő nagysága intésére, s az nagyságod irását is értvén az békességtől idegenek nem leszünk, valamiben fejedelmi méltóságunk s böcsületünk meg nem bántodik, mert az méltóság s az becstület ez világi életünknel mi nekünk sokkal kedvesb. Bethlen Istvánnak

töltünk való kívánságit az mult kolozsvári gyűlésnek, három nemzetségnek eleiben adtuk igazán, valamit az ország jó lelkiismerete szerint végezett, mi is azt helyben hagytuk, az-zal bocsátotta az ország is főkövetit a budai vezérhez ő nagyságához. Mi mind Isten előtt, s ő hatalmassága előtt, s fényes portája, és nagyságtok előtt igazán és nyilván az fényes nap világosságánál cselekedünk mindeneket, nem magunktól, hanem az országgal együtt; Bethlen István pedig alattomban méltatlan rágalmozásokkal jár, magától jár, maga dolgát futja, kit az egész ország három nemzetül mind hatalmas császárunknak, kajmekámnak is ő nagyságának, és az budai vezérnek magának is nyilván meg irt, hogy az ország nevével ne járjon, ne szóljon, mert reá nem bíztak semmit; magunk s az ország követi is oda vagynak Budára, az vezérhez ő nagyságához, várjuk minden órában az ő nagysága atyafiságos jóakarátját, szóval is izentünk nagyságának az nagyságod kedves atyjafiától, Memhet bég kedves barátunktól; nagyságodat igen szeretettel kérjük, mutassa ezután is hozzánk igaz atyafiságos tökéletes barátságát ezekben az dolgokban; hidje el azt nagyságtok, hogy ez az nagyságtok fáradtsága, hatalmas császár országának csendességére, békességére, igen hasznos leszen; mi is nagyságodnak igaz barátságos jóakarátunkat ajánljuk mindenekből. Tartsa meg az ur Isten nagyságodat sokáig kedves jó egészségben.

Kívül : Anno 1636. die 28. Martii Deés.

Az passának öcsce Mehemet bég által küldött levelére való választétel.

(Eredeti fogalmazvány m. Mike S. ur gyűjteményéből).

CXXII.

Szultán Murád khán török császár levele.

Az szent Jézus hitin levő nagy uraknak, méltóságosa etc.!

Császári méltóságos levelünk megadatván értésedre legyen, hogy mostanság fényes portánkra küldött pecsétetes leveled az ország főrendei egyező értelméből írott levéllel

együtt postátok kezével megadatott, megfordítatván tekéntes vezérink által informáltatott és telehisben (*kivonatban*) beadatott. Értelmét megértettük : úgy hogy mostanság Erdélyországából kifutott, és fényes portánkhoz folyamodott Budára ment (ennek előtte erdélyi fejedelem lévén) Bethlen István, kinek hozzánk folyamodásából császári részünkről hogy szavaira nézve valami dolog ne történnék avagy gondoltatnék. Mivel ennekelőtte lőtt leveled is hasonló dolog felől volt, mely akkori leveledre császári részünkről válasz iratott, mostani akaratom, parancsolatom is azon szavam pedig egy. Az mi uralkodó birodalmunk környül levő fejedelmeknek minden magokviseléseket jól tudjuk, tökéletességekről ismerjük, ha ennekelőtte erdélyi fejedelem lévén Bethlen István fényes portánkhoz folyamodott is? Sokan effélék igazsággal való portánkhoz folyamodván, kiki közülök érdeme szerint való becsületet vészen, kegyelmességünket tapasztalja : magok szabad akaratjuk szerint lábokon ide jövőket megoltalmazzuk, vissza sem adjuk, sőt effélék fényes portámnak kegyelmességét veszik. Te pedig az reád nézendő alázatosságban állandó lévén, és hozzánk való igazságos szolgálatot végben vivén, az előbbi szokott alázatos hűségnél többet mutass avagy cselekedjél, értésünkre lévén, informálván rajtad való császári kegyelmességünk és tekintetünk tapasztaló lészen. Hogy hiteles főemberedet ide rendelted és hogy szintén elinduló félben volna tudósítottad : eljövén, ide rendelt emberednek kívánatos válasz adatik, csak te az alázatos hűségben állandó légy, az tökéletességnek útját igazán nyomjad. Erdélyországát, ki boldog eleimnek fényes kardjokkal vetetett meg, birodalmunk közül lévén, az illendőképen birjad ; a lakosoknak injuriával és bántodással ne légy. Az végeimben való kártételtől magadat felette igen megtartóztassad, az szokott adót az szokás szerint ideje korán épen beküldjed. Embereitek mikor ide jönnek, fényes portámtól szükségesképen válasz küldetik ; senki szavára és közöslésére helyed másnak nem adatik, csak te tökéletességedben állandó légy, az szegénységnek injuriát ne cselekedjél, az ország népével szépen élj, azon országnak szükséges dolgait hozzánk megirván tudósítani el ne mulassad. Így tudjad és

nagy jelemnek hitelt adj. Iratott Konstantinápolyban Savál havának utólján, ezer negyvenöt esztendőben (=1636. Mart. 28 — Apr. 6. közt.)

Bajram passa levele a császár levelének értelmével egyez.

(Egykoru fordításról Erd. Muz. egylet irattárából.)

CXXIII.

Vezér Músza pasa levele.

Az Messiás vallásán való nemzetségeknek dicséretes fejedelme etc.

Nagyságod jóakarónk részéről jó híreket várván, egy kedves nap emberitek között Huszár Péter kezével, jóakarattal való leveletek az ország részéről törvényből származott levéllel együtt megadatott. Az nagyságod levelében és az ország főrendei levelében valami iratott, megolvastván megértettük. Kedves jóakarónk! Mindez ideig hozzátok való jóakaratok meg nem kisebbült, mert mind az fővezér és több vezérek előtt, mind egyéb helyen a papi rendeknél mindenkoron jó emlékezettel vagyunk. Hatalmas császárunkhoz való hűségteket és az méltóságos vallásnak való hasznos szolgálatokat becsüljük, melyben fogyatkozást is nem teszünk. Azért valameddig nagyságod hatalmas császárunk fényes portájához tökéletes igazsággal lesztek, és az méltóságos vallásnak hasznára nézendő dolgaiban szolgáltok, semmit elmétekbe ne vegyetek, senki héjába való szavának ne higgyetek, hatalmas császárunk kegyelmességében kedves állapotban lésztek. Ezután is Isten engedelmeiből szükséges helyen az jóakaratra nézve jó szóval leszünk, dolgaitokban fáradtságunkat nem szánjuk. Az nagyságod ide jövő főkövetőtől voltaképen minden állapotokat megirván tudósítunk: reméljük nagyságod részéről is, hogy jó egészségek híreivel minden oda való dolgokat tudósít. Az jóakarát és szeretet legyen állandó. Iratott Konstantinápolyban (1636. Mart. 28. — Apr. 6.)

(Egykoru fordításról az Erd. Muz. egylet irattárából.)

CXXIV.

Rüsznámedsi Ibraim effendi levele.

Tekintetes nagyságos jóakarónk, méltóságos fejedelem etc.

Nekünk jóakarotoknak az ország consesusával levelet küldtetek, és hogy azután főköveteteket ide küldvén tőle minden dolgokat megirván tudósítotok. Isten engedelmeiből követetek ide jöven, minden dolgaitokban szorgalmatoskodunk. Most is dolgaitokban forgottunk, az jóakarathoz és szeretethez illendő szolgálatban jelen voltunk : az ide írott dolog felől semmit se bánkodjatok, ilyen állapotok vagy emberektől származott és szokásul vétetett ; hatalmas császárunk hasznos szolgálatiban állandók legyetek. Magatok jó viselését hatalmas császárunk jól tudja ; szükségnek idején részeteiről az szolgálatot remélik. Isten engedelmeiből ő hatalmasságának sokféle kegyelmességét tapasztalóképen látjátok. (1636. Mart. 28. — Apr. 6.)

(Egykoru fordításról az Erd. Muz. egylet irattárából.)

CXXV.

Tekintetes és nagyságos pasa, nekünk kedves ur, jóakaró szomszédunk stb.

Ez jelen való hónap 2. napján nekünk írott nagyságod becsületes levelét kedvesen elvöttük és szeretettel olvastuk. Hogy nagyságod egészséges szerencsés állapotjáról bennünket ily atyafiságosan tudósít azt igen nagy bücsülettel vöttük. Legyen az ur Istennek hála, mi is hatalmas császárunk kegyelmessége alatt békével és egészséges állapottal vagyunk az ő hatalmassága szolgálatára. Mi semmi időben az ő hatalmassága hozzánk való kegyelmességében nem kételkedtünk, tudván magunkat ő hatalmasságának igaz hívének lenni és hajlandóságát is ő hatalmasságának az igazságnak megértésére és hallására, s annak megítélésében nagy igazsággal való magaviselete és ítéleti nyilván lévén, kivel eddig is ter-

jedett az ő hatalmassága nagy méltóságu hire, neve és birodalma. Mi mindenkor az igazságot szerettük, és az hűséget követtük, ezután is abban állandók akarunk lenni. Az hamis vádolokat Isten is meg szokta büntetni, elhittük ő hatalmasága is hitelt nem ad nekik, és az mi igaz hűségünket másokéért meg nem veti ő hatalmassága. Nagyságodnak jóakarátját felöltünk való vigyázását az fényes portán igen nagy neven vöttük, elvárván azt is nagyságod ajánlása szerint, Isten meghozza nagyságod emberét az portáról mivel jó, hogy tudósít róla. Isten tartsa meg nagyságodat kedves jó egészségben. Iratott Fejérvári várunkban 9. Apr. 1636.

Kivül : Az pasának 2. Apr. 1636. Köszönő és jóakarattjáról írott leveléről való választétel.

(Eredeti fogalmazvdny m. Mike S. ur tulajdona.)

CXXVI.

Az minemű resolutiót ő kegyelmek magokkal hoztak, a mint szóval ő kegyelmeknek megmutogattam, eléggé vehettek eszekben, annak minden punctiaiban helytelen állapotját, melyet én mindazonáltal nem nézvén hazámhoz való szeretetemből, az békességhez való kész indulatomat, meg akartam mostan is ez következő conditiókkal mutatnom.

1) Mutasson az nemes ország elegendendő kezeit, az kinek assecuratiójára bátorságosan vehessem el az békeséget.

2) Az Istenben elnyugodt fejedelemtől az fejérvári collegiumnak legalt huszezer forint summa pénz interesével együtt püspök és esperest uraimék kezébe adassék meg mindjárást, és annak megadásáról ő kegyelmek püspök és esperest uramék, küldjenek elegendő quietantiát ide én nekem.

3) Mivel a collegium építésére hagyatott hatezer forintot is ő kegyelme elkérte, és nekem adott hitlevelében is fogadta annak megépítését, azt ő kegyelme mentől hamarabb vigye végbe. És az collegiumbeli deákokra az idvezült feje-

delemtől rendeltetett provisiót, szolgáltatassa ki épen minden *accidentia*ival.

4) Inauguratiójának *conditio*i ellen az három nemzetnek régi szabadságit valamiben megbántotta, mindeneknek légyen elégtétel. Ugymint az kiknek jószágokat vagy elfoglalta, vagy valami színes *compositio*k nevezete alatt elvette, adja meg; s azután ha *fiscus*nak, vagy másnak leszen *praetensio*ja hozzá, az ország régi jó rendtartása szerint keresék. — Nevezet szerint pedig az idegenek helyett az ország házaiba substituáltassanak hazafijai. Az *citatio* nélkül megfogatott nemes személyek, ugymint : Zólymi Dávid és Fráter Pál bocsátassanak el, és minden jószágokban állattassanak helyben, annakutána ha kinek mit vétettek, országunk törvénye szerint *citáltassanak*. Az *quindenara* való *productio* és az *publicatio* (*praeter casum defectus*) teljességgel letéssék, és hogy minden eféle régi szabadságunk ellen való cselekedetektől megszűnik, s kiváltképen az *absolutus principatus*ra való vágyódástól. Arról *nova assecuratio*t hit alatt adjon.

5) Topán, az mely hitlevelet nekem adott, azt mindjárt minden *punct*jaiban *effectuálja*, és az *monumentum*ra legált hétezer forintot is küldje meg ide ő kegyelme jó pénzü.

6) Az mely gyalázatos emlékezetet tétetett minden igaz ok nélkül az mostani gyűlésben csinált első *articulus*ban felölem, hogy én kereskedtem a fejedelemséggel, azzal mivel mind magát gyalázza, sőt magát *illegitimus* fejedelemnek *pronuntiáltatja* s mind hitét sérti meg, holott hitlevele és *inauguratio*jának első *conditio*ja azt az *opiniót* meghamisítja, töröltesse ki. Egyszersmind amaz alattomban kinyomtatott (igy) *praesidium* bevétele felől való *articulust* is tétesse le, melyet az maga *fassio*ja szerint *in privatam vindictam* csináltatott az régi jó rendtartások ellen; a mint az ő kegyelme Erdélyi István és Kassai István uraimék által való *ízeneti bizonyítja*; sőt itt is Szalánczy István uram is megvallotta hogy az ország soha semmi *postulatumban* annak az *articulusnak* csinálását nem kívánta.

7) Metesdet s Gaurát magamnak ; fiamnak pedig Monorát, Bábolnát (holott hit-levelében specificalt conditio ellen vevé el tőlünk) restituálja ; és az sérelmes asszonynyal való békélését engedje meg, s ne is kívánja országlása alatt való lakásunkat. Ha mikor penig erdélyi jószágunkban akarunk lenni vagy ideig lakni, szabados legyen. Illyéhez is mint az országban legfélelmesebb helyen való végházhoz az vármegyeye adójából az mely fizetést rendelt volt az idvezült fejedelem, s ő kegyelme elvévő, adassa meg annuatim.

8) Az mely jámbor szolgálk hűségesen mellettlük vagy itt vagy Husztban és Ecsedben megmaradtanak, azok jószágokban megtartassanak és az kitől vagy most vagy ez előtt jószágot és egyéb javait elvette, adja meg s legyen mindenekről amnestia cum sufficienti assecuratione.

Ezekre ő kegyelme holott nagyobb részint azelőtt magát maga szabad akaratja szerént hittel kötelezte volt, minden requisitio nélkül lelke veszedelme alatt, eddig is tartozott volna effectuálni.

Kivülről : Szalárdi kéz irásával e van feljegyezve :

„Anno 1636. 5. May. assign. Par suae Celsitt. — Punita D. Stephani Bethlen per Dominum Szalánczi et reliquos Statuum legatos Buda postremo allata“.

(Eredeti a károlyfehérszvári könyvtárban. N. 5. IV. 4. — 30. sz. a.).

CXXVII.

Kegyelmes urunk ! az mostani generalis gyűlésünkre az mint convocaltattunk volt nagyságodtól ide Fejérvárra, annak okát, úgy mint : az Bethlen István uram ő nagysága kívánságát megértettük ; mely kívánságokat noha az ur 8 articulusokra osztott, de mi úgy látjuk, hogy kiváltképen 5 karban állanak ; s noha az kívánságok előbben a kit Szalánczi uram hozott volt 12 articulusban voltak, de mind azokat is az mostani 8 artikulusban való kívánságok alkalmasint comprehendálják ; kikre hogy jobban és hamarébb resolválhassuk magunkat, magunk közül bizonyos személyeket vá-

lasztván, az tanács urakkal ő nagyságokkal és ő kegyelmekkel együtt így resolváljunk magunkat :

1) Az mi azért az 1-ső punctját nézi, ki mindeneknél súlyosabb, holott mi az mint reá emlékezünk, az ország is úgy végezte az elmúlt kolozsvári generalis gyűlésünkben, hogy Bethlen István urunknak hitünk szerint való assecuratiókat küldjük, és akkor bizonyos követünkkel meg is küldöttük, olyat pedig kivel az egész keresztyénségben levő országok és fejedelmek élni szoktanak s mostan is élnek, diplomákat is a szerént adnak minden magok között való végezésekről egymásnak. Mi azért kegyelmes urunk, az nagyságod tanácsival együtt, az nemes országtól delegált személyek, annál egyebet nem mondhatunk s más kezeset is nem mutathatunk: ha ezzel Bethlen István uram contentus nem leszen, egyébre annál most is magunkat nem ígérhetjük és más forma asecuratoriat is ő nagyságának nem adunk.

2) Az mi az collegium dolgát illeti; mivel püspök uramtól kívánja maga is az ur, hogy quietantiát küldjön az summának depositiójáról: igazítsa püspök uram az ecclesiával együtt el, s tegyenek ő kegyelmek választ arról ő nagyságának, mert az is nem az ország közönséges dolga, hanem tulajdon az Ecclesiaé.

3) Az mint azelőtt is deliberált volt az nemes ország és Bethlen István uramnak is megirtuk volt, mostan is egyéb választ nem akarunk tenni. Mi ő nagyságára semmi követiséget nem biztunk; ő nagyságát oda nem küldöttük, hogy onnét a mi dolgainkat országotól igazgassa, mert Isten kegyelmességéből vagyon választott fejedelmünk, s ha mi ígyünk, vagy bántódásunk valakitől vagy közöttünk leszen, ő nagyságát találjuk meg; ha pedig ő nagyságától magától lenne (kit nem reménylünk) sőt legyen Istennek bála azt az nagy inséget, szabadságtalanságot, melyet ő nagysága az ur mindenfelé irt levelében, országul nem érezzük, ha pedig valami türhettelen dolgunk lenne, vagyon császáruk s ő hatalmaságát magunk közül való követeink által találnáunk meg, nem pedig római császár birodalmából küldenénk követeket, a honnan ő nagysága oda ment. Azért most is ő nagysága on-

nan, az mi dolgainkat ne igazgassa, ne tractálja, mert mi ő nagyságára nem bízunk.

4) Az mi az nagyságod és Bethlen István uram között való privatus dolgokat illeti, arról Bethlen István uramnak ő nagyságának így resolváljuk magunkat : hogy nagyságodat alázatos könyörgésünkkel megtaláljuk és azon könyörgünk nagyságodnak, hogy az miben az nagyságod fejedelmi méltósága, hivatalja és az szegény hazának is régi szabadsága meg nem bántódik, csendes békessége meg nem bomol, nagyságod is fejedelmi kegyelmességéből a mi alázatos könyörgésünkre, az ő nagysága kívánságára annuáljon ; mindazonáltal az téli kolozsvári gyűlésünkben, az ur, ő nagysága kívánságira, az mint magunkat resolváltuk, azokat mindenekben ebből is in vigore hadjuk.

5) Az mint az elmúlt kolozsvári gyűlésünkben emanaltatott articulusunknak 1-ő punctjában való nehézségit mondja lenni Bethlen István uram : ha az mostan oda bocsátandó követünk által hivatalunkra és intésünkre amplectálja az békeséget s ide hazánkba megjö, s velünk együtt hatalmas császárunkhoz és fejedelmünkhöz hűségét megmutatja, annak az articulusban abbéli részét mellioráljuk, az amnystia is mind magok ő nagyságok s szolgálai részéről meg leszen ; de ha ő nagyságok az mostani hivatalunkra is meg nem jönnek ide hazánkba, authoritást adunk a mi kegyelmes urunknak ő nagyságának, hogy ő nagysága procedáljon azok az articulusok szerint, az melyeket az ilyen hazánkból kiment emberek felől annakelőtte országotól végeztünk, és csináltunk mind magok ő nagyságok és szolgálai ellen.

Egy egykoru hiteles másolatból, mely megvan a fehérvári könyvtárban N. 5. IV. 1. — 97. sz. alatt.

Kelet : 1636. maj. 25. Fejérvártt.

CXXVIII.

Szolgalatomat ajánlom kegyelmednek, mint én nekem régi kedves jóakaró uramnak. Isten kegyelmednek minden kívánsága szerint való jókat adjon.

Ez alkalmatossággal, és mivel az én kegyelmes uram ő nagysága az én jóakaró uramat s atyámfiat Balog László uramat mostan az fényes portára beküldi, akarám kegyelmedet levelem által köszöntenem és meglátogatnom. Istennek legyen hála, az mi kegyelmes urunk ő nagysága, s mind mi egész országul hatalmas esászáruunk kegyelmes gondviselése alatt mostan vesztegségben, csöndességben vagyunk: kiért hatalmas esászáruunknak életünk fogytáig való alázatos hűséggel tartozunk, s akarunk is lenni. Bethlen István uram elmenetele miatt egész országul mostan ez jelen való hónap májusnak 25. napján generalis gyűlésünknek kelletik lenni, mely gyűlésünkéből ugy hiszem az mi kegyelmes urunk ő nagysága országával együtt, bizonyos követeit fogja hatalmas esászáruunk kapujára küldeni; kiknek elindulások előtt kellelt Balog László uramnak bemenni posta követséggel; kegyelmedet azért szeretettel kérem, mint régi jó uramat, hogy azon minden alkalmatossággal, hogy mennél hamarább válasza levén ő kegyelmének az előttünk álló gyűlésünkre érkezessék meg, hogy az oda küldendő főkövetek is késedelem nélkül indulhassanak meg. Ha miben kívántatik; minden jóakaróját mutassa kegyelmed ő kegyelméhez én érettem — megszolgálom kegyelmednek mint kedves jóakaró uramnak, Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben élteses. Ex Koronka die 9. May Anno 1636.

P. S. Az elmúlt téli gyűléskor hatalmas esászáruunk kapujára menendő követeket választott az ország és az szerrint eddig is megindultak volna, de Budáról vártuk oda boesátott követeket az országbeli három nemzetnek, most ez jövőndő gyűlésből is ugy hiszem, hogy ismét oda is követeket boesát az ország, mert az kiket oda küldtek volt, azok megjöttek, és minden bizonynyal hatalmas esászáruunk méltóságos kapujára és az elválasztott követet beküldi, abban kegyelmed bizonyos legyen.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló régi jóakarója

(aldírás helyett török betűkkel:)

(Tholdalagi Mihály)

Külsőim : Az tekintetes és vitézlő Zülfikár Effendy uramnak, hatalmas császáruk kedves hívének, mestan főmagyar tolmácsnak, és jó deákjának, mint régi jóakaró uramnak és mint atyámfjának adassék ez levél.

A külső lapon : Tholdalagi uram iratott volt Balog László urammal Zülfikárnak.

(A Károlyfehérvári könyvtár eredetijéről Dr. Ötvös Ágoston másolatáról).

CXXIX.

Anno 1636. die 20. Junii.

Az instructio nem azért iratott bő szóval, hogy mind szórúl szóra úgy kellene proponálni : hanem hogy az ott való állapothoz szabván magokat, csak az mi szükséges leszen, azt válogassák ki, s azt is proponálják.

Mert Erdélynek megmaradása az törökre nézve lenygel cancelláriusnak censurája szerint Isten után kiváltképen ez négy regulának megtartásában áll.

- 1) Szép szó, könyörgés.
- 2) Adomány.
- 3) Végbeli törökökkel való jól alkuvás.
- 4) Benevolentia et amor subditorum.

Erdély fegyverrel magát török ellen nem oltalmazhatja :

- 1) Mert magában egyenctlen.
- 2) Szomszéd segítsége igen bizonytalan s késedelmes.
- 3) Veszedelmes segítség az is, mint ellenségtől, úgy kell attól is tartani.

Mikor az szomszéd fejedelmeknek magok között veszekedések és hadakozások nem volna, szóval való keméniséget az török állapotjához képest talán mutatna ember. Lám azt tartják : Turca quem timet, amat.

Eredeti, egészen Rákóczi Gy. saját keze írása.

Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VII. köt.).

CXXX.

Nagyságodnak azt akarom értésére adni, hogy nagyságod a hatalmas és győzhetetlen császárhoz való szeretetéből a mely levelet én nekem jóakarótoknak küldöttetek volt, megadák és mindjárt megfordittatám és mindeneket megértettem, a mik benne voltanak eleitől fogva végig, az egyik ide jövő főkövetek felől azelőtt a mely postátok jött vala, azután megakartátok indítani, a mely követet Budára felküldöttetek volt gondolat felett való mulatások tölt, mihelyt megérkezik mindjárt nagyságod beküldi a főkövetet, így írta nagyságod. Én is a hatalmas és győzhetetlen császárnak így adtam értésre a nagyságod császárunkhoz való hűségét, egyik pedig az: hogy Bethlen István felől az országgal gyűlést csináltatok, és az országgal a mit ott végeztetek a főkövettel a hatalmas császárnak megízenitek, azt irtátok. Jóakaró atyámfia, akár a hatalmas császárnak, akár nekem a szónk, szó, és egy a szónk! és a hatalmas császárnak parancsolatja, parancsolat; semmiképen meg nem másoltatik. Azelőtt a mely levelet küldöttünk vala abban is megjelentettük vala, hogy nagyságod Bethlen István felől semmit ne gondoljon, semmiképen meg ne gondoljátok, hogy Bethlen Istvánnak a szavát megfogadnók bizonyynyal mondom; a hatalmas és győzhetetlen császárnak fejére is esküszöm, egyébképen nem leszen ilyen esküvések után, ha a világ egy felé lenne is, ha azok az esküvések meg nem másoltatnak. A mely híreket nagyságod hall a nagyságod ellenségi költi, ha mi olyan dolgot akarnánk cselekedni, miért titkolnók?

Legyen hála az ur Istennek ő szent felségének, kitől félnénk? mondani is nem félnénk, de olyan dolog a szívünkben nincsen, az ur Istennek nagy hatalmasságára, és hatalmas császárunk fejére meg nem esküdnénk; nagyságod úgy gondolja, minden szót nagyságod meg ne hallgasson; mi azt eddig Budáról elvittük volna, régen ide hoztuk volna, és az más mellé tettük volna, még eddig várakoztunk; ha nagyságod akarja Szakisz avagy Rodusba küldjük, és a tenger között való várban fogságban tartjuk, ha nagyságod akarja

ide hozatjuk, hét toronyban tartjuk, vagy hogy Bör-várban tartjuk fogva, a mint nagyságod akarja, nagyságod értésünkre adja; a míg nagyságod a hatalmas és győzhetetlen császárunkhoz igazsággal leszen, és nagyságod az erdélyi adót idején korán beszolgáltatja, és az ország uraival és szegény rendivel is nagyságod egyes leszen, úgy is legyen nagyságod, semmiképen nagyságod ne bánkodjék, és sziveteiket csendességben tartsátok és ne gondolkodjatok. Ezek után az esküvések után nagyságod szívében semmi ne folyamodjék, csak hogy eleitől fogva a hatalmas és győzhetetlen császárunkhoz, a kik folyamodtak vissza nem küldöttük, és nem küldhetik, a szerint a kanon szerint ezt a Bethlen Istvánt is egy felé sem bocsátottuk, és érette semmit sem cselekedtünk, hanem ugyanott helyben hagytuk.

Mig én köztetek leszek ez előtt is és ezután is az én szóm, szó, egyébképen nem leszen; mindenkoron a hatalmas és győzhetetlen császárunkhoz való szeretetét és jóakarátját nagyságod meg ne vonja. Én mindenkoron a hatalmas császár előtt a nagyságod hűségét erősitem, és erősítettem, minket nagyságod abban a hitelben megerősítsen, a mint a nagyságod hűsége eddig is volt, ezután is úgy legyenek; idején korán az erdélyi adót nagyságod beküldje. Nagyságod a hatalmas császárhoz való hűségét megmutassa, és nagyságod is abban a hűségben megtartsa magát, és megmaradjatok abban a hűségben. Anno 1046. Marom havában (1636. jun. 5-én kezdve) költ Konstantinápolyban.

Jegyzés. E levél alá, melyet Szalárdy János a történész másolt le, Rákóczy ezt írja: „ez a levél költ a mi számadásunk szerint 18-a Junij hozták meg 26-a Junij déleesti 3 1/2 órakor.“ Egyébiránt ezen nevezetes okmányak még egy más hiteles másolatja is meg van a károlyfehérvári könyvtárban, ennek végére 1-ő Rákóczy György az ő sajátos írásával ezen fontos megjegyzést tette: „minden ember tanulhat ebből mint kelljen török hitének hinni, (ha több példa nem volna is) mindenkor hitével csalta meg a keresztényeket, kit megmutatnak a historiák, mikben valaki reménységét veti bizony ebül jár. Felix quem fecerunt aliena pericula cantum. 1636. 16-a X-bris Anno Domini.

(A Károlyfehérvári könyvtárból Dr. Ötvös Ágoston másolatából).

CXXXI.

Tekintetes és nagyságos vezér etc.

Ez elmúlt napokban a nagyságod méltóságos levelét nagy böcsülettel vöttük, és nem csak magunk olvastuk, hanem mellettünk levő hiveinknek, tanácsinknak és főnépeknek hallottokra megolvastattuk: hatalmas császáruunkat elsöben, ő hatalmassága után nagyságodat is áldjuk mindnyájan, és az ur Istentől ő hatalmasságának nagyságoddal együtt sok ezer boldogságos napokat kívánunk; nem különben értjük, s böcsüljük az nagyságod levelét, és a nagy Isten előtt tött esküvését, mint ha hatalmas császáruunk szájából hallottuk volna, s az az oka, hogy a nagyságod böcsületes levelét az ország levelei között tettük, nagyságodnak örökmélekeztére; akár mint biztassa azért immár magát Bethlen István hatalmas császáruunk hadaival, és akár minemű hireket hirdessen hatalmas császáruunknak ellenünk való haragja felől, de mi igyenessen csak az ő hatalmassága megígért kegyelmességéhez, és az nagyságod esküvéssel való biztatásához mint egy erős közsziklához úgy támaszkodunk; és mentől több méltatlan vádlásival terhel minket Bethlen István, annál nagyobb hűséggel és igazsággal igyekeziünk ő hatalmaságának szolgálni; írta vala nagyságod ennekelőtte is, és ez utolszori levelében is írta nagyságod, hogy a nagyságod irásának és esküvésének egyéb bizonyására, ha kívánjuk, Bethlen Istvánt Budáról felviteti, és Rodus felé az tengerek közzé egy szigetben viteti, és ott tartatja; arról nagyságod igen bölesen gondolkodott és hasznosan, mert Budáról elvitetvén nagyságod Bethlen Istvánt a szigetekben, azzal irásának és esküvésének oly nagy méltóságot és hitelt szerez minden nemzetségek előtt, hogy nem csak esküvését ennekutána, de csak egy szavát és egy levelét is szentnek és megváltozhatatlannak fogják tartani, kinél ez világon a fejedelmi nagy embereknek nagyobb dicséretnek nem lehet.

Mi is pediglen egész országul megtapasztalván az nagyságtok jó ígérteinek beteljesítését, akármely állapotunkban is nagyságtokhoz teljes bizodalommal folyamodhatunk, és

csendes szívvel, lélekkel minden imide amoda való gondolkodás nélkül csak az ő hatalmassága hűségére és szolgálatjára leszen vigyázásunk.

Az mostani főkövetink által, hogy az ország adaját és ajándékinkat bé nem küldöttük a fényes portára az az oka, hogy ez az követség menés rend és régi szokás kívül való követség, csak szintén Bethlen István nyughatatlansága és az országnak szabadsága ellen való tusakodása az oka: ez esztendőben csak hamar egymás után egynehány rendbeli követséginknek kellett lenni, gyűlése is az országnak két ízben is volt miatta, ki mind magunknak, s mind az egész országnak sok költségiben tölt. Ezeken kívül több akadályok is voltak, kiket mind Bethlen István szerzett: ő hatalmasságának is pedig és fényes portájának nagyobb méltóságára leszen, ha az ország adaját és ajándékinkat, az ő szokott idejében küldjük be; nagyságodnak azt bizonyosan irhatjuk és ígérjük, hogy csak Bethlen István az nagyságod igéreti szerént vétessék fel Budáról és vitessek el, s velünk együtt az országnak is elméje csendesedhessék meg, az ország adaját minden ajándékinkkal az szokott időre, minden bizonynyal béküldjük, és valamivel ő hatalmasságának és fényes portájának, s nagyságtoknak az régi jó szokás szerint tartozunk, mindeneket fogyatkozás nélkül megeselekedünk. Az ő hatalmassága kegyelmes oltalmát gonosz akaróink ellen fejünkön megtapasztalván, oly hűséggel, igazsággal és haszonnal igyekeztünk ő hatalmasságának szolgálni, a mikor annak ideje leszen, kiről bizony Bethlen István soha csak nem is gondolkodik. Mi hatalmas császárunk hűsége alá, tudja Isten, nem azért folyamodtunk, hogy az alól másfelé csak gondolkodnánk is, hanem hogy teljes életünkben az ő hatalmassága hűségében s szolgálatjában éljünk s haljunk; nagyságod bátorsággal ez mi irásunkat ő hatalmassága eleiben is ez szerént adhatja, valamire hűségünk felől nagyságod ő hatalmasságának felel, abban nagyságodat meg nem fogyatkoztatjuk; csak nagyságodat mégis igen nagy szeretettel és bizodalmasan kérjük, már kétszeri méltóságos igéreti szerént vétesse fel Budáról Bethlen Istvánt, és vitesse oda az szigetekbe. Az mellett követinket is, kik immár kevés

napok alatt az fényes portára beérkeznek, és tőlök nagyság-tok mindeneket voltaképen megérthet, mutassa mindenekben megígért jóakarátját ő hatalmassága előtt, kit mi is teljes életünkben hálaadóképen szolgálhassunk meg nagyságodnak. Mindezeknek utánna tartsa meg az ur Isten nagyságodat jó szerencsésen, boldog hosszú élethén. Iratott Gyulafejérvárott 10 ik napján szent Jakab havának 1636. esztendőben.

Nagyságodnak mindenekben igaz jóakarója.

(Eredeti fogalmazvány, mely Mike Sándor ur gyűjteményéből van.)

CXXXII.

Az ur Isten ő felsége minden üdvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Markót ez estve 9 órakor bocsátván kegyelmedhez; ma praedicatióra harangozás előtt vöttük vala levelét az lugasi gondviselőknék, kiből bizonynyal írják, az temesvári passa az elmúlt csütörtökön szállott ki táborban, s már parancsolta, hogy minden felől, szancsoksága alól az spahiák társzekerekkel, éléssel jelen legyenek; a hír sok indulása felől, ki Budára, ki ide mondja; nekünk pedig mostan semmit lehetetlennek nem kell tartanunk, kire nézve úgy történhetik, hogy nekünk is országostól táborban kelletik szállanunk, s idegen hadakat is behozatnunk, melyet eddig mind távoztattunk. Ha azért a történnék, s ott a portán kegyelme-teket táborban szállásunkért, vagy idegen hadaknak behoza-tásáért, s készülésünkért examinálnák; igen szép ratiókat tanálhat kegyelme-tek a megfelelésre, melyek közül csak igen breviter im mi is irtunk meg egynehányat; 1) nyilván vagy on nálunk hatalmas császár mind Moldvára, Canthaménra, Havasalföldre, parancsolatot bocsátott régen, hogy készen legyenek. 2) Az ő hatalmassága passái, bégjei itt környül-nöttünk régen készülnek, már táborban is kezdetek szállani. 3) Valamint Bethlen Péter kémje vallotta, s Bethlen István is Husztban megírta, úgy tapasztaljuk forgani a dolgokat. 4) Mi is hatalmas császár hive, szolgálja lévén, semmit készülé-

sünk felől ő hatalmassága nekünk nem parancsolt, holott mikor ő hatalmassága Drinápolyban jött vala, nekünk is parancsolt vala az készenlétel felől. 5) Minket sem budai vezér, sem valamely végbeli passa nem tudósított, miért kell most hatalmas császár hadainak felülni, holott sehonnét oly derekas ellensége nincsen ő hatalmasságának. 6) Bethlen István Budán vagyon, a hová a több hadak is gyülekeznek, sőt ő nagysága az kajmekám, noha egynehányszor alávitetését igérte fogadta, de még az is in suspenso vagyon. 7) Pribékek szöktön szöknek Magyarországbán, Egről, Budáról, Gyuláról, Temesvárról, Lippáról, Szolnokból, Hatvanból s mind egy nyomon beszélük, hogy ellenünk való táborban való szállás leszen. Ezekhez hasonló ratiókkal élhet kegyelmed, ha ő nagysága az kajmekám azt akarja, országostól mi csendességben legyünk, azt az okot, ki minket erre kényszerít, ő nagysága orvosolja meg fogadása szerint, vitesse el Bethlen Istvánt alá Rodusban avagy Sakicsban, hiszem ha hatalmas császárnak valahonnét ellensége volna avagy lenne, mi is ő hatalmasságának azért vagyunk hívei és szolgálai, haladék nélkül kengyelben tennénk lábunkat és elfordítanánk, avagy tartóztatnánk, még az ő hatalmassága hadai felülnének. Nem lévén azért kegyelmednek több édes hazája ennél, mennél hamarébb találjon módot kegyelmed, érthessen olyan jó okossággal az kajmekám fülében, mozdithassa kegyelmed arra, mennél hamarébb vitetné el Bethlen Istvánt, s nekünk is országul irnának oly levelet, kiváltképen ugyan császár maga, ezt a vélekedést és gondviselést országunk felültetése, s idegen hadaknak béhozása nélkül vetődne ki szívtükből és halaszthatnánk el, s lehetnénk csendességben s békességben; kiről kegyelmed minket éjjel nappal tudósítson; segítse az ur Isten minden jóra kegyelmed elméjét és igazgassa hasznos szolgálatjára hazájának s nekünk is. Amen. Az idegen hadak felől kegyelmed mind hával? (hármával) szóljon, és úgy ha ők előhoznák, sőt declaratióval, hogy az is Bethlen István ellen való, magunk oltalmazására való leszen, nem hatalmas császár ellen; ha minékünk táborban kelletik szállanunk, kegyelmedet mindjárt tudósítani fogjuk. 13. die Julii Albae Juliae 1636. délest 4 órákor.

G. Rákóczy m. p.

Kivülről czím : Generoso Michaeli Tholdalagi de Erese, Sedis Siculicalis Marus Capitanoo Supremo, Consiliario intimo, in judic. praesiden. et ad fulgidam Portam Ottomanicam expedito legato nostro. etc. Fideli nobis Syncere dilecto.

Kivülről hátírat : 1636. Sunt Exhibite per do : Nicolaum Sebessi in Constantinopoli 26. Julii.

(*M. Mike Sándor ur gyűjteményéből.*)

CXXXIII.

Georgius Rákóczy Dei gratia Princeps Transylvaniae regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes. etc. Generosi Prudens et circumspecte fideles nobis dilecti, Salutem et gratiam nostram. Irtunk kegyelmeteknek Markótól is mind privatim s mind communiter. De mivel az török hadra való készületek meg nem szűnik, egyáltalában csak hadra készülni mindenütt, mind török, tatár, oláh vajdák : s Bethlen István is még Budán vagyon, s valóban sürgeti^{sz} az azért; noha kajmekám az nagy Istenre s császár fejére esküszik, (kinek paráját kegyelmeteknek megküldöttük), de másfelől az hadi készületek meg vannak igen serénséggel; az vezér írása csak írás, esküvése csak szó, de az hadi készület ipsa res, s valóság; mellettünk levő tanácsink tetszéséből nem bízhatunk egyáltalában úgy az vezér esküvéséhez az készületekre nézve, hogy a magunkra való vigyázást praetermittálhatnók. Tholdalagi uram kegyelmed emlékezhetik reá minden tanácsink jelen lévén, egynehányszor consultálkodtunk arról, hogyha hatalmas császár bennünket igazságunkban meg nem tart, s nem oltalmaz, hanem csak egy privata personának vádlására s instantiájára is haddal fenyegetődzik, s fejedelmét akarná, az országnak régi szabadságát elvéven portáról változtatni, és az ellen sem könyörgésünk, sem adományunk, sem az ország adainak, ajándékainkkal együtt esztendőnként való béküldése nem használna semmit, in tali casu, idegen segítségekkel is oltalmazhassuk magunkat : azért uram mostan is a dolog azon állapattal vagyon; mi inkább tartunk attól, hogy ezek a készületek mi ellenünk vagynak, hogy sem mint oltalmunkra; akarók azért kegyelmeteknek dispo-

sitióunkat idején korán értésére adni. Ha mind budai, bosznai és tömösvári passák táborban szállanak, Kanthaméris elébb mozdul, s az oláh vajdák is ilyen készületben lesznek, nekünk is táborban kelletik szállanunk, csak az kajmekám biztatásához nem támaszkodhatunk, idegen segítségért is elküldünk, és valamint s valakikkel lehet Bethlen István ellen oltalmazzuk magunkat s országunkat. Ez uram dispositiónk, valamint ad az jó Isten; az vezérnek is azt megirtuk, kinek pariaját kegyelmeteknek is megküldöttük; az mi végre ezt kegyelmeteknek megirtuk, azt is declaráljuk kegyelmeteknek: ha kegyelmetek szorgalmasan instál azon, hogy Bethlen Istvánt az vezér két avagy három rendbeli ígéreti szerint Budáról vitesse alá az szigetekben, és nyilvánssággal tapasztalhatóképen végére mehet hogy alá viszik: egyik. Más az; ha az vezérektől, s egyebektől is az vezér esküvése szerint, securitást láthat állapotunkban, halaszsa kegyelmetek az kajmekám levelének megadását, s az mellett a mi nevünkkel való expostulatiót is, hanem ha az vezér avagy más valaki német s lengyel segítség kérésünket s táborozásunkat objiciálná, annak osztán diluálására szükség lenne kegyelmeteknek az szerint választ tenni, a mint instructiónknak tizennegyedik articulusában, bőségesen declaráltuk: és az mint most mindenfelől a nagy hadi készületek meg vagyunk, Bethlen István is Budán, a mely igen dicsekedik ezekkel a hadakkal, ő melléje rendeltetett hadaknak hirdeti lenni. Ez szerint adhatja kegyelmetek okát mindeniknek, mind segítség kérésünknek, s mind táborozásunknak, kik nélkül mi örömet ellennénk, ilyen derekas takarodásnak idején, ha a sok körülöttünk való hadaktól nem tartanánk.

Ha pedig Bethlen István alávitetése bizonytalan volna, annak semmi jelleit kegyelmetek eszében nem vehetné, sőt contrariumát, az vezér ígéreti és esküvésében is semmi securitás nem volna, hanem csak az nagy idegenséget látná kegyelmetek s aemulusinknak nagyobb favorát s méltatlan vádlásinak nagyobb hitelét, az mi igaz hűségünknel, mind ezeket bizonyosan megértvén és tapasztalván kegyelmetek, ne halaszsa kegyelmetek az vezér levelének megadását, és az mellett az expostulatiót, magunk s az ország és a tanács

urak nevével, mindnyájan együtt levén kegyelmek az expostulációnak formáját instructiónknak megírt articulusból, ez előtt s mostan is kajmekám és kegyelmeknek írott leveleinkből excerpálni, s mentől jobb módjával s csendesebben lehet proponálja kegyelmek. Az mi régi eleink elsőben boldog emlékezetti szultán Szulimán hatalmas császárnak, annakutána több hatalmas császároknak is hűségek s oltalmok alá, szabad akarójok szerint adták magokat, noha szabad ország lévén adófizetés alá vetette magát, elszakadván több keresztyén fejedelmek hűségétől, kiknek adót soha sem adott; ilyen ok alatt, hogy valamig hatalmas császárink az országot, és annak választott fejedelmét, szabadságokban megtartják s oltalmazzák: az fejedelem is országostól ő hatalmasságához s fényes portájához hűségét megtartsa, az ország adaját esztendőnkint hűségének megbizonyítására esztendőnkint béküldje, több szokott ajándékokkal együtt; ezt mi ez mai napig a mi részünkről igazán praestáltuk, hívek voltunk, az országot ő hatalmassága hűségében tartottuk, senkinek abból semmit el nem idegenítettünk, esztendőnkint az ország adaját ajándékunkkal együtt béküldtük, ő hatalmassága ellen nem vétettünk semmit, lássa meg bátor akárki, ha az ország szép csendességben nincsen, a mi gondviselésünk alatt; minden hegyek, völgyek, mezők, barmokkal rakvák hatalmas császárnak jó szerencséjére. Ha azért ő hatalmassága mindezeket az mi igazságinkat, igaz hűségünket, egy ember vádlására megvetné, és kegyelmes szárnyai alól igaz hűséginket elűzné, (kit mindazáltal nem reméltünk) Bethlen István is az ő hatalmassága atlnaméja ellen, és az vezér ő nagysága esküvése ellen haddal jön reánk, valahonnat segítséget s hadakat fogadhatunk és szerezhetünk magunknak, egyáltalában Bethlen István ellen meg akarjuk magunkat oltalmazni, mi mindazáltal ugyan nem szakadunk el hatalmas császárunk hűségétől úgy is, kinek győzhetetlen erejét tudjuk. Erről igen sok discursus volt tanács ur hívünk között, kellessék é ezt az vezérnek proponáltatnunk avagy nem? Irritaljuk-e avagy inkább acceleráljuk vele az veszedelmet, avagy tartóztatjuk; közönségesen úgy tetszett, mivel nem nyughatunk meg az vezér esküvésén, hanem inkább

tartanunk kell az sok hadi készülétekre nézve tőlök, azért szükséges az külső segítséget sollicitáltatnunk mind együtt, mind másutt; ez a sollicitálás pedig, minthogy titokban nem lehet, jobb igaz ratióit nekiek megmutogatni, hogy sem mint eltitkolván, nagyobb suspitióban hozzuk magunkat, az Bethlen István vádlását confirmáljuk; az ur Isten kegyelmeidet mind ezekben igazgassa, bátorítsa, szent nevének dicséretire s hazájának békességes megmaradására. Kegyelmetektől ezt kegyelmesen kívánjuk s parancsoljuk is, hogy ez szerint procedáljon ebben a dologban és minket minden dologokról, s kiváltképen ennek az expostulatiónak a felül megírt casusban, ha meg kelletik lenni éjjel nappal voltaképen informáljon. Az ország népét ad 26. diem Julii székes helyükben parancsoltuk minden apparatusokkal gyülekezni, s onnan osztán a hová egy közönséges táborban kelletik szállanunk az ide ki való állapotokhoz képest, arról is kegyelmeidet tudósítjuk. Eisdem in reliquo gratiose propensi manemus. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia die 16. Julii Anno Domini 1636.

G. Rákóczy m. p.

Külszim : Generosis; Pruden. et Circumspecto, Michaeli Tholdalagi de Erse, Consiliario in Iudiciis praesiden: et capitán: Marus: Paulo Ugron de Abranffalva, Iudicio Regio, Udvarhely, sedium Siculicium: Petro Haller de Hallerkeő; et Francisco Reitels, Magistro Civium Civitatis nrae Medgyes, ad fulgidam Portam Ottomanicam nro, et Statuum Regni expeditis Legatis. etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

Kivülről hátírat : 1636. 27. Julii per dominum Nicolaum Sebessi sunt exhibitae Constantinopoli Tholdalagi m. p.

(*M. Mike Sándor ur gyűjteményéből.*)

CXXXIV.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Bukurestről 4 die praesentis mensis 11. die és Pitesről 5. die 9 hozta vala meg Hatvani. Az adónak beküldéséről mit irtunk az kajmekámnak annál egyebet kegyelmednek

sem írhatunk, s az mely levelünket kegyelmedtől irtunk. Sebessi uram nekünk is sokat irt úgy is, hogy nem kellett volna lenni, kire mi is talán ugyan keményebben töttünk választ. Az adónak beküldését úgy hidje kegyelmed nagy ratiókért kellett nekünk szabott idejére halasztanunk, de csak vigyék be Bethlen Istvánt, azt sem várjuk, bizony mindjárt beküldjük, mert az most is készen vagy, arra kegyelmed reá is felelhet, ha beviszik Bethlen Istvánt bizony szent Demeter nap előtt is jóval is benn leszen mind az ajándékokkal együtt. Az vajda mint recipiálta kegyelmedet, s az három punctomra is mint resolválta magát, értjük kegyelmed írásából, adja Isten felelhessen meg mindeneknek. — Zöldfikár ugyan most is azon lator, kinek kegyelmed, Isten bevívén, jobban végére mehet. Zöldfikár levelét nekünk hozá az aga, nem küldte. Bethlen István akárhova jőne mi abban talán ellent nem tartanánk, de eszében veheti kegyelmed az kajmekám leveléből. Ha jőne is, de be nem bocsátják, mert mindenről mi is úgy elmélkedünk az jövődőről az mint kegyelmed. Bizony mi sem irigyelnénk tőle az menyországot. Az budai állapot most csendességben vagy, úgy értjük az vezér táborban akar szállani, az temesvári basát is oda várja, ha meg nem változik, rövid nap meg fog indulni az temesvári basa; ma 9 napja egy magyarból lőtt inasát, halljuk, hogy elszökött volna tőle, ez is cselekedtet is; az bizonyos mindenütt való hódolt helyekről készen kívánják tartani az szekereket, s az a hivatás a vezér táborában szól, gondolhatja kegyelmed nekünk is, mint kell cselekednünk; azért is kellene kegyelmeteknek sollicitálni maga írása szerint vitetné le Bethlen Istvánt az kajmekám, had minden idegen gondolat vétetődhetnék le szívtükből; ugyan mégis kellene kegyelmeteknek ezt urgeálni, ha az budai vezér az oda menendő követére akarná Bethlen Istvánt ott tartóztatni, bonthatná el kegyelmetek és csak vinnék alá, menne el bizonyos parancsolat reája, ne merné elhallgatni. A mely levelet Bethlen István Husztban irt volt, megvagy az mása az kapitálával, az kajmekámnak is megküldtük törökül fordittatván; az szegény urunknak irt levele nincs nálunk Bethlen Istvánról, mert azt bevitte volt Ho:arra az levélre, micsóda választ

tőtt volt szegény urunk, a ki in paribus vagyon nálunk, de bizony kegyelmed azokat mind jól tudja, kegyelmed eleget forgott benne, az levélnél is többet bizonyíthat s elékben adhatja, s mint hogy tiltotta szegényt, hogy ne hidjen nekik; — az minémü ratiókkal kegyelmed ezen dologból Bethlen István ellen akar élni igen jó, s bizony az is kívánatik, ne kezdessenek vele, s méltán is bizony nyakába hárithatja kegyelmed, ott benn kegyelmed elhittük fogyatkozást sem téssen tehetsége szerint, levelünkkel, emberünkkel kegyelmeteket pontosan akarjuk értetni; az ajándékoknak elosztásában nem árt kegyelmeteknek Sebessi uram tetszésével is élni, öt terét is adjon kegyelmed Sebessi uramnak, kiket ő kegyelme tudja, kiknek ígért, had adhassa meg nekik; adjon ötven tallért is maga szükségére; kegyelmed azon legyen mindenekről minket mennél hamarébb tudósíttson, és levelével gyakorta értesen. Az kajmekámot kegyelmed emlékeztesse fogadására, vigyék innét Bethlen Istvánt, mert valámig itt leszen soha bizony addig az mi szívtünk elménk meg nem nyughatik. Adja Isten minden jót hallhassunk kegyelmed felől. Datum Albae 13. die Julii Anno 1636.

G. Rákóczy.

Tegnap írta meg szolgánk Linczből, ki által a Bethlen Péter cselekedetéről tanáltuk volt meg ő felségét, mint resolválta magát ő felsége, in paribus kegyelmednek im megküldtük csak a végre, ha Bethlen István részéről azzal akarnák az portát tőlünk idegeníteni, hogy császár is ellentünk leszen, ebből azt kegyelmetek meghamisíthatja, ha nem kívánatik kegyelmed tartsa magánál. Valami öreg rubintokat hagyunk volt Sebessi uramnak, 53-at venne ő kegyelme; úgy tudósít 73—73 talléron megvehetne egyet, ha pénzünk maradna az ajándéktól kegyelmed vegye úgy meg. Átalában kegyelmetek csak alávitetését és Rodusban vagy Sokiesban való küldését (ingyen ne is az portán tartását) kívánja az kajmekámtól Bethlen Istvánnak, fogadása szerént, kire mint resolválták magokat éjjel nappal tudósíttson kegyelmed. Kegyelmednek teljes tehetségével azon kellene lenni, hogy az Bethlen István alávitetése felől ugyan kemény és erős paran-

csolatot irnának az budai vezérnek, ne merné császárnak több parancsolatját várni, inditaná meg s ez parancsolatot is küldenék le mi kezünkbe, küldhetnénk mi ugy s láthatná azon emberünk szemével indítását.

A mely levelet vezér és az kajmekámnak magyarul s törökül irattunk, semmi respectusra nézve el ne mulassza kegyelmek beadását, kivel ne is késsék.

Czím hiányzik. Az egész Rákóczynak saját igen rossz írása. Alól Tholdalagi kezével olvasható : „1636. 22. Julii per curesorem Markó sunt exhibitae Constantinopoli.

Thol. M. m. p.

(Eredetiről mely Mike Sándor ur birtokában van.)

CXXXV.

Tekintetes és nagyságos vezér etc.

Az mint az állapotok, és hírek újulnak, minden felől; mi is nagyságodhoz emberinket, és levelinket az szerint jár-tathatjuk. — Ifju legény szolgálóktól irtunk nagyságodnak azelőtt nyolcz nappal is, eddig nagyságod írásunkat megért-hette. Mostan az állapot az miben vagyon; arról is akarók nagyságodat tudósítani. — Noha mi a az nagyságod atyafiú-ságos jóakaratójában nem kételkedünk, és az tekintetes nagy-ságos kajmekam vezér ő nagysága esküvésének is hiszünk, a mint minket Bethlen István uram ellen biztat; mindazon-által, hogy nagyságod is táborba készül, tömösvári és bosznai passák is nagyságod mellé táborban indultak; moldvai, ha-vasalföldi vajdák, és Kántemir passa is a tatárokkal együtt igen készülnek, s nekünk senki semmit nem ir az hadi ké-szület felől. Bethlen István pedig ezelőtt két hónappal is megírta mindenfelé, hogy ezek a hadak ő mellé rendeltettek; ez okon, ezek a nagy hadi készületek elménkben, s az ország között is sokfelé való gondolkodásokat szereznek. Körülöt-tünk minden felől fegyverben állván minden országok, egye-dül mi ezeket az nagy hadi készületeket veszteg ülve nem nézhetjük. — Vigyáznunk kell és táborba szállanunk; mind az ország népével, minden fizetett hadainkkal és magunkra

s az országra vigyázásban leszünk, nem gondolhatván az szegénységnek ilyen derék takarodásának idején sok kárvalásokkal; sőt ha Bethlen István sok ellentünk való méltatlan vádlásira, az ő hatalmassága hadait ellentünk megindítaná, mi az ő hatalmassága győzhetetlen erejét tudjuk, s ő hatalmassága ellen oltalmazzon Isten, hogy csak gondolkodjunk is; de a hatalmas császárnak athnaméjához, és az nagyságos kajmekám esküvéséhez, — kit keblünkben tartunk, s igazságunkban is bizván: Bethlen István ellen meg akarjuk magunkat oltalmazni; sőt ha egyéb nem lehetne benne, és az ő hatalmassága hűsége alól elkergettetnénk minden igaz ok nélkül, noha bizony igen kedvünk ellen kellene cselekednünk, de a hol segítséget találhatnánk ott keresnénk segítséget magunknak Bethlen István ellen.

Minthogy pedig a hadakozásnak kimenetelét csak az egy Isten tudja: nagyságod vezérségében támadhat Erdélyben oly hadakozás Bethlen István izgatásából, kinek nem egy esztendőben lehetne vége; s talán azonközben több nemzetségek is kapnának belénk; Erdély elromol s elpusztulhat; ő hatalmasságától elidegenithetik egy embernek nyughatatlansága miatt, kiről aztán nem mi, hanem nagyságod tartozik számot adni ő hatalmasságának s fényes portájának. Ha az mind így lenne; hogy egy ember méltatlan vádlása miatt mindjárást hatalmas császárok athnaméja ellen had küldetnék, soha Erdélynek egy bizonyos állandó állapota nem lehetne. Kevés idő alatt porrá hamuvá tétetnék egyfelől is, másfelől is az sok külömb külömbféle hadak reá jövőn; de ha Bethlen István sok méltatlan vádlásinak nagyságtok hített nem adna, hanem az mi igazságunkat, tökéletes hűségünket s az országnak igazságát szabadságot böcsülné nagyságtok feljebb; Erdély oly békességes állapotban maradhatna, kinél jobbat Istentől nem kívánhatnánk. Mi is adónkat ajándékinkat valami volt, a fényes portának az régi szokás szerint tartozunk, igazán megadnók esztendőnkint; bátor hatalmas császárunk haragja lenne fejünkön, ha ő hatalmaságához és fényes portájához való tökéletes igaz hűségünket meg nem tartanók.

Mi azért nagyságodat mint kedves atyánkfiát, és ő ha-

talmassága ide ki Magyarorszáiban levő gondviselőjét felette szeretettel kérjük, hogy ezeket az dolgokat jól meggondolván, és micsoda háboruság következhetik belőlök; arról is jól elmélkedvén; az Bethlen István biztatásának hitelt ne adjon: az ő hatalmassága hadai meg ne induljanak rajta, sőt fenytse meg nyughatatlanságától, sok méltatlan vádlásitól, s a nagyságtok sok éjjeli és nappali búsitásától, s ő hatalmasságának is, és az fényes portára megigért atyafiságos jóakarattja szerint írja meg igazságunkat és tökéletes hűségünket; s azt is, hogy Erdély az mi gondviselésünk alatt szép békességben nyugszik: ne engedje ő hatalmassága Bethlen Istvánnak ilyen szép országának békességét felháborítani. Mert egyáltalában elhigyje nagyságod valamit a jó Isten ád az méltóságos kajmekám ő nagysága biztató levele mellett, s igazságunk mellett, valamint és valakikkel lehet életünk elfogytaig meg akarjuk magunkat, s az országot oltalmazni Bethlen István ellen. Ez levelünket megadó hivtünk nemzetes Körössi István mi szónkkal nagyságodnak az minemű dolgokat eleiben ád, nagyságod szavainak mindenben adjon hitelt. Az ország követi is készen volnának, s minden órában indulnának, de mivel őket az ország nem táborra s nem hadi készültre rendelte volt, hanem békességes állapotba nagyságodhoz s úgy ha Bethlen Istvánnak békességhez lett volna kedve. De minthogy most ilyen táborozásra, s hadra való készületek vannak mindenfelé, mig bizonyos és csendes állapotot érhetünk, addig várakozásban vagynak. Ez oda küldött főember hivtünket nagyságod késedelem nélkül az köztünk való atyafisághoz illendő jó válaszszaal bocsássa vissza hozzánk. Tartsa meg Isten nagyságodat etc.

Kivül: Anno Domini 1636. die 16. Julii ad Budens. post abitum Gregorii Ghillány Budam, Stephano Keöreössy eodem expedito inter-nuntio datarum par.

(Eredeti fogalmazvány, m. Mike Sándor ur birtokában.)

CXXXVI.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Noha az elmúlt héten is egynehány felől irták vala meg, hogy Bethlen Péter Sennyei Sándor uram császár ő felsége számára s hűségére mind az Ecsedben valókkal együtt, megesküdöttette volna; de igazán irják kegyelmednek változván gyakran az hírek, ez estve Sebessi Miklós által nem merénk kegyelmednek megírni: most azért reggel 10 órakor, igen bizonynyal hozák, hogy ugy vagyon, kit Bethlen Péter soha magától meg nem cselekedett voina, ha az atyjától arról tanusága nem lött volna: kiből hiszem nyilván kitetszik fogok fejére, és nagy hatalmas álnok practicájok: Bethlen István sem ide akar jönni hatalmas császár hűsége alá, s országában, hanem Ecsedben, noha egyfelől hatalmas császárhoz folyamodott, másfelől római császárhoz adja hűtit és hűségét; Bezzeg Tholdalagi uram, ha az porta erről józanon és fontoson elmélnék, bizony nem hogy promotiót, de inkább büntetést érdemlene Bethlen István; ha azért ugyan tovább menne az dolog, ez is szép ratiója és argumentuma lehet kegyelmeteknek Bethlen István ellen, senki két urnak nem szolgálhat egyszersmind. Az tömösvári passától Vain János ma reggel juta meg, mit írjon a passa in paribus im megküldtük kegyelmednek, ujabban hozzá küldtünk. Az budai vezérnek vitt levelünknek pariáját, a mint Sebessi Miklóstól kegyelmeteknek megküldtük, azután arról tovább gondolkodván, mitiusban irattuk, kinck im mássát is megküldtük, kit a végre is cselekedtünk, hogyha kegyelmeteket ott az szükség nem kényszeritené az kajmekám levelének beadására, s innét az portára béküldené az vezér, együtt nem lenne jó; másik oka, hogy kegyelmetektől akarjuk elsőbben megérteni, adja-e bé, nem-e, ha beadja, hamar megküldhetjük innét. Adja Isten minden jót hallhassunk kegyelmetek felől. Datum Albae-Juliae die 17. Mensis Julii Anno Domini 1636.

G. Rákóczy m. p.

Külszim : Generoso Michaeli Tholdalagi de Ercse, Consiliario in Iudiciis Praesidentis Sedis Siculicalis Marus Capitano Supremo, ac propraesen. ad fulgidam Portam Ottomanicam praecipuo Ablegato nostro. etc. Fideli nobis syncere dilecto.

Kivülről hátírat : 1636. 27. Julii. Sunt Exhibit. Constantinopoli per Domin. Nikolaum Sebessi.

Tholdalagi m. p.

(*M. Mike Sándor ur gyűjteményéből.*)

CXXXVII.

Kajmekámnak.

Tekintetes és nagyságos vezér etc.

Az nagyságod méltóságos levele és abban lött esküvése Bethlen István felől nálunk s az országnál megváltozhatatlan igazság, és nagyságodra nézve ez irásunk nem kívántatnék, magunk és az ország főköveti is eddig ő hatalmassága és nagyságtok eleiben béérkezvén, kiktől igazságunkat, és ő hatalmassága jó szerencséjére eddig való békességes állapotunkat megérthette nagyságod; mindazáltal az ideki való állapotokat is az mint forognak, nagyságodnak hogy megírjuk, szükségesnek itéltük, körülöttünk mindenfelől az oláh vajdák, Kantamer passa alatta levő tatárokkal, az tekintetes és nagyságos budai vezér ő nagysága, és az nagyságos bosznai s tömösvári passák mind nagy hadi készületben vagynak és táborban is szállanak; mit akarjanak s hová igyekezzenek nem tudhatjuk. Vagyon az ország s az szegény nép nagy bódulásban ilyen derék takaródásnak idején; nekünk sem nagyságtok, sem az budai vezér ő nagysága, ezek az nagy hadi készületek felől semmit nem irnak; Bethlen István pedig minden dolgokat értvén, és biztatván magát mindenfelé ujjalag híreket foltat, hogy azok az hadak ő mellé rendeltett hadak; noha mi az nagyságod biztatásához támaszkodtunk, s azt tartjuk igaznak, mindazáltal az országot s az szegény népet, kik ezeket az nagy hadi készületeket hallják s ilyen derék takaródásnak idején megbódultanak, nem tudjuk mivel biztatni; az országnak azért, s az tanács urak-

nak tetszésekből táborban kell szállanunk mind az egész ország népével, minden fizetett hadainkkal és magunkra s az országra vigyáznunk; ki tudja Bethlen István sok hiában való biztatásával, hatalmas császárunk hadaiban némelyeket mire vehet, az nagyságod méltóságos levele ellen is. Bizony felette nagy kár lenne, és rut, veszedelmes állapot, ha ő hatalmasságának ilyen régi ösitől maradott országának mostani szép, csendes állapotját, egy ember nyughatatlansága s méltatlan vádlási felháborítanak; nagyságtok idejében s az nagyságtok jó gondviselése alatt.

Ha az mind így lenne hova lennének el az hatalmas boldog emlékezetű császároknak s ő hatalmasságának is méltóságos athnamja, s az ország szabadsága? Soha Erdélynek többször állandó békessége nem lehetne, hanem el kellene pusztulni kevés idő alatt, ha egy ember méltatlan vádlására mindjárt had küldetnék reá; egyfelől is, másfelől is, az sok külömb külömkféle hadak reá jöven: de ha Bethlen István sok méltatlan vádlásinak nagyságtok hitelt nem ad, hanem az mi igazságinkat, tökéletes hűséginket s az országnak igazságát tartja nagyobbnak, Erdély oly békességes állapotban maradhat hatalmas császárunknak jó szerencséjére, mi is az ország adaját ajándékinkat esztendőnként, valamivel az fényes portának az régi szokás szerint tartozunk igazán meghagyjuk, bátor hatalmas császárunk haragja lenne fejünkön, ha ő hatalmasságához és fényes portájához való tökéletes hűségünket meg nem tartanók teljes életünkben; nagyságodat azért nagy bűcsülettel és szeretettel kérjük, s kényszerítjük hatalmas császárunk jó szerencséjére, az országot velünk egyetemben s az szegény népet ez sokféle vélekedéstől, Bethlen Istvánnak ennyi sok nyughatatlanságától mentsen meg nagyságod. Már két rendbeli ígérati szerint vitesse el Budáról mentől hamarébb az szigetekben, mert hogy az hatalmas császár hadai is mindenfelől gyülekeznek, s Bethlen István is Budán nagy szabados állapotban vagyon, elhiggye nagyságod, nagy háborúságra való alkalmatosság lenne, ha mégis ott tartatnék. Ezt nagyságodnak bizony nagy szívem fájdalmával kell írnom, de az nagy kételenség visel, s nemcsak magamtól írom, hanem az tanács

urak s sok fő népek tetszésekből s akaratjokból; hatalmas császárunknak győzhetetlen erejét tudjuk, s Isten oltalmazzon, hogy az ellen csak gondolkodjunk is, de ha Bethlen István az ő hatalmassága athnamja ellen, s az nagyságod biztatási ellen haddal reánk s az országra is jü : minthogy sem hatalmas császárunk, sem fényes portája ellen nem vétettünk semmit, s valamivel tartoztunk igazán megadtuk, hivek vagyunk, s hiven akarunk ő hatalmasságának szolgálni, egyedül csak ő hatalmasságát ismerjük császárunknak s kegyelmes urunknak; ha azért mindezek ellen Bethlen István mégis ellenünk jőne, valamint s valakikkel lehet az országot s magunkat meg akarjuk oltalmazni : az Istennel bizonyítjuk, hogy mi az ő hatalmassága hűsége alól soha el nem szakadnánk; de ha elüznek s elkergetnek az országért, igazságinkért, s az szegény ártatlan népért, nem szánjuk kockára vetni életünket. Az nagy ur Isten ki igazságunkat látja megoltalmaz, s módot mutat oltalmunkban, ha az ő hatalmassága hűsége alól ugyan fegyverrel tüztettünk el, kit mindazáltal nem remélhetünk, bizván hatalmas császárunk kegyelmességében s igazságunkban, ki igaz hívőit, s adózó országait nem szokta magától elüzni, sőt oltalmazza őket. Mindezek alól az sok vélekedések és háborgások, s az szegény népek félelme alól, hatalmas császárunknak egy áldott biztató levele, Bethlen Istvánnak Budáról alávitetése, az nagyságod jó gondviselése után megszabadít. Kiért nagyságodnak is teljes életünkben való hálaadó jóakaratomkat igérjük. Nagyságod pedig ez levelünkre főkövetink által mentől hamarébb ő hatalmasságától is szerezzen kegyelmes és örvendetes választ. Tartsa meg az ur Isten nagyságodat boldog jó szerencsés hosszú életben.

(Kelet 1636. jul. 17-én.— *Eredeti fogalmazvány m. Mike S. ur gyűjteményéből.*)

CXXXVIII.

Instructio pro Generoso Stephano Körössi de Várad, ad Illustrissimum Vezirium Budensem, hoc tempore Abligato Interuntio nostro.

1) Innét megindulván Isten segítségéből Váradon ne késsék. Ibrányi uramtól egynéhány kíséret kérven melléje, siessen el a vezérhez, utjában is igen szorgalmasan értsen, halljon, vigyázzon. Ha valahol oly derekas dolgot érthet utjából és váradi katonáktól, irjon.

2) Valahol az vezért találhatja, 'Budán vagy táborban, directe oda menjen hozzá, s ott levelünket neki megadván, s illendőképen köszöntvén, ajándékunkat is presentálja, megmondván a vezérnek, hogy ez kis ajándékot csak atyafiságunknak megmutatására küldöttük, nem akarván szintén üresen bocsátani; a mit megigértünk követink által, azt a vezérnek ő nagyságának épen megküldjük az ország követe által, csak ő nagysága is mutassa hozzánk megigért atyafiságát.

3) Az ország követi noha mostan is készen vannak, és indulhattak volna, de hallván a nagy hadi készületeket mindenfelé, megtartóztanak, holott az ország követit ő nagyságához az vezérhez békességes állapotban rendelte volt, és ha Bethlen István is akarta volna a békességet. Ha azért a hadi készületek csendesednek az követek is nem fogják sokára halasztani utjokat.

4) Megirtuk az vezérnek, mi okon kelletik táborban szállanunk és vigyáznunk. Levelünknek párjából megértheti Körössi uram. Ha kérdenék miért fogadunk hadakat: lám kajmekám is biztat, s maga a budai vezér is megírta, hogy Bethlen Istvántól ne tartsunk? ázt felelheti: mi mind a kajmekám esküvésének s mind az ő nagysága biztatásának örömet hinnénk; de másfelől az hadak igen gyülekeznek, mind török, tatár, oláh készületben vannak, Bethlen István is oly híreket folytat, hogy azok a hadak ő melléje rendeltett hadak. Ez okon mi nekünk is, magunk s országunk oltalmára gondot kell viselnünk, s vigyáznunk kell. Mi ha vigyáznunk is veszteségben leszünk, s hatalmas császárukhoz igaz hűségünket megtartjuk. De ha Bethlen István uram hatalmas császár athnaméja ellen, az nagyságos kajmekám esküvése ellen; az ő nagysága biztosítási ellen is haddal igyekezik ellentünk az országra jönni: hatalmas császáruk

ellen oltalmazzon Isten, hogy csak gondolkodjunk is, — de Bethlen István ellen megoltalmazzuk magunkat és az országot, mindazáltal hatalmas császárunk hűsége alól nem szakadunk el. Ezt ő kegyelme csendesen, de azért úgy mondja meg, vegye eszébe a vezér, hogy becsületünkért és az országért életünket nem szánjuk, a nagy kötelességtől viseltetvén. Látja Isten, nagy fájdalmas szívvvel kell hadainkat táborba szállítanunk, az derék takarodásnak idején örömetben vesztve ülnénk, csak ne háborgatnának tökéletes igaz hűségünkért, mindazáltal ha úgy látná, hogy ugyan derék készüléttel vannak, és ellentünk igyekeznek, úgy kell ezt proponálni.

5) Ha kérdésé, lengyel vagy valami idegen hadak volnának az országban? azt mondhatja, még nincsenek, nem is hozatunk csak egyet is az szegény nép közébe. Csak fenytse meg ő nagysága Bethlen Istvánt, ne fenyegetne hatalmas császár fegyvereivel bennünket. Ugy vagyon mindenfelől eléggé kínálják magokat, s készen is vannak ha kívántatik.

6) Azt Körössi uram megmondja a vezérnek, a portáról úgy értjük, hogy oda küldött főembere igen rosszul viseli magát hozzánk. Nem azt beszéli felőlünk a mi igaz a minemű tanúsággal ő nagysága bocsátá, és izente volt, hogy a mi atyafiságunkért küldi, nem úgy jár el a dologban. — Két elhittünk, hogy nem ő nagysága parancsolatjából cselekszik, hanem az utban áltatta el valaki Bethlen István szolgálai közül. Az portán úgy viseli magát, mintha nem az vezér ő nagysága, hanem Bethlen István szolgálja volna. Kérni kell azért, hogy fenytse meg azt a főemberét, és emlékezzék úgy felőlünk, mint az ő nagyságához való atyafiságunk kívánja. Hadja el az Bethlen uram kapikihaságát.

7) Husztot ha kérdik miért vitatjuk? Azt felelheti, hogy derekasan meg nem szállottuk, de vigyázásban vannak alatta, mivel az ország immár két gytlésben is elvégezte, hogy reá vigyáztassunk, idegen kézbe ne engedjük esni, holott sok magyarországi gyalog vagyon benne, és hogy Magyarországból úgy ne járjanak, mint azelőtt ott vigyázó szolgálaink. Lám azelőtt a vezér izenetére elszállítottuk vala

az hadakat alóla, s Bethlen Péter másfelől reájok küldött és felverette őket.

8) Derecske dolgát magától elő ne hozza, hanem ha előfordulna megmondhatja: a mint ezelőtt megigértük a hajduságot onnat elköltöztetjük; de mostan minden rendbeli emberek táborra és hadra készülvén, és ilyen takaródásnak idején is, a hajduknak onnat kiszállításában, most mindjárt mód nem lehet. Az ur Isten a sok hadi készülletektől pihenést engedvén elköltöztetjük őket onnan, más alkalmasb és békességesb helyre szállítván őket. Ez kevés idő alatt a mely vitézek Derecskéhez közöket tartják valami volt jövedelmek, tiszta kész pénztül megadatjuk. Kárt nem vallanak a jó vitézek, ez kevés idő alatt is.

9) Ha az ur kívánná, és a vezér is parancsolná, szemben lehet Körössi uram Bethlen István urammal. Mi híven azt, hogy vele való beszédében nekünk tartozó tökéletes hűségéről megemlékezik, mi szónkkal neki egy szót se szóljon, se másokkal, hanem a mit beszél, hallgassa meg, s magától Körössi uram megmondhatja neki: miért nem gondolkodik hazájának és nemzetének ilyen rettenetes romlásáról, s magának is lelki tödvösségéről. Ezelőtt is mennyi romlás, rablás, sok ezer lelkek rabságra vétetése esett afféle haddal való változások miatt, mostan annál is nagyobb romlás következhetik, mert akár mint biztassa magát, de az ország örökkévaló gyalázatjára hitét meg nem szegheti s mellőlünk el nem áll, együtt él hal velünk; nekünk is a végházakban derék praesidiumunk és készületünk vagyon. Jobb volna, s idvességesebb is másképen gondolkodnék maga állapotjáról. Ha kérdené, az ország követi miért nem mentek el? Megmondhatja hogy készen vannak, de hogy meghallották, hogy nem békességet kívánna, hanem mindenfelé oly híreket folytat, hogy azok a hadak melléje rendeltettek volna s indulni akar, abban tartóztak meg egynehány napok alatt. Ha békességnek módját látnák, úgy megindulhatnának. Lám azelőtt is az ország mily becsületesen hittá, és elegendő securitást mutatott volt is neki.

10) Mind utjában s mind ott létében igen-igen halljon, lásson és mindenekről voltaképen tudósítson. Kiváltképen ha

ott valahány nap tartóztatnák, módot keressen benne, hogy titkon is írjon avagy ízenjen.

11) A kajmekam leveléről és abban irt dolgokról, egy szóval is Bethlen István uramnak ne emlékezzék, ha szintén Bethlen István előhozná is.

12) Az vezér kihajának is ajándékunkat, és levelünket megadván, köszöntse illendőképen és kérje : a vezér előtt mutassa jóakarátját a mint megigérte. Az instructio szerint beszélgethet vele is. Az tolmácsnak is néhány tallért kelle-tik adni.

Kivül : Anno Domini 1636. die 17. Julii. Instructionis pro Stephano Körössi ad Budensem expedito par.

(T. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXXXIX.

Élettünkig való alázatos hűségünket, jámbor szolgálá-tunkat ajánljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak fejedelmünknek. Áldja meg a szent Isten nagyságodat min-den lelki és testi javaival.

Alázatos írásunk által akarók kegyelmes urunk nagysá-godat állapotunkról tudósítani. Ide Konstantinápolyba mi az mostan Erdélyből jött szolgálai és követei nagyságodnak 18-a Julii érkezttünk be. Egy nappal előbb is bejöhettünk volna, de hogy Sebessy urammal Kucsukések mezőn szemben le-gytünk, ott várakoztunk. 19-én szállásunkon voltunk : az ve-zérrel való audientiánkhoz készültünk, s az idő alatt azt adtuk értésére az vezérnek, hogy valami néhány tallért hoztunk, s azokat privatim vagy publice adjuk-e be neki, parancsoljon róla. Kiről olyan választ izene, hogy a leveleknél egyebet semmit be ne vigyünk az szemben lételkor.

20-án szemben voltunk vezérrel ő nagyságával. Az nagyságod levelét, s mind az országet beadtuk, s az mellett külön nagyságod nevével, s azután az országeával salutáltuk. Az derék dologról való beszédünket akkorra, mikor az leve-leket megfordítjuk és megolvassa ő nagysága, arra halasz-tottuk, noha valami egynehány szóval ugyan attingaltuk be-

jövetelünknek okát. Azután az ajándékoknak beadása felől tudakoztunk, kire még választ tett volna azt kérde meg, hogy mit hoztunk neki? s mind penig császárnak. Az maga ajándékinak számát ugyan írásban adók be neki, u. m. 2000 tallért, 5 kupát, 1 kocsit, 4 lóval s valami néhány kést. Az császár ajándékát is ott szóval megmondók, u. m. 10 kupát és az regálos órát; kérde ha egyéb leszen-e az mellett? s mondók, hogy nincsen, kire azt mondá, hogy 3 kocsitok vagyon abból is, a kit nekem akartok adni, ne adjátok; hanem mivel hatalmas császár hadra készül kettőt oda adjátok, és harmadikat az Sziliktar passának; kérde azt is: az kocsik micsodások? s fedelek micsodás? Megmondók, hogy jó erős kocsik s az fedelek posztós és bagdátos. Arról azt mondá kegyelmes urunk, hogy ő cifra írókat, festőket küld, az két kocsit szépen festessük, arannyal irassuk meg, és zaia szerrel az mineüből az uraknak, fejedelmeknek való kaftánt csinálják, olyanból csináltassuk fedelét egyiknek, és kamukával béleltesstük meg, ugyan megmutatá, hogy olyannal mint az magunk dolmánya. És az másikat igen jó posztóval, annak is vagy kamuka, vagy bagdád legyen a bélése. A harmadikat is ugy csináltassuk meg. Így kettőt adjuk a több ajándékkal együtt be a császárnak, biztatta is, hogy nem telik igen sokba, de mi különben látjuk. És az mint mi csak igen brevider és könnyen szólánk akkor az Bethlen István uram dolga felől; ő is azt mondá, hogy beszél velünk, s azt ő felveszi Budáról, és általküldi a tengeren, de azért még ezután beszél arról többet velünk. Azzal mi lejöven kegyelmes urunk ő nagyságától szállásunkra jöttünk, és látván az állapot, mindjárt az kocsik csináltatásához kezdtünk, kiknek fizetések, aranyozások, fedelek bizony sokba megyen, de hogy inkább dolgunkat végbe vihesstük, arra nem nézhettünk. Ugy kellett lenni a mint nagyságának tetszik. Mig kegyelmes uram az leveleket megforditák, bevitték ő nagyságának, ő nagysága is telhezbe (kivonatban) iratta, császárnak beküldte, sommás hirt vött felőle. Azalatt nagy hittel izeni Zöltfikár agától, hogy ő neki bár semmit ne adjunk, csak császárnak tegyük szerét most itt 15 ezer tallérral, az neki szánt 2 ezer tallért is odaadjuk, s mind az kupákat, azért hogy inkább végbe vihesstük dolgunkat. Az

meglevén ő is magára veszi, hogy jól végbe viszi dolgunkat, és Bethlen Istvánt valahová akarjuk, oda küldi; de ha azt nem cselekedszük, nem biztathat, mert sok a nem jóakarónk és vádolónk. Mely izeneten kegyelmes urunk, bizony felette igen megbusulánk, és ugyan megmondók, hogy bizony soha annak itt szerét nem tehetjük, ha mi kezünkben százezer aranyat adtak volna is, elő s odaadnók; de minálunk nincsen harmada is. Másik az, hogy hiszen mi nekünk kezünkben vagyunk hatalmas császáruink athnaméja, és azért szolgáltunk, és azért vagyunk hivei, s azért adunk adót, hogy ő nagysága ne fizetésért oltalmazzon, hanem jámbor szolgálatunkért, adófizetésünkért. Azt nem is tudjuk miért adnók? Mert ha ő nagysága csak itt a földön küldi valahová Bethlen István uramat, nem mennyországba vagy más hova, ismét akkor hozhatja elő, a mikor akarja, és ugy soha a mi szívünkben a kétség ki nem mehet, s nem lehetünk soha csendességben. Ha pedig oda küldhetnék, ugy tudjuk, hogy egyfelől maga sem kíváncznék vissza, másfelől ki nem bocsátának. Mely szónkra azt mondák az követek, hogy a vezér azt mondotta, hogy a végre ilyen állapottal bátor most is ne jöttünk volna, hanem csak az adóval jöttünk volna be. Kire mi azt mondók, hogy azelőtt ő nagysága is bejövésünket kívánta, s nekünk is, hogy más kapunk nincsen, kit bántásunkban megtaláljunk, s azért jöttünk ide, ha elvetnek lássák, de mi tovább annál nem megyünk az mivel ide küldtek, s az mivel ide jöttünk; megparancsolta volt kegyelmes urunk ő nagysága a vezér Zöldfikárnak, hogy ezekről mind választ vigyen azon nap neki. Megmondván azt is nekik, hogyha mi vétünk vagyunk hatalmas császáruink ellen, mondják meg s megjobbitjuk állapotunkat, de ha büntelen bántásunk leszen ez széles világ micsoda ítéletben leszen felülök, és egy olyan válaszzal a mint feljebb megírók, annál sokkal többel elbocsátók Zöldfikár agát ő nagyságához, és az audientiát ő általa sollicitáltuk. Elmenvén kegyelmes urunk tőlünk Zöldfikár aga a válaszzal, bizony felette nagy busulással voltunk; másodnap u. m. 22-a Julij reggel jöve hozzánk, és az mi izenetünkre választ hoza az vezértől; de mig azt megmondta volna a mint instructionkba adta volt nagyságod, hogy Zöldfikár agát

hozzánk való igazságtalanságáról megfedjük és megintsük, hogy igazsággal szolgáljon, arról még meg nem intettük volt, de úgy deliberáltunk volt felőle, hogy míg a derék audientiára megyünk, addig legyen meg az is. Akkor reggel oda jöven míg a választ meg nem mondta volna, arról is elég bő szóval megintettük és fenytettük. Kiről ha Isten adja, mikor nagyságoddal szemben leszünk coram plura; kit értvén elsőben igen megbusula, annakutána ismét mi is eleibe adván az dolgot, hogy nagyságod és az országért a maga javára cselekedte, s azért intette meg, hogy ennél nagyobb ne essék rajta, ugyan most sem jöttünk üres kézzel hozzá, ismét megszelidült, s mikor arra ment volna a dolog, a vezértől micsoda válasszal jött? megbeszéli, kiből jó reménységet adván, ugyan megvédett bennünket, és a derekas audientiára is felhiva a vezérhez, maga elébb felmenvén mi nálunknál, mi Husszain agával maradánk hátra, és a mikor lovaink immár készen valának, csak indulni akarunk vala, úgy érkezik Markó, a nagyságod kegyelmes parancsolatjával, és a vezérnek szóló levelekkel hozzánk 8 óraker tájban. Megolvasám kegyelmes urunk a nagyságod levelét, mivel immár Zöldfíkár aga által reménységet vettünk volna, hogy az első izenetnél jobb végbe vihetjük a dolgot, sem Markót, sem a leveleket nem vivők fel, hanem a priváta audientiára magunk felmenénk, és ott a vezér házában egy ideig várakozván audientiára, a vezér kihája maga be rön bennünket. A vezér is kijöve a maga házából, négyünket leültete. Elsőben egészségünket megkérdező, megkérdezőn mi is, arra választ adván úgy kezdők el szónkat. Elsőbben azon, hogy elhittük azt, hogy ő nagysága immár leveleinket megfordította, és el is olvasta, kit noha jól tudánk, de a mi első szónknak kezdetének módja az volt. — Arra olyan választ tön: hogy megfordította, telhezbe iratta, hatalmas császárnak beküldte, ki hatalmas császárnak is tetszett, és mikor azokat a leveleket, kiket magának hoztunk, hatalmas császárnak beadjuk s azt is elolvassa, akkor osztán mindenekre választ ad. Kit megköszönnvén úgy kezdetünk kegyelmes urunk a dologhoz, és a mint Isten tudnunk adta, s elégségünk volt hozzá a minémű hűséggel, nagyságodnak, s mind

szegény hazánknak tartóztunk, elég bőbeszéddel, szóval a Bethlen István uram dolgait megbeszéleltük, okát elmenetelének is megmondottuk, a mellett a nagyságod s ország hűségét is szép renddel előszámláltuk, annakutána ő nagyságának akaratját ő nagyságának abból, hogy arra igérte magát, hogy elhozhatja Budáról, és máshová messze való helyre küldi megköszöntük, de hogy úgy az a mi szivünkben való kétség soha ki nem szállhat, csendességben nem lehet, azt is megmondottuk; hanem hogy a mi szivünk is csendességben lehessen, hatalmas császárunk és mind ő nagysága jó szerencséjeért Istent dicsérhessünk, ő nagysága által hatalmas császárunktól azt kívánjuk, mivel mi a Bethlen István uram elmenetelére semmi okot nem adtunk, s minthogy ő nagysága és Bethlen István erdélyi ember, veszedelmét sem nagyságod, sem mi nem kívánjuk; hanem azt kívánjuk, hogy jöjjön vissza Erdélybe hozzánk, esküdjek meg a nagyságod hűségére, ismerje fejedelemnek nagyságodat, és szolgálja együtt mi velünk hatalmas császárunkat, és így ha mit vétett is nagyságodnak, mind maga és fija, azokat nagyságod a mi kérésünkre könyörgésünkre megengedi ő nagyságának. — Ilyen okkal ő nagysága a vezér küldje haza Erdélybe és békéltesse meg velünk, mert mi annak sem vagyunk okai országotól, sem nagyságod, hogy fejedelemségét letette; mivel abból maga szabad akaratja szerint mosdott ki; kit ha egyszer szabad akaratja szerint tett, most ez veszedelmes uton ne kívánja magának, hanem hitit ő nagysága is depónálja nagyságodnak, a mint mi országotól megesküdöttünk nagyságodnak, és nagyságod is megesküdött mi nekünk egész országnak; mely hitben nagyságod szintén úgy megesküdött ő nagyságának is, mint szintén mi nekünk; azért ő nagysága is tartozik mind az hiteles fél, és azután Erdélyből velünk együtt szolgálattal hatalmas császárunknak. Ezek így meglevén, nagyságod és a mi kérésünkre, könyörgésünkre, mind ő nagyságának, fíjának, szolgálainak minden vétkeket megengedi: azokat sem személyekben, sem marháikban meg nem bántja, kire mi reá felelünk. Hogy pedig mi erre nagyságodtól is, és az országtól választott teljes hatalmu követek vagyunk, arról való bizonyság levelünket megmutattuk,

mondottuk mikor a nagyságod ellen való vádlásit Bethlen István uramnak diluáltuk. Akkor is megmondottuk, hogy csak magától szólott, nem mi akaratunkkal, arra való boszszuságában, hogy a fejedelemség ki ment kezéből, mert mi nekünk nagyságod törvény szerint való igaz választott fejedelmünk, semmiben nagyságodtól bántásunk nincsen, sem nem volt; ő nagyságának is a szerint semmi bántása nem volt, a fija is azért futott ki Erdélyből, hogy egy nemes embert ült meg, kinek haláláért a törvény megsentenciázta volt; és így Erdélyből való kimeneteleknek senki nem okai, hanem magok. E mellett megmondottuk azt is, hogy minket a mi nemzetségeink, mint igaz hazafijait úgy küldtek ide, és valamely urak, főemberek, nemesek és városi értelmes bírák, polgárok hatalmas császárunknak szóló levelét megpecsételték, azok adtak nekünk is e követségre teljes hatalmat hit szerint való pecsétés levelek által, de Bethlen István uramnak soha nem adtanak, sem ide nem küldték; ha pedig azt mondják, hogy adtak, mutassák elő emberei, mint mi bátran előmutattuk. Mindezekre kegyelmes urunk és több sok szavainkra, kiket nem mind irhattunk meg, a vezér azt mondta, hogy ezeket az embereket, akkor pedig mi reánk Haller Péterre, Ugron Pálra és Reics Ferenczre mutata, engem Tholdalagi Mihályt excludála; tudom, hogy mind az ország fiai, és az ország követei, noha te vagy a főkövets és erdélyi ember is vagy; de téged az urad küldött be képibe; kire én is Tholdalagi Mihályt azt mondtam; kegyelmes uram, úgy vagyon az, hogy az követség mindegy, de egyszersmind mindnyáján nem szólhatunk, hanem nekem kelletik szólanom, engemet is az ország szintén úgy választott, mint ő kegyelmeket, sőt elsőben engemet is választottak, és együtt bocsátottak ő kegyelmekkel el; azért a mit én mondok, ő kegyelmük mondják ezt kegyelmes uram, ő kegyelmek is mind együtt bizonyítják. De kegyelmes uram ugyan nem hagyá csak arra a vezér, hanem megkérdé ő kegyelmeket is, ha volt e nagyságodtól bántások vagy nem? és ő kegyelmek mint igaz hazafia és nagyságodnak hívei, mind négyen, unanimitas voce megmondák, hogy nem volt semmi, az ur is

(*Bethlen István*) nem ő kegyelmelek szavát beszélette, se ide nem küldötték.

Annakutána kegyelmes urunk az mind együtt ismét megmondók, hogyha lőtt volna bántásunk nagyságodtól, vagy ezután lenne, hazánkból magunk atyánkfiait így küldenénk nagyságod ellen is, mint most ő nagysága Bethlen István uram ellen jöttünk, nem hinánk német császár országából birodalmából senkit.

Mindezeket így megértvén kegyelmes urunk a vezér, mondá, hogy immár megértette akaratunkat, kívánságunkat, de ezek nagy dolgok, nagy kívánságok, és hogy a nagy dolgokhoz képest neki is kemény szóval kell szólni, és kérdést tenni, azokat mi is ne nehezteljük. — A kérdés az lön kegyelmes urunk; hogy a mint azt kívánjátok, hogy Bethlen Istvánt nem máshová, hanem Erdélybe visszaküldjük, és ott bántása nem leszen; ha azt én hatalmas császár előtt úgy mondom meg, és arra rá is felelek, hatalmas császár is annak engedelmes lészen, s azután abban fogatkozás találtatik, úgy az én orczám megfeketedik, és hogy hatalmas császár előtt a ti szótokban is fogatkozás lett, hatalmas császár megesalatozott, hogy amazt megbántottátok fogadástok ellen, titeket is azért hatalmas császárunk megbüntetne érette. Erre mi kegyelmes urunk azt felelők. Hogy nem indultunk mi addig el abban, hogy Bethlen Istvánt visszahijjuk, és nagyságoddal megbékéltessük, hanem könyörgöttünk nagyságodnak, és könyörgésünkre engedte meg nagyságod, és hitlevelet is azon kérésünkre adott arról, hogy bántódások nem leszen, ha bejönnek Erdélybe, megesküsznek, és nagyságodat fejedelmeknek tartják, és az országgal és nagyságoddal együtt szolgálnak Erdélyből hatalmas császárunknak. Mely hitlevele nagyságodnak kezünkben vagyon; mi is ahhoz képest adtunk hitlevelet országostól Bethlen István uramnak, hogy bántódása nem leszen. Mely hitlevelünket akármely fejedelmek is ez világon meghiszik; azért Bethlen István urannak is meg kell hinni, mert bántódása nem leszen.

Ezek után kegyelmes urunk ismét mondja a vezér. Ne legyen mégis nehézségekre a mit mondok, s úgy mondá, erre

a kérdésre az viszen engem a mint Zólymit megfogatta volt a fejedelem, hogy elbocsássa az én törekedésemre, kétszer is irtam felőle, de nem hogy elbocsátotta volt, még választ is nem ira levelemre. Mely szavára ő nagyságának kegyelmes urunk azt mondók. Hogy az ennél sokkal különb dolog volt, mert neki oly vétkei voltak, kit maga is nem tagadhatott a törvény előtt, mivel ötet szintén úgy a törvény sentenciázta meg, mint itt ő nagysága és a kadezkerek a kit megsentenciáznak; mely vétkek hatalmas császárunknak, minektünk országostól veszedelmet hoztak volna. A vétket kérdezvén megmondók kegyelmes urunk, hogy egyszersmind római császár és a svécziai király szolgálja akart lenni; kétfelé való követsége volt, úgy, hogyha egyik helyet be nem fogadják, másik helyet befogadják, jutalmul pedig szolgálatjának az 7 vármegyét, kit az ország hire nélkül Bethlen István uram adott vissza az németnek, azt kívánta, és annál is többet, kiből az erdélyi fejedelemségre igyekezett volna, és így azzal minektünk romlást, hatalmas császárunknak a mi romlásunkkal kárt tött volna. Azért ő nagysága attól bátor ne féljen, hogy hatalmas császárunk előtt az miatt sem ő nagysága, sem mi gyalázatot valjunk. Ezt kegyelmes urunk, ő nagysága is tovább nem urgeálá, mi is arról több szót nem szaporítánk, hanem annakutána úgy hozá ismét elő, hogy hatalmas császárunknak az könyörgésünk mellett többet kellene adnunk, a szerint, a mint azelőtt izente volt Zöldfikár agától. Kire kegyelmes urunk mi azt mondók: hogy minket bizony úgy nem bocsátott nagyságod, sem az ország, hiszen ha úgy volnánk bocsátatva, miért titkolnók el, hanem hogy szintén a dolgoknak derekán valánk, az mint kegyelmes urunk, nagyságod nekem Tholdalagi Mihálynak parancsolta, hogy ha Bethlen István uramat haza küldi a porta, bátor ígérjünk az vezérnek ötezer tallért, és másnak is ha kívántatik annyit, csak vihessük végbe a dolgot, annak az ígérétének szinte legalkalmasabb idejét látván, ugyanott a vezér előtt öszvehajolván egymással szólánk, és a 10 ezer tallért úgy ígértük oda, olyan conditióval, hogyha béküldi hatalmas császár Bethlen István uramat az szerént a mint megmondottuk, küldje az maga emberét fel Budára a vezérhez, ki a békességet csinálja meg, s jöjjön be együtt

Bethlen István urammal Erdélybe, annak adjuk kezébe, és hozza meg ő nagyságának a vezérnek. Ő nagysága lássa ha magának tartja-e, vagy hatalmas császáruknak adja-e? de mi ennél előbb nem mehetünk, ezért is félünk mind az országtól, mind nagyságotól. Erre kegyelmes urunk azt mondá a vezér, hogy ad ő kölesön 8 ezer tallért, bátor akkor adjuk meg, mikor beküldik Bethlen Istvánt, de mi kegyelmes urunk arra nem mennénk s megmondók, hogy itt mi nem merünk semmit kölesön venni, mivel mi arra hagyattak, tanítottak nem vagyunk. — Erre kegyelmes uram azt mondá a vezér ő nagysága: ha ez úgy vagyon, bátor úgy legyen, én magam szolgálmat oda nem küldöm, mert ha oda küldeném, azt mondanák gonoszakaróim, hogy ez világi töméntelen kinséset adtatok én nekem; hanem mást küldünk Budára az végre, hogy megbékéltesse veletek Bethlen Istvánt és bevigye Erdélybe, mert az nekem hozott 2 ezer tallért, és az mely 5 kupát nekem hoztatok is, adjátok be császárnak, és az kik az adót behozzák, azok hozzák meg a 8 ezert is, és immár maradjon ebben a dolog. Készüljetez hatalmas császárukkal való szemben lételhez. Az kocsit valami rosz szárázzerrel (így) ne borítsátok be, hanem széppel, lehessen kedves hatalmas császárnál. Ezeket megköszönnén, kegyelmes urunk azt mondók: immár mind egyfelől, s mind másfelől had legyen esendőségünk, amaz hitván bolond ifjat is, noha sokat szólott, vétett ellenünk, küldje haza azt is nagyságod. — Kérdé ha Székely Mózes-e vagy más az, mondók, hogy ő felőle szólunk. Arra viszont azt mondá: had menjen véghez elsőbben, az az nagyobb dolog, azután az kisebbet könnyebb végbe vinni. — Ismét monda, ha akarjátok, azt is oda küldöm szállástokra, beszéljetez vele. Arra csak azt mondók kegyelmes urunk, hogyha mi akaratunk leszen, abból ő nagyságának érteni adjuk. Ő nagysága is arra csak azt mondá: Adjátok értésemre Zöldfikártól, kihozatom s odaküldöm hozzátok. Ezeket mind ebben hagytuk kegyelmes urunk, mivel ugyan sokáig volt az traktánk, lábön is sokat állá előttünk az vezér és így bucsút vevén tőle, úgy jöttünk az sok beszéd után szintén ikindi korra az szállásunkra.

Értjük kegyelmes urunk az nagyságod kajmekámnak

való irását, és nekünk való kegyelmes parancsolatját is ; de ezekhez az itt benn való állapotokhoz képest, noha hadra készülnék itt kiinn az végekben, de bántásunk tőlük nem leszen. Az hadaknak készületinek iljen okát értjük : az budai vezér bizonyosan megírta volt ide be, hogy megbékélettek egymással ott fenn a keresztények, és minden hadakat erre fordítják. Nagyságod is hadat szerez. Ezekre vigyáztanak az készületnek. Ilyen készenléteknek oka ez volt arra felé. Innét pedig havasalföldi, moldvai és Kantámérféle készületnek az volt az oka, az mint ez az lengyel követ fenyegetődött, és tatár hám is rebellált bizonyosan mondják most is, hogy Kantamerra reá jó tatár hám ; s azt hiszem, hogy mindezekre vigyáznak. Maga pedig hatalmas császár is hadra készül, kit mások is mondanak, maga a kajmekám is bizonyosan mondja, el is kell hinni, kiváltképen ha oda által complanálhatja az dolgot az maga hadai között. Ha elmehet pedig, nem arra megyen az melyre tavaly elélt az földet, hanem más felé. De vagy complanálódik vagy nem az dolog az hadai között, de Bruszsaig által megyen úgy értjük bizonyosan 16-ik napján augustusnak, és onnét azután alkalmatosságot vevén, csak telelni úgy megyen oda az persák végei felé.

Mi kegyelmes urunk az római császár ő felsége Radisbonából való visszajövetelét és hogy ott semmit nem végezett, még itt nem beszélettük azért, hogy inkább obtinuálhassuk kívánságunkat ; a keresztyén oratorokhoz tegnapelőtt jöttek levelek, ha abból valamit nem értett meg, eddig ők is nem értették.

Az instructiónk szerint, ha ezután valami eszeveszett profugusok lennének, azoknak zabolázásokra, nagyobb bátorságunkra, magunknak is az minemű levelet kívánunk hatalmas császárunktól, az vezérnek ő nagyságának azt is proponáltuk, hogy azoknak hitelt ne adjanak, hanem az országnak elsőbben megírják. Ha az ország approbálja úgy adjanak hitelt neki, ha pedig nem approbálja, azon meg ne induljanak, hitelt annak ne adjanak ; azon instálunk. Arra is kegyelmes urunk az vezér ilyen választ tön, hogy most is az kik jöttek, hitelt azoknak nem adtak, ezután is nem valakik nyilván jönnek az ország hire nélkül, ezután is nem adnak hitelt

nekik országotól minket azok szavára, sem fejedelmünket meg nem bántják.

Az Markó hozta leveleket be nem adtuk kegyelmes urunk, mert féltünk attól, hogy az végzést elbontjuk velek, de az végbeli hadak állapotja felől holnap megtaláljuk az vezért, az mi választ vehetünk Markótól nagyságodnak megírjuk.

Az urumelli beglerbéget úgy értjük, hogy tengeren túl viszik, az bosznai és egyéb hadakkal Budát s magát őrizteti az budai vezér, és mikor hazabocsátja, megsaczoroltatja őket az ő előbbeli szokások szerint. Azoktól is nem igen tarthatni. Az szent Isten éltesse, és tartsa meg kegyelmes uram nagyságodat. Datum Constantinopoli 23-a Julii hora 6-a Vespertina Anno 1636.

Illustrissimae Cels. Vestrae Servitores perpetui, fideles hummillimi,

Michael Tholdalagi m. p.

Petrus Haller m. p.

Ugron Pál m. p.

Reits Ferentz m. p.

Balthasar Sebessi m. p.

Ezután e levélhez csatolva egy külön papíron Tholdalagi Mihály maga ezen utójegyzést írja :

P. S. Mivel minden közönséges dolgunkról mind együtt irtunk kegyelmes uram nagyságodnak az felől én is többet semmit nem írok; — hanem valami két szóval az magunk privatus állapotunk felől akarom nagyságodat tudósítani. Noha kegyelmes uram az vezér magunkat elég bősülettrel lát, jóakarátját ajánlja, de azon közben semmit nem gazdálkodnak, sem egyikünknek, sem másikunknak. Bizony sok költségünk megyen el, mert felesen vagyunk. — Ugy veszem észre, hogy nem is fognak itt késlelni bennünket, ha meg nem változtatják akaratjokat, jó válaszzsal is remélem, hogy visszabocsátnak bennünket. Budáról harmadnapja egy ember fejet hoztanak be, vén szakálu ember feje volt. Ki feje lett legyen? nem tudhatjuk. Az budai passa itt való kapikihája régi barátom levén, tegnap még bementünk volna az vezérhez, oda találta jönni, nagy szeretettel fogá kezemet,

kérdéskedvén az budai állapot felől azt mondá, hogy jó csendességben vannak. A fő felől kérdém micsoda ember feje volt? s azt mondá, hogy innét ment volt parancsolat egy ember felől, s annak hozták bé fejét. Kérdé egy török barátom, ugyan az magok nyelvén. Ha ide való ember volt? s mondá amaz, hogy úgy hiszem oda által való, talán az ott fenn való csatázó emberek közül való embernek feje. De most azt is titolják, hogy nem is volt. Ott kinn inkább megértheti kegyelmes uram nagyságod. Az Bethlen István szolgálai, Laskai és Moldovai László itt vannak de szomorán, Török Miklóst lesz harmadnapja, hogy kiküldték. Én olyan reménységben és ítéletben vagyok, hogy talán maga is fogja kívánni, hogy visszaboecsás-sák, mert még az válasz előtt is igen biztatták vala avval, hogyha meg akar térni örösmest elbocsátják, kihez képest talán még az másikat is (*Székelly Mózeszt érti*) kiküldik, akár bizony ha maga is (nem) akarja; de az mint vele való beszédünket mondá az passa, ha annak úgy kell lenni is, de azt úgy cselekedjük, hogy ne láttattassunk mi utána járni. Az fővezért kegyelmes uram Erzerumba mondják, hogy vagyon. Kanpolat (Dsánpulád) oglinak hatalmas császár oda által fejét vétette, az fejét némely nap hozzák által. Ki azt mondja halálának okának lenni, hogy császár ellen akart támadást indítani, s ki azt, minthogy azt hadakozni küldték volt által azokban, hogy meg nem indultak, sokakat öletett meg, s hogy azokat csendesítse császár, hogy magától, nem hatalmas császár akaratjából cselekedte, azért ölette meg, hogy annak halálával is kedveskedjék és csendesítse az vitézlő rendet, de valamiért elég, hogy ő megholt. Az keresztény oratorokat saluttattam, hogy császárral szemben leszünk, azután úgy látogatom meg őket, és az nagyságod leveleit megadom. Az lengyel követ még szemben nem volt hatalmas császárral. Együtt fog szemben lenni velünk a jövő hetén.

Mindezekhez az itt való állapotokhoz képest kegyelmes uram, nekem bizony úgy tetszik, hogy mostan nem kell attól félni, hogy minket hatalmas császár hada bántson, vagy megkezdjen (így) azért az nagyságod bölcs ítélete. Ha lehetne el kellene az hadaknak egy táborba szállását távoztatni, hogy itt is mást ne gondolnának. Mi azért az olyanról itt mindég

szóltunk, de ha lehetne csak székelvényben s vármegyékben sem kellene táborban lenniük, hanem ha ugyan rá megyen tatár hám Kantanerra, akkor bátor Háromszékre vigyáznának valami irruptiótól, mert ha másutt nem szolgál az szerencse, ki tudja két felé kapnak és úgy mennek vissza. Mi úgy értjük csak felöltünk vártak bizonyos hirt, de immár az urumelli hadat aláhozzák és általviszik az többi. Oda felrendelt hadakat az maga pénz és lógyűjtéséért viszi és kívánja fel a vezér, mert neki abban nagyon haszna. Ha az Dunán Szurdoknál, kezdenének vagy Péterváradjánál által költözni az boszniai hadak, akkor bátor felültetheti nagyságod az hadakat, de ha feljebb mennek, nem kell attól most félni. Ezek pedig hittel mondják, hogy ne feljünk.

Külszim : Illustrissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczy De Gratia stb.

Kívül Rákóczy saját kezével 3. die Aug. 1636. reggel 9 órakor havasoli vajda postája. Ezalatt öt pecsét melylyel a levél le volt nyomtatva. Az egész Reics Ferencz írása csak az utóirat a Toldalaghié.

CXL.

Budai vezér Huszain passa levele.

Az szent Jézus hitin levő nagy urunknak méltóságosa, szeretetből jelentjük mostanság emberek által nekünk jóakarójának küldött levele megadatott, megfordíttatván, megolvastuk, valamit benne irtatok, mindenek értésünkre vagynak, kiváltképen hogy hatalmas császárunknak, ki ez világnak refugiuma, annak vezérének, hogy nagyságod jóakarónknak teljes hitellel legyen tudósíttatottak, hasonlóképen mi is jóakarótok az szerént az szeretetnek atyafiuságának kívánságára nézve jóakarótnak hiteit megírván, valamikor az fényes portára leveleket irtunk tökéletességeket megirtuk, de avval nem elégedvén, elméjét is esendességben nem tartván, az dolognak végit, nem gondolván, mások szavainak hitt, sehonnat semmi bántódása avagy bántása nem lévén hadat gyűjtött össze az szegénységnek injuriájára, és igen megbántódására, azonkívül Bethlen István várára, hogy reája küldtetek

nem jó magyarázat, az az vár Erdélyországával együtt hatalmas császárunk hűségében lévén országgal együtt mostan is árnyékában folyamodott igaz hűvéé Bethlen Istváné az a vár; nem tudódik efféle hadnak összevgyülésinek, és hatalmas császárunk hűségében levő országában való várára küldeni, mi legyen szándéktok, mi titeket jóakarónkat tökéletes jóakarónknak tudtunk, mindenkoron felöletek hatalmas császárunknak és tekintetes vezéreknek tökéletes jóakarattal mindeneket tudósítottunk, de kedves jóakarónk ez az ti támadástok, hadi gyűléstök, és Bethlen István várára való küldések sok embereknek megöletésekre való ok lött, efféle támadástok hatalmas császárunknak értésére lévén valjon kedveli-é? Nagyságod jóakarónk az fényes portára tökéletes hűségét tudósítván mostan ennek az hadi gyűjtéseknek és azféle támadásokkal ellene valónak gondoltatik, mi részünkről is jóakarát szerént tudósítván mindeneket cvvel mostan minden írásunk, hogy hamisnak találtassék, az jóakarathoz és atyafisághoz valjon illendő-e? Istennek hála nagyságod jóakarónkhoz, hogy mind hatalmas császárunk, mind az tökéletes vezérek jóakarattal vagynak, nekünk azt is tudósítottatok, így lévén az dolog mégis meg nem elégedvén, mennél tudatlanoknak és dolognak utólját nem gondolóknak szavaira nézve ilyen nagy hidegséget szerző dolog indítása hadnak gyűjtése, és az várra való küldés semmiképen jó való dolognak nem láttatik, efféle támadásban az jóakarát és tökéletesség nem gondoltatik, ha hatalmas császárunktól félvén a fejében, hadat gyűjtötök, hogy eleiben jöjjetek az sem gonosz gondolat, ha úgy lenne is, nem olyan császár hogy titkon cselekedjék, ismég hogy itt nálunk sok had gyűlt volna egyben, irtátok; kedves jóakarónk Budán és az végekben, hogy az hadak gyűlnek: az szokás szerént vigyázásnak okáért vagyon, jól tudjátok, mi semmi oly dolgot nem cselekedtünk, mely hatalmas császárunk ákaratja és engedelme kívül volna, minden dolgaink cselekedetink hatalmas császár parancsolatja szerént vagyon, minden szolga ki az urának kenyerét viszi, kegyelmit veszi, ha ákaratja ellen valami támadást és dolgot cselekszik annak végbemenetele, és utólja nem jó lévén, megbánja bizonyos; azért mi az mi urunk sze-

reneséjére szívvvel lélekkel igyekezhvén, ezekben az végekben arra valók vagyunk, hogy az mit hallunk, látunk, tudunk voltaképen minden állapotokat tökéletes igazsággal az fényes portának megírjunk, tudósítsunk, azután az parancsolat miképen és miformán származik az méltóságos vallásnak hasznára nézendő dologban az szerént kell cselekednünk; végezetre, hogy itt nagy hadak legyenek mondtátok, maga emberetek és jóakarótok itt szüntelen vagynak, az mi hozzátok való szeretetünket és öszvegyűjtött hadainkat látta, minálunknál jobban megmondhatja, mindezeket tudván, rugódozni nem jó magyarázat, azért kedves jóbarátom, ha hatalmas császáruk tekéntetes vezérinek és nekünk jóakarójának szavát fogadja, és jóakarátját venni kívánja, az küldött parancsolat és levél szerént cselekedvén hatalmas császáruk akaratja szerént viselje magát, az vár alá küldött hadat mindjára felvegye mindnyájokat, hogy az országot ne pusztítsák, eloszlassa; Bethlen István felől irt állapotok, ha mind igazak és helyesek volnának is hatalmas császáruk tekéntetes vezérink valami dologra akaratjok nem levén maga irásának mi hasznát látja, kedves jóakarónk efféle indításoktól és zendülésektől megszünjete, elméteket, magatokat bátran viseljétek, mindekre hatalmas császáruk kegyeskedve és akaratja szerént tökéletes hűségtekben csendesen legyetek, mi jóakarótok az szeretetét, és jóságos cselekedetét többíteni igyekezhvén, résztekről ilyen híreket hallván, nagy bánkódásban vagyunk, ha kérditek miért, az ide irott szavaitok és hireitek elménkből nem mulnak; kedves atyánkfia ez irott szavainkat elhívén meg ne bántódjatok, az mi részünkről, az mi a jóakarathoz és atyafisághoz illik, abban fogatkozás nem lészen, emberetekről minden dolgok felől szóval izentünk, megértvén, az jóakarát és tökéletesség szerént csendességben legyetek, ezen dolognak bizonyosabban való megértéséért magunk hiteles emberünk közül, emberetekkel együtt odaküldöttük, odaérkezvén, emberünket nem tartóztatván, egy nappal előbb visszaküldeni igyekezzetek, köszönetünk és áldásunk veletek. Iratott Budán.

Ezen példány beküldetett a portára a követekekhez, kiknek számára Rákóczy saját kezével következő sorokat írta alá: Ezt uram az budai vezér küldte, ma adta kezünkben az csausa, ilyen fenyegető levelet nekünk soha az porta

nem ír, ez azt akarná mind kezünket, lábunkat, Bethlen István előtt kötve tartanánk. Ha mód lenne benne, bár megintennék az portáról kegyelmed ebben becsülne bennünket 25. Julii.

Egy másik példányon ez áll : Lrum ill. Vezerei Buden, per Gregorium Gillányi circa 27. Julii Anni 1636. allatarum translaio.

(Mindkettő Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXLI.

Az ur Isten ő felsége minden idvességes jókkal áldja meg kegyelmedet.

Mi az ur Isten áldomásából mind türhető egészséggel s állapottal volnánk, csak az budai vezér ne táborozna, kiről kegyelmednek mind Markótól s mind Sebesi Miklóstól, mivelhogy bőven irtunk, újabban azoknak írásával kegyelmedet nem terheljük. Az vármegyéknek felülése elég kárával lesz az szegénységnek, de nem tehetünk róla. Igen-igen szükséges kegyelmeteknek éjjel nappal tudósítani, mihez alkalmaztassuk magunkat, aláviszik-e Bethlen Istvánt vagy mit akarnak vele cselekedni? mert valamig azt Budán vagy akár hol fogják tartani ide közel, de soha sem az mi személyünk sem az országé csendességben nem lehet. Azon kellene kegyelmeteknek lenni, egy órában vinnék onnant alá, had látna meg az tenger vizét, venné jutalmát nyughatatlanságának, és az Horváth János tanácsának s némely gonosz akaróink praktikájának, a kik beléhusztották mostani veszedelmes útjára. Már is micsoda gondviseléssel kezdett ő felsége is lenni ellene, megküldtük az vármegyékre irt levelének mását. Rövid nap bizony különbbet (így) hall Bethlen. Felette igen-igen kegyelmesen kívánunk kegyelmedtől valami bizonyost írjon, ne romoljon ott fenn ezekkel az szegény község. Adja Isten minden jót hallhassunk kegyelmetek felől. Datum Almbae Juliae 26. die Julii Anno 1636.

G. Rákóczy.

Külczim : Generoso Michaeli Tholdalagi de Erse, Sedis Sicul. Maros Supr. Cap. Consil. et ad fulgidam portam ottom. hoc tempore praecipuo Ablegato pro etc. fideli n. d,

A boritékon : Sunt exhibitae per cursorem Constantinopoli transalpinensem 11. die Aug. 1636.

Tholdalagi.

(Eredetiről, mely egészen a fejedelem kezével van írva, m. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXLII.

Életünkig való stb.

Az nagyságod nekünk küldött kegyelmes parancsolatival és az kajmekámnak ő nagyságának írt levelével tegnap estve úgy mint 26 praesentis mensis 6 órakorban érkezék be Sebessi uram. Alázatosan vevén kegyelmes parancsolatját nagyságodnak megértettük, mind azt az melyet nagyságodtól hozott, s mindazt az kit a түmösvári pasa kü . . . nagyságodhoz érkezése után ő kegyelmének utána írt. De kegyelmes urunk ez az mostani nagyságod kegyelmes parancsolatja mihozzánk és az kajmekámnak szóló levele is az mikorban jött, akkor immár az miesoda karban állott dolgounk, ahhoz képest az mostani leveleket be nem adtuk még most; de nem azért nem adtuk be, hogy ezután is semmi okul, ha mind nem is, de valami részében elő nem adnók az dolgot, hanem annak alkalmatosságát keressük s várjuk. Az mely leveleket hozott volt Markó 22. die Julii azokat be nem adtuk volt akkor azért, hogy az mit az Bethlen István uram dolgából addig véghez vittünk azt el ne bontsuk, nem azért hogy ugyan be ne adnók; mely kajmekámnak szóló leveleit nagyságodnak Haller Péter uram és Sebessi uram által 25. die beadtuk, és mikor oda löttek volna ő kegyelmek azonban egy havaseli posta más leveleit is hozzá, ugyan azon nap nagyságodnak tíz órakor tájban, Haller Péter urammal nem sokat szólhatván az passa, mivel császár hivatta volt fel Stauruzban nem is resolválhatta volt magát, és így azon nap abban marada. Tegnap mind együtt felmenénk az passához, és mind a Markó hozta s mind az más Kalarás hozta leveleket. Mincünk a mit parancsolt nagyságod az vezérrel elég bő beszéddel szólánk, de bizony mintha ugyan neheztelésre indult volna ellenünk kemény szóval, mintegy tisztességes dorgá-

lásképen mondta azt, hogy miért vagyunk olyan hitetlenek, mennyiszer írta, izente immár meg hatalmas császár s mind maga a vezér, hogy ne féljünk s ne higyjük senki szavát, miért mégis nem hisszük, holott nem hogy mi ellenünk való dolgát titkolná hatalmas császár, de sem német, sem lengyel, sem kazul ellen való hadát nem titkolja, hanem mindenek előtt nyilván való hadat visel, mert Istennek hálá egyikétől is nem fél, hát miért titkolná el mi tőlünk ha mi akarata volna.

Azért ne féljünk, ne legyünk kétségesek, mert valameddig mi hivek leszünk hatalmas császárhoz, adónkat megadjuk, s magunkban is egyesek leszünk s az ország is nagyságot szereti, s nagyságod is mind urakat, nemeseket és paraszt rendeket szabad állapotjokban megtart, mindaddig soha hatalmas császár bennünket sem nagyságot meg nem bánt, s más fejedelmet oda nem küld, nem ad. Mely ő nagysága szavára mi is kegyelmes urunk elég bü szóval, de mértéketesen elég választ töttünk, mind kétfelől sok izenésünk levének, de szóknak csak az lön conclusiója, hogy akárki mit szóljon, de semmit ne féljünk, tiljünk veszteg, mert senki nem bánt, írjuk meg nagyságodnak, de mi azt mondók, hogy immár megirtuk egyszer s most is megjelentjük, de hatalmas császártól és ő nagyságától vár nagyságod és az ország választ, s ő nagysága is írjon mind nagyságodnak, mind az országnak, kire rá is ígéré magát, hogy megeselekedi, előttünk megparancsolá az cancelláriusnak, hogy megirassa az levelet, s mi azzal eljövén Zülfikár agát hagyók hátra, hogy az leveleket vegye kezéhez és hozza meg minékünk, és az budai passának is irasson ezen dologról, mert azt is megígérte vala az kajmekám ő nagysága. Az estve, minekelőtte ideérkezett volna Sebessi uram, megjöve Zülfikár uram, olyan birrel hogy az mi eljöveteleink után úgy gondolkodott az vezér, hogy ez dolgot telhisbe írja hatalmas császáruunknak és onnan választ vévén, úgy irasson nagyságodnak, s az országnak, s mind az budai vezérnek mely dolgot telhisbe irván, császárnak mindjárt felküldé, Zülfikár agát onnan el nem bocsátotta, míg onnan válasz nem jött, az maga kezeirását császárnak mindjárt megmutatta Zülfikár aga uramnak, ki hüttel monda,

hogy császár azt írta régen az levele, hogy nagy dolog, hogy mégis készségünket nem hiszik, mert ugyan bizony sok disputatióknak volt avval a vezérrel, ne gondolkodjanak arról, hogy az az esyafir István ott Budán vagyon, mert soha azért valámig hivek és egyesek leszünk őket el nem vonszon; mely esyafir cretneket tehet; azért jó apám irass mindjárt akaratod szerént való szép biztató levelet mind az fejedelemnek, mind az császárnak s parancsold meg Budára is az passának, hogy mint egy mustármag annyi bántódások ne legyen az erdélyi fejedelemnek és az országnak. Mely hirt, császár választételét, hogy meghozták az kajmekámnak ő nagyságának azt megmutatván Zülfikár agának, úgy küldte haza, hogy ma jó reggel menjen fel s az leveleket addig megiratja és kezünkhez küldi, az budai vezérnek is erős parancsolatot küld mindjárt; azzal haza jövén kegyelmes urunk Zülfikár aga uram ez választ megmondá, s házához mene. Annakutána érkezék az nagyságod kegyelmes parancsolatival és kajmekámnak szóló leveleivel Sebessi uram, ma azért kegyelmes uram Zülfikár agát is innét az szállásunkról Sebessi urammal elbocsátván az divánba, az estvéli ígérete szerént az vezér az nagyságodnak és az országnak szóló leveleket ide küldé, hogy megküldjük; az budai pasának szóló leveleket magok emberektől küldék el igen postán ezen dologgal. Mi azért immár kegyelmes urunk, ha más dolgot ujabbat nem értünk, ezent nem sollicitáljuk, mert elegendő választ vöttünk. Ha penig kívántatik, hiszem azért vagyunk itt, hogy nagyságodnak és szegény hazánknak szolgáljunk; de az Bethlen Péter dologáról és Senney Sándor uram commissáriásságáról sok szónk leszen, kit immár is elkezdhetünk: nekünk úgy tetszik kegyelmes urunk, hogy bizony attól nem kell tartani, hogy most sem nagyságodnak, sem országostól nekünk hatalmas császár hadaitól most tartanunk kellene, vagy bántódásunk lenne.

Még mi kegyelmes urunk hatalmas császárunkkal szemben nem voltunk; ma voltak szemben az lengyel követek elsőben és az ragusiai követek is, de nem akarván azt, hogy az ragusiaiak járnának előttünk, mi szemben nem levünk, okot keresünk benne, de ezt azért ugyan megmondottuk az

vezérnek, hanem ha Isten azt adja értünk, kedden leszünk szemben ő hatalmasságával.

Még az vezérek közül is senkivel, sem muftival, sem mással szemben nem voltunk, mert az vezér nem akarta, valami oka lött etc.

Az mely koczikat hoztunk volt, annak egyikét veres igen jó skárláttal borítottuk be igen szépen, belől az fait (fáját) megaranyoztatták, az posztót bagdattal béleltettük meg, kül minden fait vasait veresre festettük, csak az kerek falát künviét feketére. Az másikat is az rezet azt igen szép szavassal borítottuk be, és zöld kamukával béleltettük meg, belől az oldalát bársonnyal borítottuk be, az lovakat megfestettük, az sziliktár passát bagdassal béleltük meg volt neki. Az orát is szépen huzzuk be; Brassótól fogva az uton mantlya (?) nem üt, egy tallérért igazítottuk meg. Ezeket kegyelmes urunk mind az kajmekám ő nagysága akaratjából parancsolatjából cselekedtük, kupát is 15 között kell beadnunk az vezér parancsolatjából ő hatalmasságának. Szemben levén ő hatalmasságával azután az kiket meg kellett látogatnunk azt is végben visszük. Az keresztyén oratorokat mind salutáltattuk, ők is az szerént nagy bücsülettel minket. De hogy az velenczés követeknek szóló levél nincsen, annak nem tudom mit kell mondanunk, talám mind az jobb oldalokra fordulnak, ha volt is azelőtt valami, mert igen offerálják jóakartjokat. Az szembenlétünk után, kegyelmes urunk az Sebessi uramat is kibocsátjuk, addig az mit érthettünk azzal. Bizony kegyelmes urunk igen sok költség mene az szekerekre, de egyéb nem leszen benne, de talán Isten adja nem leszen helytelen helybeadásunk és költségünk. Az szent Isten éltesse és tartsa meg kegyelmes urunk nagyságotat. Datum Constantinopoli 27. die Julii Domini Domini 1636.

Illnstr. Cels. Vestrae servitores perpetui fideles humillimi

Barthasar Sebessi m. p.

Paulus Ugron m. p.

Michael Tholdalagi m. p.

Petrus Haller m. p.

Reies Ferencz m. p.

Külszim : Illustrissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczy Dei Gratia Regni Transilvaniae Principi Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti dno dno nobis semper colendissimo.

Kívül Rákóczy írásával : 5. Die Augusti az délest 5 órakor Markó. *Az őt pecsét alatt, melylyel a levél le volt nyomva* : 27 die. Jul. indult el 6 órakor délest.

(*Eredetiről Mike gyűjteményéből. Az egész Toldalaghi írása.*)

CXLIII.

Az budai vezérnek.

Tekintetes és nagyságos etc.

Az nagyságod meghitt főembere ifju legény szolgálainkkal hozzánk érkezvén, az nagyságod bücsülettel irt levelét megadák, és a mellett valamit nagyságod főembere és ifju legény szolgálaink által izent szóval mindeneket megértettünk; Istennek hála, választást tudunk az igaz szók, és haszontalan hírek között tenni. Nagyságod azért ne úgy gondolkodjék felőlünk, hogy mi az ő hatalmassága méltóságos atlnáméjában, az vezérek ő nagyságok esküvéssel való írásokban, és az nagyságod atyafiságában is kételkednénk, s arra nézve irtunk volna nagyságodnak, hatalmas császárunk hadainak készületek felől, mert mi az nagyságtok biztatásiban megnyugodtunk, de meggondolhatja nagyságod, azt el nem halaszthattuk, hogy nagyságodnak meg ne írnök Bethlen István kémei és levelei által mivel biztatta hozzá tartozó szolgálait és egyebeket is. Az ő hite és vallása szerint háromszor megesküvén erős hittel. hogy hatalmas császárunk mellé rendeltetett hadaival reánk jő. Azonközben az hadak az ő írása szerint készülvén, és hogy ezt az írás nem máshunna, hanem az nagyságod szemei elől Pestről bocsátotta ki. Azt mi immár ilyen erős hittel írott fenyegetőzést el nem hallgathattuk, s akárkit is ilyen írásával, esküvéssel, vigyázásra indithatna. Mindazáltal mivel nagyságod csodálkozik az mi indulásunkon, s biztat hatalmas császárunk kegyelmességével, maga nagyságod jó atyafiságával, im mi Isten előtt és nagyságtok előtt vélekedésünket letesszük, megnyugszunk az ő hatalmassága és nagyságtok biztatásába, és az ő hatalmasságához tartozó hűségünket megtartjuk, az or-

szágát békességben tartjuk, és egyedül csak az ő hatalmas. kegyelmességéhez ragaszkodunk, Bethlen István uramnak írásait, és fenyegetőzésit héában valóknak tartván. Az mely hadainkat táborba akartunk szállítani, azokat is házakhoz bocsátjuk. Látja az Isten minden szíveknek titkait, az szerint szokott cselekedni, az nagyságod atyafiságában pedig nem kell kételkednünk, holott mi is nagyságodhoz való atyafiságunknak mindenben megfeleltünk, okot idegenségre nem adtunk, hanem gonoszakaróink ellenkező dolgot vittek volna nagyságod füleibe. Jönnek az mi füleinkbe is sokféle hírek, de mi ugyan csak az nagyságod atyafiságához bizunk; legyen csak hitele írásunknak nagyságod előtt, és az ország írását is vegye az egész ország írásának nagyságod, bátor az világ előtt feketedjék meg orcánk, ha az nagyságod orcája is hatalmas császáruk előtt megfeketedik mi miattunk.

Kívánja nagyságod azt tőlünk mind levelében, s mind hozzánk küldött főemberei által, hogy Huszt vára alól hadainkat elhozassuk; emlékezzék rá nagyságod ezelőtt Szalánczi István meghitt emberünk által izenvén, nagyságod ezen dolog felől, nagyságod tekintetért noha látjuk vala akkor is, hogy nem jó következzék belőle, hadainkat elszállítottuk volt Huszt alól, hagyván ott egynéhány vigyázót. Azokra az várbeliek mindjárást kijöven, vagdalták és ölték őket, annakutána Bethlen Péter Eesedből Magyarorszában gyűjtött hadakat küldött szolgáinkra, s az ott való vármegyebeli nemes emberekre; azokat is felverette, vágatta, fogdasta és falut is égettek. Ezeknek mi mind elejét vehettük volna, ha az nagyságod izenetére nézve hadainkat onnat el nem szállítottuk volna. Azért nagyságodat szeretettel kérjük, nekünk megbocsásson, hogy az dologban az országnak és ő hatalmasságának nyilván is való kárával nagyságodnak nem kedveskedhetünk. Mi tanácsur hiveinkkel és az országgal tudjuk jobban Huszt várának minden állapotját! abból micsoda károk és veszedelmek következhetnek. Huszt vára erős vár; Magyarország és Lengyelország határaihoz igen közel vagyon; több magyarországi gyalog vagyon benne, mint sem erdélyi, kik nem az országhoz és mi hozzánk kötelesek, hanem másnak; noha nem németek, de azért ugyan német császár birodalmából valók. Ezelőtt is nem német, hanem

magyar szalasztotta volt el Erdélytől Husztot. — Az ország tudván annak az várnak állapotját, két gyűlésben is elvégezte, hogy Huszt várára vigyázzunk, idegen kézbe esni ne engedjük, az ország számára megtartsuk. Az mi tőlünk nem lehet, hogy az ország végezése ellen cselekedhessünk. Istenre és lelkére kényszerítjük nagyságodat, ha Bethlen István uram nekünk és az ország régi szép szabadságának nem ellensége s az ő hatalmassága méltóságos atnáméja ellen éjjel nappal életünk s fejedelemségünk ellen, s az országnak régi szabadsága ellen nem igyekezik fegyverrel! Éljen hatalmas császárunk sokáig, az ő hatalmassága, kegyelmességének és fényes portája bölcs gondviselésének, s nagyságod atyafiságának köszönhetjük, hogy eddig békességes állapotban volt az ország, mert ha Bethlen István uram akaratján és méltatlan panaszolkodásán megindult volna az fényes porta, s nagyságod nemesak Huszt alatt volna vagdalkozás, hanem az egész országban, hadak vérontások, romlások estek volna eddig is; valamig azért, Bethlen István uram és fia Bethlen Péter, és az Husztban lévők ilyen ellenségink lesznek, hadainkat Huszt alól el nem szállíthatjuk, ő hatalmasságának és az ország nagy kárára. Egy országra és az ő hatalmasságának hasznára nagyobb tekintetnek kell lenni, egy ember panaszkodásánál. Husztira való vigyázásunkért mi tartozunk ő hatalmasságának számot adni. Nem más; mi különben ennél Bethlen István uram és az husztiak ellen nem vigyázhatunk, s Husztot az ország számára nem oltalmazhatjuk. Nagyságod szemei előtt, és hatalmában vagyon Bethlen István uram, ötet kellene nagyságodnak tiltatni azokról az dolgokról, melyben mind nagyságod előtt és az fényes portán törí fejét. Nekünk is Huszt alatt való hadaink tartásával nem kellene az szegény népet terhelnünk. Az szegény nép békességben volna, mint annakelőtte, míg Bethlen István uram békességes állapotunkat fel nem háborítá; holott mi nagyságodnak minden állapotokat, dolgokat, igazsággal hogy megírtuk immár egynéhány uttal; az ország is nagyságodnak igazán mindeneket megírt, s megízen, hosszú írásunkkal nagyságodat nem fárasztjuk; várjuk ő hatalmasságának kegyelmes gondviselését fejűnkre és az nagyságod atyafiságos jóakarattját. Az nagyságod főemberét nem késleltük,

visszabocsátottuk, szóval izenvén tőle nagyságodnak bőségesen, nagyságodat kérjük igen szeretettel, értse és ítélje úgy meg izenetünket, az mint az köztünk való igaz atyafiság kívánja, és ebben az dologban alkalmaztassa úgy magát; lehessen nagyságodnak itt ki való gondviselése, mind hatalmas császáruk-nak méltóságára, hasznára, s ennek az országnak is békességben való megmaradására; kiért hatalmas császáruk kegyelmessége legyen az nagyságod fején. Mi is nagyságodnak igaz atyafia levén, hálaadóképen igyekeztünk nagyságodnak megköszönni. Tartsa meg Isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum Albae-Juliae 29. Julii Anno Domini 1636.

Eredetiről, m. Mike Sándor ur gyűjteményéből.

Egy másik másolatán mely meg van Károly-Fehérvárrt, kívülről: Szajárdi János, Rákóczy altájkárától, ez áll: 1636. 29-a Julii. A. J. (az az: Albae Juliae) Ad Budensem (t. i. Vezirium) per suum hominem, et Ghilani missar., ad suar. literar., et nuntium, iterum Ghilamo dato responsi minuta.

CXLIV.

Tekintetes nagyságos etc.

Az nagyságod meghitt embere Muzli csausz nagyságod böcsületes levelével hozzánk érkezvén, levelét nagyságodnak megadván, mind írását s mind pediglen szóval való izenetit bőségesen megértettük, levelére nagyságodnak mi is írás által választ töttünk, és nagyságodhoz való atyafiságos jóakaratumkat megjelentettük; szóval pedig a minemű dolgok felől nagyságod nekünk igaz jóakaró atyjafiának izent, azokat is szép rendre megértettük, és mindenekről szóval ezen nagyságod főembere által választ töttünk. Mi a mi szívünket mint az igaz atyafiság kívánja, úgy nyitjuk meg nagyságodnak, mindeneket az szerint adunk nagyságodnak értésére; nagyságodat szeretettel kérjük, vegye atyafiui jóakarattal izenetünket, és megigirt atyafiságos jóakarátját tartsa meg hozzánk végiglen, s nyugodjék meg nagyságod a mi tökéletességünkben és hatalmas császárukhoz való hűségünkben, mind az Isten, s mind az idő meg fogja mutatni, hogy a mi részünkről és

pártunkról vagy az igazság, és nem a mi vádóink pártján tartsa meg. Tekintetes és nagyságos vezér; nekünk mindenben méltóságos ur jóakaró kedves atyánkfia; Isten nagyságodnak szerencsés és boldog napjait ez földön sokasítván, hatalmas császáruk szolgálatjában dolgaikat szerencsés előmenetellel megáldja, és az ő hatalmassága fényes kegyelmességét fején sok ideig tündököltesse.

Kivülről: Anno 1636. 29. Jul. ad Budens. suo homini Muzli Csau-sio datar. minuta.

(M. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXLV.

Stephano Körössi Budae.

Az budai vezér Gillanyi nevű ifju legény szolgálkával, küldte vala hozzánk egy főemberét, irván levelet, az mellett szóval is izent, mind levelének, s mind izenetinek sommája csak ez; panaszkodik azon, hogy noha az portáról is biztatnak bennünket Bethlen István ellen, s ő is jóakaróját s atyafiuságát mutatja, mindazáltal nekik nem hiszünk, hanem hadat gyűjtünk ellenek, holott ha ők hatalmas császár parancsolatjából vigyázásban vagynak is, de ezeknek régi szokások szerint cselekedik, azért nem kellvén minekünk az szegénységet haddal terhelniük. Másodszor kívánja azt tőlünk, hogy hadainkat Huszt vára alól elszállassuk, levelére minemű választ irattunk paráját kegyelmednek megküldöttük, szóval is azont izentük többítvén azzal, hogy mi igen örömet hiszünk a vezérek írásának s biztatásának, az hadak fenntartása bizony nekünk nem kellene, inkább gyönyörköd-nénk abban, hogy a szegénység takaródnék; csak hogy Bethlen István uram az ő biztatásokkal igen ellenkező dolgokat cselekedik, különben biztatja szolgálait egyéb embereket is, az hadi apparatusok is az ő írást erősítik, nem az vezérek írást, ha azért az vezér ő nagysága azt kívánja, hogy mi neki higgyük az mit mi nekünk írnak írásk által, cselekedetekkel is ugyanazont bizonyítsák, ne ültessenek hadat fel az Bethlen István instantiájára, fenyítsék meg, hogy az

vezérek biztatásával ellenkező dolgokat ne irogassa szolgálinak s egyébüvé is, s mondják meg neki, hogy ő hatalmassága, az vezérek is nagyobb hitelt adnak egy fejedelemnek, kit ő hatalmassága is botjával, zászlójával megerősített ez az ország írásának, hogy nem egy maga bosszuja üző embernek vádlásinak. Istennek angyalává változhatnánk is, Bethlen István már mi felőlünk jót nem mondhatna, már az ő dolga csak vádlás, ha jót mondana magát condemnálná, panaszkoljon ő nagysága a portán is oda küldött főemberének, ha igaz atyánkfia, főemberi az portán ne szóljanak ellenünk, ha azért ő nagysága cselekedetivel írását is elhitheteli velünk hozzánk, az országhoz mutatja jobb akarátját egy embernél, senki nálunknál jobb akarója nem leszen, kit nyilván való bizonyosságokkal is megmutatunk ő nagyságának. Azon igen csodálkozunk, tudván azt ő nagysága, hogy Bethlen István nekünk nyilván való ellenségünk, mégis azt kívánja tőlünk, hogy mi Huszt alól hadainkat elhozzuk, azt mi nem különbnek tartjuk, mintha ő nagysága kezünkől magunk oltalmazó fegyvertünket kivenné, s Bethlen István kezében adná ellenünk. Efféléket beszélgettünk az vezér emberének; melyeket kegyelmednek az végre íránk meg, hogyha az vezér embere ott érné kegyelmedet, érthesse micsoda dologban járt, és ha az vezérrel is kívántatnék az kegyelmed ezen dolog felől való declarációja, alkalmaztathassa kegyelmed szavait ez szerint. Ezenkívül való dolgokban instructiójához tartván kegyelmed magát, ha pedig nem leszen szükséges, magánál tarthatja kegyelmed. Az vezér ne panaszkodhassék ennél is jobban, táborozásunk felől is az vármegyéket, székes helyekről is házokhoz bocsátjuk, úgy is próbáljuk mint kezdik magokat viselni. Kegyelmed siessen hozzánk visszatérni. Minden dolgoknak voltaképen igyekezzék végére menni, az tömösvári passa is immár felment Budára, ha ott találkozik lenni izenjen neki, és ha neki is fog tetszeni, szemben lévén köszöntse mi szónkkal; levelet az végre nem vitt, hogy onnét elmenetelekor nem tudta Budára való menetelit, ha pedig kedve nem leszen a szembenlételhez, az vezér tekintetére ne utalgálja, mindazáltal kérje, hogy tudósítson minden jó hírekkel, mutassa hozzánk minden jóakarátját, alkalmatossága

levén kegyelmednek, megmondhatja az vezérnek mi az ő nagyságok biztatásokra az hadi készületet elhagyhatjuk, de ha másfelől Bethlen István hatalmas császár hadaival reánk talál jöni, meggondolhatja az vezér irásoknak s esküvéseknek, micsoda hire és hitele leszen ennekutána. Husztra nem lehet egyéb benne arra vigyáznunk kell, mert ő hatalmasságának s az országnak nyilván való kárát látjuk abból kijöni, ha reá nem vigyáztatunk azt ő nagysága ne kívánja, hogy tágécsuk, ha az ország annak gondviselését reánk bizta, s ő hatalmassága is az régi szokás szerint megerősített fejedelemségünkben méltóságos athnáméjával, ő nagysága minket fejedelmi tisztünkben egy ember barátságáért ne tartóztasson meg, mert mi inkább akarunk ő hatalmasságának s az országnak szolgálni, hogy nem mint ellenségünk kedvét tölteni.

Albae-Juliae 29. Julii 1636.

(Eredeti fogalmazvány m. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CXLVI.

Illustrissime ac Celsissime Princeps Domini Domine Nobis colendissime.

Isten ő szent felsége, sok ideiglen való jó szerencsés egészséggel áldja meg nagyságodat, mind az nagyságodhoz tartozókkal egyetemben. — Ez mai napon érkezék hozzánk nagyságodnak jámbor szolgája az fényes portáról, úgy mint Sebessi Miklós; nem tűrhetém, hogy nagyságodat levelemmel meg ne találjam; Istennek nagy neve dicsértessék, az fényes porta felől minden jó hireink vannak, az tatároktól is vannak követek nálam úgy mint; Kantamirtól és Szálmásá Móriától is, onnét is minden jót reménylünk. Igaz, hogy halljuk, hogy az törökök gyülekeznének Obluciczához, de miért bizonyosan nem tudjuk, minthogy magok között veszednek, az tatárok talán valamiképen Kantamir ellen volnának; talán Sebessi Miklós is tud nagyságodnak felőlök mondani. Ezek után Isten tartsa és éltesse nagyságodat, sok ideiglen nagy jó egészségben.

Datum Bukurest 13-a Augusti Anno 1636.

Illustrissime D. Vestrae Cels. ad serviendum paratissimus.

(*Oláh aláírás a vajda neve.*)

(*A Károly-fehérvári könyvtár eredetijéből Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.*)

CXLVII.

A)

Tekintetes nagyságos passa, kedves s böcsületes jó-
akaró szomszéd ur atyánkfia, Isten nagyságodat sok jó sze-
rencsés napokkal áldja meg, és éltesse sokáig.

Miolta nagyságod Temesvárról elment, azolta nagysá-
godnak semmi levelét nem vöttük, mi is nagyságodnak nem
irhattunk, mely dolog nekünk bánatunkra volt, hogy nagysá-
god jó egészsége felől nem érthettünk; mostan azért levelünk
által akarunk nagyságod jó egészsége felől értekeztnünk, és
magunk állapotjáról is írunk; Istennek hála egészségben
vagyunk és még eddig békességben is nyugszunk hatalmas
császáruk szerencséjére. Noha az budai vezér ő nagysága
igen idegentül viseli hozzánk magát, kit mi ő nagyságától nem
érdemlünk, mert ő nagyságához atyafiságunkat igazán meg-
tartottuk, hatalmas császárukhoz igaz hűséggel vagyunk,
kinek megbizonyítására az ország adaját is naponként ké-
szítjük, hogy az régi szokásunk szerint való időbe beküld-
hesstük ajándékinkkal együtt. Gonoszakaróink oly hireket
raknak az ő nagyságok fülében, hogy mi német és lengyel
hadakkal raktuk meg az országot, és mi ő hatalmassága
ellen igyekeztünk. Oltalmazzon Isten, hogy hatalmas császár-
unk ellen csak gondolkodnánk is, úgy vagyunk Bethlen Ist-
ván fenyegetőzésére, vigyázunk, lám míg Bethlen István ezt
az háborúságot nem inditá nagy csendességben vala az or-
szág, egy lovast, egy gyalogot nem kellett fogadnunk; az
budai vezér ő nagysága az mi leveleinknek s az ország leve-
leinek nem hiszen, hanem az Bethlen István vádlásinak ad
helt, miért nem küldé ő nagysága ide az országban igaz
meghitt főemberét, és láttatná meg mind lengyel s mind
német hadakat, azokat ha egynéhány ezeren volnának, el nem

dughatnók. Huszt alatt vagyon egynéhány száz lovasunk s gyalogunk, kiket az végre küldöttünk oda az ország egyezőségéből, hogy az Husztban levők ki ne csatáznának, és Huszt várát is az országtól idegen kézben ne ejthessék. Holott magyarországi gyalogok vagynak benne, de azzal mi hatalmas császár országának nem kárt, hanem hasznót szerzünk; az múlt napokban nagyságod Budán az dévánban jelen nem volt, a mint halljuk az budai vezér ő nagysága több basákkal és urakkal ellenünk követtséget küldet az fényes portára, akartuk volna, ha nagyságod is ott jelen lehetett volna, mert az mely főemberünket mi az vezérhez ő nagyságokhoz küldöttük volt, megparancsoltuk volt neki, hogy nagyságoddal szemben levén mi szónkkal köszöntse nagyságodat, ott is az nagyságod jóakarátját vártuk volna. Az portára bocsátott főkövetünk tudósitnak, hatalmas császár kegyelmesen úgy adott volna választ, valamely böcsületes főemberét küldené Budára, a ki Bethlen Istvánt velünk megbékéltetné. Mi meghattuk követünknek, hogy erre is nagyságodat kérjük egyiket, tudván nagyságodnak hozzánk atyafiságos igaz jóakarátját, és igyekeztvén ebben is nagyságod böcsületére és méltóságának öregbülésére, mint mi is nagyságodnak igaz atyjafia. Megirtuk nagyságodnak ennekelőtte is minden igazságunkat, mostan is tiszta igazsággal írjuk nagyságodnak, méltatlan vádol bennünket Bethlen István uram, mert mi ő hatalmasságának tökéletes igaz hivei vagyunk; s noha ő Budán az vezér mellett vagyon, de nem igazabb s nem hasznosb szolgálja nálunknál ő hatalmasságának, nagyságodat atyafiképen azon kérjük tudván minden igazságunkat, az hol kívántatik mutassa hozzánk atyafiságos jóakarátját. Egy napját nagyságodnak Isten sok ezrekké tegye, megértettük eddig is, az nagyságod főembere az portán sok jókat mondat felőlünk, mi ő hatalmasságától s az fényes portától igazságot kívánunk, ha ő hatalmassága kajmekám ő nagysága sem az magunk, sem az ország követinek szavoknak s írásunknak hitelt nem akarunk adni: küldje ő hatalmassága meghitt főcsauszszát az országba, lássa szemével ha igaz Bethlen Istvánnak ellenünk való vádlási, s ha annyi ezer német s lengyel had vagyon-e az országban, annakutána tartson bátor

tanácsot az ő hatalmassága méltóságos divánja mi felőlünk. Hisszük Istent ő hatalmassága mi bennünk tapasztal igazságot, és nem Bethlen István vádlásiban. Az nagyságod szép leveleit igen nagy becsülettel tartjuk, melyben nagyságod igéri arra magát, ha mit dolgainkban érthet, értésünkre adja. Nagyságodat azért szeretettel kérjük megemlékezvén az közöttünk való atyafiuságról, ha mit ellenünk való dolgot, az vagy az budai divánban avagy máshunnan értett volna, adja értésünkre, valamint mi nagyságodnak ajánlottuk magunkat, Isten minket s nagyságodat is megtartván, megtapasztalja nagyságod, hogy igaz háladó atyafiai leszünk nagyságodnak. Bizvást életére felelhet nagyságod mind hatalmas császárunknak, s mind az nagyságos vezéreknek, az mi hűségünk felől, mért mi is jó szerencsénkre, fejünkre, életünkre fogadjuk nagyságod előtt ez levelünkben is, hogy hatalmas császárunk hűségétől mi soha el nem távozzunk, csak az országgal együtt tartassunk meg régi szabadságunkban. Nagyságodat mégis szeretettel kérjük további levelében is tudósítson kedves jó egészsége felől, és az levelünkre írjon az fent nekünk választ, az mind nagyságod minekünk megígérte és az atyafiuságos szeretet is kívánja. Tartsa Isten nagyságodat etc.

B)

Az kihajának Tömösvárra.

Az tekintetes és nagyságos tömösvári passa kedves atyánkfia írta vala levelében, hogy magának bizonyos számú vitézekkel Buda felé kelletvén felmenni, ő nagyságát távoli lételén is levelünkben meglátogatnók, eddig ő nagyságának nem irtunk, gondolván azt, hogy Budán leszen ő nagysága is, és ott főemberink által ő nagyságát köszöntjük, mostan azért értvén, hogy ő nagysága Budán nem volt, levelünk által akarjuk az ő nagysága jó egészsége felől értekezni, s mint hogy ő nagysága nekünk azt írta, hogyha levelet írunk utána, kegyelmed kezébe igtassuk, s kegyelmed éjjel nappal megküldi ő nagyságának. Kérjük annak okáért kegyelmedet mint kedves szomszéd barátunkat, ez levelünket igen meghitt embertől küldje meg ő nagyságának az hol találhatjuk. Az

mely választ ő nagysága az bassa kedves atyánkfia nekünk fog irni, ezt is sietséggel bizonyos embertől küldje meg nekünk. Isten minket s az bassa ő nagyságát kegyelmedet is megtartván, sok jó atyafiságokat mutathassuk egymáshoz kegyelmednek is jó szomszédi s baráti akarunk lenni. Tartsa meg Isten kedves jó egészségben etc.

Külsőim : 1636. 23. Aug. A. J. ad Temesváriensem et suum kihaja datar minuta.

(*M. Mike Sándor ur gyűjteményéből.*)

CXLVIII.

Tekintetes és nagyságos vezér etc.

Körössi István jámbor főember hívünk nagyságodtól hozzánk megérkezvén, méltóságos levelét megadá, melyet nagy becsülettel vévén, megfordítottuk, kedvesen olvastuk, és nagyságodnak atyafiságos jóakarattját hozzánk szeretettel értettük; mi nagyságodnak mindenkoron igaz szívbeli jóakaró atyafia vagyunk és leszünk. Szóval való izenetét is nagyságodnak megmondá voltaképen Körössi István, melyet is tőle megértvén, írhatjuk minden igazsággal felőle nagyságodnak: nem hogy idegen nemzet vagy lengyel hadakat hoztunk volna mi be az országba, hatalmas győzhetetlen császáruk ellen, vagy az ő hatalmasságához tartozó igaz hűségünk ellen, a mint vesszük eszünkbe, hogy nagy méltatlanul vádaltattunk avval nagyságod előtt, s hogy ezért is vitattuk Husztot; de az ur Isten látja szívünket, gondolatunkat tudja, s igazságunkat nagyságod is ezután kézzel megtapasztalhatja, soha csak elménkben sem folyamodott, gondolatunkban sem jött olyan igyekezet vagy szándék; mert az ur Isten oltalmazzon minket attól, hogy mi csak gondolatunkkal is ő hatalmassága fényes méltósága ellen valamit vétenénk, nem hogy kezünket emelnők vagy mozditanók az végre, s eddig sem mozdítottuk csak ujjunkat is; nem hogy ő hatalmassága ellen hadat hoztunk volna az országba; ne adja Isten azt minékünk soha; hanem Bethlen Istvánnak ellenünk, és országunk ellen méltatlan megharagudt ellenséges voltát tudván sok fenyegetőzéséből, s látván síjának Bethlen Péternek ellenséges maga viselésé-

ből, szolgálainknak levágattatásokból, azok ellen magunkra és országunkra való vigyázásunkban a mit mi nagyságodnak irtunk, izentük, úgy irtuk, úgy izentük, mint tökéletes igaz szívű egy vératyafi szokott, még olyan igaz szívvel való atyafiának irni, izenni, s úgy nyitottuk meg szívünket nagyságod előtt, megnyugodván benne, hogy mint mi tökéletes igaz szívbeli atyafisággal írjuk, izenjünk nagyságodnak, úgy vérszi s úgy fogadja nagyságod is. Mi ezután is azon atyafiságos jó indulatban akarunk lenni nagyságodhoz, elhívén: azon atyafiságban nagyságod sem fogyatkoztat meg minket. Mi az tökéletes igazságban akarván csak megmaradni, meglátja nagyságod, minél inkább vádolnak bennünket hatalmas császáruk fényes portája, és nagyságod személye előtt is, annál inkább ragaszkodunk mi az ő hatalmasságának tartozó igaz hűségünkhöz, és hatalmasságának fényes kegyelmességéhez — Husztot is mi nem egyébért őriztettük, hanem csak meg akartuk szorítani az benne valókat, ki ne csatázzanak, ide tova ne járjanak, idegenekkel ne praktikáljanak, s nem cselekedtünk abban egyebet, hanem az ország végezését teljesítettük be, ki maga egyességben hatalmas császáruk igaz hűsége alatt így rendelte, megtartani Huszt várát az német birodalomból, Magyarországból hozott, és rakott vitézlő rend és gyalogok ellen, a kik ő hatalmasságához lehessenek-e hűséggel: nagyságod bölcsen megítélheti. De ennek megmutogatását az ő idejére hagyván, hogy bő írásunkkal nagyságodnak unalmat ne szerezzünk, akarók nagyságodat ilyen dologról tudósítani: magunk és az ország főköveteit, hatalmas császáruk kegyelmes méltósága eleibe, ennekelőtte fényes kapujára beküldvén, mostanában írják nekünk a követek, ő hatalmassága őket császári nagy kegyelmességgel látta, követségeket, könyörgéseket, azon szerint hallgatta meg, és olyan válasszal bocsátotta el kegyelmesen fényes méltósága elől: nem akarja ő hatalmassága Erdélyben a visszavonást, háborgatást, hanem csendességet, békeességet akar az országának szerezni, és abban akarja ő hatalmassága megtartani; azért valamely böcsületes főemberét beküldi ő hatalmasasága nagyságodhoz Budára, hogy nagyságoddal együtt, a főember mi velünk Bethlen Istvánt megbékéltesse, kifelől nagyságodnak is parancsol ő ha-

talmassága, és Bethlen Istvánnak is, hogy megbékéljék; s haza jöjjön megparancsolja. Az nagy hatalmu Isten éltesse sokáig tündöklő fényes országlásban ő hatalmasságát ilyen kegyelmességéért. Mely irásán az követnek, hogy az ur Isten hatalmas császárukknak szívét, elméjét úgy vezérlette, hogy ilyen dicséretes és kíváнатot jó dolognak végbevitelét, az szép békességnek, egyességnek, helybenállatását egyebek előtt nagyságodra bizta, rajta szívből örvendeztünk, s kívánjuk az ur Istentől, adja igen elömenetelét, s jó véget az ő hatalmassága kegyelmes rendelésének, és abban nagyságod jó forgolódásának, hogy nagyságod dicséretes hire, neve, terjedjen abból is, és öregbedjék méltósága; maradjon jó emlékezetbe mindeknél, hogy nagyságod boldog idejében ő hatalmassága fényes birodalmának határai, országai békességes állapotban tartattanak, és a mi egyetlenség hol löttek volna is, szép egyenességre hozattanak, s mi is mindenkoron atyafiságos igaz jó indulattal kedveskedhessünk nagyságodnak.

Ő hatalmasságának ilyen kegyelmes választételében azért megnyugodván, telyes szívből várjuk az szerint az ő hatalmassága nagyságodhoz kiküldendő főemberének jutását, készen tartván mi is azalatt magunk, és az ország arra rendelt főkeveit, nagyságodat azért atyafiságos szeretettel igen kérjük: nagyságodhoz Buda felé közelítése levén az ő hatalmasága főemberének, adja értésünkre nagyságod idején; mi is az szerint indithassunk a magunk és ország köveit; legyen egyszersmind, avagy hamar egymásután érkezések. Ne legyenek az innen menő követei nagyságodnak ott hiába való mulattatásokkal, napolásokkal terhére. Melyet is atyafiságos szívbéli kedveskedő jóakarattal vennénk nagyságodtól. Ezek után tartsa Isten boldog jó egészségben sokáig nagyságodat. Iratott Fejérvár városunkban, 24-ik napján kisaszony havának 1636. esztendőben.

Nagyságodnak tiszta szíbeli igaz jóakaró atyafia.

Kirül : 1636. 24. Aug. A. I. Ad Budens. Post reditum Stephani Kö-rössi datar. Par minuta.

A lap alján : Exp.

(*Errdeti fogalmazvány Mike Sándor ur gyűjteményéből.*)

CXLIX.

Az ur Isten ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

Baresai Ákost miért kellet az portára béküldenünk, azt kegyelmed mind magától s mind kiváltképen az levelek parriájából észben veheti, az bizon dolog az tanács urak valóban búsúlnak az mostani porta kívánságán magunkkal együtt, ugy is látták, ha ezt az porta most obtineálhatja, azután rosszabb szabadságtalanságban vetheti őket, mivel penég kegyelmednek szóval izentünk, s az levelekből is eleget érthet, sok irásunkkal kegyelmedet nem terheljük. Mi Istennek hálá még eddig békével vagyunk, adja Isten kegyelmetek felől is hallhassunk minden jót. Datum Albae-Juliae 27. Augusti, Anno 1636.

G. Rákóczi m. p.

Kivülről: Generoso Balthasari Sebessi de Sárd, in fulgida porta Otthomannica oratori nostro continuo etc. fideli nobis dielecto.

Eredeti. Erd. Muzeum (Dr. Ötvös Ágoston hagyatékában.)

CL.

Illustrissime ac excellentissime Princeps Domine Domine nobis summis cum obsequis colendissime.

Isten ő szent felsége nagyságotat minden kívánsági szerént való sok jó áldásával áldja meg mind az nagyságotat-hoz tartozókkal egyetemben nagy boldogul. Az fényes portáról érkezének meg pénteken estve kalarasim, és hozának kezemben nagyságotnak szóló leveleket béconcludálva, és ez mellett beszélék, hogy ott benn az portán fogtanak volna meg négy vagy öt magyart, és így az nagyságotnak szóló leveleket nem akarván megkésleltetnem, nagyságotnak bizonyos szolgálmtól megküldtem. Azért kérem nagyságotat, ha megirta Tholdalagi uram nagyságotnak, tudom is penig, hogy kisebb dolgot is megírnak nagyságotnak, micsoda emberek löttenek légyenek azok az magyarok, írja meg nagyságot

nekem is, melyért nagyságodnak én is szolgálni akarok minden időben. Az nagyságod izenetit igen kedvesen vőtünk mindenekben, az cselekeszem, az mint az nagyságod izeneti tartja. In reliquo Illustrissimam Dominationem Vestram bene valere desidero. Datum in Bukurest 30. Augusti Anno 1636.

Illustrissimae et Excellentissimae Dominationis Vestrae amicus vicinus benevolus ad serviendum paratissimus.

(*Oldh aláírás = Máté vajda neve.*)

Kivülről: Illustrissimo ac Excellentissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczi Dei gratia Principi Transilvaniae Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum comiti, ac Domino Domino nobis summis cum obsequiis colendissimo.

Rájegyezve a címre: 30. Augusti 1636. Máté vajda.

Eredeti. *Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.)*

CLI.

Az Messiás vallásán való nemzetségnek főrendei, Erdélyben lakó három nemzet, magyar, szász, székely.

Ez levellünk megadatván értésekre légyen, hogy Erdélyországa fényes birodalmunk köztül lévén, annak az országnak oltalmazása és lakóinak csendes nyugodalma szükséges lévén, császári fogadásom szerint azon községet az szegénységgel együtt oltalmazni akarom. Mostanság erdélyi birodalomban lévő Rákóczi akaratunk ellen, az erdélyi népek köztül némelyeknek büntelenségekre nézve véreket ontotta, és kezökben való javokat elvőtte, némelyeket pedig megbántván, helyekről eltűzte, és panasszal fényes portámra jöván, az erdélyi népnek tött sok injuriák és megbántódások után, Erdélynek kóborlóit meg nem zabolázta, szüntelen Tömösvár alá, és több palánkok alá nyargalván, sok embereket megöltének, marhájokat, javokat elvitték, végeinkben való régi hódolt faluinkat adózásra kényszerítette az athnáme ellen, mely dolognak eligazítására sokszor embereket rendeltetvén, erős parancsolattal elküldöttem, az igazságot nem javalván. Azonkívül az országnak töves gyökeres nagy emberi közül Zólyomi Dávidot büntelen, méltatlan megfogatta, parancsol-

tuk, hogy elbocsássa, de nem cselekedte; mostan pedig maga mellé hadat gyűjtött, az Erdélyhez tartozó várakból sokakat kivetett; az reá való sok panaszok szüntelen jönnek fényes portámra, régtől fogván ellenem való cselekedetiért Rákóczit Erdélyből kitudom, és az előbbeni helyére küldeni szükségesnek itilem, egyáltaljában Rákóczit Erdélyből felvővén, helyében Erdély főrendei közül más fejedelmet tennem bizonyos és székiben egyenlő akaratotokkal hogy ültessek. Budai fejedelem lévén kedves bücsületes gondviselő vezér Huszajni passára biztam, hogy maga Szolnokhoz szálljon végbeli hadaimmal, az szilistriai tisztnben lévő vezérem és szordárom Kennan passa Kantemer passával és több tatár hadakkal, Havasel felől, az rumeli hadakkal szancságbégjével együtt Tömösvárhoz szálljon Rákóczi felvételéig, és helyében más fejedelmet tételéig egyenlő akaratotokból, olyant pedig, ki illendő az fejedelemségre, és az szegénységnek oltalmazására elégséges. Ti azért eleitől fogván parancsolatom őrzői, és akaratomnak engedői lévén, az mi előnkben athnáme szerint, az engedetlen fejedelmeket megszoktuk büntetni; azért Rákóczit Erdélyből felvővén, elvégezett akaratom egyező akaratotokból hazafia közül az szegénységnek javára akár Bethlen Istvánt, akár mást az kit kedveltek, fejedelemségnek helyére ültethettek, és császári akaratomat megeselekedjétek; egyáltalában császári akaratom s végezésem, ha viszálykodtok, s az hadainknak ott kelletik késni, az országtoknak és az szegénységnek nagy kárára. Ehhez képest gondolkodván az dolgot egy nappal elébb végben vigyétek, akaratotokat tudósítsátok, és az fejedelemségnek székiben kit ültettek megírjátok, hogy az fejedelemségről való levelet megküldjük, parancsolom kegyelmesen, hogy ebben szorgalmataskodjatok, ezen dologról egy nappal elébb tudósítsátok, így tudjátok, ezen császári jellemnek hitelt adjátok. Iratott Konstantinápolyban Rebbiul Aher havának közepiben ezer negyvenöt esztendőben. (1636. sept. 12—22.)

Jegyzet: A levél szövege világossá teszi, hogy az 1045. hibásan van 1046. helyett ~ valószínűleg nem írva, hanem — fordítva.

Kivülről: Anno 1636. October. Császár levele translatiója az erdélyi három nemzethez, más fejedelem választás felől.

Egykorú fordítás. *Erd. Muz. (Dr. Ütös Agoston hagyományában.)*

CLII.

Ad Temesvariensem.

Tekintetes és nagyságos passa, minden böcsülettel való szomszéd ur, igaz jóakaró atyánkfia; az ur Isten nagyságotat jó egészséges, hosszú étellel, dolgaiban örvendetes bódog előmenetellel áldja, s minden gonosztól oltalmazza meg.

Minapiban irtunk vala nagyságodnak látogató levelet, melyet az nagyságod elébbi tetszése és informatiója szerint Temesvárra nagyságod kihájának küldöttünk volt kezéhez, hogy nagyságodnak megküldené; mely levelünkre mind eddig is nagyságodtól semmi válaszunk nem érkezhén, mivel mostan lön értésünkre, hogy nagyságod maga is helybe igyekeznék menni székiben, akarók mégis nagyságotat magunk embere és levelünk által is igaz atyafiságos indulatból meglátogatni, kívánván Istentől levelünk és emberünk találja kedves jó egészségben és állapotban nagyságodot, mi is minden örvendetes híreket érthessünk nagyságod felől. Magunk állapotjáról írhatjuk nagyságodnak, Istennek hála még eddig esendességben vesztég voltunk helyünkben, s most is követeink a portáról minden jó híreket, esküvéssel való biztatásokat irnak, mind az méltóságos kajmekámtól és az több nagyságos vezérektől is: itt kin pedig az budai vezérnek ő nagyságának azokkal mind ellenkező magaviselését vesszük eszünkben, mert ő nagysága mi hozzánk oly idegen indulattal levén, a kire mi soha semmi okot nem adtunk, (holott mi hatalmas császárunknak az országgal egyetemben igaz hivi vagyunk) hadal akar nagyságtokkal együtt reánk indulni, és Bethlen Istvánt behozni, s követinknek a portáról való írásokhoz, s a fényes portának biztatásához képest nem tudjuk mire magyarázni a nagyságos vezérnek ilyen igyekezetit: azért nagyságotat igen atyafiságos bizodalommal kérjük, mivel tudjuk semmi afféle dolog eltítkolva nagyságodtól ninesen, nem is lehet; nagyságod megemlékezhén hozzánk való jó atyafiságáról, és jó szivből lött ígérteréről is, hogyha mit ellenünk való dolgot értene, arról igaz valósággal tudósítani mindenkor bennünket s ugyan ilyen szóval is ajánlotta vala magát, hogy

hatalmas császáruknak magunk ellen való parancsolatját ha értené, azt is megírná atyafiságosan nagyságod, hogy szánná igyünket, de a mint Isten és hatalmas császár akarta úgy kell lenni. Mégis igen szeretettel kérjük nagyságodat, ez atyafiságos szép maga ajánlása szerint, írja meg és tudósítson bizonyosan, hatalmas császáruk parancsolatai az budai nagyságos vezérnek ellentünk, hogy haddal támadjon, vagy mint cselekedheti azt ő nagysága, tudhassunk bizonyost felőle, szintén oly kedvesen és atyafiságosan vesszük nagyságodtól, mintha minden kedvünk szerint való jó dologban szolgált volna, és örvendetes állapotokat adott volna értésünkre, és ezután is meddig Isten éltet bennünket, mindenkor atyafiságos hálaadó szívvél maradunk nagyságodhoz; egyáltaljában való bizonyos választ várunk nagyságodtól. Éltesse Isten sokáig bodog jó egészségben nagyságodat. — Iratott Fejérvári városunkban 16. napján szent Mihály havának 1636. esztendőben. Nagyságodnak mindenekben igaz jóakaró atyjafia.

*Kivül : 1636. 16. Septembr. ad Temesváriensem datarum minuta :
Utrum Imperator mandaverit expeditionem contra nos.*

(Az eredetiből m. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CLIII.

Erdélyországban három nemzetből álló nemzetségek, székelyeknek és szászoknak, és minden rendeknek kegyelmes parancsolatunk.

Mivelhogy Rákóczy György a régi szokásokban és minden igazságokban, mind az országot, mindenféle rendeket megháborítván, s mind az egyességet igazságokban meg nem tartván, annak okáért a mi hatalmasságunk fényes portákon még két (?) cselekedett. Annakokáért ennekutána valamint menteni magát előnkbe nem vesszük, mivelhogy hatalmas szultán Szulimán a minémü athnámét adott volt az erdélyországi főuraknak, mi is azt hadjuk és parancsoljuk, hogy az erdélyországi fő urak és minden rendek egyben gyűlvén, mind mi nekünk, mind magatoknak és az országnak az ki javára

leszen, és oltalmazója lesz, akarunk az, hogy más fejedelmek legyen. Annak okáért a tengeren innét levő hadainknak fő-szeredára, és Buda várának helytartója ugymint Husszain passára biztuk minden dolgokat, úgy hogy budai, boszniai, kanizsai, egri, temesvári hadainkat vigyék helyére, és mind ez meg minden passák mellett levő szánczakbégek hadaival, és szilistriai passa, és Kantamir passa tatár hadaival. — Annakokáért Erdélyország a mint a magam birodalma alatt való országunknak viseljük gondját, Erdélyországnak is szintugy kell gondját viselnünk; annak okáért mindnyájan egybe gyűlvén szép módjával, akarunk az, hogy a dolgot véghez vigyék és mindjárást értésére adjátok, hogy ez parancsolatunk és atyáinktól adatott athnámé szerint cselekedjete, ez parancsolatunkat pedig megoltalmazván (igy) minden kívánságát a budai vezérünkhöz és szerdárunkhoz Husszain passához, eszes és okos embereket választatok meg. Erdélyországába hadaink be nem lépnek, hogyha pedig köztetek némelyek Rákóczy mellé állanának, és ehhez a mi kegyelmes parancsolatunkhoz nem hallgatnának, azokon nagy haragunk lesz, a kik parancsolatunk ellen lennének, mert a megnevezett hadaink reátok menvén, mind magatoknak, s mind országtoknak nagy insége ne következék, se gyermeknek, se feleségnek, mert általán fogva ha a mi parancsolatunknak helyet nem adtok, hadaink rajtatok lesznek. — Annak okáért mind fejenként vegyék; úgy kell, hogy az Erdélyországa, és az egyesség maradhassanak kegyelmességünkben békével, hogy csak így levén parancsolatunk módjával levén magatokat imide amoda ne tartsátok, ez akarunk és kegyelmes parancsolatunk. *)

Alul az őrök kezével: A hatalmas győzhetetlen császáruknak szultán Murad kánnak, Erdélyországában három nemzetekhez küldött levelének és parancsolatjának paríája. Anno 1636. die Sept. 29.

(A Károly-fehérvári könyvtár, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

*) V. ö. Szalárdi 109. l. A kelet sept. 29. a régi naptár szerint.

CLIV.

Nos Proceres, Magnates Ceterique Universi Status, et ordines Trium Nationum Regni Transilvaniae. — Adjuk emlékeztére mindeneknek, az kiknek illik, ez mi idevaló levelünknek rendében, hogy valamiképen minket Havasalföldében levő boérság, Máthé vajdának ő nagyságának tanácsi, és az országnak fő-főtisztviselői, vitézi és minden közrendek bücsületes követ atyjokfia Szokol Koloczár által megtaláltanak egész országul, ez mostani veszekedő állapotokban gyanakodván az törökök ártalmas indulatja felől; hogy mi ökö, mint Máthé vajdával ő nagyságával, az jó szomszédságnak igazsága szerint, Istennek szent segedelméből, minden oltalommal és segedelemmel assecurálunk, és mi is az ő nekik ajánlott jóakarátjokat nézzük. Azért mivel az egyesség és jó szomszédság nagy támasz mindenkor az országok megmaradásának, mi is egész országul azt az jóakaratot, igaz szomszédságát megtapasztalván, assecuráljuk, affidáljuk és ez levelünkben mind Máthé vajdát ő nagyságát, és ő kegyelmeket egész országul bizonyosokká tesszük, hogy minden szerencsében ő kegyelmeihez és Máthé vajdához ő nagyságához a mire Isten segít, minden alkalommal segedelemmel leszünk, feleségeket, gyermekeket és egyéb mindenféle javakat hazánkba befogadjuk, és abban levő kolosos városokban és erősegekben; és a mikor békelésre menne is az egész portával az mi országunknak és hazánkunknak állapota, sem Máthé vajdát ő nagyságát, sem az országot Havasalföldét ki nem hadjuk az békességből; hanem az magunk békesség szerzésében, mind Máthé vajdát ő nagyságát, mind az egész országot beléigyekeztünk foglalni, sőt az békesség meg lenne, s azután az török Máthé vajdát háborgatná, vagy az országot háborgatni akarná, s ide ez országba futnának, kézben nem adjuk. — Melynek biztosságára és erősségére egész országul, három nemzetül adtuk ez peesétes levelünket, sub bona fide christiana nostra, kezünk irásával megerősítve. Datum ex castris nostris ad Campum Keresztes possitis. Octobr. 3-a Anno Domini 1636.

(A Károly-fehérvári könyvtár s Dr. Ötös másolatjáról.)

CLV.

Budai vezér Husszain passa levele.

Mi kik vezér Husszain passa vagyunk. Az nagyságodhoz való szeretetünkre nézve tudósítani szükségesnek itéltük, Erdélyország hatalmas császárunk országhoz hasonló lévén, fejedelminek is mazulságok, és rendelt választások az szokás szerint ő hatalmassága részéről vagyon; ti jóakaróink hatalmas császár akaratja ellen az ország főrendinek, és községnek injuriát cselekedvén, mely hatalmas császárunknál tudva vagyon. Nektek jóakaróinknak semmi bántódástok és károtok nem lévén, minden hozzátok tartozókkal békességgel felmenvén, az régi lakó helyetekre, jószágtokban menjetek, Erdélyországa nélkül el legyetek. Hatalmas császárunk parancsolatja helyetekben Erdélyországnak igazat kívánó Bethlen Istvánt (kinek életét Isten hosszabbítsa) rendelte és választotta, az szentséges dolgot, hogy végben vigyem, Isten engedelmeiből reám, jóakarójára bizta hatalmas császár, mely felől parancsolatot küldött, kit ennekelőtte nektek jóakaróinknak tudósítottunk volt, hogy azért hatalmas császárunk parancsolatja helyes legyen, egy órát, egy szempillantást nem mulatván hatalmas császárunk parancsolatja szerint, Isten segítségéből Budáról felkelvén Szolnokhoz szállunk, ott is nem mulatván, az mellénk rendelt budai, bosznai, kanizsai, tömösvári, egri tisztekben levő, minden lovasokkal és gyalogokkal az gyulai mezőre, hogy szálljak parancsolatott, az rumeli hadak hozzá tartozó szanesákságokkal Tömösvárhoz szálljanak, az szilisztriai tiszten levő vezér atyánkfia Kénan passa ő nagysága, mellette való hadakkal, és az dobrocziakkal Tergovistya-hoz, Kantomir passa pedig ő nagysága negyven avagy ötvenezer rabló tatárral Moldva, és havaseli hadakkal Erdély határában való indulások bizonyos; azért ezen szeretettel való levelünk megadatván, mindenedet megértvén, az szegénység vérontásának és nyomorúságának okai ne legyünk, kiről számadással tartoztok, hanem hatalmas császárunk parancsolatja szerint kelljetekek fel, és az erdélyi fejedelemségtől el legyetek békességesen

előbbeni birodalmotokban jószágokban menjetek, ha az alázatos hűségben megmaradsz, becsületed meg lesz, így mind magad életét megtarthatod, feleségedet, gyermekedet, kártól megoltalmazhatod, esőndes nyugalomban lehetsz; de ha másoknak szavokat fogadod, kik se értenek se hallanak, és semmi jót nem gondolnak, bosszút érsz jóakarát szerint, fel nem kelsz, jószágodban nem menendesz, hanem ellenségesképen mutatván magadot, ezután semmi hirt nem küldünk, ezen levelünket vivő emberünknek is megjövételére nem várakozunk, akár jöjjön, s akár ne jöjjön, nem várjuk, minden büntetések nyakadra fordulnak, talán szintén levelünk megadásának idején, az szent Istennek áldásából és az szent Mahumet Musztafának bőséges igazgatásából, hatalmas császáruk szerencséjére, az török nemzetnek hadaival reátok megyek, nagy nyomorúságban kerültök és estek, talán az támadástok és párttűtétek helyett jószágokban futnotok is lehetetlen lesz; ezen jóakaratnak szavait szívvel vegyétek, hatalmas császáruk parancsolatja szerint, az erdélyi birodalom nélkül ellegyetek, halasztás nélkül készülvén elmenve, az jónál és kegyelemnél többet nem látsz, ha pedig magatokat elbizván versengetek, és hatalmas császár parancsolatja ellen cselekedtek, az igaz Istennek hatalmát, erejét megérintek tapasztalóképen; köszönetünk áldásunk legyen veletek. Iratott gyulai mezőn. (Kelet oct. 11-én.)

Külsőim : Ao Domini 1636. octob. Budai vezér Husszáin pasa levele fordítása az gyulai mezőről ő nagysága elbucsuazzék az fejedelemségtől.

(Az eredetiből m. Mike Sándor ur gyűjteményéből).

CLVI.

Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii et Nobiles Domini fratres et amici observandissimi.

Officiorum nostrorum paratissima commendatione premissa.

Nyilván lehet kegyelmeteknél, hogy hatalmas császáruk megértvén az Rákóczi György uram illetlen és kemény magaviselesei miatt szegény hazánkiai közül, mely számosan

kénszerítetttenek kimenni az országból, ki egy, ki más országokra, s mind azt miképen szegény hazánk régi megrögzött szabadságát törvényit sok dolgokban ő kegyelme megrontá, ő hatalmassága és az fényes porta ellen is mely háládatlanul viselte magát ő kegyelme, mindezekre nézve nem akarván ő hatalmassága tovább az erdélyi fejedelemségben Rákóczi uramat szenvedni, mind az budai vezér ő nagysága által megparancsolta az egész három nemzetből álló nemes országnak, hogy Rákóczi uram helyett az hazafiai közül valakit akarnak mindjárt mást választanak; ezen dologról az portáról is ő hatalmassága parancsolatját mind az nemes országnak, s mind Rákóczi uramnak meghozták az kapucziak, kit adott-é ő kegyelme értésére az nemes országnak nem-é? azt immár nem tudom. Én is pedig akarván hazámnak s nemzetemnek romlását távoztatni, kegyelmeteket egész országul egynéhány uttal tudósítottam volt, kérvén s intvén kegyelmeteket, hogy kegyelmetek egy ember kedvéért ne vonja magára hatalmas császáruk hadait, mivel csak egy óráig való hűséggel senki kegyelmetek közül csak az legkisebbik is immár ő kegyelmének nem tartozik, holott ő kegyelme az mely 15 conditionokra minéktünk inauguratiójakor megesküdt, azokban csak egyet is meg nem tartott, sőt az egész magyar nemzetben lévő nemesség szabadságának az mi legnagyobb fényes fundamentoma volt, az szent András király decretumának continentíája szerint, azt rontá meg ő kegyelme, az egész keresztyén világban pedig generális regula ez: *Violatis conditionibus violatur et pacta*. De mivel az nagy félelem és oppressio miatt sem az nagyságos budai vezérnek, sem én nekem válaszom nem jött, ez okon immár im az hadak is megindulának, ki miatt ez elmúlt hétfőn is mennyi szegény magyar atyánkfiaiak lőn romlások, eléggé érthette kegyelmetek, kinn látja az ur Isten nekem is keservesen fáj a szívem.

Mivel azért Havasalfölde Moldova felől sokszerte több hadak rohannak ezentől szegény hazánkra, hogy ennél is nagyobb romlás s pusztulás ne kövesse szegény hazánkat, akarám kegyelmeteket is requirálni, kegyelmetek alkalmaztassa ugy magát hatalmas császár parancsolatjához, hogy az romlást és pusztulást szegény hazánkról távoztathassa el, egy

ember kedvéért ne tegyen fel hatalmas császár erejével, mert eléggé megpróbálta az mi szegén hazánk Zsigmond fejedelem idejében azt, kinek gyümölcseről az pusztá köfalak és szent-egyházak mai napon is sok helyett bizonyosságot tesznek. Valamely keresztyén arra elégséges atyánkfíát kegyelmetek az hazafiai közül választ, csak tartson meg minket törvényinkben, igazságinkban, javainkban, jószáginkban s szabadságinkban, én bizony szintén úgy uralom, mintha atyja, anyja koronás lőtt volna, ha csak 25 ház jobbágyu nemes személy lészen is. Ha pedig kegyelmetek nem szánja szegény hazánknak s nemzetünknek romlását s pusztulását, én se Isten, se ez világi emberek előtt oka ne legyek. Valaminémü hamis híreket pedig kegyelmetek előtt én felőlem hirdettének, tudja az minden sziveknek által látó Istene, egy punctig mind merő hazugság. Tartsa meg Isten kegyelmeteket sok esztendőkig jó egészségben. Datum in Castris prope Givlam positis die 11. Octobris Anno 1636.

Servitor frater et amicus paratissimus

Comes S. Bethlen m. p.

Kivülről : Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et nobilibus Domiuis, totique universitati Dominorum Magnatum et Nobilium Comitatus de Zaránd etc. Dominis fratribus et amicis observandissimis.

Más kézzel : 31. Octobris 1636. Jenő assign. Comes Stephanus Bethlen.

Eredeti. Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.)

CLVII.

Mi mindnyájan nemzetiess boérok, minden rendek és minden seregek, elsőben az tekintetes nagyságos Máthé vajda ő nagysága Havasalföldének urának tanácsosi és az földnek örökösi, és minden tartományokban levő tisztviselők fejei, és az vitézeknek elrendelői, és mindnyájan minden seregekben levők, és mindnyájan az kik Oláhországban lakunk kicsinytől fogva nagyig, adjuk emlékezetre mindenknek, az kiknek illik ez mi levelünkben, hogy mi egész orszá-
gul, és minden rendek az törököknek mostani rezzenésekre,

Erdélyországot és benne való lakókat nagyságos és nemzetes urakat, vitézeket, értelmeseket és minden seregekben levő vigyázókat, ez mi levelünkkel szerelmes atyánkfia, Szokol Külczár által megtaláltuk; hogy ő nagyságok és ő kegyelmek ilyen felháborodott időben mint az mostani, hogy legyenek minden jóakarattal és oltalommal, feleséginket, gyermekinket és minden javainkat ő nagyságok is ő kegyelmök kerített várásokban befogadják, és helyt adjanak az ő kegyelmök erősségökben, és az ellenségünk ellen megsegéljenek és oltalmazzanak; mi is az mi keresztényi hitünkre fogadjuk ő nagyságok és ő kegyelmöknek, nagyobb hitelnek állandó voltára adjuk is ez levelünket, hogy mi egész életünk fogytáig, és minden javaink, kincsünk és jószágunk elfogytáig, az méltóságos, kegyelmes, tekintetes Rákóczy György Istennek kegyelmességéből Erdélyország fejedelmének, Magyarország részeinek urának, székelyek ispánjának etc. ő nagyságának, és mind az nemes országnak akár minémü, és mi renden levő ellensége ellen, Isten segítsége velünk lévén, minden segítséggel és oltalommal leszünk, és az ő nagysága és az nemes ország ellenséginek, és nem jóakaróinak igyekezeteket, melyet akár mi szín alatt megérthessünk, jó idején értésére adjuk, és kinyilatkoztatjuk ő nagyságának és ő kegyelmeknek, és minden igyekezetünkkel is ellene állunk, várván mi az mi fogyatkozásunkban, az ő nagyságok és ő kegyelmök fogadása szerint való jóakarátját ezzel az mostani kegyelmes urunkkal együtt, az mely fogadást töttük, az mint feljül megirtuk, az erdélyi fejedelemnek minden jó igyekezettel és jóakarattal való teljesítéseért mind segítséggel, s mind oltalommal. Melynek nagyobb hitelére, és örökös állandóbb voltára adtuk az mi pecséteinkkel kezünk írásával megerősített kötés levelünket a mi keresztényi hitünk szerint.

Költ Bukurestben 12-a Octobris Anno Incarnationis Christi 1636.

Vladika Teofil, Heriza főbán, Gligora kancellára, Dundeszkül főkomornik; Nedelko főkolesár. Mihul Szpatár (az a sereg főkapitánya, és Bukurest főparancsnoka) Rezea kapitány kalárásoká (főpostamester), Tiliássi Demeter főpítár, Opra főaga; Radul második tesztelük (országbiró),

Bálán Dvornik ; Szokol kolesár, Radul Viszter (kincstárnok)
Száva, Logofet secretáriusa.

(A Károly-fehérvári könyvtár s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLVIII.

Illustissime ac Celsissime Princeps, Domine et Patrone
nobis summis cum obsequiis colendissime. Servit. nostr.
paratissimam semper commendat.

Az ur Isten nagyságodat minden jókkal boldog előmenetellel, jó egészséggel áldja meg és szerencséltesse. Hogy az nagyságod és ország követi ideérkeztenek volna, ő kegyelmekkel mind mi, mind az mi országunk szemben levén, minden dolgokat traktálván, mennél jobb móddal végben ment minden kötelesség ; innen való hírek és dolgok felől nagyságodat úgy tudósíthatjuk, hogy eddig is az passa, midőn által költözött volna, Tergovista városunkra kívánczozott volna, mi neki utat engedtünk volt, de annakutána valamint vette magát eszében, de az Dunától nem akart elválni, hanem Brailától fogva Szilisztriáig mind az Duna mellett ment fel, s eddig ott vagyon, tábora innen Szilisztria arán'. Mi az nagyságod és ez ország követeit be nem hozattuk magunk Székesfehérvárosába ; hanem Szima Logffet hazánál szállítottuk, és ott lettünk szemben ő kegyelmekkel mind mi, mind országunk, egyik az hogy az bassának hire ne lenne benne, hogy az Duna partjáról el is vehetnék, (így) másik, hogy az minemű készüllettel eddig volt, nagyobb készüllettel ne igyekezzék. Az dolgok mindaddig is ilyen módon vannak ; mi nekünk pedig minden hadaink, és országunknak minden rendbeli vitézi, itt Bukurestben s Bukurest körül vannak, várván az dolognak előbb menetelét, noha mi készen találkozunk, mindazáltal nekünk sem az porta, sem az passa nem kényszerített arra ; de minékünk az nagyságod az ország szélén való hadaival, ugymint Dániel és Pettky uraimékkal mindenben correspondentiánk vagyon, és nagyságod háta megé úgy igyekezőnk vigyázni, hogy az ur Isten valamire segít, de innen nagyságodnak nem kell tartani ; csak

immár mi is nagyságodnak ez postáink által akartuk hírré tenni, az ide való állapotokat; ennekelőtte is jött vala budai vezér postája, ki igen kényszerítette Kinán pasát, hogy az tatárokkal együtt mennél hamarébb menjen segítségére; a mi azt illeti, Kinán passa akkor egyiket azt felelte volt, hogy az Kantamir nem adhat segítséget, mert ő neki az hán nagy ellensége s réá igyekezik az kozákokkal együtt; más az, hogy ennek az Kinán passának is vagy nagy félelméért, vagy egyéb valami dologért, de semmiképen nem igyekezik az hadakozásra, de mikor immár most utolszor ez mai napon egy esausz érkezék postán az budai vezértől, ki velünk is szemben levén Kinán passához siet vala maga, de egy tatártársa Kántemirhez küldetett, ugy hogy mind Kinán passa, mind Kantemir minden hadaikkal siessenek mennél hamarébb segítségére magának az budai vezérnek, mert ugy mond, ha nem sietnének, az vezér ugy mond oda lesz; hanem egyéb ne legyen, csak elinduljanak. Azért mi nagyságod s országa ellenségi ellen fejünk felállásáig ellenek leszünk, de az mint értők; az budai vezér ugy vesszük eszünkbe, hogy talán más uton Törökország maga mellé kívánja azokat az hadakat (igy), de talán az az hamis török addig is nagyságodat valami szavakkal tartotta s hízeltetett, mintha békességre akarná vinni az dolgot, de immár nagyságod, és az nemes ország ezt értse meg bizonyosan, hogy minden dolgok csak hazugság és nem egyéb késelelem(nél) csak az, mig ő nekik az segítségek elérkezhetne, s ugy harezolna nagyságoddal. De nagyságod azt tovább ne várja, hanem Istent segítségül híván, adasson nagyságod derekas harezot nekik, ne járjon nagyságod az ellenségnek csalárdsága után, mert mi eddig is gondoltuk volna, hogy nagyságod nekik bocsátotta volna hadait, de talán nagyságodat mindaddig is hamis szavakkal tartották, de most nagyságod értse meg az dolgot, hogy nem egyéb csakhogy az segítségek érkezhessen, hanem nagyságod mint böles fejedelem nemes országával együtt ítélje meg az dolognak jobb voltát, és Isten segítsége után igyekezzék nagyságod az dolognak véghezvitelével, mi pedig itt az nagyságodtól mellettünk való elrendelt segítségével mennél jobb módot találhatunk magunkviselésében, arra igye-

kezünk. Éltesse és szerencséltesse az ur Isten nagyságotat elindult dolgaiban. Datum ex aula Nostra Bukurest 22-a Octobr. Anno Domini 1636.

Illustr. Cels. Vestrae ad servitia paratissimus vicinus.

Máthé vajda (oldh aláírás).

Külsőim : A szokott mód szerint. — *Rákóczy saját kezével* : „31-a Okt. 1636. Jó reggel 2 órákor.“

(A Károly-felhérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatjáról.)

CLIX.

Beker passa Istennek kegyelmességéből; az hatalmas győzhetetlen császáruink parancsolatjából; mostan Tömösvárnak kezelábékje Dunán innen levő szancsákságinak és hadainak parancsolója.

Tekintetes nagyságos fejedelem nekem jóakaró kedves atyámfia, tudja nagyságod azt, hogy én eleitől fogva nagyságodnak jóakarója voltam, vagyok is az míg Isten ez világban éltet; bizony elhigye nagyságod sok búsulásom és sokaktól méltatlan szókat is hallok, azért hogy én nagyságodnak javára igyekeztem; de az mint tudja jön (*jól*) az igaz jó szeretet én bennem meg nem hül az míg élek. Az nagy Istenre intelek; és az Jézus nevére kit mink Iza profétának nevezünk, hogy vegyed én jó intésemet és akaratomat. Az nagyságod fejedelemségében én annyit törekedtem az hatalmas császár fényes portáján, hogy az napot meg nem irhatom mind ezelőtt, mind most. Az hatalmas császár portájáról most is én nekem jó hírem jött nagyságod felől bizonyos. Kit higye nagyságod se az vezér nem tud, se Bethlen István. Az nagy Istenre kérlek és az ő szent fiára az kit vallotok. Az én intésemet megfogadjad. Im az fejemet reá vettem, minden dolgotat felvállalom, mert vagyok tanulságom az portáról róla. Mind az vezérrel összebékéltetem nagyságodat. De az nagy Istenre kérlek az én szavamat megfogadjad; Bethlen Istvánnal megbékéljél, ez meg levén, az fejedelemségben megmaradsz. Im egy bizonyos meghitt szolgámat titkos emberemet Omer agát küldtem nagyságodhoz

sietséggel, ő általa választ ir, és azután bizonyos emberedet küldjed. Istenemre, lelkemre, hitemre mondom ebben az dologban az vezérnek se Bethlen Istvánnak bire nincsen, hanem az portán láttam dolgot és onnét vagyon tanulságom. Az mely levelet törökül és magyarul a tihajámnak Tömösvárra küldött vala én nekem a Duna mellé meghozván azt értvén: én azoknak az nagyságod küldött leveleinek, igaz ufja szerint törekedtem és minden dolgot végben vittem; az fejedelemségbe megmarad. Szóval is az mit izentem Omer agától; higye meg szavát és az mely embert hozzám küldesz meghitt embered legyen. Az mely nap ide jó azon nap vissza megyen, bizonyos jó dolgokkal, engemet minden időbe jóakaródnak tarts; választ várok mint kedves szerelmes atyámfiatól; éltesen Isten.

Datum castellum Lippa. Anno 1636.

Utóirat: Omer aga az mely levelet hozott vala Jenőből azt is értettük, Omer agával bizonyos embert küldj vele vissza mindjárt, ha valami vétek leszen leveleinkben megbocsásson nagyságod.

Külczim: Tekintetes nagyságos urnak Erdélyországának fejedelmének, Magyarország részeinek urának, Székelyek ispánjának nagyságos Rákóczy Györgynek; nekem meghitt kedves jóakaró atyámfának adassék ez levél.

Kivülről hárítat: Anno 1636. die 23. Octobris ad Jenő allata tömösvari Bethler passa Omer agától küldte volt el, de nem merte vala maga meghozni, Gilliani hozta meg a Maros mellett való táborból. Benne az válasz.

(Az eredetiből Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CLX.

Tekéntetes nagyságos passa, szomszéd ur barátunk kedves atyánkfia sat. sat.

Az nagyságod levelét Marus mellett levő táborunkból meghozák, de Omer aga hozzánk nem érkezett, visszament-e avagy hun legyen nem tudhatjuk? Azt is nem írják meg táborunkból ki vitte táborunkba az nagyságod levelét, noha az nagyságod emberét nem láttuk, és izenetit nem érthettük, mindazáltal az nagyságod levelére akarunk rövideden választ

irni. Mi is nagyságot arra az Istenre kényszerítjük, az kit nagyságod vall és hiszen, mondja meg mind az világ előtt, ha mi, minden igaz hűséggel nem viseltük magunkat hatalmas császárunkhoz, s ha az jó szomszédságot nagyságoddal meg nem tartottuk, s nem kérdtük nagyságot sok rendbeli írásunkban, hogy az tekintetes és nagyságos budai vezérnek is írjon, ne higgyen az Bethlen István ígératinek és hamis vádlásinak, vegye inkább az mi atyafiságos szolgálatunkat; ő nagysága se az ország írásának, se követséginek, se az mi írásunknak nem akara hitelt adni, ki miatt immár mi szeminkkel látjuk az nagy háborúságot, s az szegénységnek rettenetes sirását s romlását, kin bizony fáj a szivünk : az budai vezérnek ő nagyságának okot mi arra nem adtunk, hogy ő nagysága mi hozzánk ilyen idegenképen viselje magát : az mint Fejérváratt mi egymás kezén megesküdtünk volt, mi azt atyafiságosképen szentül az mi részünkről megtartottuk, azután is mi bennünk fogyatkozás nem találtatik, csak ő nagysága is az ellenünk való nagy idegenségét tegye le. Bethlen Istvánnak is mi nem vétettünk, s noha rajtunk ily sok írással sok gyalázatot tölt : a vele való békéléstől idegenek nem voltunk, mostan is nem leszünk idegenek csak vehessük eszünkben azt nyilván, hogy tökéletesen s igazsággal akarja az békességet, s nem úgy mint eddig, hogy egyfelől békességes kívánását mutogatta, de másfelől hatalmas császárunknak az fényes portán, s nagyságtokat, sőt ha lehetett volna az egész világot is ellenünk fegyverben öltöztette volna; de mind azok feledékenységre mehetnek, csak azután legyen tökéletes igaz békesség közöttünk, s ne idővontatás s valami alkalmatosság után való várakozás mint eddig. Omer aga ha elérkezik vala, és értethetjük vala az nagyságod izenetét, ahhoz képest tudtuk volna, bizonyos emberünket is nagyságodhoz bocsátani. Nagyságotat kérjük igen szeretettel mint kedves atyánkfiát, mentől hamarább ez levelünkre irasson választ, mert az időt héában töltenünk ennyi hadakkal, az országoknak nagy romlásokkal vagyon. Tartsa meg Isten nagyságotat nagy jó egészségben sokáig. Iratott Jenő mellett való táborunkban octobernek 23-dik napján 1636. esztendőben.

(Eredeti fogalmazvány m. Mike S. ur gyjteményéből.)

CLXI.

Pro memoria.

1) Mi annak az oka, hogy hatalmas császár földre lövő szerszámmal, fegyverrel jöttetek?

2) Mi okon tartóztattatok oda küldött embereimet ennyi ideig, és miért nem találtattatok meg ennyi időtől fogva, miglen ideérkeztem, az országnak állapotja felől?

3) Mi az oka, hogy a fejedelmek, hatalmas császár ellen némethez, legyelhez kötelezte magát?

4) Hatalmas császárnak azok a dolgok fülébe menvén, melyeket cselekedtetek, hová lesztok? kihez vagyon bizalmatok? Micsoda reménységtek vagyon.

Mikor ezekre rendszerint megfeleltünk volna, ismét ezeket kérdé, megmondván először hatalmas császár akaratja és parancsolatja mi legyen.

5) Az országnak akaratja, kívánsága mi legyen? és kit akarunk, hogy fejedelmünk legyen? Egyáltalában mondjuk meg, ezt kétszer is kérdé, és ha a mit mondunk az országbeli három nemzet azont mondja?

6) Immár a dolgokat így értvén, akarjuk-e, hogy küzinkbe álljon, és hatalmas császárnak is irván, a dolgot közünk békességre hozza?

Jegyzés: Ezen rövid „Pro memoria“ végére Rákóczy György sajátkezűleg ezen jegyzést írja: „Kemény János uramat egri passa, vezér kérdezte Lippán 26. Okt. 1636.“

(A Károly-fehérvári könyvtár s Dr. Ötvös másolatáról.)

CLXII.

A budai vezér első postulatumai.

Istennek kegyelmes engedelmeiből, Erdélyország, és hozzá tartozó tartományihoz való emlékezeteket irtuk a szent békességhez való dolgoknak véghezmenéséért.

Legelsőbben akarjuk jelentetünk a hogy hatalmas és győzhetetlen és mindeneknek kegyelmes urunk ő felségének,

és fényes portájára a minéműt ígértetek eddig, hogyha feljebb adtok, és feljebb hiszitek, és a nagyságos kajmekámnak a minémű számszerint való kincset ígértetek, annak is feljebb adván, és ugyan fényes portán való Sziliktar mustafa passának, a megígért kincset azt is feljebb adván ilyen okkal.

Második dolog, mivelhogy ennekellőtte való időkbén temesvári és Szolnok száncsákságban való passák, bégek, zainok, ispahiák beszolgáltatott falujok, mostan is a hatalmas győzhetetlen császár adójával együtt beszolgáljanak, és a szolnoki száncsáksághoz tartozó derecskei városról a hajduságot kivévén, a mit ennekellőtte, hogy császár adófizető jobbagyok voltak, mostan is ugy legyenek e végre.

Harmadik: A hatalmas győzhetetlen császár urunk ő hatalmassága és kegyelmességéhez parancsolatja ez, hogy Zólyomi Dávidot a fogságból kibocsátassék, hogy ennekutána se titkon, se nyilván senkitől semmi bántása ne következék.

Negyedik: Hogy ez Erdélyországban levő három nemzet és főuraknak kérésekre és könyörgésekre, hogy ha az erdélyi fejedelemség megadtván, hát esküdjék meg, hogy valámig ez világban él, se lengyellel, se némettel magát ne közölje, nyilván és titkon hozzájok ne álljon, és a hatalmas győzhetetlen császárunknak szintén egy olyan hive legyen, a mint a több alatta való hivek hűséget mutatják; legelőször ő maga nagy erős hűtivel megesküdjék, és mind a három nemzetség kezesek lévén, annakutána mind a három nemzetség az országgal egyetemben erős pecséttel megerősített kezek írásával hitlevelet adjanak.

Ötödik: Hogyha Bethlen Istvánnal megbékéltethetik, hát ugy legyen, hogy mint ennekellőtte valamennyi jószágot birt, várakat, városokat, falukat, mindenek megadassanak törvény szerint neki.

Hatodik: Hogy vagy magának, vagy fijának, vagy a hozzá tartozó népének kicsintől fogvást nagyig senkitől semmi bántások ne legyen.

Hetedik: Mind Rákóczi György a fejedelem, mind a három ország ezekről nagy erős pecsétes hitleveleket adjanak.

Istennek kegyelmes engedelmeiből költ Lippai mezei táborban. Anno Domini 1636. (Okt. vége felé.)

(A Károly-feréndári könyvtár, s Dr. Ötös Ágoston másolatjáról.)

CLXIII.

A)

Instructio pro Legatis, ad postulata Illustrissimi Vezirii Budensis.

Ad 1-um. Noha nem tudjuk, s arra nem emlékezünk, hogy avagy a mi kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága, avagy mi magunk országostól, hatalmas győzhetetlen császáruk ellen, avagy fényes portája ellen semmit csak legkisebb dologban is tettünk volna, sőt tökéletes hűséggel, igazsággal, engedelmességgel voltunk ő hatalmasságához és fényes portájához. — Mindazáltal találkozáván némelyek, kik az ő hatalmassága fényes portáját ellenünk méltatlan vadlásokkal gerjesztették, és a budai nagyságos vezért haddal reánk felindították, attól való tartások miatt, a portán levő követ uraink atyánkfiai is hatalmas császárukknak, egyéb uraknak is bizonyos summa tallért, ajándékot olyan conditióval ígértek, hogy haddal a nagyságos vezért Bethlen István mellett, avagy egyéb akármi okáért is reánk jönni ne engedjék, s ő nagysága mindazáltal reánk jöve, magunknak országostól a mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt ennyi számtalan költést és kárt szerze, szegény néptünk, pusztúla fogyatkozás miatt. Mindazáltal hatalmas győzhetetlen császárukhoz, hogy mégis igaz engedelmisségünket avval is megmutassuk, csak jövődre legyen bátorságos és bizonyos békességünkre, szabadságunk megtartására, maradására, mostani kegyelmes urunk életéig az ötödik punctum szerint azt az ígéretet ő hatalmasságának, és egyébeknek is, kiknek a követek ígéretet tettenek a portánál, egyuttal és ajándékot, készek leszünk megadni.

Ad 2-um. A faluk hódolását a mi illeti: mint ez mostani kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága ideje előtt is

volt bizonyos határa, meddig hódoljanak a faluk, most is arról másképen nem resolválhatjuk magunkat, hanem a mint a mi kegyelmes urunk ő nagysága találta fejedelemségre való jövedelekor a hódoló falukat, azután is maradjanak azon állapotban, és addig a határig hódoljanak. Az Derecske dolgában, hogy az hajdu vitézek most onnét elköltözhessenek, olyan lehetetlenséget látunk, hogy immár a tél idő rajtunk vagyon, s más helyek az ott lakó hajduknak nem lévén a hová mehessenek: ő nagysága a vezér engedje arra a dolgot, a portára bemenő főkövet atyánkfiai által találhassuk meg hatalmas győzhetetlen császáruunkat felőle; könyörögjünk ő hatalmasságának, s valamibe ő hatalmassága hadja a dolgot, maradjon abba.

Ad 3-um. Zólyomi Dávid elbocsátását a mi illeti: a mi törvényünk és szabadságaink nyilván való megromlására nézi; mert ez országnak egyik szabadsága az: hogy valaki a fejedelem ő nagysága, és az ország ellen valami dologban vét, az olyan embert törvény szerint vagy nagy, vagy kicsiny rendű lenne, szabadosan megbüntethesse. Ilyen a Zólyomi Dávid dolga; mert ő a mi kegyelmes urunknak, fejedelmünknek személye ellen, és az országnak végzési, szabadsága ellen igen vakmerőképen vétett, s azért ellene egész országul törvényt tettünk, erre a büntetésre törvény szerint vétett, s így elbocsátása az ország törvényeinek sérelmé nélkül nem lehet, s azért ő nagysága a vezér is azt nem kívánhatja szabadságunknak ilyen romlásával; lám akármely nemzet is megszokta a vétkes embereket büntetni, s mi is szabadságunk romlásával arra nem mehetünk.

Ad 4-um. A fejedelemnek ő nagyságának hatalmas császáruunkhoz való hűségében megmaradását a mi nézi. Mi egész országul minden fejedelmeket a választáskor megszoktunk esküdni, és legelsőbben is arra esküdtjük, hogy hatalmas császáruunktól és a fényes portától soha semmi időben el nem szakad. A mostani kegyelmes urunkat is, ő nagyságát a választáskor legelsőbben is arra esküdtük meg erős hittel, s most is mi egész országul felelünk ő nagysága felől, hogy azt a hűtet és esküvését megtarja, és megállja szentül; soha hatalmas császáruunktól el nem szakad, so lengyellhez se német-

hez, se senkihez magát nem kötelezi, és ha cselekedni akarná is, mi meg nem engedjük ő nagyságának, csakhogy a hatalmas császár, s a fényes porta is a mostani fejedelmet ő nagyságát méltóságában teljes életéig, és azután is az országot mindenkoron szabad választásában, régi jó törvényeiben, szép szabadságiban, megrögzött rendtartásiban, bántás nélkül tartsa meg.

Ad 5-um. Bethlen István uram személyének bátorságát, és minden jószáginak megadatását a mi illeti abból minden részeiben, consentiálunk, a vezér ő nagysága kívánságának az ő nagysága a vezér tekintetéért, úgy hogy Bethlen István uram is jöjjön haza, és a melyik házánaál szereti, lakjék ott.

Ad 6-um. Bethlen Péter uramnak is, és hozzája tartozóknak, hogy semmi bántások nem leszen, arról is a vezér ő nagysága tekintetéért assecuráljuk országul ő kegyelmeket.

Ad 7-um. A hitlevelet is megadni készek vagyunk, csak a vezér ő nagysága is hasonlóképen adjon pecsétes hitlevelet, és hatalmas császár s a fényes porta részéről is assecuráljon, hogy Bethlen István uramat, és Székely Moysest is haza küldik. Ezután semmi szokatlan új dolgokkal, kívánságokkal a fejedelmeket, s az országot nem terhelik, hanem az mostani kegyelmes urunkat méltóságában egész életéig, s azután is az országot mindörökké szabad fejedelem választásában, és egyéb minden törvényiben, szabadságiban, rendtartásiban meghagyják s megtartják; ha valakik ezután vagy portára, vagy a budai nagyságos vezérekhez futnának közülünk, azok szavainak hitelt a fényes porta, és vezér urak hitelt nem adnak, hanem az országgal megtudatják, és a mit az ország akarni, s kívánni fog az országot abban tartják, és marasztják meg.

Ad 8-um. Ezek meglevén, a hadak mindjárt utrinque oszoljanak el; ő nagysága a vezér is hatalmas császár hadait bocsássa el, mi is innen haza oszolván, maradjunk hatalmas császárunk igaz hűségében békével.

Ad 9-um. Mindezek meglevén, követ urainék emlékeztessék arra is a vezért ő nagyságát, hogy mindezekről hatalmas császárunk méltóságos neve, és pecsété alatt levelet szerezzen ő nagysága a fényes portán és a felett, ő hatalmassága e

kegyelmess égének bizonyosságára, kaftánt és botot is szerezzen a fejedelemnek ő nagyságának, a szerint valamint az ő hatalmassága fényes portájának efféle dologban való régi szokása és rendtartása.— Datum in Castris ad Boros Jenő positis die 27. Octobris Anno Domini 1636.

Ha Bethlen István, az ország dolgait kezdené forgatni, és előhozni, ő kegyelmők megmondhatják, már az ország kétszer generális gyűlésében is publice prohibeálta attól, s articulust irtak, s most is az ország abban marad meg állhatatosan; ő nagysága békét hagyjon annak, nem bizta senki közülünk azt ő reá, mi is szeretjük úgy hazánkat, szabadságinkat mint ő nagysága. — Vagyon Istennek hála ki gondot viseljen Isten után szegény hazánkra, ezért ő nagyságának Bethlen Istvánnak arról való szavát nem kívánjuk, nem akarjuk.

Az ecclesia dolgát, a collegiumnak tartozó adósság felől, ha említené, arra is azt mondják ő kegyelmők: az is nem ő nagysága dolga, vagyon az ecclesiának püspöke, s azután való választott személyek, kik arra gondot viselnek, nem hagyják ő kegyelmők az ecclesia jussát, sőt mi országuul úgy tudjuk; immár azokkal meg is alkudt a mi kegyelmes urunk ő nagysága, sőt az artikulusban is emlékezet vagyon róla; és az ő nagysága kegyelmes oblatiójával contenta igen az ecclesia, arról is akár semmi szava Bethlen István uramnak nincsen.

B)

Az ország követeinek választétele a budai vezér postulatumaira.

1-ör. A hatalmas császár fényes portáján levő követeink a mit ígértenek, azt az ajándékot megadjuk, mind hatalmas császárunknak és ő hatalmassága után is a kiknek ígértek; jól lehet mi nem tudjuk a Sziliktár vezér passának ő nagyságának mennyit ígértek, mindazáltal a mi kegyelmes urunk, fejedelmünk ő nagysága is illendő jóakarattal és tisztességes ajándékkal leszen; csak ő nagysága is mutassa jóakarátját a mi kegyelmes urunkhoz és az országhoz.

2-or. A faluk hódolását a mi illeti, valamint voltak a mi kegyelmes urunk fejedelemségének kezdetében, azonban maradjanak, és addig a határig hódoljanak.

3-or. Derecskéről is ő nagysága, a mi kegyelmes urunk, elszállítja a hajdu vitézeket mindgyárt, mostani végzésről való athnáme levelet, hogy meghozzák hatalmas császárunktól.

4-er. Ugyan akkor Zólyomi Dávidot is jó módok, és jó kezesség alatt elbocsátatja ő nagysága, a vezér ő nagysága tekintetért.

5-ör. Hogy a mi kegyelmes urunk, választott fejedelmünk a hatalmas császár hűségében megmarad, és ő hatalmassága ellen se némethez, se lengyelhez magát nem kötelezi, mi országul felelünk ő nagysága mellett; mert minden fejedelmeket a választáskor arra szoktunk legelőször is megeskütni, hogy a hatalmas császár hűségében megmarad, és ő nagysága is mostani kegyelmes urunk, erre megesküdt az országnak.

6-or. Bethlen István uram ő nagysága személyének bátorságát, és minden jószágainak megadását a mi illeti; annak is az ország consentiál; a vezér ő nagysága írásban adott kívánsága szerint.

7-er. A szerint fíjának Bethlen Péter uramnak, és hozzá tartozóknak semmi bántások nem leszen, se jószágokban, se személyekben, arról is assecurálja az ország.

8-or. Ezekről peccétes hitlevelet adni készek az országbeli három nemzetek, csak hogy vezér is ő nagysága adjon hasonló levelet az országnak, hatalmas császárunk és a fényes porta részéről is assecurálván azon levélben az országot, hogy Bethlen István uramat, és Székely Moysést haza küldik; ezután semmi szokatlan új dolgokkal a fejedelmeket és az országot nem terhelik, hanem a mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket, a fejedelemségben egész életében, és azután is az országot mind örökké szabad fejedelem választásában, és egyéb minden törvényeiben, szabadságiban, rendtartásiban meghagyják és megtartják. Ha valakik ezután vagy portára, vagy a budai nagyságos vezérhez futnának közlünk, azok szavának hitelt a fényes porta és vezér urak ne adjanak,

hanem az országtól megtudhatják, és a mit az ország kívánni fog, az országot abban tartják és marasztják meg.

Mindezekről pedig ő nagysága a vezér hatalmas császárrunktól is athnâme levelet szerezzen, császár méltóságos neve, és pecsétje alatt, és a hadakat is eloszlassa, mi is a szerint a hadakat elosztatjuk; és így ezek végbe menvén, mindczekeket a fenirt dolgokat beteljesítjük.

Jegyzés : E levél alá Szalárdi János ezen megjegyzést teszi : Anno 1636. circa 26. Octobris. Jenő. A vezér első postulatum, arra való resolutio, kit Haller uram írásából irtunk ide.

(A Károly-kehérvári könyvtár, Dr. Ötvös Ágoston másolatjáról.)

CLXIV.

Tekintetes és nagyságos vezér passa, Isten az nagyságod igyekeztit, tanácsát fordítsa az mi édes hazánknak javára régi szabadságunkkal mostani fejedelmünkkel együtt megmaradásunkra, és így nagyságodat minden kívánatos áldásával ő szent felsége boldogítsa.

Az nagyságod nekünk országul írott levelét, melyet a lippai szorosban lévő táborunkban küldött volt, nagy becsülettel vévén, midőn immár arra választ iratnánk, azonban megérkezének azelőtt nagyságodhoz zállag és követségképen is küldött atyánkfiai, nemzeti vitézlő Kemény János és Farkas Ferencz uramék, mind szóval és írásban is meghozván nekünk az nagyságod kívánságait, a melyek szerint ez most indult hadaknak le kellene esendenednie, noha azért mi azt remélettük, hogy ez nagyságod utolszori levele előtt való mi írásunkra, és jó kívánságunkra nagyságod csak igyenesen hatalmas győzhetetlen császárunk országának békességes megmaradásukért, és az tovább való vérontásnak, háboruságnak eltávoztatásáért, ezeknek az végvárak között való földeknek megszanásáért, minden részeiben, mint böles és tanácsos ur engedvén, valóságosan az szent békességre való jóakarátját mindjárt nem csak szóval, hanem cselekedettel megmutatta volna; de hogyha így tetszett jobbnak lenni nagyságod előtt, hogy az békességnek módjáról való tractálásra, végezésre

bizonyos atyánkfiait küldenők, kik jó dolgokban forgott, látott, hallott és békesség szerető emberek legyenek, abban is nem akarván idegenséget mutatni, és az nagyságod küldötte kívánságokról is valamire régi törvényünknek, szabadságinknak sérelme nélkül reá mehettünk, egymással beszélvén és tractálván, becsületes ur és főrend uramékat atyánkfiait, tekintetes nagyságos Haller István, Küküllő vármegyének főispánja, az mi kegyelmes urunknak fejedelmünknek tanácsa, s nemzetes vitézlő, eszes, okos, vigyázó Zalánczi István az mi kegyelmes urunknak fejedelmünk tanácsa; Kemény János Fejérvármegyének főispánja és fogarasi főkapitán, Bögözi Farkas Ferencz udvarhelyszéki vice-kapitán, és Fodor István szászvárosi királybíró uraimékat az szent békességnek tractálására elküldöttük nagyságodhoz, minden dolgokról való teljes tanusággal, hogy régi törvényünknek, szabadságinknak megmaradásával, az nagyságod küldötte kívánságokról minden jót végezzenek nagyságoddal. Azért nagyságodat nagy becsülettel és szeretettel kérjük, megnevezett követ atyánkfiai szavának mindenekben teljes hitelt adván, hatalmas győzhetetlen császáruk végházaival való jó szomszédság tartásunknak, és az közönséges szent békesség megállatásának kívánsága szerint, bocsássa hová hamarébb minden kedves jó válaszzsal vissza hozzánk, nekünk irt levelében való jó ígérete és fogadása szerint, kiből az ő hatalmassága országi épüljenek, nagyságodnak dicséretes jó hire, neve terjedjen; éltesse Isten sokáig jó egészségben nagyságodat, és fordítsa s tartsa hozzánk igaz jóakarathban. Irattuk Jenő mellett való táborunkban, 27. napján mindszent havának, 1636. esztendőben.

Nagyságodnak szeretettel szolgálnak Erdélyországában tekintetes nagyságos urak; nemzetes, vitézlő nemesek; gyorsaságos, eszes, okos, vigyázó magyar, székely, szász, három nemzetségből álló minden rendek.

Kivülről: 1636. 27. Octobris. Ex Castris ad Jenő, ad Budensem Vezirium Legatis datarum literarum par minuta.

Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.)

CLXV.

A)

Az budai vezérnek.

Tekéntetes és nagyságos vezér, nekünk kedves ur atyánkfia etc.

Noha nagyságod mi hozzánk igaz jóakaró atyjafiához idegenséget mutatott egynéhány napoktól fogva, sok szép írásinknak és kérésinknek hitelt nem adván, csak az Bethlen István ellenünk méltatlan vádlásit vötte eleiben, vitesse bátor eleiben nagyságod minden írásinkat, mind azokban ezt az mostani veszedelmes állapotot akartuk eltávoztatni idein, de ha írásunknak hitele nem volt akkor, im immár nagyságod szemeivel látja az szegénységnek romlását az sok hadak miatt. Minden leveleinkben megírtuk nagyságodnak, mi hatalmas császárunknak ellen kezeinket fel nem emeljük, de Bethlen István uram ellen meg kell magunkat oltalmaznunk, valamig életben lészünk. Mi mostan is az ő hatalmassága hűsége alá hajtjuk fejünket, s minden engedelmességgel lészünk ő hatalmasságához. Nagyságodat is kérjük szeretettel, emlékezzék meg Fejérváratt mint adtuk bé egymásnak kezünket, s mint esküdtünk meg az igaz atyafiuságra. Az miképen az felhők után az napnak fénye világosabb, azonképen ha mi idegenség gonosz emberek szavaiból lehetett közöttünk, ezután az atyafiság légyen tettetesbb és erősebb közöttünk. Lám mi eddig is nagyságodnak semmi idegenségre okot nem adtunk, ezután is azt el akarjuk távoztatni, s igaz jóakaró atyafiai szeretetet mutatni nagyságodhoz, nagyságod vegye az mi tökéletes atyafiuságunkat, s hatalmas császárunk méltóságos személye előtt is, és fényes portáján légyen jóakarattal hozzánk. Soha az nagyságod orezája meg nem feketedik mi miattunk. Ha Bethlen Istvánnak kedve lészen az békességhez, mi rajtunk nem mulik. Eszében vehette nagyságod, hogy az Bethlen István sok méltatlan vádlási csak háboruságot szereznek, s nagyságtoknak is busulást; Isten s az egész magyar nemzetség tudja, hogy én többet szolgálhatok ő hatalmasságának Bethlen Istvánnál.

Az ország mind az három nemzetség követeket küldvén nagyságodhoz, akarók mi is nagyságodat ez levelünkkel megtaláltatni, kérvén azon nagyságodat, az mi szónkkal az mit nagyságodnak eleiben adnak, annak hitelt adván, ujjtsa meg hozzánk régi, igaz atyafiui jóakarátját, kiért az ur Isten is nagyságodnak sok jót ad, s mi is hálaadó atyjafia leszünk nagyságodnak. Tartsa meg Isten nagyságodat sok jó egészségben.

B)

Tömösvári passának.

Tekéntetes nagyságos passa, nekünk kedves jóakaró ur atyánkfiát.

Az mult napokban vöttük vala nagyságodnak egy levelét, melyre választ is irattunk, mert Omer aga akkor hozzánk nem jött vala; ma azért hozzánk érkezvén Omer aga, nagyságod kedves, meghitt embere, tőle az nagyságod izenetit megértettük. Adjon Isten nagyságodnak jó szereneséket, hogy az szegény népért békesség szerzésben törekedik, mi is nagyságodtól igen szeretettel vesszszük. Isten után nagyságodra támasztjuk, ha mi eleitől fogva az jó békességet nem kívántuk, nagyságodnak sokszor irtunk, hogy az tekintetes és nagyságos budai vezér előtt is legyen jó törekedő mellettünk. Honnat lött, nem tudhatjuk: mentől igazabban az budai vezérnek ő nagyságának atyafiuságát kerestük, annál több idegenségét vöttük, azt hisszük gonoszakarónk Bethlen István dolga volt. Mi valamik löttek, mindeneket elménkből kivetvén, mind az vezérrel ő nagyságával is elsőbbeni atyafiuságunkat megújítani s megerősíteni, s Bethlen Istvánnal is megbékélleni készek vagyunk. Az mi hatalmas esászáruunkhoz való hűségünket illeti, abban állhatatosan állottunk, s ezután is abban megmaradunk igazán, noha fegyverrel kergettetünk. Nagyságodat mi igen szeretettel kérjük, mint kedves atyánkfiát, elsőbben az vezér ő nagysága és mi közöttünk legyen jó törekedő és közbenjáró, hogy az régi atyafiuság ujittassék és erősíttessék meg közöttünk. Az mint nagyságod minket levelében int, Bethlen Istvánnal is készek

vagyunk megbékélleni. Ezeket nagyságod Isten segítségéből jó végben vivén, nagy dicséretet érdemel érette, s mi is hálaadó fiai leszünk nagyságodnak. Az hadak minden felől haza oszolván, az szegény nép haza telepedhetik, mi is főkövetűnket hatalmas császárunkhoz az ország adajával és szép ajándékunkkal mindjára bécsteljük. Ő hatalmasságát alázatos könyörgésünkkel engeszteljük, és engedelmes hűségünket ő hatalmasságához megmutatjuk. Az mely követeket az egész ország ő nagyságához az vezérhez küldött, azok által szóval is izentünk nagyságodnak, nagyságod hitelt adván szavoknak, mutassa jóakarátját is nagyságod hozzánk; csak hogy ez is kívántatik, ha az békességnek ugyan voltaképen meg kell lenni, és nagyságod abban szive szerint fáradoz, hamar légyen, ne vontatódjék napról napra, mert az sok hadaknak fenn lételek felette nagy pusztulására és romlására vagyon az szegény népeknek. Tartsa meg Isten nagyságodat.

Az budai vezér kihajának is hasonlóképen kell írni, excepto eo, hogy az levelet nem irt, hanem csak Omer agától izent azon dologról, hogy ő is jó törekedő lészen az jó békességben.

Kivülről: 1636. 27. Octobris. Ex Castris ad Jenő: Ad Vezirium Butdensem, Passam Temesváriensem, similliter ad Kihaja Mehemet, et Csansz-lár Kihaja Ismael, ac Cancellarium Haszon Effendi, mutatis mutandis legatis datarum literarum par minuta.

Erd. Muzéum (Dr. Ötvös Ágoston hagyom.)

CLXVI.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak. Az szent Isten nagyságodat áldja meg minden boldogságos jókkal.

Mi kegyelmes urunk az elmúlt kedden (*oct. 28-án.*) megindulván Jenőből az nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint, az nap jöhetünk csak az Csiger vize mellett való táborban, és másnap úgy mint szerdán ide Lippára érkező, az vezér bennünket becsületesen excipiált csauzi által, és Lippán az városban szállítván, másnap ugymint csötörtökön

szemben lett velünk, táborában kivetetvén bennünket, akkor nagyságod szavával és az ország nevével illendő módon köszöntvén, az leveleket megadtuk, és megjelentettük az vezérnek, hogy Kemény János és Farkas Ferencz uramék által való izenete szerint az vezérnek, minket az ország az végre küldött, hogy az mostani állapotokat és hadakat lecsendesítsük ő nagyságával való tractálásink által, csak hogy ő nagyságának is kívánsági olyak legyenek, kik az országnak régi jó rendtartásával, törvényével és szabadságával ne ellenkezők; mert szabadságának, és törvényének romlásával az ország semmire nem mehet, az lévén az országnak feltett célja (kire néz), hogy jobb az tisztességes halál, mint az rut szabadtalanság.

Kire minékünk az vezér magát így resolválá, hogy néki nem egy emberre kell nézni, hanem valamit az országbéli státusok akarnak és kívánnak, az tevő léscen, met (mert) hatalmas császártól is az vagyon paranesolva; és Erdélyországában lévő hiveire császárnak szintén olyan gondviselése vagyon, mint itt táborában való vitézire. Ezzel bennünket szállásunkra visszabocsátván, és azalatt az nagyságod és az ország leveleit is megfordittatván, ma reggel ismét hivata bennünket az dolog tractálására : kit minck előtte rendszerint obtineáltunk volna, az mint instructionk volt, ujólag megmondtuk és kértük az vezért, hogy oly kívánsági ne legyenek, kik az országnak szabadsága és törvénye ellen volna (igy) mert mi semmire az féle dologra nem mehetünk.

Mikor osztán az első punctumnak tractálására léptünk volna, megmondottuk, hogy noha az portán lévő követek az mit igírtének, ország hire és akaratja nélkül igérték (nem tartozna az ország az hatalmas császárnak és az fényes portára egyébbel az szokott adónál és ajándékoknál,) de az mit igírtének azt is úgy igírték, hogy az vezér ő nagysága meg ne induljon, és fegyvert ellenünk ne hozzon, ki immár mind meglett, és annyi kárral, fogyatkozással, költséggel vagyunk miatta, hogy az ígért summát sokkal is feljül haladta, azért ő nagyságát az vezért azon kéri az ország, hogy inkább magát interponálja, és az adón és szokott ajándékokon feljül semmit ne kívánjon tőlünk császár és az porta.

De ezekkel az mi kívánságunkkal annyira offendáltaték kegyelmes urunk az vezér, hogy csak hozzá sem akara szólni e nélkül az több punctumokhoz, és így az Toldalagi uraiméktől megígért ajándékot megkelleték ígérnünk, de az vezér kívánja az Siliktár passának való ajándékot is, noha mi csak úgy tettünk ígéretet, az mint előbb megírtuk. Ilyen conditiókkal, hogy mind magától az vezértől és császártól assecuráltasunk az nagyságod fejedelemségének életéig való megmaradása felől, szabad választásunknak mind örökké megtartása felől és Bethlen Istvánnak Székely Mojstesnek hazaküldése felől, és több országból kifutó emberek vádlásának hitel nem adása felől.

Annakutána kegyelmes urunk az holdoltság állapata felől ilyen végben maradtunk az vezérrel, hogy azon állapotban maradjon, miben nagyságod találta.

Nagyságod felől ígértük, hogy az ország felel (mert kezesseg felvétel nagyságod felől, az nagyságod fejedelmi méltóságának derogálna,) hogy sem némethez, sem lengyelhez magát nem kötelezi az császár ellen, hanem ő hatalmassága hűségében megmarad, kiről immár nagyságod inauguratiójakor az országnak magát hittel kötelezte.

Az főbb conditiókra is kegyelmes urunk, kik Bethlen István uram személyét, fiát, hozzá tartozóit, jószágát illeti, az szerint delibéráltunk az mint instructiónk volt felőle.

A Derecske dolga is Szólyomi Dávid dolga marad fenn, annak az vezér nem akarván cedálni, hogy csak ez télen is megmaradjanak ott az hadak, se hogy császárt ő hatalmaságát nagyságod és az ország megtalálja felőle, se hogy Szólyomi Dávid el ne bocsáttassék, sőt utolszor mikor el akaránk jöni az vezér elől, azt monda, azután is két rendbéli esauztól izené szállásunkra, hogyha ez két dologra nem megyünk, az többi is mind haszontalanság lészen, és csak visszamenjünk: de mi kegyelmes urunk ezekre csak ilyen választ adtunk, hogy nagyságodnak irunk felőle, mert magunktól ezekre egyéb választ nem adhatunk, az mint bocsáttattunk.

Azért kegyelmes urunk nagyságod böles itelite, ez két dologból mi válaszzsal bocsátja vissza emberünket.

Csulyai uram is ma ebéd előtt szemben lévén Bethlen István urammal, mondotta ő kegyelmének, hogy ninesen semmi hire néki abban, mit végez velünk az vezér, kik ha nem fognak néki tetszeni azoknak nem cedál, kit mi az vezérnek tudtára adván, arra nekünk azt izené, hogy csak mi érjünk véget az vezérrel, ő dolga az, hogy az mit végez effectuálja is, és ne nézzünk senkire mi, mert császár reá bizta ezeket az dolgokat.

Ezeket kegyelmes urunk nagyságodnak akarók értésére adni, hogy böles itelite szerint itilje meg, mit kellessék nagyságodnak cselekedni, mi ugy vesszük eszünkben, hogy nem bizodalom nélkül keménykedik az vezér, itt közönségesen magokat segítség várással biztatják, és az minémü levele érkezett csak most az portáról az vezérnek, nekünk megmutatta kit megfordittatván nagyságodnak küldtük in paribus, s most is táborát az mint látjuk, nem kevés hada vagyon. Nekünk kegyelmes urunk az megbékélés tetszenék.

Az minémü hitlevelet kíván az országtól az vezér, kész hasonlót adni, és császártól is olyan athnáme levelet szerzeni, az minémüt kívánunk, de azt kívánja kegyelmes urunk, hogy előbb az ország adja meg az levelet, és ő azután ad levelet, és assecurálja is az országot, hogy császártól is megszerzi az levelet: mi is kegyelmes urunk mindeneket ez szerint az conditionok szerint ígértünk, az mint feljebb is megirtuk.

Hadait addig el nem oszlatja, mig az levelek utrinque meglesznek, mert ilyen szót találá ejteni, mikor az hadaknak eloszlatását kívántuk volna, hogyha az békesség véghez nem mehet, az egész télen is itt marad, és császár parancsolatját véghez viszi.

Az summának megadása felől, mikor kellessék megadni, nem volt eddig kegyelmes urunk semmi emlékezet.

Éltesse Isten és tartsa meg sokáig nagyságodat kegyelmes urunk jó egészségben. Iratott Lippán octobernek utolsó napján 1636. esztendőben.

Nagyságod alázasos hivei, szolgálói

Haller István m. p.

Zalánczi István m. p.

Kemény János m. p.

Farkas Ferencz m. p.

Kivülről: Illustrissimo Principi ac Domino, Domino Georgio Rákóczi, Dei gratia Transilvaniae Principi sat.

Eredeti, négy gyűrű pecséttel. — *Erd. Mzeum (Dr. Ötös Ágoston hagyatékában.)*

CLXVII.

Nos Proceres et Magnates Caeterique Universi Status et Ordines Trium Nationum Regni Transilvaniae, Partiumque Hungariae eidem annexarum etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Az minemti nyilván való veszekedések és háboruságok indítottanak volt, ez napokon az tekintetes és nagyságos iktári gróf Bethlen István uram, Etsedből római császár ő felsége birodalmából Budára való menetele miatt, el annyira, hogy az budai mostani vezér Hasszán bassát ő nagyságát az ország szabadsága ellen derekas haddal, erővel maga mellett megindítván, magát a mi kegyelmes urunk ő nagysága méltósága degradálásával a fejedelemségre akarta promoteáltatni, ki ellen hazánk szabadsága mellett mi is a mi kegyelmes fejedelmünkkel kiindulván, néhány napi kártételek, veszekedések után, egymás között az budai vezér ő nagysága akaratjából békességes alkuvásra, tractára menvén a dolog ő nagyságával, mind az mi kegyelmes urunk és mi is országul, három nemzetül az alatt megirt conditiókkal egyeztünk meg békességes haza szállására ő nagyságának.

1) Az első conditióról, mely az Istenben elnyugodott Bethlen Gábor fejedelemtől a fejérvári collegium tartására rendelt husz ezer forint legalt summa felől vagyron, delegaltatik ő nagysága e jelen való esztendőben Kolosváratt és Fejérváratt arról emenáltatott articulusokra, melyekben az ecclesiáknak arról való contentálásokról bizonyos securitás

mutattatott, melyek ő nagysága előtt elegendő quietentiával lehetnek; az articulusok, az fehérvári, ki világosabban vagy, arról így sonálnak art. 3. et 15.

Articulus 3. az collegium dolgát az mi illeti kegyelmes urunk, mivel püspök uramtól kívánja maga is az ur, hogy quietantiát küldjön a summának depositiójáról. Tetszik mi nékiünk is egész országu, igazítsa püspök uram az ecclesiával együtt, s tegyenek ő kegyelmek választ ő nagyságának is, mert nem ország közönséges dolgok, hanem tulajdon az ecclesiaé.

Articulus 15. Kegyelmes urunk fejedelmünk, az mint nagyságod kegyelmességéből az collegium számára tartozó husz ezer forint summát proponáltatja, mivel az nagyságodnak az ország bizonyos szükségére kellett elkölténie, tudjuk azt is pedig mindnyájan, hogy a halál igen köz mindennel, kívánjuk az nagy hatalmu szent Istentől, hogy ő szent felsége nagyságodat sok esztendőig boldog, egészséges, életben tartsa meg, szerencséltesse és éltesse, mindazáltal, ha azon közben (kit azon mindenható Isten eltávoztasson) nagyságodat az világiak közül ő felsége ki találná szállítani, és interea temporis nagyságod az ecclesiának arról a summáról életében nem satisfaciálhatna, hanem annak residuumában hátra maradna, hogy az ecclesia is securiorbb lehessen, egész országu, három nemzetül unanimi voto et sufragio végeztük és articulusba irattuk, assecuráljuk is az ecclesiát tali casu, hogy ő kegyelmeknek károk nem léssen, és a summa tőlök el nem vész, nem idegenül, hanem meglészen adattatván, mert a nagyságod után való successorok tartozzanak a hátra maradandó summáról az ecclesiát fiscuséből contentálni.

2) Az második is, mely az collegium építéséről vagy, az articulusokban comprehendáltatik.

3) Harmadikra, mely az kegyelmes fejedelmünkre való panaszolkodást illeti, arról is az ország azon fejevári gyűlésben art. 4-o tett, arra relegáltatik ő nagysága, mely articulus így vagy

Articulus 4. Deliberált volt emmekelőtte is az ország, és Bethlen István urammak meg is irtuk volt, most is országu, három nemzetül egyéb választ nem tészünk, mi ő nagyságára

semmi követséget nem bízunk, ő nagyságát Budára, sem másuvá nem küldöttük, hogy onnét a mi dolgunkat országostól igazgassa, kitől most is unanimi voto et consensu publice prohibeáljuk, mert Isten kegyelmességéből vagyon választott fejedelmünk, s ha mi bántódásunk országul ő nagyságától a mi kegyelmes urunktól volna, elsőben ő nagyságát a mi kegyelmes urunkat találónok meg felőle és magunk között való régi szabadságos törvényünk szerint, kit hatalmas császárink is mind confirmáltak, eligazítanók, és ha kívántatnék hatalmas császáruunkat is megtalálnók felőle magunk között lakó bizonyos követünk és atyánkfiai által, nem római császár ő felsége birodalmából küldenénk követeket, a honnan ő nagysága mi hírünk, akaratunk nélkül oda ment. De légyen Istennek hála, azt az nagy inséget, szabadságtalanságot, melyet Bethlen István hirdetett mindenfelé leveleiben, országul nem érezzük mostan : tetszett azért mostan is, hogy ő nagysága a mi dolgunkat ne igazgassa, ne tractálja, mert mi ő nagyságára nem bízunk semmit.

4) Negyedikre, mely a topai végezésnek effectuálását nézi, ő nagysága a mi kegyelmes urunk fejedelmünk, külön is arról fogja magát resolválni, de azt is (excepta arce Fogaras; melyet Bethlen Péter uram penes literas ítélőmester előtt való fassiójával relaxála ő nagyságának a mi kegyelmes urunknak) mondjuk azt is, a topai végezést, kész ő nagysága praestálni és a monumentumra legált hét ezer forintot is, mihelyt ő nagysága erdélyi vagy magyarországi jószágaiban haza száll, megadja és megküldi ő nagyságának.

5) Ötödikre mely az articulusokban irt gyalázat eltörlesztéséről vagyon, választ tettünk országul, azon fejevári gyűlésben art. 5-to mint alább megirtuk, az amnystiáról a szerint, melyről most is assecuráljuk ő nagyságát. A fiscális várakban praesidiumokról való articulust, hogy teljességgel abrogálhassuk, lehetetlen, mindazonáltal ő nagysága megjövén, és a békességet Isten megadván, azon leszünk országul, abból is hogy melioráltassék.

Articulus 5. Ez elmúlt kolozsvári gyűlésünkben országul concludált artikulusunknak is első pontjában nehézségét mondja lenni Bethlen István uram : végeztük azért egész or-

szágul, három nemzetül, ha ő nagysága a mostani utolszor odabocsátandó követünk által való hivatalunkra és intéstünkre conplectálja a békességet, és megjö s velünk együtt hatalmas császárukhöz, mostani kegyelmes urunkhoz fejedelemünkhöz hívségét megmutatja s tartja, azon articulusoknak ebbeli részét melioráljuk, az amnystia is mind magok ő nagyságok, szolgálók részéről meglészen. — De ha ő nagyságok ez mostani hivatalunkra is meg nem jönnek, és egyességre velünk nem szállnának, auctoritást adunk nagyságodnak, hogy nagyságod procedáljon az 1633. esztendőbeli, die 21-a Mensis Augusti Fejérváratt celelebráltatott generalis gyűlésünkben emanáltatott articulusunk szerint, kit az akkori országunkból kifutottak felől végeztünk és concludáltunk, volt, mind magok ő nagyságok és szolgálók ellen.

6) Hatodikra, Metesd röl, Gauráról vagyon resolutio ugyanazon fejérvári articulusban Articulo 14-to.

Articulus 14. Noha Metesd és Gaura nevű faluk ab antiquo ide Fejérvárhoz birattattanak, kiket Bethlen István uram fejedelemségének idején inscribált volt Rácz János nevű szolgálójának, melyeket az ide való kevés jószágra nézve ki kellett volna váltanunk, deponálván a summát, de azzal sem gondolunk, bejövén országunkban hatalmas császárukhívségére s a miénk alá, illendő summaiba inscribáljuk neki. Azonképen Monoráról, Bábolnáról articulo. 12-o.

Articulus 12. Megjövén országunkban és a mi becsületinket megadván s fejedelmének agnoscálván bennünket, kézszer leszünk Bábolna és Menora dolgát az egész tanács s táblabírái s a nemes ország eleiben vetnünk és megláttatnunk, ha színes compositió által vettük-e el mi tőlök?

Az aszonyt is, hogy fia Bethlen Péterrel nregbékéljék, ő nagysága a mi kegyelmes urunk megintti.

7) Hetedikre : Elsőben declarálja ő nagysága magát, ha Erdélyben akar-e lakni, vagy Magyarországon római császár ő felsége birodalmában választja lakását: a szerint mint más azon birodalomban lakó és Erdélyben jószágbíró urak és főrendek, nemesek, ő nagysága is bírhatja békességesen jószágát. Ha pedig lakását Erdélyben akarja, tisztit is bírhatja jószágival egyetemben, fia is ő nagyságának hason-

lőképen. De sem itt benn, annál inkább külső országokból hit nélkül semmiképen tisztet nem birhatni, hanem ha hazájokhoz praestálnák ő nagyságok minden kötelességeket, mint több hazánkfiat.

Az Ilyébe való fizetést megadatja ő nagysága a fejevári gyűlésben végczett articulus szerint. Articulus 13-us.

Articulus 13. Noha az ország végházaiban való fizetésre most is s egyéb expensákra is nagy gonddal érkezhetünk el, mindazáltal országunkban hatalmas császár, és a mi hívségünkre jöven, fejedelmének esmérven lenni, készek leszünk a szegény fejedelemtől Ilyére rendeltetett fizetést megadni, csak hogy, mivel az ország jövedelméből fogják tartani az ott való praesidiumot, legyenek az ország s a fejedelem hívségére sub corporali juramento kötelesek, mert méltó s igazságos dolog a kinek fizetését veszik, annak is hogy kötelesek legyenek.

8) Nyolezadikra. Noha az amnystiának ereje, melyet már országul, a mi kegyelmes fejedelmünkkel egyenlőséggel megadtuk, és kérdés, tudakozás lehetne némely személyekről, mind állapotjuk, és jószágok birások felől: de mindazonáltal specifice a kik az ő nagysága kívánságában nevezve vagynak, Horváth Jánosnak Erdélyben lévő jószágát, a husztiák marháját is, vagy erre contentatiót, jó bizonság után, a mit elvettek tőlök, Fráter Pálnak, Nagy Mátyásnak, (noha az Isten és az ő szenti ellen szidalmat, káromlást tévén, a nemes vármegyétől condemnáltatott is törvény szerint, mindazáltal ez ő nagysága conscienciájára támasszuk), Alárd Farkasnak és Párducz Lukácsnak ő nagysága megkegyelmeztvén, nekik in integrum restituáltatik. Ha kik pedig Magyarországból római császár részéről ő nagysága mellé mentenek, és szükségek lészen a mi kegyelmes urunk fejedelmünk mellett való intercessiójára, azt is ő nagysága, suo modo et tempore megcselekszi, törekedik a hol kívántatik érettek.

9) Kilenezedikre: melyben ő nagysága titkos irogatóknak izengetőknek, amnystiát kíván in genere, azt az ország magára nem veheti, sőt közönséges bántódás láttatik alatta. Azért azokat ő nagysága nevezze meg, kiknek légyen szükség az amnystiára, és azoknak is meglészen annakutána.

10) Tizedikre : melyben ő nagysága mostani fáradságáért ötven ezer forintot, id est 50,000 kíván, megirtuk ezelőtt is, és articulusunkkal is országul publicáltuk, hogy mi ő nagyságát ez utra nem küldöttük, sem semmi igazítást, követséget ő nagyságára nem biztunk, kire való költséggel sem tartoznak. Inkább hogyha első intésünkre ő nagysága és kérésünkre megjött volna, országul nekünk is ennyi fáradságunk, kárunk, költségünk nem következett volna. Ellenben mi inkább méltóbban panaszkodhatnánk mind most s mind ezután leendő fáradságunkról, kárvallásainkról és lelkiismeretben járó ő nagysága miatt lett vérontásunkról, romlásokról, melyeket a közönséges csendességért Istennek igaz itéletire kell támasztanunk.

Az négy falkony Illyében vissza adatik.

Az építésre Huszt alatt nemes szabadsága ellen a vármegyét nem cogálhatjuk, elég jószág vagyon a várhoz, ha mit ő nagysága építeni akar.

11) Tizenegyedikre : és az alárekesztett négy punctokra, melyek mind csak de sufficienti és plenaria assecuratione vagynak, és felül megirt punctoknak megtartására, most is egyebet mint azelőtt nem irhatunk, és semmi illetlen módokra nem leszünk, sem megrögzött törvényink, szabadságink ellen contra statuta regni publica magunk gyalázatjára nem megyünk semmiképen. Hanem valami ebben ő nagyságának, fiainak és utána valóknak teljes securitása, azt jó szívvvel, sinceritással cselekeszszük, hogy mind e feljebb megirt conditionokat, in omnibus punctis, clausulis et articulis magunk is effectuáljuk, megtartjuk, és a mi kegyelmes urunkkal, fejedelmünkkel is megtartatjuk, ha pedig (kit nem remélünk) valami bántódást kezdene ő nagysága, vagy maga vagy fia praetendálni, e végezések ellen országul minket requirálván ő nagyságok, azt is complanáljuk, melyekről mindenekről ő nagyságát Bethlen István uramat és fiát Bethlen Péter uramat és utána valókat, valakiket az tractátus és amnystia befoglal, nagy synceritással plenarie, publica fide nostra christiana affidáljuk és assecuráljuk in perpetuum, ilyen conditionál mindazonáltal, hogy e converso Bethlen István uram is és fia Bethlen Péter uram publica fide mind a mi kegyelmes urunkat

fejedelmünket ő nagyságát és az országban is kicsinytől fogván nagyig minden rendeket plenarie assecuráljanak, hogy semmi időben sem a mi kegyelmes urunk, méltósága fejedelemsége ellen, sem titkon, sem nyilván, akár mi occasiókban ártalmas igyekezeteket, sem szóval sem cselekedettel sehol nem indítanak, sem cselekesznek. És az országbeli minden rendeket is, kik a mi kegyelmes urunk ő nagysága hivsége mellett megmaradváu, tőlök ő nagyságok valami injuriát, kárt szenvedni eddig praetendálhatnának, mind azon dolgokat, cselekedeteket ő nagyságok örök felejdékenségben vévén, soha sem titkon, sem nyilván, sem magok, sem mások által, sem törvénynyel, sem más akármí cselekedettel meg nem bántják, sem boszut azokon nem üznek semmi időben, sőt ellenben, valami az ő nagyságok uri állapojokat illeti, az országnak közönséges törvényének alája vetvén magokat, mint igaz hazafiai és annak commembrumi, mind a kegyelmes urunk fejedelmi méltóságának és hazánk közönséges törvényének oltalmazásában véltünk egyességet, egyenlő értelmet, életek, értékek fogytáig tökéletes igaz synceritással viselnek és mindenképen hazánk csendes, békességes megmaradásának őrizésében országul véltünk egy értelemből, teljes tehetségekkel és erejekkel igyekeznek cselekedni. Mely formán való assecuratoriát ő nagyságok mind minéktünk országul, s mind a mi kegyelmes urunknak ő nagyságának fogyatkozás nélkül megadjanak, mert a reciproca assecurtiót mi is ő nagyságoktól méltán és jó igazsággal megkivánhatjuk, a minthogy e conditio alatt assecuráljuk és affidáljuk ő nagyságokat és hozzájuk tartozókat. Harum nostrorum impressionibus sigillorum, manuumque subscriptionibus roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Acta, conclusa et emanata in castris Nostris ad confine Boros Jenő positis die 6-a mensis Novembris Anno Domini 1636.

L. S.	L. S.	L. S.	L. S.
Kornis Sigmund,	Kékedi Zsigmond	Kassai István,	Küküllő várme-
urunk ő nagysága	ő nagysága taná-	urunk ő nagysága	gyének főispánja
tanácsa, Bihar és	csa, hoffimestere,	tanácsa és ítélő-	Udvarhelyszék-
Zaránd várme-	Szolnok várme-	mester m. p.	nek főkapitánya
gyék főispánja	gye főispánja		m. p.
m. p.	m. p.		

L. S. Simon Pétsi de Szent Erzsébet m. p.	L. S. Kornis Ferencz, Kolozsvármegyé- nek főispánja m. p.	L. S. Kun István Rosal m. p.	L. S. Rhédei Ferencz m. p.
L. S. Sigismundus Bartsai m. p.	L. S. Vesselényi Boldi- sár Doboka vár- megyének főis- pánja m. p.	L. S. Macskási Ferencz Fejérvármegyé- nek főispánja m. p.	L. S. Gerendi Márton Thordavármegyé- nek főispánja m. p.
L. S. Bornemissza Pál, udvari főkapitány m. p.	L. S. Simény János Fogarasi főkapitány m. p.	L. S. Bethlen Ferencz m. p.	L. S. Sullyok István m. p.
L. S. Kapronczai György m. p.	L. S. Szombathi János m. p.	L. S. Ébeni Sigmund m. p.	L. S. Szentpáli András m. p.
L. S. Tholdi György m. p.	L. P. Nápolyi György m. p.	L. S. Nemes Tamás Háromszéki ka- pitány m. p.	L. S. Huszár Mátyás Marosszéki főki- rálybíró m. p.
L. S. Volfangus Petki Sedis Siculicalis Csik Gyergyó et Kászon Supremus Capitanus m. p.	L. S. Balogh László Márusszéki vice- kapitány m. p.	L. S. Keresztesi Fe- rencz m. p.	L. S. Földvári Ferencz m. p.
L. S. Gabriel Josika de Branyitska m. p.	L. S. Kendeffi Miklós m. p.	L. S. Csegezi Mihály Aranyosszéknak vice-kapitánya m. p.	L. S. Henter András m. p.
L. S. Thoroczkai Lász- ló m. p.	L. S. Mikes Boldisár m. p.	L. S. Lazarus Apor m. p.	L. L. Hudnagj Mátyás m. p.
L. S. Michael Cserei m. p.	L. S. Huszár Péter m. p.	L. S. Szász Sebesi ki- rálybíró m. p.	L. S. Stephanus Kal- noki m. p.
L. S. Domokos Ferencz m. p.	L. S. Demetrius Mi- háti m. p.	L. S. Michael Bereczki de Sz. Rontás m. p.	L. S. Michael Jankó m. p.
L. S. Kelemen János m. p.	L. S. Lőrincz Ferencz m. p.	L. S. Thorma Kristóf m. p.	L. S. Rác Ádám m. p.
L. S. Domokos Pál m. p.	P. S. Bakó Péter m. p.	L. S. Donáth István m. p.	

Erd. Muz. (*Josephi Comitis Kemény Codex Articulorum Diaetaliū Transylvanīae. Tomus IV.* ez csak egyszerű másolat és U. o. *Articuli Diaetales Regni Trans. Tom. II.* (Béldy Gergely adománya.) — Ez is csak egyszerű másolat.

CLXVIII.

A.

1. Postulatumok.

1) Hatalmas győzhetetlen császáruk fényes portáján levő követek és kapikihaj Rákóczy Gyögy részéről, mennyi pénzt ígértenek, megneveztessék, megtöbbitessék, avval a fejedelem részéről maga keze írásával pecsétetes levél küldessék.

A tekintetes nagyságos kajmekám passának mennyi pénz ígértetett a fényes portán megneveztessék a fejedelem részéről maga kezével pecsétetes levél küldessék.

A böcsületes méltóságos második vezér Szilikár Mustafa passának mennyi pénz adatik megneveztessék, a fejedelem részéről pecsétetes levél küldessék.

A temesvári tiszthez, és szolnoki szancságsághoz szolgáló faluk ezen fejedelem előtt való fejedelmek idejében, ennek a fejedelemnek ideéig mi formán, és miszerint hódoltának, ismég, hogy a szerint hódolnak, arról pecsétetes levél adassék.

Derecske nevü helyről a megszállított hajduságot mostan felvigye, helyibe a régi jobbágyságot helyeztesse, erős levelet küldjön.

Zólyomi Dávidot a magok törvények szerint meg nem bántván, károsítván, megesküdtetvén az egész ország törekvésével, hogy mostan elbocsátja erős levél adassék, megszabadítására embert rendeljenek. Bethlen Istvánnak ennek-előtte valamije elvétellett a magok törvények szerint visszaadassék, és ezután Bethlen Istvánnak magának, várainak, faluinak, háznépének, rokonságinak, hozzátartozóinak, egyéb embereinek, javainak titkon és nyilván, hogy kárára ártalmára gonosz practicának szándékával nem leszén, Rákóczy György hitet fogad, azt tegyen, maga keze írásával pecsétetes levelet

adjon. Az országnak népe pedig Bethlen Istvánnak elvött javai, hogy megadatnak kezes legyen, és magának háznépének, hozzátartozóknak, rokonságinak, embercinek, minden arról nevezendő javainak, várainak, faluinak, hogy Rákóczi részéről sem titkon, sem nyilván kárára, ártalmára, se gonosz practikából származott szándékára nem leszen, mind a három nemzettől Bethlen Istvánnak erős, hiteles kézirással való peccséter levél adassék.

Ezekenkivül Rákóczy György a mig él hatalmas győzhetetlen Ali Ozmán császárunknak hűséges szolgálatjában levén, sem Erdélyországának sem hatalmas győzhetetlen császárunknak egyáltalában ártalmas igyekezettel nem leszen, mindenkoron alázatos hűséggel az előbbi szolgálatban leszen, titkon és nyilván a lengyellel, sem a némettel, hogy az Ali Ozmán ellen nem practikál semmi uton, megesküdjék, maga kezével írott peccséter levelet küldjön.

A három nemzet is Rákóczy Györgynek hűsége felől, és hogy hatalmas győzhetetlen Ali Ozman császárunknak mindig hűve, és igaz szolgálatjában leszen, és hogy sem hatalmas császárunknak, sem Erdélyországnak ártalmára s kárára nem igyekezhén, sem titkon, sem nyilván a némettel, lengyellel nem practikálván, mindenkoron igazsággal, hatalmas császárunknak hűséggel szolgál, és hogy el nem pártol, arról az egész országtól subscriptiói alatt való erős peccséter levelet küldjenek.

Ezen megírott küldött kívánságokra, mindenekre külön-külön erős levelet küldeni ne halasztassék, ha mostan elküldetik, mi is kézben levén Isten engedelmeiből, ezen súlyos terhes dolgot úgy látjuk meg, hogy mind Rákóczinak fejedelemségének, mind pedig Erdélyországnak használni fog.

B)

A rendek resolútiója a fentebbi postulatumokra.

Nos Proceres et Magnates, Caeterique Universi Trium Nationum Regni Transylvaniae, et Partium Hungariae, Eidem Adnexarum, Status et Ordines etc. Adjuk emlékezetre és

bizonsággal mindeneknek a kiknek illik ez mi levelünknek rendiben: hogy a minémü véletlen háborúság következett volt az elmúlt napok alatt, Bethlen Istvánnak Ecsedből római császár ő felsége birodalmából Budára menetele miatt, mivel mind a fényes portát mind a mostani tekintetes és nagyságos vezér Huszain bassát, Buda várának helytartóját, mind a mi kegyelmes urunk fejedelmünk, és országul ellenünk is hadi készültekre indítván, és látván mind a két részről a veszekedésből sok károknak, romlásoknak következését a közönséges békességnek helyreállításáért az alább megírt módok alatt tractáltunk és végeztünk is, a budai vezérrel ő nagyságával: hogy noha a török hadaknak ellenünk való felülések miatt nekünk is fel kellett volt ülnünk magunk oltalmunkra, mely minemü sok költségünkbe tölt, és a szegény népnek is mily nagy romlására lött legyen akár ki is meggondolhatja, ugy annyira, hogy egynehány esztendőbeli adónkat megadhattuk volna belőle ő hatalmasságának; mindazáltal mivel a vezér ő nagysága maga is azt kívánja, hogy portán volt követ atyánkfiái, a mit hatalmas császárunknak, és a nagyságos vezéreknek ígértenek az a summa megadassék, mely summát ugy vagy on oly conditióval ígértek volt meg a mi követünk, hogyha az ő hatalmassága hadai ellenünk fel nem ültek volna, és semmi kárt országul nekünk nem szerzettek volna, de mindazáltal az ő hatalmassága hadai miatt való sok kárvallásunkkal sem gondolván, ő hatalmasságához való hűségünket megmutatván, ez egyuttal ajándékon ígértünk ő hatalmasságának negyvenezer tallért. A portai nagyságos kajmekám vezérnek ő nagyságának tíz ezer tallért. A nagyságos Sziliktár mustafa második vezér passának hat ezer tallért. A hódoltság állapotját a mi illeti, valamiben azt a mi kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága találta, és a szerint hódoljanak, és semmi újítás benne ezután ne következék. A derecskei hajduságnak elszállítása felől valamikor hatalmas császár athnáméja mindenekben, a mi kívánságunk szerint a mi kegyelmes urunk és országul a mi kezünhben leszen azután egy hónappal megüresítettik a hely a hajduktól. A Zólyomi Dávid dolgából: kezünkbe hozatván hatalmas császár athnáméja, minden részeiben a mi kívánságunk szerint és a köztünk való szent békesség megerősödvén,

jó módok és okok alatt minden kétség nélkül elbocsáttatik. A Bethlen István uram dolgából : ezelőtt való irásunk szerint valamint a vezér ő nagysága tőlünk kívánta volt, mind igazság szerint, mind mi országul, s mind pedig a mi kegyelmes fejedelmünk pecsétetes hűtlevelünket adtuk, kire bizvást és bátorságosan hazájába, minden uraságiba, jószágiba, javaiba, azoknak békességes birodalmiba haza szállhasson mind fijával és hozzátartozóival egyetemben. A mi kegyelmes urunkat fejedelmünket, noha a mikor fejedelemségre választottuk és szenteltük, akkor is erős hűtellel megeskettettük ő nagyságát, hogy a fényes portához hűséggel és igazsággal leszen; mindazáltal mostan is, hogy bátorságos és hiteles lehessen, a fényes porta, ő nagysága ujonnan hittellel kötelezi magát ő hatalmasságához és a fényes portához. Ő nagysága mellett pedig mi is országul bizonyosan felelünk, hogy sem lengyelhez, sem némethez magát nem kötelezi ő hatalmassága és az ország kárával; ő hatalmassága is ő nagyságát életéig fejedelemségében, minket is mind ő hatalmassága és az egész ottomán nemzet régi szabadságinkban, törvényünkben, mostani Erdélyhez, biratandó határinkon, fejedelmi szabad választásunkban megtartván fogyatozás, és minden hiba nélkül. Mely ide fel megírt tractált és végezett dolgoknak czikkelyeit és minden részeit, ilyen okon és módon igérjük, fogadjuk megjeljesíteni, hogy valamikor a mi törvényünkben, a jó emlékezetű szultán Szoliman idejében adatott fejedelmi szabad választásunkban minden bántódás nélkül való megtartásunk feltül, a mi urunknak Rákóczy Györgynek ő nagyságának életéig fejedelemségében megerősítéséről atlnáme és hitlevellel hatalmas győzhetetlen császáruunktól, a fényes portáról kezünkbe adatik, és mind Bethlen Istvánt is, s Székely Moysest is minden befutottakkal közinkbe visszaküldi hatalmas császár hazájokba, és ha ezután efféle kifutó emberek találkoznának, azoknak panaszokra az ő hatalmassága részéről a szent békesség fel nem bontatik, sem háborúság miattok nem indítatik, sem a féléknek panaszok, vádolkodások az ország közönséges meghallására, igazítására bocsáttatik. — Mi is igaz keresztény hitünkre fogadjuk, hogy a feljül megírt czikkelyeket, annak minden részeit és punctiait hűségesen megál-

juk, és hatalmas császáruink fényes portájától, sem magunk sem fejedelmünk el nem szakadunk. — Melynek nagyobb bizonyosságára és erősségére adtuk a mi kezünkkel és saját pecsétünkkel megerősített levelünket. Iratott Boros Jenő mellett levő táborunkban, sz. András havának hatodik napján 1636. esztendőben.

C)

A vezértől ő nagyságától ilyen assecuratoriát kell kívánni mind az ő nagysága s mind az ország részéről! Mi vezér Huszain passa etc. Adjuk emlékezetre és erős bizonyoságnul mindeneknek, a kiknek illik, nevezet szerint a tekintetes és nagyságos Rákóczy Györgynek, Isten kegyelmességéből, Erdélyországának választott fejedelmének, Magyarország részeinek urának, és székelyek ispánjának etc. és a nemes Erdélyországában levő, tekintetes és nagyságos uraknak, főrendeknek, gyorsaságos vitézlő tisztviselőknak, és népeknek elejeinek, s eszes okos bírácoknak, polgároknak, és az magyar, székely, szász, három nemzetből álló minden rendeknek, hogy a minemű egyenetlenség Erdélyországának állapotjáról, Bethlen Istvánnak Ecsed várából Budára való érkezése után, mi előttünk, és az fényes portán való panaszkodásiból, az elmúlt napokban következett volt, azokat mi szép csendességbe akarván hozni, kiváltképen mikoron mind a fejedelem ő nagysága, és az ország követi által ő nagyságának és mind az országnak ő hatalmasságához, és fényes portához való igaz hűséget megtapasztaltuk volna, s arról mind az országnak és mind pedig a fejedelemnek hűtleveleket kezünkben vettük volna; mi is mind ez mostani fejedelmet Rákóczy Györgyöt ő nagyságát, s mind penig az erdélyországbeli három nemzetből álló rendeket hatalmas császáruunktól nekünk az dologban mostani szerdárságunkról adatott teljes hatalom szerint, bizonyossá és bátorságossá tesszük ez alább megírt czikkelyekről:

Először: hogy Bethlen Istvánt ugyanezen hűtlevelek megcserélések alatt hazájába, minden uraságiba, jóságiba,

javaiba, azoknak békességes birodalmiba haza küldjük, Székely Moysest is hasonlóképen, hogy minden hozzá tartozóival hazájába visszaküldessék hatalmas császáruunktól.

A tömösvári passasághoz, s mind a szolnoki szanesaksághoz való faluk, határok a hódoltság dolgából, hogy valamiben a megirt fejedelem Rákóczy György ő nagysága idejében találtattanak, ezután is mindenekben abban maradnak, és ezt a czikkelyt a fényes portán is hatalmas császár nekik adandó athnáméja szerint beiratjuk.

Mostan pediglen a velünk levő hadakat mindjárt mindenestől lakó helyekben elosztatjuk, kit-kit közülök hazájokba házokhoz visszaboesátjuk, és a szent békességet mindenütt az ő hatalmassága végciben kiesinyekkel, nagyokkal, hódoltakkal, hódoltatlanokkal, kereskedőkkel, uton járokkal, vitézlőkkel és minden rendűekkel szentül megtartjuk, és magunk is a szerint minden hiba és fogyatkozás nélkül megőrizztük.

Annak felette a mint a fejedelem ő nagysága, és az erdélyországi három nemzetből álló rendek kívánják mi tőlünk, hogy a mostani felháborodott dolgoknak jobb állapotra való hozzásáról, hatalmas győzhetetlen császáruunktól kívánságok szerint való bizonyos erős athnámé levelet szerzenénk, tudniillik; mivel azon országbeli rendek a megirt mostani fejedelemnek, hatalmas császáruunkhoz és fényes portájához való tökéletes hűségről erős hűtlevelek által feleltének, mind pedig a fejedelem ő nagysága maga arról nekünk bizonyossá tevő hűtlevelét küldötte; ő hatalmassága is életéig Rákóczy Györgyöt ő nagyságát a fejédelemségben mind kegyelmes athnámé levelek, s botnak, szablyának, kaftánnak, a fényes portának régi szokott jó rendtartása szerint, küldésével megerősíti, és abban minden háborgatás nélkül meg is tartja, minden hozzá tartozóival és alatta valókkal megtartatja, és hogy az országot is régi megrögzött törvényiben, szabadságiban, mostani hódolt és hódolatlan határiban s a paradicsomban, boldogságban nyngvó jóemlékezetű szultán Szolimántól nekik adott szabad fejedelmi választásokban minden bántódás nélkül az szerint ennekutána megtartja, Bethlen Istvánt is, és Székely Moysest minden hozzájuk tartozókkal együtt visszaküldi és ha ezután afféle hazájokból kifutó nyughatatlan elméjü

emberek találkoznának, azoknak panaszokra ő hatalmassága részéről, hogy a szent békesség fel nem bontatik, sem háborúság nem indíttatik, hanem a féleknek panaszok, vádolkodások az ország közönséges meghallására, és eligazítására halasztatik és bocsatatik. Mely feljül megírt punctoknak minden részeiben, czikkelyiben fogyatkozás nélkül való megteljesítéséről a megnevezett fejedelmet ő nagyságát, és Erdélyországnak három nemzetből álló minden rendeit, bizonyosokká és bátorságosokká tesszük, a mi szent hittünkre nagy erős hittel való megesküvésünkkel és a mi szent profetánk Mahomet Mustafának igaz vallására, s holtunk után lelkünk boldogságára, mind ezeket beteljesíteni fogadván a mi tisztünk és hivatalunk szerint minden módon. A mint hogy esküszünk, s mind ezeket beteljesíteni ígérjük, és megerősítjük levelünk által.

Jegyzés. Ezen három okmány, roszt papíron nehéz olvasható írással, — egy kéz által egymásután van lemásolva, melynek végére Szalárdy Janos a történész, ki akkor Rákóczy fejedelemnek levél conservatora és altitkárrja volt, ezeket jegyzi fel : „Anno Domini 1636. 9-ber Boros-Jenő. A budai vezérnek 2-ik rendbeli postulatumi arra való resolutio, s minemű reversalist kíván az ország a vezértől.

(A Károly-fehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatjáról.)

CLXIX.

Anno 1636. die 14-a Novembr.

Az uraknak a vezér dolgairól való censurája az, hogy ha szintén urunk ő nagysága reá megyen is azokra, de egyáltalában ő nagysága az vezérnek levelében megírja, hogy az negyven ezer tallért ő nagysága meg nem adja mindaddig, míg az athnamét mindenekben az nagyságod kívánsága szerint meg nem hozzák, ha meghozzák az vezér embere jöjjön be Erdélybe, és hozza be, azután urunk ő nagysága is együtt az vezér emberével expediálja az portára, követeit együtt az pénzzel.

Az ur Bethlen István uram kívánságait lehetetlennek ítéli magok is lenni, mindazonáltal ha mire az mi kegyelmes

urunk ő nagysága mehet, avval is comprobálja ő nagysága, hogy ő nagyságán semmi el nem mulik. Az vezér is felelt immár az uraknak felőle, hogy Kővár dolgát elhagyatja, Bethlen István urammal csak Bábolna és Monora felől, ő nagysága kegyelmességét mutassa valami formán.

Zolyómi uram elbocsáttatását kívánja az ur, és mindekben in integrum való restitutióját. Arról ilyen censurájok volt az uraknak; hogy mind urunk, mind penig az ország azt nem az ur törekedéséért cselekeszik, hanem az vezér és az porta instantiájára; arról penig immár válasza is vagyon az vezér kívánságiban, melylyel a vezér is contentus. Ezalatt (az urak így elmélkedtek), hogy az Zolyómi uram bonuminak restitutiója eltitkoltathatik, arról semmiben, világosabban ő nagysága magát ne resolválja, mindazonáltal mindenek álljanak az ő nagysága bölcs itéletén és tetszésén.

Ő nagysága utólszori resolútióját megirván, mostani expeditióban csak megírja az vezérnek, levelet irván neki, az Bethlen István uram akadályos dolgainak lehetetlenségét, specificálván azokat, melyeket ha az vezér ő nagysága nem conplanálhat, az békességnek végbenvitelében modja itt az vezér előtt nem lehet, hanem más utat kell ő nagyságának keresni.

Ezt is megírassa ő nagysága az vezérnek, hogy mindenkor az vezér azt mondta az ő nagysága követeknek, hogy csak vele végezzenek az követ urak, és az vele való békesség meglehessen, ő gondja az Bethlen István urammal való compositio; azt magára vállalja. Most is az mellől nem recedálnak az követ urak. Mintegy protestatióképen ugyan megírja ő nagysága az vezérnek, hogy az békességnek végbenmenetele nem hatalmas császár dolgain mult el, hanem egy privata personának Bethlen István uramnak dolgain.

Ezekről való discursust ilyen formán percipiáltam, és így adták az urak előmbe. Joan. Daniel m. p.

Jegyzék. Daniel János a budai vezérnél, és Bethlen Istvánnál lévő követség egyik tagja.

A levél végére Rákóczy ezen jegyzést teszi saját kezével. Dániel János ő kegyelme írása, s ő tőle izentek volt az követ urak.

(A Károly-fehérvári könyvtár eredetije után Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXX.

Zölffikár aga levelének, melyet az budai vezérnek irt volt, verissima pariája.

Nagyságos uram az szent Isten elkezdett dolgaidat szerencséltesse és könnyebítse bódog nyilással, hosszú étellel bő áldással, méltóságának előmenetelivel állapotját öregbitse, és minden szándékában elővigye. Mostanság az erdélyi állapotra való indulást, kiben mindnyájan a szentek társaitok legyenek, Bethlen Gábor az nagyságod atyjának czirákja volt, reméljük, hogy Bethlen István is nagyságod czirákja leszen : az mint akkor az lippai sanczokság hozzá tartozó várakkal palánkokkal azon okból az pogányoktól felszabadult, Temesvár és egyéb hatalmas császár országi avval tündöklöttek : Isten engedelmeiből mostan is az nagyságod bódog idejében az jenei sancsákság kézben eshetik, 42 esztendeje 4 török templommal együtt ez a vár a pogányok kezében akadott volt, annak megszabadulásában nagyságod leszen oka, az Dunának az tul része Vácztól fogva Egrig avval ékesittetik, Temesvárnak, Gyulának, Lippának belső kapuja Isten engedelmeiből kézhez jutván, az dolgot sietséggel cselekedvén, ez világon minémü szolgálat leszen, jutalmát tapasztaljátok. Szolnokból két nap oda menni lehetséges, közöttte semmi hegy nincsen ; a szolgáló rend, zaim és timár szpahiák jelen vagynak, az tárházból ezen dologra költség nem kívántatik : ez várnak megvételével gyulai, lippai, temesvári és csanádi szancsákságoknak falui, városi hamarébb megépülnek, egy, két esztendő alatt beléjek mennyi jobbágy jövend : abban az várban (Jenőben) levő pogánság a szegéniséget falukra szállani nem engedik nagyságos uram, ha mostan aratásig ez a dolog meg nem épittetik. Temesvári tisztben mennyi pusztá helyek és kicsiny házak vagynak is, minden háztól egy jó vitézt kijönni parancsoljon, mert felette jó vitézek vagynak az olyanokban, az bácskai jobbágságból is parancsoljon. Ez szolgálatra hegyet követ öszve hoz, a pogány erős hatalmat lászon, az jobbágyság is ereje szerint lovas legyen, úgy parancsoljon. Az itt való Tholdalagi és a

több követek azt mondják, Rákóczy kemény fejedelem, pénze sok, ereje sok, feje fennállásáig magát nem hagyja, az ország is maga kötése szövetsége szerint tőle el nem vál, és így sok vérontás leszen : sokat szólnak, sokat beszélnek. Ezen dolgot azért akartam nagyságodnak megírni; az erdélyiek magok állapotjokban az mint mi tudjuk a török hadaktól igen félnek, ellene sem állanak; mindazonáltal vigyázni kell, most a német részről nem kell tartani, az öt tiszten levő hadakkal megfélemlíthettek, az pogányokra jó készüléttel legyen nagyságod. Az temesvári passának Ebu Bettjer passának ő nagyságának is ezen dolog felől a kapikihajával levelet írtattam, ennekelőtte Bethlen Istvánnak emberével szóval izentem nagyságodnak, akkor hirtelenséggel levelet nem küldhettem; én, nagyságod jóakaró szolgálja, itt éjjel nappal az nagyságod dolgát futom, méltóságának, jó szerencséjének előmeneteliben szorgalmatoskodom. Ez dolog végben menvén nagyságod nagy állapotokra megyen; Szkender passa is ilyen szolgálat után kapott nagy hirt nevet magának, és napról napra állapotja nevededett, reméljük, hogy az nagyságod méltósága ez dolog végben menvén, az ő állapotjánál nagyobb leszen, csak jól szorgalmatoskodjék, hegyet követ az ebekre igyenesítse, Isten engedelmeiből az dolog végben megyen nagyságos uram. Az szent Isten az eretnekeknek gondjokat nem viseli, mert az ott benn való szegénység is tőle meguntkozott, Isten engedelmeiből jó készüléttel menvén reája, az orezája megfeketedik : innen való részről is az török hadakra és tatár hadakra nagy szorgalmatos gondviselés vagyon. Nagyságos uram mostauság boldog szerencséjével Szolnok várához jöven, nagyságodnak szerencsés kalauzságát kívánjuk. Az gyulai szanesákságban Szarvas nevű palánk vagyon, Szolnokhoz egy napijáró föld, Gyula és Szolnok között vagyon, s az gyulai várnak kultsa : Cserkesz Omer bék Gyulának békje lévén, mikor Lippát Jenőt az pogányok elvették, engem nagyságod szolgálját Gyulában vitt, az palánkot megégette, azután hogy megépíti mondotta volt, de mind ez ideig abban maradott, két lovas aga velünk Gyulában volt; mikor Szolnok várához közelítették, érkeztek, fele legyen ott, hat nap alatt az palánkot megcsinálhatui, abban személyeket

hagyván, a pogányokra csatázhatik; ott való Körös viznél sok támadások vagynak, az a hely, egy szép áldott hely, megépítettén, az a tartomány egy esztendőben megépül, mindenek helyekben visszajönnek, Eger, Buda és Szolnok várainak utja, utban is vagyon, ítélet napig az nagyságod hire neve fenmarad. Az temesvári passának megparancsoltattott volt, hogy ez őszön megépítesse; ezenkívül egy Békés nevű palánk is vagyon, ezt az Szarvasi palánkkal együtt az Omer bék kezével építették volt meg, annak minden ágyui mostan is Gyulában vagynak; fenn levén azok a palánkok, az gyulai sancsákság ép állapotban volt, imez amaz akkor nem volt, azután meg nem építettek, azok a palánkok Temesvárhoz tartoztanak, most nagy kárára vagyon, mert sok jobbágy-ság jó helyére. Ezekben szorgalmatoskodjék; ezekre egy erős parancsolat kívántatik, egy fél oszpora kára a tárházból nem leszen, a szolgáló rend készen vagyon, az levelek is annak az palánknak nevéül vagynak, minden latroknak álló helye, ha azok helyben lesznek, az ország nem épül, hanem pusztul, úgy megépül, az kóborlóknak járó helyeket elfoghadják, nagy hely leszen, az országban lakó hely; egyszer annak a palánknak agája megületett, és ismét egy kevés ideig, ha úgy marad az temesvári tisztben való tárháznak többülésére leszen, ítélet napig nagyságod czirákja leszen. Ezen dolog végett Isten segítségéből mennyit fáradoztam, fáradozom is, jelekből is meglátszik, és az nagyságod mellett való embe-rektől is megtudhatja. Az írást Murád aga házánál hamar-sággal irtam, Murád aga is azonban megérkezvén, Tholdalagi is itt tanálkozván.

Kivül: 1636. 24. Novembr. sunt praesentatae per hominem Coronensem Constantinopoli.

Tholdalagi m. p.

(Az eredetiből m. Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

CLXXI.

A)

Illustrissime Princeps Domine Amice et vicine observandissime!

Etsi de felicibus Illustritatis Vestrae succesibus fama percrescat, quae summam nobis affert voluptatem: cum tamen ad radices Sarmatarum Alpium accesserimus, si in hac vicinia de iis certiores ab Illustritate Vestra redderemur multo uberiorem laetitiae fructum caperemus, quo ne careamus, praesentibus Illustritatem Vestram interpellandam existimavimus, atque ab Illustritate Vestra pro mutua inter nos conjunctione postulandum, ut nos tam de valetudine sua, quam etiam progressibus certiores reddere velit. Interim Divinam Maiestatem humillimis ardentissimisque votis ut Illustritatem Vestram diu sospitem, ac incolumem conservet inque proterendis, et expurgandis hostibus consiliis ac robore augeat. Caeterum Illustritati Vestrae paratissima studia ac officia nra deferimus. Datum in Arce Vstensiae XXIX. Novembris MDCXXXVI.

Illustritatis Vestrae Amicus benevolus ad serviendum paratissimus

Stan. Coniepolsky m. p.

B)

Ezen levélhez van mellékelve, külön papirosra írva következő titkos jegyekkel írott levél, melyet gr. Kemény József fejtett meg.

De transitu Danubii copiarum turcicarum tam per nostros emissarios, ac speculatores quam et literis ipsiusmet Kinan Passac jam sumus edocti, rediit etiam familiaris noster a porta ottomanica, quem cum literis Regis Poloniae tum et nostris ablegaveramus, qui etsi literas a Kaimakamo, et a Kinan Passa, cujus etiam hisce diebus internuntios habuimus, plenas amicitiae, mellaque spirantes attulerit, quod et per eosdem internuntios factum est, cum tamen jussu Tur-

earum Chamo Tartarorum recenter substitutus ad Boristenem cum copiis suis se se sistere debeat, minime eorum blandis, ac coloratis verbis fidem damus, sed intenti ad omnes ipsorum conatus in campum cum exercitu progredimur. Illustrissimo Valachiae Palatino optaremus suppetias ferre, si per distantiam loci liceret, ac intentissime attendendum nobis non esset ad omnes motus ac progressus Chami Tartarorum, qui ad Boristenem mox venturus est, nihilominus quicquid ad evertendos conatus turcarum, ac molimina Palatini Moldaviae pertinuerit, nihil omitemus, nam et ab exercitu tudziacensi missi sunt ad nos legati denuntiando, omnes Murzas, nimirum Szalmarza Murza, Orak Murza, Aitimirim, et reliquam Budziacensem ordam se in protectionem Regis Poloniae dare, ac ei subjectos esse velle, quod jurejurando confirmarunt. Ad retardandas itaque Turcarum intentiones defectio ea Tartarorum Budziacensium potentissimum speramus fore vinculum, plurimum etenim ipsis ea res, an is, quod intendunt, exequi debeant, afferet deliberationis. Nos Tartaris Budziacensibus licet si eos fideifragos, et ad eam submissione necessitate adactos noverimus, spem protectionis, ac gratiae Regis Poloniae faciemus, Turcasque suspensos tenebimus, an eos suscepturi vel omnino repulsuri simus, ut interea eos deliberantes, tempus et occasio Illustrissimarum Dominationumstrarum aggrediendarum, rerumque gerendarum deficiat, jam vero si Turcae in vicinia bellum accenderent, certe incendium hoc somnolentis non feremus oculis, nam et Polonia ipsamet cum omni nobilitate, ac viribus Regni ex omni subditorum suorum statu excitis, progrederetur et caperet et re consilium, quomodo laborantibus, ac periclitantibus Transsilvanis vestris opem ferre posset.

C)

Clavis :

a = i. b = t. c = w. d = a. e = o. f = y. g = m.
h = z. i = a. k = n. l = p. m = g. n = k. o = c. p = l.
q = u. r = s. s = r. t = b. u = q. w = e. x = d. y = f.

z = h. 32 = Turcae. 35 = Rex Poloniae. 55 = Chamus Tartarorum. 63 = Danubius. 84 = Boristenes. XX = Transilvani.

(Eredetiről, m. Mike Sándor ur tulajdona.)

CLXXII.

Tekintetes és nagyságos vezér passa, nekünk mindenkor kedves ur atyánkfia, Isten nagyságodat sok ezer napiglan éltesse, és minden jó dolgaiban boldogságos előmenetelt adjon.

Nagyságodhoz küldött követek közül egyik visszajövéen hozzánk, eddig az békesség dolga mint forgott, renddel megértettük, az egész ország főnépei is megértették; az mely tökéletes igazsággal mi az békességet tractáltuk, ahhoz képest nem remélettük, hogy annak végbemeneteli annyira haladjon. Elég nehéz az szegény népnek az hadak miatt való sok romlások, pusztulások, mi az Isten eleiben és ez világ eleiben terjesztjük az mi igazságunkat, ő hatalmasságához és fényes portájához való igaz tökéletességünket; valamit mi ez háborúság előtt irtunk, mondottunk s ígértünk hatalmas császárunkhoz való igaz hűségünk felől. Noha ő hatalmasságát haragját éreztük fejünkön s hadának is erejét láttuk, mindazáltal hatalmas császárunk hűségétől nem futottunk, hanem inkább, mint az engedelmes fiu megharagudt apjához folyamodik, mi is ugy folyamodunk az ő hatalmassága kegyelmes szárnyai alá, az nagyságod éreztünk való törekedése mellett. Elhúttuk azt mi, hogy ő hatalmassága és fényes portája minden drága kincsnél feljebb becsüli igaz hiveinek hozzája való tökéletes hűségeket, im azért mind mi s mind az egész ország minden egész tökéletes hűségünket ajánljuk teljes életünkben ő hatalmasságának, és arról hittlevelünket is adjuk, és az mellett tökéletes hűségünknek oly nyilván való bizonságát, kit ezelőtt való fejedelmek soha boldog emlékezetű Zultán Zuliman idejétől fogva nem eselekedtenek. Az ország is véltünk egyetemben, szokatlanképen megalázván magát, minden hűséget engedelmességet mutat ő hatalmasságához. Csak szín-

tén azokon, hogy ő hatalmasságától is, az boldog emlékezetű Zultán Zuliman athnaméja tartása szerint régi szabadságai törvényekkel egyetemben megtartassanak; kinél többet immár mi, sem az ország régi szabadságoknak, törvényeknek utolsó romlása nélkül nem cselekedhetnénk. Az ő hatalmassága méltóságos tekintetére és az nagyságod törekedésére nézve Bethlen Istvánnak és fiának Bethlen Péternek mind uraságokat és jószágokat uri bücsületeket úgy megadjuk, hogy valamit birtanak az szegény idvezült Bethlen Gábor fejedelem adományából, mikor ebből az országból kimentenek annál többet fognak birni. Lakások is magoknak s szolgálinak bátorságos lehet; . . . sem ő hatalmasságához és fényes portájához, sem Bethlen István uramhoz fiához mostan nagyobb igazságot nem mutathatunk ennél, kiről nagyságodnak, s mind Bethlen Istvánnak hitlevelünknek formáját küldettük nagyságodtól is, és Bethlen Istvántól minemű hitlevélnek formáját kívánjuk, az országgal együtt követünktől mind nagyságod s mind Bethlen István megértheti. Ha azért nagyságod s Bethlen István is azokon megnyugszik és nektünk is s az országnak mind nagyságod s mind Bethlen István azon formán való hitlevelet küld, az mint nagyságod követünk által megérti, ugyan mostan mindjárt ez szent békesség végbe mehet; követünket is nagyságod visszabocsássa, mi is az itt való török zálog urakat becsülettel visszabocsátjuk. Ha pedig nagyságod valami okokra nézve, kit nagyságod érthet, sem az mi és az ország hitlevelét, az szerént az mint írva küldtük nagyságodnak s Bethlen Istvánnak is, ígéről ígére el nem veheti, sem nagyságod s Bethlen István is az mi és az ország kívánsági szerént való hitlevelet nem adhat, arról nem tehetünk, Isten eleiben kell igazságunkat támasztanunk, nagyságodat azon kérjük atyafüségosképen, követünket és az ország követit ott ne késlelje, bocsássa tisztességesen vissza hozzánk és az országhoz, az zálog török urak is innen békességesen visszabocsáttnak. Ha az békesség dolga ilyen állapotban marad is, nagyságod hozzánk és az országhoz semmi idegen gondolattal ne legyen. Mert az békességnek tractáját félben szakasztani nem akarjuk, sem az ő hatalmassága hűségétől el nem szakadunk, hanem inkább hatalmas császárukhoz és fényes portájához

egyenesen alázatos könyörgésünkkel magunk megalázásával folyamodunk. Ő hatalmassága egyedül császáruk, kegyelmes urunk, az ő hatalmassága nagy kegyelmességét terjesszük alázatos könyörgésünkkel. Nagyságodat is igen nagy atyafiuképen kérjük, ő hatalmassága méltóságos személye előtt s az fényes porta előtt legyen alázatos könyörgésünk mellett jó törekedő, kiért mi is minden időbeli háládotosságunkat ajánljuk nagyságodnak. Igen nagy emlékezetes tekintetire leszen nagyságodnak, s hatalmas császáruk előtt is méltóságos előmenetelire, ha vagy mostan itt künn nagyságod előtt avagy hatalmas császáruk előtt ez véletlen támadó háborúság szép csendesség által az szegény népnek ennél is nagyobb romlása nélkül lecsendesíthetik, valami hatalmas császáruk méltóságát, ennek az ő hatalmassága országának békességét, s ő hatalmasságához való hűségünket illeti, abból semmi fogyatkozás nem lehet, lássa nagyságod ő hatalmassága s az fényes porta, ha egy ember személyének maga hasznára nézve mindezeket megveti; nagyságodtól mindezekre késedelem nélkül való választ és postánknak s követünknek viszabocsátását várjuk.

Más kézzel. Iratott az Kajántorokban levő táborunkban 19. Novembris 1636. Tekintetes és nagyságos vezér, méltóságos ur, kedves becsülettel való jóakaró atyánkfia; Isten nagyságodnak szerencsés és boldog napjait ez földön sokasítván, minden jóra való dolgaiban szerencsés előmenetellel megáldja, és hatalmas császáruk fényes kegyelmességét fején naponként öregbitse.

Egykoru másolat. *Erd. Muz. (Gr. K. J. Erd. tört. ered. lev. VII. köt.).*

CLXXIII.

Georgius Rákóczy, Dei Gratia Princeps Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles, Magnifici, et Generosi, Fideles, nobis sincere dilecti, Salutem et favorem nostrum. Dániel János és a szászvárosi királybíró hívünk megérkezvén, miben legyen a tractatus állapotja értettük. Minemti formán való hűtlevelet kívánjon a vezér mind tőlünk, s mind a statusoktól, azt is

látjuk; s kívántatott volna a vezér és Bethlen István is e converso nevű formán való hitleveleket akarnak adni, párjait megküldötték volna; úgy tehattünk volna ítéletet arról is acceptálhattunk volna-e nem-e? De mivel ők annak formáját nem küldték, ítéletet nem tehetünk erről. Elsőben azért tanács ur hiveinknek, annakutána a statusoknak is proponálván derekasán a dolgot, a kegyelmek tetszését is értvén, és az alkalmatlan idő is, és a hadaknak állapota kénszerítvén, úgy tetszett; hogy ő kegyelmek finalissime declarálják magokat, mind a vezér s mind Bethlen István uram kívánságira, kit ha acceptálnak jó, úgy is tovább kegyelmeknek ott mulatni nem szükséges, ha nem acceptálnak úgy is; Hanem egyáltalában kegyelmek csak haza jöjjön, ha akadályoskodnának a kegyelmek haza jövetelében megmondja kegyelmek egyáltalában, abban mind az egész világ és minden nemzetségek igazsága bántódnék meg, és hatalmas császárukhoz semmi rendbeli követinknek, bátorságos menetele nem lenne. A resolutio beadásban pedig kegyelmek ilyen renddel procedáljon.

A vezérnek, az ország, és a magunk assecuratoriát adja be in paribus. Bethlen István uramnak való resolutiót hasonlóképen in paribus. Bethlen István uramnak megmondván, hogy peesét alatt is, ígéről ígére a szerint készek leszünk megadni az országgal együtt; de úgy, hogy a vezér ő nagysága is és Bethlen István uram a szerint adják meg a hitleveleket, a mint kegyelmeknek megküldjük, és kegyelmek is adja be nekik. Ha sem a mi hitlevelünket, sem az országét nem acceptálják a szerint, és ők is a mi kívánságunk szerint meg nem adják: megmondhatja kegyelmek, hogy sem mi, sem az ország szabadságának és régi törvényének romlása nélkül többet nem cselekedhetik. — Megkövetvén azért ő nagyságát igen böcsületesen, megmondhatja kegyelmek, hogy a tractatust nem abrumpáljuk, sem hatalmas császáruk hűségétől el nem szakadunk, sehová nem folyamodunk, hanem egyenesen a fényes portára, hatalmas császáruk méltóságos személye eleibe visszük minden igazságunkat alázatos hűséggel. Ő nagysága a vezér azzal meg ne bántódjék, sőt hatalmassága előtt is atyafiságos jóakarattal

mutassa. Bethlen István uramnak mint resolváltuk magunkat, minemű hitlevelet akarunk adni, mind magunk, s mind az ország, s minemű summán való hitleveleket kívánunk mi is mind a vezértől, mind Bethlen István uramtól, mindeneknek summáját in paribus megküldöttük. Minden írásokat kegyelme-
 metek szorgalmasan megolvassván, a mint legjobb procedáljon a szerint. A postánkat kegyelme-
 metek ne késlelje, éjjel nap-
 pal bocsássa vissza hozzánk, s minden uton azon legyen extineálja magát közülök ha látja kegyelme-
 metek, hogy újabb, újabb kívánságokkal fárasztanak bennünket, mindazáltal megalkhatnék kegyelme-
 metek mindenikkel, és csak a levelek permutatiója volna hátra, s annak nyilván való jelét látná, kegyelme-
 meteknek is igen hasznos és nagy dicséretére lenne, ha egynehány nap alatt való várakozás által, mindeneket teljességgel elvégezhetne, és comperta re jöhetne meg kegyelme-
 metek. Valamit a jó Isten ád, de sem az ország, sem mi a miket megigértünk, annak effectualásához nem kezdhetünk, valamig onnat realis securitásunk meg nem leszen, és kívánságunk szerint való hitlevelek meg nem hozattatnak, acquiescalván aziránt a kegyelme-
 metek censurája is. Eisdem in reliquo gratiose propensi manemus. Secus non facturi. — Datum in castris nostris ad Kaján-Torok positis, die 19-a mensis Novembris Anno 1636.

Jegyzes. Ezen okmány megvan két hiteles másolatban a károly-fehérvári könyvtárban. Rákóczy György sajátkezűleg ezen jegyzést írta : „Daniel János keze írása alatt való mintha úgy kívánván a vezér a statusoktól, hogy küldjék reversalisokat.“ — A második alá, mely Szalárdinak egészen kezeirása, ugyancsak Rákóczy fejedelem ezeket írja : „Minemű reversalist kívánunk pedig a vezértől a statusokkal együtt annak mását kegyelme-
 meteknek a től im e katona által megküldöttük volt. Bethlen István uramtól pedig mineműt ez is a Daniel Jánostól felső táborunkból kívánságra való resolutióval utolján meg volt írva, kit most is azért im-
 petráljon, és ilyent kívánjon.“

(Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXIV.

Az ur Isten hozza szerencsés órában hozzán kegyelme-
teket Amen.

Az mely czédulát kegyelmed irt, felette igen-igen ke-
gyelmesen vettük, hogy azokról tudósított. Ugy vagy, ér-
tettük volt másunnan is abban valamit, ő rajtok is benn
vagyon már az alkalmatlan időnek sanyarusága, hihető
ezután jobban oszolni fognak, mivel azt bizonynyal értjük 7.
die Eger alól is jó csoport juhok hajtottak el az onodiak, le
is vágtak az törökökben, Pusztaszikszónál is más magyar
csata ugyan szép nyereséggel jártak, az váczialat is, úgy
halljuk, igen reá vették volt az végbeliek, az horvátok is
tettek valami kárt a bosniaiaknak, az császár ő felsége
pártján való hajduságból is Gyula alá csaptak volt, azok is
elhajtották egy rész marhájokat, ezt kegyelmednek bizony-
nyal irhatjuk; egyátaljában meg vagyon az egész hajduság-
nak engedve, hogy mellénk jöhessenek, sőt azonkívül is va-
laki nem köteles testviselője császár ő felségének, szabados
szolgálatunkra eljöni. Kinan basa 12. die szállott két ezred
magával Bukurest mellé, Máté vajda is szembe volt vele, és
külön táborban vagyon töle, vigyáz is igen magára, ha meg
nem csalnák, még eddig tatár, sem az moldvai vajda mellette
nem volt; mi mihentest megértettük, hogy Kinán pasa oda
jött, az elmúlt hétfőn a széli hadból ezer lovast s ötszáz
gyalogot bocsátottunk Tömösvárhoz, ott benn is Dániel Mi-
hály Petki uramékkal vagyon 5000 ember, minden bizony-
nyal higyc kegyelmed. Csiknak mi az ordinantiát adtunk,
ha ugyan megértik, hogy az tatár, vagy az moldvai vajda
jönne, az sánczban 3000 embert hagyván, magokat válogas-
sák egybe, mint egy 6000 s menjenek reá Kinán passára, s
valamit az jó ur Isten ad, próbálják meg, ha pedig Máté
vajda hivatná is őket segítségre úgy is elmenjenek, s megse-
gítsék Máté vajdát. Magunk im ebéd után Szászvárosra me-
gyünk, az hadakat quartéjra az várkapu táján, s itt Hunyad
vármegyében szállítjuk, fizetett haddal együtt még itt va-
gyunk közel 8000, az pártiumbeli vármegyék is hajdusággal,

váradai haddal, 6, 7. nap alatt bé fognak érkezni, azok is lesznek 4000, az várkapuban jó sánczat csináltattunk, kit most 1200 gyalog, 200 lovas őrzi, ezenkívül Karánsebesben, Lugosban vagyon kit ez elmúlt héten küldtünk oda, 600 ember volt, most eddig vagyon, dispositionk, ezután is az ur Istent segítségül híván, minél hasznosabban lehet, ugy akarunk kegyelmetekre vigyázni; oda fel generális békesség tractáltatik; az király választása meg leszen, mindenről az reménysége, hogy ez télen meg fognának békélni közönségesen, ugy vagyon kegyelmeteknek mind mi, s mind a státusok közönségesen irt levelünkben azt adunk kegyelmeteknek érteni, hogy ez utolsó resolútiók s ha erre reá nem mennek kegyelmetek, készüljön; mindazáltal ha kegyelmed valami impossibilitást nem fogna tapasztalni, valaminek meliorálásában talám nem ártana még fentartani az tractátust, kiváltképen onnét is, ha kegyelmeteknek bucsu nem adatnék; egynéhány urat is, főembert engedett meg császár ő felsége szolgálataunkra, hogy bejöhessenek valamerre magokkal akarják. 20. nov. Déva 1636.

(Erdélyi Múzeum. Gr. Kemény Apparatus Epist. Suppl.)

CLXXV.

Életünkig való alázatos hűségünket jámbor szolgálataunkat ajánljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunk fejedelmünknek, áldja meg a szent Isten kegyelmes urunk nagyságodat minden lelki, testi kívánsága szerint való jókkal.

Akarók alázatos irásunk által kegyelmes urunk nagyságodat tudósítani itt való állapotunkról, Istennek hálá kegyelmes urunk még mindnyájan élünk, Isten éltesse hatalmas császárunkat és az kajmekámot ő nagyságát, még bánatásunk nem volt. Egyéb itt való állapotok felől irhatjuk kegyelmes urunk nagyságodnak: 23. Octobris érkezék bé az nagyságod levele, melyet irt volt nekünk az zalantai verekedés felől, 24. mondottuk meg az vezérnek az mellett az nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint sok szép szóval igen submissee könyörgöttünk ő nagyságának, hogy hatalmas császárunknál

törekedjék, nagyságotat is az kételenség akaratja ellen ne vigye annál nagyobb dolgokra, és azoknak cselekedésire, akkor az vezér ő nagysága azt mondá, hogy immár érti hatalmas császár az dolgot, mert megírta az havaseli vajda is, ezt is értésére adom ő hatalmasságának, törekedem dolgokban, haragszik is hatalmas császárunk az budai passára, hogy oda küldött, mert nem parancsolta ő hatalmassága, hogy fegyvert küldjön oda, sem azt, hogy eljöjjön Szolnoktól, hanem magától cselekedte, az mit cselekedett s úgy veszi hasznát is, de nekünk is vadnak oda embereink, addig legyetek várakozásban még azok is megjönnek, és lássuk az budai passa is mit ír ez dologról, annakutána esmét szemben lévén szóljunk egymással, kívánságokra mi választ ad hatalmas császár, az levelet is, kit irtak néktek, fordittassátok meg, s küldjétek bé; ezzel eljövén kegyelmes urunk ő nagysága elől szállásunkra jöttünk, és az levelet az mint illet megfordítottattuk, azt is béküldöttük, mikor ez így lőtt volna kegyelmes urunk, érkezék bé az budai vezér embere Mehmedt aga, ki Budán musselinje volt, azzal az hírrel hogy ők triumfáltak, sem az havaseli vajda hire, sem az mi hírünk nem igaz, 8 zászlót, tíz réz dobot mondotta, hogy hoztak oda az passához, de ide semmit nem hoztak azért, kinek itt nagyobb hitelt adván, az havaseli vajdára is rá íranak, hogy az dolgot igazsága szerint írja meg, nem úgy hamisan, mireánk is egyik csauz vezér izent vala, hogy miért mondottunk olyan hamis hirt, mely dolgot mi is az mennyire lehetett és illet erősítettünk, hogy igaz, nagyságod minékünk hamis dolgot nem irt; ez kettő között nyilván is elküldének mind hatalmas császárunk, s mind az vezér ő nagysága meghitt embereket, hogy igazságosan meghozzák az dolgot. Úgy értjük hogy titkon is ment volt hatalmas császárunknak embere, azok is megjövén, s azonközben az onnan Lippa felől magoktól jött embereknek is relatójokból az dolog megvalósodék, s kinyilatkozáék; kihez képest úgy értjük, hogy megparancsolák volt innen az budai vezérnek, hogy ha oly állapattal viheti az dolgot végben, hogy az tavaszi Kazulra való utát hatalmas császárunknak az dolog meg nem gátolja, vigye végben, ha pedig nem lehet, úgy békességre vigye az dolgot, mert büntetés esik rajta, és megbékéljék. Ez idő alatt annak

megtudására, hogy innen az mely levelet hatalmas császáruk küldött volt az országnak, azt mivel elsőbben bé nem küldte volt az vezér, annakutána megküldte-é vagy nem, és arra mi válasz jött. Itt azt is akarták megtudni, ha igaz-é az mi szónk az mint mondtunk, hogy az ország el nem áll nagyságod mellől, ez mellett azt is akarták azzal is láttatni, miben vagy on dolog? ezeknek meglátására, és igaz hír hozására az vezér az maga wlezeczi passáját meghitt szolgáját küldé oda az budai vezérhez; mi is kegyelmes urunk ezen közben szemben lévén az vezérrel, az nagyságod írása szerint solicitáltuk az dolgot és könyörgöttünk az vezérnek oretenus, s ő nagysága által hatalmas császárukunknak is supplicatiót adtunk bé, kinek páriáját im megküldtük kegyelmes urunk nagyságodnak, de egyéb választ nem vehettünk annál, hogy várakozzunk az oda küldött embereknek megjövetelire, akkor ahhoz képest készen válaszunk; így voltunk kegyelmes urunk, elég félelmes várakozásban nagy költséggel. Az utnak foglyossága miatt nagyságodnak is nem írhattunk, magunknak oly szolgánk nem volt, ki az utakat tudta volna, mások nem hogy levelünket vitték, vagy küldték volna el, de még szemben sem mertek lenni velünk, vagy nem akartak.

Ezen közben kegyelmes urunk Máté vajdától is megjöve az hír, hogy még inkább volt az dolog annál is az mint ő írta volt, s nem irt hazugságot. Hatalmas császárukunk emberei is megjöttek, azt hiszszük, hogy azok is ő hatalmasságának igazságot hoztak. Az vezér ő nagysága wlezeczi passája is ugyanaz Musellim Mehmedt agával, az budai vezér emberével együtt, 23 praesentis mensis jöve meg, és noha mi immár jó-akaróink által jöveleteket s mind hírhozásokat megértettük volt, de az vezér ő nagysága is ugyanazon nap estve felé, mert azok is csak előtte jöttek volt meg, Irkindinek Zulfikár agától megizené, hogy ne busuljunk, legyünk jó reménységben, mert nagyságoddal megbékélett az budai passa, és nagyságod s mind Bethlen István uram bémentenek Erdélyben, kin Isteunek szübeli hálákat adánk mi is, s úgy látjuk, hogy itt is minden rendbéli emberek igen örülik Laskain és némely követ emberen, és az kik pénzt adtak volt költsön ellenünk, azonkívül. Izente vala az vezér azt is, hogy nekünk is nagy-

ságodtól emberünk jött vagy jő, kit kegyelmes urunk bizony igen szűnik szerént várunk, de még el nem jöve; ez hir, hogy érkezék kegyelmes urunk, Sebessi uramat bocsátottuk volt fel az vezérhez, hogy mivel immár hírek jött látnánk az dolgot és bocsátanának jó válaszszaal haza, kire kegyelmes urunk az vezér azt izené, hogy hadd érkezék meg az nagyságod embere és levele, s akkor ahhoz képest lássuk aztán mit kellesék cselekedni. Azolta esmét várakozásban vagyunk kegyelmes urunk, bizony elég kedvtünk ellen, de csak az patientiát vesszük elő. Az első hirhozó emberek után is jött kegyelmes urunk két kapucsia 27. praesentis, azok is ugyan azt bizonyítják, az mint értjük, hogy meglőtt az békesség; azon hogy eddig nagyságodnak embere s levele nem jöve, sok külömbkülömbféle vélekedéssel eleget gondolkodunk, néha az is forog elménkben, hogy még az első hirnek béhozásakor nem volt az békességben semmi, hanem az kapucsiák hire igaz, és azután lőtt meg az békesség, elsőbben az passa csak maga oltalmára irta volt azt a hirt. Az 18. Octobris irt levelében kegyelmes urunk, az mely dologra engem Tholdalagi Mihályt emlékeztetett kegyelmes uram nagyságod, emlékezem én arra, de Huszain aga itt nincs, vagyon három hete, hogy elment, mi hírünk nélkül, hová bizonyosan nem tudjuk olyant értünk hogy passához ő nagyságához ment, s onnan talán Erdélyben, miben jár abban semmit nem tudunk, talám csak csalárdkodik, mert hogy foglyoson vala dolgunk, akkor mene el mellőlünk, azt hisszük kétségben esett volt állapotunkról, hogy nem kedvtünk szerint esik dolgunk, mert az Székely Mojzes lator Szabó szolgáját és más hasonlót is Alexander vajda szolgája félét vitt el magával; azért kegyelmes urunk azt az dolgot sem mi most, sem az a nagyságod jámbor szolgája, ki az adót béhozá, nem viheti véghez, ha András deák itt benn nem lészen, mivel most is Zülfikár aga is igen beteg, s tolmács nélkül itt az dolog nem lehet, ha az az dolog végben megyen is, (nem is jó pedig az mostani alkalmatosságot is elmulatni) azért kegyelmes urunk irjon nagyságod az Huszain aga dolga felől is, és az bėjövő követ szolgáját is informálja felőle. Akarók kegyelmes urunk nagyságodnak azt is megírni (noha nem bizonyosan, mivel itt

kiváltképen mostan számtalan az hir, s több az ki nem igaz, de mégis hogy nagyságod tempestive értse de mig igazságosan megértjük, nem árt addig sub rosa lenni az hirnek): hogy Laskai salvus conductust kérne, ki mellett bójüne ide portára Bethlen István uram, mivel nem ő akaratjából lőtt meg az békesség, azért jőne bé, hogy maga referálhatná bántódását hatalmas császárukknak. Igyekezünk végére menni és értésére adni nagyságodnak vagy levelünk, vagy magunk által, mi nem igen hihettük mivel csudásnak láttuk, ha mégis meg nem unta ő nagysága az más ember panaszos kenyerét, mi abban is vagyunk az hitelben, hogy talám csak azon okoskodik, mint mehesen ki innen, hogy az felkért adósságért, kit az ura alba mellett felkért, s elosztogatott, ki nagy summát teszen, hogy azért az creditorok meg ne fogják, mivel nem succedált nekik az dolog, kinek felvételéről, és hamar beadásáról, még maga is az ura levelében megszólítja, kiről oculator testisek magunk vagyunk etc. Mivel kegyelmes urunk ha meglőtt ugyanaz egyesség, még mi annak conditióban nagyságodtól semmit nem értünk, azokról írni is nem tudunk, valámig az nagyságod kegyelmes parancsolatját nem látjuk, örömet innét bucsuznánk, haza indulnánk ha mód adatnék benne. Horváth István is az némely nap az ura szavával egy embert hívott volt innen oda, de nem bocsátók, mondotta István, hogy az ura nem keres fejedelemséget, csak azon igyekezik, hogy jószágába haza mehesen és azt bírhasssa. Jussuf aga is igen vajudtan tegnapelőtt jött vala ide, de nem bocsátották bé, szemben sem lönk vele, nagy negjve (*nyegve?*) ment el innen, elkölt az erdélyi monéta, itt sem adnak palosan jár. Az budai passának ő nagyságának mostani jámbor szolgálatjáért szablyát, kettős kaftánt visznek, itilem hétfőn Máté vajdának ő nagyságának is megindítják. Moldova felé vigyázva írjon, tractáljon kegyelmes urunk nagyságod. Egyéb hírek állapotok felől ezután irhatunk és írunk kegyelmes urunk nagyságodnak, most csak breviter, sietve irtunk, mivel eddig sem egy, sem más uton az verekedés után nem volt módunk benne, hogy irhassunk, néha magunk is majd kedvetlen állapattal voltunk, sok hireink jöttek, néha nem szinte kíváncsiak magunk állapotjáról.

Most immár holnap egy hete leszen, miolta vidámb orczával vagyunk és szüvel, de még mostan is, hogy az nagyságod embere, levele nem érkezik, mind kételkedés vagyon szivünkön, melyet Isten után az nagyságod levele vethet ki szivünkől, kiben hogy nagyságodtól kegyelmes urunk, megvigasztaltassunk hamar, nagyságodnak alázatosan könyörgünk. Áldja és tartsa meg az szent Isten kegyelmes urunk nagyságodat. Datum Constantinopoli, 29. die Novembris, 1636.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae servitores perpetui
Fideles humillimi

Michael Tholdalagi m. p.

Petrus Haller m. p.

Ugron Pál m. p.

Franciscus Reitts m. p.

Balthasar Sebessi m. p.

Kirülről: Illustrissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczi Dei gratia Transilvaniae Principi Partium Regni Hungariae Domino et Siculorum Comiti etc. domino, domino nobis semper clementissimo.

Eredeti, Toldalagi Mihály saját kezeirása. — Kivül rajta öt pecsét. — Erd. Muz. (Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.)

A levél borítékára írva Rákóczi Gy. kezével: 13. d. Xb. estve 5 órakor, Toldalagi uram szolgálja.

CLXXVI.

Mi, kik Erdélyben lakó három nemzetnek főrendei vagyunk, pecsétünkkel megpecsételtett, kétség nélkül való levelünkben oly dolgokat, oly állapotokat tudósítani, és értelemmel adni akarunk: ennekelőtte közöttünk miformán való háboruság, és mi okokból közöttünk való veszekedés támadott volt Bethlen István Budára menvén, és az budai várban béérkezvén, Erdélyországnak főrendei, és minden lakosi hatalmas győzhetetlen császárnak (ki az világnak folyamadója) hivei, és kies árnyékában sok jókat, kegyelmességeket látó tökéletes igazi igazsággal való szolgálatban, és az régi kanon szerint való adósinkat az hatalmas császár athnáméja szerint, minden Erdélynek községi értelmével,

hatalmas császárunk parancsolatjából fejedelmünk levén Rákóczy György, és az országnak főrendei, és lakosi hatalmas császárunk méltóságos akaratja ellen semmit nem cselekedvén, nem vétvén, igaz tökéletes engedelmisséggel levén, fejedelmünk is egyáltalában az elpártolásnak igyekeztetésében nem levén, sem némettel, sem lengyellel gonoszt nem tractálván, és ártalmas dolgokra szándéka sem titkon, sem nyilván nem levén, Erdélyországra budai nagyságos tekintetes vezér Huszain pasát nagy hadaival felköltvén, Erdélyországának bemenetelire és Erdélyországának, lakosinak sok kárára lenne, és hatalmas császárunk parancsolatjának, és méltóságos akaratjának ellene állani nem javallatta, vétünkét nem tudván, fejedelmünk felől is könyörögvén, hogy ismét fejedelemségében állandóképen maradjon, mi mindannyian az ország lakosinak egyező értelméből fejedelmünket megerősítvén, ha ismét közöttünk maradni akar, minden állapot felől felelvén, kezesek leszünk, hitünk és vallásunk szerint megesküszünk, hogy soha akár ő maga, akár az ország eddig az ideig hatalmas győzhetetlen császárunknak valami formán tökéletes igaz hűség szerint szolgálunk, azután is az szerint tökéletességgel, alázatossággal szolgálván, sem a német, sem a lengyel részéről pártolás, és kétség támadandó practicával császár akaratja ellen sem titkon, sem nyilván semmi támadást nem cselekeszünk. Fejedelemségének lételetől fogva valami falu hódoltságban találtatott, ezután is hódoljon, senki semmi uton meg ne bántsa, háborítsa. Az derecskei hajduságot felvévén, ismét a szegénységet helyére jönni tiltetni senki ne ellenze. Hatalmas császárunk (ki az Istennek árnyékosa) méltóságos kívánsága szerint Zólyomi Dávidot egyenlő akaratunkból, jó mód alatt elbocsátjuk, megszabadítjuk. Bethlen Istvánnak pedig az egész országnak egyező értelmes akaratjából hitünk szerint hitleveleket adván, és az előbbeni jóakaratusunkban megmaradunk; országában jövéen, országában csendes nyugalomban ülvén, valamely várai, jószági, és minden névvel nevezendő javai vadnak, mindeneket birtokában vévén, bírja; maga személyének gyermekének, maradékinak, atyafiainak, hozzátartozóknak idegen hideg tekintet nem leszen, semmi ennek kára, és bán-

tódása nem leszen; hatalmas győzhetetlen császáruk méltóságos fényes portájára minden esztendőben az szokott szükség szerint küldendő adóját semmi uton nem késlelteti, idején korán küldi; az hűséges szolgálatban kedvelvén; és ha az fejedelemség Rákóczy Györgynek meghagyatik, az athnáménak folyása, és értelme szerint hatalmas császáruk méltóságos lábához negyven ezer szám szerint való tallért mindnyájunk tetszéséből és akaratjából ajándékon, és egyuttal küldtünk oly kötés szerint, hogy hatalmas győzhetetlen császáruk, mindnyájunkat engedelmes igaz kívánó hűveinek tudván, mind az ideig az ellenségtől megoltalmazott, és segítsége jött legyen, ismét kies árnyékában csendes nyugalomban legyünk. És Bethlen Istvánt az mi kezességünkre az országban visszaküldjék, és ennekutána ha valakinek bűne nyilván levén, az athnáménak értelme szerint közöttünk törvényét meglátjuk, nekünk és az országnak ennekutána gonosz igyekezet vagy szándék ne legyen. Mi is pedig ez kötés és hitünk szerint megerősítvén, megérkezünk, ennekutána is semmi uton, formán, az méltóságos athnámé ellen nem cselekesztünk, az feljül megirt fogadás köteles szövetségeket meg nem bontván, erősen megtartjuk: hatalmas császáruk-tól, sem annak fényes portájától, sem az országnak főrendei, sem az fejedelmünk és minden lakosi, tökéletes hűségben lévén, el nem szakadunk, valami gminket is hatalmas császár eleitől fogván adatott athnáméja szerint, igazságunkban törvényünkben megtart. Ez fogadásunk és köteles szövetségünknek nagyobb erősségéért az mi kezünk írásával és pecsétünkkel ez jelen levelünket adtuk.

(Erdélyi Múzeum, Gr. Kemény Apparatus Epist. Suppl.)

CLXXVII.

Mi, Erdélyországában lakó három nemzetnek főrendei, etc. — Adjuk tudására bizonyos értelemmel a mi kétségkívül való levelünkben, hogy ennekelötte véletlen okokból közöttünk veszekedés, és háborúság támadván Bethlen Istvánnak Budára való menetele miatt; mikor mi mindnyájan

hatalmas győzhetetlen császárunknak hűségében csendes állapotban nyugodnának. Erdélyországára ellentünk való igyekezetre a tekintetes és nagyságos vezér Husszain passát, Buda várának helytartóját hadakkal megindítván, hogy e háborúság és veszekedés több kárára és romlására a szegénységnek ne következnek, sőt e mostani kegyelmes urunk, szabad választásunkból való fejedelmünk a méltóságos Rákóczy György fejedelemsége megerősítették, a vezérrel ő nagyságával ilyen módok alatt való végezésekre mentünk. — Hogy noha a mi kegyelmes urunkat, méltóságos fejedelmünket mikor egész országul a fejedelemségre választattuk és szenteltük, akkor is erős hittel megeskedtetjük ő nagyságát, hogy a fényes portához hűséggel és igazsággal leszen, mindazonáltal, mostan is hogy bátorságos és hiteles lehessen a fényes porta ő nagyságában, ujonnan hittel kötelezi magát ő hatalmasságához és a fényes portához. Ő nagysága mellett pedig mi is országul bizonyosan feleltünk, hogy sem lengyelhez, sem némethez magát nem kötelezi ő hatalmassága és az ország kárával, ő hatalmassága is ő nagysága éltéig fejedelemségében, minket is országul mind ő hatalmassága, mind az egész ottoman nemzetség régi szabadságinkban, törvényinkben, mostani Erdélyhez biratandó határinkban, fejedelem szabad választásinkban megtartván fogyatkozás és minden hiba nélkül. A hódoltság állapotját a mi illeti; valamiben azt a mi mostani kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága találta, azok is a szerint hódoljanak, és semmi újítás abban ezután ne következék. Derecskéről a hajduságot e jövőndő ezer hatszáz harminczhét esztendőben következő ő szerint való sz. György napjára, elszállítjuk. — Zólyomi Dávidot jó okok és módok alatt elbocsáttatjuk. Bethlen István uram dolgából ezelőtt való irásunk szerint, valamint a vezér ő nagysága tőlünk kívánta volt, minden igazság szerint mind mi országul, s mind pedig a mi kegyelmes fejedelmünk, pecsétetes hűlevelünket adtuk, kire bizvást és bátorságosan, minden uraságiban, váraiban, jószágiban, azoknak békességes birodalmában haza szállhasson, mind fiával és hozzátartozókkal egyetemben. Sőt hogy e mostani békességnek tökéletes állandóságában bizonyosabbakká le-

hessünk, ő hatalmasságának könyörgünk, hogy efféle panaszkodó embereknek panaszokra ő hatalmassága részéről, a szent békesség fel nem bontatik, sem háborúság miatta nem indittatik, hanem a féléknek panaszok, vádolkodások, az ország közönséges meglátására és eligazítására bocsáttatik. — Országul pedig mind a mi kegyelmes fejedelmünkkel egyetemben engedelmes hűségünknek megmutatására esztendőnként való szokott adónkat annak szokott idejében az ő hatalmassága fényes portájára szokásunk szerint minden esztendőben beszolgáltatjuk. Ennek felette hatalmas császárunk kegyelmes athnáméja a mi alázatos könyörgésünk szerint kezünkbe hozatván, Bethlen István uram is haza szállván; mi is országul a mi kegyelmes fejedelmünkkel egyetemben, ajándékon az egyuttal ő hatalmasságának ígérünk és adunk negyven ezer tallért egyszersmind. Fogadván a mi igaz keresztényi hitünkre, hogy a feljől megírt végezeseknek minden czikkelyit, annak minden részeit és punctjait hűségesen megálljuk és beteljesítjük. És valameddig minket ő hatalmassága igazságinkban, mostani határinkban, törvényinkben, szabad fejedelem választásunkban, a boldog emlékezett szultán Szolimántól adott athnámé szerint e feljől megírt könyörgésinkben megtart: mi is hatalmas győzhetetlen császárunk fényes portájától sem magunk, sem fejedelmünk el nem szakadunk, melynek nagyobb bizonyására és erősségére adtuk a mi kezeink írásával, és saját pecsétinkkel megerősített levelünket. Iratott Szászvároson, első napján Karácsony havának 1636. esztendőben.

Minuta, melynek alján Rákóczy fejedelem ezen megjegyzést teszi: „Anno 1636. die 4-ta Decembris visszabozza kegyelmed.”

(A Károly-kehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXVIII.

Mi egész Erdélyországban lakó három nemzetnek főrendei etc. Adjuk bizonyásgul a jelenlevő levelünkben, hogy mivel e mostani felháborodott állapotoknak lecsendesítésében a tekintetes nagyságos kajmekám vezér Bayram passa ő nagysága, hatalmas győzhetetlen császárunk előtt, és fényes

portáján hozzánk, és a mi kegyelmes urunkhoz, fejedelmünkhöz a tekintetes és nagyságos Rákóczy György urunkhoz ő nagyságához jóakarátját mutatta, reménylven, hogy ennekutána is azon jóakarátját hozzánk és ő nagyságához a mi kegyelmes urunkhoz, fejedelmünkhöz megmutatja, azért a mi hatalmas császáruunknak könyörgöttünk a tekintetes nagyságos budai vezér Husszain passa által, hogy a mi kegyelmes urunkat, fejedelmünket ő nagyságát teljes életében fejedelemségében, és minket is országul régi szabadságinkban, törvényinkben, fejedelem szabad választásunkban a boldog emlékeztű szultán Szolimán nagy császártól adatott athnáme szerint megtartsen s oltalmazzon mindenek ellen, s ő hatalmasága a mi kegyelmes urunknak, fejedelmünknek arról kegyelmes athnáme levelet adjon; ha azért ő nagysága a kajmakám alázatos törekedése által, hatalmas császáruunktól alázatos könyörgésünk, és kívánságunk szerint való athnámet szerez a mi kegyelmes urunknak, s mi nekünk országul, s az athnáme levél kezünkhöz érkezik, mi is ő nagyságának a vezérnek hálaadó voltunknak megmutatására, mikor hatalmas császáruunknak ajándékba ígért negyven ezer tallért, a mi kegyelmes urunkkal együtt megküldjük: Bayram passának ő nagyságának mostani kajmakámnak ugyanakkor tíz ezer tallért ajándékon küldünk a mi kegyelmes urunkkal együtt. — Mely ígéletünknek beteijesítésének bizonyosságára adtuk e mi levelünket ugyan hitünk szerint ő nagyságának a kajmakámnak, magunk kezünk írása és pecsétünk alatt. Irratott Szászvároson, első napján Karácsony havának, 1636. esztendőben.

E levél hátára Rákóczy fejedelem sajátkezűleg ezen jegyzést teszi: „Anno 1636. die 1-a Decembr. visszahozza kegyelmed.”

(A Károly-fehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXIX.

Mi Rákóczy György Istennek kegyelmességéből Erdélynek fejedelme, Magyarország részeinek ura, és székelyek ispánja; adjuk tudására bizonyos értelemül, ez mi kétség

nélkül való levelünkben, hogy ennekelőtte véletlen okokból közöttünk veszekedés, és háboruság támadván Bethlen Istvánnak Budára való menetele miatt, mikor mi országunkbeli minden rendekkel egyetemben hatalmas győzhetetlen császárukknak hűségében, csendes állapotban nyugodnánk, Erdélyországára ellentünk való igyekezetre a tekintetes és nagyságos vezér Husszain passát, Buda várának helytartóját hadakkal megindítván; hogy a háboruság és veszekedés több kárára, és romlására a szegénységnek ne következnek a vezérrel ő nagyságával ilyen módok alatt való végzésekre mentünk: hogy noha mi mikor a fejedelemségre választattunk, és szenteltettünk, akkor is megesküdtünk, hogy a fényes portához hűséggel és igazsággal leszünk, mindazonáltal mostan is hogy bátorságos és hiteles lehessen a fényes porta mi bennünk, újonnan hittel kötelezzük magunkat ő hatalmaságához és a fényes portához; mi mellettünk az ország is bizonyosan felel, hogy sem lengyel, sem némethez magunkat nem kötelezzük, ő hatalmassága és az ország kárával; — ő hatalmassága is minket életünkig fejedelemségünkben megtartván és az országot is, mind ő hatalmassága, mind az ottomán nemzetség egészben, régi szabadságában törvényinkben, mostani Erdélyhez biratandó határiban, fejedelem szabad választásában megtartván minden fogyatkozás és hiba nélkül. — A hódoltság állapotját, a mi nézi és illeti; valamiben azt mi találtuk, azok is a szerint hódoljanak, és semmi újítás ezután abban ne következék. Derecskéről a hajduságot a jövőndő 1637. esztendőben következő ő szerint való sz. György napjára elszállítjuk. Zólyomi Dávidot jó okok és módok alatt elbocsátjuk; Bethlen István uram dolgából azelőtt való írásunk szerint, valamint a vezér ő nagysága tőlünk kívánta volt, minden igazság szerint mind mi és az egész ország pecsétetes levelünket adtuk, kire bizvást és bátorságosan minden uraságiban, váraiban, jóságiban, azoknak békeséges birodalmába haza szállhasson, mind fíjával és hozzátartozókkal egyetemben. — Sőt hogy a mostani békességnek tökéletes állandóságában bizonyosok lehessünk, ő hatalmaságának könyörgünk, hogy afféle panaszolkodó embereknek panaszokra ő hatalmassága részéről a szent békesség fel nem

bontatik, sem háborúság miattok nem indittatik, hanem a feleknek panaszok, vádlások és vádolkodások az ország közönséges meglátására és eligazítására bocsátatik. Mi is penig országunkkal egyetemben engedelmes hűségünknek megmutatására esztendőnként való szokott adónkat annak szokott idejében az ő hatalmassága fényes portájára szokásunk szerint minden esztendőben beszolgáltatjuk; ennek felette hatalmas császárnak kegyelmes athnáméja a mi alázatos könyörgésünk szerint kezünkbe hozatván, Bethlen István uram is haza szállván, mi is az országgal egyetemben ajándékon ez egyttal ő hatalmasságának ígérünk és adunk negyven ezer tallért egyszersmind: Fogadván a mi igaz keresztény hitünkre, hogy a feljűl megirt végzésnek minden czikkelyeit, annak minden részeit és punctjait hűségesen megálljuk és beteljesítjük; és valameddig minket ő hatalmassága fejedelemségünkben, igazságunkban, és az országot mostani határiban, törvényiben, szabad fejedelmi választásában a boldog emlékezetű szultán Szulimántól adatott athuáme szerint a feljűl megirt könyörgésünkben megtart; mi is az országgal egyetemben hatalmas győzhetetlen császárunk fényes portájától el nem szakadunk. Melynek nagyobb bizonyására és erősségére adtuk a mi kezünk írásával, és pecsétünkkel megerősített levelünket. Iratott Szászvároson 4-ik napján Karácsony havának 1636. esztendőben.

(A Károly-kehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXX.

Akartuk volna, ha vezér ő nagysága egynehány nap alatt várakozván Temesváratt, az elkezdett jó békességnek végbemenetelét megvárhatta volna; de mivel ő nagysága előtt több nagy dolgok is levén, Buda várába sietett: — nagyságodra bizta a békesség dolgát azt örömet halljuk, eddig is kegyelmed abban sokat fáradozott, ezután is mindaddig míg jó vége leszen, szükséges, hogy fáradjon kegyelmed benne. — Farkas Ferenczet visszabocsájtottuk, és ő tőle minden dolgokról tiszta választ irtunk, izentünk, mind a

vezér ő nagysága részéről s mind Bethlen István részéről, melyet kegyelmed a követektől szép renddel meg fog érteni. Ha immár mind két részről sziveink a békességre indittatnak kicsiny dologért egy, s két holnap alattvaló várakozását, nem kell a jó békességet megakadályozni; kegyelmedet azért barátságosan kérjük, mutassa maga is hozzánk minden jóakarátját, a vezérnek ő nagyságának is szívét, atyafiságát ujjtsa meg hozzánk; mi ő nagyságának a vezérnek tökéletes igaz atyafiai leszünk, kegyelmednek is jóakarói; mint a felhős, s homályos idő után teljesb s kedvesb a tiszta napnak fénye, hasonlóképen közöttünk is ennekutána az igaz atyafiság jóakarát meglegyék. — A Derecske dolgában ne neheztesse ő nagysága a vezér a kevés várakozást, meg legyen bizonynyal. Arra is felette barátságosan kérjük kegyelmedet, legyen azon teljes tehetségével, hogy a békesség közöttünk derekasan végbe menjen, és a levelek megcsináltatván 30 nap alatt hatalmas császáruként az athnámét a mi könnyörégünk és hitlevelünk szerint a vezér ő nagysága adattassa kezünkbe, hogy mi is annakutána az ő hatalmassága hűségében csendesebb szívvel nyughassunk meg, s mutassuk ő hatalmasságának engedelmes hűségünket és egyéb dolgokat is a végzések szerint vitessük jó végbe. — Követinket is immár kegyelmedek ott tovább ne tartóztassa; s mi is a hányan bocsáttatik vissza, az itt való ur zálogokat békességben visszabocsátjuk.

Hátirat Rákóczy saját kezével: „1636. 4-a Dec. Vezér kihajának irt levél mása.

(A Károly-kehérvári könyvtár mása, s Dr. Ötvös Agoston másolatáról.)

CXXXLI.

Mi vezér Husszain passa stb.

Adjuk emlékezetre, és erős bizonyosággal ez írásunkat, az tekintetes és méltóságos Rákóczy Györgynek Isten kegyelmességéből Erdélyországának fejedelmének stb. És az Erdélyországában levő tekintetes és nagyságos uraknak, főrendeknek, gyorsaságos vitézlő tisztviselőinek és a népnek

eleinek, s eszes és okos biráknak polgároknak, és az magyar, székely és szász 3 nemzetből álló minden rendeknek : hogy az minemű egyenetlenség Erdélyország állapotjáról, Bethlen István Ecsed várából, Budára való érkezése után, mielőttünk és a fényes portán való panaszolkodásiból az elmúlt napokban következett volt, azokat miképen csendességre akarván hozni, kiváltképen mikor mind az fejedelem ő nagysága, és az ország követei által, ő nagyságának, mind az országnak ő hatalmasságához és fényes portájához való igaz hűségeteket megtapasztaltuk volna, s arról mind az országnak, mind pedig a fejedelemnek hitleveleket kezűnkbe vettük volna : mi is mind az mostani fejedelmet Rákóczy Györgyöt ő nagyságát, mind pedig az Erdélyországában lakó, három nemzetből álló rendeket, hatalmas császáruunktól nekünk ez dologban, mostani szerdárságunkra adatott teljes hatalom szerint bizonyosokká és bátorságosokká teszszük az alább megírt dolgokról.

1) Az fejedelem ő nagysága és az ország az mely leveleket adtanak, az mostani békességnek megerősítése felől (mely leveleknek hatalmas császáruunknak méltóságos személye eleiben kell menni) azokban az levelekben Derecskéről a hajduságnak elszállítása felől, Zólyomi Dávid elbocsáttatása felől, és Bethlen István hazájában visszamenetele felől, bővebb szóval akartanak volna emlékezni; de hogy hatalmas császáruunk, méltóságos fülei azzal meg ne bántódjanak : én Husszain passa magamra vöttem, hogy ő hatalmassága előtt való alázatos törekedésem által véghez viszem, és hogy az derecskei hajduságnak 2 holnap a jövő holdtól fogva engedesség, abból az helyből való alkalmas elszállításokra : és hogy Zólyomi Dávidnak is elbocsáttatása akkor legyen, mikor hatalmas császáruunk athnéme levele megérkezik, annak utána nem sok idővel és hogy Bethlen István is haza száll, jószágit megadván és maga fia, szolgálai és hozzátartozóknak bátorságos állapotjuk mutattatván, holott az mely ajándék 40 ezer tallért ígértenek hatalmas császáruunknak; és kajmókám vezér ő nagyságának 10 ezer tallért, Ziléktár vezérnek ő nagyságának 6 ezer tallért, annak megadását úgy ígérték : ha ezeket hatalmas császártól megszereznék és az athnéme

levél kezekben leszen. — Az temesvári passasághoz, s mind az szolnoki száncsiasághoz tartozó faluk, határok az hódolt-ság dolgából, hogy valamiben az megirt fejedelem Rákóczy György ő nagysága idejében találtattanak ez után is minde-ekben abban maradnak, és ezt az czikket a fényes portán is nekik adandó athnáméjában a szerint iratjuk. — Annak fe-lette az mint a fejedelem ő nagysága, és erdélyországi 3 nemzetből álló rendek kívánják mi tőlünk, hogy az mostani felháborodott dolgoknak jobb állapotra való hozásra, ha- talmas győzhetetlen császárukéntől kívánságok szerint való bizonyos erős athnáme levelet szerzenénk, tudniillik : mivel azon országbeli rendek az megirt mostani fejedelemnek ha- talmas császárukhoz és fényes portájához való tökéletes hűségéről erős hitlevelek által feleltenek, mind pedig az fejedelem ő nagysága maga arról nekünk bizonyossá tévő hűtlevelét küldötte: — ő hatalmassága is éltéig Rákóczy Györgyöt ő nagyságát a fejedelemségben, mint kegyelmes athnáme levelének küldésével megerősíti, és abban minden háborgatás nélkül megtartja, és hogy az országot is régi meg- rögzött törvényiben, szabadságiban, mostani határiban, és az paradicsomban boldogságában nyugvó jó emlékezetű szultán Szolimántól nekiek adatott fejedelem szabad választásokban minden bántás nélkül az szerint ennekutána megtartja.

Mely feljül megirt punctumoknak minden részeiben fo- gyatkozás nélkül való megteljesítéséről az megirt fejedelmet ő nagyságát, és Erdélyországnak 3 nemzetből álló minden rendeit bizonyossokká és bátorságosokká tesszük az mi szent hitünkre nagy erős hittel való megesküvésünkkel, az mi szent prófétánk Mahomet Musztafának igaz vallására, és holtunk után lelkünk boldogságára, mindezeket az mi tisztünk és hivatalunk szerint minden módon szentül beteljesíteni fo- gadván; az minthogy esküszünk, s mind ezeket beteljesíteni és megállani ígérjük ez levelünk által.

(A Károly-fehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXXII.

Mi Haller István, Szalánczi István és Farkas Ferencz; a mi kegyelmes urunknak az erdélyi fejedelemnek, és Erdélyországának a tekintetes, nagyságos, mostani budai vezérrel Husszain passával és Bethlen István urammal ő nagyságával való békesség tractálásra bocsátott követi: bizonyságul adjuk levelünket, hogy a minemű reversálist kívánt a mi kegyelmes urunk, a méltóságos és tekintetes fejedelem ő nagysága Rákóczy György, a tekintetes és nagyságos gróf Bethlen István uramtól ő nagyságától, abban ő nagysága talált difficultásokot egy helyen ezekben a szókban; „Valamit ő kegyelme személye, fejedelemsége és méltósága ellen érték, azokat idején korán megjelentem.“ Hogy tudniillik, ezek a szók világosabb fíjának qualificatio nélkül, ha Bethlen István uramnak kiváltképen lakása nem Erdélyben hanem Ecsedben lenne, láttatnának a Bethlen István római császárnak ő felségének adott reversálisának praejudicálni, és csak valami szó hordozó, és vádolkodó emberekhez illene. — Más helyen ezekben a szókban talált ő nagysága difficultást; „Értékem és életem fogytáig, tökéletes sinceritással viselem magamat.“ Kiből némely embereknek értelme szerint, az inferáltathatnék, hogy magyarországi jószágából is itt benn Erdélyben tartozik ő nagysága praestálni minden terehviseléseket a fejedelem ő nagysága kívánsága szerint. — Mi azért ezekből a szókból származott scrupulusit Bethlen István uramnak ő nagyságának így találjuk, és ezeket a szókat ilyen értelemmel értjük; hogy a minemű reversálist adott római császárnak ő felségének Bethlen István uram ő nagysága, hogy tudniillik: Ecsedből semmi hostilitást se maga, se mások által nem cselekszik Magyarországnak koronás királya ellen semmi részből annak az ő nagysága reversálisának, ezek a szók és a mostani a mi kegyelmes urunknak és országnak adott ő nagysága Bethlen István uram reversálisa ne prejudicáljon, és ha mi oly dolgot tudna, és értene ő nagysága, a mi a mi kegyelmes urunknak ő nagyságának, és Erdélyországának kárára, veszedelmére

gyalázatjára tendálna, azokat tartozik ő nagysága megjeleníteni, kire hazájához való hűségének indítani és viselni kell ő nagyságát, nem valami hivatalkodó és maga gondolatlan embereknek levitásából származott, haszontalan vagy ártalom nélkül való szóknak jelentése értetik. Tökéletes sincertással értéke, és élete fogytáig való ő nagysága magaviseletesen értetik: a szokott mód és rendtartás, és ország törvényi szerint való onusoknak supportálása, és hogy Bethlen István uram ő nagysága, az erdélyi jószágiból adminisztrálja az ország fejedelmének, és Erdélyországnak azt, valamivel más akármely ur, főrend és nemes ember jószágáról adminisztrálni, az ő értéke és ereje szerint tartozik; hasonlóképen magyar királyság alatt való jószágából adminisztrálja Magyarországhoz.

Recognoscáljuk azért ezen levelünkben, hogy Bethlen István uram ő nagysága ezzel az értelemmel adta a mostani reversálisát a mi kegyelmes urunknak ő nagyságának és az országnak, mi is ezzel az értelemmel vettük. Datum in Tömösvár die . . . Decembris Anni 1636.

(A Károly-fehérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatjáról.)

CLXXXIII.

Török császár szultán Murád khán levele.

Az szent Jézus hitin levő nagy uraknak méltóságosa etc.

Császári méltóságos levelünk megadatván értésedre legyen, hogy te az mi fényes portánknak gondviselő tökéletes hűve lévén régtől fogván fényes portánknak hűséges szolgálattal voltál; császári akaratomnak kívánsága szerint az méltóságos vallásnak hasznára igyekeztél, fényes portámnak kétség nélkül való szűbéli jóakarója lévén, minden cselekedeted akaratom szerint haladóképen volt. Ennekelőtte Bethlen Istvánnal közöttetek veszekedés lévén, felkelvén Bethlen István az mi kedves böcsületes budai birodalmunkban levő vezérünkhöz Husszain passához meuvén elmutatván, hogy az erdélyi fejedelemség másnak adatnék; de az ország látván

az romlást és háborúságot azután, az megnevezett fejedelemmel megelégedvén : mi is minden dolgaitokat az megnevezett vezérünkre halasztottuk és bízunk, parancsolatot is küldvén neki. Az megnevezett vezérünk — kinek Isten éltét hosszabbítsa — némely kívánságokat tudósított egyező értelemről, melyeket mi is kedvelvén, az erdélyi fejedelemséget és magyar királyságot az előbbi mód szerint Erdélyországában lakó főrendeknek, és az községnek könyörgések szerint neked adtuk és benne megerősítettünk. — Az megnevezett vezérünknek fényes portánkra való tudósítása szerint felölelték való kétségünk és kételkedésünk elmúlt, ezután teljes hitelünk vagyon, sokféle kegyelmességünket is tapasztaljátok. Fényes portámnak alázatossággal szolgálók császári kegyelmességünkben részesültenek, ki(k) az Ali (ehli=nép) oszmánnak igazán szolgáltának, nagy méltóságokra emeltettenek, ti is mindenkoron tapasztalóképen tudjátok. Azon vezérünk valamit irt és tudósított felölelték fényes portámra, mindenek császári méltóságomnak értésére vagynak; tökéletes hűségtek előttünk kedveltetvén az közöttetek lött szövetség és kötés szerint az megnevezett erdélyi fejedelemség és magyar királyság neked adatott állandóképen, kinek erősítésére császári kaftánunkat küldöttük levelünkkel együtt. Odaérkezvén böcsülettel vegyed, viseljed fényes portámhoz való tökéletes hűséged szerint; Erdélyországának gondviselésében szorgalmatoskodjál, az felséges római császárral Ferdinánddal, — kit Isten jövendő dolgaiban megáldjon, — az közöttünk való szent békességet tehetségtek szerint megtartsátok, az megnevezett vezéremmel egy értelemben legyetek, az méltóságos vallásnak hasznára igyekezzetek; az két részről köztetek szövetség és kötés szerint adatott levelek értelmében szorgalmatoskodjatok, hogy az mi méltóságos időnkben az országnak lakosi csendes nyugalomban legyenek. Isten engedelmeiből tökéletes hűségtekre nézve az mi sokféle kegyelmességünk rajtatok öregbül és láthatóképen meg is tapasztalnotok bizonyos. Így legyen tudásodra. Iratott Budán Recsep havának utólján, ezer negyvenhat eszteendőben. (= 1636. December 19—28. közt.)

(Egykoru fordításról az Erd. Muz. egylet irattárából.)

CLXXXIV.

Budai vezér Husszain passa levele.

Az Messiás vallásán való nemzetségnek dicséretes fedelme etc.! Szeretetből jelentjük : ennekelőtte az régi szeretet szerént nagyságodnak levelet küldtünk volt, hogy az fejedelemség nagyságodon állandó legyen, és Bethlen István-nal az elébbi jóakarát szerént éljen. Hatalmas császáruunknak minden nagyságod állapotját és az fejedelemségnek állandóságát könyörgésem által tudósítottam : hatalmas császáruunktól mi reánk nagyságod jóakarójára mi bizatott és mi parancsoltatott tudósítván, nagyságodnak is értésére vagyok. Kedves jóakarónk ! ennekelőtte az közöttünk való szövetségnek és kötésnek kívánsága szerént először hatalmas császáruunk lábához küldendő negyven ezer tallér, az méltóságos kajmekám Bajrámpassának tíz ezer tallér, tekintetes nagyságos Salichtar (Szilihdár) vezérnek hat ezer tallér egy nappal elébb elkészítettvén; Zólyomi Dávidot elbocsátván; Derecskérül az hajduságot elszállítván. Ezeket megcselekedni nagyságod méltóságához illik, ki hatalmas császáruunktól is kedveltetik. Mostanság hatalmas császáruunktól az megh . . . kapi agának bátyja, ki most hatalmas császáruunknak kedves kapucsi passája, az tekintetes nemzetes Ahmed aga — kinek Isten állapotját nevelje, — elrendeltetvén elküldetett. Az levélnek dátumja értelmében mostanság Nándor-Fejérvárra érkezett; bizonyos embere is jött, az közöttünk való végezés és feljül megirt szövetség szerént. Mig az megnevezett kapucsi passa Budára érkezik, az erdélyi lakosoknak csendesesen való nyugodalmokért az végezés és szövetség szerént hatalmas császáruunk részéről nagyságod jóakarónk dolgait meglát . . és az végezést megteljesíteni. Mi ő hatalmasságának képe . . . , az ő hatalmassága kegyes akaratja és kegyelmes parancsolatja szerént az szövetségnek erősítésére kegyelmes parancsolatjának tündöklő császári köntösét, kedves böcsületes kapucsi passánkkal Ibrahim ágával nagyságodnak küldöttük. Isten engedelmeiből odaérkezvén, császári kegyelmességéből küldött kaftánt az tökéletes szeretet

kévánsága szerint böcsülettel viseljétek, és az ujonnan adott császári levelet Erdélyországának főrendi előtt megfordittatván elolvastassa nagyságod, hogy ő hatalmasságának nagyságodhoz való kegyelmességét és hűsége felől való teljes hitelét hallhassa, vhesse és tudhassa, hogy kiki az előbbi engedelmességnél nagyobb engedelmességet mutasson, a melyen nagyságod is örülvén, örvendezhessen. Kedves jóakarónk! ha nagyságod hatalmas császáruk kegyelmét és mi jóakarójának atyafiságát ennél is inkább akarja, az megnevezett pénzt elkészítse és Buda várába küldje; az több végezéseket is megteljesítse, hogy az megnevezett kapucsi passa megjüvén az pénzt készen, úgy egyéb dolgokat is megteljesítve találjon. Isten engedelmeiből az pénzt meghozván, bevadván, praesentálván nagyságodat hatalmas császáruk előtt böcsülettel commendálván, hogy az előbbi böcsületnél nagyobb böcsületre való tekintet okul adassék. Kedves jóakarónk! azon megírt dolgok és szükséges kívánt állapotok megteljesítetni fogyatkozás nélkül legyenek készen, nagyságod méltósága öregbülésére való ok. Az megnevezett kapucsi basi megtérvén, egy nappal előbb*) az portára menvén ő hatalmasságának kedve szerint leszen. Ezután nagyságod tökéletessége felől valamit tudósítok sziből hiven, sok böcsületinek terjedésére leszen. Az megnevezett kapucsi passánk Ibrahim aga közel való meghitt kedves emberünk lévén, az méltóságos vallásnak hasznára, az hatalmas császáruk javára nézendő dolgok felől szóval izentünk. Isten engedelmeiből odaérkezvén, egyéb dolgok felől is tudakozván vallást téssen, tökéletesen megnyugszik nagyságod. Azért kedves jóakarónk az megnevezett pénzt ne halasszátok egy nappal előbb Budára küldeni; igyekezetek, mert az halogatásnak haszna nincsen; az minek meg kell lenni, egy nappal avagy egy órával meglenni hasznosabb. Isten engedelmeiből az végezés és szövetség megteljesedvén míg élünk az jóakaratban és méltóságának hasznos dolgaiban szolgálatunkat nem kéméljük. Köszönetünk és áldásunk legyen veletek. — Iratott Budán. (1636. Decemb. 19—28.)

(Egykoru fordításról az Erd. Muz. egylet irattárából.)

*) Az egy nappal előbb török kifejezés = minél előbb.

CLXXXV.

Illustrissime Princeps, Domine Domine Clementissime.
Fidelium Servitiorum Meorum humillimam commendationem.

Kegyelmes uram, az nagyságod czimeres postája az tegnapi napon 3 óra tájban hozá meg az nagyságod kegyelmes parancsolatját, császár ő felsége levelét, és kardinál uram levelét is megolvastam. Császár ő felsége kardinál uramra rejiciál minden resolutiókat. Ő felsége mint nagy monarcha úgy discurál, ereje és hatalma levén méltóságának oltalmazásában; de ha az ő felsége tanácsa ez volna, és csak ennyi erő volna kezében mint nekünk, és annyi felől való aemulusi volnának mint nagyságodnak — aliter sentiret.

Valamint nagyságodnak kardinál uram irt ellen ebben az állapotban, úgy tetszik minden írásnak, discursusnak veleje 20-a Novembr. Nagy-Szombatból irt levélnek copiájában foglalta be, én is azon nyugszom meg. — Palatinus uram is akkor micsoda intentióval írta legyen, ide utólszori levelében azont exprimálta; mely levelet én is commendáltam nagyságodnak. — Ha nagyságod az német segítségéhez való biztában az békességet rejiciálván valamit tentál vala az török ellen, mostan micsoda állapottal lehetnénk? — Az békesség conclusióját igen is értésére adja nagyságod kardinál uramnak; sőt kardinál uram azt írja; hogy nagyságod ő felségének adja értésére. Azért vékony censurám szerint igen is szükséges mind kardinál uramnak, s mind ő felségének érteni, azokra az okokra nézve, melyeket nagyságod levelében recenseál; de kiváltképen azért is, hogy tudják az conditiókat az török és Bethlen István uram részéről; azt is szükség érteniök mennyiben accedált nagyságod, és mennyiben nem? és micsoda conditiók alatt, kiváltképen az török postulatumaira? Micsoda okokra nézve kellett nagyságodnak amaz nehéz punctra accedálni: azt ugyan sok szóval kell declarálni! és expostulatióval velek megértetni. — Ehhez vékony tetszésem szerint igen hűséges ember kívántatik. Ha Bogáti uram vagy Chernel uram kész volna; avagy más valaki innét felől, azt is megmagyarázhatná: mire nézett

nagyságod és az ország accedálván arra az szokatlan postulatumára az töröknek, kinek a szerint való confirmálása, a mint nagyságod és az ország is kívánta — bizonytalan! és ha szintén plenarie per omnia confirmálná is, azaz kereszténységnek kárára ne következnek.

Kegyelmes uram, a kis urak ő nagyságok Magyarországbán kiszállításokkal nem kell sietni idő előtt; scandalumot nem jó csinálni. Nagy okok és occasiók alatt kell annak lenni. — Mikor jó és tisztességes occasio alatt kiment vala ő nagysága az öregebbik nagyságos urunk, akkor is egynéhány levelemben könyörgék nagyságodnak: míg az állapot csendesedik, legyen oda ki. Akkor az nagyságtok tetszése különben lön. — Mostan immár minden jó alkalmatosság nélkül kiköltözniek hirtelen: az én csekély elmélkedésem szerint talán scandalosum. Mindazáltal az nagyságod kegyelmes tetszése.

Az lengyel hettman levelét olvasám publice a mit ír arra nagyságod Szászvároson létében választ írtam vala breviter, megemendálván benne a mi az akkori állapotban illendő nem volt. Én Szalárdinak adtam, meghagyván neki: ha írni kell az hettmannak, az szerint írjon, mostan is elég arra mutatni abból a mi felől nagyságodtól tudakozik publice, privatim a miről czifrákkal ír, arra breviter választ írtam.

Az intercipiált leveleket kegyelmes uram megolvastam, az kik nevével írtattak; nemesak az leveleknek authori: több és nagyobb complicesek ahhoz mind kívül és belől. Bizony nagy dolog! hogy nagyságodnak belső emberinek számokat is hozzák elő levelekben. — Az ő urát az levélnek authori örömet Konstantinápolyba igazítanak Bethlen István uram . . . , öreg állapotában talán megunakozott ő érettek nyughatatlankodni. Ha nagyságod praedicator uraimmal közlené, valjon mit mondanának mindazokra az szép motivákra? Oda fel is amazt értené.

Ugy értettem volt, Bethlen István uram az innepekre Szentjőbra megyen; de ha mégis Illyén vagy az azt hiszem, a jószágok statutióját várja. — A mint nagyságod Bábolna dolgából resolválta magát, arra nagyságod választ vár Bethlen István uramtól. A miben lehet, s kiváltképen mi már a

mit nagyságod megígért, mutassa kegyelmességét hozzá. Nagyságodnak minden ígéreti conditionaliter vagynak úgy, hogy ő nagysága is praestáljon mindeneket.

Az nagyságod kegyelmes levelére való alázatos választételem ez lévén. Megolvastam az Bethlen István uram újabb kívánságát is; azért én is inhaereálván, az kardinál uram copióján és circumstantiákat considerálván, lelkem isméretem szerint való kicsiny tetszésen ez : eddig nagyságod minden emberek előtt való nagy dicséretével, Istentől nagyságodban oltott dicséretes moderatióval magánál nagyobb idejű embereket is meggyőzött; mostan is kegyelmes uram, azon keresztényi dicséretes moderatiót, és maga megmértéklését követvén, birja meg keserves injuriáit is Istenért, édes hazájáért, nemzetéért és valamint nagyságod diplomájában, avagy azonkívül is Bethlen István uramnak ígért, kegyelmességéből jó kedvvel, bánás nélkül praestálja.

Próbálja ezzel is ha elméjét és kívánságát megeszenDESITHETI, és tökéletes jóakarattal magához alliciálhatja nagyságod. — Ha úgy sem leszen contentus? hanem újabb-újabb dolgokat kíván; vigyáz az ur Isten az embereknek cselekedetekre. Tandem qui amat periculum peribit in eo.

Az 4 falcont megígérte nagyságod, úgy emlékezem rá. A hol nagyságod diplomájában az vagyon, hogy Bethlen István uram és Bethlen Péter szolgálóinak erdélyi birodalomban levő jószágát megadatja : azaz huszti szolgák is comprehendálatnak. Res mobilesek felől vagyon-e az resolúciókban ígéret? nem tudom, azt könnyű meglátni : az duppluma paríája úgy a mint utóbban iratott, nálam ninesen; abban is megláthatni. —

Bethlen István és Bethlen Péter uramék jószágiban való res mobilesek felől emlékezem reá, hogy Szászvároson Csulai uram sok instantiájára emlékeztem vala nagyságodnak, hogy azok maradnának helyben; többet benne nem tudok. Ebben is az nagyságod kegyelmessége.

Az reversálist az nemes ország két ízben is concipiáltatta. Egyszer az Kajántorokban, másodszor Szászvároson. Ugy tetszett az nemes országnak, elég moderate vagyon. — Ha az reversalis valami gyűlölséges profusióval lenne : az

csak újabb sebet nyitna. Tán az nemes ország és nagyságod is diplomájában semmi afféle rancoros profusióval nem él. — Nézze és olvassa meg akárki Boescai István fejedelem, a szegény megholt urunk, és császár ő felsége között emanáltatott diplomákat, abban is semmi odiosa repetíciók nincsenek. Bethlen István uram is legyen az szerint contentus vele.

Az illik minden keresztény emberhez, a ki igaz, tökéletes szeretetet akar egymáshoz viselni, hogy ne arról gondolkodjék mind, hogy bántották azelőtt egymást; hanem mint augeáltassék és tartassék illibate az igaz szeretet köztök. Az ur Isten nagyságtok közben is adja ezen szent lelket.

Haller István uramék mint declarálták az azt is olvastam. Az már megvagyon Istennek hálá. Ő kegyelmek is hazájokba jöhetnek, csak ezután is az sok újabb-újabb declarációk és protestációk miatt difficultás ne legyen az diplomákban. És valjon török császár iisdem verbis adja meg az athnámét, az mint kívánta nagyságod és az ország.

Az nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint minden leveleket, inclúsákat visszaküldöttem ezen ezimeres postától. Az ur Isten kegyelmes uram nagyságodat tartsa és áldja meg kedves jó egészséggel. In Kolozsvár die 26-a Decembr. 1636.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae fidelis ac humillimus Servus

Stephanus Kassai m. p.

(A Károly-felhérvári könyvtár eredetije, s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

CLXXXVI.

Életünkig való alázatos hűségünket, jámbor szolgálatunkat ajánljuk nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek, áldja meg az szent Isten nagyságodat minden testi lelki jókkal.

Akarók nagyságodat alázatos írásunk által tudósítani itt való állapotunkról. Istennek hála, kegyelmes urunk, hatalmas császárunk kegyelmességéből, és a kajmekám ő nagysága gondviselése felől még eddig békével vagyunk. Huszain aga kis karácson este, mint egy hat és hét óra között béér-

kezvén, nekünk is mindjárt hírünk lön benne, és jó reggel hajnalban oda küldénk hozzája, s hon találván, izené, hogy elsőbben az vezérhez megyen, s annakutána mi hozzánk is eljő, mert nagyságodtól mi nekünk is levelet hozott, annakutána felment kegyelmes urunk, és az nagyságod Kénán passának ő nagyságának irt levelének paráját, és az Kénán passa levelét is, kit tőle küldött volt az vezérnek, ő nagyságának megadta, s mi hozzánk is dél tájban eljőve, és az nagyságod levelét megadá, kit akkor maga előtt bizonyos okokra nézve fel nem nyitánk, hanem beszélgeténk vele az nagyságod állapotjáról elsőbben, annakutána arról panaszkodánk néki, hogy miért ment volt el az mi hírünk nélkül, és miért vitte volt el az Székely Mojses szolgáját magával, kiknek ő is imigy amugy okát akarván adni, s mi annak hitelt nem kezdünk adni, akkor majd nehéz kedvvel mene el tőlünk, annakutána kegyelmes urunk az nagyságod levelét meg látván, s értvén az nagyságod jó egészségét, és csendes állapotban való lételét, Istennek hálát adánk érte, Zülffikár uramat is alá hivatván, az dolgot ő kegyelmével is közlők, s az nagyságod levelét, s mind penég az Kénán passának ő nagyságának irt levelének paráját Zülffikár agával megfordították, noha immár értettük, hogy Kénán passa ő nagysága is törökül megfordítva küldte meg ide az vezérnek ő nagyságának, de azt mi úgy viseltük magunkat mint ha nem is tudnók, és így kegyelmes urunk azokkal az levelekkel mind együtt tegnap, úgy mint 3 die hujus mensis az vezérhez ő nagyságához fel mentünk, az holott ugyan sok késedelmünk lön, mert sok foglalatossági miatt az vezér még Huszáin agánál is derekason nem tudakozható volt még minden dologról, az kihez képest elsőben ő tőle tudakozék meg minden dologról, Ibraim effendi és hatalmas császáruk kapucsi . . . kihaja jelenlétekben, de mi tőlünk külön házbán, az holott az Kénán passa ő nagysága levelét is és mind az nagyságod levele paráját, kit ő nagysága küldött volt bé, elolvasták, annakutána bójóven mi hozzánk az vezér, úgy lőtt szemben mi velünk is, mi is kegyelmes urunk megmondván azt ő nagyságának, hogy nagyságodtól levelet hozott Huszáin aga mi nekünk is, hogy ő nagysága értse, azt

is törökül fordítottuk, és az mely levelet nagyságod Kénán passának ő nagyságának irt is, azt is meg fordítottuk, és béhoztuk ő nagyságának, és az mely levelet az ország és nagyságod küldött volt az budai passának ő nagyságának, annak is pariaját béhoztuk, de rá nem érkezett Zülfikár aga uram még az megfordításához. Az nagyságod néktünk irt levelének pariaját az vezér ő nagysága elolvastatá s javalá, az Kénán passa levelének pariaját nem olvastatá el, hanem arról azt mondá, hogy Kénán passa megküldte, de mi azért arra kérvén ő nagyságát, hogy ezt is elolvastassa, az fordítást ott hagyók, s az más levél páriáját, az békességnek conditiojáról, az mint török nyelvre még nem fordították vala, azt parancsolá ő nagysága, hogy azt is fordítsa meg Zülfikár aga, és úgy vigyük bé, mert az szükségesebb, azzal pedig előbb nem élhetünk kegyelmes urunk, mivel későn hozták ide, hanem ez alkalmatossággal, még ma vagy holnap, az mint az alkalmatosság és idő engedi, felmegyünk, és arról is és egyéb dolgokról is beszélünk ő nagyságával, s azt is, ha leszen kitől, nagyságodnak megírjuk mindjárt. Ezek után esmét szólánk kegyelmes urunk ő nagyságának azon, hogy az Bethlen István uram szolgája Laskai még sem szűnik meg az hollandus követtel együtt, hanem az ura nevével az oratorral együtt leveleket ír, s azzal immár most az kapetán passát ő nagyságát és az zilicktar passát ő nagyságát sollicitálja, és azon igyekezik, az mint az szent békességnek eszét veszesse, s kérdé ő nagysága, hogy ha még is itt vagyon-e Laskai, és hol vagyon, mert az minap mikor rá izent volt az hollandusra, megtagadta, hogy ninesen nála, s mi megmondók, hogy ő nagysága ne hidje, mert ő tartja; s ő tanácsolja, s maga is járja az dolgot, azokat mind egyiket s mind másikat szidogatván, hatalmas császárunk csauz passáját hivatá, s meg izené az hollandusnak hogy attól az dologtól megszűnjék, mert bizony kárát valja, Laskait pedig valahol leszen felkeresse és elő hozassa, s nektünk arra ígéré magát, hogy kiülzi innen, ne légyen itt, s az hollandus követnek is megizené, hogy Bekir passa megírta ide bé mind az egész portának, hogy az békesség meglőtt, s Bethlen István is haza ment, s ő néki ahoz semmi szava, gondja ez előtt is nem volt, ez után is ne

legyen, ha kárt nem akar vallani, Laskainak is ezután itt létele nem kívántatik, menjen dolgára innen, s azt parancsolá az felől az esauz passának, hogy valahol lészen felkerestesse és eleibe hozza, mert ha még is itt akar csalárdkodni, hűtíre az lapátra vetteti. Harmadik dolog felől emlékezénk kegyelmes urunk az magunk haza bocsátásunk vagy menetelünk felől, kire csak olyan válaszungk lön vékony szóval mint az előtt, s annakutána azt mondók ő nagyságának, hogy ha mind el nem bocsáthat bennünket is, bocsássa haza az többi-künket s hagyjon bennünk, hadd érthesse nagyságod s az ország magunktól is állapotunkat, mert itt immár teljességgel eluntuk az sok mulatást, és költségünk is immár teljességgel elfogyott, mi haszon ennyin itt fáradnunk, költenünk; arra azt mondá, hogy a császár hire nélkül nem lehet, császárral penig tegnap volt szó dolgunk felől, és ismét mindjárt most nem szólhat, várjunk valamig két három napig, emlékezik arról is császárnak, az költség felől kérdé, ha az teftérdár nem ad-é pénzt, s megmondá maga Zülfikár aga, hogy nem adnak, s azt hagyá, hogy tiz ezer osporát adjanak, de nem kell azt hiszszük benne semmi, ha lenne is, egy héten minde-nikünk nem érnők meg vele, mert számtalanszor parancsolta meg ő nagysága hogy adjanak, de ugyan héában, több három holnapjánál hogy 4 és 7 száz osporánál többet nem hoztak. És így jöttünk el kegyelmes urunk az vezér ő nagysága elöl, most Zülfikár aga az Jenő mellett való táborból Lippához küldött ország levelét fordítja, de azt hiszszük, abból is kicsin haszon telik, mivel csak onnan várunk az budai vezértől, azért az mit mond ő nagysága arra az mint feljebb is írók, beszélünk ő nagyságával, s azon leszünk, hogy nagyságodnak megírjuk. Így el jövőn kegyelmes urunk az vezértől szállásunkra, Huszain agával beszélvén, ott benn mikor ő töle kérdezkedtenek mint végezték s mint mondták, s nagyságod neki mit mondott, s mit izent az levél mellett Kenán passának arról tudakozánk; ő azt mondá, hogy ő igen rövid szóval mondtotta, hogy valameddig az nagyságod kívánsága szerint való athnamé nagyságodhoz megyen, addig nagyságod az adót, sem egyéb ígéretet ide nem küld, mert nem meri küldeni, és elsőben azt végezték volt az vezér és Ibraim effendi,

hogy Huszain agát magát is béküldjék hatalmas császáruk eleiben, de hogy ezt megértették, az ő szavát esmét nem javallották, hogy béküldjék, azért hogy ha megérti császár azt az szót, esmét megbúsul rajta, s azután nehezebben esendésítik le, hanem várjanak az budai passától még is mit ir, valami két három napig, mi nem értjük kitől, de azt hiszszük hogy az Kenán passa ő nagysága kihajától lött értésére — az Huszain aga oda járása hatalmas császárukknak, s úgy hiszszük hogy talám az nagyságod levelének páriája is bé fogott menni eleibe, mert az vezér azt mondotta Huszain agának, hogy császár néki azt kérdéssel mondotta, hogy azt hal-lom, hogy Rákóczi az adót nem akarja megküldeni, addig mig az áthnámét néki tőlünk meg nem viszik, kire az vezér azt mondotta, hogy ő olyan szót nem hallott, s nem értett, ez az oka hogy oltalmazták attól császárt, hogy Huszain agával ne beszéljen, hogy attól félnek, hogy haragos természete szerint megbúsul hatalmas császáruk, és az békességnek is eszét veszti, hanem várjanak az Budai passától még valami néhány napig, mivel Bekir pasa megirta bizonyosan, hogy az alaj békek mikor mentek vissza Tömösvárra, és az békességnek teljességgel vége lött s Bethlen István is haza ment, s mind az nagyságod ott közbenjáró követei, kik Tömösváratt voltak, mely dolog ha igaz, az budai passától hamar embernek kell jönni. Értjük kegyelmes urunk Huszain agától azt is, hogy nagyságod kérlette volna tőle, hogy ha császártól adatott-é arra szabadság, hogy békességet csináljon nagyságoddal, arról mi most sem irhatunk egyebet, hanem csak azt, hogy az volt néki megparancsolva utóljára az dolognak, hogy az fegyvert és Bethlen Istvánt úgy hordozza, hogy azzal az persákra való utát hatalmas császárukknak meg ne gátolja, és annak akadályt ne csináljon, ezen kellett néki mindent érteni, másik az, hogy az mint immár egy néhányszor irtuk kegyelmes urunknak, ez az had itt senkinek künn való eszes embernek nem tetszett, noha hatalmas császár parancsolatjából némelyeknek azt kellett ugyan irni az budai passának, de in secreto elhihető dolog az, hogy még is irták vagy izenték néki azt, hogy békességre vigye az dolgot, kiváltképen az Szalontánál való szemben létel után,

most is mi úgy vesszük kegyelmes urunk eszünkben, hogy mint olyan felette hirtelen haragos természetű emberrel császárral igen tapogatva szeliden bánnak az vezérek, és úgy akarják az békességre valóban vinni, az kit immár rá is vőttek, hogy jobb nagyságotat fejedelemségében megtartani és az országot is meg nem háborítani, és azt akarják most is meg oltalmazni az eszes nagy emberek, s még az sziliktár passa ő nagysága is immár az békességnek végben menetelivel oltalmazá hatalmas császár előtt az budai passát, és azzal hogy az békességet megcsinálván, úgy léssen jobb alkalmatossága hatalmas császárunknak is az oda által való hadra, kihez képest nekünk kegyelmes urunk csak az tetszik, hogy az adót az kivel az ország tartozik, nagyságod késedelem nélkül küldje bé, abból az nagyságod megalázása tessék meg, és az is, hogy nagyságod nem violenter akarja extorqueálni császártól az athnámé levelet, hanem alázatossággal, könyörgéssel, hogy ebben ne láttassék ledáztatni az császár méltósága, kit bizony igen oltalmaznak, és fedeznek az vezérek, hogy olyan ne láttassék és azt ne ítélje az császár is, ki miatt esze vész az békességnek, mert bizonyosan hídjé nagyságod, hogy itt az szent békesség kedvesebb az nagyságoddal való hadnál, sok okokra nézve, kihez képest nekünk az tetszik, az mint feljebb is írók, hogy az adó késedelem nélkül bérőjjön, s az ígélet maradjon hátrább azutánra, az mikor az athnámét kiadják s megvizsik, mivel azt mi kegyelmes urunk azért igértük volt, hogy az budai passa nagyságodra és az országra hadat ne vigyen, Bethlen István uramat és Székely Mojsest haza küldje etc. kit az pár hiszem megmutat, de immár az nem lött, hogy had nem ment volna oda, így kegyelmes urunk hát azt az ígéletet immár nem az hadnak oda nem viteliért adja meg az ország, hanem azért, hogy Bethlen István uramék haza mennjenek és többször ez féle ne légyen, s azt azért is halaszthatni akkorra, de az adónak megtartásából, s bé nem küldéséből, mint ha az látszanék ki, hogy ez után is nagyságod és az ország nyilván való ellensége akar lenni az portának: ezt bizony nem azért írjuk kegyelmes urunk, hogy csak magunkat szabadíthatnók ki innen, hanem az közönséges jóért, mert mi immár ebben

benne vagyunk, s annak kell lenni az mit Isten elszánt felőlünk, az nagyságod böles itilete rajta: nagyságodnak kegyelmes urunk még Konez Pál uram által is irtunk volt, hogy ide nagyságod maga oly szolgálit jártassa, az kik törökül tudjanak, és az utakat is tudják, de még az olta nagyságodnak, nagyságod kegyelmesen megbocsásson, egy embere sem jöve ide, az mely levelei penig jöttek, azok oly későn, hogy béjövetelek is haszontalan volt, mi is nem irhattunk nagyságodnak akkor, az mikor kívántatott volna mindenkor, mert nem volt olyan emberünk, és így haszontalan volt itt lételünk is, hogy penig az levelek ide későn jöttek, abból is talám másra nem lehet nehézsége nagyságodnak, mert másnál ki ki inkább félti magát, s azok is azért adták meg későn az nagyságod leveleit; azért kegyelmes urunk abból is most is nem irhatunk egyebet, hanem nagyságod maga szolgálit küldje ide, és mind hatalmas császárunknak s mind az kajmekámnak alázatosan irt könyörgő leveleket küldjön, az ki eddig is bizony igen kívántatott volna, hiszem mi velünk ha úgy lőtt volna is az dolog, Markó vagy más ő hozzá hasonló szenvedhetett volna, vagy ezután is szenvedhetne, kitől Isten oltalmazzon, mert úgy aztán otthon is közlené az dolog után, nagyságod kegyelmesen megbocsásson mi is úgy tudnánk hasznosban szolgálni nagyságodnak és szegény hazánknak, ha nagyságod mindenekről gyakran tudósítana, mert itt sokszor nincs ki mellett szólanunk, csak mint valami némák vagy vakok úgy töltjük üdönket. Nagyságod kegyelmes urunk az intercipiált leveleket is megjelentette Huszain agának, s ez esmét meg mondotta mind Ibraim effendinnek s mind Zülfikár agának, hogy abból ne gondolkodjék semmit, (mert igen megpirult volt rajta, és mondotta hogy immár néki nem léssen orezája nagyságod előtt), mert azon jóakarója nagyságod, s ő nagysága is ajánlotta magát, de az scrupulus ugyan meglehet szüvében, most azért ebben az dologban is jól viselte magát, az nagyságod levele is kit Kénán passának irt volt, igen igen használt, mert szép engedelmes szókkal vagyon írva, csak az nehézség benne, hogy az adónak bé küldését is az athnámé levélnek ki menetelire halasztja nagyságod, s bizony úgy értjük, hogy maga is igen szép levelet irt volt Ké-

nán passa ide nagyságodnak. Annak is 36 napja lészen kegyelmes urunk holnap, ha Isten azt hadja értünk, hogy egy szolgánkat küldtük nagyságodhoz, de még arra is nem jöve semmi válaszung, nem tudjuk mire vélni. Abban sem értünk semmit mint végezett nagyságod, ha végezett az budai vezérrel, hanem az mit az Kénán passának irt levél páriájából látunk, csak vagyunk vélekedésben, látjuk kegyelmes urunk Jenőtől mit irt volt az ország, de nem tudjuk abban állott-é meg vagy nem, s nem tudunk is hasznosan szolgálni, hogy semmit nem értünk; az Istenért nagyságod kegyelmes urunk informáljon mindenekről késedelem nélkül. Az némely nap tndakoztatá Zülfikár aga által ő nagysága az kajmekám töl-lünk, hogy az budai passa azt irta ide bé, hogy az adót oda viszik, és úgy ő küldi bé, az ugy lészen-é vagy nem, mi mit mondunk ahoz; kire kegyelmes urunk mi azt izenők, hogy egy dolgot ez előtt is az ország, sem abban való fejejedelmek semmit inkább nem nehezteltenek annál, hogy oda is nekünk járnunk kellett, mint ha két portánk, két császárunk lött volna, úgy volt dolgunk, kihez képest most sem hiszszük mi, hogy az adót oda vinnék, de mind azon által azt sem mondjuk, hogy lehetetlen, ahoz képest az mint hogy minket ide küldött az mi kegyelmes urunk és az ország követségen hatalmas császárunkhoz, az kivel az országnak végezése volt, s az ki szolgálai vagyunk, de itt semmi szónknak helye nem lön, hanem csak minden dolgokat oda igazíták az budai vezérre, és oda parancsolának felőlc; mi azt is nem tudjuk kegyelmes urunk mint vagyon, ha megyen-é oda az adó vagy nem, de ha olyan végezés vagyon, hogy az budai passa emberével együtt jöjjön bé az adó, jobb volna talám egy bizonyos napra Drinápolyban hozni az adót, az mely napra jönne oda az passa embere is, mint hogy utjában vagyon, s hoznák úgy bé, de mind jobb volna az, hogy az előbbi uton jönc bé, ne csinálnánk azzal is két portát. Az mely Szabó szolgája ki ment volt Székely Mojsesnek Huszáin agával, azt mondja felőlc, hogy azért vitte volt ki magával, hogy oda hadja, de nem vihette bé Erdélybe, mi úgy értjük, hogy leveleket is vitt volt, de mivel Bukurestben maradt volt maga, nem tudjuk hová tötte, vissza hozta-é vagy per se-

cundas personas kiküldte, maga vissza jött. Hallunk kegyelmes urunk olyan hirt is az most onnan jöttektől, hogy az mely két török szolgálai Mustafa és Ibraim ott voltak nagyságodnak, azokat le vágta volna, kit mi nem javallanánk ha úgy volna, nem tudjuk ha csak abból jött a szó, hogy az mely kapucsiak az levelet vitték, azokat intereipálták, vagy miből, akarnók ha abból is valamit érthetnénk nagyságodtól kegyelmes urunk. Mi kegyelmes urunk sokat irhatnánk még, de nem tudjuk levelünk megyen-é oda nagyságodhoz, vagy nem, s ha megyen is, kik keze által jár, ha nagyságodnak maga emberei volnának, azoktól irhatnánk, mi kegyelmes urunk még is alázatosan könyörgünk nagyságodnak, ne nebezteljen gyakran, és hamar tudósítani mindenekről bennünket. Az szent Isten éltesse és tartsa meg kegyelmes urunk nagyságodat. Datum Constantinopoli 4. die Januarii 1637, hora 3 matutina.

Illustrissimae Celtitudinis Vestrae servitores perpetui
Fideles humillimi

Michael Tholdalaghi m. p.

Petrus Haller m. p.

Ugron Pál m. p.

Reitts Ferencz m. p.

Sebessi Boldisár m. p.

Kivülről: Illustrissimo Principi domino, domino Georgio Rákóczi Dei gratia Transilvaniae Principi Partium regni Hungariae domino, et Siculorum Comiti etc. domino, domino nobis semper Clementissimo.

Eredeti, Toldalagi Mihály saját keze írása, öt pecséttel lezárva. *Erd. Muz.*
(*Dr. Ötvös Ágoston hagyományában.*)

A boritékon Rákóczi Gy. keze írásával: 25. Januar. 1637. délest 2 órákor havasali vajda postája.

CLXXXVII.

Életünk fottáig való alázatos hűségünket jámbor szolgálatusunkat ajánljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak fejedelmünknek, áldja meg az szent Isten nagyságodat minden lelki, testi kívánsága szerént való jókkal.

Az nagyságod 21 die decembris irt levelével, és az békességről költ leveleknek páriájokkal quinto die érkezék

ide kegyelmes urunk January Markó. Értjük kegyelmes urunk az nagyságod egységét és csendességét, s mind pedig az szent békességnek végben menetelét, kiért az szent Istennek nagy hálákat adunk, kívánjuk ő szent felségétől, hogy ő szent felsége abban az jó egységben, csendességben nagyságodat sokáig éltesse, az szent békességet is szent fijáért tegye állandóvá, s nekünk is immár adjon részt azokban. Megolvassván kegyelmes urunk az nagyságod leveleit, s mind az békességnek formuláit, az kajmekámtól ő nagyságától audientiát kértünk, az híreket megmondottuk, az békességnek czikkiről való leveleket megmutattuk, szóval azokról szóllottunk, magunk haza kéredzettünk, Székely Mojsést kívántuk hogy velünk haza bocsássák, de mig erre megfelelt volna az vezér, elsőben addig azt kérdezé meg, hogyha néki irté nagyságod levelet, kit mikor megmondánk ő nagyságának, hogy nem irt nagyságod, azt neheztelé vagy hogy inkább szégyenlé, az miért lött, okát kérdezé egy néhány szóval, egyebet mi nem tudtunk mondani, csak azt hogy az nagyságod követei estve érkezének meg Tömösvárról, és igen sietve éjjel irta nagyságod az nekünk szóló levelet is csak igen könyvededen, hanem mutatott az párokra, hogy azokból mindeneket megértünk, és hogy nagyságod nekünk írásában parancsolta, hogy ő nagyságát megkövessük, mi igen is követők ő nagyságát, de ugyan urgeálá szóval, hogy írni kellett volna, végre azt mondá, hogy talám megharagudt nagyságod reája, arra mi kegyelmes urunk csak rövid szóval felelénk, hogy mint haraghatik az szolgál az urára, anakutánna mi magunkra fogá bizonyságba, hogy ebben az dologban is ő nagyságának jóakarója volt; azt abban hagyván kegyelmes urunk parancsolá, hogy az budai vezér adta hűtlevelet s mind az többit megforditassuk, azokon kívül az mely hűtlevelet nagyságod adott Bethlen István uramnak, és az melyet ő nagysága adott is nagyságodnak, s mind pedig az ő nagyságával való békességnek conditiroiról való leveleken kívül, mert azokat azt mondá, hogy nekik nem szükségeseek. Az ígéretek javalá, csak az magának való ígélet felől mondá, hogy ő nem kíván semmit, mert ő adott vol-

na inkább az előtt is nekünk, hogy nem kért kívánt volna mi tőlünk valamit, hogy haza bocsássonak arról azt mondá, hogy azután beszél velünk, de az adót megindították-é vagy nem, mert azt meg kellett volna indítani, és eddig is küldeni, arról is az most ott künn való állapotához képest, az mit tudánk, kegyelmes urunk mi eleget szólánk. Az Székely Mojsessel való dolog felől azt mondá (mert mi is az nyári szavára emlékeztetők, az mint azt mondotta vala, hogy hívassuk hozzá, és ha eljő nem tart ellent benne), hogy az nem lehet, hogy oda bocsássuk, mert tő érettetek, s tő kedvetekért vagy on enynyi időtől fogva, s nem lehet hogy imitt amott járjon, hanem megparancsoljuk, hogy oda bocsássonak hozzá, és menjetek oda, szóljatok vole, lássátok mit akar, annakutána hogy az leveleket megfordították jönnétek bé, s akkor beszéljünk minden dologról többet, előle kegyelmes urunk akkor ezzel bocsáta el bennünket ő nagysága, de kedvetlenül, szavában is mind úgy viselémagát, úgy hiszszük hogy azt neheztelé, hogy neki nagyságod levelet nem írt, audientiát előbb másodszor nem adhatta, mivel Murteza passának az feleségét hatalmas császár egy Ahmed nevű passának, ki Tót-Várad vidéki fiú, adá, és annak való ajándék és egyéb solemnitásra császár részéről az vezérnek volt gondviselése, hanem csak az tegnapi napra. Az idő alatt kegyelmes urunk mi is az leveleket megfordítottunk, magunk előtt elolvastattuk, az menyinyire megérthettük, jól volt fordítva. Az Székely Mojsessel való szemben létel felől egymással beszélgetvén, magunk nem menénk oda hozzá, hanem Horváth Istvánt az szolgáját, vagy társát hívatók hozzá, és annak voltaképen eleiben adván, hogy az ura abból, hogy valaha őtet választaná az ország fejedelmé, elvegye reménségét. Az erdélyi embereket magok is tudnák kicsodák, és hogy fegyverrel promoveálják arra, abban is haszon nincsen, mert ha olyan méltóságos ur ember ellen mint Bethlen István uram az ország nagyságod és szabadsága mellett feltámadott, ő ellene annál inkább feltámad, az is penig reméntelen, hogy valaha csak arra is menne az dolog, mert az mint most meglőtt az békesség, arról erős hűlevelet adott az budai vezér, és

hatalmas császár is ad athnámé levelet róla, hogy soha többsször az nem lészen, úgy is elő nem mehet dolgában, hanem jőjjön haza, s nagyságod jószágát meg adja, de többet nem, mert ha Bethlen István uramnak többet nem adtak az magáénál, néki bizony annál inkább nem adnak, az törvénytől senki ötet is mint mást meg nem fog. Ezeket ha meg fogadja jó, s ha nem örökké ide vész, mert most ha még nem jó, ezt az alkalmatosságot is elveszti, kinél nincs egy nagyobb tudatlanság akármely dologban is, mint mikor az alkalmatosságot valaki elveszti. Ezzel elbocsátván kegyelmes urunk Horváth Istvánt, az után megjőve, és olyan választ hozza, hogy az ura hatalmas császár kegyelmességére bizta magát, és itt marad, ki nem jó. Irt volt kegyelmes urunk egy levelet Laskai János is, hogy ne háborgassuk ötet az vezér előtt való szónkkal, ő is hallja hogy meglőtt az békesség, s annak ellen ő is nem cselekedik semmit, kinek levelére csak azt irtuk volt, hogy légyen szemben magunkkal, beszélünk vele mi magunk, s azután tudja aztán magát mihez tartani. Megvívén irásunkat néki, úgy értjük, hogy tanács kérdeni által ment az hollandushoz, és másutt is csak mi tájékunkon való török embertől tanácsot vött, és úgy jött által hozzánk, annak is meg mondtuk kegyelmes urunk, és az mely leveleket kellett, elolvastuk előtte, hogy meg lőtt az békesség, és ha immár valaki biztatására, tanácsára az ellen valamit moveál, mind az ura s mind nemzetsége ellen cselekedik, mivel immár az ura hűtöt adott arról, hogy az félét, sehol nem cselekedik, sem cselekedtetik, s mi azért mondjuk meg, hogy értse, s ne cselekedje, mert ezután mentsége sem lebet. Azt is kegyelmes urunk nem tagadá, hogy az ura nem parancsolta volt volna neki arról ez előtt, csak csudálá, hogy így lévén immár az dolog, néki semmit erről nem parancsolt az ura, egy czennel azt mondá, hogy mig az ura nem parancsolja, addig ki nem mér innen menni, annakutána, hogy az Zólyomi uram elbocsátása felől érte, annak örülvén, esmét azt mondá, hogy nem késik itt, ki megyen, de az adósságnak megfizetése is akadályoskodik ki meneteliben; azt kérdők hogy mennyi, ő nem soknak; kétszáz vagy 250 tallérnak és annak uzsoráját nevezé, de hogy semmit nem moveál az békesség ellen azt elég;é

fogadá. Azt is azzal úgy bossátottuk el kegyelmes urunk. Annakutána tegnap úgy mentünk az audientiára. Az vezér jobb kedvvel látván mint az előlt, az mint meglőtt az békesség, szóval mind javalá ezután mint lészen, mikor tanácsra kel, nem tudjuk, de azokhoz csak azt mondá, hogy míg az budai passától is ember nem jő ezen dolog felől, és az is bé nem küldi az békességnek punktjait, addig neki módja nincsen abban, hogy ezt is értésére adja császárnak, s nekünk is azt minden okvetetlen meg kell várunk. Az adót hozá esmét elő, hogy miért nem küldte meg nagyságod, mert azt még Szent Demeter napjára kellett volna meghozni, arról megmondottuk kegyelmes urunk, hogy az adó még Szent Demeter nap előtt meg jött volna, de azt az hadakozás mulatta el, s azt nem is kell mi nekünk vártatni, mert ha immár meglőtt az békesség, az adó is meg lészen, mert készen volt, abban hogy béküldik nem lehet kétség, mert arról lám az békességben is hűt szerént való levél költ, azon valamenynyire meg csendesedék, de hogy mi mindaddig is el nem mehetünk, míg az budai vezér embere s levele az békesség állapotjáról meg nem jő, megmondá csak egy általjában; immár nem tudjuk azt várátja-é velünk, vagy mást. Az ígíretet ugyan megmondá, hogy az adó után hozzák bár meg, de az adót immár meg kell hozni, mert békesség is vagyon, s az had is le szállott. Annakutána szállánk esmét az Székely Mojses ki boesátása felől, kérdé ha voltunk-é szemben vele, s meg mondók, hogy az nagyságod méltóságát viseltük előttünk kiváltképen, s azt is hogy otthon is nem jártunk mi ő hozzá udvarához, s nem mentünk oda, hanem az szolgáját hivattuk volt magunkhoz, s az által izentünk néki, de semmi bizonyos választ nem vehettünk tőle, hanem ő nagysága előbbi jó ígírete, s jóakarátja szerént találjon módot abban, hogy csendesedhessék meg az nagyságod szíve, szálljon ki minden kétség mind nagyságodból, s mind az ország szívéből, s küldje haza Székely Mojses, ne légyen semmi némő ok arra, sem az ki okot adhatna az háboruságra; kérdi aztán, hát mit akar, arra azt mondók, hogy azt izente, hogy ő hatalmas császár kegyelmességére bizza magát, csak esmét mondá, hogy hát miért jött ide, mert ide az ki jő, nem mind

adnak azoknak fejedelemséget, mert úgy sokan lennének az fejedelmek, kire kegyelmes urunk mi is megmondók, hogy azt izente, hogy ő nem kíván fejedelemséget; annakutána kérdező, mennyire való jószága volt itt Erdélyben, kire mi is az mint illet úgy töttünk feleletet; azután kérdé azt is, Bethlen István uramnak ha voltak-é várai, arra is meg feleltünk, és így sok szók után, az kiket mind meg nem írhatunk, csak olyan válaszzsal bocsáta el szállásunkra, hogy ne búsuljunk, bánkodjunk semmit, ha az sokat el vártuk az keveset is várjuk el, s mihelyt el érkezik az budai passa embere, levele, azután ezeket is béviszi császárnak, és elbocsát bennünket, de addig semmiképen nem lehet, az adót hagyá esmét, hogy ha eddig meg nem indították volna is, mindjárt elküldjék, mert hatalmas császárunk előtt úgy találunk jó orozát, és hűségünket azzal mutathatjuk meg is, ki bizony nekünk is úgy tetszik kegyelmes urunk, hogy ne késsék, mert félő, hogy ha az bé nem jó, az békességnek is esztét veszti, és ellentünk való gonosz igyekezetre indítja hatalmas császárt is jövődre, az ígíret arra maradhat mikorra az athnamét megadják, vagy nem adják. Itt kegyelmes uram igen igen csendesen bánnak még magok is az vezérek hatalmas császárral, mert ha egyáltalában való tanácsot olyant adnak, ki javára volna is, de ha néki nem tetszik, csak meg hálnak érette; most úgy hiszi ő nagysága, hogy hamar bérje az adó, és azzal csendesebb valamivel hogy nem az előtt. Ugyan tegnap értők kegyelmes urunk azt is fül hegygyel, de ma már bizonyosban, hogy az tömösvári passát, az mely kapussi Passa Budára ment, megfogta, és Lándor Fejérváratt fogva az várban hadta, tudjuk hogy nagyságod is megértette eddig, még itt el nem adták az passaságát, hogy értenők s meg is értenők penig, abból colligálhatjuk, hogy talám nem ölik meg, de bizony kétséges az dolga nyavalyás jámbornak. Nagyságodat alázatosan kérjük, hogy ne neheztelje maga embereit, leveleit küldeni hozzánk, mert az mások emberei nagyságodnak leveleit nem merik még is megadni annak idejében, s fogyatkozás lészen az dologban.

Az vezérnek és magának is hatalmas császárunknak nagyságod írjon, mert bizony igen kívántatik; erről is az

kajmekámot ő nagyságát, hogy most nem irt, kövesse meg, mert félő, hogy most is ártott az, hogy nagyságod nem irt ő nagyságának; még az ország nevével is ha az tanácsurak és némely fű emberek szép alázatos leveleket írának, talám az is használna, az nagyságod levelének is alázatossággal kell lenni, mert itt bizony annál többet használnak, még az adó meghozása is azért kívántatik inkább, hogy nem az hasznáért, mert itt sok tíz ezer arany vagyon, inkább alázatos hűséget kíván hatatmas császáruk avval, az posták bátran jöhetnek, csak jönnének gyakran. Nem is kellene kegyelmes uramnak azzal késni az kajmekámnak szóló levéllel, kiben megköveti az nem írásról.

Az tatár hánt itt is halljuk kegyelmes urunk, hogy megindult Kantamer ellen, úgy értjük hogy az moldovai, havaseli vajdáknek meg vagyon parancsolva. mint a dobrocsai s dunamelléki törököknek, hogyha ugyan rá jön az hán Kantamér, megsegítsék Kantamért, ha pedig által nem jön rája a vizeken, ezek is vesztegségben legyenek. Tegnap immár kegyelmes urunk ez levelünket megírtuk vala az tatár Haan dolgáig, hogy csak szinte estvefelé küldje az vezér ő nagysága két csauszt és egy jancsárt, s másik azelőtt is itt volt, szállásunkra, hogy bennünket őrizzenek, kit bizony nem igen jó szívvel nézünk itt. Az mely házban én Tholdalagi Mihály vagyok annak pitvarában, hol az magam szolgálóm voltak s egyet mások, azt teríték le magoknak s ott ülnek; mi végre őriztet ő nagysága bennünket, nem tudjuk, az este bizony nem szinte vöttük vala tréfára, mert kívül is az ház körül, hogy jól bésütétedék többen is kezdték vala az házat kerengeni kívül, de még ezen az elmúlt éjen Isten megoltalmazza; ma felküldtük vala Sebessi uramat az vezérhez, hogy audientiát is kérjen magunknak is s ez dolog felől szóljunk vele, de magunknak mára nem adott audientiát, hanem szombatira halasztott. Izené Zülfikár aga által Sebessi uramnak, hogy megmondja nekünk, hogy hűtére, lelkére semmi bántásunk nem leszen, csak tart császártól, hogy maga megkémel bennünket, és ha csauszokat nem talál itt, magára is megharagszik, az ő nagysága szavát meg kell hinnünk, mert ha nem hiszszük

is, csak úgy létszen az mint akarják, azért bizunk Istenben, hogy ő felsége megoltalmaz. Eleget gondolkodánk felőle, de semmi jót nem itilhetünk benne, mert ha jóakarat volna, miért kellene hatalmas császáruknak is nehezteleni, hogy nem őriznek bennünket, ha ennekelőtte sem egyszer, sem másszor nem volt, hogy idegen csauzok vagy jancsárok őrizték volna itt az erdéli követeket; mindazonáltal kegyelmes urunk ugyan nem kell gonoszra magyarázni, jót kell Istentől várunk, azt izente ő nagysága ma is, hogy valamihelyt hír jó Budáról, nem késlel bennünket, haza ereszt.

Az Bekir passa dolgából ma esmét azt mondták Sebessi uramnak, hogy semmi nincsen benne, maga tegnapelőtt az maga emberei mondák az hirt titkon felőle. Laskai most pénzt kér tőlünk, úgy hogy kimenne az jövő héten arra Erdély felé, ha három száz tallért adhatnánk neki, de bizony az nálunk is szükön vagyon, azért bizony jó volna ha kimenne innen. Az menyinyiben lehet kegyelmes urunk az urral való egyességet, szent békességet nagyságod másoknak is parancsolja megtartatni, tudjuk hogy maga részéről szentül megtartja. Az szent Isten éltesse és tartsa meg kegyelmes urunk nagyságodat. Datum Coastantinopoli 14 die Januarii 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae servitores paratissimi, fideles perpetui humilimique :

Michael Tholdalagi m. p.

Petrus Haller m. p.

Ugron Pál m. p.

Reitts Ferencz m. p.

Sebessi Boldizsár m. p.

P. S. Markónak kegyelmes urunk mi meghadtuk, hogy azt, hogy mi őrizet alatt vagyunk, otthon senkinek ne mondja.

P. S. Ha mely postáját kegyelmes uram nagyságod ide küldi, vagy maga légyen elégséges az idejövetelhez, mert fogyatkozás vagyon az dologban. Az ki most jött is vele, nem fog viszsza mehetni vele, nem tudom ha nem merik-e el küldeni vagy nem akarják, kapi kiháj vagy ugyan nem mehet el az lóra, mert ide is nehezen jött, vagy az vajdának ő nagy-

ságának írjon úgy felőle, hogy ne tegyenek fogyatkozást az szolgálak, az kalarások ide hozására, leveleit penig nem bizza nagyságod, mert nem merik vagy nem akarják idején megadni az leveleket az itt valók.

Kivülről: Illustrissimo Ptineipi domino, domino Georgio Rákóczy, Dei gratia Transilvaniae Principi partium Hungariae domino et Siculorum Comiti etc. Domino, domino nobis semper clementissimo.

Eredi öt peeséttel; Toldalagi Mihály saját kezeirása. *Erd. Muz.*
(*Dr. Ötvös Ágoston hagyatekából.*)

Kivül a borítékra jegyezve Rákóczy saját kezével: 27. Jan Fogaras. Markó. 1637. este 6 óra után.

CLXXXVIII.

Győzhetetlen hatalmas császár kegyelmes uram, Isten az hatalmasságod boldog életét hosszabbítsa, sok méltóságos jó szerencsékkel áldja meg, igaz hiveihez való kegyelmességet öregbítse, ellenségi ellen fegyverét tegye győzedelmessé.

Az tekintetes és nagyságos vezér Huszain passa, hatalmasságod budai birodalmában levő kedves és becsületes helytartója, és gondviselője, meghitt főembere, kapikihája Ibrahim agától megküldé nekem az hatalmasságod Budán iratott méltóságos levelét, az mellett hatalmasságodnak méltóságos tündöklő köntüsét, és kaftányát is, ugymint hatalmasságodnak én hozzám hűséges és alázatos szolgájához előljörő jeleit és bizonságit; Az melyeket én nagy alázatos engedelmességgel vévén hatalmasságodtól, alázatosan, s örömmel érttettem az hatalmasságod leveliből, hogy felőlem minden vélekedést és kételkedést szívéből kivetvén, fejedelmi állapotban megerősít, és atyai kegyelmes gondviselését s oltalmát ajánlja. Az ur Isten hatalmasságodnak egyik jó szerencsés napja után, sok ezer szerencsés napokat adjon. — Az mint én s az egész ország hatalmasságod hűségére magát ujjolag köteleztem, megtapasztalja hatalmasságod ennekutána is míg ez világon élek, nem voltam soha az az ember, kivel vádoltattam hatalmasságod előtt. Hatalmasságodnak igen alázatosan és engedelmesen könyörgök, méltóztassék napról

napra rajtam kegyelmességét öregbiteni, és az mint az tekintetes és nagyságos vezér Huszain passa velem és az országgal végezett, melyről erős hitlevelet adtunk ő nagyságának, s ő nagysága is az vezér mindenkben s mind az országnak hitlevelet adott, igérvén azt hitlevélben, hogy velem és az országgal való végezését minden részeiben megerősítetteti, méltóztassék hatalmasságod azt az végezést, maga méltóságos kezei írása alatt iratott athname levelével megerősíteni oly formán, az mint régen az boldog emlékezetű paradicsomban nyugovó győzhetetlen hatalmas szultán Szulimán császár megadta volt az mi eleinknek. Mely hatalmasságod méltóságos athnaméját mind én s mind az egész ország, s annak minden nemzetségi örökös kincs gyanánt tarhassuk és bőszülhesstük, és annak kegyes árnyékában hatalmasságodnak jó szerencséjére, csendes elmével nyughassunk. Az felséges Ferdinánd császárral, az hatalmasságod parancsolatja szerint az szent békességet megigyekezem tartani. Az budai vezérrel ő nagyságával is, minden jó és hasznos dolgokban az hatalmasságod szolgálatjára egy jó értelmet és atyafiságot akarok tartani. Hatalmasságodnak mint kegyelmes urunknak császárunknak alázatosson könyörgök ezen is, hogy már hatalmasságod az én igaz hűségem felől tudósíttatván, és kegyelmességét is mutatván hozzám, tekintsen kegyelmes szemcivel ebből is reám s az egész országra, hogy hatalmasságod fényes portáján levő követeket, kik immár kilencz hónaptól fogván oda be vagynak, bocsássa kegyelmes válaszszaal hozzánk édes hazájokban, nemzetségek között ; kit mi is hatalmasságodnak, alázatos hűségünkkel szolgálhassunk, meg, s az ő nemzetségek is Istent imádjának az hatalmasságod jó szerencsés hosszú életéért. Ezeknekutána az ur Isten hatalmasságodat öröndetes jó szerencsés sok ezer napokkal áldja meg. Iratott Fogarasban 25. napján Boldogasszony havának 1637. esztendőben.

Hatalmasságodnak alázatos igaz hive.

(Eredeti fogalmazvány m. Mike S. ur gyűjteményéből).

CLXXXIX.

Nos Georgius Rákoczy Dei Gratia Princeps Transs. Partium R. Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis. — Mivel Székely Moyses társai-val és szolgálival együtt az elmúlt esztendőben, némely nyughatatlan embereknek tanácsokból, és igazgatásokból, országágunkból, édes hazájából, nemzete közül, Törökországba futott vala, oda bujdosván már alkalmas időtől fogván, immár megismervén magát, és megismervén mily nehéz és keserves legyen édes hazáján kívül az idegen országban való bujdosás, kegyelmességünkhöz ragaszkodott; ez okon hazájában nemzete közé való visszajövetelét kívánja tőlünk kegyelmességünk által: mi is azért hallván ilyen maga megismerését, s megalázását, s hazájába való kívánczóságát, eddig ellenünk és országnk ellen való minden cselekedetét, mind itt benn Erdélyben, s mind Törökországban valamelyeket cselekedett kegyelmességünkből Székely Moysesnek megengedtük, azokért soha sem tőlünk, sem egyebektől neki személyében bántása nem leszen; jószágát is valamelyet kifutásakor birt, neki megadjuk haza jöven, azt is megengedjük, hogyha valamely jószághoz praetensiója volna, azt az ország törvénye szerint kereshesse és abba előbocsátjuk. Az ország a mely sentenciát ellene pronunciált, abból is absolváltatjuk, kivel tisztessége is helybeállittatik, csakhogy Székely Moyses is ilyen kegyelmességünkért, és az ország csendességéért, a kik ő neki kifutásában és Törökországban való forgolódásában és tanácsloi, izgatói, és fautori voltak, mindazokat igazán mi nekünk megnevezze, és teljes életében hozzánk tökéletes igaz hűséggel legyen; assecuráljuk azért Székely Moysest ez kezünk írása, és pecsétünk alatt emanáltatott levelünkben fejedelmi igaz szónkra, hogy valamelyeket feljebb ezen levelünkben neki ígérünk, mindazokat haza jöven ide országunkba épen praestáljuk, és nekie beteljesítjük (igazán ő is megmondván, kikkel volt correspondentiája ide be valókkal, kik

biztatták, kik irogattanak, izengettenek neki, és tanácsal tartották, sőt akár honnét mit értett volna, vagy tudna, ki ennek a szegény hazának, és nekünk is, most vagy ezután, ártalmára, kárára, veszedelmére történhetnék, vagy következhetnék, tökéletesen ezt is megjelenti) ez mi kezünk írása és pecsétünk alatt való levelünknek bizonyosságával. — Datum in Civitate Nostra Medgyes die Vigesima sexta mensis Martii Anno Domini 1637.

G. Rákóczy, m. p.

(P. H.)

Jegyzet. Fancsali Dániel után iratott le. Ő a mint látszik : magából az eredetiből másolta le, de hogy az eredeti hol kapható ? nem említi.

(*Fancsali D. másolata s Dr. Ötvös Ágoston másolata után*).

CXC.

Török császár szultán Murad khán levele.

Az szent Jezus hitin levő nagy uraknak méltóságosa etc. császári méltóságos levelem megadatván értésedre legyen, hogy az világi folyamodó székhünkhöz tökéletes alázaatos hűségteket megbizván, megbítt közel levő embereitek közül, mostani követtségnek szolgálatjára rendelt főkövetetek, az Messiás vallásán levő ország főrendei közül való nemzetes vitéz Tholdalagi Mihálylyal és Erdélyben levő három nemzet közül való Ugron Pállal (kiknek jövőendő dolgok szerencsés legyen) leveletek és az Erdély országtól rendeltetett 1046. esztendőnek szükséges adaját ajándékkival együtt meghozván, fényes portámnak beadták ; leveletek megfordították telchiben beadatott és császári méltóságomnak tekintetes vezérim által informáltatott ; az beküldött adó az ajándékkal együtt kedveltetett, valamit tudósítottatok kívánságtokkal együtt értésünkre vagyon, követitek is valamit szóval mondottanak, mind azokat is megértettük. Mivel azért Erdélyország régi üdőtől fogva fényes birodalmink közül való lévén, annak főrendeit lakosit és községit kegyelmes oltalmunk alá vévén, minden szükséges állapotjok és csendes nyugodalmok felől való császári gondviselésünk bizonyos, mind addég valamig

részetekről az szövetség megbecsültetik, császári kegyes kedvem és akaratom szerint viselitek magatokat, Erdély országára és birodalmatoknak dolgaira, az mi boldog eleinknek kanunja szerint az szövetség megbecsültvén, titeket megoltalmazunk bizonyosan tudjátok; mind addig valameddig az alázatosságnak ösvényét és az tökéletességnek hűséges utját alázatosan nyomjátok, és minden dologban császári akaratom szerint jártok és tesztek, ti is a mi császári kegyelmességünkben részesültök. Fényes portánkra jött követeteket böcsülettel láttuk, nem tartóztattuk, kegyelmességünkől visszszamenetelre való szabadságot engedtünk, és ezen császári kegyelmességgel teljes levelünket hozzátok küldöttük; császári kegyelmességünk rajtatok tapasztaló képen megbizonyosodván, köntösink közül két öltözetet küldöttünk, annak megadására és praesentálására rendeltetett etc. odaérkezvén, szükség hogy az megnevezett tökéletes hűség szerint böcsülettel tisztességgel elvévén, reád vegyed és viseljed. Az országnak oltalmazásában és az szegénységnek gondviselésében és az főrendeknek böcsületek megadásában az országgal együtt az szeretet szerint szorgalmatosan megcselekedni igyekezzetek, minden állapototokban fényes portámra való alázatos hűségre böcsületes tekintet leszen. Ezután is az Erdélynek adaját ideje korán fényes portámra beküldjed, ez jelen való császári szolgálatomat emberül véghez vigyed; Erdély országának dolgait és ahhoz tartozó végeknek szükséges állapotját megirván, fényes portámra tudositani el ne mulassad. Így tudjad. Iratott Konstantinápolyban Muharem havának utolján, 1047. esztendőben. *) (1637. jun. 14—24.)

(Az erd. muzeum-egylet kéziratárából hivatalos fordítás után)

*) Ugyan ez alkalommal kaimekám vezér Musztafa basa is válaszol a hozzá küldött levélre, elmondván hogy valakik Erdély fejedelmei közül szultán Szulimán khán ideje óta hűségesek voltak, azoknak a portán gondviselő oltalmazások volt, s a három nemzet is csendes nyugalomban élt. Erre inti Rákóczit is. A levél vége hiánzik.

CXCI.

Ego Johannes Moghila Vayvodatum regnorum Moldaviae et Valachiae Transalpinae perpetuus et legitimus Haeres etc. Recognosco per praesentes, quod cum ex binis meis Rever-salibus literis, per me in anno Domini Millesimo Sexcentesimo tricesimo Septimo, die Tricesima Mensis Novembris, in civitate Segesvar datis, ac Illustrissimo Principi et Domino Domino Georgio Rákóczi Dei gratia Principi Transilvaniae Partium Regni Hungariae Domino et Sicularum Comiti etc. etc. Domino Domino meo clementissimo: assignatis, infrascriptendus unus Articulus per errorem et inadvertentiam scriptorum Reversalium exmissus sit, hisce meis, praedictae Cels. Principali Illustrissimae, sub eadem bona fide mea Christiana et juramento, sub quibus praetactas literas meas Reversales dedi, vovco, spondeo, et promitto: Quod si divina benignitate in Sedem Vayvodalem sedere, ac Principatum Moldaviae habere et obtinere potuero, totis meis viribus in id annitor, contendam, et studebo, ut praetactae meae literae Reversales utriusque, per status quoque et ordines Regni Moldaviae approbentur, in vigore relinquantur, et pro sua Illustrissima Celsitudine ejusque Successoribus et regno Transilvaniae ad plenum et in toto confirmentur. In cujus rei fidem et testimonium praesentes meas manu mea subscriptas et sigillo meo roboratas Suae Illustrissimae Celsitudini dedi, et assignavi. Datum in Possessione Saxonica Zent Peter ex itinere, die secunda Mensis Novembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo Septimo.

Johannes Moghila, haereditarius Princeps Moldaviae m. p.
(P. H.)

(*Eredetűrl, mely Mike S. ur tulajdona.*)

CXCI.

Szolgálatunkat ajánljuk nagyságodnak mint patronus urunknak Istentől kívánunk nagyságodnak sok jókat, jó egészséget. Nagyságod jámbor hive Balogh László uram (Rákóczynak Konstantinápolyi ügynöke — kapikiája)

hozzánk érkezvén, nagyságodnak levelét mind nekünk mind országunknak megadá, melyet nagy böcsülettel vevén, nagyságod parancsolatját mind mi, mind országunk megértette, és az nagyságod hozzánk való kegyelmességét mindenekben tapasztalván nagyságodtól, nagy hálaadással vesszük, és úgy mind mi, mind országunk beszélgetvén az nagyságod jámbor hívével Balogh László urammal, nagyságodnak mindeneket referálhatja.

Az ide való állapotokról akarók nagyságodat tudósítani, minthogy mi úgy értők követinknek nagyságoddal való egyezéseket, hogy az mely segítséget nagyságod mellettünk bocsátott, a miben kívántatnék mellettünk lennének minden dolgokban, — hogy pedig mi ide szálattunk volna, Teleze vize mellé Soplenél, — az harczt az elmúlt szerdára vártuk. Az ellenség pedig, Vaszil vajda Rebnikig jövéen és az istraszája Boza városban; innét hallván az nagyságod segítségét, és az mi készületinket, megijedvén; vissza futott, és a mi lovasaink utánna. Foksánnál érték be. Ott ő tábort kötvén megáll a gyalogjával, és lövő szerszámával együtt, és több hadaival. Ugy az mi lovasaink is megállván; nekünk hirt adtanak. Minekünk ha az nagyságod tisztviselői szónkat fogadták volna, eddig megütöttük volna, és Istenben lévén reménységünk az diadalom is kedvünk szerint lett volna. — Ő kegyelmek pedig azt mondták: hogy mig Tholdalagi uram nem érkeznek, addig ő kegyelmek nem próbálnak, mert nagyságod Tholdalagi uramat rendelte előljárónak. Mi pedig az kése delmet nem javaljuk, mert az egyik ellenséget igen hasznos meggyőzni, hogy sem miut ujonnan magának mind segítséget hozni, mind szívet nyerni; és úgy reményljük, hogy azután a törökkel is könnyebben végbevihetnénk dolgunkat: mert ha által nem fog merni jönni az harcra, az békességet könnyebb végre végbe vihetjük velek, és minthogy az kötelesség tartja hogy az mi békességünkre nagyságod, s az ország igyekezzék. Azért nagyságodat azon kérjük, hogy nagyságod parancsoljon az generalis uramnak és hadaknak, hogy az mi szónk is helyes legyen ő kegyelmek előtt, mert mi is oly korban vagyunk, hogy az gonosz szerencsét öröme stávozni akarnánk tőlünk és országunktól; és legyenek velünk

együtt az hul kívánjuk, s az mig marasztjuk. — Nagyságodnak pedig nem árt, ha Brassóban leszen jó készülettel, az mig az úr Isten ezeket a dolgokat lecsendesíti; mert nagyságodnak nagy hire vagyon mindenek előtt, Isten segítsége után oly reménységgel vagyunk, hogy minden dolgok akaratunk szerint csendesednek, és az nagyságod jó hírére nevére. Isten után nyugalomban fog maradni ez szegény ország és magunk is, és az követekünk úgy is végeztenek volt nagyságoddal hogy ha Vaszilio vajda székből elindult volna, Jon vajda jó készülettel az Bereczkén beszállott volna Moldva felébe eddig pedig az az végzés nem levén, halljuk, hogy ide a hegy alá érkezett ő kegyelme, — mi nem bánjuk: ha ezen jő be, örömet várjuk, immár vagy ezen vagy Bereczkén — az merre nagyságod parancsolja; csak siettesse nagyságod Jon vajdát bemenni, mert ez nagy ellenséget Vaszil vajdát immár semmiképen nem szenvedhetjük, sem az üdö késedelmet nem kíván, az nagyságod böles ítélete is — reméljük, hogy ebben marad.—Éltesse Isten nagyságodat boldog egységben. Költ Teleze mellett való táborunkból Soplenál 13 Novembris 1637 eszt.

Nagyságodnak mindenkor kedvesen és örömet szolgál.

(oláh aláírás.)

P. S. Nagyságodat azon kérjük, hogy már ne izenjen csak nekünk, hanem mindenekről levélben írjon nagyságod nekünk.

Külső: Illustrissimo ac Celsissimo Principi Domino Domino Georgio Rákóczy Dei Gratia Principi Transsylviae, partium Regni Hungariae Domino, et Siculorum comiti etc.

Domino, et Patrono nobis summis obsequiis colendissimo.

(A Károly-kehérvári könyvtár s Dr. Ötvös Ágoston másolatáról).

CXCIII.

Ego Joannes Moghila Vajuodatum Regnorum Moldaviae, et Valachiae, Transalpiniae perpetuus et legitimus Haeres etc. Do. in testimonium praesentes. Quod cum retroactis ab hinc temporibus, eam Illustrissimi Principis

Domini Domini Georgi Rakoczy Dei gratia Principis Transsylvaniae, partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis etc. etc. Domini Domini mei clementissimi, acceperim gratiam, et benignitatem, ut in regno et Ditionibus suae Celsi Illustrissimae securae et tranquilter viverem; manerem et comorarer; quinet honestum stipendium a sua Cels. Illustrissima, aliquandiu accepissem: Si divina miseratio et clementia occasionem mihi monstret, et subministret, quo haereditatem, et dominium Regni Moldaviae recuperem, ac rehabeam; Volens ego etiam omni tempore ejus benignitatis gratiam rependere, et referre, ad infrascriptas hasce conditiones sponte et libere me ipsum Suae Illustrissimi Celsitudini, eiusque Succesoribus, ac Regno Transsylvanide, obligo, et bonafide mea cristina obstringo. Primo: Quia sua etiam Celsitudo et eius Regnum Transsylvaniae, est in foedere potentissimi Turcarum Imperatoris; Ego etiam eidem Potentissimo Imperatori, omnem fidelitatem, et debitum obsequium praestabo semper nec ab eius fide, et synceritate observanda recedam, vel divellar. Secundo. Quod praedictae Principali Celsitudini Succesoribusque et Regno, nullo unquam praetextu, via et modo, obesse vel nocere, multominus hostilitatem aliquam contra ipsam, et illos exercere, aut gerere, assumam. Tertio' Cum Malevolis, et Inimicis Suae Celsitudinis, Succesorumque eius et Regni, nullam amicitiam, Conjunctionem Consensumque mutuum geram, neque illos sumptibus, nec Consilio, aut ope aliqua, vel manu militari, adiuvabo; Quin potius, si quos Suae Celsitudini, Succesoribusque eius et Regno, Inimicos, aut malevolos, inaudivero, intellexero, vel quoquo modo cognovero, quam primum Eisdem notum facio, ac ego etiam ipsemet, talibus omni modo condecenti, obviam ire et resistere studebo. Quarto: Si mea servitia, et opem Suae Celsitudinis Successorum suorum et regni res expostulerint, contra omnes, et quoslibet Inimicos suos, et hostes, etiam in propria mea persona, voluntate Suae Celsitudinis, Successorum Eius et Regni ita exigente, paratus ero adesse, quotiescunque necessitas postulaverit. Quinto: In fulgida etiam porta ottomannica, tam suae Celsitudini quam Succe-

soribus Eius, et Regno, omnibus meis viribus, et sumptu benevolos, et amicos studebo comparare, et conservare, resque, et negotia sua omni modo promovere. Sexto: Cum Sua Celsitudine Illustrissima Successoribusque eius, et Regno, optimam semper correspondentiam, et mutuum Consensum, observabo. Septimo: Limites et terminos Regni Transsylvaniae, non impediam, vel ad me non rapiam, aut arripere contendam, neque id, aliis, meae Jurisdictionis hominibus, permittam, aut concedam: Per ditiones meas itinera et redditus facientes quo suis ditionis Suae Celsnis homines probos, negotiatores, et mercimonia transferentes ullis insolentijis, inconvenientijis atque praeter Jus fiendis molestationibus, vel damnificationibus, impediam, vel impediri permittam; Quin si quid illis contingeret impedimenti, aut damni, id praeter omnem procrastinationem rectificabo, vel rectificari, complanarique faciam, et de omnibus damnis praeter Jus, et aequum acceptis, satisfactionem ab omnibus subditis meis impendam, et impendi faciam. Octavo: Nutu et favore divino quocunque die sedem Vaivodalem Regni Moldaviae habere et insidere potuero, ab eo die computando, ad annum primum. Sex mille Aureos, in aureis Cusis, et iusti valoris ac ponderis Suae Celsitudini numerabo, ita, ut eorum dimidietatem, tres mille scilicet aureos, ad tres menses, a die Sedis Vaivodalis adeptae et consecutae, cum tribus optimis Equis fraeno kantár dicto, duci et agi solitis, Principique idoneis et convenientibus sub stragulis condecensibus. Alios vero tres mille aureos cum uno Equo Asiatico ornameto lapidibus praetiosis, decorato, instructo, ad alios tres Menses per solennem Legatum, aut qualiter Suae Celsitudini principali visum fuerit, transmittam et deponam. In posterum autem, usque dum Regnum, et Sedem Vajvodalem habebo, et obtinebo, singulis annis, singulos quatuor mille aureos similiter incusis, iustique valoris ac ponderis aureis numerabo, et persoluam: Quorum dimidietatem, duos videlicet mille ad festum circumcisionis Christi Domini, stylo novo, alios vero duos mille ad festum Sancti Georgii militis, eodem stylo persoluam, ac una cum illis in omnes annos singulos Equos asiaticos optimos modo supra-

specificato bonosque alios ternos equos, fraeno Kantár assuetos modo praedicto, mittam.—Quae omnia me fideliter observaturum sancteque et integre praestiturum, et omni nesesitate, aliis sumptibus, bello et expensis, postpositis ac seclulis, ad impleturum, Juro per Deum vivum et omnipotentem, Coeli et terrae factorem; Juro per Sanctum Evangelium, et omnes sanctos Dei; et denique Juro ad fidem meam Conscientiamque Christianam, atque hoc modo Suae Illustrissimae Celsitudini Succesoribus, eius et Regno Transsylvaniae haec promitto, ac libere spooдео; Me ipsumque ad haec observanda, hac fide bona, et sancta, obligo, et obstringo. In cuius rei memoriam, et firmitatem, praesentes fidei literas manus subscriptione, et sigillo proprio obsignatas et roboratas, Suae Celsitudini, Succesoribus Ejus, et Regno Transsylvaniae, do et perlubens assigno. Datum in Civitate Suae Illustrissimae Celsnis Seghesvariens. die trigesima Mensis Novembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo Septimo, Stylo novo.

Joannes Moghila haereditarius Princeps Moldaviae, m. p.

Jegyzet. Összehasonlítandó Engel Nebenländer V. kötet 295 l.

(*Eredetiről mely, Mike S. ur tmladóna.*)

CXCIV.

Instructio particularis pro Generoso Stephano Szalánci de Szent-Tamás, Consiliariae Tabulae Nostrae Judiciariae Jurato assessori, ac ad fulgidam Potentissimi Imperatoris Turcarum Portam expedito Legato Nostro.

Tudja kegyelmed jól, Havasalföldben és Moldva határában való mostani hadi expediciónak mily szükséges okokra nézve kellett lenni, kit nem hatalmas császár méltósága ellen cselekedtek, sem azért, hogy hatalmas császár országát pusztítsák, avagy occupálják, s vajdát csináljanak, hanem mindeneket csak magok oltalmáért cselekedtenek. Alkalmas időtől fogva hallgattuk, s az ország is értette Lupul vajdának nyughatatlanságát, ártalmas gonosz igyekezetét, nem csak Mathé vajda ellen, hanem mi ellenünk is, és az ország ellen is, minden

tanácsa, és feltött czélja az volt, hogy elsőbben Máthé vajdát tüzze ki székéből, és maga fiát ültesse az székbe; annak utána, mindjárt tüzzel, vassal minden hadaival mint nyilván való ellenség, Erdélyre is és reánk jöjjön. — Egyéb sok fenyegetőzése is voltanak ellenünk, mióta az vajdaságban vagyon; soha velünk igaz szomszédságot nem tartott, mind csak háborúságra való okot keresett; mi mind ezeket mind addig is békével szenvedtük, míg Lupul az mult napokban minden hadaival felkelvén, tüzzel vassal, mint ellenség reá nem ment Havasalföldre, és ott égetvén pusztítván hatalmas császáruk országát, Máthé vajdát is székéből ki akarta üzni. Más felől egy sógorát egynehány ezerrel magával, csak közel az erdélyi határhoz küldte, hogy titkon álnokul betüssön Erdélybe.

Ezeket értvén Moldva, és Havasalfölde szomszédságában lakó székely hadak, Lupul vajda hadait, és fegyvereit nem akarták fejekre, és hazájokba bevárni, feleségeik, gyermekeik rablására, házoknak felperzselésére, hanem a havasalföldi és moldvai határ felé a Lupul hadainak eleibe mentenek, a végre: hogy ha havasalföldiben érik, a békességre intsek Lupult, ha pedig békességet nem akarna, semmiképen Erdélyre semmiképen (igy) ne bocsássák, Havasalföldét is, hatalmas császár országát ne hagyják pusztítani, égetni. De Istennek hálá nem ment a dolog anyira, mert Lupul vajda megijedvén kifutott Havasalföldéből mind hadastól. Azonközben Mehmet passa is ő nagysága látván a háborúságot, hatalmas császár országának jövendő pusztulását, úgy hiszszük: Lupul vajdának is parancsolt, de Máthé vajdának fő embere által, és intette, hogy hadaival leszálljon, és székébe üljön. Melyet Máthé vajda mindgyárást megfogadván leszállott; mi is fejekre életekre parancsoltunk, az ott benn levő hadaknak, hogy mindgyárást visszajönnének s kárt ne tegyenek, s ki is jöttek. Isten kegyelmességéből hatalmas császáruk jó szerencséjére már mostan csendességben vagyunk, minden hadak leszállottanak.

Ezek a nagy eltávoztathatlan okok, és nagy kételenség költötte fel a hadakat, hogy magokat és az országot oltalmazzák a Lupul kegyetlensége ellen. Magok oltalmazása kü-

lőnben soha nem lehetett, hanem magok határokból ki kellett lépniük és az Lupul hadának eleibe menni.

Lupul vajda ilyen nyughatatlan elméjű, és háborúság szerető ember levén, ki csak egy szomszédjával is, sem lengyellel sem magyarral sem oláhval jó szomszédságot nem akar tartani, — ez után is ő miatta nagyobb háborúság támadhat; nem is lehet reménység, hogy ő nyughatatlan természetét elhagyhassa. — Jobb azért és hasznosb ő hatalmasságának is, ha ezt a tövist és bojtorjánt Moldvából felköltvén, másuvá viteti, úgy lehet ide ki is nagyobb békesség hatalmas császár országában. Mi az ide ki való háborúságoknak fő okát, mint ő hatalmasságának igaz alázatos hivei megmondjuk, az ő hatalmassága böles ítélete rajta, mit cselekedik vele.

Lupul vajda amovealását igen caute kell kezdeni, mert ha bizonyosan végére mehetnénk, hogy csak annyit proficiálhatunk ellene, mint a lengyel követ, csak megfenyítését kellene kívánni. De ha lehet reménység amovealása felől, elsőben is Mehmet passától úgy osztán derekasbban kell hozzá fogni; ennek pedig az Máthé vajda követi mehetnének jobban végére elsőben is Mahomet passánál, mivel ő tött ígéretet amovealása felől, Máthé vajdának. Mig kegyelmed beérkezik, megvállik ha vagyon e kedvek az amoveáláshoz, holott már irtunk felölle mind Mehmed passának, s mind a portára.

Máthé vajdával szemben levén kegyelmed, és salutálván mi nevünkkel, kérde meg tőle, miképen akarja a portán tractálni követi által, s mint excusálja magát a mostani expeditióból. Azt is meg kell kérdeni követét, mikor indítja s micsoda instructióval mind Mehmet passára s mind a portára: kívánja e Mehmet passától, hogy ígérete szerint Lupul vajdát költsek fel székéből és vigyék onnan más felé, és valamit ezekre felel, nekünk éjjel nappal írja meg, de addig a mi tetszésünket ne jelentse kegyelmed, míg tőle nem ért.

Nekünk úgy tetszik, hogy kegyelmednek külön magának legyen mindenütt audientiája, és Lupul vajdától a mely sok injuriákat szenvedtünk, azt kell a feljül megírt mód szerint declarálni, kénytelenség alatt mint ellenségtől úgy kel-

lett magunkat oltalmaznunk és oda kellett hadainknak eleibe menni, a hol könnyebben, és hatalmas császárunk országának kevesebb romlása nélkül lehetett. — Máthé vajda is injuriáját külön proponálja, és cselekedetinek okát külön adja. — Mindazáltal occulte alattomban igen titkon egyet értsenek, és egyik követnek is, s a másiknak miben forogjon dolgok, mi leszen kérdésben, egymással communicálják.

Ha valami contentálásra menne a dolog, nem csak maga részéről, hanem a mi részünkről is, Máthé vajdának kell a portát contentálni, mert noha Máthé vajda periclitálván, nektünk is perconsequens juthatott volna benne; mindazáltal mostan principaliter, és derekasbban Máthé vajda megmaradásáért lőtt a hadaknak bemenetelek, s Isten után hadainknak köszönheti mostani székében való megmaradását, holott hadaink be nem mentenek volna, alatta valói között immár a scissio meg levén, Lupul vajda Havasalföldében benn levén; Mehmet passa is a Dunán által akarván költözni ellene, ki immár a Duna parton is volt minden hadaival, és szintén költözni akart, egyszersmind ennyi külső és belső ellensége lévén, nehezen lehetett volna megmaradása.

Thuritól a mely levelet a portai kajmakámnak küldöttünk, annak párját is elvigye kegyelmed, hogy egyezzen a menyiben illik a mostani mentség is amaz előbbenivel. — Mehmet passának is irtunk ugyan akkor, annak is párját vigye el. — A mostani mentség az előbbeninél anyival könnyebb, hogy mihelyt hadaink Lupul vajdának visszafutását megértették, mindgyarást kártétel nélkül ők is visszatértenek.

Ha felettébb exagerálnak a hadaknak bemenetelét, és nem hinnék, hogy vajdát nem akartunk volna beküldeni császár méltósága ellen: megmondhatja kegyelmed, hogy csak magok oltalmára nem mentenek volna be, hanem vajdát akartak volna bevinni, Lupul vajda elfutván, az ország népe is eloszolván, könnyebb lett volna hadainknak beljebb is bemenni Moldovába, és Lupul vajdát felkeresni, de nem a végre mentek be a hadak, hanem Lupul vajdát akarták Erdélytől tovább vetni, és hatalmas császár országát oltalmazni magokkal együtt.

Intimálja kegyelmed azt is, Máthé vajdának, mindeneknek előtte Mehmet passát igyekezzék jó akarójának tenni, adományával, ígéretével; jó akarójává tevén végére mehet, kellesék e a Lupul vajda exturbálásában munkálódni, avagy nem, ha amoveálásában mód nem lehet, fenyitse meg, üljön veszteg, és sem velünk, sem Máthé vajdával ne veszekedjék, parancsolja meg Lupul vajdának, velünk is békességben lakjék, küldje követét hozzánk, és ha mi idegenség volt ez ideig közöttük, azt is szálitsa le. Secus non factur. Eidem de cetero gratiose propensi manemus. Datum in Civitate nostra Segesvár die 6-a Mensis Decembris Octavo Domini 1637.

G. Rákóczy m. p. (P. H.)

Jegyzet. Az egész Ferencz Gábor Rákóczy szépírójának keze írása.

(A károlyfehérvári könyvtár eredetije dr. Ötvös Ágoston másolatáról.)

TARTALOM.

	<i>Lap.</i>
I. IV. Murad szultán fermánja némely hódoltsági faluk adózása ügyében Konstantinápoly 1627. jan. 18—28.	7
II. Bethlen Gábor a moldvai vajdától ajándék-tartozást követel, Fehérvár 1627. máj. 23-án	8
III. Kajmekám Recsep basa levele Bethlen Gáborhoz bizonyos portai sérelmek ügyében K. n. érkezett Fogarasba 1628. márcz. 21.	9
IV. Bethlen Gábor válasza a portai sérelmes pontokra a vezér kajmekámnak Fogaras 1628. márcz. 22. . . .	24
V. Bethlen Gábor válasza a kajmekám fenebbi levelére Fogaras 1628. márcz. 22.	51
VI. Utasítás Tholdalaghi Mihálynak U. o. márcz. 24. . . .	65
VII. II. Ferdinánd levele a budai basához a szőnyi béke ratificatiója ügyében. Prága 1628. máj. 30-án latinul.	70
VIII. Ugyanannak hivatalos fordítása	71
IX. Gr. Althann levele a budai basához Damiani és Tudisi követsége ügyében. Prága 1628. jun. 3-án. . . .	72
X. Ugyanannak hivatalos fordítása	74
XI. Eszterházy levele a budai basához a békesség dolgaiban szenvedett haladék mentségeivel. Lakompak 1628. jun. 28.	76
XII. Giráj khán üdvözlő levele Bethlenhez. Baksiszeráj 1628. sept. 9.	77
XIII. Bethlen Gábor utasítván Tholdalaghi Mihály portai követének 1628. oct. 28-án	78
XIV. Ugyan a. titkos utasítása u. ahhoz ugyanakkor. . .	86
XV. Bethlen Gábor levele Tholdalaghyhoz Szombathelyi Márton ügyében. Berethalom 1628. dec. 12. . . .	93
XVI. Donáth János kapikiha portai híreket ir. Konstantinápoly 1629. apr. 12.	99
XVII. Ugyanannak újabb portai hirei 1629. máj. 10. . .	102
XVIII. A belga portai ügynökök titkos levele Bethlenhez az ott kezdett egyezkedés ügyében Konstantinápoly 1629. máj. 15.	104

XIX. Haga Kornél belga követ levele Bethlenhez ugyan ez ügyben, Konstantinápoly 1629. jun. 13. . . .	108
XX. Ugyanannak levele ugyanahhoz hasonló ügyben 1629. jun. 15.	112
XXI. A belga ügynökök levele hasonló tárgyban. Pera 1629. jun. 16.	116
XXII. Haga Kornél levele hasonló ügyben Konstantiná- poly 1629. jun. 28.	117
XXIII. A moldvai vajda hireket ír Bethlennek. Bukarest 1629. jun. 17.	119
XXIV. A budai basa biztosítéka a hajduknak Buda 1629. jul. 8.	120
XXV. Dr. Wysch angol követ levele Bethlenhez, melyben betegsége felett részvétét fejezi ki. Konstantiná- poly 1629. jul. 16.	122
XXVI. Donát János kapikiha portai hirei Bethlen Gábor- hoz Konstantinápoly 1629. jul. 19.	123
XXVII. A belga ügynökök jelentése Zülfikar aga ármá- nyairól Bethlen Gáborhoz Konstantinápoly 1629. jul. 25.	125
XXVIII. Az oláh vajda jelentése Bethlenhez ottani hirekről Bukarest 1629. aug.	126
XXIX. A krimi khán anyjának üdvözlő levele kelet nélkül (Érkezett Kolozsvárra 1629. nov. 25.)	126
XXX. Bethlen Gábor utasítása Apafi György portai kö- vetnek 1629. sept. 5.	127
XXXI. Cyrill patriarcha levele Bethlen Gáborhoz az oláhok áttérítése ügyében Konstantinápoly 1629. sept. 2. . . .	137
XXXII. Bethlen István a portai kajmekámot a fejedelem halála esetére intézkedésekre kéri Fejérvár 1629. sept. 2.	140
XXXIII. Az Apafival küldendő portai ajándékuk jegyzéke 1629. sept. 6.	144
XXXIV. Brassó város költsége Apafi követisége alkalmával 1629. oct. 6.	145
XXXV. A krimi khán főágája hireket ír Bethlennek kelet nélkül (Kolozsvárra érkezett 1629. nov. 15.)	147
XXXVI. A szultán fermánja a budai basához Erdély ortal- mazása ügyében Konstantinápoly 1629. nov. 27. — dec. 7. közt	148
XXXVII. Kajmekám Recsep basának levele ugyan e tárgy- ban U. a.	149
XXXVIII. Szultáni fermán a moldvai vajdához Erdélynek adandó ¹ segély ügyében Konstantinápoly 1629. dec. 17—27. közt	152

XXXIX. Szultáni fermán Brandenburgi Katalinnal tudatja a tett intézkedéseket 1629. dec. 6—16.	153
XL. A szilisztriai basa Bethlen Istvánnak írja, hogy segélyére készen áll. (Év és hely nélkül.)	154
XLI. A budai basa levele, melyben Erdély rendjeinek ajánlja a hűséget Bethlen István iránt 1629. nov. 18—28. közt.	156
XLII. A budai basa Bethlen Istvánnal tudatja intézkedéseit 1629. dec. 3.	157
XLIII. A budai basa Bethlen Istvánnak a körülmények szerint leendő intézkedések ügyében K. n. (1629. dec. közepe.)	159
XLIV. Vezir Adzum Kassán budai basává kineveztetését tudatja Bethlen Istvánnal Konstantinápoly 1630. jan. 22.	160
XLV. A budai basa Bethlen Istvánnál kérdést tesz a Katalinra vonatkozó hírek iránt Buda 1630. jun. 21. jul.	162
XLVI. Szultáni fermán az erdélyi mozgalmak ügyében Konstantinápoly 1621. jul. 21—31.	163
XLVII. Redzseb basa levele ugyan e tárgyban U. a.	165
XLVIII. A kajmekám levele Bethlen Istvánhoz az erdélyi mozgalmak lecsendesedése ügyében K. n. (Kolozsvárra jött 1630. sept. 13.)	166
XLIX. Erdély rendei a nagyvezérrel tudatják Bethlen István fejedelemsévé választását 1629. sept. 29.	167
L. Bethlen István Rákóczyhoz. A tömösvári passa követét hozzá küldi 1630. oct. 17.	171
LI. Utasítás a portai követnek 1630. nov. 12.	171
LII. Bethlen István levele a nagy vezérhez Rákóczyval kötött fegyverszünet ügyében 1630. nov. 12.	173
LIII. A porta megtiltja Rákóczynak hogy a magyar királlyal kötött békéjét fel ne bontsa. 1631.	175
LIV. Rákóczy levele Abaza pasához oláhországi ügyekben Fehérvárrt 1632. aug. 15.	177
LV. Jelentés a renegat Gondolkodó Mihály portai követéséről a svéd és szász uralkodókhoz 1632. dec. 12.	178
LVI. A nagyvezér Rákóczyhoz hódoltsági ügyben K. n.	179
LVII. Szultáni fermán ifju Székely Mózes ügyében 1633. febr. 1.	180
LVIII. Rákóczy György Máté vajdát ajánlja a nagy vezérnek Fehérvár 1633. febr. 15.	182
LIX. Az nagyvezér ifju Székelyhoz Mózes ügyében 1633.	184
LX. Rákóczy György lévelének minutája a budai könyvtár ügyében 1633. febr. 15.	185
LXI. Keresztesi Pál adós - levele Konstantinápoly 1633. máj. 15.	187

	<i>Lap.</i>
LXII. Szultáni fermán adóbeadás ügyében 1633. máj. 10. . .	187
LXIII. A nagyvezér levele Rákóczyhoz portai ügyekben, többi közt a budai könyvtárról is 1633. jul. 23.	189
LXIV. Szultáni fermán az adó beadása ügyében u. a. . . .	192
LXV. Rákóczy levele Tholdalaghyhoz budai követéhez kü- lönböző megbízásokkal. Dézs 1633. oct. 3-án	193
LXVI. Ugyanaz ugyanahhoz hódoltsági ügyben Somkerék 1633. oct. 20.	195
LXVII. Rákóczy Cseffeyhez török követek érkezése felől So- rostély 1633. dec. 5.	197
LXVIII. Szultáni fermán Erdély védelmezése ügyében Konstan- tinápoly 1634. jan. 15.	197
LXIX. Utasítás Szalánczi László portai követnek Fehérvár 1634. jun. 14.	199
LXX. a) Rákóczy a havaseli vajda ügyét ajánlja Mikónak portai követének Szász-Sebes 1634. aug. 24. . . .	205
b) Ugyanazon ügyben titkos utasítás	206
LXXI. Rákóczy levele Mikó Ferenczhez portai követéhez. Hadmészületét mentegeti Szász-Sebes 1634. aug. 23.	207
LXXII. Ugyanaz ugyanahhoz ugyanazon tárgyban U. o. aug. 26.	212
LXXIII. Ugyanaz ugyanahhoz a lengyelekkel kötendő béke ügyében Szász-Sebes 1634. aug. 30.	214
LXXIV. Ugyanaz ugyanahhoz adóelengedés és más portai ügyek- ben Szász-Sebes 1634. sept. 4.	218
LXXV. Rákóczy utasítása budai követének U. o. sept. 10. .	221
LXXVI. Rákóczy levele Mikóhoz, mentegeti magát a lengyel- hez küldött követsége ügyében Szász-Sebes 1634. sept. 13.	222
LXXVII. Rákóczy levele a szultánhoz hódoltsági határpusztítás ügyében Segesvár 1635. jan. 20.	225
LXXVIII. Sebessy Boldizsár portai követ utasítása Fogaras 1635. febr. 6.	226
LXXIX. Rákóczy levele Tholdalaghy Mihály portai követhoz, belga szövetségési kísérletek és az erdélyi sereg fel- ültetése ügyében 1635. márcz. 10.	232
LXXX. Rákóczy Haga Kornélhez Rousellel történendő talál- kozás ügyében Fehérvár 1635. jun. 10.	235
LXXXI. Kassai levele a fejedelemhez különböző hírekkel Thure 1635. jun. 20.	237
LXXXII. Az oláh vajda hitlevele Bukurest 1635. jun. 29. . .	239
LXXXIII. Rákóczy levele a kajmekámnak Jussuf aga árulása ügyében 1635. jun.	241
LXXXIV. Az oláh vajda hitlevele, melylyel Rákóczynak évi adófizetésre kötelezi magát Bukurest 1635. jun. 29.	244

	<i>Lap.</i>
LXXXV. A boérok hitlevele ugyan e tárgyban U. a.	245
LXXXVI. Rákóczy Sebessynek portai követének, mentegeti magát a portai árulkodások ellen 1635. jul. 2.	246
LXXXVII. Rákóczy üdvözlí a budai basát Fehérvár 1635. jul. 1.	251
LXXXVIII. Bukuresti boérok hitlevele 1635. jul. 20.	252
LXXXIX. Máthé vajda hitlevele 1635. jul. 23.	254
XC. A boérok hitlevele 1635. jul. 24.	255
XCI. Az oláh vajda tudósítása Rákóczynak Bukurest 1635. aug. 17.	259
XCII. A moldvai vajda egy alattvalóját visszakéri 1635. sept. 13.	260
XCIII. Rákóczy hitlevele az oláh vajdához Fehérvár 1635. sept. 16.	260
XCIV. Kassai István jelentése Rákóczyhoz különböző ügyekben Kolozsvár 1635. sept. 12.	261
XCV. A) Schlick Henrik levele egy török urhoz hódoltsági ügyben Ebendorf 1635. sept. 20.	264
B) Ottomann Ernő favásárolhatási engedélye ugyanakkor	265
XCVI. Sebessy Boldizsár portai követ jelentése Rákóczynak ottani ügyekről Konstantinápoly 1635. oct. 4.	266
XCVII. Ugyanaz hasonló tárgyban ugyanannak U. o. oct. 15.	269
XCVIII. Ugyanaz hasonló tárgyban Nagy Pálnak U. o. oct. 15.	273
XCIX. Utasítás Nagy Pál és Szénás Péter portai követeknek 1635. oct. 15.	275
C. Rákóczy Sebessi Boldizsárnak portai ügyekben Brassó 1635. oct. 20.	279
CI. Ugyanaz ugyanannak portai ügyekben Brassó 1635. oct. 23.	283
CII. U. a. u. annak hasonló ügyekben Uzon 1635. oct. 25.	284
CIII. Rákóczy György levele Tholdalaghy Mihályhoz portai ügyekben Uzon 1635. oct. 25.	287
CIV. Sebessi Boldizsár levele Rákóczyhoz portai ügyekben Konstantinápoly 1635. oct. 28.	289
CV. Ugyanaz u. ahhoz hasonló ügyekben U. o. 1635. oct. 28.	292
CVI. Rákóczy Sebessinek Székely Mózes ügyében Uzon 1635. oct. 28.	294
CVII. A szultán Rákóczynak; adóbeadás; Konstantinápoly 1635. nov. 2.	297
CVIII. Rákóczy György kötelezvénye a nagyvezérnek Székely Mózes megöletése esetére Kolozsvár 1635. dec. 29.	298
CIX. Sebessi Boldizsár Rákóczynak Székely Mózes ügyében Konstantinápoly 1636. jan. 24.	299

CX. Rákóczy üdvözlő levele a temesvári pasához Szamos-Ujvár 1636. febr. 4	301
CXI. Az oláh vajda Rákóczynak portai dologban Bukarest 1636. febr. 5.	302
CXII. Erdély rendei a kezlár agának Bethlen István menekülése ügyében Kolozsvár 1636. febr. 20.	303
CXIII. Erdély rendei a szultánnak ugyanazon tárgyban u. ak.	309
CXIV. U. a. a kajmekámnak ugyanazon tárgyban u. akkor	314
CXV. Rákóczy hitlevelének minutája Bethlen Istvánnak u. akkor	316
CXVI. Rákóczy a szultánnak ugyanazon ügyben Kolozsvár 1636. febr. 28.	317
CXVII. Rákóczy a nagyvezérnek u. a. ügyben u. akkor	320
CXVIII. Rákóczy a budai basának ugyanazon ügyben u. akkor	323
CXIX. Rákóczy u. ahhoz u. a. ügyben febr. végén	226
CXX. Rákóczy Sebessi Boldizsár portai kapikihának u. a. ügyben 1636. febr. 29.	329
CXXI. Rákóczy egy (a temesvári) basának ez ügyben Dézs márcz. 28.	331
CXXII. Szultáni fermán Bethlen István ügyében Konstantinápoly 1636. márcz. 28.	334
CXXIII. Mussa pasa biztatja Rákóczyt hogy hű maradjon U. o. U. a.	336
CXXIV. Ibrahim efendi hasonló dologban U. a.	337
CXXV. Rákóczy üdvözlőlevele egy (a temesvári) basához Fehérvár 1636. apr. 9.	337
CXXVI. Bethlen István béke-feltételei érkezett 1636. máj. 5.	338
CXXVII. A rendek válasza e pontokra Fehérvár 1636. máj. 25.	340
CXXVIII. Tholdalaghy Zülfikárnak Bethlen ügyében Koronka 1636. máj. 9.	342
CXXIX. Rákóczy följegyzései a török-magyar viszonyról 1636. jun. 20.	344
CXXX. A nagy vezér biztatásai Rákóczynak Bethlen István dolgában Konstantinápoly 1636. jun. 5.	345
CXXXI. Rákóczy György felelete a nagyvezérnek a nyert ígéretekre, hűséget és adóbeadását ígervén Fehérvár 1636. jul. 10.	347
CXXXII. Rákóczy levele Tholdalaghyhoz; táborba szállása ment-segeit küldi Fehérvár 1636. jul. 13.	349
CXXXIII. Rákóczy levele a portai követekhez a Bethlen-féle támadás ügyében Fehérvár 1636. jul. 16.	351
CXXXIV. Rákóczy levele ugyanez ügyben a portai követekhez Fehérvár 1636. jul. 13.	354
CXXXV. Rákóczy levele a budai basához, menti magát Bethlen vádlási ellen 1636. jul. 16.	357

CXXXVI. Rákóczy Tholdalaghynak, a Bethlen-féle ügyben Fehérvár 1636. jul. 17.	360
CXXXVII. Rákóczy a kajmekámuak ugyanez ügyben U. o. u. akkor	361
CXXXVIII. Rákóczy utasítása Budára küldött követének Kőrösinek u. a.	363
CXXXIX. A portai követek jelentése Rákóczyhoz Konstantinápoly 1636. jul. 23.	367
CXL. A budai basa fenyegető levele Rákóczyhoz leülése ügyében, érkezett Fehérvárra 1636. jul. 25. . . .	379
CXLI. Rákóczy Tholdalaghynak a Bethlen féle ügyben Fehérvár 1636. jul. 26.	382
CXLII. A konstantinápolyi követek újabb jelentése 1636. jul. 27.	383
CXLIII. Rákóczy felelete a budai basa fenyegető levelére Fehérvár 1636. jul. 29.	387
CXLIV. Rákóczy a budai basát kéri jó indulata megtartására U. a.	390
CXLV. Rákóczy budai követének Kőrösinek a Bethlen féle ügyben u. a.	391
CXLVI. Az oláh vajda híreket küld Rákóczynak Bukurest 1636. aug. 13.	393
CXLVII. A) Rákóczy a temesvári basának a Bethlen féle ügyben	394
B) U. a. a kihajának; mind kettő 1636. aug. 23. . .	396
CXLVIII. Rákóczy a budai basának Huszt ostroma ügyében Fehérvár 1636. aug. 24.	397
CXLIX. Rákóczy Sebessynek a porta kívánságai ügyében Fehérvár aug. 24.	400
CL. Az oláh vajda Konstantinápolyban levő néhány magyar letartóztatásáról 1636, aug. 30.	400
CLI. Szultáni fermán Rákóczy letétele ügyében Konstantinápoly 1636. sept. 12.	401
CLII. Rákóczy a temesvári basát felkéri, hogy a szultán szándékát tudassa vele Fehérvár sept. 16. . . .	403
CLIII. Szultáni fermán a rendeknek Rákóczy letétele ügyében érkezett sept. 29.	404
CLIV. Az erdélyi rendek hitlevele az oláh vajdának Keresztes-mezején 1636. oct. 3.	406
CLV. A budai basa felhívja Erdély rendeit, hogy távozzanak a táborból haza Gyula 1636. oc. 11. . . .	407
CLVI. Bethlen István felhívja Erdély rendeit teljesítsék a szultán parancsait Gyula 1636. oct. 11. . . .	408
CLVII. Az oláhországi boérok hitlevele Bukurest 1636. october 12.	410

CLVIII. Az oláh vajda hireket ír Rákóczynek Bukarest 1636. oct. 22.	412
CLIX. A tömösvári basa bizalmas levele Rákóczyhoz az alkudozások megkezdése ügyében Lippa 1636. (Érkezett oct. 23.)	414
CLX. Rákóczy válasza e levélre Jenő 1636. oct. 23.	415
CLXI. Az egri pasa kérdő pontjai Kemény Jánoshoz Lippa 1636. oct. 26.	417
CLXII. A budai vezér első kívánsági Lippa 1636. oct. vége	418
CLXIII. A) Utasítás a budai vezérhez küldött követek részére	419
B) Az ország követeinek válasza a vezér követeléséire Jenő 1636. oct. 26.	422
CLXIV. Rákóczy megbízó levele a budai basához küldött követek részére Jenő 1636. oct. 27.	424
CLXV. A) Rákóczy a budai vezérnek a Bethlen-féle ügyben B) A temesvári basának ugyanez ügyben, mindkettő Jenő 1636. oct. 27.	426 427
CLXVI. A budai vezérhez küldött követek jelentése Lippa 1636. oct. 31.	428
CLXVII. Az erdélyi rendek végzése a budai vezér követeléséire Boros-Jenő 1636. oct. 6.	432
CLXVIII. A) A budai basa békepontjai	440
B) A rendek határozata e békepontokra	441
C) A vezér hitlevelének mintája Boros-Jenő 1636. oct. 3.	444
CLXIX. Dániel Jánosnak, Rákóczy követének a vezérnél, jelentése 1636. nov. 14.	446
CLXX. Zülfikár aga vádlevele Rákóczy ellen (megkapta Rákóczy 1636. nov. 24. — kelet még ez év nyarán)	148
CLXXI. A) Coniepolsky üdvözlő levele Rákóczyhoz 1636. nov. 19. B) titkos jelentés a török mozgalmakról	451 451
C) Ugyanannak kulcsa	452
CLXXII. Rákóczy a budai vezérhez a béke alkudozás ügyében Kajántorok 1636. nov. 19.	453
CLXXIII. Rákóczy levele a budai basánál levő követeihez ugyan e tárgyban Kajántorok 1636. nov. 19.	455
CLXXIV. Rákóczy ugyan azokhoz hasonló ügyben Déva 1636. nov. 20.	458
CLXXV. A portai követek jelentése Rákóczyhoz Konstantinápoly 1636. nov. 29.	459
CLXXVI. Az erdélyi rendek hitlevele a Bethlen-féle ügyben a kiegyezés alapján 1636. dec. 1.	464
CLXXVII. Az erdélyi rendek hitlevele a Bethlen féle ügyben a kiegyezés alapján Szászváros 1636. dec. 1-én	466

CLXXVIII. Az erdélyi rendek hitlevele a szultánnak adandó 40,000 tallérról U. a.	468
CLXXIX. Rákóczy György hitlevele a törökökkel végbement kiegyezésről U. a.	469
CLXXX. Rákóczy levele a budai basa tihájához a kiegyezés ügyében U. a.	471
CLXXXI. A budai basa hitlevele a kiegyezésről kelet nélkül.	472
CLXXXII. Rákóczy felhatalmazottjai hitlevele Bethlen István- nak, a kiegyezés kétes helyei magyarázá-ára, Te- mesvár 1636. dec.	475
CLXXXIII. Szultáni fermán (kiadva a budai basa által) a béke pontok megerősítéséről Buda 1636. dec. 19—28.	476
CLXXXIV. A budai vezér levele ugyanannak ugyanakkor . .	478
CLXXXV. Kassai István korlátnak levele Rákóczyhoz portai ügyekben Kolozsvár 1636. dec. 29.	480
CLXXXVI. A portai követek jelentése Rákóczyhoz Konstantiná- poly 1637. jan. 4.	483
CLXXXVII. Ugyanazok jelentése u. o. 1637. jan. 14. . . .	491
CLXXXVIII. Rákóczy levele a szultánhoz, melyben a budai ba- sával kötött békéjéről jelentést tesz s követei haza bocsátását kéri Fogaras 1637. jan. 25.	499
CLXXXIX. Rákóczy György hitlevele, melylyel Székely Mózes- nek szabad hazatérhetést biztosít Medgyes 1637. márcz 26.	501
CXC. Szultáni fermán Rákóczyhoz, az adóbeadásáról s a béke megerősítéséről Konstantinápoly 1637. ju- nius 14.	502
CXCI. Mogila János moldvai vajda hitlevele Rákóczynak melyben fogadja, hogy ha vajdaságát visszanyeri, a régi szerződéseket érvényben hagyja, Szent-Péter 1637. nov. 13.	504
CXCII. Máthé vajda levele Rákóczyhoz, az oláhországi hi- reket közli, Soplea melletti tábor 1637. nov. 13.	504
CXCIII. Mogila János moldvai vajda hitlevele, mely a ki- egyezés pontjait megerősíti Segesvár 1637. no- vember 23.	506
CXCIV. A portai követek jelentése Rákóczyhoz Segesvár 1637. dec. 6.	509

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

A

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ÁTNÉZETE.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsseli országos levéltárból és a bürundi könyvtárból. Összeszedte és lemásolta Hatvani Mihály (Horváth Mihály). I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és 387. — II. KÖT. 1538—1553, Pest, VIII és 367 l. — III. KÖT. 1553—1608. Pest 1859. VIII és 324 l. — IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323 l. I. Ferdinánd kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Diplom. I—IV. kötet*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és levéltárakból. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717. Pest 1859. VII és 318. l. — *Monum. Diplom. V. köt.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomaticusának folytatása). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235. és Függelékül: *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae Ecclesiasticus et Civilis” czímű munkájának az árpádi korszakot illető része felett.* Pest 1860. XLII és 405 l. — II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül. *Az Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsolott országok okmányai.* Pest 1861. XIX. és 402. l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül: *Olaszthon levéltára a magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT. 1272—1290. Pest 1862. XX és 414 l. V. KÖT. 1290—1301. és Függelékül: *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia” czímű munkájáról.* Pest 1864. XXI és 336 l. — VI. KÖT. v. a második folyam I. kötete: 890—1235. Pest 1867. XXXVI és 578 l. — VII. KÖT. v. a második folyam II. kötete: 1235—1260. Pest, 1869. XXVI és 561 l. *Monum. Diplom. VI—XII. köt.*

Ezen kötetek sorába fel vannak véve, s egymás után sajtó alá adatnak: az *Árpádkori Új Okmánytár*nak egyelőre még öt kötete: a *Londoni M. Okmánytár*hoz egy újabb kötet; *Milánói M. Okmánytár*, két kötetben. *Bedřich királyné Levelestára*, két kötetben.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja EMLÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. köt.*

VERANCICS ANTAL, m. kir. helytartó, esztergumi érsek ÖSSZES MUNKÁI, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8.) I. KÖT. Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX. és 370 l. — II. KÖT. Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Vegyesek. Pest 1857. XV és 321 l. — III. KÖT. Első portai követtség 1553—1554. Pest 1858. XI és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest 1859. XI és V. 401 l. — V. KÖT. Második portai követtség 1567—1568. Pest 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. VII. KÖT. Vegyes Levelek 1549—1559. Pest 1865. VI és 369 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 399 l. — *Monum. Script. II—VI. IX. X. XIX. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603. és HÍDVÉGI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1594—1613. BÍRÓ SÁMUEL folytatásával (és két Függelékkel: Enyedi Pál Énekéből 1598—1601. és okmányok Mikóhoz és Illésházyhoz). Közli Kazinczy Gábor. P. 1863. X és 331 l. *Monum. Script. VII. köt.*

ROZSNYAY DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI. Összeszedte s jegyzetekkel, oklevél-tárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Pest 1868. 462 l. — *Monum. Script. VIII. köt.*

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor. (Lusus Mundi, Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania, et progressus vitae meae. Metamorphosis Transylvaniae [ez magyarul]. CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Megjegyzéseivel). Pest 1863. X és 484 l. — *Monum. Script. XI. köt.*

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HISTÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából, a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló országlata, hasonmással. Pest 1863. CIX és 461 l. — II. KÖT. Második Lajos trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 495 l. — III. KÖT. 1537—1552. Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz írt Levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—94. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. — *Monum. Script. XV. köt.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyvárad püspök MAGYAR HISTÓRIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós Jegyzéseikkel és Forgách Ferencz kisebb irataival együtt. A hg. Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidél; bévezette Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. köt.*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1598. A szerző életével közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. — *Monum. Script. XVII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676—78 évekből. Közli Torma Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Script. XVIII. köt.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689. évből; ugyanennek Leveleskönyve 1694; Dobai Zsigmond Naplója 1686; Sándor Gáspár, Bay Mihály és András, meg Balogh László Naplói 1694-ből. Közli Thaly Kálmán. Pest 1868. 2 részben XXXII és 784 l. — *Monum. Script. XXIII. köt.*

Sajtó alatt: *Kritibuloss*, az utolsó byzanti történetírótól II. Mehemet Élete, görögül és magyarul, 2 köt. Dethier Károly és Szabó Károlytól.

VERANCICS ÖSSZES MUNKÁI. Wenzeltől, IX. köt.

Sajtókézen: *Szamosközi István* fenmaradt Történeti Munkái, 3 köt. Toldy Ferencztől.